

Об'єднання науковців GlobalNauka

Онлайн-сервіс «Організатор конференцій»

*Молоді Вчені ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний
університет» (м. Дніпро)*

*Коледж ракетно-космічного машинобудування
ДНУ імені Олесь Гончара (м. Дніпро)*

*Приватний вищий навчальний заклад
«Інститут ділового адміністрування» (м. Кривий Ріг)*

*Придніпровський державний металургійний коледж
(м. Кам'янське)*

*КЗО «Спеціалізована середня загальноосвітня школа №142
еколого-економічного профілю»
(м. Дніпро)*

*КЗ «НВК «Гімназія №11-спеціалізована школа
з поглибленим вивченням іноземних мов I ступеня –ДНЗ «Еврика»
(м. Кам'янське)*

*Бронницька середня загальноосвітня школа I-II ступенів
(Вінницька область, Могилів-Подільський район, с. Бронниця)*

**III Всеукраїнська наукова шкільна конференція
«КРОК У НАУКУ»
15–16 січня 2018 р.**

ТОМ 2

м. Дніпро, 2018

Крок у науку: Збірник статей III Всеукраїнської наукової шкільної конференції 15–16 січня 2018 року. – Т. 2. – Дніпро: ТОВ «Роял Принт», 2018. – 479 с.

У збірнику представлені наукові матеріали учасників III Всеукраїнської наукової шкільної конференції «Крок у науку», організаторами якої виступили: Об'єднання науковців GlobalNauka, Онлайн-сервіс «Організатор конференцій», Молоді Вчені Державного вищого навчального закладу «Український державний хіміко-технологічний університет» (ДВНЗ УДХТУ, м. Дніпро), Коледж ракетно-космічного машинобудування ДНУ імені Олеса Гончара (м. Дніпро), Приватний вищий навчальний заклад «Інститут ділового адміністрування» (м. Кривий Ріг), КЗО «Спеціалізована середня загальноосвітня школа №142 еколого-економічного профілю» (м. Дніпро), КЗ «НВК «Гімназія №11-спеціалізована школа з поглибленим вивченням іноземних мов I ступеня –ДНЗ «Еврика» (м. Кам'янське), Бронницька середня загальноосвітня школа I-II ступенів (Вінницька область, Могилів-Подільський район, с. Бронниця).

Всі статті збірника доступні для ознайомлення на сайті <http://globalnauka.com>

**Відповідальність за якість і достовірність інформації
несуть автори публікацій.**

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова оргкомітету:

Василенко Інна Анатоліївна – к.т.н., доцент кафедри технології неорганічних речовин та екології ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет» (м. Дніпро).

Оргкомітет:

Куманьов Сергій Олександрович – розробник Онлайн-сервісу «Організатор конференцій» (м. Дніпро);

Скиба Маргарита Іванівна – к.т.н., асистент кафедри технології неорганічних речовин та екології ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет» (м. Дніпро);

Козлов Ярослав Миколайович – к.т.н., доцент кафедри енергетики, представник приймальної комісії ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет» (м. Дніпро);

Дерімова Альона Вадимівна – асистент кафедри технології неорганічних речовин та екології, відповідальна за профорієнтацію ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет» (м. Дніпро);

Чернецька Наталія Володимирівна – магістр зі спеціальності «Інтелектуальна власність», інженер відділу інтелектуальної власності ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет» (м. Дніпро);

Мандрика Тетяна Петрівна – викладач вищої категорії, ПЦК програмної інженерії, завідувача підготовчим відділенням Коледжу ракетно-космічного машинобудування ДНУ імені Олеся Гончара (м. Дніпро);

Самородченко Ганна Вікторівна – к.е.н, доцент кафедри менеджменту і адміністрування, завідувач кафедри менеджменту і адміністрування, заступник директора з перспектив та розвитку Приватного вищого навчального закладу «Інститут ділового адміністрування» (м. Кривий Ріг);

Луценко Катерина Олександрівна – к.пед.н, доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук, завідувач кафедри суспільно-гуманітарних наук Приватного вищого навчального закладу «Інститут ділового адміністрування» (м. Кривий Ріг);

Шепелюк Віра Анатоліївна – к.е.н., доцент кафедри обліку, фінансів та оподаткування, в.о. завідувач кафедри обліку, фінансів та оподаткування Приватного вищого навчального закладу «Інститут ділового адміністрування» (м. Кривий Ріг);

Мірошніченко Ніна В'ячеславівна – викладач коксохімічних дисциплін Придніпровського державного металургійного коледжу (м. Кам'янське);

Хмеленко Людмила Вікторівна – директор, учитель англійської мови вищої кваліфікаційної категорії «Учитель-методист», «Відмінник освіти» КЗО «Спеціалізована середня загальноосвітня школа №142 еколого-економічного профілю» (м. Дніпро);

Михайлова Вікторія Дмитрівна – учитель фізкультури вищої кваліфікаційної категорії «Учитель – методист» КЗО «Спеціалізована середня загальноосвітня школа № 142 еколого-економічного профілю» (м. Дніпро);

Рева Наталія Василівна – директор, учитель географії, спеціаліст вищої категорії, учитель-методист КЗ «НВК «Гімназія №11-спеціалізована школа з поглибленим вивченням іноземних мов І ступеня –ДНЗ «Єврика» (м. Кам'янське);

Черкасова Тетяна Василівна – заступник директора з навчально–виховної роботи, учитель французької мови, спеціаліст вищої категорії, учитель-методист КЗ «НВК «Гімназія №11-спеціалізована школа з поглибленим вивченням іноземних мов І ступеня –ДНЗ «Єврика» (м. Кам'янське);

Девда Володимир Танасійович – директор, учитель географії, учитель-методист Бронницької середньої загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів (Вінницька область, Могилів-Подільський район, с. Бронниця).

ШАНОВНІ КОЛЕГИ!

У збірнику представлені наукові матеріали учасників III Всеукраїнської наукової шкільної конференції «Крок у науку», організаторами якої виступили: Об'єднання науковців GlobalNauka, Онлайн-сервіс «Організатор конференцій», Молоді Вчені Державного вищого навчального закладу «Український державний хіміко-технологічний університет» (ДВНЗ УДХТУ, м. Дніпро), Коледж ракетно-космічного машинобудування ДНУ імені Олеся Гончара (м. Дніпро), Приватний вищий навчальний заклад «Інститут ділового адміністрування» (м. Кривий Ріг), КЗО «Спеціалізована середня загальноосвітня школа №142 еколого-економічного профілю» (м. Дніпро), КЗ «НВК «Гімназія №11-спеціалізована школа з поглибленим вивченням іноземних мов I ступеня –ДНЗ «Еврика» (м. Кам'янське), Бронницька середня загальноосвітня школа I-II ступенів (Вінницька область, Могилів-Подільський район, с. Бронниця).

Метою конференції є публікація результатів досліджень, обмін науковими результатами і досвідом, пошук колег для подальшої співпраці, залучення школярів до науки та обміркований вибір майбутньої спеціальності.

У збірнику представлені роботи школярів у співавторстві з вчителями та власні наукові роботи вчителів за різними напрямками:

- природничі та географічні науки;
- сільськогосподарські і біологічні науки;
- хімічні науки;
- історичні науки;
- соціологічні, філологічні та літературознавчі науки;
- педагогічні та психологічні науки;
- комп'ютерні науки;
- економічні та юридичні науки;
- фізико-математичні науки;
- золоте перо;
- маленькі науковці (роботи учнів 1–4 класу).

У розділі «Золоте перо» можна ознайомитись з творчими роботами талановитих учнів та їх наукових керівників. А «Маленькі науковці» показали відмінний результат та бажання до навчання. На звороті збірника можна побачити чудові картини талановитих студентів Коледжу ракетно-космічного машинобудування ДНУ імені Олеся Гончара.

Всі матеріали були зібрані за допомогою онлайн-сервісу «Організатор конференцій», який безкоштовно доступний для всіх навчальних закладів для проведення власних наукових заходів. Він розроблений вченими ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет» для проведення очних і заочних наукових конференцій.

Щиро дякуємо педагогам, які залучають учнів до науки, пробуджують бажання отримувати нові знання! Ми пишаємось талановитою молоддю України!!!

З повагою, оргкомітет конференції «Крок у науку»

ДВНЗ УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ХІМІКО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет» пропонує навчання за хімічними, механічними, комп'ютерними, економічними спеціальностями.

При виборі вищого навчального закладу абітурієнтам та їх батькам доводиться аналізувати багато різних складових діяльності університетів. Нерідко визначитись із місцем навчання допомагає зовнішня привабливість навчального закладу, ввічливість персоналу, враження знайомих, зручне розташування та транспортне сполучення. Однак вирішальну роль у виборі спеціальності, якій можуть навчати в декількох університетах навіть в одному місті, відіграють рейтинги ВНЗ України, складені професійними експертами.

Український державний хіміко-технологічний університет – це:

- єдиний спеціалізований багатoproфільний потужний державний вищий навчальний заклад, у якому з 1930 р. було підготовлено понад 50000 висококваліфікованих фахівців; понад 60 професорів та докторів наук, понад 200 кандидатів наук;

- перше місце серед технічних університетів України у міжнародній наукометричній базі даних Scopus, друге місце в області та 16 місце серед 200 ВНЗ України;

- 7 факультетів, 9 навчальних корпусів, майже 122000 м² навчальних та допоміжних приміщень;

- сучасний спортивний комплекс, у якому проводяться міжнародні змагання з волейболу (Кубок Президента України), тренуються спортсмени з 16 видів спорту, гандбольна команда університету виступає у вищій лізі України, університет має чемпіонів світу та Європи з греблі, чемпіонів України з бадмінтону;

- 5 гуртожитків (100% забезпечення житлом іногородніх);
- спортивно-оздоровчий табір «Дубовий гай»;
- бібліотека з 770 тис. примірників навчальної, наукової та художньої літератури;
- безкоштовний доступ до мережі Internet (Wi-Fi) у навчальних корпусах та гуртожитках;
- програми міжнародного співробітництва з отримання студентами подвійних дипломів на навчання в магістратурі університетів Франції, Норвегії, Польщі та ін., додаткові навчальні послуги з іноземних мов та комп'ютерної підготовки;
- гарантований попит роботодавців регіону на випускників університету, сприяння працевлаштуванню та диплом про вищу освіту європейського зразка;
- найкращий у місті Студентський клуб (у 2014 р. Ми отримали найвищу нагороду (Гран-прі) у конкурсі «Студентська весна»);

- найкращий у місті Комітет студентської молоді (перше місце серед КСМ навчальних закладів міста у 2014 р.).

Форма власності: державна

Форми навчання: денна, заочна

Типи освітньо-кваліфікаційних рівнів: бакалавр, магістр

Адреса: просп. Гагаріна, 8, м. Дніпро, 49005

Телефон/факс: (0562) 46-21-21

Офіційний сайт: <http://udhtu.com.ua/>

КОЛЕДЖ РАКЕТНО-КОСМІЧНОГО МАШИНОБУДУВАННЯ ДНУ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА (м. Дніпро)

Переваги навчання в КРКМ ДНУ ім. О. Гончара

Позитивна оцінка експертних комісій з акредитації за усіма спеціальностями. Коледж атестований у сфері загальної середньої освіти.

Підтримка талановитої молоді. Кращим студентам, що проявили себе у навчанні, науці та спорті, призначаються стипендії Президента України, Верховної Ради, Кабінету Міністрів України (у тому числі іменні).

Партнерство з установами, організаціями.

Наявність гуртожитку.

Підготовче відділення. Підготовче відділення – це структурний підрозділ, який здійснює підготовку абітурієнтів до вступу у коледж, для успішного складання зовнішнього незалежного оцінювання та вступних екзаменів.

Умови вступу до коледжу:

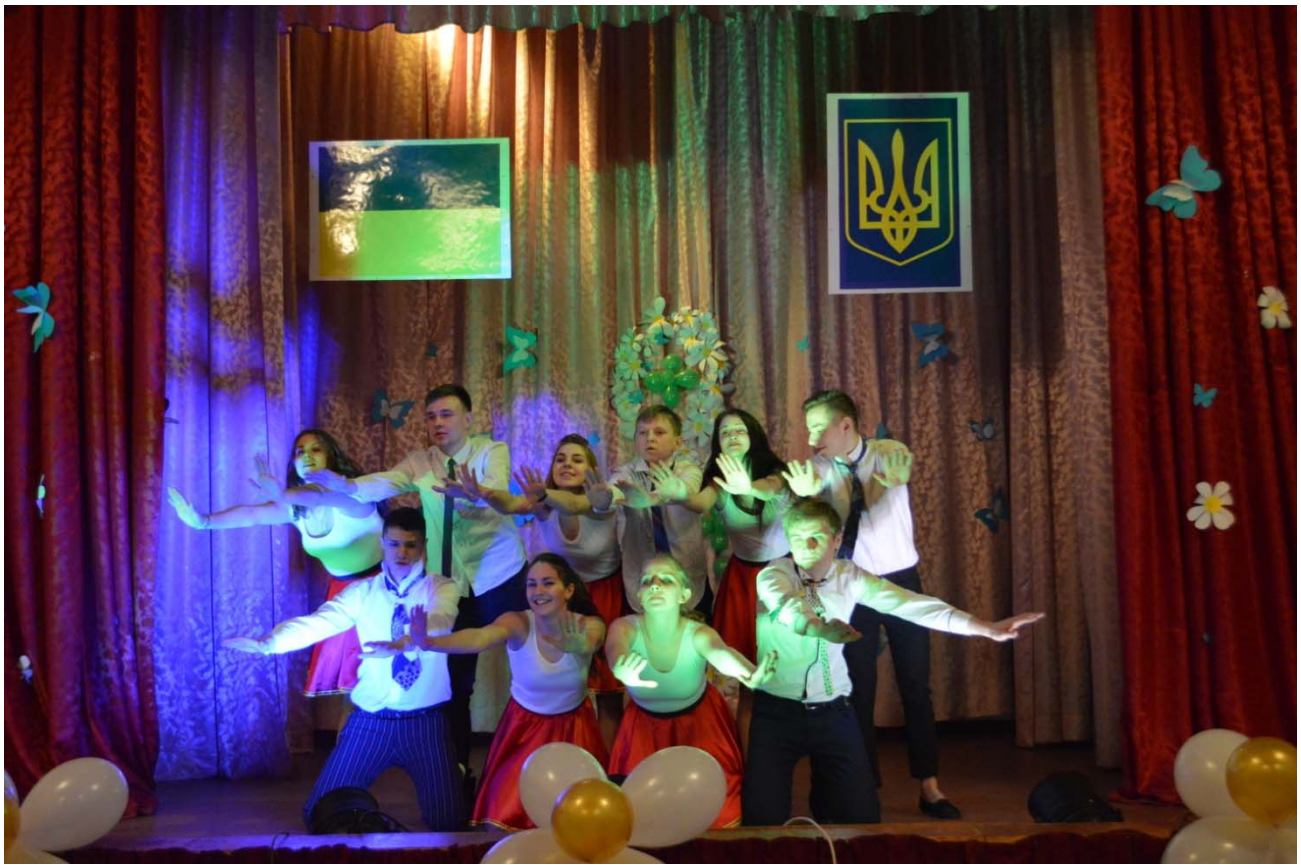
Для випускників 9 класів – вступні екзамени з української мови та математики (тести). Випускники 11 класів подають сертифікати зовнішнього незалежного оцінювання (2016 року, 2017 року, 2018 року) з української мови і літератури, математики. Для випускників профільних спеціальностей ПТУ – фахове вступне випробування.

Відділення: механічне; технологічне; комп'ютерної та програмної інженерії.

Спеціальності (освітні програми):

- авіаційна та ракетно-космічна техніка;
- облік і оподаткування;
- комп'ютерна інженерія;
- інженерія програмного забезпечення;

- прикладна механіка (обслуговування верстатів з програмним управлінням і робототехнічних комплексів, зварювальне виробництво);
- галузеве машинобудування;
- електроенергетика, електротехніка та електромеханіка.

49089, м. Дніпро, вул. Макарова, 27

Телефон/факс: (056) 792-36-22

Офіційний сайт: <http://www.dkrkm.org.ua>

Форма власності: державна

Форма навчання: денна

Тип освітньо-кваліфікаційного рівня: молодший спеціаліст

ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ІНСТИТУТ ДІЛОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ»

Усім, хто обирає економічну спеціальність гостинно відчиняє двері Інституту ділового адміністрування!

Наш навчальний заклад вважається достатньо молодим – нам 21 рік.

Сьогодні ІДА – навчальний заклад, що користується попитом в освітньому просторі не тільки міста, але й країни, про що свідчить значна кількість студентів з інших міст і сел України.

Інститут ділового адміністрування перший у місті вищий навчальний заклад недержавної форми власності, заснований у 1995 р.

ІДА надає якісну економічну освіту.

За 21 рік нашими випускниками стали 2617 бакалаврів і 2320 спеціалістів.

Основне завдання інституту – відродження і розвиток підприємництва шляхом підготовки висококваліфікованих фахівців для планово-економічної, організаційно-управлінської, аналітичної й дослідницької діяльності в економіці та управлінні, готових розпочати власну справу, здатних самостійно мислити і знаходити ефективні рішення в умовах ринкової економіки.

Спеціальності:

- Облік і оподаткування;
- Фінанси, банківська справа та страхування;
- Менеджмент;
- Публічне управління та адміністрування.

Чому абітурієнти обирають ІДА?

- Кредитно-модульна система організації навчання;
- Індивідуальний підхід до кожного студента;
- Формування лідерських якостей;
- Поглиблене вивчення іноземних мов;

- Професіоналізм викладачів;
- Можливість отримати другу освіту;
- Нестандартні та креативні форми навчання: тренінги, майстер-класи, дайджести, інноваційні форуми;
- Бізнес-практика на провідних підприємствах міста.

м. Кривий Ріг, вул. Героїв АТО, 81А
приймальна комісія тел: (097) 309-24-65; (096) 629-30-24
Офіційний сайт: <http://ida.in.ua>
e-mail: pvnzida@gmail.com

Знання отримані в ІДА – це КРОК в успішне майбуття!!!

ЗМІСТ

Соціологічні, філологічні та літературознавчі науки	
<i>Азарчик А. В., Міняк В.Г., Дейнега-Ткачук К.В.</i>	19
ГОДОНІМИ СЕЛИЩА ТОМАКІВКИ	
<i>Баленко Ю.Є., Гайдар О.М.</i>	21
ПЕРИПЕТІЇ ДОЛІ В ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ Б.Д. АНТОНЕНКА-ДАВИДОВИЧА	
<i>Бєлашова В.В., Колісник В.О.</i>	28
ПРИЙОМИ РОЗКРИТТЯ ХАРАКТЕРНИХ РИС ПЕРСОНАЖІВ У МАЛІЙ ЕПІЦІ М. КОЦЮБИНСЬКОГО 1900-Х РОКІВ	
<i>Биданцева В.Р., Биданцева М.Г.</i>	31
ТЕМА РІЗДВА ТА ЇЇ РОЛЬ У СТВОРЕННІ ХУДОЖНЬОЇ ЄДНОСТІ «РІЗДВЯНОЇ ПІСНІ В ПРОЗІ» ЧАРЛЬЗА ДІККЕНСА	
<i>Біла О.О.</i>	38
ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ І ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЧЕРЕЗ ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ	
<i>Бондаренко Н.Л.</i>	41
МИСТЕЦЬКЕ І ГРОМАДЯНСЬКЕ САМОСТВЕРДЖЕННЯ ІВАНА ФРАНКА: ПИТАННЯ ДЖЕРЕЛ І ВПЛИВІВ	
<i>Гаврилець Н.В.</i>	44
ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ	
<i>Дзятко С.В.</i>	48
СИСТЕМА КОНФЛІКТОГЕНІВ У ДРАМАТИЧНИХ ПОЕМАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ	
<i>Єнгоян С.Г., Калашник Н.Г.</i>	52
СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ЗАБАРВЛЕННЯ СУЧАСНИХ БРИТАНСЬКИХ СИНГЛІВ	
<i>Єріс Є.Є., Ігнатенко І.О.</i>	59
ВЖИВАННЯ ДІАЛЕКТИЗМІВ У ПОВІСТІ МАРІЇ МАТІОС «ЧЕРЕВИЧКИ БОЖОЇ МАТЕРІ»	
<i>Іонко Т.О.</i>	68
УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ВИВЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЗАСОБАМИ КОГНІТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ	
<i>Істоміна С.Н.</i>	72
ЖІНКИ В ДОЛІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	
<i>Клименко М.М., Калашикова Г.В.</i>	82
МОТИВИ ЛІРИКИ ОЛЕГА ГОНЧАРЕНКА (ЗА ЗБІРКОЮ „В ЧЕКАННІ НОВОЇ ТРАВИ”)	
<i>Клімова Т. А., Голозубова О. В.</i>	92
СЕРЕДНІЙ КЛАС В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ У ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	
<i>Ковтун М.С., Ісак Т.В.</i>	97
ОБРАЗ ПОЗИТИВНОГО ГЕРОЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ФЕНТЕЗІ	

<i>Кремінська Т.О.</i>	101
ПАСИВНІ КОНСТРУКЦІЇ В АНГЛІЙСЬКИХ ПРИСЛІВ'ЯХ, ІДІОМАХ ТА ВИСЛОВЛЮВАННЯХ	
<i>Липова Я.О.</i>	104
КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВИКЛАДАННЯ ЛІТЕРАТУРИ	
<i>Майборода Д.В., Іванова О.Я.</i>	113
ЗВИЧАЄВО – ТРАДИЦІЙНА ОБРЯДОВІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ СІМЕЙ, ПОВ'ЯЗАНА З РОСЛИНАМИ ЧОРНОБРИВЦІВ, МАКІВ ТА ВОЛОШОК	
<i>Мамико О.О., Ковалець Т. О.</i>	120
СПОСОБИ СЛОВОТВОРУ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ НА ПРИКЛАДІ САЙТУ TED.com	
<i>Minyailo Claudia</i>	123
REVIEW HOW TO MAKE AN INTERESTING ENGLISH LESSON	
<i>Мулявко К.М.</i>	125
ФОРМУВАННЯ НАВИЧКІВ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗАСОБАМИ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	
<i>Мурашова А.В., Кузьміна Н.В.</i>	130
Г.С. СКОВОРОДА: ЖИТТЯ, ТВОРЧІСТЬ, ПОГЛЯДИ	
<i>Недашковська Ю.І.</i>	133
БУКВА І У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	
<i>Ніколова О. Л.</i>	136
СУЧАСНА ПИСЬМЕННИЦЯ ОДЕЩИНИ - ГАЛИНА АНАТОЛІЇВНА МОГИЛЬНИЦЬКА	
<i>Нудьга І.Є.</i>	139
ОСОБЕННОСТИ УПОТРЕБЛЕНИЯ ИМЕН ЧИСЛИТЕЛЬНЫХ В РУССКИХ НАРОДНЫХ ВОЛШЕБНЫХ СКАЗКАХ	
<i>Пономаренко А. В., Бондаренко А. Ю.</i>	143
ВІДТВОРЕННЯ ЩИРОСТІ ДИТЯЧОГО СВІТОВІДЧУТТЯ ХУДОЖНИМИ ЗАСОБИ У ВІРШАХ ГАЛИНИ КИРПИ	
<i>Сівак А.В., Марценко Г.О.</i>	146
ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПРАВДИ В РОМАНІ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША «ЧОРНА РАДА»	
<i>Сталинська М.Ю., Сіняєва Л.В.</i>	150
БАГАТОВЕКТОРНІСТЬ КОНЦЕПТУ СМЕРТІ У РОМАНІ «КРАДІЙКА КНИЖОК» МАРКУСА ЗУЗАКА	
<i>Старина Н.В.</i>	154
УПОТРЕБЛЕНИЕ АНГЛИЦИЗМОВ В РЕЧИ РУССКОЯЗЫЧНОГО НАСЕЛЕНИЯ	
<i>Сугоняко О.А., Мірошніченко А.А.</i>	158
ОБРАЗИ ГЕРОЇВ-КАР'ЄРИСТІВ У ТВОРАХ ЗАРУБІЖНИХ ПИСЬМЕННИКІВ ХІХ СТОЛІТТЯ – СТЕНДАЛЯ, О. ДЕ БАЛЬЗАКА, ГІ ДЕ МОПАССАНА	
<i>Фоменко В.В.</i>	166
ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ ВЖИВАННЯ НАРКОТИКІВ	

<i>Хоменко Ю. І., Бондаренко А. Ю.</i>	169
ПЕЙЗАЖ У ПОВІСТІ – КАЗКА «МІСЦЕ ДЛЯ ДРАКОНА» ЮРІЯ ВИННИЧУКА	
<i>Циганок В.В., Путря Н.В.</i>	173
ТВОРЧІСТЬ П.І. КОТЛЯРЕВСЬКОГО – НЕВИЧЕРПНЕ ДЖЕРЕЛО УКРАЇНСЬКОЇ НОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ	
<i>Чаговець Л.Б.</i>	176
ГНАТ ХОТКЕВИЧ – ЗОЛОТИЙ ГЕНОФОНД УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ	
<i>Чуприна М.М., Путря Н.В.</i>	179
ЧАРІВНИЙ СВІТ ПРИРОДИ В ПОЕЗІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ	
<i>Шершун О.В.,</i>	182
WAYS OF MOTIVATING STUDENTS TO LEARN THE ENGLISH LANGUAGE	
<i>Шокур О.В., Карпенко А.Є.</i>	185
МОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ	
Педагогічні та психологічні науки	
<i>Баблюк М.Ф., Міхеєва О.В.</i>	190
ВИВЧЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПІДЛІТКІВ З ЇХ ТИПАМИ ТЕМПЕРАМЕНТУ	
<i>Басіч А.С.</i>	196
ВПЛИВ СУЧАСНОЇ МУЗИКИ НА ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ	
<i>Берташ Л.П.</i>	202
ТЕХНОЛОГІЯ «ПЕРЕВЕРНУТОГО НАВЧАННЯ»	
<i>Бойко А.А.</i>	206
ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ФІЗИКИ В УМОВАХ ВИПЕРЕДЖАЮЧОЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	
<i>Вишневецька О.О.</i>	209
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ЧЕРЕЗ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЯКІСНИХ ЗАДАЧ З ФІЗИКИ	
<i>Гопка І. С.</i>	211
МОДЕЛЮВАННЯ ОБРАЗУ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ АКАДЕМІЧНОГО ТА ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ	
<i>Дзюбенко В.М., Дзюбенко Л.М.</i>	216
ВИХОВНИЙ ВПЛИВ ДИТЯЧИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НА УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ	
<i>Добренька О.Я.</i>	226
ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	
<i>Донцова А.А.</i>	229
ВИВЧЕННЯ МИСТЕЦТВА ГРАФІКИ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	
<i>Доценко Т.В.</i>	232
РОЛЬ УЧИТЕЛЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ	

<i>Заходяченко О.В.</i>	235
РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ТА ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ІСТОРІЇ, ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ОБДАРОВАНOSTІ ДІТЕЙ	
<i>Іванова Н.І.</i>	249
ТЕМАТИЧНІ ДНІ – ШЛЯХ ДО ЯКІСНОЇ ОСВІТИ	
<i>Іващенко Л.А., Чигрін І.В.</i>	257
ВИХОВНА СИСТЕМА КЛАСНОГО КОЛЕКТИВУ	
<i>Ігумінова С.Р.</i>	264
РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПОЛІТЕХНІЗМУ, ПРОФОРІЄНТАЦІЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ БАЗОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ: ІНІЦІАТИВНОСТІ ТА ПІДПРИЄМЛИВОСТІ	
<i>Кантур А.А.</i>	268
ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЗРІЛОЇ ОСОБИСТОСТІ	
<i>Карева С.В.</i>	271
РОЛЬ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ПРОФЕСІЙНОМУ САМОВИЗНАЧЕННІ УЧНІВ	
<i>Корольова Л.М.</i>	276
ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	
<i>Косова М.О.</i>	280
ВИКОРИСТАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ГУМАННО- ОСОБИСТІСНОГО ПІДХОДУ ДО УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	
<i>Кравчук М.А.</i>	284
ЗІРКИ ОЛІМПІЙСЬКОГО СПОРТУ З ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ	
<i>Круглополова К.О., Нечитайло Ю.С.</i>	289
ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ МНЕМОТЕХНІКИ У РОБОТІ ВИХОВАТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА ДНЗ	
<i>Кульбачна А.П.</i>	294
ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК ДУХОВНОЇ СКЛАДОВОЇ ЗДОРОВ'Я	
<i>Куц О.В.</i>	298
РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ ДЕМОКРАТІЇ ТА ВИХОВАННЯ СВІДОМИХ ГРОМАДЯН	
<i>Ліворук О.А., Якименко В.П.</i>	301
ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛИ ТА СІМ'Ї ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА	
<i>Матвійчук О.Б., Горбик В.К.</i>	306
ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТІВ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В КОНТЕКСТІ ГУМАННОЇ ПЕДАГОГІКИ	
<i>Меркотан Н.М.</i>	313
АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО - ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ ІКТ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ ТА В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС	

<i>Михайлова В.Д.</i>	317
ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ШКОЛИ – ШЛЯХ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	
<i>Мочаліна В.П.</i>	319
КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ, ЛІТЕРАТУРНОЇ ТА ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ	
<i>Мудрик О.І.</i>	324
КРАЄЗНАВЧІ ЗАНЯТТЯ ДЛЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ «СТЕЖКАМИ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ»	
<i>Муращенко О.В.</i>	328
ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ МЕТОДУ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ В СИСТЕМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	
<i>Нікітіна Т.М.</i>	333
РОБОТА НАД ЗАДАЧЕЮ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ	
<i>Ніколаєва Л.В.</i>	336
ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ НА МИСТЕЦЬКИХ ЗАСАДАХ	
<i>Онищенко В.В., Мельникова О.Л.</i>	343
ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ КРОСКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ	
<i>Присікайло О.В.</i>	347
THE ROLE OF WOMEN IN EPIC. ON THE BASIS OF THE EPIC POEM “EPIC OF GILGAMESH” IN THE CONTEXT OF HOME READING.	
<i>Рижук С.А.</i>	349
РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ	
<i>Смирнова І.В.</i>	355
ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	
<i>Смук А.Б.</i>	357
СПОСОБИ ТА МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ВІДПОВІДАЛЬНОГО ЗА СВОЄ ЗДОРОВ'Я	
<i>Сукманюк Т.П., Сукманюк І.П.</i>	361
НАРОДНІ ЗВИЧАЇ, ТРАДИЦІЇ, ОБРЯДИ ТА ЇХ МІСЦЕ У ФОРМУВАННІ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ	
<i>Тимошевська К.С., Стеценко І.О.</i>	367
ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ	
<i>Труш Ю. Г., Шаповал Ю. Д.</i>	369
АКТУАЛЬНІСТЬ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТВОРІВ В. СУХОМЛИНСЬКОГО ДЛЯ ДІТЕЙ	
<i>Харківська Г.П.</i>	371
НЕСТАНДАРТНІ УРОКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	

<i>Цюренко В.В., Колесніченко С.В.</i>	373
ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА – РІВНИЙ ДОСТУП ДО ЯКІСНОЇ ОСВІТИ	
<i>Шептунова В.О.</i>	377
ДІЛОВА ГРА ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ	
<i>Шкурко О. О.</i>	381
ЗАДАЧІ З ВИРОБНИЧИМ ЗМІСТОМ НА УРОКАХ ФІЗИКИ	
<i>Якубова Ю.В.</i>	385
ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ ПІДЛІТКА З ДОРΟΣЛИМИ	
<i>Ячменникова А.А., Михайлова В.Д.</i>	390
ОЛІМПІЙСЬКІ ЦІННОСТІ В ОСНОВІ ФОРМУВАННЯ	
ПАТРІОТИЗМУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ	
Золоте перо	
<i>Акритова О., Комарова О.А.</i>	406
КОХАННЯ КРІЗЬ ОБ'ЄКТИВ	
<i>Бабич К.А, Гриценко О.А.</i>	415
МОЯ БУДУЩА ПРОФЕССІЯ	
<i>Божко Поліна, Зайцев Володимир, Гугля Кирило, Маявець Нікіта, Белашева Софія, Куриленко Сергій, Морозова Марія, Коркін Тарас, Моїсєєва Поліна, Єжкова Олександра, Турчин Дар'я, Музиченко Максим, Руденко Богдан, Біла О.О.</i>	417
КАЗКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО ЗДОРОВ'Я	
<i>Бондарь А.Е., Гриценко О.А.,</i>	428
ЖИВОТНЫЕ В МИРЕ ЛЮДЕЙ	
<i>Борецька К.І., Комарова С.І.</i>	431
ЗИМА	
<i>Винницькая В.С., Гриценко О.А.</i>	431
О КНИГЕ	
<i>Денисенко Л.П.</i>	434
ТВОРЧИСТЬ МОЇХ УЧНІВ	
<i>Іванов Р.В., Іванова О.Я.</i>	437
ПРОБА ПЕРА	
<i>Корольова Т.М.</i>	439
«ПОВЧАЛЬНА ПРИГОДА» (ДИТЯЧА ЕКОЛОГІЧНА КАЗКА)	
<i>Кость К.В., Гриців Н.М.</i>	443
МІЙ РІДНИЙ КРАЙ	
<i>Куцарєв Б.Р.</i>	444
РІЗДВЯНИЙ ГІСТЬ	
<i>Куцарєв Б.Р.</i>	446
НЕЗВИЧАЙНІ ПРИГОДИ ХЛОПЧИКА НАРЦІСА	
<i>Магула К.В., Сватенко В.В.</i>	450
БОГДАНЕ, БАТЬКУ	
<i>Мотайло Г.В., Мотайло І.М.</i>	453
Я – ЧАСТИНКА ЧУДОВОЇ КРАЇНИ, ЯКОЮ Я ПИШАЮСЯ	
<i>П'ятниця М.А., Лугова Н.В.</i>	455
І ЧУЖОМУ НАУЧАЙТЕСЬ, Й СВОГО НЕ ЦУРАЙТЕСЬ	

<i>Сіденко М.І., Курдибайло С.Г.</i>	457
МОЯ УКРАЇНА – СОБОРНА, ВІЛЬНА, НЕПОДІЛЬНА	
<i>Сірик К.М., Проботюк О. Д.</i>	458
КАЗКИ МОГО СЕРЦЯ	
<i>Томащук Н.М., Мельничук Г.О.</i>	462
ВІРЮ В ТЕБЕ, УКРАЇНО!	
<i>Туманов Д.С., Пономарьова Л.М.</i>	467
ГРАНІ ТАЛАНТУ	
<i>Федоров А.И., Поцелуева В.Ю.</i>	470
ЦИКЛ МОНОЛОГОВ	

*Азарчик А. В., Міняк В.Г.,
учениці 9-А класу
Дейнега-Ткачук К.В.,
учитель української мови і літератури
Томаківської ЗОШ І-ІІІ ст. №2
Томаківської селищної ради Дніпропетровської обл.,
сmt.Томаківка
katya.deynega2014@gmail.com*

ГОДОНІМИ СЕЛИЩА ТОМАКІВКИ

Дослідження ономастичного матеріалу є актуальною проблемою сучасної мовознавчої науки. З огляду на те, що ономастика вивчає будь-які власні назви, спектр досліджень виявляється дуже широким.

Вивчення топонімії (географічних назв) України зазвичай здійснюється регіональним способом, рідше – ареальним. Тому дослідження назв, які функціонують або функціонували на певній території, є важливими, адже дозволяють якісно проаналізувати як з етнографічного, так і з мовознавчого боку топонімічні назви.

У лінгвістиці до вивчення урбанонімів (назв міських об'єктів) зверталися З.Бичко, О. Галай, М.Горбаневський, М.Забелін, А.Загнітко, О. Карпенко, С. Казакова, Н.Лісняк, Г.Мезенко, Р.Разумов, О.Сизова та ін.

Серед урбанонімічних найменувань останнім часом частіше мовознавців цікавлять назви вулиць, або годоніми.

Мета нашої розвідки – дослідити мотиваційно-семантичні особливості годонімів селища Томаківки Дніпропетровської області.

Перебуваючи в сучасному, найменування зберігає в собі генетичну пам'ять. Назви вулиць історичні. Вони відображають суспільні пріоритети, уподобання, прагнення. Саме завдяки назвам вулиць (годонімам), майданів (агоронімам), проспектів, провулків, проїздів можна зробити висновки про історичне минуле певного суспільства [3, с.44].

Зрозуміло й те, що годоніми є змінною частиною урбанонімного простору, тому що назви вулиць перейменовують найчастіше з огляду на історико-соціальні, ідеологічні, культурні зміни в країні, місті чи селі.

Аналіз годонімів з послідовним урахуванням наявності в їхньому функційному полі різних величин – історичних, обрядово навантажених, нумеративно кваліфікаційних дозволяє диференціювати їх на відповідні групи залежно від галузево-фахового напрямку – суспільно-історичного, культурно ціннісного, науково-технічного, літературно-мистецького і под., з яким вони пов'язані і який вони символізують [3, с. 45].

Розглянувши мотиваційну базу назв вулиць селища Томаківка, було встановлено, що основними ознаками, які лежать в основі найменувань, є меморіальність, асоціативність, оціночність.

Таким чином, зафіксовані назви вулиць Томаківки було розподілено між наступними номінаційними групами [4].

Вулиці, названі на честь політичних, громадських та культурних діячів України, або годоніми-персоналії (18% від усіх назв): вул. Адріана Баранецького, Володимира Великого, Костянтина Венгера, Олександра Матросова, Ярослава Мудрого, Павла Поповича, Максима Рильського, Софії Русової, Лесі Українки, Івана Франка, Богдана Хмельницького, Павла Чубинського, Тараса Шевченка.

Вулиці, названі на честь політичних, громадських та культурних діячів інших держав (15%): вул. Миколи Ватутіна, Юрія Гагаріна, Максима Горького, Володимира Комарова, Михайла Лермонтова, Володимира Маяковського, Олександра Можайського, Олександра Пушкіна, Льва Толстого, Івана Тургєнєва, Валерія Чкалова.

Меморіальних назв, або назв-вшанувань було зафіксовано 33% від усіх годонімів. Такі назви надані вулицям з метою уславлення осіб, які зробили внесок у розвиток культури, історії людства, зокрема і України. Всі назви вулиць антропонімічного походження отримали найменування від прізвищ видатних особистостей, які не проживали на території регіону дослідження, серед них: видатні українські полководці, письменники та діячі культури, медицини, освіти, а також російські письменники та військові діячі.

Ще одна група годонімів – *реально уявні годоніми, вулиці названі так тому, що такими їх уявляли, або хотіли бачити ті, хто її іменував (24% від усіх назв):* вул. Березова, Весела, Весняна, Глухий, Енергетиків, Затишна, Зелена, Казкова, Ковальська, Комунальна, Миру, Молодіжна, Привітна, Світла, Сонячна, Тиха, Чарівна.

Асоціативних, або орієнтаційно-просторових назв вулиць, які характеризують об'єкт за іншим об'єктом, який знаходиться на вулиці або поблизу, зафіксовано 20%: вул. Амбулаторна, Запорізька, Зарічна, Індустріальна, Кар'єрна, Лікарняна, Лісова, Мокра, Мостова, Набережна, Прогресивна, Садова, Шкільна, Шосейна.

9 % від усіх назв становить група *оціночних годонімів, або ландшафтно-географічних*. Це вулиці названі так за місцем первісного розташування, або ж за первісним розміром, формою: вул. Верхня, Вузька, Крутенька, Нова, Середня.

Довільні годоніми, яких 10 %, - назви близькі до меморіальних, але іменовані не на честь конкретних осіб, а охоплюють ширші поняття чи реалії: вул. Гвардійська, Козацька, Незалежна, Січова, Танкістів, Українська, Фронтowa.

Невелику групу становлять (4 %) *годоніми-історичні події та узагальнені найменування політичних свят* (перемоги, поразки, період існування режиму, дата історичної події) країни (інших країн) : вул. 8-го Березня, 40 років Перемоги, Першотравнева.

Варто зазначити й те, що урбаноніми повною мірою залежать від культурних, політичних та соціальних змін, які відбуваються у країні, тому внаслідок дії таких позамовних чинників назви модифікуються, замінюються.

Деякі годоніми, в основі назв яких лежать реалії, що є вже історично застарілими й втратили будь-яку свою актуальність, насамперед це назви, пов'язані із комуністичною ідеологією та радянською історією, були нещодавно змінені. Внаслідок цього більшість вулиць отримала асоціативні

назви, як-от: вул. Весела, Затишна, Казкова, Привітна, Світла, Сонячна, Тиха. Центральна вулиця селища Томаківки перейменована на честь української поетеси Лесі Українки.

Дослідивши годоніми Томаківського району, зробили наступні висновки: більшу частину всіх назв становлять годоніми антропонімічного походження, другу позицію займають реально уявні назви, третю та четверту – асоціативні та оціночні, п'ята та шоста групи – це довільні годоніми та годоніми – історичні події та свята.

Вважаємо, що назви вулиць селища Томаківки – цікавий не лише лексичний, але й пізнально-виховний матеріал, що може бути успішно використаний під час роботи із учнями на уроках історії, країнознавства, виховних годинах.

Отже, годоніми є важливим інформаційним джерелом для вивчення змін, які відбулись у природі та суспільстві протягом історичного часу, а також пам'яттю про історичні, культурні, освітні та духовні цінності нашого народу.

Список літератури:

1. Бичко З. Назви вулиці в українській мові / З. Бичко // Мовознавство. – 1979. – № 5. – С. 76–80.
2. Загнітко А. Національно-культурні пласти урбанонімно-ландшафтного простору : найменування вулиць / А. Загнітко, І. Кудрейко // Мовознавство : [зб. наук. пр.] /ред. А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2012 – Т. 24. –С. 138–142.
3. Кудрейко І. О. Мовна ситуація на території міст Донеччини: синхронний і діахронний аспекти / І. О. Кудрейко // Соціолінгвістичні студії. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010 – С. 44–51.
4. Негер О. До питання про термінологічно-поняттєвий апарат урбаноніміки / О. Негер // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. - 2012. - Вип. 27. - С. 47-50. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuufilol_2012_27_11

УДК 1751

***Баленко Ю.Є.,**
учениця 9-Б класу*

***Гайдар О.М.,**
учитель української мови та літератури вищої категорії, старший учитель
Охтирської гімназії Охтирської міської ради Сумської області
balenko.yulia5@gmail.com*

ПЕРИПЕТІЇ ДОЛІ В ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ

Б.Д. АНТОНЕНКА-ДАВИДОВИЧА

Ретельного переосмислення, неупередженого об'єктивного аналізу з урахуванням глибоких суперечностей епохи потребує багатогранна творчість одного з непересічних письменників Б.Д.Антоненка-Давидовича. Його життєвий і мистецький шлях відбиває всю складність творчої долі художників за часів тоталітарного режиму. Поява замовчуваної впродовж десятиліть значної частини літературної спадщини митця безперечно збагатила скарбницю

української культури й розкрила нові ракурси творчого менталітету цього талановитого й самобутнього письменника.

Актуальність теми - повернення до літературного процесу значної кількості письменників, чия творчість замовчувалась або негативно оцінювалась упродовж десятиліть, ставить перед сучасними дослідниками надзвичайно складні завдання концептуального переосмислення творчого доробку митців із позицій об'єктивного історизму. Тому особливо актуальності набула нині потреба нового прочитання та ґрунтовного, кваліфікованого аналізу художніх творів письменників, які працювали за умов тоталітарної системи.

З багатьох причин ім'я Бориса Дмитровича Антоненка-Давидовича, талановитого письменника з незвичайно широким діапазоном творчих інтересів, із розмаїтою мистецькою палітрою піддавалося анафемі з негласною, але суворою забороною згадувати? І це про видатного письменника, романіста й повістяра, новеліста й публіциста, критика й перекладача, майстра психологічної прози, одного з кращих знавців рідної мови, автора понад двох десятків оригінальних книжок

Отже, актуальність дослідження зумовлена прагненням привернути увагу молодого покоління до особистостей рідного краю. Тому метою дослідження є проаналізувати, як доля письменника позначилася на його пізній творчості, як пережите зумовило тональність прозових творів Б. Д. Антоненка-Давидовича.

Реалізація мети передбачає розв'язання таких завдань:

- з'ясувати своєрідність літературного процесу 50-70-х років ХХ століття;
- розкрити основні проблеми становлення Б.Антоненка-Давидовича як письменника;
- дослідити життєвий досвід автора як основу художнього синтезу;
- визначити місце й роль митця в історії української новітньої літератури;
- вивчити особливості творчих пошуків майстра слова в розв'язанні проблем гуманізму й історичної пам'яті українського народу;
- з'ясувати форми й масштаби духовного опору непересічної особистості тоталітарному режимові;
- дослідити сюжетні колізії у творах як трансформацію пережитого;
- з'ясувати витоки й вияви стилю письменника в його літературному доробку означуваного періоду.

Об'єкт дослідження - новели, оповідання й повісті Б.Д.Антоненка-Давидовича, що були створені у 50-70-ті роки ХХ століття, а також періодичні видання означуваного періоду, архівні матеріали, спогади сучасників, листи письменника.

Предмет дослідження – біографія письменника, особливості творчого доробку Б.Антоненка-Давидовича, принципи й засоби, за допомогою яких митець художньо відображає ціннісні орієнтири людини за умов тоталітарної системи.

Ім'я Б.Антоненка-Давидовича стоїть поряд із такими письменниками, як М.Хвильовий, В.Підмогильний, Г.Косинка, Є.Плужник, талантами й інтелектом яких і народжений український Ренесанс ХХ століття.

Машина терору вирвала із активного життя письменника, коли йому минуло 35 років, а повернувся він із заслання з надломленим здоров'ям, виснажений фізично, але морально й духовно незламний у 58 років.

1959 року з'явилося перевидання одного з його давніших оповідань «Крила Артема Летючого». І цим, власне, відзначено його шістдесятиріччя. Для Антоненка-Давидовича справді настала ніби друга творча молодість.

Збірку «Сибірські новели» митець почав творити в часи «застою», а матеріал збирав у «захальний» зшиток у таборах ГУЛАГу і БАМЛАГу. У 1992 році за збірку художньої прози, куди входили й «Сибірські новели», письменникові посмертно було присуджено Державну імені Т.Г.Шевченка. Новели написані переважно від першої особи, що надає їм документальної достовірності в зображенні життя за колючим дротом.

«Сибірські новели» справляють незабутнє враження, бо це страшні художні документи жорстокої епохи тоталітаризму, слово правди одного із зачинателів української прози періоду «розстріляного відродження» і справжнього громамадянина своєї Батьківщини.

Письменник зростав у російськомовному середовищі на Брянщині. Тому, коли сім'я повернулася в Україну й хлопчика віддали до Охтирської гімназії, де навчання велося лише російською мовою, йому було легко навчатися. Але чим більше витискало з ужитку українську мову гімназійне начальство, тим глибше проникала вона в серця кращих учнів, серед яких був і Б.Д.Антоненко-Давидович. Саме в гімназії почалося знайомство юнака з культурними надбаннями нашого народу. Але для усвідомлення своєї національної приналежності потрібен був час. Зі слів доньки Ярини, писати почав тоді, коли не тільки заговорив, а вже й думав українською мовою. Роки революції, політична боротьба, що проgrimіли тоді по Україні, зміна влад, надворсклянські чудові околиці Охтирки стали невичерпним джерелом матеріалу для творчості, визначили основне коло тем літературного доробку.

Письменник зазначав: *«Воднораз чи не Охтирка визначила нарешті мою манеру письма: тиха; мальовнича Ворскла, романтика минувшини й перших революційних бур надали моєму перу ліризму, а калейдоскоп міських диваків і сільських «малахольних» привчили бачити між серйозним і смішним, спинятися на гумористичних сторонах людського життя-буття, загострювати своє перо до сатири».*

Спогади про родинне життя у Києві, перші кроки у літературі лягли в основу оповідання «Щастя» (1970). У творі зображена лікарка Віра Палій, яка на схилі років приїхала у рідний Київ. Безумовно, прототипом цього персонажу стала перша дружина письменника Віра Баглій, що підтверджується, зокрема, збігом імен. Автобіографічний герой, чоловік Віри Павлівни, письменник Микола, є другорядним персонажем. Образ головної героїні приваблює своєю твердістю і внутрішньою силою, які дозволили пережити їй зраду чоловіка і втрату сина Прототипом, очевидно, був Левко - син Б.Антоненка-Давидовича і В.Баглій. Віра Павлівна, блукаючи вулицями, згадує свої молоді роки, які минули в напівголодному Києві початку 1920-х років. В ідейно-естетичному задумі автора важлива роль відводиться Києву, що зображується у двох часових площинах: у двадцяті й шістдесяті роки, тобто в той час, коли там жив і працював письменник. Літня лікарка Віра Павлівна перед виходом на пенсію

приїздить з далекого Сибіру, де працювала багато років, до Києва, щоб «шукати стертих слідів свого щастя» – молодість. Однак вулиці, які вона знала, мають тепер інші назви, будинки, які вона пам'ятала, замінили нові багатоповерхівки. Немає ні Ланцюгового мосту, ні Першої і Другої слобідки, ні церкви по той бік Дніпра. Навіть будинок, де вона жила студенткою й де зазнала недовгого кохання зі своїм чоловіком Миколою, розбирали на її очах. Біль утрат пронизує оповідання, адже кожна, навіть незначна будівля, пов'язувала Віру Павлівну з минулим, а нині вона практично не пізнавала міста, де народилася і виросла. Київ в оповіданні існує одразу у двох вимірах: той, який бачить Віра Палій, і той, який вона пам'ятає: «Вона проминула майдан, де була колись міська дума, а потім губвиконком, і нерішуче завернула в першу вулицю праворуч, що йшла вгору й мала бути колишньою Прорізною, але нові високі будівлі спантеличили Віру Павлівну. Лиш угорі, наприкінці вулиці, вона побачила знайомий будинок» [2, 245]. Детальні описи київських вулиць перетворюються з пейзажних замальовок в історичні й психологічні, створюючи особливий образ столиці як міста-палімпсеста. Особливо цінними є описи зниклих об'єктів, таких як Євбаз, який зображено дуже точно, можливо, щоб принаймні так зафіксувати неповторний «базар життя», що колись одягав, узував і годував мешканців великого міста, а нині замість нього – площа Перемоги. Євбаз дорогий Вірі Павлівні тим, що з ним пов'язаний спогад про щасливий час, пережити який знову вона так прагла. Тому вона вирушає на сучасний «Євбаз» – барахолку в Біличах, де таки переживає хоч і в іншій ролі, ситуацію, що колись дарувала їй щастя, а нині спонукала до філософського осмислення життя. У Б.Д. Антоненка-Давидовича, городянина з дитинства, базар лише «череві Києва», однак не серце його. Змінюються й люди. Описуючи подив Віри Павлівни з приводу нового архітектурного обличчя міста, автор зазначає: «Людина – душа приміщення, без неї і найкращі споруди обертаються в скорботні надгробки на цвинтарі людської пам'яті» [2, 246]. Найбільше дивують літню лікарку молоді люди – стиляги, яких вона називає цивілізованими дикунами і подібності до яких не може знайти у своєму поколінні. Проте внутрішній голос переконує її, що зовнішнє – лише данина моді, тій самій що в їхній час вимагала ідейності. Оповідання, написане з власних вражень після повернення до Києва з таборів, безумовно, є одним з найкращих щодо повноти освоєння теми і проникливості зображення серед творів про місто на Дніпрі. Особисті враження письменника від зустрічі з Києвом після багаторічної вимушеної розлуки (повернення з таборів) допомогли переконливо відтворити внутрішній стан героїні. Спогади Віри Павлівни є своєрідним екскурсом у минуле Києва. Так, жінка шукає вулицю, яка «звалась тепер і не Столипинською, і не Гершуні, а – вулицею Чкалова». Віра Павлівна з ностальгією згадує прогулянки Царським садом. Безперечно, героїня є виразником почуттів автора, який, повернувшись до Києва через тридцять років, жалкував, що вже не існує ні Ланцюгового мосту, ні «міщанських дерев'яних будиночків, що стояли на високих». Київ в уявленні автора – це не лише вулиці і споруди, це насамперед люди, їхні долі. Життя киян початку 1920-х років зображено правдиво: вони мерзнуть у домівках без опалення, обмінюють речі на харчі тощо. Справжнім центром життя («черевом Києва») був Єврейський базар, який дозволяв мешканцям вижити у складний пореволюційний час: «Як міг зникнути Євбаз, що колись одягав, узував і

годував людність великого міста, цей не просто базар, а базар життя...?». Київські торжища стали місцями, де вирішувалися долі героїв. Ці місця набули символічного змісту – як місця, де здійснювалася торгівля людськими долями. Отже, повернувшись у те місто, де замолоду пізнала щастя і горе, героїня переглянула власне життя й віднайшла в ньому сенс. Автор наголошує, що вона перемогла жорстоку долю.

Доля й творчість письменника взаємозумовлені, що підтверджує творча практика Б.Д.Антоненка-Давидовича - учасника національно-визвольних змагань 1917-1919 років, активного діяча національно-культурного Відродження, багаторічного в'язня сталінських таборів. Проте повість «Завищені оцінки» є невід'ємною складовою творчості Б.Д.Антоненка-Давидовича, і значення її не можна недооцінювати, особливо зважаючи на актуальність її проблематики.

Письменник показав буденну історію самотньої жінки з дитиною, піднявши актуальні морально-етичні проблеми виховання, стосунків батьків і дітей. Життя Галини Шелудько, самотньої матері, подається у синхронному і ретроспективному планах. У минулому героїня розлучилася з чоловіком через його зраду. Цей період її життя зображений з невеликою кількістю зовнішніх подій, душевною драмою героїні, яку приголомшила звістка про зраду чоловіка. Автор фіксує найменші душевні порухи героїні, яка відчуває гострий біль і образу за себе та дитину, покинуту батьком. На мою думку, характер героїні не такий уже й однозначний, як здається на перший погляд. У повісті наголошується, що чоловік Галини у своєму листі чесно зізнався в зраді, Галина ж не хотіла визнати очевидного, не могла змиритися з думкою про втрату чоловіка й намагалася виправдати його вчинок, усю вину поклавши на жінку-розлучницю. Вона приховувала гірку правду й створила легенду для сина про геройську смерть батька-пілота.

Одна з найбільш гострих проблем у творі - виховання дітей у неповній родині. Автор розглядає цю проблему на двох прикладах: Галини Шелудько й Андрія Степановича, які самі виховують дітей. Героїня розкривається у творі насамперед як любляча, чуйна мати. Син дорослішав і Галина відчувала, що він віддаляється від неї, у нього з'являються свої інтереси. Женчик прагнув спілкування з батьком.

Син Андрія Степановича, навпаки, виріс без материнської ласки, без яких «дитина черствіє» [2, 356]. І Галина, і Андрій Степанович були переконані, що «Женчикові бракує батька, а Борисові – матері» [2, 357]. Роздуми Андрія Степановича про необхідність виховання дитини у повній родині були зумовлені, напевно, переконаннями самого автора. Це припущення підтверджує і його зізнання найближчим друзям у тому, що одружився з Ганною Антонівною насамперед тому, що відчував батьківський обов'язок перед її малолітнім сином.

Проаналізувавши твір, можемо сказати, що Галина Василівна зважилася на створення нової родини значною мірою через сина, оскільки відчувала, що хлопчик потребує спілкування з батьком. Андрій Степанович, мудра й порядна людина, відповідав цій функції. Цей образ мав чимало автобіографічних рис: Андрій Степанович (як і автор на час створення повісті) - уже літній чоловік, набагато старший від своєї обраниці. Ці збіги не випадкові, оскільки автор

наділив героя багатьма своїми рисами характеру й смаками. Так, улюбленим поетом Андрія Степановича, як і письменника, був О.Олесь. Герой повісті висловлює думки самого автора про значення рідної мови у вихованні дитини, адже для Б.Д.Антоненка-Давидовича питання вибору мови завжди було принциповим. Андрій Степанович роздумує теж над цими питаннями. Скромність і вимогливість до себе, м'якість і поступливість у ставленні до рідних - визначальні риси характеру як автора, так і його героя.

Думка Галини про те, що «страждання, а не радість облагороджують людину», була провідною ідеєю творчості письменника, яку він художньо втілював також у циклі «Тюремних віршів». Наприкінці твору цей прихований мотив стає достатньо відчутним у словах Галини Шелудько про свою нещасливу долю. Отже, цей мотив простежувався переважно в пізній творчості письменника, його поява пояснюється особистими життєвими перипетіями. Слід відзначити, що повість була написана в 1969 році, коли тяжко захворіла дружина Б.Д.Антоненка-Давидовича, уперше потрапивши до психіатричної лікарні. Та й до цього часу письменник не почувався щасливим у власній родині. Він тяжко переживав сімейні конфлікти, що загострювалися, коли в Ганни Антонівни «виникав черговий рецидив невиліковної хвороби або коли син Євген травмував його негідною поведінкою» [4, 46].

На наш погляд, саме родинні проблеми спонукали письменника до роздумів, котрими він ділився з найближчими друзями: «Сімейне життя можна вважати за нормальне, якщо в ньому панують згода і взаєморозуміння, коли, зазнавши десь невдач і прикрощів, нетерпляче поспішаєш на домашній вогник, певно знаючи, що тебе вдома зрозуміють, поспівчують і заспокоять. Я цього не маю і вже довіку не матиму.» [4, 46]. Ці слова майже без змін вкладені в уста головної героїні повісті. Родинне життя письменника влучно характеризував поет В.Сіренко: «Щастя в Вашій хаті не ночує: Прийде, посміхнеться і піде.» [2, 47].

Ускладнювало життя Б.Антоненка-Давидовича й те, що з дитинства його молодший син мав тяжку вдачу, а Ганна Антонівна своєю «надмірною любов'ю й поблажливістю до Євгена дуже псувала його» [1, 70]. Опрацювавши твір, ми дійшли висновку, що Євген є прототипом сина Галини Шелудько. На це вказує не тільки ім'я персонажа, а й риси характеру, виразно окреслені автором. Женчик примхливий і упертий, він не хоче ділити увагу матері із новими родичами.

У творі розкривається проблема взаємовідносин батьків і дітей. Характер хлопчика насамперед виявляється в його поведінці, мовленні: він намагається маніпулювати матір'ю через демонстративне, відверте неприйняття Андрія Степановича. З одного боку, провину за таке виховання сина автор покладає на матір, яка створила ідеалізований образ батька, з іншого - підкреслюється, що мати таким чином хотіла компенсувати відсутність батьківської турботи. Розумна, але водночас імпульсивна жінка побачила, що Женчик не схотів прийняти вітчима, тому нерозважливо відмовилася від особистого щастя. За словами самого автора, він більше дбав про художню правду, про те, щоб розв'язка твору була психологічно вмотивованою, а не нагадувала «хеппі-енд».

Життєво правдивою була історія, покладена в основу твору. Її розповіла авторові, який працював фельдшером на Вінниччині, сільська вчителька, сестра письменника В.Кучера. Вона і стала прототипом Галини Шелудько.

Голос розповідача зливається з голосом героїні через невластне пряме мовлення. Водночас важливу роль відіграють внутрішні монологи Галини, які розкривають глибину її переживань про долю сина, покинутого батьком. Характер Галини найпереконливіше розкривається в найбільш напружені моменти буття, пов'язані з хронотопом дороги, зустрічі й порогу. Зустріч її чоловіка з іншою жінкою на «дорогах війни» змінює все її подальше життя. Нещасливу зустріч віщує й дорога до Таллінну - чужого міста, оскільки асоціативно пов'язується зі зрадою чоловіка. Ця поїздка стає для неї найбільшим випробуванням: Галина приїхала, щоб побачити суперницю й глибоко в душі сподівалася на повернення чоловіка. Напруження досягло апогею при зустрічі із вродливою суперницею на порозі її квартири. Хоча правда виявилася занадто гіркою для Галини, проте вона, нарешті, звільнилася від ілюзій і остаточно змирилася зі своїм самотнім життям.

На порозі квартири Андрія Степановича вона вирішує відмовитися від шлюбу. Драматизм цього прощання посилюється ще й тим, що Галина тільки тут усвідомила, що закохалася в Андрія Степановича. Отже, якщо на прогулянці Києвом Андрію Степановичу вдається налагодити контакт із хлопчиком, то співжиття під одним дахом загострює конфлікт, спричинює вибух дитячих ревнощів, образи.

Автор реалістично відтворив побут тогочасної родини. Чи наважиться Галина розповісти сину правду? Як поставиться до цього її син? - ці питання, мабуть, хвилювали не одного читача. Борис Дмитрович передав естафету роздумів нам, змусив самотійно замислитися над можливими наслідками нерозважливого кроку Галини.

Борис Дмитрович Антоненко-Давидович прожив складне й насичене життя. За ним стоїть епоха революції, що була переосмислена в його творчості, епоха таборів, хрущовської відлиги, період замовчування про всі наші справжні цінності та страшне пекло сталінських репресій. Отже, він пройшов майже через усі випробування нашого століття, і при цьому в його творчості не потрібно нічого змінювати, викидати, приховувати.

З упевненістю можна сказати, що митець сповідував два принципи служіння мистецтву: любов і правду. Любов до людини і правду, хоч би якою жорстокою вона не була.

З повним правом відносимо трагічну постать Б. Д. Антоненка-Давидовича до «задушеного відродження», утім, письменник залишився безкомпромісним і в роки стагнації, хоча це й дорого коштувало йому і фізично, і матеріально. Він прагнув рішучого й беззастережного суду над ненависним тоталітаризмом, мріяв, аби його народ міг вільно розвиватися, навчатися й розмовляти рідною мовою.

І вельми символічно, що гідно було поціновано життєвий і творчий подвиг митця: 1992 року присуджено Державну премію ім. Т.Г. Шевченка за збірку художньої прози «Смерть. Сибірські новели. Завищені оцінки» - реальні оповіді про життя за колючим дротом. Тут ціла низка неповторних людських долів і характерів. Це яскраві свідчення одного з тих, хто дивом уцілів і повернувся з

пекла. Твори написані не тільки правдиво, а й майстерно, вони спонукають до глибоких і серйозних роздумів про те, як таке могло статися і хто в цьому найбільше винний.

Ні КДБ, ні тирані Радянського Союзу не змогли зламати письменника, а їхні вчинки ще більше втілювали віру Бориса Дмитровича Антоненка-Давидовича в майбутнє України, у її неминучу незалежність, соборність. Письменник прожив надзвичайно тяжке й цікаве життя, але до останнього подиху залишився Людиною!

Сподіваємося, що цей матеріал допоможе багатьом прихильникам творчості письменника краще зрозуміти його особистість у контексті доби й повернути належне йому місце в літературі.

Список літератури:

1. Антоненко-Давидович Б. На шляхах і роздоріжжях: Спогади. Невідомі твори.- К.: Смолоскип, 1999.- 287 с.
2. Антоненко-Давидович Б. Нащадки прадідів. - К.: КМ Academia, 1998. - 696 с.
3. Бойко Л. З когорти одержимих: Життя і творчість Бориса Дмитровича Антоненка-Давидовича в літ. процесі ХХ ст.- 2-ге вид.-К.:Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. - 584 с.
4. Подвижник Духу: Документи і факти з життя Бориса Антоненка-Давидовича. - К.: Пульсари, 2003.- 392 с.
5. Бойко Л. Лицар правди і добра // Антоненко-Давидович Б. Смерть. Сибірські новели. Завищені оцінки - К. : Видавництво гуманітарної літератури, 2005. -С.5-38.
6. Голуб Я. Мій батько – Борис Антоненко-Давидович. Спогади. - Полтава: Криниця, 1995. - 290 с.
7. Жила С. «Він їх писав, як дихав...» (Аналіз «Сибірських новел» Бориса Антоненка-Давидовича) // Дивослово. - 1998. - № 7. - С. 37 - 39.
8. Привалова С. Життя і творчість письменника-земляка Б. Антоненка-Давидовича // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. - 2003. - № 1. - С.37 - 42.

УДК 82

Бєлашова В.В.,
учениця 9-Б класу

Колісник В.О.,

вчитель української мови та літератури

ХСШ №75

м. Харків

sch75@kharkivosvita.net.ua

ПРИЙОМИ РОЗКРИТТЯ ХАРАКТЕРНИХ РИС ПЕРСОНАЖІВ У МАЛІЙ ЕПІЦІ М. КОЦЮБИНСЬКОГО 1900-Х РОКІВ

Характер людини розкривають не лише вчинки, а й таємничі процеси мислення й переживання, які найповніше виявляються у внутрішньому мовленні – нерозчленованому потоці свідомості й відчуттів. Звичайно ми не можемо сказати, що лише внутрішні процеси є важливими, бо не брати до уваги зовнішні монологи та діалоги, авторські характеристики,

характеристики іншими особами персонажів неможливо. Усі ці прийоми характеротворення присутні у кожному творі М.Коцюбинського 900–х рр., та хочеться згрупувати обрані твори за принципом домінуючого елемента вираження характеру.

Розмежуємо творчу спадщину М. Коцюбинського 900–х рр. за зовнішнім чинником: діалогами та монологам. До цієї групи можна віднести такі твори, як « По - людському», бо розповідь Максима про життя Карпа є, по суті, діалогізованим монологом. У такий спосіб автор передає зорові, слухові, а також внутрішні враження оповідача від життя односельців. До цієї групи відносимо новелу «Як ми їздили до Криниці», яка є суцільним монологом, потоком вражень від побаченого.

Більшу групу становлять твори, в яких переважає внутрішнє мовлення персонажів. У М. Коцюбинського воно відтворено в двох формах – монологічній і невластиве прямому мовленні, за видами його можна поділити на монологи - спогади, монологи - мрії (фантазії), монологи - роздуми, для яких характерні: повторення, переважання смислу над значенням слова, стрибкоподібне розгортання думок, почуттів. Сюди ми відносимо: «Поединок», «Він іде!», «Невідомий», «На камені», цикл мініатюр «З глибини», «Дебют», «Що записано в книгу життя», «Сон», «Лист», «Хвала життю!», «На острові».

Інколи внутрішнє мовлення може являти індивідуальну структуру, особливо це відображено у таких творах, де персонажі шукають правильного шляху в житті, зазнають гострих мук через боротьбу внутрішніх голосів. Це так звані внутрішні діалогізовані монологи, які змушують читача заглибитись у найпотаємніші процеси людського буття, передають реакцію персонажа на оточуючу дійсність, яка тією чи іншою мірою стосується його, яка подразнює свідомість і змушує підсвідомість реагувати на неї позитивно чи негативно, пасивно чи агресивно, яка підштовхує до пошуку виходу з критичної ситуації, в якій повною мірою реалізуються внутрішньо- психологічні конфлікти, розкриваються характери. Сюди ми відносимо: «Поединок», “Persona grata”, “Intermezzo”, «В дорозі».

Є твори, які не можливо чітко розмежувати за якимось домінуючим принципом, бо у цих творах зовнішнє мовлення доповнює внутрішнє, оскільки щоб показати своє ставлення до певної події чи ситуації, яка стосується персонажа, однієї якоїсь мовної характеристики не достатньо. До цієї групи ми відносимо: «У грішний світ», «Під мінаретами», «Сміх», «Подарунок на іменини», «Коні не винні».

У більшості творів малої прози М. Коцюбинського 1900- х рр.. домінують характери, які розкриваються саме через внутрішнє мовлення та потік свідомості. Безпосередньо вони є короткотривалою реакцією на ситуацію в житті персонажа, його враженням від миті чи події. Ці враження збуджують психіку героїв, і, в залежності від події: позитивна чи негативна, передаються через певні опосередковані елементи, барви, кольори, які вбирає в себе свідомість досліджуваного персонажа, можуть бути яскравими або похмурими, тьмяними, але вони завжди співзвучні з психікою героя.

Опосередкованим вираженням реакції персонажа на певний момент буття є колір і звук. Фактично йдеться про реалізацію девізу братів Гонкурів: « Бачити, відчувати, виражати – у цьому все мистецтво ».

Зорові, слухові, дотикові враження є одними з основних виразників імпресіоністичної поетики у творчості письменника, вони відображають різноманітні внутрішні стани персонажів у певних ситуаціях та обставинах. Передаються враження через гаму кольорів, різну тональність звуків, а також через органи чуттів. Всі вони глибоко символічні і мають у собі певну закодовану інформацію.

М. Коцюбинський найчастіше емоційний стан своїх героїв передає картинами природи. Коли персонажі пригнічені, спантеличені якимись подіями, які найчастіше бувають вирішальними, межевими у їхньому житті, митець використовує похмурі кольори, подає співзвучні з ними асоціації. У творах, де персонаж відчуває негативні почуття і виражає їх, письменник використовує темні кольори. Найчастіше це сірий, чорний, жовтий.

Звукова палітра у творчості М. Коцюбинського є не менш важливою, ніж кольорова, бо звук, залежно від ситуації, сприймається по-різному і, навпаки, він може впливати на емоції персонажів, тому чітко звук та зорове враження розмежувати неможливо. У творах письменника звуки гармонійно поєднуються з опосередкованими елементами, які теж відображають почуття персонажів.

Персонажі творів свої звукові враження сприймають по-різному. Вони відображають позитивні або негативні емоції, або ж звуком підсилюється та чи інша риса характеру. Звуковий ряд можна поділити на мажорні – звуковий лад якого складає великий терцет, який надає світле забарвлення звукам, мажорний звук натуральний та гармонійний; та мінорні – ряд звуків, в основі якого малий терцет, який надає темне забарвлення звукам. Та мажорно - мінорні – поєднання світлого та темного забарвлення звуків.

У творах М. Коцюбинського домінують мінорні звукові враження, можливо це пояснюється межевими ситуаціями, в які потрапляють персонажі. Мінорні звуки передають різні негативні емоції. Звук грому та блискавки в оповіданні «Лялечка» є попередженням, пересторогою, Божим гнівом, але Раїса лякається бурі, вона не розуміє Божого знаку.

Мажорність звукових вражень передається позитивними емоціями – це відчуття радості та захоплення, як у новелі «У грішний світ» черниця чує «...Жіночі голоси, чисті, високі і сильні, мов янгольські хори...»

Отже, специфіку характерів у малій епіці М. Коцюбинського 1900–х рр. розкривають не лише вчинки, але й думки та емоції, які вповні виявляються у внутрішньому та зовнішньому мовленні. Важливу функцію у розкритті характеру відіграють емоції персонажа. Вони є короткотривалою реакцією на ситуацію в житті героїв, враженнями від певної миті чи події. Передаються почуття та емоції за кольорів та звуків.

Список літератури:

- 1.Базыма Б. А. Психология цвета: теория и практика // Б. А. Базыма. – М.: Речь, 2005. – с. 76, 79, 205.
- 2.Бахилина Н. Б. История цветообозначений в русском языке // Н. Б. Бахилина. – М.: Наука, 1975. с. 64, 65.
- 3.Белый А. Символизм как миропонимание // А. Белый.- М.: Республика, 1994. – с. 28, 68.

- 4.Бидерманн Г. Энциклопедия символов: Пер. с нем. / Общ. ред. и предисл. И.С. Свенцицкой. – М.: Республика, 1996. – 335 с.
- 5.Блаватська О. П. Таємна Доктрина, 2 тт. – К.: Наука, 1998.Т.1. - с. 88.
- 6.Ганс Б. Энциклопедия символов – пер. с нем. – М.: Республика, 1996.
- 7.Кассирер Э. Философия символических форм // Э. Кассирер. – СПб.: Университетская книга, 2001. – Т.1. – с. 169.
- 8.Коцюбинський М. Твори: В 2 т. / Упор. і приміт. М. С. Грицюті: Вступ. ст. Н. Л. Калениченко. – К.: Наук. думка, 1988. – Т. 1: Повісті та оповідання (1984 - 1906) / Ред. М. Т. Яценко. – 584 с.
- 9.Коцюбинський М. Твори: В 2 т. – К.: Наук. думка, 1988. – Т.2 Повісті та оповідання (1907- 1912). Статті та нариси / Упоряд. і приміт. В. А. Зіпи; Ред. Н. Л. Калениченко.– 496 с.
- 10.Кузнецов Ю. Імпресіонізм в українській прозі кін. 19 – поч. 20 ст.: Проблеми естетики і поетики. – К.: Зодіак – ЕКО, 1995. – 304 с.

УДК 82-3

Биданцева В.Р.

учениця 11-А класу

Биданцева М.Г.

вчитель англійської мови, методист

КЗ НВК «Гімназія №11 – спеціалізована

школа з поглибленим вивченням іноземних мов

I ступеня-дошкільний навчальний заклад «Еврика»

Кам'янської міської ради

bydantseva.marina@gmail.com

ТЕМА РІЗДВА ТА ЇЇ РОЛЬ У СТВОРЕННІ ХУДОЖНЬОЇ ЄДНОСТІ «РІЗДВЯНОЇ ПІСНІ В ПРОЗІ» ЧАРЛЬЗА ДІККЕНСА

«Різдвяна пісня в прозі» (1842) - перша в циклі п'яти Різдвяних повістей Діккенса, що виходили з 1842 по 1848 роки. У цих творах вже сформована в романах («Посмертні записки Піквікського клубу» (1836), «Пригоди Олівера Твіста» (1838), «Життя і пригоди Ніколаса Нікльбі» (1839) та ін.) художня мова письменника вперше постала у фантастичному жанрі.

Цикл фантастичних повістей Діккенса має певну своєрідність: сюжетно - фабульний зв'язок як такий в них відсутній. Цілісність циклу забезпечується, насамперед, різдвяною тематикою і пов'язаним із нею комплексом сенсів, в якому центральне місце відводиться духовному відродженню, оновленню людини. Філософія Діккенса в Різдвяних повістях визначається всіма дослідниками як «різдвяна філософія» - наріжний камінь філософії усієї творчості англійського романіста.

Особливе місце в циклі належить першій повісті - «Різдвяній пісні в прозі». Саме ця повість вводить у коло тем і проблем, які в подальшому знайдуть своє відображення в усіх наступних Різдвяних повістях, саме домінанти її жанрової мови знайдуть в них своє втілення. Це зумовило наш вибір об'єкта дослідження.

Актуальність дослідження «Різдвяної пісні в прозі» Діккенса підтверджується пильною увагою до неї абсолютно різних дослідників. Вона не

перестає становити особливий інтерес для літературознавців як за кордоном, так і в вітчизняній науці.

Зарубіжні дослідники підкреслюють важливу роль Діккенса як людини, яка «винайшла англійське Різдво» (Ф.В.Алінгем [9], Девід Коуді [10], та ін.) Суперечка ведеться про інтерпретацію Діккенсом підвалин християнства (Кеіширо Іхара [12], Дженет Л.Ларсон [13]).

У вітчизняному літературознавстві християнській складовій творів Діккенса також приділено особливу увагу. У роботах таких літературознавців як Т. Г. Теличко [6, 113], Т. Н. Шевельової [8], О. В. Чаплигіної [7] досліджуються християнські мотиви на різних рівнях твору: хронотопному, сюжетно - фабульному, проблемно - тематичному. Особливостям відтворення англійського Різдва у Діккенса присвячені роботи Є. І. Авраменко [1], В. А. Дмитрук [3].

У нашій роботі ми хочемо зосередитися на темі Різдва її ролі в забезпеченні художньої цілісності твору.

Різдвяна тема в творі Діккенса відчутна вже в заголовку - «A Christmas Carol in Prose being A Ghost Story of Christmas» [11, 1] В оригіналі його можна розбити на два смислових елемента: «Christmas Carol in Prose» і «Ghost Story of Christmas». Кожен смисловий елемент в свою чергу складається з двох частин.

Основне смислове навантаження в першому елементі назви несе слово «carol». «Carol» - жанр фольклорної народної пісні, або гімну, що виконується традиційно перед Різдвом, в якій прославлялося народження Ісуса Христа. [4] Про давнє, язичницьке походження «carol» згадує в своїй роботі «Рождественская песня в прозе: игра и жизнь Чарльза Диккенса» Н. Л. Потаніна [4].

На думку дослідниці, в семантиці жанру «carol» контрастно з'єднуються дохристиянський, язичницький компонент і подальше християнське значення. У той же час в самому язичницькому компоненті значення спочатку закладено поєднання того, що не можна поєднати: життя і смерть, їх амбівалентність. У творі Діккенса вживання «Christmas» перед «carol», зберігаючи закладений всередині поняття різдвяного гімну контраст, акцентує християнський компонент значення. На стилістичному рівні «виконання» гімну має на увазі урочисту, піднесену інтонацію. У Діккенса наступний за «Christmas carol» вислів «in prose» перебиває, знижує високе «звучання» пісні.

Таким же чином друга частина назви - «A Ghost Story of Christmas» - «історія з привидами про Різдво» - містить контрастні компоненти: готичну повість - жанр, що з'явився в англійській літературі й відомий ще з кінця XVIII століття, і Різдво. Як правило, в центрі готичних творів - сюжет про щось страшне, жах - основна емоція таких творів [5]. У заголовку «Різдвяної пісні» Діккенса він з'єднаний з радістю, яку викликає народження Ісуса Христа.

Фабула «Різдвяної пісні» своєрідно «відтворює» різдвяну тематику назви. В її центрі - історія, що трапилася з головним персонажем Скруджем, який з грубої, сухої людини перетворюється на доброго і щедрого сім'янина в Різдвяну ніч. У цьому і полягає видиме різдвяне диво - елемент різдвяної історії, що створює жанр. Однак історія про різдвяне диво складена Діккенсом за допомогою особливої мови.

Її особливість пов'язана, перш за все, з інтерпретацією образу оповідача. З одного боку, Діккенс відтворює специфіку комунікативної ситуації, властивої жанру різдвяної історії, в якій, як правило, стосунки авторського персонажа і читача представлені як відносини розповідача і слухача. Створюється враження, що оповідач розповідає, а читач слухає його історію.

Очевидна певна автономія і контрастність образу оповідача. Він, то майже розчинений в тексті, то прямо і безпосередньо виражає своє ставлення до героїв, яке містить різноманітні відтінки гумору, захоплення або несхвалення, які контрастно змінюються високою патетикою і драматичної інтонацією. У стосунках оповідача з імпліцитним читачем відчутний певний ігровий момент: читача то трохи «підштовхують» до певних висновків, то безпосередньо звертаються до нього: «Адже подумки я стою за вашим плечем, мій читаче» [2]. І в цьому - певна частка гумору Діккенса.

Здається, специфіка образу оповідача вплинула на структуру повісті Діккенса: в ній два зачини.

У першому оповідач починає свою історію іронічно. Він вводить не головного героя Скруджа, а його компаньйона, персонажа другорядного: «Почнемо з того, що Марлі помер» [2]. З перших слів різдвяна історія починається з того, що суперечить радості народження, життя, пов'язаної з народженням Ісуса Христа - центральній в різдвяній темі - з теми смерті.

Другий зачин в той же час цілком властивий різдвяній історії: «Once upon a time on Christmas eve ...» [11, 1]. Тому початок повісті певним чином «пружинить», відчутний ігровий компонент: читачеві пропонують і нетрадиційний, і традиційний зачин. Подібний провокативний початок твору визначив структуру твору: у всій історії Скруджа можна виділити дві частини, які відображають особливість художнього світу повісті і своєрідно втілюють специфіку назви. Перша частина містить епізоди повісті, в яких відображено початковий стан героя, його духовне та моральне «омертвіння». Вона - втілення згаданої в першій частині назви «прози», в яку вміщено «різдвяна пісня». Друга частина містить період «перевиховання» Скруджа, коли його відвідують Духи Різдва Минулих Років, Сьогодення й Майбутнього, показують йому його життєвий шлях від дитинства до смерті. Поеднує ці дві частини фабули епізод, в якому головного героя відвідує привид його покійного компаньйона Марлі, який переконує Скруджа, що його життєві принципи хибні і викликає Духів Різдва. У фіналі постає вже перетворений герой, що змінився і духовно відродився. Розпочатий іронічно, твір закінчується, проте, відповідно до різдвяного жанру - різдвяним дивом.

Однак інтерпретація різдвяного дива у Діккенса далека від традиційного розуміння дива. Вона безпосередньо пов'язана з акцентованою в зачині темою смерті, оскільки смерть в повісті Діккенса - початковий стан, який треба подолати і трансформувати за допомогою різдвяного дива. Смерть як така представлена в декількох іпостасях: це фізична смерть компаньйона Марлі і духовна смерть старого Скруджа. Свідомість персонажа відтворює мислення і філософію представника ділових кіл Лондона. Він заперечує необхідність свят, розглядає їх з точки зору роботодавця і фінансиста - вважає їх «часом платити за рахунками», сім'я і діти для Скруджа - зайвий тягар.

Працьовитість і прагматизм, філософія практичної користі Скруджа, що високо цінуються в англійському суспільстві, представлені Діккенсом як якості негативні. Саме вони висушують душу старого: йому чужі такі почуття як радість, доброта, співчуття, милосердя.

Той факт, що герой, що втілює цінності англійського суспільства, потребує «виправлення», відображає етико - філософську систему Діккенса: його заперечення філософії утилітаризму, носієм якої є головний герой. Особливість цієї теми в «Різдвяній пісні» полягає в поєднанні її з фантастикою, з різдвяною тематикою. У «Різдвяній пісні» Діккенс ще вірить, що такий герой може змінитися, що в ньому ще може прокинутися людина. І в цьому полягає метафоризоване поняття різдвяного дива у Діккенса.

Місце дії в творі Діккенса незмінне - це Лондон і його околиці. Топос фантастичної повісті у Діккенса, відтворений з використанням мови реалістичного оповідання, в той час як хронос твору метафоризований і багатозначний. Єдиний точний часовий чинник, про який згадується в тексті - це ніч перед Різдвом, сама різдвяна ніч і день Різдва. Однак згадані у творі реалії і герой точно вкорінений в своєму часі і просторі, відтворюють картину сучасності.

В результаті відбувається контрастне накладення часу Біблійного і Добіблійного, пов'язаного зі святом Різдва, і сучасного, конкретно історичного; часу циклічного і часу точкового, одиничного.

Окрім згадки Різдва, точної вкоріненості в реальному часі, час у «Різдвяній пісні» володіє ще однією особливістю: він може розширюватися, скорочуватися. Так, під час відвідування Духів Різдва в сприйнятті Скруджа проходить три ночі, в дійсності - це одна різдвяна ніч. Духи показують Скруджу все його життя, від дитинства і до смерті. Час може рушити назад: Скрудж переноситься в минуле, потім в сьогодні і в майбутнє. Основний принцип з'єднання часових проміжків - монтаж.

У той же час існування Духів відповідає вічності. Відбувається контрастне «співвідношення», вхідження часу біографічного у вічність.

Таким чином, різдвяна тема трансформувала і хронотоп «Різдвяної пісні». При цьому відчутне контрастне, багато в чому оксюморонне поєднання актуального, дійсного і позачасового, вічного, особливий ступінь метафоричності, який надає глибину цілком буденному і звичному.

Подібно до цього смислове поле свята Різдва об'єднує весь «букет» жанрових мов, широкий діапазон стилів і емоційності, представлених в повісті Діккенса, віграє ключову роль у визначенні цілісності жанрової мови твору.

Перш за все, особливість Різдва у творі Діккенса полягає в тому, що воно персоніфіковано, введено в систему персонажів. У образів Різдва - різна емоційна і стилістична забарвленість, відчутна в англійському варіанті: Духи Різдва названі «spirits» [11, 16].

Вони пов'язані з пов'язані з християнським, Біблійним початком. Цьому сприяє семантика слова «spirit»: в «Біблії» це - Дух Святий. Здається, ці образи виконують функцію біблійних персонажів, таких як ангели, святі, які здійснюють різдвяне диво. У «Різдвяній пісні» ця функція подібних персонажів збережена: вони сприяють перетворенню Скруджа. Однак представлені вони своєрідно.

У Діккенса їх троє. Той факт, що духів троє - ознака і казкової поетики, і Біблійної. На відміну від традиційних біблійних персонажів, у Діккенса вони мають фантастичний і багато в чому символічний вигляд.

Перший дух - Дух Різдва Минулого - складається з контрастів: його вигляд поєднує риси дитинства і старості (Скрудж не може зрозуміти, він дитина чи старий). Привид одягнений у давньогрецьку туніку, при цьому тримає в руках гостролист - язичницьку емблему зими («wintry emblem» [11, 17]), одяг Духа прикрашений живими квітами.

Суттєвою деталлю в його образі виступає пучок світла, який б'є з верхівки Духа, що асоціюється з духовним світлом, совістю, просвітленням. «Світлоносність» Духа - найдавніший мультикультурний мотив. Особливість подібної теми у Діккенса - образ Духа Різдва минулих років нагадує свічку: чим більше в душі пом'якшується Скрудж, тим сильніше світло, що б'є з верхівки Духа. Подібно до свічки Дух «висвітлює» подорож Скруджа в минуле. Цей дух - втілення пам'яті. Саме тому його обриси розмиті, у нього то додаються, то зменшуються кінцівки.

Його вигляд ніби втілює неясність, розмитість, віддаленість спогадів. При цьому той факт, що він одягнений в давньогрецьку туніку, розширює поняття пам'яті, співвідносить пам'ять Скруджа з пам'яттю людства. Образ Різдва Минулого знижений: він випромінює лише пучок світла, який до того ж можна легко погасити «схожим на ковпак великим вогнегасником» [2]. І якщо вважати його світло алегорією совісті, душевного тепла, то зниження образу посилює трагізм: адже голос совісті, голос пам'яті можна легко заглушити.

Другий Дух - Дух Теперішніх Святків - також поєднує в собі абсолютно різні, багато в чому контрастні риси. Якщо перший Дух - карлик, то другий - велетень, що сидить на купі їжі. В руці у Духа - факел, що нагадує за формою ріг достатку, маслом якого Дух кропить житла і їжу бідняків.

Достаток, пов'язаний з другим Духом, асоціюється з картинами сімейного єднання, свята і святкових веселощів, які Дух Нинішнього Різдва показує старому - все те, чого Скрудж навмисно позбавив себе. Однак повний життя велетень до кінця різдвяної ночі старіє і вмирає, адже він - Дух Різдва теперішнього часу. Знову відчутна трагічна інтонація.

Третій Дух - Дух Різдва Майбутнього - «a solemn phantom, draped and hooded, coming like a mist» [11, 41] - образ смерті, хоча вона й не названа. Вона пов'язана з мороком, темрявою, туманом. Вона не має форми, мовчить. У її образі визначено лише деталь - руку, що простягається вперед. Рука показує Скруджу, що чекає на нього у Майбутньому. Однак навіть смерть не всемогутня: в кінці Дух перетворюється на різьблену колонку ліжка. Дії Скруджа при цьому набувають метафоричного значення: хапаючись за простягнуту руку Духа, він змінює свою долю, змінюється душевно й уникає смерті.

Зниження образів Духів Різдва сприяє появі в творі трагічної інтонації. Невипадковий в цьому контексті їх зв'язок з часом, бо це трагізм, пов'язаний зі ставленням людини до часу, з розумінням нею часу. У цьому контексті і життя головного героя трагічне, бо Скруджу показують, скільки часу він втратив, що він втрачає, і що втратить у майбутньому. Проблема «людина і час» у

«Різдвяній пісні» Діккенс розкриває оптимістично: він вірить, що людина, якщо захоче, ще може змінитися, оволодіти своїм сьогоденням і змінити майбутнє.

У той же час єднання теми Різдва і теми Часу в різдвяної історії цілком закономірно, оскільки саме поняття свята Різдва має на увазі циклічність і тимчасову співвіднесеність.

Різдво і асоційована з ним тема народження, божественного немовляти, спричинила використання в «Пісні» теми дитинства, дітей. Діккенс, як відомо, один з перших письменників ввів у світову літературу образ дитини - не маленького дорослого, а самостійного персонажа зі своїм світоглядом. Галерея його дитячих образів величезна. В ній - і Олівер Твіст, і крихта Нелл з роману «Лавка старожитностей», згодом - маленький Поль Домбі з роману «Домбі і син». Діти, що з'являються в «Різдвяній пісні», різні, і їх образи мають різний зміст. Як правило, з ними входить особлива сентиментальна емоційність. Це і образ покинутого в холодній класній кімнаті дитини Скруджа, це і зовсім дитяча модель поведінки вже зміненого старого, який здійснює всякі безглузді рухи, не може одягнутися і поголитися, грає в ігри, коли його ніхто не бачить і він присутній на домашньому балу у племінника.

У той же час на відміну від дитячих образів в романах, образи дітей в повісті приймають особливий символічний сенс. Саме вигляд дітей приймають основні гріхи сучасного міста: біля ніг Духа Різдва Справжнього Скрудж бачить двох жалюгідних малюків, про яких Дух каже: «Вони – породження Людини» [2]. Хлопчик - невігластво, дівчинка - потреба. Вони шукають захисту у Духа Різдва від тих, хто їх породив. Дитина - символ майбутнього, символ світу, що зароджується, постає кволим, порочним, слабким, вмираючим. Він володіє демонічними рисами, подібно дитині клерка - Тіму Кретчіту.

Семантичний аналіз імені хлопчика допомагає розкрити складний зміст, пов'язаний з образом дитини. Перший сенс його імені: «scratch it» означає «погодуй його» (scratch - годівниця для худоби [3, 113]), і несе буквальный сенс: потрібно нагодувати вмираючу від бідності хвору дитину, і вона одужає. Другий сенс, пов'язаний з походженням слова "scratch": це слово веде свій початок від старофранцузького слова "crèche" - дитячі ясла. В результаті виникає алюзія на божественного немовля, покладене в ясла. Образ дитини розширюється, поглиблюється. У його відтворенні з'єднується гостре, актуальне, реалістичне і позачасове, божественне.

При цьому відчутно особливе милосердя: і в маленького сина найбіднішого клерка потрібно побачити божественного немовля, і прагматику Скруджу треба дати шанс відродитися.

Таким же чином метафоричного сенсу набувають очевидні цитати з Біблії. Їх особливість в тому, які герої їх вимовляють, і те, що вони недомовлені. Так, Марлі, в якого немає можливості виправитися, «проповідує» Скруджу, жалкує, що «проходячи крізь натовп своїх ближніх, я опускав очі й жодного разу не підняв їх до тієї благословенної Зорі, яка спрямувала стопи волхвів до убогого дому.» [2] Після смерті Тіма в майбутньому його брат читає вголос для всієї родини такі рядки: «І взявши дитя, поставив його серед них!» [6, 524]

Недомовлені цитати зміщують акценти і формулюють цінності: прийти потрібно до бідних, звернути увагу - на нужденних, голодних, на дітей. Відбувається переосмислення християнських догматів в християнському ж

сенсі: це милосердя вище релігії - і в цьому народження всеосяжного добра і милосердя, які глибше, ширше традиційного християнського віровчення, які виносять християнство у вічність, а добро і всепрощення стають основними. При цьому - контраст - вічність, позачасові основні істини пов'язані з побутовим, конкретним, актуальним, оскільки акцентовано соціальний аспект: потрібно всього лише прийти до бідного крову і нагодувати.

Таким чином, різдвяна тема, її інтерпретація, забезпечуючи художню цілісність твору, надає фантастичній повісті невідому їй до тих пір смислову і стилістичну ємність. Центральні в повісті теми життя і смерті, пам'яті, народження нового життя, добра і милосердя, пов'язані з Різдом - теми усієї творчості Діккенса.

Список літератури:

1. Авраменко Е. А. Образ домашнего очага в «Рождественских повестях» Ч. Диккенса и «Грозном перевале» Э. Бронте (гендерная трансформация культурного кода) // Англістика та американістика. Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: Видавництво Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара. - 2010. – Вип. 7. - 378 с. - С.76-77.
2. Дікенс Чарльз Різдяна пісня в прозі: [електронний ресурс] - Режим доступа: https://read-online.in.ua/read/rizdvjana_pisnja_v_prozi
3. Дмитрук В. А. Мотиви Різдя як сімейного свята в ранніх творах Ч. Діккенса // Вісник національного університету «Львівська політехніка», №586 Проблеми лінгвістики науково – технічних і художнього тексту та питання лінгвометодики. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2007. – 140 с. - С.78-83.
4. Потанина Н. Л. «Рождественская песнь в прозе»: игра и жизнь Чарльза Диккенса: [электронный ресурс] – Режим доступа: <http://19v-euro-lit.niv.ru/19v-euro-lit/potanina-stati-o-tvorchestve>
5. Соловьева Н. А. История зарубежной литературы: Предромантизм. [электронный ресурс] М.: Академия, 2005. – 272 с. – Режим доступа: http://www.academia-moscow.ru/ftp_share/_books/fragments/fragment_19433.pdf
6. Теличко Т. Г. Христианская составляющая образа Лондона в романе Ч. Диккенса «Холодный дом» // Література в контексті культури. - 2012. - Том 1. № 22.
7. Чаплыгина О. В. Структура рождественского текста Чарльза Диккенса. Автореф. дис. канд. филол. н. Калининград, 2011. – 26 с.
8. Шевелева Т. Н. Христианские мотивы в творчестве Ч. Диккенса. Автореф. дис. канд. филол. н., Н. Новгород, 2004. – 24 с.
9. Allingham F.V. Critical analysis of Dickens' Short Fiction 1833 – 1969: [электронный ресурс] – Режим доступа: www.victorianweb.org (Дата обращения: 30.03.2015).
10. Cody David Dickens and Religion. [электронный ресурс] - Режим доступа: www.victorianweb.org (Дата обращения: 30.03.2015).

Біла О.О.,
вчитель зарубіжної літератури, спеціаліст вищої категорії
загальноосвітня школа І – ІІІ ст. №3
Новокаховської міської ради Херсонської області
alena.bila76@gmail.com

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ І ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЧЕРЕЗ ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Сьогодні уявити життя без комп'ютера та ІТ-технологій практично неможливо. Сучасні діти не уявляють себе без Інтернету з його соціальним спілкуванням та інформаційними ресурсами. Ми спостерігаємо, як росте покоління візуалів, для яких головним джерелом інформації є зоровий ряд. Все це пояснює необхідність використання нових світових інформаційних розробок в освітній діяльності. Однією з інновацій в освітньому процесі, використовуваному в сучасному світі, є хмарні сервіси.

Хмарні технології – це електронне збереження даних в мережі Інтернет, яке дозволяє не тільки зберігати, а й редагувати їх, а також ділитися цікавими файлами й документами з друзями та колегами.

До хмарних технологій одні приглядаються, інші – активно використовують. Сьогодні для ведення сучасного уроку все частіше виходимо за межі сервісу з власних платформ у так звані дати сервісу. Де вони знаходяться, не знає і сам користувач. За аналогією з хмарами, які постійно мігрують десь там у небі, походить і назва технологій.

Хмарні технології в навчанні надають ряд переваг і дозволяють одночасно вирішити багато питань:

1. Економія у придбанні ІТ-обладнання (отримати доступ до хмари можна не лише з ПК, але також з нетбука, смартфона, планшета, тому що головною вимогою до доступу є наявність Інтернету).

2. Економія у користуванні програмним забезпеченням (не потрібно встановлювати окреме програмне забезпечення. Сьогодні для переведення комп'ютерної інфраструктури навчального закладу у хмару є стандартні програми, що широко використовуються в освіті: текстовий процесор, редактор електронних таблиць, графічний редактор, електронна пошта).

3. Зниження потреби в спеціалізованих приміщеннях.

4. Виконання багатьох видів учбової роботи, контролю і оцінки online.

5. Економія дискового простору.

6. Антивірусна, безрекламна, антихакерська безпека та відкритість освітнього середовища для вчителів і для учнів.

7. Доступ до інформації з будь – якої точки світу.

Хмарні технології дають можливість набагато краще зберігати і швидше поширювати знання.

Приклади використання хмарних технологій у школі:

- Використання Office Web Apps-додатків (Office 365) та Сервіси Google Apps;

- Сайт, блог

- Онлайн сервіси для учбового процесу, спілкування, тестування.

- Системи дистанційного навчання, бібліотека, медіатека.

- Сховища файлів, спільний доступ (Dropbox, SkyDrive, Google диск).
- Відеоконференції.
- Електронна пошта.

Завдяки хмарним технологіям у галузі освіти сьогодні відбувається справжня революція, з'явилася альтернативна форма організації навчального процесу. Тепер учень може здобувати знання не лише в класі, але й в будь-якому іншому місці, для цього потрібен усього на всього один з пристроїв, що дає доступ до мережі Інтернет.

Внаслідок спілкування в навчальному процесі створюються мобільні групи взаємодії: учень в будь-який момент може зв'язатися з вчителем у друкованій формі чи у формі відео конференції, поставити йому запитання чи підключити викладача до свого комп'ютера для корекції чи перевірки завдання.

Групи можуть бути різні але кінцевий результат має бути один – учні мають усвідомити, як хмарні технології можуть допомагати їм у досягненні своєї мети.

Хмарні технології удосконалюють і систему оцінювання учнів, поряд із традиційним опитуванням і тестовими завданнями з'явилися і електронні щоденники і журнали, особисті кабінети учнів та викладачів тематичні форуми, обмін інформацією онлайн. Учитель формує завдання в електронному вигляді: запитання, тести, проблемні питання до конференції тощо. Учні мають доступ до завдань з будь-якого пристрою, який має Інтернет. Кожен отримавши завдання працює над ним індивідуально, учні вчаться самостійно робити дослідження. При виникненні труднощів на допомогу приходить вчитель.

Хмарні технології є однією з найперспективніших інновацій в системі освіти, адже крім зниження витрат на інформаційну інфраструктуру, вони дозволяють створювати, поширювати і використовувати в освітньому середовищі сервіси, які зможуть забезпечувати підвищення якості знань.

Хмарні технології стають повноцінним інструментом, дозволяючи школам створити власний онлайн-простір. При цьому у кожного учня є своя поштова скринька, доступ до порталу школи, де зберігаються зошити, підручники, додаткові навчальні матеріали.

У сучасній системі освіти застосування «хмарних» сервісів необхідно для вдосконалення освітнього процесу та підвищення якості освіти. Одне із важливих завдань системи освіти в сучасному суспільстві - забезпечити кожній людині вільний і відкритий доступ до освіти протягом всього його життя, з урахуванням його інтересів, здібностей і потреб.

Використання новітніх технологій на уроках зарубіжної літератури сприяє підвищенню якості освіти, формуванню предметних та міжпредметних знань, умінь, навичок, розкриттю здібностей учнів, підготовці до життя у високотехнічному конкурентному світі.

У своїй урочній та позаурочній діяльності я використовую різні можливості інформаційно-комунікаційних та хмарних технологій.

Активно використовую можливості сайтів LearningApps.org – різноманітні інтерактивні вправи, Thing Link – інтерактивні картинки, Simpol – сервіс опитувань, Padlet – інтерактивна дошка, Glogster - соціальна мережа, що дозволяє користувачам створювати вільні інтерактивні плакати.

Вважаю, що впровадження хмарних технологій неможливе без сервісу Google.

Рисунок 1 – Сервіси Google

За допомогою хмарних сервісів можна створювати різноманітні інтерактивні вправи.

Приклади інтерактивних завдань:

- Знайти пару («Титани доби Відродження» - знайти пару представника доби Відродження і його витвір по зображенню; письменник і його твір; письменник і період його творчості; прізвище письменника і його зображення.)

- Вправи на відповідність (знайти відповідність між персонажем повісті Е. Портер «Полліанна» та його характеристикою; відповідність між символом і його значенням по твору Е. Хемінгуея «Старий і море»; відповідність між прізвищем письменника та зображенням головного героя його твору; розподілити зображення письменника відповідно до його країни)

- Хронологічна лінійка (Літературна епоха)

- Вікторина з вибором правильної відповіді (Ф.Достоевський «Злочин і кара»).

- Вікторина «Перший мільйон» (матеріал на повторення для учнів 5 класу).

- Зашифровані слова (За твором А.Камю «Чума» потрібно знайти слова, які є символічним значенням образу чуми; знайти риси характеру Аліси, героїні казки-повісті Льюїса Керолла "Аліса в Країні Див").

- Знайди потрібне (Обрати риси характеру притаманні Полліанні)

- Кросворди («Життя і творчість Джорджа Ноела Гордона Байрона», «Полліанна»; Антуан де Сент Екзюпері «Маленький принц»).

- Пазл (Розташувати назви творів відповідно до їх жанру; розподілити письменників відповідно їх літературного періоду).

Список літератури:

1. Можливості використання хмарних технологій в освітній та соціальній сферах. Сабліна М.А. – ISSN On line: 2312-5829. Освітнологічний дискурс, 2014, № 3(7).

2. Морзе Н.В. Як навчати вчителів, щоб комп'ютерні технології перестали бути дивом у навчанні? / Н.В. Морзе // Комп'ютер у школі та сім'ї. – №6 (86). – 2010. – С.10-14.
3. Литвинова С. Г. Методика використання технологій віртуального класу вчителем в організації індивідуального навчання учнів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.10 «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті» / С. Г. Литвинова. – К., 2011. – 22 с.
4. Хмарні технології як засіб розбудови інноваційної школи. Литвинова С.Г. Україна, м. Київ, Методичний центр інформаційних технологій в освіті.
5. Використання комп'ютерних і цифрових технологій у роботі шкільного вчителя. Кетрін Нейв, Велика Британія.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua> – 20.11.2014.- Назва з екрану.

УДК 8

*Бондаренко Н.Л.,
учитель української мови і літератури
Канівської гімназії імені Івана Франка
Канівської міської ради Черкаської області
natalka.2014@ukr.net*

МИСТЕЦЬКЕ І ГРОМАДЯНСЬКЕ САМОСТВЕРДЖЕННЯ ІВАНА ФРАНКА: ПИТАННЯ ДЖЕРЕЛ І ВПЛИВІВ

Світогляд Івана Франка, його соціально-політичні орієнтації зазнали певної еволюції, що визнавав і сам мислитель. У передмові до збірки поезії «Із літ моєї молодості» (1913) він відзначив, що у своїй діяльності «переходив різні ступні розвою», але скрізь і завжди у нього була «одна провідна думка – служити інтересам... рідного народу та загальнолюдським ідеям» [1, с. 282].

Отже, цим Іван Франко засвідчив, що наскрізною лінією його творчості є людина і нація.

У ранній період творчої діяльності головна увага письменника була прикута до соціальних проблем життя «простого» народу. Його творчі пошуки зупинилися на ідеях соціальної справедливості, рівності, братерства, свободи. Головну роль у становленні революційних і соціалістичних переконань Івана Франка відіграли твори Сергія Подолинського – політично-громадського діяча, економіста і соціолога. Важливе значення мали також твори, зв'язки та впливи Михайла Драгоманова. Іван Франко вірив у суспільну власність, економічну рівність, це вкладав у ідеї соціалізму. Ще одним важливим моментом у формуванні та становленні соціалістичних поглядів Івана Франка був його арешт у 1877 році за належність до неіснуючого «міжнародного таємного соціалістичного товариства» [1, с. 133]. Після виходу з тюрми Іван Франко вирішив глибше ознайомитися з тим, у чому його звинувачували. У листі до Михайла Драгоманова він зазначив: «...я був соціалістом по симпатії, як мужик, але далекий був від розуміння, що таке соціалізм науковий...» [1, с. 133].

Чітко усвідомлюючи сутність наукового соціалізму, критикуючи капіталістичні відносини, які є причиною, як міркував Іван Франко, економічного й політичного поневолення народу, його духовного відставання,

мислитель усвідомлював, що необхідно змінити існуючий суспільний лад. Питання зміни існуючого ладу Каменяр вбачав у всесвітній революції. Під словом «всесвітня революція» Іван Франко розумів не фізичне знищення людей, а цілу програму культурних, наукових і політичних змін. «Не зброєю, не силою огню, заліза і війни. А правдою і працею. Й наукою» [1, с. 135].

Ще в ранній творчості Іван Франко виступав за об'єднання слов'янських народів у федерацію «на підставі повної самостійності і рівномірності» [1, с. 135].

Отже, соціалістичні погляди Івана Франка 70-80-х років XIX ст. були продиктовані вимогами соціально-національного, духовного, економічного визволення українського народу та сприяли формуванню політичної і національної свідомості.

У молоді роки Іван Франко намагається досягнути закономірності світогляду Великого Кобзаря, «живий рух думки» [10, с. 46]. Напруга по лінії «геній-талант» не раз виникала в оцінці Тараса Шевченка. До цього протистояння частково прилучився й Іван Франко. Далі ж спостерігаємо постійне наближення галицького критика до наддністрянського поета. «Рух митця мислителя від Реалізму до Модернізму (неоромантизму) у мистецькій практиці від ідеологічного до психологічного..., від мало не марксистського радикалізму до націонал-демократизму у громадянсько-політичних справах – це не лише естетичні й світоглядні зрушення, це перехід з якості таланту у якість генія» [10, с. 134].

Іван Франко наголошує на існуванні величезної загрози від соціалістично-марксистської ідеології: «... соціал-демократизм краде душі, напоює їх пустими й фальшивими доктринами і відвертає від праці на рідному ґрунті» [1, с. 272].

Іван Франко висловлював своє рішуче несприйняття федеративного устрою, робить закид Михайлу Драгоманову щодо основних положень громадського соціалізму: «... поняття нації... є нерозривним і вищим над усяку територіальну організацію...» [1, с. 139].

За життя І.Франка український народ не мав своєї державності, був розтерзаний між різними колонізаторами. Щоб вистояти, доводилося використовувати інші чинники. До таких чинників належала перш за все мова народу. Якщо «огниста муза Шевченкова» зуміла воскресити і пробудити національний дух, то І.Франко, продовжуючи кобзареві традиції, у своїх художніх та наукових творах теоретично розвивав національні ідеї.

Українське слово, в якому «іскряться і сила, й м'якість, дотеп і потуга», наскільки сильне, що «не стояло царською ласкою і може стояти, жити і розвиватися наперекір усяким царським указам» [9, с. 158]. Безперечно, цілком зрозумілим є, що такий геній, як І.Франко не міг не розуміти важливості цього національного скарбу. Він вважав, що жива мова має споконвічні власні паростки розвитку в народному таланті. «Живий язык можна і треба радіювати, як живу рослину», - писав І.Я.Франко. Жива мова лягає в основу літературної. На прикладі розвитку української мови І.Франко повчає, що для українців його часу зразком повинна слугувати літературна мова Наддніпрянщини.

«Кожний, хто бажає друкованим словом промовити до найбільшої маси українського народу, мусить уживати мови тої найбільшої маси, а до того і

мови, виробленої найбільшим числом талановитих та популярних письменників»[8, с. 58].

Висміюючи в памфлеті «Двоязичність і дволичність» москвофілів, зокрема їхнього письменника І. Наумовича, і пророкуючи їм остаточний занепад, І. Франко вбачав цей занепад у тому, що вони зреклися рідної мови. Тут же він і визначив її феномен. «Задається, що таке рідна мова? Чим вона ліпша для мене від усякої іншої і що мені вадить при нагоді замінити її на всяку іншу?.. ти не маєш вибору; в якій мові вродився та виховався, тої для без покалічення своєї душі не можеш покинути, так як не можеш замінитися з ким іншим своєю шкірою»[8, с. 61].

Життєдайними джерелами збагачення мови є не лише родинні джерела, а й чужомовні запозичення. «Кожна літературна мова доти жива і здібна до життя, доки має можливість, з одного боку, вписати в себе всі культурні елементи сучасності,... з другого боку – збагачуватися чимраз новими елементами»[8, с. 62].

Мова тоді набирає сили, коли стає «органом високих ідей і гуманних змагань». Ми мусимо пам'ятати, що «мова росте елементарно з душею народу»[1, с. 63].

Мова – невід'ємний атрибут не лише нації, а і свободи. Свідченням того, як І.Франко дбав про джерела багатства та чистоту мови, може бути його ставлення до мовного аналізу окремих філологів, розкриваючи при цьому свої глибокі знання з історії української мови, розуміння діалектного багатства. Наприклад, у рецензії на журнал «Україна» він гостро критикував І. Нечуя - Левицького за статтю «Сьогочасна часописна мова на Україні». «Щоб говорити про мову, її звуків, флексій та синтаксис, треба ж знати хоч елементи граматичної науки», - писав Франко.

Отже, Іван Франко зрозумів і усвідомив, що обмеження державно-політичної самостійності ідеями автономізму та федералізму є гальмом на шляху утвердження національної ідеї.

Таким чином, визначивши націю і національний чинник як основну цінність українського народу, Іван Франко проголошує знамениту тезу: « Все, що йде поза рами нації, се або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеями раді би прикрити свої змагання до панування одної нації над другою, або хворобливий сентименталізм фантастів, що раді би широкими «вселюдськими» фразами покрити своє відчуження від рідної нації» [1, с. 78].

Іван Франко питання зміни існуючого ладу вбачає у всесвітній революції не через фізичне знищення людей, а через програму культурних, наукових і політичних змін. Рушійною силою емоціонального інтелекту митця є національний інстинкт, а етнокультурний центризм у поета переріс у націотворчу парадигму. Поет-мислитель підкорив час, він веде діалог зі своєю нацією і людством крізь століття, він оживлює світ енергією духу, а отже, – це геній.

Список літератури:

1. Іван Франко: дух, наука, думка, воля: Матеріали Міжнародного конгресу, присвяченого 150-річчю від дня народження Івана Франка (Львів 27 вересня – 1 жовтня 2006 р.). – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – Т.1. – 1160 с.

2. Іван Франко: дух, наука, думка, воля: Матеріали Міжнародного конгресу, присвяченого 150-річчю від дня народження Івана Франка (Львів 27 вересня – 1 жовтня 2006 р.). – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – Т.2. – 1150 с.
3. Ключек Г. Поезії Тараса Шевченка: сучасна інтерпретація / Г. Ключек. – К.: Освіта, 1998. – 235 с.
4. Ключек Г. Поетика візуальності Тараса Шевченка / Г. Ключек. – К.: Академ. видав., 2013. – 256 с.
5. Корнійчук В. «Мов органи в величному храмі...» (Контексти й інтертексти Івана Франка) / В. Корнійчук. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 304с.
6. Лесин В., Пулинець О. Словник літературознавчих термінів / В. Лесин, О. Пулинець. – К.: Радянська школа, 1971. – 486 с.
7. Луців Л. Іван Франко – борець за національну і соціальну справедливість /Л. Луців. – Нью-Йорк-Джерсі Сіті : Свобода, 1967. – 653 с.
8. Нагуєвицькі читання - 2008: Іван Франко і новітнє українство. Матеріали Міжнародної наукової конференції // Ред. Кол. П. Іванишин, Я. Радевич-Винницький та ін. – Дрогобич : Посвіт, 2009. – 316 с.
9. Нагуєвицькі читання - 2007: Іван Франко і сучасна Україна. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – Нагуєвичі, 1-2 вересня 2007. – Дрогобич : Посвіт, 2008. – 372 с.
10. Пахаренко В. Геній читає генія / Maria Curia-Sklodowska University in Lublin SPHERES OF Culture Volume III / В. Пахаренко. – Lublin. 2012. – С. 131 – 139.

УДК 028

***Гаврилець Н.В.,**
вчитель української мови та літератури
Володимирівського НВК «школа І-ІІІ ступенів – гімназія «Успіх»»
Запорізького району Запорізької області
n.gavrylets@gmail.com*

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Проблема читання завжди була і лишається актуальною. У першому класі вчитель повинен сформувати в учнів вміння складати склади, слова в процесі читання, згодом речення, власні твори. Робота вчителя направлена не тільки навчити учнів читати, сприймати прочитане, але й аналізувати та критично оцінювати, вміти «читати між рядками», висловлювати власну думку, робити власні висновки, вміти використовувати прочитане в житті. Все це буде ефективним лише тоді, коли учні будуть читати осмислено, не за вимогою вчителя, а з власної ініціативи. Читання – це не марнування часу, а можливість отримати певний життєвий, психологічний досвід, можливість поставити себе на місце героя. Виховати в учнів любов до книги, сформувати бажання читати – це одне з основних завдань, що повинно хвилювати кожного вчителя-словесника.

У моїй педагогічній діяльності, проблема стимулювання інтересу до книг була і лишається найбільш суттєвою, основною.

Для заохочення учнів до читання я використовую, як традиційні, так і інтерактивні, нестандартні методи та прийоми.

Різні типи завдань на уроці розвивають читацьку компетентність та критичне мислення:

- виразне читання віршів, або уривку твору;
- знайомство з літературною спадщиною митця;
- презентація самостійно прочитаного твору;
- самостійна робота з додатковою літературою;
- записування питань, що виникають під час пояснення;
- записування питань до тексту;
- робота з сюжетними ланцюжками (відшукай помилку; заповни пропуски);
- реклама твору;
- виготовлення плакатів та буклетів до прочитаного твору.

Дієвим, на мою думку, на уроці є метод фреймових опор, що дозволяє перевірити знання учнів, зміст прочитаного, спонукає кращому засвоєнню теоретичного матеріалу, знань про творчість того чи іншого автора, узагальнення навчального матеріалу.

«Паспорт письменника»

- Дата, місце народження:
- Національність:
- Громадянство:
- Мова творів:
- Стиль:
- Жанр:
- Творча спадщина:

Паспорт поезії «...»

Автор	
Цикл	
Час написання	_____
Жанр	
Тема	_____
Ідея	_____ _____
Образи	_____
Художні засоби	
Повтори	_____
Епітети	_____ _____
Вигуки	

Звертання	_____
Пряма мова	_____
Метафори	_____ _____

«Поетичне віконце»

Тема: _____ _____ _____	Ідея: _____ _____ _____
Пейзаж - _____ _____ _____ _____	Метаморфоза - _____ _____ _____ _____

Заповни пропуски «Життєвий та творчий шлях Тараса Шевченка»

Прожив ____ років, а з них ____ – у неволі, в кріпацтві, ____ років у засланні.

Народився __ березня ____ р. в селі _____, що на Черкащині, у сім'ї _____.

У 1829 р. переїздить разом з паном _____ до Вільна, а у 1831 році його відділюють учнем до живописних справ майстра В.Ширяєва.

У ____ році Тараса було викуплено з кріпацтва, і він став вільним слухачем _____.

У ____ році виходить збірка його поезій «Кобзар».

У складі археологічної комісії Шевченко подорожує Україною, продовжує _____, готує альбом «_____»». У ____ р. приєднався до таємної політичної організації – _____, за що був заарештований та відправлений на заслання із заборону _____.

Із заслання повертається - ____ р. У ____ році здійснює третю подорож в Україну.

Шевченкові присвоєно звання _____ у 1960 році та цього ж року виходить друге видання «_____».

____ р. – помер у _____. Виконуючи _____, його тіло було перенесено на Чернечу гору біля Канева.

Вправа «Продовжіть цитату» («Цар Плаксій»)

Там, де гори і долини,

Де гуляє вітровий, -

Там цвіте _____

З дивним ім'ям _____.

Але в тому диво-царстві,

Зневажаючи закон,

Жив у мандрах і митарстві

_____.

Був тоді у Плаксія В Плаксія було _____ Лютий
 посіпака, І _____ три сини. Віроломний, як
 змія,
 _____.

Під час роботи над характеристикою головних персонажів використовую прийом авторського бачення персонажа (цитатна характеристика), порівняльну характеристику.

Крім того цікавими є завдання створення своєрідної реклами: «Я рекламую улюблену книгу», «Це варто прочитати» (оформлені у вигляді буклету чи газети); створення ілюстрацій, написання відгуків про прочитаний твір.

Під час проведення «Літературних квестів» для учнів певних класів пропоную список літературних творів для читання в позаурочний час, за якими проводяться літературні ігри, вікторини. Це спонукає учнів до читання не лише програмових творів.

Використання комп'ютера та Інтернету, уміння знаходити потрібну інформацію, застосовувати її – це потреба нашого часу, суспільства, в якому ми живемо. Усе це зумовлює пошук альтернативних засобів навчання. Одним із них є навчання з використанням інформаційних технологій. На сучасних уроках широко використовую блиц-опитування, тестові завдання, презентації тощо з використанням ІКТ. Важливим моментом є залучення до цієї справи учнів. Діти, створюючи певну презентацію, не тільки приносять користь вчителю, а й краще запам'ятовують навчальний матеріал.

Отже, залучивши дитину до читання, вчителі-словесники розв'язують цілий ряд важливих завдань, а саме: формування читацьких компетентностей та збагачення внутрішнього світу, формування сильного характеру, широкого світогляду, особистої культури учня, розвиток інтелекту, творчих здібностей, естетичних смаків.

1. Бронзенко Т. Не лише знати і вміти, а й хотіти (Як підвищити інтерес учнів до читання драматичних творів у старших класах?) /Т.Бронзенко// Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008 р. - № 9. – С. 20.

2. Поліщук І.А. Формування читацької компетентності учнів на уроках зарубіжної літератури засобами інтерактивного навчання. /І.А.Поліщук// Таврійський вісник освіти. – 2015 р. - № 4 (52). – С. 146-152.

3. Шалагінов Б. Література – школа – читач: нові виклики. /Б.Шалагінов// Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008 р. - № 9. – С. 52.

4. Яценко Т. Формування читацької компетентності учнів: методична «мода» чи вимога сучасності? /Т.Яценко// Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008 р. - № 7-8. – С. 82.

УДК 81

Дзятко С.В.,

вчитель української мови і літератури, вчитель зарубіжної літератури

ЗШ I-III ступенів №41

м. Кривий Ріг

rewfad@yandex.ru

СИСТЕМА КОНФЛІКТОГЕНІВ У ДРАМАТИЧНИХ ПОЕМАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

У перспективі мовної взаємодії між людьми, для досягнення ними певних цілей, особливу увагу в процесі формування мовної культури особистості варто звернути на такий клас слів як конфліктогени. Адже конфлікт є реалією життя, слова -конфліктогени – це вербальні компоненти поведінки особистості, які сприяють виникненню та загостренню конфліктів [3,с.242]. Таким чином, визначаючи специфіку конфліктної ситуації, ми можемо дослідити особливості спілкування людей у конфліктній ситуації через використання ними слів - конфліктогенів.

У сучасній конфліктології, лінгвістиці, соціології, психології проблемою функціонування конфліктогенів займаються Л.Козер, Т.В.Ложкін, М.І.Сисун, Л.А.Білоконенко, В.В.Москаленко та інші [1;2;3;4;5]. Аналіз їхніх праць доводить, що проблема конфліктогенів у мовленні є досить актуальною в сучасній науці і потребує подальшого глибокого вирішення.

Мета нашого дослідження: розглянути та класифікувати слова - конфліктогени у поемах Лесі Українки. Різні типи конфліктів та їх прояви розглядатимемо у текстах драматичних поем Лесі Українки: «Бояриня», «Лісова пісня», «В катакомбах», «Осіння казка», «Кассандра», «Оргія». Матеріал обраних творів відповідає поставленій меті: в ньому чітко представлені різні типи конфліктних ситуацій, а відповідно й конфліктогенів. Безперечно, опис конфліктів у художніх творах з таким широким спектром складових, з цілою системою можливих конфліктних дій вимагає обов'язкового використання слів -конфліктогенів.

Виходячи зі специфіки літературного твору, найяскравіше конфлікт виявляється в діалозі. Репліки героїв та коментарі автора містять слова, які не тільки створюють конфліктну ситуацію, але й характеризують поведінку героїв, їх психологічний стан. Звичайно, не кожне слово у подібному контексті має конфліктне забарвлення. Більше того, певні слова можуть виступати як конфліктогени лише у специфічному контексті. Тому доречно розглядати саме

художні твори та аналізувати конфліктогени в єдності форми і змісту, а не за формальним підходом.

Наприклад, розглянемо уривок із драми «Кассандра»: «*Деїфоб: Отак і ти, Кассандро, / для тіні млявого свого Долона, / хоч сам він був зрадливий проти тебе, / готова всіх нас утопити. Кассандра: Чому ж той млявий та пішов на згубу, / на смерть видиму в той час, як ніхто / з моїх братів-героїв не одваживсь?*» (7, с. 265).

У цих репліках головних персонажів ми виокремили чотири явні неприховані конфліктогени. Персонаж характеризує іншого героя як *млявий* та *зрадливий*. Слова, несучи в собі негативне забарвлення, провокують розгортання конфліктної ситуації. За класифікацією [3] їх можна віднести до групи конфліктогенів, які визначають негативну критику, негативну оцінку. Ці слова є конфліктогенами у контексті і поза ним, тому що їхні денотати включають негативні компоненти, які у будь-якому випадку вплинуть на сприйняття ситуації співрозмовником. Значна чисельність слів саме цього виду пояснюється тим, що у передконфліктній та у конфліктній ситуації негативна оцінка сприймається особливо вразливо і спричиняє загострення протистояння. Тому закономірним є те, що у наступній репліці Кассандра також відповідає конфліктогенами. По-перше, конфліктогеном є словосполучення *брати-герої*, вимовлене з іронією і з абсолютно протилежним значенням. Цей прийом ми відносимо до групи із значенням насмішки. Адже героїня цією фразою говорить, що брати зовсім не є героями, якими їх вважають, і насміхається з цього ймення. По-друге, героїня використовує ще один конфліктоген, який дослідники називають словами-питаннями. Саме питання, на які важко дати відповідь, провокують співрозмовника продовжити суперечку, відповісти конфліктогенами, перевести розмову в інше русло, задля уникнення відповіді, або ж співрозмовник розпочне ставити питання у відповідь.

Опрацювавши тексти, ми виокремили конфліктні ситуації, проаналізували їх та класифікували слова -конфліктогени, які їх формують та супроводжують. Результати лінгвістичного дослідження можуть бути узагальнені. По-перше, тексти драматичних поем Лесі Українки містять значну кількість слів -конфліктогенів, за статистичними підрахунками – 491. Ці мовні випадки можуть бути віднесені до однієї з двадцяти чотирьох груп, які виділили Т.В.Ложкін та Н.І.Повякель. Охарактеризуємо кожную з груп.

У кількісному плані найуживанішою є група – негативна і безпідставна критика, зауваження та негативні оцінки. До неї ми віднесли 149 конфліктогенів: *смітник, вередлива, нехлюя* та ін. Ці слова створюють або загострюють конфліктні ситуації, негативно оцінюючи та критикуючи персонажів, їхні вчинки. Більшість конфліктогенів у своєму основному значенні мають негативну конотацію: *цвіль посіла, мстивий, спротивитися*. Вони, характеризуючи людину, викликають неприємні емоції та конфліктну поведінку. Конфліктогени цього виду рідко потребують контексту, адже самі по собі здатні спровокувати співрозмовника на лайку. У системі цього виду є й такі, які набувають конфліктного забарвлення лише у контексті з урахуванням інтонації: *ти нас загубила* та ін.

Друга семантична група конфліктогенів – погрози і накази (99 мовних випадків). По-перше, це накази: *хай танцює, нехай мовчать, не руш*, характерною особливістю яких є форма вираження – дієслова наказового способу. Вони висловлюють волевиявлення та підкоряють особу бажанням іншої сторони, разом з тим, вони абсолютно не конфліктні по своїй суті. Але будь-яке обмеження волі оточуючих створює конфліктну ситуацію. По-друге, до цього виду відносимо конфліктогени із значенням погроз: *розкрою (голову), потоплю зраду, бодай на вік заснула*. Ця підгрупа характеризується обов'язковістю контексту (*бодай на вік заснула*), майбутнім часом дієслівних форм (*залоскочу, заберуся*), наявністю дієслів умовного способу (*кинув би, понівечив би*). Конфліктне значення даної семантичної групи посилюється інтонаційним оформленням. У більшості випадків це окличні конструкції: «*Спиніться всі! Неріса хай танцює!*» (8, с.411)

Ще одну численну групу конфліктогенів становлять прізвиська, які ображають і принижують. Таких випадків - 63: *задрипанка, бидло, черкашенки* та ін. Прізвиська дані персонажам за їх фізичними чи психологічними особливостями і відображають притаманні людині риси. Зазвичай прізвиська висвітлюють лише негативні риси, тому вони здатні образити людину та кваліфікуються в нашому дослідженні як конфліктогени.

Науковці визначають як конфліктогени також слова-питання, які заганняють у глухий кут. Цей вид - контекстуальний, адже такі питання передбачають наявність аспектів для з'ясування фактів, які цікавлять мовця. Конфліктогенами будуть питання, які ображають гідність співрозмовника, заганняють його у глухий кут, не передбачають можливості відмови від розмови. Таких конфліктогенів 49: *чого накликаєш смерть, де діявся* та ін. Дані конструкції можуть містити питальне слово чи оформлюватися питальною інтонацією: «*Ту помсту ти злочином називаєш, ту справедливу помсту, що завдав я зрадливому коханцеві твоєму?*» (8, с. 79).

Всі дослідники конфліктів погоджуються, що порушення етики, тобто норм поведінки, моральних правил соціуму, завжди створює дискомфорт у комунікації та є сильним конфліктогеном. У текстах нами виявлено 31 випадок, які є порушенням етики за змістом висловлювання (норми поведінки в суспільстві не допускають таких реплік) та інформують про порушення етичних правил іншими персонажами: *вона забруднена, затоптана, забита; ти зрадлива, безсоромна* та ін. Для цього виду конфліктогенів контекст є обов'язковим, адже саме він уточнює зміст висловів та подає загальну картину комунікації, яка допоможе визначити етичні норми та зрозуміти, що вони порушені.

Як конфліктоген у спілкуванні виступає також категоричність у судженнях і висловлюваннях. До цієї групи ми віднесли 28 випадків, які висловлюють рішучі, беззаперечні позиції: *мордують його; вона згоріла, слова її спонеліли* та ін. Категоричність не допускає жодних зауважень, уточнень та непогодження з позицією мовця, що є показником зневаги та ігнорування інтересів співрозмовника. У такому випадку людина завжди намагатиметься захистити власну позицію, довести її до відома опонента, а це й буде загостренням конфліктної ситуації.

Насмішки, глузливі жарти, висміювання ображають гідність та псують стосунки між людьми. Саме тому насмішки виступають наступною групою, їх - 21: *стара, а звичаю не тямить; лицарство бавиться при танцях*. Характерною ознакою цих конфліктогенів є іронічність та переносне значення висловлювань, що гостро висміюють, ображають почуття: *«Зосталась тільки крадена Гелена та ще безглузда деревина»* (7,с.307).

Дослідники визначають як конфліктоген відсутність уваги у розмові та підвищення на опонента голосу. Ця група не чисельна (12 випадок): *ти оганьбив свій хист; ненавидний!* Дана поведінка демонструє неповагу до співрозмовника та зверхність у ставленні. Ці мовні прояви зазвичай оформлені в окличні конструкції, яким передують обірвані, незакінчені речення.

Наступна група – нав'язування порад. Це різновид зверхності, невисокої думки про співрозмовника. Хоча, на відміну від попередньої групи, вони можуть висловлюватися в коректній, негрубій формі. До неї ми віднесли 5 конфліктогенів, наприклад: *жебрацькі шмати скинути не хочеш?; обминай їх, доню* та ін..

Порівняння та нав'язування конкуренції також спричиняють виникнення конфліктів. Виокремлено 6 конфліктогенів цього виду: *лукава, як видра; мов гриф неситий*. Порівняння співрозмовника з чимось або кимось задля виявлення спільних чи відмінних рис часто ображає. Особливо неприємні порівняння з негативними персонажами, з тваринами, з усім, що сприймається як негативна оцінка. Саме через це подібні порівняння класифікуються як конфліктоген.

Наступна група – прояви агресії, тобто слова та дії, які виражають ворожість, неприязнь. До цієї групи ми віднесли 8 мовних випадків: *що мені байки плетеш? на глум здійсмаєш чи смієшся в вічі?з тобою, бачу, не зговориш*. Вони характеризуються підвищеною інтонацією, емоційністю, виявляють грубість.

Не чисельні в кількісному плані (2-4 мовні випадки) такі групи конфліктогенів: брехня – *силоміць я взята в Трою; я бранкою жила; поблажлива інтонація – яка вже там в раба гордия тая; іти туди, безрогим на поталу?;* заспокоєння запереченням – *не заздри, не губи душі;* слова - «зобов'язання» – *мушу до них піти; муситиме полюбити;* егоїзм – *мати гризуть за тебе; хоч би померла дитина ваша;* перекладання відповідальності на інших –*ти його кляла;* маніпуляція – *ідоли бездушні або злі духи – слуги князя тьми;* вихваляння – *боротись будемо до загину*.

Таким чином, у творах Лесі Українки присутня система слів та конструкцій, які забезпечують створення (у художньому плані) конфліктної ситуації. Ці слова належать до різних семантичних груп, мають різну сполучуваність, мають різну комунікативну цінність, але об'єднуються в групи на основі функціонально-семантичних ознак як мовленнєві одиниці-компоненти конфліктної ситуації і, безперечно, потребують вивчення та аналізу.

Список літератури:

1. Білоконенко Л.А. Роль дієслів-конфліктогенів у створенні конфліктної ситуації (на основі текстів Григора Тютюнника) / Л.А. Білоконенко// Вісник Дніпропетровського університету. Мовознавство. – випуск 9. – 2003. – С.36-40.

Козер Л. Функции социального конфликта / Льюис Козер. – М.: Идея-Прес, 2002. – 208 с.

2. Ложкин Т.В. Практическая психология конфликта: [Практическое пособие] / Т.В. Ложкин, Н.И. Повякель. – К.: МАУП, 2000. – 256 с.

Москаленко В.В. Конфлікт / В.В. Москаленко // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – №5. – С. 13-16.

3. Світанок вітчизни. Українська література кінця XIX – початку XX ст.: [Навчальний посібник (серія «Шкільна бібліотека»)] / [Упорядник А.А. Чічановський]. – К.: Грамота, 2001. – 511 с.

4. Сисун М. Конфлікти між учителями й підлітками / М. Сисун // Психолог-вкладка. – 2003. – №6. – С. 1-32.

5. Українка Леся Драматичні твори / Леся Українка; [Упоряд. та автор приміт. Р.П. Радишевський, О.Ф. Ставицький; Автор передм. Л. Костенко]. – К.: «Дніпро», 1989. – 761 с.

6. Українка Леся Лісова пісня / Леся Українка. – К.: Веселка, 1989. – 103 с.

УДК 821.111

*Єнгоян С.Г.,
учениця 9-А класу*

*Калашник Н.Г.,
вчитель англійської мови
Запорізький колегіум № 98
м. Запоріжжя
nat12345k@gmail.com*

СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ЗАБАРВЛЕННЯ СУЧАСНИХ БРИТАНСЬКИХ СИНГЛІВ

Відомо, що музика супроводжує людину з самого раннього дитинства. Навіть залишаючись поза нашою увагою, музика лунає отовсюди. Недарма існуючий в англійській мові термін «earworm» чудово відображає тісний зв'язок людини з музикою, адже вона є посередницею між життям розуму та життям почуттів, як зазначав колись Людвіг ван Бетховен.

Вивчаючи іноземну мову, ми також звертаємося до музики й пісень: слухаємо, порівнюємо, перекладаємо. Саме в піснях відображаються усі реалії та зміни тієї чи іншої культури, адже пісенне мовлення є найближчим до повсякденного, і на відміну від «книжної» мови воно немов губка вбирає в себе все найяскравіше, при цьому неважливо чи то поп-музика, музика у стилі «соул» чи «техно».

Вже багато років вчені різних країн обирають у якості предмета дослідження пісні і досліджують їх з різних боків. Так, феномен вивчення іноземної мови за допомогою пісень досліджувався такими мовознавцями, як М.І. Беспала, З.В. Поленок, Т.В. Гора, Л.П. Нездропа, Л.В. Петько, М. Хенкок та ін.. Проблемою труднощів, які виникають при перекладі англійських пісень, у свій час займалися В.М. Смаглій, Ю.В. Самилова. Особливості сучасної англійської музики плідно вивчає О.Ю. Дубенко, Ю.Є. Плотницький тощо.

Сьогодні Велика Британія постає одним з найпотужніших джерел музики, яка популяризується у всьому світі. Важливою її особливістю є те, що тексти

британських пісень дещо подібні до ситуативного спілкування: це або сповідь про власні почуття (Sam Smith «Pray»), або досить інтимна розповідь про один день або вечір з власного життя (Ed Sheeran «Shape Of You»), або навіть й спогад (Rita Ora «Anywhere»). В них яскраво виступають реалії та предмети повсякденного життя: *F1 type Ferrari, Honda, iPhone, goggles, virtual reality, jukebox, bomber jacket, snapback, Doritos, bottle of wine, to light a cigarette, to upload* тощо. Подекуди тексти пісень досить брутальні та насичені характерним для молоді сленгом: *to do shots* («налягти на чарку»), *to stuck with* («застрягти у якомусь місті»), *getting drunk on a train track* («напитися на залізній дорозі»), *fat stack* («пачка грошей»), *bullshit* («нісенітниця») та ін..

Стилістика сучасного британського топ-чарту потребує детальної уваги й подальшого розгляду з погляду використання основних стилістичних фігур, основна функція яких - підсилити емоційність впливу на слухача.

У статті аналізується двадцять текстів найбільш «рейтингових» пісень англійських співаків 2017 року згідно з Офіційним Британським чартом (Official Singles Chart), таких як: Сем Сміт, Ед Ширан, Ріта Ора, екс-учасників колишньої культової хлоп'ячої групи «One Direction», Джессі Джей тощо.

Відомо, що термін «стилістика» (stylistics) походить з латинської мови і означає «розділ мовознавства й літературознавства (поетики), що вивчає функціонально-стильові засоби мови та їхнє застосування з погляду норм, їхніх варіантів (нормативна стилістика) і відхилень (літературна стилістика) в синхронному й діяхронному (історична стилістика) перекрої [6]. У той час як предметом стилістичної семасіології є додаткові значення мовних одиниць, що виникають у випадку незвичної денотативної віднесеності слів, словосполучень, речень, текстів, а також незвичних комбінацій значень даних одиниць....» [3, с. 14]. Ці додаткові значення лексем формують стилістичні фігури (лат. *figura* - образ, вид), або тропи - «something such as an idea, phrase, or image that is often used in a particular artist's work, in a particular type of art, etc.» [7]. Вони також здобули назву «експресивних засобів», «стилістичних засобів», «стилістичних маркерів», «стилістичних фігур», «фігур мовлення» та інше [2, с. 15]. Їх суть полягає у зіставленні поняття, притаманного цій лексемі в традиційному сенсі, та поняття, яке передається тією ж самою лексемою в художньому мовленні, але з урахуванням спеціальної функції. Вони здатні повідомляти додаткову інформацію до основного змісту висловлювання (тексту) [2, с. 16].

Набуваючи нового, конотативного значення, звичайна лексема перетворюється в «троп». Таких значень може бути безліч, причому деякі з них, як відомо, вже отримали загальну популярність та не сприймаються у якості нових (наприклад, «*as busy as a bee*», «*as clear as a day*»). Основна група ж цих виразів продовжує поповнюватись. Майстерність автора пісні вимірюється тим, наскільки влучно йому вдалося побудувати ланцюжок нових конотативних значень загальнономовної лексеми.

Підкреслюючи важливу рису тропів, Л.П. Єфімов стверджує, що на відміну від експресивних засобів тропи не є мовним явищем, адже вони формуються у мовленнєвому акті та у більшості випадків не існують поза контекстом [4, с. 11-12]. Вченим було запропоновано класифікацію, за якою він виокремлює два види стилістичних фігур: фігури кількості та фігури якості. До

першої групи мовознавець відносить гіперболу, мейозис, літоту, а до другої - метонімію, синекдоху, перифраз, евфемізм, метафору, епітет, антономазію, персоніфікацію, алегорію та іронію [4, с. 46]. Він називає всі ці стилістичні фігури «засобами заміщення, або підстановки», маючи на увазі їх основну функцію - доповнити основне денотативне значення новими конотативними відтінками. У той же час один з класиків англійського мовознавства, І.П. Гальперін, пропонує класифікувати стилістичні фігури наступним чином: метафора, метонімія, епітет, оксюморон, парафраза, евфемізм та гіпербола, при цьому він відносить їх до різних груп взаємодії між суб'єктом та об'єктом зіставлення [2, с. 136].

Розглянемо основні стилістичні фігури, притаманні сучасному британському пісенному дискурсу.

Метафора, або приховане порівняння, утворюється шляхом використання назви одного предмета чи явища для іншого, при цьому вона може бути розгорнутою і складатися з декількох метафорично використаних слів [1, с. 64]. Вона порівнює явища, подекуди зовсім нетотожні, і в цьому полягає її ключова функція: не лише порівняти близькі явища, а наділити одне з них властивостями іншими, назвати одне явище іншою назвою. «І оскільки в процесі мовної метафоризації знаходяться ті предмети, явища та поняття, які набули особливої ваги для представників певного соціуму або нації в цілому, зрозуміло, що базові елементи для метафоризації не можуть бути абсолютно ідентичними в різних мовних колективах» [3, с. 19].

«*You're a shark, a cheat, a traitor*» (Jessie J «Think About That») - співає відома британська виконавиця Джессі Джей, за плечима якої безліч музичних нагород, не соромлячись прирівняти героя пісні з «акулою, шахраєм та зрадником». Звичайно, у цій ланці слів метафоричним є «акула», що в даному контексті наділяє людину рисами хижої рибини, яка пожирає усе на своєму шляху. В основу виразу покладено асоціацію за поведінкою.

«*Even when I mean the most to you / In case you go and leave me in the dirt*» (Sam Smith «Too Good at Goodbyes») - у приспіві пісні «Too Good at Goodbyes» відомого британського співака Сема Сміта, володаря премії «Оскар» за найкращий саундтрек, метафоричний зворот «опинитись у багнюці» використано в переносному значенні: кохання приносить герою пісні одні лише неприємності, й тому він відштовхує його геть від себе. У даному контексті метафору вжито за подібністю неприємних відчуттів.

Наступний приклад також демонструє вживання метафори за асоціацією відчуттів: «*We talk for hours and hours about the sweet and the sour*» (Ed Sheeran «Shape of You») - «спілкуватись про щось солодке та про щось кисле». Про прощання з життям співає Гаррі Стайлз, використовуючи додаткові конотативні значення виразу «*the final show*» - «фінальне шоу»: «*Just stop your crying / It's a sign of the times / Welcome to the final show*» (Harry Styles «Sign of the Times»).

Ще один стилістичний засіб, дуже подібний до метафори, це - *порівняння* (simile). Вчені-мовознавці пояснюють порівняння як «троп, що є порівнянням одного предмета з іншим на основі спільної для них ознаки» [5, с. 446]. І оскільки «вони дають уявлення про образні зближення між предметами і

явищами» [3, с. 14], порівняння також стають одним з найпопулярніших способів надання незвичності «тривіальним речам».

«*We were shut like a jacket*» (Zayn featuring Sia «Dusk Till Dawn») та «*We push and pull like a magnet do*» (Ed Sheeran «Shape of You») - обидва уривка демонструють порівняння з використанням прийменника «like», який є досить розповсюдженим в англійській мові. Він є «граматичною особливістю англійської мови... і зв'язує об'єкт та суб'єкт порівняння» [3, с. 14]. Так, у пісні «Dusk Till Dawn», мається на увазі стресова ситуація, яка пояснюється контекстом пісні в цілому: «зложені наче куртка», втомлені, «під пресингом». Зовсім інакше почуває себе Ед Ширан у пісні «Shape of you»: веселий, активний, здатний «штовхати і притягувати наче магніт».

У зазначених прикладах порівнюються тотожні явища, адже мета даної стилістичної фігури, як зазначалось вище, - порівняти на основі спільності, хоча вченими виокремлюються і такі порівняння, що зіставляють явища, які не мають тотожності. Наприклад: «*Funny how time goes by / Had respect for myself / That river ran dry / You reached a limit / I wasn't enough / It's like the fire replaced all the love*» (Sam Smith «Burning») - свій розпач герой пісні описує виразом «наче вогонь замінив усю любов». Підвищена емоційність досягається шляхом додаткової конотації.

Не менш цікава з погляду її прихованих стилістичних можливостей є метонімія (metonymy), в основу якої покладено «асоціацію за суміжністю» [1, с. 66].

На відміну від метафори метонімія являє собою «the act of referring to something using a word that describes one of its qualities or features» [7], виходячи з визначення, яке запропоновано у Кембріджському словнику англійської мови, Іншими словами, це - «образний переносний вираз, в якому предмет замінюється іншим, але не за подібністю, а за суміжністю і реально існуючими між ним зв'язками» [5, с. 443].

Таким чином, стає зрозуміло, що метонімія відображає лише частину явища, переносячи його на ціле, оперуючи вже існуючими у мові зв'язками між поняттями. Влучне використання метонімії дозволяє генерувати конотативні значення лексем, підставляти, замішувати, ототожнювати та узагальнювати.

«*I'm in love with the shape of you*» (Ed Sheeran «Shape of You») - «закоханий в силует» замість «закоханий в людину». Звичайно, використанню цієї фігури на заміщення сприяє настрій пісні в цілому: іронічний та подекуди брутальний.

«*I regret that I told the world / That you were with me*» (Sam Smith «The Thrill Of It All») - в пісні «The Thrill Of It All» поняття «слово» заміщує «сповідь». Метонімічний перехід відбувається на основі тісно існуючих в мові зв'язками між цими двома поняттями.

Також в сучасному пісенному дискурсі знаходимо численну кількість прикладів на заміщення понять «людина» - «серце» Так, чи не найулюбленішим серед британців стає лексема «heart» з варіацією конотативних значень: «*I found my heart up in this place tonight*» (Rita Ora «Your Song») - у даному контексті вираз «знайти своє серце» заміщує «знайти самого себе» - перехід «частина - ціле». Або: «*But darling, just kiss me slow, your heart is all I own / And in your eyes, you're holding mine*» (Ed Sheeran «Perfect») - «heart» - це і людина, і кохання, і навіть цілий Всесвіт. У даному випадку перенесення відбувається на

основі існуючого синтагматичного зв'язку між зазначеними поняттями. Це дозволяє автору додати інтимного настрою пісні.

Така стилістична фігура, як *персоніфікація*, займає певне місце у текстах британських пісень. Виступаючи у якості фігури контекстуальної, персоніфікація (personification) трактується як «the attribution of a personal nature or human characteristics to something non-human, or the representation of an abstract quality in human form» [8]. Тобто в основу цього стилістичного засобу покладено принцип переносу людських якостей на світ матеріальних речей, а також на тваринний і рослинний світ, виходячи з визначення, яке пропонує Л.І. Мацько: «персоніфікація - троп, що утворюється перенесенням ознак особи на предмети, речі, явища, тваринний і рослинний світ» [5, с. 446]. Під «людським ознаками» треба розуміти поведінку, думки та вчинки [4, с. 60].

«*The fridge light washes this room white / Moon dances over your good side*» (Harry Styles «Two Ghosts») - наділяючи «світло від холодильнику», а «місячне сяйво» властивостями, притаманними людині, автор пісні вкладає в її зміст не тільки інтимність почуттів, але й своє власне світовідчуття, тим самим посилюючи її образність.

У відомому синглі Сема Сміта знаходимо «слова, які здатні бігати»: «*When I try to explain, the words run away*» (Sam Smith «Pray»), а у Лайама Пейна - «кохання, яке наносить удари»: «*But your love, it hit me hard, girl, / You said it was over*» (Liam Payne «Strip That Down»), чи «одяг, який вміє розмовляти»: «*But your clothes say different on my bedroom floor*» (Liam Payne «Bedroom Floor»). Все це, звичайно, створює в уяві слухача нові незвичні образи, більш детально розкриває світовідчуття ліричного героя пісні. Широке використання персоніфікації покликано «оживити» зображення, а також підсилити загальну емоційність.

Гіпербола (hyperbole) являє собою навмисне перебільшення, завдяки чому створюється особливий експресивний ефект [1, с. 65]. У сучасних словниках англійської мови гіпербола трактується однаково, як «a way of speaking or writing that makes someone or something sound bigger, better, more, etc. than they are» [7]. Гіпербола з'являється там, де почуття та емоції мовця настільки глибокі та нестримні, що він навмисно інтенсифікує кількісний або якісний аспект предмету чи явища, про яке йдеться мова. При цьому варто зазначити, що це перебільшення може бути виражене будь-якою частиною мови: прийменниками, кількісними числівниками, прислівниками тощо [4, с. 46].

«*Over the hills and far away / A million miles from L.A / Just anywhere away with you*» (Rita Ora «Anywhere») - у даному прикладі надмірна гіперболізація простору слугує засобом ще й контрасту: там, де тепер, і дуже далеко («поза горами, далеко за мільйон міль...»).

У піснях Сема Сміта гіпербола стає чи не найулюбленішим стилістичним засобом створення відповідного настрою. Так, у одній й тій самій пісні «Pray» знаходимо декілька прикладів гіперболи: «*There's dread in my heart and fear in my bones*» (Sam Smith «Pray») та «*I'm broken, alone, and afraid*» (Sam Smith «Pray»). У першому випадку співак описує розмір свого страху так, що він розповсюдився на його серце та кістки, а в іншому він настільки страждає, що відчуває себе «зломленим, самотнім та переляканим».

Ще один приклад виразної гіперболічної образності знаходимо в іншій пісні того ж співака: «*I've been burning, yes, I've been burning / Such a burden, this flame on my chest / No insurance, to pay for the damage / Yeah, I've been burning up since you left*» (Sam Smith «Burning») - співак підсилює всю міць свого розпачу розгорнутим виразом: «повністю згораю, цей тягар лишає полум'я на моїй грудній клітці...». Із загального контексту пісні зрозуміло, що герой розлучився з коханою дівчиною і не здатен терпіти цей біль, образ якого проходить крізь увесь текст.

Чи не найпопулярнішим є використання прислівника «so» («настільки») задля створення особливого ефекту перебільшення розмірів того, про що йдеться мова у пісні: «*I never thought I'd learn so much / So much from being lonely*» (Sam Smith «The Thrill Of It All»), або «*We've been so lost lately*» (Sam Smith «One Day At a Time») - у першому випадку мова йдеться про надзвичайні розміри власної обізнаності, а другому - розгубленості. Використання гіперболи підкреслює загальний песимістичний настрій обох пісень.

Прислівник «than» (чим) також може використовуватись задля гіперболізації. Так, у сполученні з неозначеним прийменником «anyone» вони слугують створенню образну жінки у пісні «Perfect»: «*Well I found a woman, stronger than anyone I know*» (Ed Sheeran «Perfect») - «сильніша за будь-кого».

Мабуть, найбільшою частотністю використання серед британських авторів пісень користується епітет. *Enimem* (epithet) - «троп, образне означення переважно метафоричного характеру [5, с. 437]. Вчені підкреслюють, що епітет тотожний до означення, але при цьому він несе в собі незвичну експресивну характеристику, яка є контекстуальною і тісно пов'язана з почуттями та настроєм мовця. Саме на цьому акцентує увагу Л.П. Єфімов, стверджуючи, що основна функція епітету - «describe objects expressively» [4, с. 57]. Вчені звертають особливу увагу на його емоційність та емотивність - те, що відрізняє епітет від звичайного означення [1, с. 68]. Особлива емоційність при чому з'являється у епітетів, які знаходяться в постпозиції й складаються з декількох елементів [1, с. 70].

На відміну від метафори, гіперболи та метонімії, епітет є фігурою лексико-синтаксичною, тому що може виконувати декілька функцій: означення, обставини або навіть звертання [1, с. 68]. Саме це спостерігаємо у наступних прикладах:

«*Your love was handmade for somebody like me*» (Ed Sheeran «Shape of You») - у виразі «*was handmade*» («зроблено за допомогою рук») прикметник «handmade» виступає у ролі обставини способу дії: «зроблений яким чином?» Кохання створювалось власноруч, стверджує співак, посилюючи вираз відтінком надмірної експресивності, яка виражає його стан розпачу та навіть гніву.

У виразі «*In a world of dark distractions*» (Sam Smith «One Day At a Time») з пісні «One Day At a Time» Сема Сміта образність досягається шляхом використання розгорнутого епітета «світ темного божевілля», який виконує граматичну функцію неузгодженого означення у реченні і додає негативного оціночного відтінку пісні в цілому,

У якості звертання у пісні «Galway Girl» знаходимо розгорнутий епітет на позначення дівчини: «*Said, "baby, I just want to dance" / With my pretty little*

Galway girl / You're my pretty little Galway girl» (Ed Sheeran «Galway Girl») - співак звертається до дівчини, яку зустрів випадково, але яка полонила його думки: «Моя ніжна маленька дівчинка із Голуея (міста, що знаходиться в Ірландії)».

«*When I say I want you, say it back, parakeet...*» (Calvin Harris featuring Williams Pharrell, Perry Katy & Big Sean «Feels») - «parakeet» («бовтун»), виступаючи у якості звертання, надає образності персонажу даної пісні та оціночного (іронічного) відтінку.

Серед епітетів виокремлюються і ті, що вже набули загальномовного статусу. Так, прикладом епітету, значення якого вже майже стерто, може слугувати наступний: «*Time flies by when the night is young*» (Rita Ora «Anywhere»). «Молода ніч» - досить традиційний образ, який знаходимо в сучасному пісенному мовленні.

Завдяки притаманній йому експресії, епітет розкриває нові незвичні сторони особи, предмета чи явища. Інколи й зовсім з неочікуваного боку.

«*Well, I found a girl, beautiful and sweet*» (Ed Sheeran «Perfect»). «Прекрасна» та «солодка» - саме такими ознаками наділяє герой пісні свою подругу, при цьому важливо, що співак не виокремлює конкретно цю дівчину, а наділяє цією характеристикою всіх представниць жіночої статі. Обидва епітети знаходяться у постпозиції, що надає їм ще більшої виразності.

Як зазначає О.Ю. Дубенко, «відмінністю англійської мови є наявність таких структурних типів епітетів як інвертований або зміщений епітет та голофразис або фразовий епітет» [3, с. 21-22].

Голофразис (holophrasis) - «семантично-монологічне словосполучення або речення, графічно, синтаксично та інтонаційно уподібнене до речення» [3, с. 22], або «the expression of a whole phrase in a single word» [8]. Тобто ця стилістична фігура, виступаючи у якості одного з різновидів епітету, являє собою декілька слів або й речення, зв'язаних в одне ціле, як правило, за допомогою дефісів. Саме завдяки таким епітетам стрімко збагачується сучасна англійська мова. Так, у одній з пісень популярного молодого британського співака Еда Ширана зустрічаємо наступний голофразис: «*I threw the day-old tea from the cup*» (Ed Sheeran «Supermarket Flowers»). Одним словом це можна перекласти як «застарілий».

У пісні «Pray» Сема Сміта знаходимо: «*Can we have a one-on-one, please?*» (Sam Smith «Pray») - «наодинці». Чи інший приклад: «*But I'm usually the type of girl that would hit and run / No risk so I think I'm all-in*» (Rita Ora «Your Song») - співачка має на увазі «повністю все», говорячи про свій настрій.

Також епітети можуть мати розмовний характер, як у пісні Еда Ширана: «*After dancing to Kaleigh, singing to trad tunes*» (Ed Sheeran «Galway Girl») - «trad - traditional» (традиційний).

«*Looking for connection in a crowd of empty faces, empty faces*» (Rita Ora «Anywhere»). «Порожні обличчя» - це та реальність, з якою зустрічається героїня співачки Ріти Ора. Світ для неї виступає непривабливим, зовсім порожнім.

Особливої експресивності набуває епітет «проклято-прекрасна» у пісні Сема Сміта: «*And I guess you were goddamn perfect*» (Sam Smith «The Thrill Of It All»). Співак одночасно захоплюється героїнею пісні та зневажає її.

Таким чином, широке вживання вище зазначених стилістичних фігур у сучасних британських синглах, відкриває авторам можливості не тільки для вираження додаткової експресивності й підсилення образності, але й для нового переосмислення дійсності шляхом створення нового понятійного апарату мови: розкрити одне явище через інше та навіть «оживити» зображення, створити нові привабливі образи та особливий настрій пісні в цілому, розширити межі людських можливостей й створити ефект «присутності автора».

Список літератури:

1. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык: Учебник для вузов. - 5-е изд., испр. и доп. - М.: Флинта: Наука, 2002. - 384 с.
2. Гальперин И.Р. Стилистика английского языка. - М.: Высшая школа, 1981. - 334 с.
3. Дубенко О. Ю. Порівняльна стилістика англійської і української мов. Вид.2-е перероб. і допов.: Навч. посібник / Олена Дубенко. - Вінниця: Нова Книга, 2011. - 328 с.: іл.
4. Єфімов Л. П., Ясінецька О. А. Стилiстика англiйської мови i дискурсивний аналіз. Учбово-методичний посiбник. - Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. - 240 с.
5. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилiстика української мови: Підручник / За ред. Л. І. Мацько. - К.: Вища шк., 2003. - 462 с.
6. <https://uk.wikipedia.org/>
7. <https://dictionary.cambridge.org/>
8. <https://en.oxforddictionaries.com/>

УДК 82-31

Єріс Є.Є.,
учень 10-Б класу
Ігнатенко І.О.,

учитель української мови та літератури, учитель вищої категорії
КЗО «Середня загальноосвітня школа №37»
м. Дніпро
Innuliaignatenko@gmail.com

ВЖИВАННЯ ДІАЛЕКТИЗМІВ У ПОВІСТІ МАРІЇ МАТІОС «ЧЕРЕВИЧКИ БОЖОЇ МАТЕРІ»

Актуальність нашого дослідження полягає, по-перше, у тому, що кожен регіон України має притаманний лише собі діалект, отже, письменник з тієї чи іншої місцевості може використовувати діалектизми рідного краю у своїй творчості, презентуючи їх широкому загалу. По-друге, М. Матіос є популярною сучасною українською авторкою. Велика кількість діалектизмів, використана в її творах, може бути не зрозумілою багатьом читачам. Класифікація та тлумачення діалектних слів повісті «Черевички Божої Матері» може стати їм у нагоді.

Метою є проведення дослідження особливостей використання діалектної лексики в сучасній українській літературі на прикладі окремого твору.

Марія Матіос використовує діалектну лексику в усіх своїх творах, де описується життя населення західноукраїнських земель. Повість «Черевички

Божої Матері» не є винятком. Її діалектичний склад досі не був досліджений і класифікований, отже, саме в цьому й полягає новизна нашої роботи.

Марія Матіос як корінна гуцулка з Буковини пише свої твори в західноукраїнському варіанті української мови, використовуючи Західні говірки. У сучасній нормативній українській звуковій системі великою мірою відображено взаємодію між колишніми східноукраїнським і західноукраїнським варіантами літературної мови. Унаслідок цієї взаємодії усталилися фонетичні норми сучасної української літературної мови.

«Черевички Божої Матері» – новий фрагмент із величезної епічно-міфологічної буковинської саги Марії Матіос. Твір інтелектуально пов'язаний із повістю «Москалиця», проте ідейно суголосний усім творам письменниці. М. Матіос утверджує в українській літературі власну художню модель. У її творах обов'язково наявні «дивні герої», які є свідками страшних історичних катастроф, що пережила Західна Україна під час Другої світової війни. «Дивність» часом межує з божевільям, або ж у такий спосіб маркується особливий міфологічний спосіб мислення героїв, які не поривають зі світом природи, володіють магією. Проте за будь-яку незвичайну силу доводиться розплачуватися. І головна героїня повісті «Черевички Божої Матері» – Іванка Борсук – слабовита «дитина-індиго», яка страждає на «чорну хворобу» (епілепсію).

Мова «Черевичків Божої Матері» та й загалом усіх творів письменниці належить до південно-західного наріччя, до галицько-буковинської групи говорів. Діалектизми, використані у повісті, можна поділити на чотири групи:

1. Словотвірні
2. Граматичні
3. Лексичні
4. Фонетичні

Далі буде систематизовано всі діалектизми повісті разом із цитатами з тексту та поясненням. Для цього було використано «Словник буковинських говірок» Гуйванюка Н. В., «Словник української мови в 11 томах».

Лексичні діалектизми

«...задирає голову догори, і повільно, крок за кроком, рушає назадьма.» [18, с. 5]

(Назадьма – «ходити назад плечима»)

«Отак бере – і на очах *маліє*, аж страшно уявити...» [18, с. 10]

(Маліти – зменшуватися)

«І навіщо бабця колись розказала, а Іванка *до цоту*, до останньої рісочки!, запам'ятала лякливу історію братовбивства, яке, здавалося їй, колись таки мало статися у вечірньому небі!?» [18, с. 11]

(До цоту – дуже точно)

«Ну, не без того: її брати – *збитошники*.» [18, с. 11]

(Збитошник – неслухняна дитина)

«А певно, що так – погуляє увечері татовий ремінь по хлопчачих спинах: у кориті мама розчиняла тісто на хліб, у кориті *байцували* свіжину, тримали сушені сливи...» [18, с. 12]

(Байцувати – маринувати)

«Смійся, Якове, смійся: *горі дараба* йде!» [18, с. 16]

(Горі – уверх; дараба – річковий пліт)

«Тоді тато махнув на жінок рукою і пішов до іншого *примівника* – Івана Притуляка.» [18, с. 27]

(Примівник – чарівник, мольфар)

«Казали, що Дорині легені, ослаблі чи то від застуди, чи від якоїсь іншої *боли...*» [18, с. 28]

(Бола – хвороба)

«...а наостанок – поливаний глечик свіжої *гусянки*.» [18, с. 35]

(Гусянка – кисле молоко, як кефір чи ряжанка)

«Ні цеї *нехари*, що живе з нею в хаті, ні ночі, ні грому.» [18, с. 40]

(Нехар – гадюка)

«То вони недочувають, якщо так люто *ляхканяться* між собою?» [18, с. 40]

(Ляхканитися – злословити, сваритися)

«Якби була вас не *змудрувала?*» [18, с. 42]

(Змудрувати – обдурити, перехитрувати)

«Він ось-ось вискочить з-під *свербивусу* – і лапне за руку.» [18, с. 45]

(Свербивус – шипшина)

«...трималася своєї хати, щоби *гонихмарник* не забрав її із собою.» [18, с. 49]

(Гонихмарник – чорт, нечиста сила)

«Бо котру корову вподобала відьма – та корова *задубила*.» [18, с. 49]

(Задубити – захворіти)

«Вона згадала недавню батькову з мамою розмову про *шварцівників...*» [18, с. 52]

(Шварцівник – торговець-контрабандист)

«Здавалося, що ті *гешефтарі* і зараз чатують за деревами, щоб напасти на неї...» [18, с. 53]

(Гешефтар – торговець)

«За спиною – зів'яле *лабузиння* і старий кіш.» [18, с. 53]

(Лабузиння – бур'ян)

«Іди, дончику, я тобі покажу, хто тебе так *спудив*.» [18, с. 54]

(Спудити – перелякати)

«...сміливо відкриває мисник, із верхньої полиці напوماцки бере зелене горнятко з *поташем...*» [18, с. 55]

(Поташ – сода)

«*Гездечки* ця дитина, Петре, - моя онука, Іванка.» [18, с. 56]

(Гездечки – тут)

«Недурно зайшов до нас москалик у *переступний* рік!» [18, с. 56]

(Переступний – високосний)

«—...москалик, може, якось *здиміє*...» - докінчив замість діда Петро.» [18, с. 57]

(Здиміти – щезнути)

«...а за вечірнім молоком ішла з-за дня, щоби *придибулькити* назад у село....» [18, с. 59]

(Придибулькити – пришкандибати)

«Але вона будь-що хотіла витоптати *афинник* у зрубі під Дідьковою Ямою...» [18, с. 59]

(Афинник – місце, де ростуть чорниці)

«Тато з сином сварилися, обом їм слина з рота цвіркала – хіба не мотузкувалися. [18, с. 61]

(Мотузкуватися – мірятися силою)

«А хлоп що, на пальці буде ставати, аби її *чупру* дістати, якби прийшлося?» [18, с. 62]

(Чупер – волосся)

«Тоді, на городі, Параска такого *наторкотіла-теленіла* мамі, що Іванці голова розболілася від дурної бесіди.» [18, с. 63]

(Торкотіти, теленіти – швидко говорити)

«Чудо – та й *фертик!*» [18, с. 66]

(Фертик – кінець)

«- Ви так дві склалися, ніби в чотири руці *гаратати* мене маєте!» [18, с. 79]

(Гаратати – бити, гамселити)

«Дід коротко подивився на два довгі – з-півпальця – блискучі кільчики, тоді загорнув знову, поклав до кишені *портяниць* і мовчки пригорнув дитину до грудей.» [18, с. 86]

(Портяниці – білі домоткані чоловічі штани)

«Берко Заремба продав їй *мішулик* солі – вона винесла його з корчми і понесла додому. [18, с. 91]

(Мішулик (зменш.) – мішечок)

«Аби гезунт, а ябка будуть... маєш сьогодні центнер, аби гезунт, а кільо, то вже для рівного рахунку най буде центнер, аби гезунт, а кільо без цього кіля зсохнеться, поки баби перемиють ябка від *грузий*. [18, с. 105]

(Грузи, грузь – болото)

«Зсипай ці *йони* у правий кут, а цю дрібноту – у ліву.» [18, с. 105]

(Йони – сорт яблук)

«Аби гезунт... аби гезунт, а решта – *байка...*» [18, с. 106]

(Байка – байдуже)

«Навіз *шутру*, утрамбували люди кругом керниці землю, зруб доokoла зробили, видиш, сидимо і ми тепер тут з тобою, як кури на сідалі.» [18, с. 112]

(Шутер – щєбінь, галька)

«Стріляє *канона* – і випроваджує чоловіка на небо.» [18, с. 116]

(Канона – гармата)

«На крок позаду від *вуйни* її чоловік Дмитро розмахував тканиною синьо-жовтою *фаною* на довгому і тонкому древку і також чомусь дуже тішився.» [18, с. 124]

(Вуйна – батькова або материна сестра; фана – прапор, стяг)

«Щє кілька таких же святкових чоловіків і жінок *глотилися* за ними.» [18, с. 124]

(Глотитися – юрмитися)

«Поможи, дитино, завести цю жінку в церкву, бо можуть учути, дорога близько, а вона вже на *злогах*.» [18, с. 133]

(Бути на злогах – бути в передпологових переймах)

«...і та *калюхата* Хая розчепірено стоїть перед царськими вратами, так, ніби не годна скласти ноги докупі – і ось-ось увійде в царську браму...» [18, с. 138]

(Калюх, калюхата – живіт, черево, черевата)

«Добре казали *газди*, що ще покажуть себе ці комуністя!» [18, с. 144]

(Газда – хазяїн)

«І людей *натроюджувала* вас чекати!» [18, с. 145]

(Троюдити – намовляти)

«Але зараз, зараз, коли красний комісар запакував у грузовик вуйну Августину з *вуйком* Дмитром і всю їх фамілію...а вони так *увихалися* коло тих комісарів...» [18, с. 145]

(Увихатися – старатися; вуйко – брат матері або батька)

«А тепер з тої бесіди потекло саме *трійло* – і що ж тут не розуміти?» [18, с. 150]

(Трійло – отрута)

«На неї напала така *чоренна* лінь, що навіть дихати не хочеться.»

[18, с. 151]

(Чоренний – дуже чорний)

«Іванка перехрестила й дитину, а тоді сплюнула тричі через ліве плече: фе, яке *нефайне* – щоб не наврочити.» [18, с. 154]

(Файний – добрий, хороший)

«Мама, уже не лягаючи спати, несамовито гриміла в хаті баняками, одночасно *шляхтуючі* мокрі дрова, не виметену сажу в комині і дрібні торішні бараболі.» [18, с. 155]

(Шляхтувати – проклинати)

«Тато у дворі люто клепав косу й одночасно *вадився* із сусідами Різунами, чий баран учора проломив Борсуковий пліт поза стайнею.» [18, с. 155]

(Вадитися – сваритися, сперечатися)

«Та раптова блискавка нараз смертельно б'є у груди, і Йванка, немовби *збесебившись* несамовитим голосом кричить...» [18, с. 156]

(Безсебитися – виходити з себе, не пам'ятати себе)

«А дідо Іван, ну, тато Августин і Павловий, що жив у Дідьковій Ямі і що *сканав* вивезення разом з іншими людьми..., гнав вівці кошару і, *преч би ся казало*, послизнувся...» [18, с. 157]

(Скапати – уникнути; преч би ся казало – у значенні «хай Бог милує»)

«...*панотець* Онуфрій, який з Богом говорить, коли хоче...» [18, с. 5]

(Панотець – священик)

«Красні комісари на грузовиках більше не їхали і навіть селом не ходили, хіба той *мерза* Геллер при зброї цілими днями то чипів коло сільради, то шнурував вулицею...» [18, с. 158]

(Мерза – мерзотник)

«...далі Бог оживив Івана Борсука, що, діправди, дід не звалився у прірву, а переївся *матригану*...» [18, с. 159]

(Матриган – золотий корінь, отруйна й одночасно лікарська рослина)

«У панотця, певно, не сиділи, бо *доброзіка* не вміє тримати навіть домашні секрети.» [18, с. 161]

(Доброзіка – попадя)

«Та я навіть ще не старий, *агій* на тебе!» [18, с. 163]

(Агій – виражає подив, роздратування, осуд, неприязнь)

«Корова *бицкається* – Гаврило дужче сіпає за мотуз.» [18, с. 166]

(Бицкатися – брикатися)

«...на грудях мали пришите щось таке, ніби *змаціцькане* пугало висушеного розпростертого яструба.» [18, с. 179]

(Змаціцькований – зменшений, змалілий)

«Три сільські нетерпеливці із залізними серцями неподалік пошти терпляче тримали букетик зів'ялого на сонці *кануперу* і рум'янку, призначеного, очевидно, для німців чи румунів.» [18, с. 193]

(Канупер – любисток)

«Берко голосно реготав і собі, усе швидше і швидше кидаючи вареники в *царок*, і поміж сміхом казав чи то служникові, чи Іванці, що стояла пнем на порозі...» [18, с. 194]

(Царок – загорожа для свиней)

«Хіба перед смертю хтось думає про *маржину*?!» [18, с. 201]

(Маржина – худоба)

«Ну так, Елі любив ліс. Він у гриби любив ходити у *тогодзи*.» [18, с. 203]

(Тогодзи – брусниця)

«Іванка бігала від своєї хати з ліком від москалиці, щодня прикладаючи до посинілих місць натертого *гав'язу*, перемішаного зі смальцем, і собі дражнилася...» [18, с. 204]

(Гав'язу – живокіст)

«Добре, що лісничівка *побережника* Івана Вейчука під Трепіттю не завалилася – є де притулити голову на ніч.» [18, с. 204]

(Побережник – лісник)

«Вони мені, ті жиди, і той Рендигевич із своїми комісарами вуйка-первака Чучку Пантелу, може с'те чули, у тиждень до війни забрали з хати...» [18, с. 191]

(Первак – двоюрідний)

Словотвірні діалектизми

«... круглий красень поволі розпадається надвоє – і тоді по небу блудять два його розірвані, пошарпані кусні, а Іванка намагається їх *здокупити*, зшити...» [18, с. 9]

(Здокупити – зібрати докупити)

«...із печі – ще *літеплий* хлібець...» [18, с. 35]

(Літеплий – теплий)

«...ніби засуджував чи не поділяв її *дитинячої* допитливості.» [18, с. 100]

(Дитинячий – дитячий)

«Іванка, *зачувши* таке, ще до вечора втекла в Дідькову Яму до діді» [18, с. 87]

(Зачути, зачувати – почути).

Граматичні діалектизми

«Ви про *затруєння* крові колись чули своєю головою?!» [18, с. 30]

(Затруєння – отруєння)

«...про Остапа - *трембітача*, у якого завжди блистіло намащене борсуковим салом волосся.» [18, с. 44]

(Трембітач – трембітар)

«...сміливо відкриває мисник, із верхньої полиці *напомацки* бере зелене горнятко з поташем...» [18, с. 55]

(Напомацки – навромацки)

«Вас учора тут, *здаєми'ся*, не було?» [18, с. 56]

(Здаєми'ся – здається мені)

«Питаю – бо *питає* 'ся» [18, с. 56]

(Питаєс'ся – питається)

«Мало кому сниться наш *пастівник* у Борсуківці?» [18, с. 72]

(Пастівник – пасовище)

«Але тепер біжи *домів*, і скажи мамі, щоби тебе не сварила.» [18, с. 77]

(Домів – додому)

«Усопокійся, жінко! – *татовий* голос б'ється десь поміж бочок, ночов і кошиків.» [18, с. 92]

(Татовий – татів)

«На сільській вулиці кого не *стрінеш*, навіть поночі, - всіх упізнаєш.» [18, с. 96]

(Стрічати – зустрічати)

«Аби гезунт, а ябка будуть... маєш сьогодні центнер, аби гезунт, а кільо, то вже для рівного рахунку най буде центнер, аби гезунт, а кільо без цього кіля зсохнеться, поки баби перемиють *ябка* від грузий. [18, с. 105]

(Ябко – яблуко)

«Коли в селі відкрили школу, дідич скликав чоловіків, тато покійного діда Матея знайшов тут жилу з водою, і вигнали *люде керницю*.» [18, с. 111]

(Керниця – криниця; люде – люди)

«Або *инак*, по-другому забирає: виходить чоловікові час дихати, чоловік спускає дух – та й по всьому.» [18, с. 116]

(Инак – інакше)

«Вона тільки його запитає, що зараз у селі *ся діє*?» [18, с. 132]

(Ся діє – діється)

«...далі Бог оживив Івана Борсука, що, *діправди*, дід не звалився у прірву, а переївся матригану...» [18, с. 159]

(Діправди – насправді)

«Дай, жінко, дитині нову *вберю*.» [18, с. 166]

(Вберя – вбрання, одяг)

«То так доброї пам'яті *дідич* Андрич запечатав одну добру справу іншою доброю справою.» [18, с. 111]

(Дідич – дід)

«Дуже тішився *тогда* Андрич, що людські діти будуть мати де грамоті вчитися, аби науку знати, і щоб їх жиди в життю не шахрували.» [18, с. 111]

(Тогди – тоді)

«...і *леда* не пирскала зо сміху, може, була би й захлинулася слиною, але тільки прикрила рот долоньками у запічку.» [18, с. 104]

(Леда – ледве)

«...а за *вечірішнім* молоком ішла з-за дня, щоби придибулькити назад у село....» [18, с. 59]

(Вечірішній – вечірній)

« *Усопокійся*, жінко! – татовий голос б'ється десь поміж бочок, ночов і кошиків.» [18, с. 92]

(Усопокоїтися – заспокоїтися)

«Та просіть, дати, Бога, *абисьте* були щасливі хоч із руками-ногами, а хоч і без.» [18, с. 117]

(Абисьте – аби)

«А *генде* межі жидами – Хая Рендигевичева.» [18, с. 190]

(Генде – онде)

«Це я вам кажу, я, що чекала'м вас тут, як ні одного любчика в *життю* не чекала!» [18, с. 145]

(В життю – в житті)

«Чого би то вовкам дертися аж у небо, коли *ондечки* скільки лісу довкола?» [18, с. 10]

(Ондечки – онде)

«Я би кіпл на твоїй голові, Якове, помацала очима з неба!» [18, с. 15]

(Кіпл – кіпа)

«*Най* іде у кооперацію до Шерфа і купить.» [18, с. 19]

(Най – хай)

Фонетичні діалектизми

«...Іванка до цоту, до останньої *рісочки!*, запам'ятала лякливу історію...» [18, с. 11]

(Рісочка – рисочка)

«...Іванка ніколи не мала страху, як то було з іншими дітьми, перед незмінним докторовим *куфферком*...» [18, с. 29]

(Куффер – кофр)

«Ні *цеї* нехарі, що живе з нею в хаті, ні ночі, ні грому.» [18, с. 40]

(Цеї – цієї)

«*Мусіли* б трембітарів наймати...» [18, с. 42]

(Мусіли – мусили)

«А там, дивися, *война* не сьогодні - завтра і у нас зачнеться.» [18, с. 56]

(Война – війна)

«А потому румун заметикував, що то не є добре, бо то є один *нарід*...» [18, с. 57]

(Нарід – народ)

«Ой, тут ще буде, вам скажу... ой, буде з тими *комуністями*...» [18, с. 58]

(Комуністя – комуністи)

«Спершу будемо харчувати, а там буде *видко*.» [18, с. 58]

(Видко – видно)

«То *діточі* дурійки такі.» [18, с. 65]

(Діточі – дитячі)

«Свячений мак *ніц* не допоміг – з неба і краплі тоді не крапнуло.» [18, с. 70]

(Ніц – нічого)

«Северина на цей раз не відповіла, лише поклала перед дівчинкою *тасу* з горохом.» [18, с. 76]

(Таса – таця)

«– Ви так дві склалися, ніби в чотири *руці* гаратати мене маєте!» [18, с. 79]

(В чотири руці – в чотири руки)

«На здоров'я купую, щоби була *моцна*, як вода в потоці, щоби її ніяка хворість не брала, а яка би взяла то най би щезла навіки, як ніколи її й не було.» [18, с. 93]

(Моцний – міцний)

«Ох, уже би *скорше* той перелаз на село!» [18, с. 96]

(Скорше – скоріше)

«Аби гезунт, а ябка будуть... маєш сьогодні центнер, аби гезунт, а *кільо*, то вже для рівного рахунку най буде центнер, аби гезунт, а *кільо* без цього кіля зсохнеться, поки баби перемиють ябка від грузий. [18, с. 105]

(Кільо – кіло, кілограм)

«А шахрайство, дитино, є *межи* всіма і всякими людьми. *Межи* всіма. *Межи* своїми і чужими... Лиш не всі...» [18, с. 113]

(Межи – між)

«Бо так, дитино, *жиєш*, як у цю керницю, дивишся.» [18, с. 113]

(Жиєш – живеш)

«За то, що ми до вас з *усею* совістю, з *усим* добрим людським серцем!» [18, с. 144]

(З усею, усим – з усією, з усім)

«Вона не *шпійон*. І я не *шпійон*.» [18, с. 148]

(Шпійон (від рос. «шпiон») – шпигун)

Проведене в роботі дослідження застосування діалектизмів у художніх творах дозволяє зробити наступні висновки.

Діалект (наріччя) — великий підрозділ мови, що об'єднує групу говірок, пов'язаних між собою рядом спільних явищ, невідомих іншим говіркам.

Складність розвитку української мови значно змінила, урізноманітнила її склад. Перебуваючи під численними заборонами, вона не вмерла, не зникла з лиця землі. Мова жила в народі. Звичайні люди, селяни та землевласники-меценати були її носіями, завдяки їм українська мова дійшла і до наших часів.

Провівши дослідження, ми систематизували та класифікували діалектичний склад повісті. Найбільше виявилось лексичних діалектизмів, тобто синоніми до загальноновживаних слів. У творі їх 57 % від усіх діалектизмів. Значно менше письменниця використала граматичних діалектизмів – слів, що відрізняються від літературних відповідників нестандартною будовою. На них припало 23 %. Трохи менше попередніх у творі виявилось діалектизмів фонетичної групи – 17 %. Їхня різниця між загальноновідомими відповідниками полягає у незвичній вимові певних звуків та букв. Зустрілось у повісті й декілька словотвірних діалектизмів. Вони використовуються досить рідко, тому у творі вони займають лише 3 % від діалектних слів усіх видів.

У повісті «Черевички Божої Матері» як прикладі твору сучасної української літератури діалектизми відіграють кілька важливих ролей. По-перше, вони допомагають яскравіше передати реальне сільське життя, по-друге, дають повнішу характеристику героїв, подій. Для зображення характеру персонажа діалектизми вживають саме в його мові, а не в словах автора. Діалектизми виступають передовсім засобом образотворення, індивідуалізуючи мову персонажа, характеризуючи його як носія гуцульської ментальності, матеріалізованої, вербалізованої в говіркових одиницях різного типу.

Якщо діалектизми не вносять нічого нового у стилістичне забарвлення твору та не вплітаються органічно в його тканину, то вони порушують норми художнього стилю. Введення діалектних форм у художнє мовлення — один із показників культури авторського письма. Вдале поєднання книжно-літературного і розмовно-територіального мовлення у творах сучасної української літератури свідчить про високу культуру художнього стилю, про вміння автора користуватися всіма багатствами нашої мови.

Список літератури:

1. Біографія Марії Матіос [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://1576.ua/books/6760>.
2. Гуйванюк Н.В. Словник буковинських говірок [Текст] / За заг. ред. Н.В.Гуйванюк. – Чернівці, «Рута». 2005 – 688 с.
3. Діалектизми [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua/info/criticism/dialecticism.html>.
4. Діалектна лексика [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://svitslova.com/mova/leksykologiya-frazeologiya/1732-dialektni-slova.html>.
5. Жилко Ф. Т. Нариси з діалектології української мови [Текст] / Ф. Т. Жилко. – К.: Радянська школа. – 1966 – 314 с.
6. Матвіяс І.Г. Особливості фонетичної системи в західноукраїнському варіанті літературної мови [Текст] / І.Г. Матвіяс // Мовознавство. – 2011. – № 4. – 16-21 с.
7. Матвіяс І.Г. Діалектна основа української мови в першій половині XIX ст. [Текст] / І.Г. Матвіяс // Мовознавство. – 2007. – № 4. – с. 26-35.
8. Словник лінгвістичних термінів [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://intranet.tdmu.edu.ua/data/kafedra/theacher/sus_dusct/zevako_vl/Русский/Научные интересы/Словник лінгвістичних термінів.htm.
9. Словник української мови у 11 томах [Текст] – К.: Наукова думка, 1980 – 665 с.
10. Матіос М.В. Черевички Божої Матері [Текст] / М.В. Матіос – Львів. ЛА «Піраміда», 2013 – 208 с.

УДК 372.8

Іонко Т.О.,
вчитель російської мови
та зарубіжної літератури, «учитель-методист»,
Криворізька загальноосвітня школа №44
ionkot1@gmail.com

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ВИВЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЗАСОБАМИ КОГНІТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Вивчення літератури в школі - справа величезного значення, справа благородна і надзвичайно відповідальна. Саме в літературі найяскравіше втілені духовні цінності людства, тобто думки, ідеї, переконання та моральні позиції, які сприяють розвитку суспільства, а отже, й особистості. Учитель покликаний пробудити в юних душах прагнення через книгу пізнати світ і усвідомити себе як особистість у цьому світі. Інтерес до літератури розвивається на таких уроках, де вчитель і учень відчувають себе співавторами, де панує атмосфера їхньої творчої взаємодії.

В умовах розбудови Нової української школи пошук відповіді на дидактичне питання «Як навчати?», що вже стало для педагогів традиційним, постійно виводить на таку дидактичну категорію, як методи навчання. Поняття методу навчання є вельми складним. І до сьогодні не припиняються дискусії між вченими-педагогами щодо його трактування.

Більшість авторів схильні вважати метод навчання способом організації навчально-пізнавальної діяльності учнів.

З іншого боку, метод – спосіб досягнення мети; певним чином упорядкована діяльність; засіб пізнання або спосіб відтворення у мисленні предмета, який вивчається.

Метод навчання - складне, багатовимірне, багатоякісне утворення. За словами І.П. Підласого [5, 3] , якби нам вдалося побудувати його просторову модель, то ми б побачили химерний кристал, що виблискує множиною своїх граней та постійно змінює забарвлення.

Загальна функція усіх методів навчання, до якої б групи чи категорії вони не належали, - стимулювання інтересу і потреби навчатися, спонукати школярів до учіння.

Провідне місце у системі методів навчання посідають словесні методи навчання (вербальні). Словесні методи дозволяють якнайшвидше передати велику за обсягом інформацію, поставити перед учнями проблеми та вказати шляхи їх вирішення. За допомогою слова вчитель має можливість викликати у свідомості дітей яскраві картинки минулого, сучасного та майбутнього людства. Слово активізує уявлення, пам'ять, почуття учнів.

Серед словесних методів організації навчально-пізнавальної діяльності існують так звані традиційні методи навчання: пояснення, розповідь, бесіда, робота з книгою.

Поряд з уже існуючими підходами до класифікації методів навчання останнім часом вченими-дидактами розробляються альтернативні, нестандартні системи класифікацій.

Розглянемо особливості класифікації методів навчання, яку запропонував А. В. Хуторський [7] . Ця класифікація методів навчання складається з трьох видів груп методів:

- евристичних методів;
- методів продуктивного навчання;
- системи занять, що утворені шляхом трансформації методів навчання до рівня форм навчання.

Характерними ознаками груп таких методів та прийомів навчання є:

- навчання в ситуаціях, максимально наближених до реальних;
- навчання не як повідомлення знань, а як навчання практичного використання цих знань;
- навчання в емоційно насиченому просторі.

Навчання, що ґрунтується на продуктивній орієнтації освіти, спирається на такі види освітньої діяльності, які дозволяють учням:

- 1) пізнавати навколишній світ (когнітивні методи);
- 2) створювати при цьому освітню продукцію (креативні методи);
- 3) організовувати освітній процес (оргдіяльнісні методи).

Зупинемось на характеристиці методів та прийомів продуктивного навчання та їх систем за даною класифікацією, які сприяють особистісно орієнтованому творчому навчанню.

Когнітивні методи навчання ще називають методами навчального пізнання.

Особливістю методів пізнання є те, що їх застосування веде до створення освітньої продукції, тобто до креативного результату. Тому методи пізнання можна вважати також і креативними.

Проте первинною метою цих методів є пізнання об'єкта, тому їх основна специфіка пов'язана з когнітивними, а не креативними процесами.

Розглянемо деякі з методів, що належать до групи когнітивних методів навчання.

Спостереження як цілеспрямоване особистісне сприйняття учнем різноманітних об'єктів є підготовчим етапом у формуванні його теоретичних знань. Спостереження є джерелом знань учня, а спосіб їх здобуття пов'язаний з реальністю буття, тобто його можна віднести до евристичних методів навчання.

Учні, що ведуть спостереження, отримують власний результат, який містить:

- а) інформаційний результат спостереження;
- б) спосіб спостереження, що був застосований;
- в) комплекс власних дій і відчуттів, що супроводжували спостереження.

Ступінь творчості учня під час його спостережень визначається новизною отриманих результатів порівняно з тими, що він вже мав.

Одночасно з отриманням від учителя попередньої інформації багато учнів під час спостережень бачать й інші особливості об'єкта, який спостерігається, тобто здобувають нову інформацію і конструюють нові знання. Такий процес має або спонтанний характер, якщо вчитель його не організовує, або цілеспрямований — у випадку застосування вчителем спеціальної методики навчання спостереження.

Метою методу евристичного спостереження є навчання дітей здобувати та конструювати знання за допомогою спостережень.

Наприклад, при вивченні твору Мігеля Сервантеса де Сааведра “Дон Кіхот” учням можна запропонувати наступне завдання: порівняйте два образи роману – Дон Кіхота і Санчо Панса – і дайте відповідь на запитання: що у цих образів спільне, а що – відмінне?

Після глибокого аналізу учні дійдуть висновку, що Дон Кіхот – романтична особистість, а вчинками Санчо Панса рухає твереза розсудливість.

Формування в учнів понять, що вивчаються, починається з актуалізації уявлень, які вони вже мають. Порівнюючи та обговорюючи уявлення учнів про поняття, вчитель допомагає довести їх до деяких культурних форм. Причому необов'язково до тих, що є у підручнику. Результатом такої роботи виступає колективний творчий продукт – спільно сформульоване визначення поняття, яке записують на дошці. Одночасно вчитель пропонує учням ознайомитися з іншими формулюваннями поняття, що наведені авторами різних підручників, довідників, словників. Різні формулювання залишаються у зошитах учнів як умова їх особистого самовизначення щодо поняття, що вивчається.

Даний метод доцільно використовувати на уроках, де вивчаються питання теорії літератури.

Наприклад, вивчаючи основні поняття про жанри ліричних творів (гімн, ода, романс), варто учням запропонувати дати визначення цим жанрам, виходячи із змісту та форм запропонованих їм ліричних творів (вірші надруковані на окремих аркушах для кожної групи).

Учням пропонується завдання — сконструювати версії відповідей на поставлене вчителем запитання або проблему. Спочатку необхідно вибрати підстави для конструювання версій. Учні пропонують вихідні позиції або точки зору на проблему, засвоюють різноплановий підхід до конструювання гіпотез. Потім навчаються найбільш повно й чітко формулювати варіанти своїх відповідей на запитання, спираючись на логіку та інтуїцію.

Вивчаючи трагедію В.Шекспіра “Ромео і Джульєтта”, учням можна поставити проблемне запитання: що було б, якби брат Лоренцо відмовив би Джульєтти від літаргічного сну?

Метод гіпотез розвивається під час вирішення прогностичних завдань типу “що буде, якщо...” Метод мандрівки у майбутнє ефективний у будь-якій освітній галузі як спосіб розвитку навичок передбачення, прогнозування, гіпотетичності.

Цей метод передбачає зміну негативного ставлення до помилок, заміну його на конструктивне використання помилок (та псевдопомилки) для поглиблення освітніх процесів. Помилка розглядається як джерело протиріч, феноменів, виняток з правил, джерело нових знань, які народжуються при протиставленні загальноприйнятих. Увага до помилки може бути актуалізована не тільки з метою її виправлення, а й для з'ясування її причин, способів її припущення. Знаходження взаємозв'язків помилки з правильним рішенням стимулює евристичну діяльність учнів, веде їх до розуміння відносності та варіативності будь-яких знань.

Даний метод можна застосувати при вивченні балади Ф.Шиллера “Рукавичка”, запропонувавши учням з'ясувати, в чому полягає помилка дами серця рицаря Делоржа.

Вибираючи методи навчання, не слід виходити з того, що оскільки пошукові методи ефективні для розвитку мислення, то всі уроки необхідно робити тільки проблемними. Кожний урок не може бути проблемним, але кожний урок повинен забезпечити особистісне зростання учня.

Формування мислення – важливе, але не єдине завдання навчання, тому необхідні методи навчання, які розвивають емоційну, моральну, духовну сфери.

Список літератури:

1. Выбор методов обучения / Под ред. Бабанского Ю.К. – М., 1981
2. Житник Б.О. Методичний поради́ник: форми і методи навчання. – Харків: ВГ “Основа”, 2005.
3. Куписевич Ч. Основы общей дидактики / Пер. с польс. О.В.Довженко. – М.: Высшая школа, 1986.
4. Махмутов М.И. Современный урок. – М.: Школа-Пресс, 1994.
5. Подласый И.П. Педагогика. – Книга 1. – М.: ВЛАДОС, 2003.
6. Фіцула М.М. Педагогіка. – К.: Академвидав, 2003.
7. Хуторской А.В. Современная дидактика. – Санкт-Петербург: Питер, 2001.
8. Хлебнікова Т.М. Ділова гра як метод активного навчання педагога. – Харків: ВГ “Основа”, 2003.

ЖІНКИ В ДОЛІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

*У статті розповідається про те, яких жінок
зустрічав поет у своєму житті, мріяв про сім'ю,
оселю, але залишався при цьому нещасний і самотній*

Україна... В одному цьому слові стільки смутку й жалю... Вона відома нам як країна трагедій і краси, де найбільше люблять волю, але найменше знали її, як країна довгої героїчної боротьби за незалежність. Зараз на просторах степах України линуць вільні пісні і ллютьсця сльози, народ сподіваетьсця, а ми робимо все, що заманетьсця.

Ми пишаємось славетними земляками, зокрема великим українським Кобзарем Тарасом Шевченком. Його життя пройшло під гаслом «караюсь, мучусь, але не каюсь...». «За що каравсця?» – спитаєте ви. За Україну, за любов до неї. На той час це був страшний злочин. Проте ні арешти, ні гноблення не зламали поета. Він був одним із тих, хто відкрив світові силу і красу українського слова. Саме «Кобзарем» Шевченко підняв українську літературу на височінь, гідну народу з багатим історичним минулим.

Справдивсця заповіт Великого Кобзаря: наша держава стала суверенна. О Тарасе! Який славний і рясний дощ пройшов у дев'яностих роках ХХ століття! Як гуркотіло небо України! На цілий світ сповіщало про волю й незалежність! Як тріпотів під легеньким вітерцем ланцюг єднання! Вільна, «без врага і супостата» земля усміхається зараз до тебе! А незгасиме слово Твоє живе і квітне в душі кожного з нас – кожного, хто по-справжньому любить свою землю, свою Україну.

Життя поета, про яке нам все ж таки мало відомо, хіба що з декількох описових біографій, постає перед нами до цього часу нерозкритою книгою... Так, він був самотнім, але були в його житті, окрім нелюдських страждань, відчаю і туги, уболювань за нього невеликої тоді кількості друзів і шанувальників, спалахи надії, які живили серце Митця. І ці спалахи надії несли йому одностумці - чоловіки й жінки, які відчули його геніальність, які були до кінця свого життя відданими йому серцем і душею.

Перша любов

Чи може бути щасливою людина в особистому житті, коли повністю віддається громадянському обов'язку? Може, якщо поряд кохана дружина, дах над головою, є надія на створення міцної та дружної сім'ї. На жаль, ті жінки, до яких торкнувся своїм почуттям поет, не засвітили вогник щастя в його житті. Доля водила його від однієї до іншої – і жодна з них, через різні обставини, не виправдала тих надій і мрій, які б зігріли душу поета. думається, якби поряд з ним була кохана дружина, то Тарас Григорович прожив би не таке коротке життя й зберіг би здоров'я на довший вік.

Рисунок 1 - Оксана
Коваленко

Не ставши щасливим в особистому житті, Шевченко з великою ніжністю створив чудові постаті жінок. Ще хлопчиком-пастушком він захопився маленькою кучерявою дівчинкою, першою розрадницею його сирітської долі – Оксаною Коваленко. Сусідська дівчинка, молодша на три роки, побачивши тринадцятилітнього Тараса в розпачі, обняла його, поцілувала й витерла невітні слізи пастушка. Дитячу любов до цієї світлої й щирої душі дівчинки Тарас Шевченко проніс через усе життя. У їх любові не вирости крила, бо пан Енгельгардт відірвав хлопчика від рідної землі й повіз у далеку й чужу йому Прибалтику.

Для дорослого поета Оксана стала його Беатріче, її іменем він називав своїх героїнь. Вона стала його музою, надихала на створення поетичних образів жінок. У поемі «Мар'яна-черниця» він так говорить про Оксану:

Чи правда, Оксано? чужа чорнобрива!
І ти не згадаєш того сироту,
Що в сірій свитині, бувало, щасливий,
Як побачить диво – твою красоту... [7, 117 - 118]

Доля цієї дівчини, як потім дізнався поет, була трагічною. Її звабив приبلуда-москаль, від якого вона народила дитину й, покинута спокусником, збожеволіла.

Полька-красуня Дзюня

У Вільні дружина Енгельгардта Софія Григорівна познайомилася з великосвітськими дамами і, щоб бути на піку моди, увійшла в число клієнтів найдорожчої кравчині міста – Ольшанської. Одна з найкращих учениць модистки – Дзюня Гусиковська – часто приходила до пані Софії й приносила їй готове вбрання. Так Тарас і Дзюня познайомились. Про великий вплив Дзюні на Тараса та їхні стосунки розповідає Іван Сошенко: «... вперше усвідомив і глибоко відчув людську гідність. Любов до цієї польки, яка належала до іншого кола, з незалежним складом думок, мала великий вплив на його забиту, загнану, але дуже вразливу натуру. Ця перша прихильність, за визначенням самого поета, облагородила його душу, піднесла його у власних очах...».[2] Однак це кохання було прихмарене тим, що Дзюня вимагала від Тараса зректись української мови. Розмовляла з ним лише по-польськи. Тарас вивчив польську мову, але рідної не зрікся. Дзюня піклувалася про Тараса, якому було 15 років. вона сама шила йому сорочки, прасувала манишки й галстуки.

Розійшлися дороги молодих людей у 1830 році, коли почалося польське повстання за незалежність Польщі від Росії. Павло Енгельгардт, злякавшись повстання, вийшов у відставку й виїхав у Петербург. Це кохання розвіяли вітри державних міжусобиць, але для підлітка Тараса воно не було трагічним.

Навпаки, вільнолюбство Дзюні, вивчена з нею польська мова дали змогу знедоленому поетові вільно спілкуватися з польськими побратимами на засланні

Кохання до вільної дівчини, чорнобрової Дзюні Гусиковської, розбилося об пута кріпацтва. Будучи студентом Академії мистецтв у Петербурзі, Шевченко переживає захоплення Амалією Клоберг, дівчиною-натурницею, яку вивів під ім'ям Паші в повісті "Художник".[5, 8 - 31]

Одна дівчина на двох

Деякий час Іван Сошенко й Тарас Шевченко жили в Петербурзі на одній квартирі. Тарас уже був вільним, навчався в Академії мистецтв, і Сошенко радий був опікуватися талановитим земляком. Як не поділили двоє друзів одну дівчину, розповідає сам Сошенко: «у Марії Іванівни (власниці квартири) жила її племінниця, сирота, дочка виборзького бургомістра – Марія Яківна Європеус, прегарненька німочка. Нашому братові, художнику, закохатися неважко, і я полюбив її від душі й навіть подумував було з нею одружитися. Але Тарас зламав усі мої плани. Довго я приховував невдоволення їхніми близькими стосунками, нарешті не витримав. Вилаявши Тараса, я вигнав його з квартири, та своєму горю не зарадив. Маша почала ходити до нього на квартиру».[2]

Тарас написав чудову картину – «Жінка в ліжку». Кажуть, що на ній зображена саме Марія Європеус. Друзі довго не спілкувалися. Тарас почувався винним. Коли Сошенко виїздив з Петербурга в Ніжин, Шевченко прийшов попрощатися з ним.

На той час молодий Шевченко не міг одружитися з Машею. Ця любов розійшлася сном і розтеклася водою. Сошенко одружився з милою дівчиною з України й разом з дружиною зустрічав домовину Тараса, який навіки парубком повертався в Україну 1861 року.

Дружина поміщика Ганна Закревська

Липень 1843 року. Тарас Шевченко вперше в Україні після довгої розлуки. У мальовничому куточку Полтавщини, в селі Мойсівка, поміщиця пані Т. Г. Волховська давала знаменитий бал на три губернії. Тарас Григорович прибув сюди разом з Євгеном Гребінкою.

Рисунок 1 - Ганна
Закревська

Середнього зросту, кремезної статури, з простим селянським обличчям, але розумними й променистими очима – таким появився поет серед витонченої української аристократії. Він прекрасно тримався, був надзвичайно тактовним, стриманим. Чи танцював тоді мазурку Тарас Шевченко, чи ні – спогадів немає, а от про те, що захопився однією панією і згадував її дуже часто, є навіть у його поезії. То була Ганна Закревська, дружина багатого поміщика, власника села Березова Рудка Платона Закревського, полковника у відставці (1801–1882 рр.). У 17 років її віддали за значно старшого полковника, жорстокого пана, який власноручно сік кріпаків, а

Ганна була м'якою, доброзичливою жінкою. На час знайомства з Тарасом їй був 21 рік, вона мала вже тоді сина й доньку.

Тарас довго сидів біля неї на балу, вони обоє жартували. Тарас просив у неї одну голубу квіточку з плаття. Ганна жартома відмовляла, однак Тарас прихитрився й відірвав-таки привабливу квіточку, яку зберігав навіть у засланні. Пан Закревський запросив петербурзького художника до себе в

маєток. За два тижні Тарас виконав замовлення пана. Він писав портрет Ганни трепетно й натхненно. На червоному фоні портрет вийшов теплим і ліричним. З нього дивляться на нас сумовиті темні очі. Сором'язливо посміхається молода жінка, чоловік якої старший від неї на 20 років. Це був перший портрет роботи Шевченка, написаний олійними фарбами, який передав яскравий спалах любові, бо все йшло саме від неї, любові, яка поселилась у серці поета на довгі роки. Зустрічався Тарас з Ганною тричі: 1843 р., 1844 р., 1846 р. Але в цих стосунках і мови не могло бути про шлюб. Ця любов – данина красі, молодості, але без надії на майбутнє.[5, 8 - 31]

За однією з версій у 1845 році Ганна народила дочку Софію. Дівчинку Платон відправив до паризького пансіонату, а дружину Ганну змучив сценами ревності. Коли поет повернувся з 10-річного заслання, Ганни вже не було: вона померла в 35-річному віці. Їй Шевченко присвятив два вірші: «Г.З.» («Нема гірше як в неволі») і «Якби зустрілися ми знову».[7, 379 - 381]

Княжна Варвара Миколаївна Рєпніна

2 липня 1843 р. в містечко Яготин на Київщині приїхав Тарас Шевченко з Олексієм Капністом – близьким другом родини Рєпніних. Вони мали прекрасну картинну галерею, і Тарас Григорович дуже хотів оглянути її. У маєтку Рєпніних він познайомився з Варварою Миколаївною Рєпніною. Княжна Варвара народилася в 1808 році від шлюбу генерал-губернатора Миколи Григоровича Рєпніна-Волконського й графині В. О. Розумовської. У 1801 р. її батькові, Миколі Григоровичу, було присвоєно прізвище Рєпнін.

Рисунок 2 - Варвара
Миколаївна Рєпніна

Із середини жовтня 1843 р. до 10 січня 1844 р. (з перервами) Тарас жив і працював у домі Рєпніних. Його запросили для виконання художніх робіт і високо оцінили його талант художника й поета. На час знайомства з Тарасом Варварі було 35 років (на шість років старша від нього). Вона щиро й на все життя покохала Шевченка. Поет же ставився до неї приязно, але без пристрасті, по-братськи. Він присвятив їй поему «Тризна» (російською мовою), але взаємністю не відповів. Чому? Важко сказати. Спираючись на «Записки» П. Д. Селецького, Т. І. Яковенко у своїй книзі так пише про неї: «Княжна Варвара Миколаївна енергійна, схильна захоплюватися, зрілого віку дівчина, худа, тоненька, з великими живими, виразними очима, добра, дотепна, мила і люб'язна,

вона заступалася за бідних і нещасних, роздавала, що в неї було, і виявляла найтепліше співчуття до всіх, хто звертався до неї по допомогу чи за порадою».[4, 50 – 51; 7, 164 – 177]

Не полонила вона серце поета, можливо, тому, що у 29-літнього Тараса перед очима стояв образ заміжньої Ганни Закревської, а може, він усвідомлював класову нерівність чи вважав, що не готовий до одруження (ще рік треба було вчитися на художника) – про це знав хіба що сам молодий поет. Варвара готова була вийти за нього заміж, а його, певне, п'янила воля (тільки п'ять років минуло після викупу з кріпацтва). Однак ця жінка й на відстані супроводжувала його все життя. У які б критичні ситуації він не потрапляв,

вона йому допомагала, а то й рятувала. Коли поета заарештували в 1847 р., вона написала автобіографічну повість «Дівчинка», де вивела себе в образі Віри Радимової, а Шевченка – в образі Олексія Березовського. Тарас зберіг до неї почуття брата. Вона називала його дитям природи й посприяла тому, щоб у 1846 р. він обійняв посаду художника в Київському університеті. А дізнавшись про арешт у 1847 р., через свого родича, начальника III відділу Олексія Орлова, намагалася полегшити його долю. На заслання вона посидала поетові листи, фарби, папір, підтримуючи його морально.

Повертаючись із заслання, Т. Шевченко 16 днів прожив у Москві і навідався до В. Рєпніної. Їй тоді вже було близько 50 років, вона так і залишилася незаміжньою, але долі їх знову не поєдналися. Тарас Григорович прийшов до неї після невдалого сватання до Катюші Піунової. Варвара Миколаївна побачила перед собою, замість колись дужого й повного надій поета, стару людину з виснаженим обличчям, втомленим, померклим поглядом. Після кончини Тараса Шевченка вона прожила ще 30 років і померла 9 грудня 1891 року. Ця любов не принесла радості нікому, особливо Варварі Миколаївні. Муки незвіданої любові, самотність, страждання розвіяли глибокі почуття розумної та відповідальної жінки, щирого друга й товариша великого художника і поета.

Мене глибоко зворушив вірш Володимира Семенка, який ніби передав почуття поета-засланця до своєї покровительки. Вірш називається «Лист до Варвари Рєпніної».

Тринадцятий раз – уже знаю напам'ять –
Листа перечитую Вашого я.
Та це ж неможливо – впиватись сльозами,
Що знов повертаюсь до того життя.
Та це ж божевілля – сміятись і плакати,
Схилившись на сірий казармовий тин...
Та я же, голубко, без крихти у сакві
Ішов би і йшов би до Вас в Яготин.[2]

У 1845 р. Тарас Шевченко закінчив Академію Мистецтв у Петербурзі. І з дипломом «вільного художника» приїхав в Україну, де сподівався поселитися на все життя. Поетові 31 рік, є освіта й надія на престижну роботу. Можна одружитися й завести сім'ю. Душею тягнеться до своїх рідних місць, до рівних собі, хоч був одягнений, як пан, і мав світські манери й звички.

Юна красуня Феодосія Кошиць

Відвідуючи рідних у Кирилівці, він завітав і до сільського попа Григорія Кошиця, у якого колись наймитував. На цей час у родині попа підросла гарна собою попівна Феодосія. Юна красуня захопленими очима дивилась на молодого пана, що удостоїв своєю увагою їхню оселю, розважив її монотонне сільське життя. Вона вся засвітилася від радості й щастя і дивилася на Тараса, як на незвичайного героя. Він також відповів глибоким почуттям і мав намір одружитися. Та батюшка погребував статечним женихом. Хоч Тарас і був вбраний по-панськи, але для попа він залишався наймитом, який запрягав і розпрягав його коней, возив його сина на станцію, вивозив гній на поле. Слова «поет» і «художник» нічого не означали для отця Григорія та його сина Яся.

Родина Феодосії твердо сказала Шевченкові: «Ні!» – що перевернуло всю душу поета.[2]

Невдале сватання, особисте горе, що виросло на соціальній нерівності, змінило й мотиви у творчості поета. Тяжким болем на папір лягли поетові три літа, що він відтворив в однойменній поезії:

І тепер я розбитеє
Серце ядом гою!
І не плачу, й не співаю,
А вию совою...[7, 282]

А що ж його обраниця Феодосія Кошиць? Вона боролася за своє й поетове щастя. Коли батько зрадив з того, що селянин Прокіп Демченко бере за кумів Тараса та Феодосію, дівчина підговорила іншого парубка стати кумом і понести дитя не до батька, а в інше село до іншого батюшки. За релігійним звичаєм кум і кума не могли побратися. Феодосія ще надіялась на своє щастя. Та в цій боротьбі вона довела себе до психічної хвороби.

У 1885 році в київській газеті «Зоря» був надрукований спогад студента-медика про Феодосію Кошиць, котра, перебуваючи в психіатричній лікарні, розказала про своє нещасне кохання. Вона померла в 1884 році незаміжною через 30 років після зустрічі з поетом.[2] Вітри соціальної нерівності розвіяли це палке кохання, яке докорінно могло б змінити долю поета.

Татарочка Забаржада

Письменниця з Канева Тамара Іванівна Яковенко відшукала ще одне яскраве захоплення поета. Це була дівчина-сирота, татарочка Забаржада. Після Аральської експедиції Тарас Шевченко поселився у квартирі Федора Лазаревського, члена Оренбурзької прикордонної комісії, опрацьовував матеріали замальовок берегів Аральського моря. Вечорами збиралися учасники експедиції. Зрідка бували вечори з дамами, на які Тарас приходив у супроводі дівчини надзвичайної вроди – татарочки Забаржади.

Т. І. Яковенко пише: «Тарас був закоханий в цю красуню. Забаржада була стрункою, дуже вродливою, привітною дівчиною. Звідки вона з'явилася в Оренбурзі, ніхто не знав. Шевченко боготворив цю вродливу дівчину-сироту, опікувався її долею. Їхнє знайомство тривало недовго. На Шевченка був написаний донос... Його засудили й відправили в Новопетровське укріплення. Про подальшу долю Забаржади Шевченко не знав... Вона промайнула в житті Шевченка при тодішньому його становищі, як ясна зірочка, та освітила його невеселе й нелегке невільницьке життя».[2]

Агата Ускова: проміняла на преферанс

На засланні Шевченко закохався в дружину коменданта Новопетровської фортеці Агату Ускову. Йому вона подобалася, навіть будучи вагітною: Шевченку бракувало сім'ї - і тут він знайшов їй заміну. З Уськовою Шевченко любив годинами прогулюватися, чого виявилось досить - поповзли брудні чутки. Щоб припинити їх, Агата стала проводити час вдома за грою в преферанс. Агата була привабливою, але приземленою. Книги, які вона сама просила Шевченка прислати їй, у результаті навіть не відкривала. Поет був розчарований занадто прагматичним характером Ускової, хоча завжди відгукувався про неї з теплотою.

Рисунок 3 - Агата Ускова

Рисунок 4 - Катя Піунова

16-річна актриса Катя Піунова

Після смерті Миколи І його син - імператор Олександр II - пробачив поета. Шевченку вже було 44 роки. Тарас Григорович після заслання прагнув компенсувати роки, проведені в казармах, щасливим сімейним побутом.

Повертаючись у столицю, затримався в Нижньому Новгороді. У 1857 році він побачив на сцені місцевого театру 16-річну актрису Катю Піунову й був вражений її красою. Шевченко вирішив стати, як би зараз сказали, її продюсером. А тут до нього приїхав 69-річний знаменитий актор Михайло Щепкін. Тарас Григорович умовив його виступити з юною артисткою в театрі. А сам написав "правильну" рецензію в місцеву газету "Бенефіс пані Піунової". Піар-компанія вдалася: актрису помітили. Щепкін домовився, що вона поступить у трупу Харківського театру, що славився на усю імперію. Тарас Григорович боявся зізнатися в почуттях Каті, тому пропозицію їй зробив у письмовій формі: "Стати вашим чоловіком було б щастям". І написав, що, якщо вона відмовить, "почуття і повага не зміняться". Але, окрім відмови вийти заміж, Піунова уклала контракт із новгородським театром, проігнорувавши домовленості Шевченка й Щепкіна. Поет обурився: "У мене все як рукою зняло. Я швидше пробачив би жваве кокетування, ніж дрібну несамотійність, яка мене, а головне, мого старого знаменитого Друга, поставила в найнепристойніше становище. Погань пані Піунова! Від нігтика до волосини погань"! Піунова поїхала в Казань із 25-річним актором Максиміліаном Шмідтгофом, за якого й вийшла заміж. "Адже мені ще шістнадцяти років не було! - напише вона в мемуарах. - Ну що я розуміла?! Мені здавалося, що в Тарасі Григоровичі жениховського нічого не було. Чоботи, змазані дьогтьом, кожух, шапка бараняча... ". Хоча їй "приємна була увага поета". Блискучої кар'єри вона так і не зробила.[2; 6, 2 - 4]

Марія Максимович: заборонене кохання

Із Нижнього Новгорода, прямуючи до столиці, Шевченко гостював у Москві в сім'ї Максимовичів. Михайло Максимович був давнім старшим другом поета. Це український природознавець, історик, філолог, фольклорист і мовознавець, перший ректор Київського університету (1834-1835 рр.). Шевченко був зачарований його 29-річною дружиною Марією. Він їй тут же подарував автограф свого знаменитого вірша «Садок вишневий коло хати». «Яке мило, прекрасне створіння», - писав поет. Максимович був старший за

Марію на двадцять років. Шевченко попросив її підшукати йому наречену. Можливо, це було просто приводом для спілкування: ніяку наречену Марія поетові не підшукала. Досі шевченкознавці сперечаються, чи був у неї роман із Шевченком? Через дев'ять місяців після відвідування поетом Максимовичів у Марії народився син, хоча до цього за п'ять років шлюбу дітей у них не було.[2; 3, 48 – 49].

Рисунок 5 - Марія Максимович

Рисунок 6 - Ликера Полусмакова

Останнє кохання поета

Не надбав поет за своє життя ні садочка, ні млинчика, ані хатки, ані жіночки. Ніхто не назвав його татом, не став він під вінець із милою й чорнобривою, а ліг в обійми рідної землі 47-річним парубком.

Останнє й завершальне захоплення поета сталося в Петербурзі, наприкінці життя. Щастя було так близько! Мабуть, зірки не посприяли тому. Усі шлюби вершаться на небесах. А для цього треба небагато: щирості в почуттях. Не були вони щирими в останньої обраниці поета Ликери Полусмакової (Полусмак).

Ставши нареченою поета в липні 1860 р., вона різко змінила свою поведінку. Поселившись на винайманій поетом квартирі, Ликера ще дужче розледачила. Сусідським покоївкам вона казала: «Буду сама собі пані, робитиму що завгодно. Ач, як коло нього всі упадають. Оце він пише, книжка вийде – і гроші. Портрета намалює – і гроші. Що я, дурна? Він мене любить хтозна-як! Бачу – не дурна».

Коли їй подружки казали, що її наречений старий, а он перукар, котрий давно залицяється, і молодий, і гарний, Ликера на це відповідала, що одне одному не заважає: «Хай залицяється», «Дарма, що старий», «Буду панею. Панночки показяться, а перша Кулішиха (дружина П. Куліша), щоб їй заціпило! Вчора примусила підлогу мити. У Карташевських я тільки вишивала та гостям подавала». Справді, Карташевські виставляли перед гостями Ликеру як українську іграшку: у вишиванці, спідниці з плахтою та ще й з віночком на голові в кісниках, Ликера мала вигляд живої рум'яної лялечки з усіма ознаками української красуні. Поет не помічав ні манірності, ні награності в поведінці – такою ж гарною й чистою зобразив він її на портреті й такою носив у серці, доки не прозрів. Присвятив їй поезії «Ликері» та «Л.» («Поставлю хату і

кімнату»); остання, як і вірш «Барвінок цвів і зеленів», пов'язана з розривом взаємин між Шевченком і Ликерою.[2; 7, 539 – 540]

Тарас так піклувався про свою наречену, що обсилав її подарунками, найняв учителя, щоб вона була така гарна й розумна, як Марія Максимович (дружина першого ректора Київського університету), а на віддачу хотів щирості, акуратності, турботи (зварити борщ, пошити сорочку). А побачив зовсім інше: ліниву неохайність, сухість, корисливість. У хаті Ликери заставав сміття під ногами, на столі гребінець з вичесаним волоссям, газету із залишками ковбаси, яку їла його наречена. До всього цього (це можна було б пробачити й навчити) поет застав її в обіймах учителя. Цього не простиш! Зраджений поет знищив подарунки й прогнав Ликеру.[2]

Кохання поета та Ликери жило 45 днів.

Про Ликеру є різні тлумачення. Деякі джерела стверджують, що пани розрадили їй виходити за старого й немічного Тараса Григоровича. Словом, шлюб не відбувся. Цей розрив завдав смертельної рани поетові. Недоглянутий, у холодній комірчині на горищі Академії мистецтв, де свистіли вітри, поет помер.

Сама пані й повідомила Ликері про смерть Т. Г. Шевченка. Ликера, не тямлячи, що робить, кинулась у Неву, її вдалося врятувати, але вона кілька місяців пролежала в лікарні. До дівчини прийшло каяття й розуміння величі Шевченка одразу ж після його смерті. Потім вона тяжко працювала, наймитувала. Згодом Ликера вийшла заміж за перукаря Яковлева й жила в Царському Селі; народила дітей. Але образ Шевченка носила в своєму серці до самої смерті.

У 1904 році помер її чоловік, Ликера переїхала до Канева й залишилася там назавжди, щоб бути ближче до могили свого нареченого. Ликера Іванівна добре знала всього «Кобзаря», розуміла його й охоче співала пісню «Ой одна я, одна». У Каневі наймитувала, не мала своєї оселі, заробляла на хліб шиттям та вишиванням. Сімдесятирічною вона переходила з однієї квартири на іншу. Ходила постійно в чорному. Була висока й струнка, хоч уже й не молода. Щороку справляла панахиду по Шевченку, довго плакала, схилившись на білий хрест могили.

13 травня 1905 року залишила свій запис у книзі відвідувачів: «... приїхала твоя Ликера, твоя любя, мій друже. Сьогодні мій день ангела. Подивись на мене, як я каюсь». Вона каялась увесь свій довгий і нещасний вік. У 1911 році приїздила в Москву на 50-і роковини від дня смерті поета.

Самотня, стара й немічна, вона потрапила до канівської богадільні. Над її ліжком висів скромний портрет Тараса Григоровича. Розум у неї потьмарився. Вона кликала поета й всіх запевняла: «Він прийде! Правда, прийде! Скажіть йому – я його жду». І все плакала, плакала. 17 лютого 1917 року смерть скосила її на 77 році життя. Похована на богадільному кладовищі за три кілометри від могили поета. Просила вона людей покласти її біля Тараса, але заповіт небіжчиці не був виконаний. У Канівському музеї й досі зберігається рушник, який вишивала Ликера Іванівна на весілля. Тарас Григорович хотів, щоб на рушникові були півні. Рушник завдовжки 4 метри й добре зберігся.[2; 5, 8 – 31]

Своїм життям і каяттям Ликера Іванівна заслужила прощення в нащадків і шанувальників поета. Гадаю, що й поет пробачив би її також. А можливо, одружившись, прожив би довше.

Геній Шевченка незаперечний. У всьому світі йому зведено 1384 пам'ятники... Але ми говорили не про це. Ми згадали людину, яка просто жила, любила, хотіла сім'ю і дітей.[2]

Уже для багатьох поколінь українців - і не тільки українців - Шевченко означає так багато, що сама собою створюється ілюзія, ніби ми все про нього знаємо, все в ньому розуміємо, й він завжди з нами. Та це лише ілюзія. Шевченко як явище велике й вічне - невичерпний і нескінченний. Волею історії він ототожнений з Україною і разом з її буттям продовжується нею, вбираючи в себе нові дні й новий досвід народу, відгукуючись на нові болі й думи, стаючи до нових скрижалів долі. Він росте й розвивається в часі, в історії, і нам ще йти до його осягнення... [1, 5].

Я - жінка ! Я - жінка !
Я - жінка! Ви чуєте, люди, я свічка,
Запалена Господом на віки!
Неправда, що я - ребро чоловіче.
Цю казку придумали чоловіки.
Я жінка, я - річка бурхлива й неспинна,
Що в повінь зриває верхи берегів.
Хто каже, що я підкорятись повинна?
Це ще одна вигадка чоловіків!
Я - жінка, природою створена пісня,
Яку чоловік заспівать не зумів.
Я - мрія і спогад, майбутнє й колишнє.
Я щось незбагненне для чоловіків.
Я - жінка, я вільна, як думка одвічна.
На думку не можна надіть кайдани.
Це ти мене в рабство продав, чоловіче,
І грішна я стала з твоєї вини.
Та я лише жінка. Я прагну кохання,
Я все пробачаю тобі неперед.
З твоєї криниці я - крапля остання.
Для вуст твоїх згірклих я - липовий мед.
Я - жінка, я враз перекинусь на зілля
І гоїти рани візьмуся тобі.
Я непередбачена, незрозуміла.
Я плачу від щастя, сміюся в журбі.
Я - жінка, я дійсно слабка половина.
Нехай переможцям лаврові вінки!
Історію творять, звичайно ж, чоловіки,
Але лише так, як захочуть жінки!

Катерина Рубан

Список літератури:

1. Вічний як народ: Сторінки до біографії Т. Г. Шевченка: навч. посібник / [Автори-упорядники О. І. Руденко, Н. Б. Петренко]. – К.: Либідь, 1988. – 272 с.

2. Електронна бібліотека. Сайт kobzar.luguniv.edu.ua

3. Маровді В. «Мені ж, мій Боже, на землі подай любов, сердечний рай! І більше нічого не давай!» : дев'ятикласники осмислюють інтимну лірику Тараса Шевченка / В. Маровді // Дивослово. – 2003. – № 5. С. 48 – 49.

4. Приходько О. «Це тихе сяйво над моєю долею...» : Тарас Шевченко і Варвара Репніна : історія стосунків / О. Приходько // Дивослово. – 2003. – № 5. – С. 50 – 51.

5. Реп'ях С. «Нема з ким тихо розмовляти...»: (Жінки в долі поета Т.Г. Шевченка) / С. Реп'ях // Криниця. – 1995. – № 1/3. – С. 4.

6. Чуб Д. Жінки в житті Тараса Шевченка / Д. Чуб // Укр. культура. 1991. - № 3. - С. 2- 4.

7. Шевченко. Кобзар. – К. : Рад. шк., 1987. – С. 117 – 118.

УДК 82

Клименко М.М.

учениця 10 класу

Калашнікова Г.В.

вчитель української мови та літератури

Мелітопольської гімназії 10

м. Мелітополь

МОТИВИ ЛІРИКИ ОЛЕГА ГОНЧАРЕНКА (ЗА ЗБІРКОЮ „В ЧЕКАННІ НОВОЇ ТРАВИ”)

Актуальність роботи зумовлена спробою розкриття ідейно-художньої цінності мотивів лірики Олега Гончаренка, художньої системи майстра в цілому, етапів духовного становлення і зростання поета, багатогранності його мистецької діяльності

Об'єкт дослідження є збірка поезій Олега Гончаренка „В чеканні нової трави (Апокрифи дійсності)”

Предмет: основні мотиви лірики поета (за збіркою „В чеканні нової трави)”

Мета роботи полягає у спробі проаналізувати вірші Олега Гончаренка, основні мотиви лірики його збірки „В чеканні нової трави (Апокрифи дійсності)”

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- З'ясувати особливості лірики Олега Гончаренка
- Розкрити художню своєрідність збірки поезій
- З'ясувати основні мотиви творчості за збіркою

Методи дослідження: теоретичного вивчення наукових джерел, системного аналізу, описовий, порівняльно-історичний

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що воно є однією із спроб розкриття ідейно-художнього змісту збірки Олега Гончаренка „В чеканні нової трави (Апокрифи дійсності)”, а саме мотивів його збірки

Практична цінність дослідження Матеріали наукового дослідження можуть бути використані учнями та студентами під час вивчення курсу „Літературне краєзнавство” та вчителями та учнями при підготовці аналогічних

тем. Робота апробована на науково-практичних засідання дитячого літературного об'єднання, літературних гуртках.

*Пестять очі тебе: ти готуєш весні подарунок –
Ти завмер на акорді і пісню складаєш нову...
Не сполохай душі: ось вона причаїлась у слові
Та вже нота лірична по деці стіка у траву...*

О. Гончаренко

Літературний процес Мелітопольщини розвивався від моменту його зародження до сьогодення в руслі, аналогічному до загальноукраїнського – то стримано, то бурхливо, то діалектично не спрогнозовано

Мелітопольське літературне об'єднання імені Павла Ловецького відоме далеко за межами нашого регіону. Початок 80-Х років ХХ століття відзначається поступовим зростом майстерності мелітопольських літераторів. Продовжують плідно працювати вже відомі Домка Ботушанська, Микола Семенченко, Леонід Шермейстер, Олександр Фесюк, Віктор Орлов, Віктор Харін та інші.

При редакціях газет працювала консультаційна рада, яку очолював Олександр Фесюк (тут надавалась потрібна допомога початківцям).

До мелітопольського літературного об'єднання вперше приходить надзвичайно обдарований юнак – Олег Гончаренко, з того часу його ім'я стало добре відомим шанувальникам поетичного слова.

Олег Миколайович Гончаренко народився далеко від України – у легендарному Казахстані, в місті Теміртау Карагандинської області 5 серпня 1959 року. Але прожила родина там недовго, і в 1962 році Україна покликала батька. Його предки були українськими козаками і твердо стояли на рідній землі. Вона годувала-напувала вже сьоме покоління Гончаренків. І сім'я переїхала до Мелітополя. Тут Олег у 1974 році закінчив 8 класів, а в 1976 році – технічне училище № 5 міста Запоріжжя. Та праглося швидше спробувати свого хліба. Тому після закінчення училища пішов працювати складальником корпусів металевих суден у Чернігівському річковому порту. Паралельно, без відриву від виробництва, закінчив середню загальноосвітню школу робітничої молоді. У 1977 році був призваний до армії. Як і годилося, два роки віддав служіння в лавах армії, служив танкістом у місті Постдамі у Німеччині. Вже в армії читачі на сторінках газет, а потім журналів могли читати його вірші, згодом друкувався в журналах „Прапор”, „Дніпро”, „Березіль”, „Донбас”, в альманахах „Хортиця”, „Вітрила”, „Великий Луг”.

Після служби в армії в чині лейтенанта запасу повернувся до Мелітополя. Працював слюсарем, ливарником, майстром, оператором заводської котельні, навчався в Мелітопольському автотехнічному технікумі та Мелітопольському державному педагогічному університеті, але за сімейних обставин змушений був покинути навчання.

Потім Олег столярював, був „вільним ремісником”. Вдома обладнав невеличку майстерню і робив все, що замовляли земляки: лутки, рами, столи.

Його ім'я вперше з'явилося на сторінках молодіжної газети „Комсомолец Запоріжжя”, а у 1986 році він прийшов до мелітопольського літературного об'єднання імені Павла Ловецького, де і пройшла його молодість. Але невдовзі

молодий талановитий поет привернув до себе увагу запорожців, і згодом він - член Запорізького літературного об'єднання імені Гайдабури.

І сьогодні його ім'я лунає не тільки в Україні, а й далеко за її межами. Грані його непересічної особистості: поет, перекладач, публіцист, член Національної Спілки письменників імені М. Гайдабури, автор слів гімну Мелітопольського району, автор текстів, які увійшли до збірника строївих пісень Київського військового округу, завжди чітко визначав свою громадянську позицію – людини-борця, громадянина-патріота, захисника рідної землі.

Олег Гончаренко є автором книг „Крони дитинства” (1988) - збірка подитячому щирих, світлих і чистих віршів, які наново відкривають світ дитинства. „Петрогліфи” (1991),

„Тяжіння сонця” (1992), „Мрія і любов” (1996), „Світ очей моїх” (2003),

„Фантастичне купуасо “(2003), „Дорога крізь хату” (2004),

„Шість часів вечера после весни” (2004), „Серцебуття” (2005),

„Храм голосів” (діалоги безсонного заповіччя) (2005),

„Собор одкровен” (2006),

„Зірка Вітанія (Теодицея Родинного Фотольбому) (2006),

„Наголоси і наголоси (сага про Спрагу)” (2007),

„Напроти пам'яті (проталини дзеркала)” (2008),

„Крилогія Вічної Гордії (книга рути)” (2009),

„Контражур натхнення” (2010),

„Мелітопольська паралель” (2011),

„Український порідник” (поетичний оракул Віри, Надії, Любові) (2011),

„Столиця черешнева столиця” (2011),

„Катрени оголошених картин (нав'яне живописом Івана Марчука)” (2011),

„За Емінеску...до себе...” (співи-переспіви) (2012),

Неповторним є триптих фото-поетичних колажів, які присвячені рідному місту, який поєднує три раніше виданих книги „Мелітопольська паралель”, „Столиця черешнева столиця” і „Медовий блюз” (2012),

„В чеканні нової трави (Апокрифи дійсності)” (2016)

Олег Гончаренко Лауреат обласної премії імені М. Андросова (1989), Лауреат премії Спілки письменників України та фонду „Літературна скарбниця” (1992), Лауреат міжнародної премії імені Богдана-Нестора Лепкого (2006), Лауреат премії фонду Воляників-Швабінських при Фундації Українського Вільного Університету в Нью-Йорку (2008), неодноразовий переможець обласних та Всеукраїнських літературних конкурсів.

Творчість Олега Гончаренка є національною духовною скарбницею, з якою черпають і черпатимуть нащадки його невмируще філософське слово.

„Поезії Олега Гончаренка володіють чарівною притягальною силою. Вони не просто служать об'єктом читацької насолоди. Ні, вони зачаровують, приголомшують своєю глибиною і довершеністю...Та мусимо зазначити, що поезія Олега Гончаренка для емоційних людей, для інтелектуалів. Поетичний текст Олена Гончаренка завжди ніби вищий, піднесений, а не буденний, матеріальний”, - зазначає Г. І. Атрошенко в статті „Таїна слова Олега Гончаренка (за збіркою „Катрени оголошених картин (нав'яне живописом Івана Марчука)“[2, с.167]

Поетичний доробок талановитого поета привертав та привертає увагу вчених, літературознавців, істориків, філософів, літературних критиків. Викладачі Мелітопольського педагогічного інституту імені Богдана Хмельницького Н. Акулова, Г. Атрошенко, О. Даниліна, Л. Дергаль. Н. Зайдлер, В. Зотова, Л. Копейцева, історики В. Гудзь та В. Калоянов, мистецтвознавці А. Мартинюк, Т. Стрипко, літературні критики, члени Національної спілки письменників України намагалися досягти велич майстра слова.

„Лірика Олега Гончаренка – громадянська, пейзажна чи інтимна – завжди тяжіє до філософських узагальнень. Тому не дивно, що метою осмислення складної теми людини в історико=культурному просторі є не ідеологічна пропаганда, не міфологізація дійсності і навіть не художнє відтворення життя. Подаючи філософську рефлексію української національної самосвідомості, автор вибудовує оригінальну аксіологічну систему, крізь яку проглядає реальний та ідеальний „портрет” українця”,- пише у статті Н. Акулова[1, с. 189-190].

Так, поетична творчість Олега Гончаренка – одна з найяскравіших сторінок у поетичному літописі сьогодення. Його поезії не залишають байдужими, хвилюють, змушують задуматися, збагачують духовно. А джерело натхнення – це історія, традиції, філософія українського народу і сьогодення. Його поезії намагаються розкрити складні суперечності доби, духовний світ сучасника.

„Такі поети, люди з таким духовним космосом, як Олег Гончаренко, не можуть жити без Батьківщини із усіма її складовими - до найбуденніших...

Спрага Вітчизни у них така ж природна, як потреба любити, мати сім'ю, вирощувати сад, співати. Така ж і навіть більша, - пише голова запорізької організації Національної Спілки письменників України Г. Лютий і додає: - Бо без Вітчизни втрачається сенс вирощування саду, і пісня стає гіркою, і кохання не буває таким щасливим і всеосяжним. І якби вони народилися на Місяці чи навіть на Марсі, а Доля закинула їх на нашу грішні Землю, вони б неодмінно приросли до неї серцем і назвали матір'ю”[17,с.3].

З кожним роком мужніло і міцніло перо Олега Гончаренка, видобувало іскру філософської, громадянської, інтимної та духовно-естетичної поезії.

Григорій Лютий у передмові до книги „Храм голосів” зазначав: „Олег пробує зводити часи й покоління, копати криниці на стиках ідеологій та історичних епох. Особливо вразила мене ця книга, де голос поета зазвучав на всю широту, а інтелект, знання вихлюпнулись в єдиному пориві. Де фантазія, реальність, міфи переплелись, доповнюючи, пояснюючи, трактуючи Тему Життя через призму релігійних, наукових, філософських, культурних духовних цінностей нашого народу та всього людства...давно не секрет, що слово матеріальне”[17, с.3]. Тому ще більше переймаєшся, здригаєшся, читаючи жертвне:

Брехня – не гріх – убивство,
Повільна страта, ница і страшна!
Люби мене, пристріляний доби стовп,
Люби мене, сокиро замашна!
Шукай, кинджале, у нічнім завулку

Вуста, отруто, обпечи мені.

Крок ворогів хай світ здригає лунко.

Всім буду радий, тільки не брехні...

Так, Слово Олега Гончаренка насичене, глибоке, філософське.

„Філософська лірика – це поезія, спрямована на філософське осмислення світу, людини, є виявом філософських поглядів ліричного героя. Філософська лірика і філософія мають спільний предмет осягнення – загальні закономірності життя, природі, розвитку суспільства. Проте наука базується на узагальненнях логічного порядку, а поезія – на асоціативних роздумах. Характерною особливістю Філософської лірики є художня настанова на пізнання сутнісних проблем буття, часу і простору, превалювання узагальнених образів, медитації як спосіб ліричного осмислення дійсності. Філософська лірика виявляється у різних жанрах (сонети, рубаї, газелі, есе, своєрідні етюди, вірші елегійного характеру тощо)”[14, с.710].

У своїх поезіях Олег Гончаренко намагається філософськи, широко осягнути життя, охопити всенародне і особисте. Поет живе життям народу, високо підносить людські ідеали добра, миру та справедливості.

„Ключ розуміння поетом сучасності – у його художньо-історичному і філософському мисленні, - пишуть Н.В. Зайдлер та В.Г. Зотова у передмові до книги „Дорога крізь хату” і додають: - У такому поетичному способі відображення реалій буття, який дає можливість сприймати красу й потворність, добро і зло, миттєвість і вічність крізь призму національного й загальнолюдського. Прагнення дійти до суті, осягнути все, що пережив наш народ, чим живе сьогодні і яким буде його прийдешнє, спонукає автора до усвідомлення себе не лише сином сучасності, а й сином історії: скіфом, козаком...”[11, с. 6]

Його життєва місія - творити добро, звеличувати Совість, Правду, кохання і Щастя:

Добра з дитинства праглося мені...

Та знаю нині: ціни не малі –

Щоби добро всміхнулось на Землі,

Хтось у вогонь розбурханий іде

І хтось стає на пласі під сокиру („Дорога крізь хату”)[11,с. 7]

Мистецтво для Олега Гончаренка є призмою, крізь яку він намагається побудувати реальність за власними законами краси, філософії, естетики. Але не тільки філософія, історія, фольклор надихають митця. Його приваблює гармонія двох вимірів – поезії й живопису. Олег Гончаренко пройнявся геніальними полотнами Івана Марчука – народного українського художника, лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка, українця, ім'я якого занесено до списку „Сто нині живущих геніїв”.

Ось як проаналізував збірку „Катрени оголошених картин” художник Іван Марчук: „Він зрозумів мій світ і увійшов у нього, як ніхто досі, він показав себе людиною дуже тонкої і ранимої душі, несподівано філософських осмислень. Він мене розуміє і пояснює (роздумуючи про таїну), і робить не нав'язливо й інтелігентно, не прямолінійно-описово, а пропускаючи крізь власне серце, натхненно-асоціативно” [7, с. 7]

Науковці виділили таке поняття як екфрасис - словесне вираження візуального артефакту, опис предмета образотворчого мистецтва словами, який або є самостійним художнім текстом, або може бути частиною художнього твору. Ексфраксис може бути прямим, непрямим, описовим, тлумачним, монологічним, діалогічним, міметичним, неміметичним, повним, нульовим. Первинним, вторинним тощо, отже картини геніального художника Івана Марчука надихнули поета Олега Гончаренка на написання збірки „Катрени оголошених картин(нав'язне живописом Івана Марчука)”

Полум'яне слово поета-патріота та філософа, активного громадського діяча є сьогодні могутньою зброєю роти розбрату, брехні та непорозумінь.

Апокриф (з грецького таємне, заповідне) – велика група християнського епосу, пов'язана із сюжетами Святого Письма, Життями Святих, версіями першопочатку світу тощо. Існували в рукописному вигляді. Зміст апокрифів відбитий у „Палей толковій” та „Палей історичній”. Окрему групу складають апокрифи есхатологічні, де мовиться про Страшний суд та потойбіччя. Ортодоксальна церква не сприймала апокрифи, накладаючи на них заборону. Апокрифи мала неабиякий вплив на художню літературу [14, с.57].

Збірка Олега Гончаренка „В чеканні нової трави(Апокрифи дійсності)» вийшла 2016 році у Києві, у видавництві „Фенікс”. Це нове полум'яне слово громадянина, патріота, філософа. Збірка має 3 розділи: Хрест-о!-мати-я, Наступні кроки та Майбутній час, який для всього.

Олег Гончаренко пише: „Через хворобу не зміг стати на захист Вітчизни із зброєю в руках – моєю зброєю стало слово”[3]. Поет неодноразово разом із волонтерами приїжджав у зону проведення АТО: серед канонад лунали не тільки поезії Олега Гончаренка, але й він щоразу привозив самотужки виготовлені вироби із дерева . Солдати про це пам'ятають, як пам'ятають і будуть пам'ятати про загиблого двадцятирічного племінника поета, якого не стало в АТО, Богдана Гончаренка.

Поет каже: „Я обійдусь, якщо мої поезії не будуть надруковані в підручнику, я обійдусь без усього на світі. Я докладаю всіх зусиль, щоб нарешті повернувся мир. Щоб наші солдати повертались.”[3]

Презентація цієї збірки відбулася навесні 2017 року в бібліотеці імені Лермонтова, не всім вистачило місця в залі, люди слухали поезії Олега Гончаренка в коридорі, насолоджуючись ними. Виконавцями були студенти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького та Вищого училища культури. [3]

За словами Олега Гончаренка назва книги є алегоричною: „Нова трава з'являється навесні. І під час зими, яка в останній час у нас у країні, хотілося би весни. Весна – це життя, це сонце, світло майбутнього, тому я обрав таку назву.”[3]

Завтра весна прийде полем-луками

Навіть у чорне безмежжя війни.

Наша мета, і священна й свята! [5,с. 78]

Збірку вирізняє вибуховість, правдивість, полум'яність слова громадянина, патріота, філософа. Відкривається збірка посланням „ До всіх українців»

„Послання – це різновид епістоли, віршований твір, написаний як звернення до певної особи чи багатьох осіб. Цей жанр започаткований в

античну добу, поширився у всіх європейських літературах, відтак і в українській[14, с. 564] .

Н.В. Зайдлер у статті „Осягнення сутності власного „обраного шляху” у книзі поезій Олега Гончаренка „В чеканні нової трави (Апокрифи дійсності)” зазначає: „Нова книга члена Національної спілки письменників України – володаря багатьох престижних міжнародних і всеукраїнських відзнак – мелітопольського поета Олега Гончаренка укотре зазначила, що він – митець європейського рівня, якому близькі і кращі традиції національної культури, і вікові здобутки світового мистецтва... Поет презентує щире бажання осмислити проблеми буття і засобами талановитого художнього слова прагне змінити світ на краще»[10].

Книгу відкриває ліричний вірш громадянського звучання „До всіх українців”, який акумулює всі теми, що хвилюють автора. У цьому циклі поет, як виразник духу усього українського народу, насамперед закликає до єдності:

Воскреснем з віків, далеків і безодень.

Хай благословить нашу єдність Майдан [5,с. 6]

За вічну мрію українців, 22 січня, в день Соборності України, віддали своє життя перші жертви протистояння на вулиці Грушевського. Саме на Майдані молодь виступила за європейський шлях розвитку, повстала проти антинародної політики Уряду. Для поета майдан є символом непокори, волелюбства, прагнення до свободи:

На правду і волю надії нема,

Допоки між нами ростуть барикади

Й щитами гримить непроглядна пільма![] (5, с.6)

Це послання – запекле й жагуче слово єднання, непокори:

Воскреснем з віків, далеків і безодень.

Хай благословить нашу єдність Майдан.

Агов, козаки! Не губися і жоден!

За кожного з вас і життя я віддам![5, с.6]

І ще:

Станцюймо, забувши гріхи і провини!

Оцей братовбивчий спинімо свій змаг!

Збудімо забуту можуть України

І віри та мрії жагу у синах![5,с.6]

Авторський неологізм змаг підкреслює нелюдськість, жорстокість братовбивчого протистояння, жахливість ситуації.

І ще одне послання „Українцеві” - це зойк, крик і біль душі поета, розіп'ятої протистоянням. Віра в найкращу долю для свого народу лунає в поезії „Українцеві”

Сучаснику, розбуджений криваво!

Суди, люби – на все ти маєш право!

Бери, гори, співай, спивай - імій!

Мій час.. Мій біль... Мій плач...

Мій сміх.. Мій страх...[5, с. 8]

Одна з найголовніших тем збірки – стійкість та героїзм українських воїнів, віра у перемогу, світле майбутнє України.

Душу зберіть по билинці, краплиці,

по крихті, заради мети і мсти!
Знов пригадайте, що ви –Українці!
Дайте сьогодні перемогти! [5, с.76]

Так ємно, глибоко, задушевно, відкрито звертається автор до нас у поезії „Спогади”

Я пам'ятаю більше, аніж бачу,
А бачу я й крізь Всесвіту глибинь.
Ну, хто сказав, що доленьку ледачу
Нам дав Господь, бо, мабуть, не любив [5,с.10]
Відповідь на це питання Олег Гончаренко дає у вірші „Обраний шлях”
Така в тебе доля, така Божа воля -
й не хочеш, а мусиш іти.
ці поприща Обраний шлях[5, с.11]

Н.В Зайдлер зазначає: „Поет і патріот своєї Вітчизни Олег Гончаренко, висуваючи найперше до себе вимоги щодо щирого їй служіння, звертається з цим проханням і до всіх українців. У цьому прагненні він і щирий друг, і порадник, і трибун, і навіть суддя для своїх співвітчизників...Оскільки нині найболючіша тема – неоголошена війна, яка вже спричинила загибель сотень українців” [10]

Звертання до історії України – тема, яка об'єднує поезії громадянської й філософської тематики. Пам'ять про історичне минуле України кожен раз по-новому інтерпретується в поезіях про козацтво:

Агов, козаки! Не губися і жоден!
За кожного з вас і життя я віддам! [5, с.5]
Або

Шаблеприкладені... Помазані вітрами...
До крові канонічні, до журби! [5, с.10]

Козацтво в поезіях Олега Гончаренка- це уособлення сили, мужності, стійкості, любові до Батьківщини.

Цикл поезій про АТО – цієї рани, яка не заживає, це серце поета, яке кровоточить. Загинув дорогий воїн-племінник, Богдан Гончаренко. Саме йому присвячено поезію „Епітафія”

*Воїнові Богданові Гончаренку,
Любому племінникові та хрещеникові,
Загиблому 14. 05. 2014 року
Під м. Донецьком*

Бій затих. Але ти вже ніколи
не вийдеш із бою,
Богом даний Богдане,
такий-от єдиний, один!
Просто ляж на крило і лети
у прабатьківській Вирій.
Прийде ранок. Дощем засльозяться
побляклі шибки.
Мир душі твоїй, воїне!
Спи, мій Богданчику, спи... [5, с.73-74]

Його особисте горе невіддільно від трагедії українського народу, в єдності, в братстві бачить поет Україну, щоб „щоба до щоби”.

Він вірить, що в Україні не буде скорботи, плачу, жіночого зойку, розтерзаних сімей, осиротілих дітей. Але він не сторонній мрійник і спостерігач, не констататор фактів, а в важкий для країни час він – полум’яний глашатай, і оратор, вірний друг і порадник.

Наша мета, і священна й свята!

Вже Великдень наш – не за горою.

Скаже Народ: „Не вмирають герої!”,[]

Велика Біблійна місія – покласти життя за свого друга, близького, невіддільна від теми захисту рідної землі, стати поряд із Христом, йти своєю Голгофою, нести свій хрест:

Й станете ви ще од смерті вище -

Станете ви ще обіруч Христа [5,с. 78]

З болем у серці, глибоким співчуттям й співпереживанням звертається поет до бійців 37 окремого батальйону („Бійцям 37 окремого батальйону”), яких він душевно називає „хлопчиками”. Поет, який побував в АТО в гущі подій обіцяє вічно пам’ятати героїв, з якими зустрічався „долоні, згорілі од зброї”, буде завжди відчувати їх гарячі серця. Поет переживає, що не може встати в ряд з відважними бійцями, але подумки і словом він щомиті з героями з живими і мертвими.

Рядки любові до України, рябки болю за її теперішнє й майбутнє-червоною ниттю проходять крізь весь цикл:

Все потихеньку стікає у будні...

Весни ще квітом іскритимуть з віт.

Тільки прошу, закликаю вас: „Будьмо!”

Вживіть, переможіть і живіть! [5, с.80]

Свій непересічний талант Олег Гончаренко присвятив найвеличнійшій меті – служінню рідному народові, утвердженню його цінностей, синівській відданості та любові до рідної землі.

Перший розділ завершується віршем-сповіддю, присвяченому Отцеві Петру, настоятелеві храму Різдва Пресвятої Богородиці. Немовби всенародне покайання та духовне очищення відчувається після читання цієї поезії

Углибаю у бездну кривавих жит.

Вірю. Плачу. Мовчу пророчо.

То хоч ви мені, пастирю, підкажіть,

Як набути їх – мудрі, та добрі очі?

Поет-патріот, поет-громадянин, гуманіст, який силою слова намагається утвердити мир та справедливість на землі, співець рідного краю, невтомний трудівник, автор більше 30 книг, все своє життя Олег Гончаренко намагається служити словом і справами високим ідеалам добра.

У 2017 році Олег Гончаренко отримав диплом Міжнародної літературно-мистецької премії імені М. В. Гоголя „Тріумф”, Диплом переможця поетичного конкурсу для воїнів і волонтерів АТО „Свою Україну любіть”, премію Міністерства оборони України „За сприяння Збройним силам України”, мелітопольську премію „Волонтер”, міську премію імені Я. Дорошенка та диплом лауреата премії імені Богдана Хмельницького

Велика любов до свого народу, землі, історії стала поштовхом до написання книги „В чеканні нової трави (Апокрифи дійсності)”. Саме це велике почуття зумовило появу нових жанрів: вірш-заповіт, вірш-заклик, вірш-сповідь.

Рядки поезій Олега Гончаренка у важкий для країни час стоять як справжні рядові воїни на лінії вогню та розмежування. Великий гуманіст, людинолюб, громадянин і патріот Олег Гончаренко у кожній своїй новій книзі відкриває нові грані свого непересічного таланту. Неосяжні його творчі обрії – поет, перекладач, громадянин, чим би він не займався, усюди бачить рідну землю, історію, народ, все передає через свою Батьківщину.

Наталя Зайдлер у своїй статті „Осягнення сутності власного „обраного шляху” у книзі поезій Олега Гончаренка „В чеканні нової трави (Апокрифи дійсності)” пише: „Саме така любов природно визначила усвідомлення поетом своєї ролі та місця в українському суспільстві, чітке осмислення власного поетичного кредо, в основі якого – потужне почуття відповідальності не лише перед батьківщиною взагалі, а й перед кожним окремим українцем.

Як бачимо, український поет Олег Гончаренко сенс свого існування бачить у служінні батьківщині не лише в години радості, а й у добу її нелегких випробувань. Його нова збірка поезій ще раз підкреслила активну життєву позицію її автора, прагнення митця в усьому дійти до суті, бути і вирі подій, знайти можливість сказати співвітчизникам гірку правду, не переступивши межі поваги до них. Без сумніву, розглянута книжка – важливий крок до глибокого осмислення нашого буремного сьогодення”[10] .

У поетичних екскурсах в минуле поет намагається знайти відповіді на вирішення проблем сучасності, у філософських роздумах вражає нас глибоким осмисленням трагічних і героїчних сторінок історії. Герої його збірки пам’ятають і будуть пам’ятати гіркоту пережитих втрат, і радість перемог, і зворушливість зустрічей з рідними. Зараз всі його думки і мрії пов’язані з миром, новим життям, із чеканням перемін на краще.

Григорій Лютий писав: „Більшість віршів Олега Гончаренка – це своєрідне чистилище, пройшовши через яке, душа відроджується, набирає первісної чистоти і сили[17, с.4]

Список літератури:

1.Акулова Н.Ю. Портрет сучасника у збірці поезій Олега Гончаренка „Катрени оголошених картин (навіяне живописом Івана Марчука)”/ Наталя Акулова // Літературні феномени Мелітополя: статті, нариси, есе: літературознавчі студії. – Мелітополь: ТОВ „Видавничий будинок “, 2013, - с. 189

2. Атрошенко Г.І. Таїна слова Олега Гончаренка (за збіркою „Катрени оголошених картин (навіяне живописом Івана Марчука)» /Г.І. Атрошенко Літературні феномени Мелітополя (літературознавчі студії). – Мелітополь, видавництво Мелітопольської міської друкарні, 2013. - /за загальною редакцією Н.В. Зайдлер/,с. 207, - с. 167

3.Волков Д. Его оружием стало слово. - /Дмитро Волков // Мелітопольские Ведомости, - 2 мая 2017

4. Гармонія бунту: бібліогр., літературозн. та рец. статті за тв. О. Гончаренка: наук. вид. – Запоріжжя: УТ „Просвіта” ім. Т. Шевченка, 2009. – 124 с.

5. Гончаренко О. В чеканні нової трави. (Апокрифи дійсності): збірка поезій/ О.М. Гончаренко. – Київ: Видавництво „Фенікс”, 2016. – 208
6. Гончаренко О. Дорога крізь хату / О. Гончаренко. – Запоріжжя: Дніпровський металург, 2004. -214 с.
7. Гончаренко О. Катрени оголошених картин (навіяне живописом Івана Марчука) /О. Гончаренко. – К.: Фенікс, 2011. - 520с.
8. Дергаль Л.Я. Художньо-концептуальна діада „любов-ненависть” у збірці поезій Олега Гончаренка „Катрени оголошених картин / Дергаль Л.Я. // Літературні феномени Мелітополя: статті, нариси, есе: літературознавчі студії. – Мелітополь: ТОВ „Видавничий будинок ММД”, 2013. – С.
9. Дігай Т. Сонцю сховатись нікуди / Тетяна Дігай //Гармонія бунту: бібліографічні, літературознавчі та рецензійні статті за творчістю Олега Гончаренка / [упорядник О.В. Бабакова, відп. ред. Т.Г. Шевченко] – Запоріжжя : ЗОО ВУТ „Просвіта” імені Тараса Шевченка, 2009. - С. -
10. Зайдлер Н. Осягнення сутності власного « обраного шляху» у книзі Олега Гончаренка „В чеканні нової трави (Апокрифи дійсності)” [Електронний ресурс} /Наталя Зайдлер

УДК 378

*Клімова Т. А.
студентка IV курсу*

*Голозубова О. В.
викладач, старший викладач*

*Балаклійська філія КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
01goliklena@gmail.com*

СЕРЕДНІЙ КЛАС В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ У ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Серед представників різних наук (соціології, філософії, етики, політології) давно триває активна дискусія про місце та роль середнього класу в Україні. Досвід економічно розвинутих країн, свідчить, що визначальну роль в їхньому розвитку зіграв саме середній клас, місце та роль якого неухильно зростає в умовах соціально-політичних та економічних реформ. При цьому середній клас є основою соціальної стабільності в сучасному суспільстві та мірилом рівня демократизації суспільства.

Різних аспектів тлумачення середнього класу як соціального феномена торкались у своїх працях такі науковці, як О. Александрова, Є. Головаха, А. Зануда, В. Коляда, Л. Шангіна та ін. Роль середнього класу в умовах трансформаційного суспільства в Україні досліджувалася О. Борисенко, В. Дорошенком, Н. Мороз, А. Татарніковим та багатьма іншими вченими. Особливості середнього класу в українському суспільстві, чинники, які перешкоджають його формуванню, вивчали О. Дроздов, І. Мейжис, В. Паніотто, М. Татаревська тощо. Аналіз наукових джерел засвідчує, що проблема формування середнього класу є багатоаспектною та винятково актуальною для України, тому потребує подальших наукових розвідок і систематичного дослідження.

Метою дослідження є визначення сутності, функцій та ролі середнього класу у період трансформації сучасного українського суспільства.

Для розвинутого суспільства характерна багатоманітність різних соціальних груп і прошарків, проте соціальною базою є середній клас.

Як свідчить аналіз першоджерел, термін «середній клас» виник дуже давно. Одне з перших згадувань про «середній клас» міститься у «Політиці» Аристотеля, де йдеться про те, що «у всіх державах є три елементи: один клас дуже багатий, інший – дуже бідний, третій – середній. І цей третій – найкращий, оскільки його члени за умовами життя найбільш готові наслідувати раціональний принцип» [2, с. 29]. На думку філософа, базовими характеристиками «середнього класу» є здатність заробляти на життя власною працею, виконання стабілізуючої функції у суспільстві, прагнення уникати соціальних струсів, зацікавленість (перш за все, економічна) у розвитку країни. Як зазначав Аристотель, у благополучній державі «середній клас» має складати не менше третини всього населення [2, с. 30].

Соціологічна наука під середнім класом розуміє одну із соціальних спільнот, яка характеризується стійкими доходами, достатніми для задоволення широкого кола матеріальних, соціальних і культурних потреб. До нього, як правило, відносять людей, які мають високий рівень освіти та кваліфікації і займають у суспільстві проміжне становище між доволі невеликою багатою частиною населення та частиною людей з низькими доходами.

Особи, що належать до середнього класу в розвиненому західному світі, у цілому мають комфортні умови життя; високу економічну безпеку; чималу робочу автономію та покладаються на свої знання для самозабезпечення. Як стверджують соціологи, у більшості економічно розвинутих країн середній клас становить понад 60 % населення країни [8, с. 101].

Тлумачення поняття «середній клас» залежить від того, який критерій обрано за основу. Більшість соціологів, критеріями визначення цього класу вважають наступні чинники:

- матеріальні (рівень доходів, структура витрат і споживання, обсяг накопичених заощаджень і рівень майнового забезпечення);
- нематеріальні (рівень освіти, професійний і кваліфікаційний статус, посадова позиція;
- суб'єктивні (стійка самоідентифікація із середнім класом, позитивне сприйняття ступеня власної адаптованості до ринкових реформ, орієнтація на цінності власних досягнень) [1, с. 89].

На думку В. Воднік, до цього переліку необхідно додати ще і високий рівень правової свідомості громадян [5, с. 236].

М. Татаревська виділила найбільш суттєві ознаки, притаманні середньому класу:

- наявність і характер матеріальних активів, середній клас значною мірою становлять наймані працівники або «напіввласники», до яких включають і самозайнятих;
- характер праці, співвідношення розумових і фізичних навантажень;
- середній клас – це обов'язково ті прошарки, які за рівнем доходу перебувають у середині стратифікаційної шкали;
- представники середнього класу – ті, хто здатний поліпшити своє

матеріальне становище тільки завдяки існуючому ладу та власній продуктивній праці;

- спосіб життя – середній клас одержує достатні доходи для того, щоб вести спосіб життя, який характерний для даного суспільства, іншими словами, до нього відносять не стільки тих, хто багато заробляє, скільки тих, хто розумно витрачає зароблене і, насамперед, на культурні потреби;

- самоідентифікація – суб'єктивне віднесення себе до середнього класу, соціальне віднесення себе до тих, хто веде гідний спосіб життя при доволі скромних доходах [10, с. 90].

Однією із суттєвих ознак середнього класу, дослідниця Л. Шангіна називає, громадянську активність, яка може проявлятися у різних формах: від участі у виборах представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування до самодіяльного об'єднання з метою досягнення тих чи інших суспільно значимих цілей або захисту (через акції протесту), порушених прав і свобод людини та громадянина. Саме як суб'єкт громадянської активності середній клас може вважатися соціальною основою громадянського суспільства [4, с. 12].

Відомі вітчизняні та російські науковці вважають процес становлення та розвитку середнього класу чи не найголовнішим завданням становлення ринкової економіки у країнах пострадянського простору. Це обумовлено важливістю тих функцій, які виконує середній клас.

Найважливішими функціями дослідники називають забезпечення економічної, соціальної і політичної стабільності (*стабілізаційна* функція) та сприяння суспільному прогресу, тобто модернізації суспільства, розвитку постіндустріального потенціалу суспільства, проведенню соціально-економічних трансформацій, ринкових реформ, становленню демократії і громадянського суспільства (*інноваційна* функція). Наявність чисельного середнього класу в суспільстві формує передумови для постійного інноваційного розвитку через постійне нагромадження знань, розвиток кваліфікації, професійного забезпечення економіки та підвищення якості людського капіталу. Виконання середнім класом стабілізаційної функції можна розглядати як важливий критерій ефективності реформ, що характеризує міцність усієї системи економічних, соціальних і політичних інститутів [7, с. 209].

Економічній стабільності суспільства сприяє те, що середній клас являє собою економічно активне населення, у якого є можливості ефективно працювати і використовувати зароблені кошти на матеріальні блага. На думку В. Гаєць, «середній клас – це та верства населення, яка від проблем виживання переходить до проблем накопичення» [6, с. 7], що говорить про таке населення, яке не проїдає миттєво всі зароблені кошти, забезпечуючи тим самим формування потенціалу внутрішніх джерел інвестування національної економіки.

Основою до виконання середнім класом функції політичного стабілізатора та носія соціал-демократичних принципів, є те, що, по-перше, його проміжне положення всередині матеріально-майнової шкали свідчить про певні успіхи і досягнення людей, що належать до нього. Являючись економічною і соціально-політичною медіаною суспільства, середній клас націлений підтримувати

сформований статус-кво, таким чином є основою суспільства, політичної згоди та компромісу. Окрім цього, представники даного класу, як мінімум, зацікавлені у стабільності та збереженні своїх соціальних позицій. По-друге, середній клас у трансформаційному суспільстві у змозі визначити власні цілі та виразити їх політичною мовою. Він формує моральні норми суспільства, оскільки завдяки своїй чисельності домінує у судовій системі, релігійних і політичних організаціях. Для того, щоб середній клас виконував функцію соціального стабілізатора та джерела соціального розвитку, за словами російських науковців «...недостатньо його масовості. Важливо, щоб цей клас виконував повний набір політекономічних функцій» [9, с. 14]. До таких функцій вони відносять законслухняність та незалежність, усвідомлення ними своїх інтересів і здатність їх відстоювати, перш за все через підтримку тих інститутів громадянського суспільства, які інтегрують та захищають ці інтереси на політичному рівні.

Виходячи з основних соціальних функцій середнього класу, можна припустити, що середній клас – практично завжди потрібний, хоча сам по собі і недостатній, елемент демократичної політичної системи. Отже, наявність середнього класу в країнах з перехідною економікою є важливою для становлення ринкової економіки.

Важливою функцією середнього класу є *ідеологічна*. Найбільш активна, інтелектуально розвинена частина суспільства є носієм духовних та соціальних цінностей, напрямів та стратегій розвитку суспільства. Здійснення ідеологічної функції середнього класу відбувається через об'єднання представників середнього класу, усвідомлення ними перспектив розвитку суспільства, поширення норм поведінки в соціальний простір. Представники середнього класу – основні носії громадських інтересів, національної культури та властивих відповідним суспільствам цінностей. Середній клас є культурним інтегратором суспільства; хранителем і розповсюджувачем цінностей, норм, традицій і законів суспільства. Він здійснює трансляцію зразків власної культури до вищих та нижчих прошарків суспільства. Середній клас є основними виробником та споживачем масової культури [1, с. 122].

Економічна (або інвестиційна) функція є однією з ключових, притаманних середньому класу. Представники середнього класу є основними платниками податків та виступають у ролі внутрішніх економічних інвесторів завдяки своїй економічній активності та досить високому рівню доходів. Окрім того, економічна діяльність середнього класу забезпечує задоволення як власних потреб, так і опосередковано – суспільних. Високий платоспроможний попит населення на відповідному внутрішньому ринку породжує пропозицію, тобто спричиняє економічного зростання, збільшення зайнятості тощо. Середній клас є джерелом відтворення кваліфікованої робочої сили, служить соціальною опорою і основною рушійною силою реформ; забезпечує неперервний технологічний та економічний прогрес.

Звичайно, окрім основних, середній клас виконує й інші функції:

- забезпечує високу продуктивність праці [1, с. 46];
- приймає і подає зразки (моделі) споживацької поведінки [10, с. 14];
- реалізує в суспільстві функції соціального контролю за владними структурами та представниками великого бізнесу, що впливає на

співвідношення приватних соціальних витрат і вигод [8, с. 15];

- забезпечує ефективність економічної влади (її розподіл у суспільстві, ієрархію і рівновагу) [4, с. 13];

- створює, освоює і поширює зразки соціокультурних й інноваційних поведінкових практик [7, с. 209];

- є соціальним інститутом, який впливає на ефективний розподіл, ієрархію та рівновагу економічної влади в суспільстві, що визначає доступ до ресурсів і структуру розподілу доходів [5, с. 237];

- реалізує функцію інтелектуального забезпечення оптимального розвитку суспільства [10, с. 46].

Отже, роль середнього класу в трансформаційному суспільстві забезпечується через реалізацію кола соціальних функцій, а саме: представники середнього класу виступають одним з найголовніших економічних донорів будь-якої країни, з точки зору головної рушійної сили розвитку суспільства середній клас, виступає як професійний і інтелектуальний капітал, як генератор НТП, а відповідно економічного та суспільного прогресу, у культурній сфері є культурним інтегратором, реалізує функцію політичного стабілізатора та носія соціал-демократичних принципів.

Список літератури:

1. Александрова О. С. Специфіка становлення та розвитку середнього класу в умовах перехідного періоду сучасного українського суспільства : монографія / О. С. Александрова – Суми : Університетська книга, 2008. – с. 364-365.

2. Аристотель. Политика / Аристотель. – М. : Просвещение, 2014. – 340 с.

3. Дуда А. Потреба самовираження: Український середній клас чекає на силу, якій міг би довіряти / А. Дуда // Український тиждень. – 2011. – № 20. – с. 30-31.

4. Вінічук М. В. Формування середнього класу як основа стабільності соціально-економічної системи / М. В. Вінічук // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2014. – № 1. – с. 12-28.

5. Воднік В. Д. Середній клас як суб'єкт соціально-політичних процесів в умовах побудови громадянського суспільства в Україні / В. Д. Воднік // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2016. – № 3 (30). – с. 236-238.

6. Геєць В. М. Фактори і умови формування середнього класу як стабілізуючого ядра суспільного розвитку в Україні / В. М. Геєць // Україна: аспекти праці. – 2012. – № 8. – с. 6-14.

7. Симончук О. В. Середній клас у соціальній структурі українського суспільства : навчальний посібник / О. В. Симончук. – К. : Інститут соціології НАН України, 2006. – с. 258.

8. Соціологія : підручник / М. П. Требін, В. Д. Воднік, Г. П. Клімова та ін. ; за ред. М. П. Требіна. – Х. : Право, 2010. – 224 с.

9. Татарников А. К вопросу о «среднем классе» в российском обществе / А. Татарников // Мир России. – 2012. – № 3. – 14-8 с.

10. Татаревська М. С. Рівень життя сільського населення: оцінювання та напрями поліпшення : монографія / М. С. Татаревська. – Одеса : Слово, 2007. – 298 с.

ОБРАЗ ПОЗИТИВНОГО ГЕРОЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ФЕНТЕЗІ

Багато років тривають суперечки про вплив мистецтва, зокрема літератури, на свідомість і підсвідомість людини. Найбільш важливим цей вплив є в підлітковому віці, коли відбувається становлення особистості, а особливо за умов інфомаційно-психологічного впливу з боку країни-агресора.

Коли в Україні почала формуватися національна фантастика (у широкому розумінні цього слова), то одразу почав створюватись стереотип, що ця література має бути суто на національну тематику чи з використанням національних елементів, щоб так конкурувати зі світовою та російською фантастикою, відрізнятись від неї певним шаблоном. Чимало людей наївно вважають, що мова книги не впливає на її зміст. Але це не так. Можна бути талановитим перекладачем і перекласти Юрія Винничука російською, але навіть тоді його книги звучатимуть уже не затишно-автентично, а зі специфічним присмаком. Наприклад, у «Літописах Семисвіття» Наталі Савчук мова настільки впливає на сприйняття книги, що читач одразу розуміє, яким повинно бути українське фентезі. Крім того, є літературна традиція, яка хоч-не-хоч, але в кожній мові впливає на авторів.

Першими україномовними авторами фентезі були Дара Корній, Сергій Оксеник, Галина Пагутяк, Марина Павленко. Однак після Революції Гідності ми спостерігаємо значний підйом україномовної фантастики, в тому числі фентезі. Поки що його сегмент дуже малесенький, але він потроху виборсується з-під колоніального впливу.

Розвиваючись із 20-х років минулого століття, фентезі досить тривало не привертало увагу літературознавців та й загалом реципієнтів, аж до появи у 50-х роках ХХ століття трилогії «Володар Перснів» професора-філолога Оксфордського університету, дослідника давньої літератури Дж. Толкіна. Описуючи подорож гоббіта Фродо до Мордору з метою знищення перстня влади, письменник створює світ Середзем'я, заснований на західно-європейській міфології. На противагу йому, в кінці ХХ століття у пострадянських літературах виникає слов'янське фентезі, що відповідно базується на національних традиціях означуваних країн. Найпоширенішим цей жанр виявився в Росії (а в українській сучасній літературі це поки що поодинокі випадки), де простежуються (відчитуються) і риси міфу, і чарівної казки, і героїчного епосу, і роману. Вищезгаданий знаковий твір Толкіна написаний на стику різних літературних традицій настільки високохудожньо і багатопланово, що він і справді вплинув на весь подальший розвиток жанру в будь-якій літературі світу.

Чи може сьогодні книга для дітей, підлітків конкурувати із телебаченням, комп'ютерними іграми, Інтернетом?

Ті книги, які можуть конкурувати з більш легкими для психіки розвагами, – багатогранні і складні, неоднозначні, вимагають уваги читача і співтворчості, особистої думки, яку читач може відстоювати в тому ж Інтернеті, а дехто потім грає у комп'ютерні ігри за мотивами книг чи дивиться екранізації.

Може видатися, що нині читають менше. Але поглянемо, наприклад, як часто в маршрутках чи метро молодь читає з iPodів чи мобільних телефонів, багато хто слухає аудіо-книги. Змінюється ритм життя – має змінюватись і книга.

Дослідивши окремі твори сучасних авторів, упевнено можемо стверджувати, що українське фентезі може скласти серйозну конкуренцію комп'ютерним іграм.

Скажімо, Дара Корній у романі «Гонихмарник» розповідає про зеленоволосу студентку-художницю Аліну та гонихмарника Сашка. Гонихмарник, або градобур – це людина, яка має дві душі, одну свою, а іншу демона, що вміє керувати дощем. Хлопець посперечався з другом, що зможе закохати в себе будь-яку дівчину, залишаючись до неї байдужим, і вибір «перевірити» теорію впав на Аліну. Однак самовпевнений красень не передбачав, що дівчина має дуже сильну волю і походить з родини знахарок. Та й Аліна не думала, що її залицяльник – дводушник. «Гонихмарник» – дуже світла книжка, насичена магією Львова й Карпат, це прекрасний приклад українського міфологічного і романтичного фентезі.

Продовжує традицію українського фентезі як підвиду слов'янського, в якому автор подає свій варіант інтерпретації реальності, опираючись на фольклорно-міфологічні традиції українського народу, твір Володимира Аренєва (справжнє прізвище Володимир Пузій) «Бісова душа, або Заклятий скарб». Письменник у післямові й сам вказує, що тлом для його твору слугує епоха умовного середньовіччя, ще до доби Богдана Хмельницького, хоча відповідна атрибутика та стилістика й так очевидні. У романі можна віднайти традиційні теми та образи, які характерні як для світового і конкретно слов'янського фентезі, так і для історичного роману. Але, власне, майстерність письменника якраз полягає в тому, що він талановито зумів поєднати світомилення давньоукраїнської доби з періодом існування запорізького козацтва (скажімо, й через глибинні фольклорно-міфологічні пласти), його побутом і життям народу, традиціями, повір'ями, акцентувавши на вічних проблемах (вірності й зради, дводушності, боротьби язичницьких і християнських постулатів, а ще – священного й диявольського, гріха й покути, боргу та його сплати, життя і смерті, Добра і Зла в неоднозначних трансформаціях, зокрема в станах передсмертя, смерті й посмертного буття). Та художня реалізація задуманого автором настільки оригінальна, що можна говорити і про його власну концепцію трактування чи інтерпретації відомих казкових, фантастичних і навіть історичних тем чи образів.

Андрій Ярчук – головний герой із притаманними йому рисами-характеристиками нашого народу. Перейшовши безліч боїв із запорізькими козаками як захисник рідної землі, на старості літ його мучать видіння своїх жертв та спогади про них: «А Ярчукові раптом примарилося, що не глечики це, а голови, ним за довге життя порубані...» [1, с. 20]. Загалом він інтригує одразу ж своїм прізвищем. Одні (як фольклорист С.Пушик) вважають його

українським фольклорним персонажем, бо ж Ярчук, «ймовірно пес сонячного бога Яровіта. Непереможний у поєдинку зі звірами, небезпечний для людей» [2, с. 52], інші – опираються на безпосереднє значення лексеми собака-ярчук, «якого, за народним повір'ям, боїться нечиста сила» [9, с. 652] чи «який має здатність бачити і проганяти злих духів» [10, с. 617]). А ще ж Ярчуку притаманні здібності характерника, тобто він наділений надприродними властивостями (скажімо, перетворюватися у разі потреби у вовка, лікувати чи рятувати від смерті людей, виживати у будь-яких екстремальних ситуаціях, чи впливати на долю побратимів), то читач цілком уявляє сутність цього наче заздалегідь відомого і водночас повного таємниць персонажа. Власне, він зображений як досвідчений козак після численних пережитих боїв, як людина, яка прагне знайти відпочинок в монастирі. І це не випадково, адже характерники так чи інакше пов'язані з нечистою силою, і навіть, коли вони роблять добро (приміром, рятують від смертельних ран), то з допомогою не сакрального, а діючого знання. Вони відають про речі, які пересічна людина знати не може. Тут варто підкреслити, що власне через фантастику, на нашу думку, можна найоригінальніше втілити, персоніфікувати безліч абстракцій, таких як любов, смерть, життя, тваринне у людині й людське у тварині (останнє особливо при зображенні Вовкограда).

Та й містичні персонажі у Аренєва не однозначно негативні, а наділені й чимось людським із світу живої природи. Так, вовкулака – це «людина, що має здатність перевтілюватись у вовка або стає ним за тяжкі провини чи від чарів злого відьмака» [10, с.80] і що сприймається оточуючими тільки негативно. Та упродовж усього твору, читач симпатизує Степанові Коржу-вовкулаці, Світайлу чи Ярчуку-характернику, який при потребі теж міг перетворитися у вовка. Корж постійно охороняє Андрія, допомагає йому й Миколці переборювати усі труднощі, а Ярчук, перейнявшись духом козацтва, все життя «рубав голови» ворогам, врешті, рятує від смерті хлопчика, хоч, узявши його з собою, збільшує небезпеку для себе, чи визволяє від Кістлявої Гната Голого. Автор доповнює їхню сутність, художньо мотивувавши відмінність між не вродженим Ярчуком-вовкулакою та Коржем Степаном, який від народження є перевертнем. Дводушність як гріх, що сприймається простими смертними тільки негативно, в міфологічно-вигаданому часопросторі все ж сприяє глибшому розумінню цієї риси і певною мірою викликає жаль за власне таке буття: Нав і Прав-Вирій, бо «і там немає нам життя, і тут...».

Іншим шляхом пішов Володимир Аренєв в одному з найкращих українських романів підліткового фентезі. Його «Порох із драконових кісток» – це приклад міського фентезі. Марта на прізвище Відьма – звичайна старшокласниця. Відтоді, як батько поїхав на заробітки, вона живе удвох із мачухою, яку терпіти не може. Марта мріє вирватися з рідного містечка, а для цього сумлінно вчиться й підробляє в Інкубаторі. Однак зароблених грошей навряд чи вистачить на платне навчання в столичному університеті. І тому в Марти є ще один приробіток: вона потай викопує, нейтралізує і збуває токсичні кістки драконів.

На перший погляд здається, що Марта якась дрібнувата – звичайнісінький собі підліток зі звичайними підлітковими проблемами: вступити до інституту, сподобатися новому симпатичному викладачеві, помиритися з подругою,

пошвендяти з друзями містом, нейтралізувати з кілограм токсичних кісток... Ну гаразд, проблеми не зовсім звичайні. Марта, яку друзі поза очі кличуть «Відьмою», має незвичайний дар: вона точно знає, де лежать кістки дракона і як їх знешкодити. Цим дівчинка і заробляє на морозиво. Безтурботна юність. Безтурботна рівно настільки, наскільки це можливо, якщо ти живеш у прифронтовому містечку, твій батько поїхав на заробітки, а в хаті порядкує коханець мачухи. Марта прагне зрозуміти химерний світ навколо себе, розвіяти туман власного невідання – невдовзі їй виповниться вісімнадцять. Тож через призму свідомості підлітка читачеві зручніше спостерігати за подіями роману. Марта перебуває на межі між світом дітей і дорослих, і разом із нею читач поступово знімає полуду з похмурої реальності, сприймаючи її в усій непривітній голизні. Такий собі сучасний Голден Колфілд — Пітер Пен, якому таки доведеться вирости. Власне, Мартина пригода — це своєрідна ініціація. І саме тут розкриваються драконові кістки в іще одній іпостасі: у європейській культурній моделі перемога над драконом була головним елементом ініціального випробування, саме вона робила з дитини дорослого. Ось і Марта має перемогти дракона — в кістках, у жорстокому світі навколо, в собі. Те, що на перший погляд видається звичним підлітковим фентезі, обертається на поліфонічний всесвіт, який поєднує в собі риси антиутопії, гостро актуального соціального роману з урбаністичними елементами.

А Н. Дев'ятко в першій частині трилогії «Скарби Примарних островів» — «Карта і компас» звертається до «піратської» теми. Зокрема, головний герой книги піратський капітан Ярош Сокіл (сокіл — автентичний прадавній український птах, дуже шанований у нашій міфології). Імовірно, саме цим авторка керувалася, коли вперше написала прізвисько свого капітана. Звісно, подивившись в очі людині, про неї можна сказати багато, і це стосується насамперед читачів, яким варто вчитися дивитися в очі своїм співвітчизникам і не ховати від інших свого власного погляду. До речі, пірати не такі вже й чужі для українців. Наприклад, у піратських і козацьких спільнотах можна знайти набагато більше спільного, ніж це може видатися на перший погляд. Є навіть історичні роботи, де про це можна почитати, як то наукова праця Леоніда Косенка «Козаки. Лицарський орден України» чи впорядкована Павлом Стороженком книга «Розбійники з лебединого шляху».

Узагальнюючи, варто зазначити, що такі жанри, як фентезі чи наукова фантастика, мають певні вже усталені критерії, типи героїв і навіть антураж. Тому їх, як правило, відносять до масової літератури. Однак в українському літературному процесі наявні такі письменники (як-от, В. Арєнєв, Д. Корній, Н. Дев'ятко), які, пишучи твір у конкретно означеному жанрі, створюють оригінальні власні концепції чи образи, що аж ніяк не можна назвати схематичними.

Лише книга дає можливість людині фантазувати самій, а не сприймати вже готові шаблони чи образи, які подає кіно, телебачення, комп'ютерні ігри. Усе це не дає розвитку, якими не були б спецефекти чи графіка, а книга через слово веде у свій світ. Фантазування вимагає певних психологічних зусиль.

Завдяки стереотипізації свідомості читачів, якими маніпулюють, запевняючи, що література насамперед має розважати, а не розвивати, вчити чи ставити запитання і пропонувати свої відповіді, — спрощується і література. Але

тільки література у юному віці є дієвим інструментом для розвитку особистості і подолання стереотипізації, а по суті протистоїть імперіалізації свідомості юних читачів.

Список літератури:

1. Арєнєв В. Бісова душа, або Заклятий скарб / Володимир Арєнєв. – Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2013. – 220 с.
2. Енциклопедія Коломийщини / за ред. М. Савчука. – Коломия : Вік, 2002. – 64 с.
3. Гибсон К. Символы, знаки, эмблемы, мифы в материальной и духовной культуре : пер. А. Озерова / Клэр Гибсон. – Москва : Эксмо, 2007. – 160 с.
4. Гнатюк В. Нарис української міфології / Володимир Гнатюк. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2000. – 264 с.
5. Ковтун О. Художественный вымысел в литературе XX века / О. Ковтун. – Москва : Высш. шк., 2008. – 408 с.
6. Кирюшко Н. Моделювання фантастичного світу / Н. Кирюшко // Слово і час. – 2001. – № 5. – С. 45–51.
7. Стужук О. Післяпіслямови / О. Стужук // «Бісова душа, або Заклятий скарб» / Володимир Арєнєв. – Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2013 – С. 209–217.
8. Стужук О. І. Художня фантастика як метажанр (на матеріалі української літератури XIX–XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.01.06 „Теорія літератури” / О. І. Стужук. – Київ, 2006. — 18 с.
9. Словник української мови: в 11 томах. Т.11. – Київ : Наук. думка, 1980. – 700 с.
10. Войтович В. Українська міфологія / Валерій Войтович. – Київ : Либідь, 2002. – 664 с.

УДК 81

Кремінська Т.О.

*учитель англійської мови, першої кваліфікаційної категорії
Хмельницької загальноосвітньої школи I-III ступенів №20
м. Хмельницький
tanet2079@gmail.com*

ПАСИВНІ КОНСТРУКЦІЇ В АНГЛІЙСЬКИХ ПРИСЛІВ'ЯХ, ІДИОМАХ ТА ВИСЛОВЛЮВАННЯХ

Англійська мова давно набула статусу мови міжнародного спілкування, тому володіння нею є необхідне у сучасному світі. Однак вміння висловлюватись – це ще не вміння говорити. Мова має бути яскравою та образною, а щоб цього досягти, необхідно мати в активному словниковому запасі хоча б невеликий об'єм засобів вираження: фразеологізмів, ідіом та прислів'їв. Найбільш вживані з них є живими фактами сучасної англійської мови. Крім того, значне місце займають цитати з творів англійських та американських авторів, вирази суспільних діячів, що увійшли до англійської мови у якості крилатих фраз.

Пасивні конструкції в англійських прислів'ях - не є достатньо дослідженою темою, але має велике практичне значення, а саме: дає

можливість заглибитись до першоджерел тієї чи іншої мови і дає змогу проаналізувати шлях відповідного народу, зрозуміти природу різних притаманних йому мовних явищ. Один з ефективних способів оволодіти англійською граматикою – через англійські прислів'я, ідіоми та висловлювання, так як вони легкі для запам'ятовування.

Освіта людей повинна починатися з прислів'я і повинна закінчуватися думками. Прислів'я відіграють помітну роль майже у всіх галузях духовного життя сучасної людини. Вони часто зустрічаються в оригінальних творах класичних та сучасних авторів, активно використовуються в засобах масової інформації, в пресі, у повсякденному житті.

Протягом століть носії англійської мови зводили до купи слова, передавали їх зміст іншими словами. Добрий вислів – завжди вчасний, – говорить англійське прислів'я. Час і століття відбирали до скарбниці народної мудрості лаконічні й виразні настанови, тому вони і не втрачають свого морального та світоглядного значення. Іспанський письменник Сервантес назвав прислів'я короткими висловами, що народжені довгим досвідом.

Прислів'я – скарбниця народної мудрості, до якої входять найбільш влучні вислови-спостереження, що торкаються всіх найсуттєвіших сфер життя та діяльності людини.

В англійській мові пасивний стан дієслова більш поширений, ніж в українській, тому ми маємо велику можливість познайомитися з англійськими прислів'ями, висловами та ідіомами. Дослідивши прислів'я можна їх класифікувати відповідно до:

I. Класифікація щодо структури речення (часових форм Present Simple Passive, Past Simple Passive)

More spent on the brain is never spent in vain. – Гроші, витрачені на освіту, завжди окуповуються.

The cobbler's wife is the worst shot. – Швець без чобіт.

The true value of life cannot be measured in dollars. – Справжню цінність життя не можна виміряти у доларах.

Things past cannot be recalled. – Що було, то сплило.

A tree is known by its fruit. – Яке коріння, таке насіння.

Rome was not built in a day. – Враз нічого не робиться.

He was capped for England. – Він був прийнятий до складу англійської команди.

II. Класифікація відповідно до способів перекладу:

1. На українську мову дієслова перекладаються дієсловом з часткою – ся(сь):

In sports and journeys men are known. – Люди пізнаються у змаганнях і в мандрах.

No man is born wise or learned. – Ніхто не народжується мудрецем і вченим.

A genius is born, not made. – Геніями народжуються, а не стають.

Gold is tested by fire, men by gold. – Золото випробовується вогнем, люди золотом.

An act of kindness is well repaid. – За добрий вчинок відплачується сторицею.

A fool and his money are soon parted. – У дурня гроші довго не тримаються.

2. Неозначено-особовою формою дієслова:

Never cackle till your egg is laid. – Курчат рахують восени.

Advice is often judged by results and not by intentions. – Про пораду часто судять за наслідками, а не за намірами.

The wise is only once betrayed. – Мудрих зраджують тільки один раз.

An occasion lost cannot be redeemed. – Щаслива нагода рідко приходить двічі.

Success is never blamed. – Переможців не судять.

3. Безособовими формами дієслова –но, -то:

Too late to spare when all is spent. – Пізно економити, коли все вже витрачено.

All is lost save honour. (Fransis I) – Все втрачено, крім честі.

4. Якщо в реченні з присудком у пасивному стані вказано суб'єкт дії, то його можна перекласти особовим реченням з присудком в активному стані.

The ass is known by its ears. – Осла пізнаєш по вухах, а дурня – по балачках.

The workman is known by his work. – Діло майстра величає.

Many are betrayed with a kiss. – Багатьох зрадили з поцілунками.

I am mortified to be told that in the United States of America the sale of book can become a subject of injury and of criminal inquiry too. (T. Jefferson) – Я засмутився, коли мені сказали, що в Америці продаж книжок може стати предметом слідства, кримінального слідства.

III. Класифікація щодо головних членів речення:

Common sense is genius dressed in its working clothes. – Зоровий глузд – це геній у робочому одязі.

Pride and gout are seldom cured throughout. – Гордість і подагра цілком рідко виліковується.

Love cannot be compelled. – Насильно милим не будеш.

A good deed is never lost. – Добра справа даремно не минає.

Marriages are made in heaven. – Шлюби відбуваються на небесах.

Більшість прислів'їв та висловів мають прямий порядок слів, тобто спершу вживається підмет, а потім присудок. Відомо, що в англійській мові повинен зберігатися строгий порядок слів при побудові речення.

Але є речення з непрямым порядком слів, здебільшого вони вживаються в наказовому способі.

Remember this, that very little is needed to make a happy life. (M. Aurelius) – Пам'ятайте, дуже мало потрібно, щоб зробити життя щасливим.

Never put off till tomorrow what can be done today. – Не відкладай на завтра те, що можна зробити сьогодні.

IV. Наступна класифікація складається з речень, які починаються з особового займенника he:

He who commits in justice is ever made more wretched than he who suffers. (J.W.Goethe) – Той, хто здійснює несправедливість є більш нещасним, ніж той, хто страждає від цього.

He who is of the opinion that money will do everything may well be suspected of doing everything for money. – Того, хто вважає, що гроші зроблять усе, можна запідозрити у тому, що він зробить будь-що за гроші.

He who is born a fool is never cured. – Горбатого могила виправить.

Кожне прислів'я, ідіома або вислів мають свої справжні тлумачення, але ми можемо трактувати їх по-різному. Це залежить від людини, як вона сприймає те чи інше прислів'я. Непотрібно перекладати прислів'я слово в слово, легше знати його еквівалент. З допомогою засобів вираження можна вивчати граматику. Вони легкі для запам'ятовування. В цитатах видатних людей можна побачити їх власну точку зору та життєву позицію.

Вся мудрість людства, виражена у прислів'ях та приказках, є наслідком багатьох віків сучасної цивілізації, тому нехтування цією мудрістю неминуче призведе до негативних наслідків.

Вільне володіння мовою характеризується її образністю. А досягти її можна лише спорядившись значним арсеналом різноманітних засобів вираження, серед яких в першу чергу мають бути фразеологічні звороти і крилаті вислови.

Список літератури:

1. Medvedeva L.M. English grammar in proverbs, sayings, idioms and quotations. – Kiev State University Press, 1990. – 239p.
2. Режим доступу URL: www.uk.wikipedia.org.
3. Longman Dictionary of English Language and Culture. – Harlow: Addison Wesley Longmans Limited, 1992. – 1555p.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – Київ – Ірпінь: ВТФ "Перун", 2005. - 1728с.
5. Словник фразеологізмів української мови. – К.: Наук. думка, 2003. – 1098с.
6. Верба Г.В. Граматика сучасної англійської мови. – Київ, 2006. – 260с.

УДК 37

Липова Я.О.

*вчитель літератури та художньої культури,
спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист
Запорізького класичного ліцею
yanal051974@gmail.com*

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВИКЛАДАННЯ ЛІТЕРАТУРИ

Одна з важливих задач сучасної шкільної освіти – формування життєвої позиції, яка базується на вдумливому та обережному відношенні до загальнолюдських культурних цінностей. Створення відкритого освітнього простору, що припускає особистий розвиток кожного, здатність критично сприймати те, що відбувається, вдосконалення творчих здібностей і можливостей учнів, їх свобода у виборі перспектив особистого зростання пов'язані із залученням до культури в широкому розумінні, що можливо через літературний розвиток особистості.

Криза цінностей, світоглядна дезорієнтація позбавляють молоде покоління можливостей сформувати міцний особистий фундамент, набутти високого рівня самосвідомості як рушійної сили самостворення людини. Сучасні дослідники зазначають, що розповсюдження насилля, тероризму, військових конфліктів стає нормою в сучасному світі, тому *актуальною проблемою* сучасної освіти є розвиток морально-духовного світу учнів засобами прилучення до культурної

спадщини. «Ніякі закони історії або розроблені державою, ніякі сподівання на майбутнє не виправдаються, якщо не буде піднятий загальний культурний рівень нашого життя, культурний «тонус» нашого суспільства», - вважав видатний вчений Д.С. Ліхачов [1, с. 36]. В ході сучасних суспільно-політичних процесів були знищені насамперед основи суспільної свідомості. Перед суспільством постала проблема «ціннісного нігілізму, екзистенціального вакууму та інші симптоми патології, які виникли на ґрунті зламу ціннісної основи, смислового голодування та вивиху світосприйняття» [2].

Усе це вимагає від кожного учбового предмета духовно-особистої спрямованості, коли вищою метою своєї роботи учитель бачить не лише суму знань, але і творення культурно-морального і громадського фундаменту особи учня.

Сучасні методисти відмічають необхідність вивчення літератури та мови в контексті культури. Словесна природа літературного твору обумовлює рух читача від слова до культури. При послідовній і поступальній системі занурення в культуру літературного твору учні входять на рівень діалогу з його творцем, з сучасниками письменника, з літературними героями, критиками, а також з читачами різних поколінь і епох.

Літературний твір, який є фактом духовної культури народу, акумулює і в відображеному вигляді презентує факти інших культурних сфер – філософії, історії, політики, суспільного життя, архітектури, живопису, музики.

На сучасному етапі розвитку методичної науки засоби реалізації культурологічного підходу в процесі викладання мови та літератури розглядаються в дослідницьких роботах В.А.Доманського [3] , Н.М. Свіріної та М.В. Черкезової [4] (література). В культурологічному плані важливими є монографічні роботи визначних літературознавців: Ю.М. Лотмана [5] , С.С. Аверинцева та М.М. Бахтіна.

Людство на початку ХХІ століття мов би заново переосмислює світ в його цілісності і взаємозв'язку. У сьогоденних умовах за рахунок того, що передивляються всі етичні цінності, особливі надії покладаються на гуманітарну сферу освіти, на звернення до національно-культурних традицій і їх відродження в контексті загальнолюдської культури. На зміну знанієцентричній школі в ХХІ столітті приходить школа культуроцентрична. Її мета - засвоєння цінностей культури, збагнення основних типів свідомості людини, що відображають етапи його духовного розвитку. За роки навчання випускник школи повинен не лише підготуватися до дорослого життя, але і наздогнати людство в його культурному розвитку, «обжити» будинок культури як рідний будинок і створити себе за законами культури. Серед традиційних шкільних предметів, що грають важливу роль у формуванні свідомості підростаючої людини, його «входженні» в культуру, особливе місце займає мистецтво слова. У сучасному розумінні філології закладений глибокий культурологічний сенс. В світлі робіт М.М. Бахтіна її розглядають як філософську антропологію, а її тексти як тексти, що відображають і втягують в себе безліч існуючих і можливих текстів, всю культуру в її битійном сенсі.

Впродовж багатьох десятиліть існування школи головною метою педагогічного процесу було виховання «людини досвідченої», освоєння нею всіх тих багатств, які виробило людство. З позицій нашого часу очевидна

утопічність ідеї виховання такої особи в світі, де об'єм інформації подвоюється кожні 3-4 роки. Концепція виховання «людини досвідченої» сходить до епохи Просвітництва, коли складалася модель знанієцентричної школи. Зараз ця модель явно не відповідає нашій соціокультурній ситуації, оскільки орієнтує учня головним чином на здобуття знань, формування умінь і навиків, а не на привласнення цінностей. Школа виховання «людини досвідченої» породила технократичне мислення. Відмітна особливість технократичного мислення - погляд на людину як на виучуваний об'єкт, а не на особу з властивою їй зовнішньою і внутрішньою свободою. Культивування технократичного мислення обертається для людства знанням, для якого не існує категорії моральності, совісті, добра і краси. «Не менш потворним витрачанням сучасної цивілізації є існування «мозаїчної культури» як породження «рясного і безладного потоку випадкових відомостей» засобами масової комунікації. В результаті цієї дії в свідомості реципієнта залишаються уривки знань, вражень і ідей, в більшості випадків абсолютно не відчутих і не пережитих», - зазначає В.А.Ямбург [6, с. 42]. Сучасна людина «кліпової свідомості», часто знає, але не усвідомлює, моралізує, але діє аморально, інформована, але некультурна

Час підвів нас до необхідності зміни всієї парадигми освіти. Перехід від парадигми просвітницької до парадигми людиноцентричної освіти пов'язаний з розробкою філософсько-педагогічної моделі «людини культури», оновленням структури освіти, створенням нових методик навчання. Психолого-педагогічний аспект цієї проблеми бачиться у навчанні учнів різним способом мовної і розумової діяльності, формуванні комунікативних здібностей, рефлексуючої свідомості, емпатії і культури відчуттів, введенні школяра в світ культури за допомогою створення культурного середовища, різних методів і прийомів «занурення» в культуру, вчення мові, коду культури. В зв'язку з цим стрижнем, каркасом освіти має бути становлення людського в людині через діяльність (або імітацію діяльності в грі), в якій виховуваний освоює способи мислення і способи діяльності, соціальні і культурні ролі. Учень – особа, яка не лише росте, але і шукає свій шлях пізнання істини. Щоб краху і помилок на цьому шляху було менше, йому потрібна допомога вчителя-наставника. Роль учителя літератури у формуванні ціннісних орієнтацій учнів в пізнанні світу і людини є визначальною. Дати учневі цілісну картину навколишнього світу – актуальна вимога системи освіти. У всьому світі в основу передових систем освіти закладаються ідеї педагогіки і культурології ХХ ст. Для того, щоб гуманізувати викладання гуманітарних предметів, необхідно пригадати, що їх вміст тісно пов'язаний з поняттям "людина", і вивчати їх поза активно-діалогічним, суб'єктивно-людським сприйняттям безглуздо. "Будь-який об'єкт знання (у тому числі і людина) може бути сприйнятий і пізнаний як річ, - підмічав Бахтін. - Але суб'єкт як такий не може сприйматися і вивчатися як річ, бо як суб'єкт він не може, залишаючись суб'єктом, стати безмовним, отже, пізнання його може бути лише діалогічним" [7].

В сучасній педагогічній практиці, як точно відмітив Ямбург, «проходить процес навантаження пам'яті учня та нарощування його ерудиції, але не відбувається головне: реальне включення молодшої людини в контекст культури» [6, с. 53].

Таким чином, на сучасному етапі розвитку суспільства головним призначенням мови та літератури як навчальних предметів є гуманізація картини світу та усвідомлення системи культурних цінностей. Це сприяє становленню ціннісного світосприйняття учнів, вибору гуманістичних ціннісних орієнтирів в пошуках сутті життя. Усвідомлення багатства та різноманіття світу в його матеріальних та духовних проявах неможливо без діалога культур як засобу «формування вміння жити в багатонаціональній країні, толерантності, терпимості, поваги один до одного, гармонізації міжнаціональних відносин» [8, с.12].

Реалізації цієї педагогічної цілі сприяє використання вчителем культурологічного підходу до вивчення мови та літератури.

Культурологічний підхід в системі гуманітарної освіти в сучасних дослідках розглядається як «комплекс прийомів, які забезпечують аналіз будь-якої сфери людського життя та діяльності крізь призму системо утворюючих культурологічних понять, таких як культура, культурні зразки, норми та цінності, особистість та соціум, культурна діяльність та інтереси» [9, с. 347].

Література як учбовий предмет має в цьому плані широкі можливості. Художні твори містять в собі певний культурний компонент, а іноді і цілий пласт, який дозволяє залучити учнів до пізнання духовної спадщини людства. Адже саме духовні цінності завжди були рушійною силою творчої пристрасті художників слова. Ядром аналізу літературного твору в сучасній школі повинні стати авторське бачення світу і його емоційно-ціннісне відношення до цього світу, тобто його світосприйняття. Ціннісний зріз твору дозволяє відкрити учням світ істинних і уявних цінностей, справжніх ідеалів і вищих символів, ключових сенсів і значень, які послужать їм життєвими орієнтирами.

Таким чином, *культурологічний підхід* – підхід, направлений на вивчення мови та літературних творів на тлі широкого культурологічного контексту, враховуючий, що літературний твір як факт культури відображає ознаки окремої культурної епохи, її філософські концепції.

Саме визначення "культурологічний" припускає використання знань по культурі. Воно тісно пов'язане з освітою і вихованням. «Освіта і виховання - це ні що інше, як оволодіння культурою, процес передачі її від одного покоління до іншого. Отже, культура означає залучення людини до соціуму, до суспільства» [10, с.18].

У рамках культурологічного підходу на сучасному етапі учені розглядають освіту як найважливіший компонент культури і основний канал для її передачі підростаючому поколінню, бачать в освіті не лише засіб накопичення знань і формування необхідних навичок у учнів, але і передбачають досягнення більш високої мети - становлення особи зростаючої людини як носія і творця культури.

Читання і аналіз текстів, як діяльність, є творчість. А для того, щоб творчість здійснилася, треба розвивати духовний світ школяра. Саме цьому присвячені уроки культурологічної спрямованості, вони несуть в собі заряд творчості і духовності, дозволяють зробити художній твір зрозумілішим для учнів за рахунок звернення до історико-побутових реалій минулих епох

Останнім часом об'єктом пильного розгляду багатьох дослідників і учених - практиків став діалог. Розглянемо основні характеристики уроку -

діалогу в світлі культурологічного підходу. По - перше, це спілкування одного суб'єкта з іншим суб'єктом. По-друге, це партнерство, співпраця, співтворчість вчителя і учнів, які в просторі діалогу привласнюють і відстоюють певні позиції, ролі, логіків, типів мислення, наприклад читача - художника, читача - критика, читача - літературознавця, проявляючи при цьому свій вільний вибір і поступаючи відповідно до особливостей свого літературного розвитку. Найважливішою межею уроку - діалогу є також його розімкнений, спіралевидний характер, його «занурення» в культуру, сходження учасників діалогу до найважливіших естетичних, етичних, філософських сенсів.

Урок - діалог народжується з взаємодії двох текстів: підготовленої вчителем режисури уроку і тексту, що народжується в результаті колективної роботи учасників діалогу.

Культурологічний аспект викладання літератури в школі створює необхідні умови для організації особливого діалогу, на якому відбувається збагачення учнів поняттями, що розкривають сенс моральних і духовних цінностей. Це уроки особливого психологічного резонансу, уроки-відкриття, уроки-прозріння, на яких юне покоління вчиться думати про речі вічні і серйозні. Одне з головних завдань сучасного уроку літератури - проникнення в ціннісний світ художнього твору, досягнення авторської шкали цінностей, його ідеалів і святинь, духовних принципів і норм моральності.

Залучення учнів до різних сторін культурної спадщини має і різні механізми його оволодіння. Передача знань здійснюється на основі комунікацій, умінь - в ході практичного спілкування, а передача цінностей - засобами духовного спілкування. Духовне спілкування є тим інструментом культури, «який пристосований для виховання людини, тобто для формування його ціннісної свідомості, його світовідчуття і світогляду, його стосунків до інших людей і самого себе» [10, с.62].

Духовне спілкування в середніх класах проходить у формі емпатичного діалогу, який є першим ступенем духовного спілкування. Емпатичний діалог - це урок духовної співтворчості учителя і читача-підлітка, в руслі якого йде досягнення ціннісно-сміслового світу художнього твору. У підлітковому віці емпатичне розуміння є найважливішою стороною моральної рефлексії учнів. Проте світ почуттів і думок героїв творів буде закритий для читача-підлітка без ціннісних знань. На уроках емпатичного діалогу йде відкриття, накопичення і збагачення ціннісних знань учнів. Паралельно з досягненням доброчесностей йде знайомство з вадами двох полюсів зла: моральною і ворожою. Шлях пізнання етичних дефініцій через теоретичне визначення і додаток розгорнутого визначення до конкретного тексту виявляється складним і мало цікавим для підлітка. Лише "ситуативне" визначення етичних категорій - підкреслення окремих ознак понять на матеріалі вчинків, роздумів героїв творів - природний і зрозумілий шлях для школярів. До абстрагованого сприйняття поняття необхідно переходити поступово через досягнення його багатогранності і взаємозв'язку з іншими дефініціями. Тільки тоді школяр зможе вивести формули етичного поняття, випробувати радість відкриття. Робота над формулою поняття в середній ланці і його визначенням в старших класах є обов'язковою, оскільки в них фіксуються найбільш суттєві ознаки морального і духовного явища. Залучення до доброчесності припускає знання

того, що таке доброчесність. Етичне визначення має не лише філософсько-пізнавальний, але і морально-практичний сенс. Визначення стає засобом самовдосконалення, сприяючим усвідомленню почуття.

У старших класах йде ціннісно-світоглядне освоєння світу, тому досягнення фундаментальних і вищих духовних цінностей займає тут особливе місце. Старшокласників хвилює актуальність світу минулого, своєрідність світу сьогодення, перспективи світу прийдешнього. У ці уявлення про світ входять знання понятійних систем і цінностей багатьох культур.

Уміння і навички, придбані на уроках емпатичного діалогу, готують фундамент для підключення старшокласників до учбового дослідження, що проводиться у формі інтегрованого полілогу, де культурологічна проблема розглядається панорамно, силами творчих груп класу, які охоплюють усіх учнів.

Дискусійний діалог - це урок-суперечка, метою якої є з'ясування і зіставлення різних точок зору, пошук і виявлення істини. В ньому беруть участь найактивніші і ерудовані читачі-старшокласники, що володіють навичками полеміки і аргументації. Ефективність дискусійного діалогу багато в чому визначається здатністю правильно формулювати питання і уміло на них відповідати.

Коли велика частина класу бере участь в дискусійному діалозі, він органічно переростає в урок інтегрованого полілогу-дослідження, де поставлена проблема розглядається панорамно, під кутом зору декількох аспектів, охоплюючи роботою усіх учнів класу. Кожна інтерактивна група пропонує увазі класу своє дослідження, працюючи в режимі полілогу як усередині групи, де висловлювання кожного пов'язано по сенсу і складає єдине ціле, так і класу в цілому, де зусилля усіх спрямовані на дослідження загальної проблеми. Атмосфера уроку пронизана особливим духом соборності, який являє собою справжнє духовне спілкування. В ході колективного дослідження множинність позицій, думок, точок зору спрямована в русло досягнення спільної мети дослідження.

Культурологічний компонент - це і викладання літератури в контексті інших видів мистецтва, які можуть допомогти учням зрозуміти актуальність поставленої проблеми не лише для письменника, але і художників, музикантів, скульпторів інших країн. Для організації діалогу як усередині культури, так і між культурами необхідне звернення до творів інших мистецтв: архітектури і скульптури, живопису і графіки, музики, театру, кіно і так далі. Різні мистецтва, взаємодоповнюючі один одного, створюють образ певної культурної епохи, передають її дух, її естетичні і етичні цінності. Звичайно, оскільки розмова йде про вивчення літератури, в центрі уваги знаходяться літературні тексти, твори ж культури створюють культурний контекст. Основний спосіб розгляду творів різних мистецтв - інтеграція, яка, на відміну від міжпредметних зв'язків, передбачає більш концептуальний, глибинний зв'язок. Інтеграція сприяє подоланню фрагментарності і мозаїчності знань що вчать, забезпечує оволодіння ними комплексним знанням, системою універсальних людських цінностей, служить формуванню системно-цілісного погляду на світ. Талановитий читач чує, бачить, осягає в звуках, фарбах, картинах культурний універсум художнього твору. Тому одним з основних психологічних механізмів

інтеграції є виникнення в свідомості учня ланцюгу асоціацій, зв'язаних між собою загальними ланками. З точки зору Л. Ковальчук, «у сучасній педагогічній практиці культурологічний підхід до уроків літератури передбачає декілька типів інтеграційних зв'язків:

- послідовний тип інтеграції (матеріал, що відноситься до різних видів мистецтв, організований в своєрідні блоки);
- паралельний зв'язок літератури і інших видів мистецтв, які вивчаються синхронно на кожному з етапів уроку;
- урок із змішаним типом інтеграційних зв'язків характеризується тим, що може включати як послідовний, так і паралельний інтеграційний зв'язок літератури, історії, образотворчого мистецтва і т.д.;
- тип інтеграційних зв'язків, що оперізує.

На такому уроці при вивченні конкретного твору або теми притягуються відомості з найрізноманітніших предметів і мистецтв, які доповнюють, уточнюють, розвивають літературний матеріал, заплітають його в нових ідеях, образах, поняттях, картинах. Структура уроку нагадує собою «ромашку», в центрі якої літературний текст, а її «пелюстки» - матеріал інших предметів, об'єднаний на рівні вмісту, способів і форм діяльності» [11].

У своїй практиці вчитель, спираючись на теорію синестезії (взаємодія зору, слуху, нюху, дотику і інших відчуттів в процесі сприйняття і аналізу художнього твору) використовує різні види мистецтв для створення цілісного уявлення про історичну епоху, типа культури, художній образ.

Вкажемо деякі методи і прийоми при вивченні культурного аспекту художнього твору:

- Робота учнів з коментарями до художнього твору.
 - Створення учнями історико-культурного коментаря до твору
 - Робота з культурознавчими і мистецтвознавчими тестами
 - Порівняння ілюстрацій, спектаклів, фільмів з художнім твором
 - Осмислення художнього твору через музичну інтерпретацію -
- Зіставлення творів різних видів мистецтв.
- Проведення спеціальних уроків "Занурення в епоху".
 - Віртуальні екскурсії.
 - Інтегровані завдання і проекти

Інтегровані завдання розвивають здатність чути діалог мистецтв, культур, уміння брати участь в діалозі.

Тільки *інтегрований* урок літератури дає учням можливість сприймати картину світу в її єдності і різноманітності. Структура інтегрованого уроку літератури завжди рухлива, варіативна і багатопланова. Вона виходить за рамки чотирьох етапної схеми традиційного уроку літератури, представляючи широкий вибір видів і форм для творчої діяльності учнів, що протікає у взаємозв'язку з духовним збагаченням їх внутрішнього світу. Інтегрований урок формує якісно новий тип читача-учня, якому властиві самостійна активність і радість дослідницького пошуку. Цей тип уроку призначений не лише для старших класів, потреба в ньому виникає в середній ланці, коли в поле аналізу потрапляє особа історичного або національного масштабу, ціннісний світ якої можна досягнути лише в контексті панорамного зрізу.

З коментуванням пов'язано встановлення різних дискурсів, які ведуться між художніми пластами тексту, що відображають певні світоглядні концепції, систему цінностей, культурні парадигми. Наприклад, в романі М. Булгакова «Майстер і Маргарита» чотири таких культурно-семантичних пласта: християнський (Історія Понтія Пілата і Ієшуа), конкретно-історичний (сатиричний опис Москви 30-х рр.), романтичний (романна історія Майстра і Маргарити), фантастичний (лінія Воланда і його свити). Виявлення внутрішніх дискурсів і включення в них і є одною з найважливіших сторін культурологічного тлумачення тексту.

У новітніх сучасних методичних дослідженнях розглядається ще один вигляд дискурсу, сприяючий активному засвоєнню що вчать культурологічних знань, формуванню їх читацької культури. Він пов'язаний з системно-функціональним підходом до вивчення художнього тексту і передбачає з'ясування ролі, функції того або іншого елементу тексту (тропа, сюжету, портрета, пейзажу, деталі і так далі) в системі цілого.

Останнім часом в шкільну практику активно упроваджується такий новий вигляд учбового дискурсу, як проектна діяльність і публічний захист що вчать дослідницьких проектів. Їх відмінність від звичайних повідомлень і доповідей на літературні теми полягає більшою мірою самостійності і творчій спрямованості учбовій діяльності школярів.

З точки зору культурологічного підходу особливо важливі проекти, пов'язані з тлумаченням образів культури в літературних текстах, а також з написанням кіносценаріїв по текстах творів, що вивчаються, створенням інсценувань-занурень в певну культуру або історичну епоху.

Результатом поступового входження школяра в різні області художньої культури стає його здатність сприйняття тексту твору і творчості письменника, художника, композитора в контексті культури, що створила його, досягнення розуміння тексту твору літератури як динамічного і закономірного, такого, що розвивається в межах загальнокультурного процесу, що має у своїй основі естетичні цінності і категорії, а також здатність старшокласників до інтерпретації літературного твору в цьому процесі.

Одним з прийомів роботи, що дозволяє реалізувати цілі формування культурологічної компетенції, є *"етимологічні етюди"*. Звернення на уроці до етимологічного аналізу завжди викликає інтерес підлітків, оскільки дозволяє подивитися на звичайні слова з незвичного боку, "підігріває" інтерес до слова, до вивчення мови, розширює лінгвістичний кругозір і сприяє формуванню культурознавчої компетенції. Результативний і інший прийом, що не вимагає застосування яких-небудь додаткових коштів шлях - попутні *соціо- і лінгвокультурні коментарі* до використовуваних на уроках текстів.

Добрі результати в культурологічній освіті дають уроки-дослідження. Вважаємо, що будь-який урок підготовки до твору - це не лише формування мовленнєвих навичок, але підготовка до розкриття душі, реалізація культурологічного підходу. На уроках російської мови, окрім багатого мовного матеріалу, можливо запропонувати репродукції картин великих російських художників, майстрів пейзажу і портрета (І.І. Левітана, І.І. Шишкіна, В.М. Васнецова, І.Е. Рєпіна, В.А. Серова), супроводжуючи кожному текстом мистецтвознавців.

Для успішного втілення ідеї культурологічних уроків учителям допоможуть наступні методи:

- метод творчого сприйняття (метод художнього читання)
- метод аналізуюче - інтерпретуючий (пошуковий, дослідницький)
- синтезуючий метод (реалізує подвійний аспект: мистецтво і наука у викладанні літератури).

Використовуючи культурологічний підхід в навчанні та вихованні учнів, ми *використовували наступні ідеї*: природа літературного твору зумовлює процес руху від слова до культури; при послідовній системі занурення в культуру літературного твору учні входять на рівень діалогу з його автором, з сучасниками письменника, з літературними героями, з критиками, а також з читачами різних поколінь та епох; маючи універсальні засоби впливу на особистість людини, література може цілісно, системно впливати на інтелект, емоції, світосприйняття, загальну культуру кожного, хто долучається до її багатств, розвивати пізнавальні здібності та почуття прекрасного.

Таким чином, впровадження культурологічного аспекту викладання літератури в школі сприяє плідному входженню учнів в контекст культури через реалізацію основних його напрямів - аксіологічного, етнокультурного і морально-екологічного, забезпечує формування ціннісно-світоглядного стержня особи учнів.

Культурологічний аспект викладання забезпечує духовно-особову орієнтацію шкільного уроку літератури, формує в учнів систему ціннісних уявлень про світ і людину, які стають для них світоглядними орієнтирами.

В процесі вивчення літератури з точки зору культурологічного підходу в учнів формуються також уміння знаходити і характеризувати історико-культурні факти, відбиті в літературних творах; використати історико-культурні коментарі до літературного твору і різні джерела інформації (довідкову, енциклопедичну літературу, засоби масової інформації, музеї, бібліотеки) для збагачення фонових знань.

Системне використання культурологічного підходу до вивчення мови та літератури дозволяє сформуванню в учнів систематизовані уявлення про навколишній світ, суспільство та людей; ціннісне відношення до біосфери, науково-технічних нововведень та культурних інновацій; готовність до раціонального природовикористання; здорового способу життя та безпечної поведінки

Культурологічний аспект викладання забезпечує оволодіння учнями основ наук, формування в них готовності до безперервної освіти, трудової діяльності, самостійного життєвого вибору та адаптації в соціумі, відповідальної участі в життєдіяльності родини, суспільства, держави.

Список літератури:

1. Лихачёв Д.С. Письма о добром и прекрасном / сост., общ. ред. Г. А. Дубровской. — М.: Дет. лит., 1985. — 207 с.
2. Олейник О.В. Культурологический подход как научная основа развития теории и практики педагогического образования [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://bibl.kma.mk.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2006/50-37-6.pdf>

3. Доманский В. А. Литература и культура: культурологический подход к изучению словесности в школе: учеб.пособие / В. А. Доманский. – М.: Наука: Флинта, 2002. – 161 с
4. Черкезова М.В. Культуроведческий аспект литературного образования. // Журнал «Русская словесность», № 3, 1998 г., с. 32
5. Лотман Ю.М. Беседы о русской культуре: Быт и традиции русского дворянства (XVIII-XIX века) / Ю.М. Лотман. — СПб. : Искусство, 1994. - 399с.
6. Ямбург В. А. Школа для всех. Адаптивная модель.— М.: Новая школа, 1997. – 352 с.
7. Голик О.Б. Интегративно-культурологический подход к формированию ценностной культуры педагогической деятельности [Электронный ресурс]. - Режим доступа: [http://www.bdpu.org/scientific.published/conf 2008/articles/Section 4/Golik.doc](http://www.bdpu.org/scientific.published/conf%202008/articles/Section%204/Golik.doc).
8. Маранцман В. Г. Интерпретация художественного произведения как технология общения с искусством // Литература в школе. 1998, №8
9. Педагогика: Большая современная энциклопедия /Сост. Э. Рапацевич. - Мн.: Современ. слово, 2005. - 720 с.
10. Айзерман Л.С. Уроки нравственного прозрения. – М.: Просвещение, 1983. –186 с.

УДК 37.033

Майборода Д.В.
учениця 9 –А класу
Іванова О.Я.

учитель біології та хімії, вчитель І категорії
Марганецької спеціалізованої природничо-математичної школи
І-ІІІ ступенів № 11 Марганецької міської ради
Дніпропетровської області

ЗВИЧАЄВО – ТРАДИЦІЙНА ОБРЯДОВІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ СІМЕЙ, ПОВ'ЯЗАНА З РОСЛИНАМИ ЧОРНОБРИВЦІВ, МАКІВ ТА ВОЛОШОК

*Рідний край, що зветься Україна,
Буду берегти, як рідну неньку!
Найдорожча в світі – це моя країна,
Я красу степів всю збережу, рідненька!*

Біорізноманіття – різноманітність рослин, тварин, грибів і мікроорганізмів, що знаходяться в наземних, морських та інших водних екосистемах та екологічних комплексах території країни, в яких вони є складовими частинами. Людина є невід'ємним елементом біорізноманіття і поза ним існувати не може.

Деградація довкілля, викликана інтенсивною господарською діяльністю людини, призвела до масштабних зрушень у природних екосистемах, наслідком чого є зменшення чисельності або зникнення багатьох видів рослин. Біорізноманіття навкошнього середовища забезпечує людство усім необхідним для існування. Воно забезпечує функціонування екосистем, у тому числі підтримує кругообіг та очистку природних вод, збереження ґрунтів і стабільність клімату. Рослини служили людині ще в далекі часи, віддалені від нас на кілька тисячоліть. Проблема збереження біорізноманіття була

актуальною у всі часи. Ще на Січі проводилась природоохоронна робота. Якщо козак завдавав збитків природі, він притягався до судової відповідальності і сплачував великий штраф.

Обрядові дії, пов'язані з рослинністю, відігравали важливу роль в календарних святах. Ці обряди мали забезпечити людині здоров'я, зміцнити добробут сім'ї, посилити плодючість землі й худоби, вберегти господарство від нечистої сили. Особливе місце займали рослини-символи у сімейних обрядах. Рослинні мотиви та образи широко представлені і в українському фольклорі..

Народні традиції і звичаї дуже добре відображають сутність, зміст і характер подій та явищ у природі, житті, зокрема у трудовій діяльності, побуті і дозвіллі людей. Споконвіку на Україні свята супроводжували численні традиції, звичаї, обряди, вірування тощо. За допомогою поетичного слова і магічного акту, святковою урочистою обстановкою люди прагнули створити в ці дні вимріяний образ достатку, щастя, злагоди і спокою в оселі.

Зберігаючи традиції, що пов'язані з різними обрядами, святами та повір'ями, українські сім'ї показували пошану до своїх батьків, свого рідного краю та зберігали і примножували те, що їм передали рідні (в тому числі і рослин, які мали велике значення в українських традиціях). В природі України зареєстровано чимало видів рослин, які перебувають під загрозою знищення. І тому разом зі знищенням рослин зникають або докорінно змінюються і традиційні обряди та свята українців.

На початку нашого дослідження, ми провели анкетування. Метою анкетування було визначення обізнаності мешканців нашого міста про рослини-символи України та використання їх у традиціях та звичаях українських сімей. Респондентам було запропоновано назвати декілька рослин, що на їх думку асоціюються з рідним краєм та використовуються під час обрядів та традиційних свят та пригадати про використання цих рослин у сімейному побуті. Кількість опитаних склала 417 чоловік. В основному це були батьки, бабусі та дідусі учнів нашої школи, але ми звертались з цими запитаннями й просто до перехожих нашого міста. Опитування проводилось протягом трьох тижнів на початку 2017 року .

Найчастіше пригадувані рослини жителями нашого міста це були калина, верба. Менш пригадуваними рослинами були соняшник, вишня, маки, волошки, чорнобривці. Після підведення підсумків анкетування були визначені рослини - об'єкти дослідження, а саме - чорнобривці, маки та волошки - менш згадувані рослини, для відтворення в пам'яті українців.

Також був проведений конкурс юних поетів «Рослини – символи України».

Чорнобривці. Батьківщина чорнобривців - Мексика, де вони ростуть у природних умовах. На території України введені в культуру дуже давно. Відомі в Україні найбільше однорічні види - чорнобривці дрібні та позначені. Існує 59 видів чорнобривців, у тому числі в Україні 3 види: чорнобривці прямостоячі, чорнобривці розлогі, чорнобривці вузьколисті, чорнобривці позначені.

Мак. Мак — рід рослин з родини Макових з великими червоними, рожевими (рідше жовтими або білими) квітками.

Рід об'єднує понад 100 видів рослин, з яких найпоширенішими є мак дикий та мак опійний або снодійний.

Волошки. Волошки – поширений однорічний бур'ян, який росте на засмічених полях у ячмені, пшениці, житі у вздовж доріг по всій Україні. Приблизно налічується близько 749 видів цієї рослини.

Рослини завжди відігравали велику роль і в усіх народів, починаючи з найвіддаленіших часів, про які нам оповідає лише історія та історичні пам'ятники. Ми зустрічаємося з ними із давніх-давен. Їм знаходилося місце і в війнах, і в бенкетах, і в урочистих поховальних процесіях, ними прикрашали вівтарі й місця жертвоприношень, вони були чарівними й цілющими ліками, охоронцями домашнього вогнища.

Скільки пов'язано з ними різних цікавих легенд, різних історичних оповідей та переказів, яке важливе значення вони мали в домашньому й громадському житті і окремих осіб, і цілих народів — навіть уявити собі важко.

Чорнобrivці в українських обрядах, святах та повір'ях

Сьогодні, так само, як і багато років назад насівають чорнобrivці. Дуже багато різних сортів чорнобrivців прикрашають як села так і міста: біля будинків, в парках, на площах, біля пам'ятників та ін. На сьогоднішній день, виведено дуже багато різних сортів чорнобrivців. Українські сім'ї з задоволенням прикрашають ними свою домівку, подвір'я, квітники, садочки, балкони, насіваючи їх просто в ґрунт, або окремо в горщики.

Чорнобrivці були однією з дванадцяти квіток, яку вплітали в український віночок. Особливо в українському дитячому віночку ці квіти були обов'язковою складовою. Вважалося, що кожна квітка мала свої цілющі властивості та лікувала дитину. Чорнобrivці допомагали позбутися головного болю. В українському рушнику, що завжди був оздоблений квітами, одними з вишитих квіток, можна було бачити чорнобrivці.

Назва цих квіток використовувалась, навіть, в назві українського взуття, чоботи, що були двокольоровими називали «чорнобrivцями».

Дуже часто на різні свята, українці прикрашали та оздоблювали свої домівки чорнобrivцями. Наприклад, на Різдво Пресвятої Богородиці, жінки прикрашали образи Матері Божої квітами. Часто можна було чути, наприклад таке: «Як файно вуйна Марія завітчала образ Матері Божої – чорнобrivцями, купчиками, васильками та рушничком».

На свято Маковія (14 серпня) чорнобrivці мали бути в складі «трійці», одними з обов'язкових квіток. З давніх – давен, ще була така традиція: мами дарували дітям вишитий рушник, хліб – сіль, і сіяли чорнобrivці на щасливу і добру дорогу. В деяких селах нашої країни, ця традиція збереглась і дотепер.

Ця квітка була оспівана у піснях та віршах:

Туман цвіте ранково по садах,
До школи зграйками летять малята.
І пробує крилом злітати птах,
І чорнобrivцевий рушник навколо хати.

Чорнобrivців насіяла мати
У моїм світанковім краю,
Та й навчила веснянку співати
Про квітучу надію свою.
Як на ті чорнобrivці погляну,

Бачу матір стареньку,
Бачу руки твої моя мамо,
Твою ласку я чую рідненька...

Мак в українських обрядах святах та повір'ях

У народі кажуть: «Як без вишні - не садок, так без маку – не вінок», «Нема в світі цвіту цвітнішого, як маківочка, нема ж і роду ріднішого, як матіночка»,

У народній свідомості й дотепер побутують перекази і живуть уявлення про високі та пишні трави, які росли в степах українських. А серед них цілими плесами процвітали маки.

Ой по горах а сніги біліють,
А по долинах усе цвітуть маки.
То ж не маки, то наші козаки,
А козаки усе новобранці...

Не злічити порівнянь, в яких краса макового цвіту співставляється з дівочою красою: «Дівчина, як маківочка», «Червоніє, як маків цвіт»

В таке порівняння вилилась та чудова незрівнянна картина квітучої природи. Червоний мак... Саме слово «червоний» означало – красивий, прекрасний, найкращий. Неповторна краса, рідкісне видовище, коли цвіте мак. Його і сьогодні, щороку насівають жителі нашого міста біля своїх будинків, або разом в суміші з волошками

Сьогодні, крім природніх звичайних видів маку, насівають його декоративні сорти, і він прикрашає садочки, квітники, і навіть, городи. Здавна зерном і цвітом мак становив розкіш українського селянина.

Існують різні версії про походження маку. То він виникає із крові убитої людини, то з крові дракона. Червоні пелюстки - це любов, навіть сьогодні, мак пов'язують з коханням, та оспівують це в піснях. Чорна серцевина – ненависть. Це символ поєдинку любові і ненависті.

Мак відомий із сивої давнини як рослина, яка має властивість навівати сон. У нашому народі побутують легенди про те, як дівчата полонянки обпоювали маковим напоєм ординців, ті засинали, а полонянки рятувались втечею. Мак в українському віночку символізує красу та молодість. За іншими даними, вважалось, що він був символом печалі й туги, що його вплітають у віночки ті, у кого хтось загинув. У стародавніх слов'ян були різні обряди, релігійні свята, пов'язані з рослиною маку, що здійснювались у певний час, повторювались у певні дні, на одному і тому ж місці.

Часто весняні свята у слов'ян мали землеробське значення. Землеробські роботи зображались під час цих свят символічними образами. Доказом цього є ігри, наприклад, сіяння маку і хороводні пісні, гаївки. Де зображувались оранка, сіяння різних рослин, а також маку. Мак сіяли в середині посту у середу. Інколи щей сніг лежав. Сіяли рослину тільки дівчата і молоді хлопці, щей співали:

Край долини – мак, мак;
Край широкої мак, мак-
Мак чистий, головастий;
Головочки, як ріпочки;
Молодії молодочки
Завивали головочки.

Буде мак тут!

25 червня, в день Преподобного Онуфрія Великого, дівчата збирали у полі сині волошки та червоні маки, несли додому та квітчали ними образи. Вмиваючись ранком, дівчата натирали щоки пелюстками червоного маку, - «Щоб завжди були рожеві лиця». Червоним маком дівчата теж уквітчали собі голови.

14 серпня святкується свято Маковія. Це свято і дотепер вшановують та святкують українські сім'ї. За звичай стало на Маковія збирати усяку городину (стебла, квіти), додавати пару колосків жита та пшениці, усякого зілля, обов'язково – мак (щоб росли більші маківки), все це обв'язували хусткою або гарним вишитим рушником, і несли святити до церкви. Той збиральний пучок називався «Маковієм». В цей день у церквах святять воду, хліб, квіти і мак. Дівчата, жінки, хлопці й чоловіки – всі по – святковому вбрані – йдуть до церкви й несуть на посвяту великі китиці жовтих (або городніх) купчаків, чорнобривців, васильків та великі достиглі голови маку. Принісши його після освячення додому, вішали просушити, вважаючи те Маковієве зілля дуже помічним. Після посвяти квітки й голівки маку кладуть за образами, і це все зберігається там аж до весни. Весною мак розсівають по городі, а сухі квітки дівчата на Благовіщення (7 квітня) вплітають у свої коси – «щоб не випадало з голови волосся». Саме цим маком годиться приправляти на Святвечір кутю.

Слідом за звичайним городнім маком дівки – чарівниці часто святять ще й мак – видюк (дикий мак), що в народному знахарстві вживається як засіб проти чародійства: цим маком треба обсипати дім, і всі вроки та хитрощі відьми пропадуть безслідно.

Обрядовою їжею в цей день (на свято Маковія), є «шуліки». Готують їх так: печуть коржі, ламають на дрібні шматочки, кладуть в макітру і заливають медовою ситою та розтертим маком. Цю їжу дуже люблять діти.

Ще одне традиційне свято, пов'язане з використанням рослини маку - це свято Друга Пречиста, що припадає на 21 вересня і святкується з нагоди Дня народження Пресвятої Діви Марії, яка за народними переказами, з'явилась у невеличкому місті Назареті і подарувала світові Ісуса Христа. Загалом це був своєрідний жіночий день, у який шанували Берегиню господи, обдаровуючи її хто чим міг. Приходили пошанувати матір, в цей день, заміжні доньки зі своїми подарунками, стравами. Мати давала кожній голівку маку, освячену на Маковія (14 серпня), «щоб рід не переводився».

Зерно маку вважалось делікатесом в українських селян. Пекли пампушки з маком, медові маківники – коржики з медом і маком. Його орнаменти використовували, як символіку в їжі. Наприклад, на свято Андрія (13 грудня) дівчата випікали великого коржа - калиту – з діркою посередині, на якому маківкою витискали орнамент. А на Святвечір (6 січня) на столі мають бути різні страви і обов'язково, кутя з маком. І сьогодні, на три традиційні свята готують кутю з маком.

«Кутю з маком,

Солону рибу з червоним раком,

З олією вареники,

Картопляні печеники...»

Традиційно в Україні готують три куті: багату – напередодні Різдва (6 січня), (Морозе, морозе, іди до нас кутю їсти), щедру – перед Новим роком (за старим стилем) і голодну – на Водохрещення (19 січня). Кутю готують із пшениці, приправлену товченим маком, медом та горіхами, а у Східній Україні - з рису прикрашену льодяниками.

Коржі з маком люблять, мабуть, усі. Та, на жаль, нині не часто вдається виростити цю корисну рослину, яка здавна була традиційною для українців. Так звана «боротьба з наркоманією» стала причиною повного винищення маку на городах і квітниках. І навіть на Маковія не завжди можна знайти макові головки, щоб посвятити в церкві.

Волошки в українських обрядах святах та повір'ях

Якщо мак прикрашає хлібні ниви нашого півдня, то їхня окраса на півночі — волошка. Чарівна, синя, як небо півдня, квіточка ця — необхідна приналежність і вірна супутниця житнього поля, і майже ніколи й ніде в іншому місці в дикому вигляді не зустрічається. А якщо б і стрілась, то це могло б засвідчити одне — тут колись було хлібне поле або дорога, що вела до нього. Такий постійний зв'язок волошки з житом пояснюється тим, що волошка — рослина не туземна, а занесена до нас разом із житом, батьківщиною якого вважається західна частина Азії. У народі кажуть: «Очі сині, як волошки в житі». Ці слова стали постійним образним порівнянням. Своєрідна краса квітки разом з житнім полем, в народних уявленнях є нерозлучними, а також нероздільними як художній символ.

Волошки часто описуються в літературі, оспівуються у фольклорній творчості, а особливо часто пригадуються в поезії. Синій колір волошки є символом незрівнянної краси, чистої радості, вроди та любові. Дуже часто, чисті блакитні очі коханих дівчат порівнюють з волошками: «Ой ви, очі волошкові...». Оспівується краса волошок в піснях і сьогодні. Пригадуються волошки і в казках, де їх порівнюють, як клаптик неба блакитного серед хлібів. У народі волошки називають так: волошиха, волошечка, волошек, чичинчик, блавет, василечик, васильок, васильковий цвіт. Волошку лугову з рожево — пурпурними квітами називають «сердечною травою», «польовою трояндою», синичником, синцем, синявкою, сирцем, синьоотою, синьоцвітом.

У народній медицині використовувалися збори трав, в яких присутня волошка, наприклад, для лікування гіпертонії. При захворюваннях печінки і жовчних шляхів застосовують настоянку з квіток волошки.

Але не тільки квіти і зрідка корінь і трава цієї рослини використовуються в медицині. Есенція стебел волошки і сік рослини мають ранозагоювальні властивості, тому саме їх використовують при ранах та переломах. Так само при переломах ефективний порошок з листя волошки.

Для припікання бородавок використовують дрібнорозтовчене насіння.

Якщо кинути квітку волошки у вогонь, а потім подивитися на нічне небо, то здасться, що зірки ворухнуться. А вдихання диму з волошки викликає страх.

Волошку носять з собою для залучення любові. Віна використовувалася в обрядах хліборобства і викликання творчих сил матері-природи.

Ще волошку застосовують для зняття порчі, як захисну рослину, рослину-оберіг, виганяючу злих духів і демонів.

Трава волошки синьої виганяє демонів і всяку нечисту силу. Щоб вигнати демонів і нечисту силу, необхідно хворого обкурювати димом сухої трави, а також вдихати дим.

- На теплому Олексія (30 березня) димом квіток обкурюють приміщення від цвілі.

- На Спаса (19 серпня) волошки святили у церкві. Відваром цієї трави лікували епілепсію, запій, внутрішній жар.

- Відваром волошок лікують запалення нирок і сечового міхура, а також застосовують при спазмах і катарах останнього.

- При затримці сечі добре допомагає суміш волошки синьої, звіробою та листя берези.

- Траву застосовують при стійкій алергії, яка виникає на ґрунті ниркової недостатності.

- Відвар трави знижує в крові концентрацію речовин, що сприяють каменеутворенню.

- Відвар і напар трави добре лікує запалення передміхурової залози у чоловіків.

- Відвар трави застосовують при наривах у людей.

- Свіжу подрібнену траву прикладають до ран, запальним місцям на шкірі, а також до сверблячих висипів для зменшення свербіжу.

- Відвар застосовують як протигарячковий і жарознижувачий засіб.

Квітки волошки синьої можуть бути використані для отримання фарб - блакитний та синій (для вовняних тканин), а також для виготовлення василькового оцту. Застосовуються для підфарбовування вермуту і шампанських вин в рожевий колір.

Волошка — добре знайома і багатьма улюблена квітка, поширена по всій території України та вважається бур'яном. Довгі роки рослину винищували, що призвело до значного зменшення чисельності волошок. Тому сьогодні ця рослина знаходиться під охороною та окремі види занесені до Червоної книги.

Досліджуючи традиції, пов'язані з рослинами чорнобривців, волошок та маків в українських обрядах, святах та повірях, ми визначили, що теперішнє покоління ще досить добре пам'ятає рослини - символи України і різними способами намагається передати інформацію своїм нащадкам, насадивши ці рослини біля своїх будинків, оспівуючи в піснях, складаючи вірші. Намагаються дотримуватись обрядових традицій. Але незважаючи на це коло рослин - символів невпинно звужується в пам'яті народу. Це відбувається не лише через незнання своєї історії та традицій, але й через людську діяльність: винищення рослин, розорювання природних ландшафтів. Все це призводить до збіднення біорізноманіття рослинного світу України. Якщо зникає вид рослини, то разом з цим зникають відомості в людській пам'яті, як наслідок зміна традицій, або її зникнення.

У процесі дотримання звичаїв і обрядів засвоюється культура дідів і прадідів, тобто — справжня народна культура, яка лежить в основі сучасної української національної культури. Народна культура, зосереджена в календарних традиціях, звичаях і обрядах, - це те життєдайне коріння, яке живить духовність, ідейність, моральність, естетику кожного українця. Разом із збереженням традицій, пов'язаних з рослинами в обрядах, святах та звичаях,

українські сім'ї передають любов до рідного краю, закликають зберігати рослини, які з давніх – давен мали велике значення та відігравали велику роль в їх повсякденному житті. Цим самим, наші батьки, бабусі та дідусі закликають шанувати та зберігати біорізноманіття свого рідного краю для себе та для майбутніх поколінь.

У кожного часу свій стиль своєї особливості. Звичайно ж ми не можемо взяти все з минулого і перенести в сьогодення, а відтак у майбутнє. Але взяти основу, примножити її сьогоденною цікавою звичаєвою обрядовістю і передати нащадкам – це наш обов'язок.

Список літератури:

1. Воропай О. Звичаї нашого народу – Київ, Оберіг, 1991
2. Гавриленко Л. А. Посібник з народознавства « Джерело», Запоріжжя «Просвіта», 2003
3. Гавриленко Л. А., Кокарева І. Г. Посібник з українського народознавства «Край», Запоріжжя «Просвіта», 2003
4. Грушевський М. Про старі часи на Україні: Коротка історія України – Київ, Обереги, 1991
5. Календар народних свят / Барвінок, 1990
6. Макаренко О. П. Стежками минувшини, Тернопіль Навчальна книга - Богдан, 2005
7. Наулко В. І., Артюх Л. Ф. та ін. Культура і побут населення України: Навч. Посібник – Київ, Либідь, 1991
8. Огієнко І. Українська культура. – Київ, 1991
9. Скуратівський В. Т. Покуть – Київ, Довіра, 1992
10. Шахова К. К. Народознавство - Дніпропетровськ, видавництво «Промінь», 1999

УДК 81

Мамико О.О.,
учениця 10-Б класу
Ковалець Т. О.

*вчитель англійської мови, спеціаліст вищої категорії, учитель-методист
КЗ "Навчально-виховний комплекс "Гімназія №11 - спеціалізована школа
I ступеня - дошкільний навчальний заклад "Еврика"
Кам'янської міської ради
tamara.kovalets007@gmail.com*

СПОСОБИ СЛОВОТВОРУ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ НА ПРИКЛАДІ САЙТУ TED.com

TED (Technology Entertainment Design) — некомерційний фонд в США відомий своїми щорічними конференціями на яких виступають видатні вчені, політики, бізнесмени та діячі мистецтва, обговорюючи різноманітні актуальні проблеми сучасності.

Було проаналізовано 20 промов видатних людей (лінгвістів, економістів, бізнесменів, політиків, психологів та письменників), у яких ми зустрілися з новою лексикою.

Ерін МакКін, лексикограф та автор онлайн словника Wordnik, у своїй промові «Go ahead, make up new words» називає 6 способів утворення нових слів в сучасній англійській мові. Перший спосіб – запозичення. Наприклад, *ninja* (японський воїн) взято з японської мови. Другий спосіб – злиття частин слів. Наприклад, *edutainment* (розважальна освіта) утворилося від слів *education* та *entertainment*. Третій спосіб – поєднання двох основ. Наприклад, *bookworm* (книжковий черв'як) або *duckface* (вираз обличчя, коли людина надуває губи, як качка). Четвертий спосіб – функціональний зсув або конверсія. Наприклад, іменник *friend* (друг) використовується як дієслово *to friend* (дружити), прикметник *commercial* (комерційний) перетворився в іменник *commercial* (реклама). Окремий приклад – слова із *green*. Наприклад, *letsgreenthiscity*. П'ятий спосіб – зворотнє утворення. Іменник *editor* з'явився раніше дієслова *to edit* (редагувати), *burglar* – раніше дієслова *to burgle* (вриватися в будівлю з метою крадіжки). Шостий спосіб – аббревіація. Наприклад, *NASA* (*National Aeronautics and Space Administration*) – НАСА та *OMG* (*oh my God*). Ерін МакКін вважає, що нові слова привертають увагу людей та змушують інших зосередитися на тому, що каже співрозмовник. Автор знайомить нас з такими словами як *absquatulate* – убігати, *mugwump* – важлива персона, *to frog* – стрибати дуже високо. Дуже популярними словами стали *obzocky* – дивний (синонім *weird*), *travable* – предмет, корисний для подорожі, *bae* – скорочення для *babe*.

Енн Курсан, професор англійської та історик мови, в своїй промові «What makes a word «real»?» надає приклад нового слова *to defriend* – видалити із друзів (Facebook). Такі сленгові слова як *hangry* (*hunger + anger*) – сердитий від голоду та *adorkable* (*adorable + dork (y)*) – милий дурень ще не з'явилися в офіційному словнику, але з точки зору автора, словники не вічні. Аббревіатури *LOL* та *YOLO* (*you only live once*) стали популярними в інтернеті. Енн Курсан аналізує деякі слова року по версії *American Dialect Society*. Наприклад, *recombobulation area* (зона комфорту), дієслово *to recombobulate* (привести себе до ладу), *multi-slacking* (прикидатися працюючим за комп'ютером, *to plutoe* (бути зниженим на посаді). Автор не впевнена, що ці слова стануть популярними, але такі слова як *app* (додаток), *e-* як префікс, *to google* вже увійшли до словників. *LOL* є в Оксфордському англійському словнику, а *to defriend* увійшло в Оксфордський американський словник. Приклади конверсії – *invite* в ролі іменника, *impact* та *incentivize* в ролі дієслів. Деякі слова змінюють своє значення, наприклад, *to peruse* зараз означає «швидко продивлятися текст», але перше значення було «читати уважно». Енн Курсан знайомить нас із словом *impactful*, яке утворено за допомогою суфіксації. Автор вважає, що слово є «справжнім», якщо спільнота використовує його та знає його значення.

Джон МакХортер присвячує свою промову текстовим повідомленням. Він заявляє, що текстові повідомлення не є письмом, тому що люди почали спочатку розмовляти, а письмо як свідомий процес утворилося пізніше. Він називає текстові повідомлення «мовою пальців» (*fingered speech*) та новим видом мови. Зараз, на думку Джона МакХортера, вираз *LOL* стає більш саркастичним. *Slash* (коса лінія) використовується для зміни теми. Автор

вважає текстові повідомлення лінгвістичним дивом, яке відбувається прямо перед нашими очима та є корисним для розвитку англійської мови.

Професор Девід Крістал не згоден з думкою багатьох лінгвістів, що текстові повідомлення «вбивають» мову, тому що тільки 10% їх змісту є аббревіатурами.

Марк Форсіс (Forsyth), автор бестселлера «The Etimologicon», знайомить нас із новим словом *snollygoster* (нечесний політик). Письменник надає приклад, як реальність змінює слова, вказуючи, що слово *president* спочатку означало «голова журі або зібрання» і не мало такого впливового значення як зараз.

Джон Кьоніг досліджує слова, які виражають почуття, що важко передати словами. В своїй промові «Beautiful new words to describe obscure emotions» він надає такі приклади, як *lachesism* (гонитва за катастрофами), *sonder* (розуміння, що життя інших людей таке ж важке, як і ваше). На його думку посправжньому реальне слово надає людині доступ до думок інших. ОК – найреальніше слово. Джон Кьоніг вважає, що словник приносить відчуття порядку в хаотичному Всесвіті.

Стів Джобс та Барак Обама у своїх історичних промовах використовують багато американізмів, наприклад, *unwed* – незаміжня, *dorm* – студентський гуртожиток, *to begin a new* – розпочати все заново, *to screw up* – доведений до відчаю, *to drown out* – вгамувати біль, *get-rich-quick-schemes* – плани швидко досягти своєї мети, *to take shortcuts* – обрати найкоротший шлях, *to chase after the usual brass rings* – гнатися за грошима. Американській англійській притаманно широке використання ідіоматичних висловів. Наприклад, *to rest on the laurels* – почитати на лаврах та *much ado about nothing* – багато галасу через дрібниці.

Розвиток новітніх технологій, воєнні та політичні події, процес глобалізації суттєво впливають на збагачення лексичного складу англійської мови. Семантичний зсув, додаткові конотації у знайомих словах, зрощення основ та скорочення слів, широке застосування конверсії для утворення дієслів від іменників, аббревіація та запозичення з інших мов, використання піктографічної форми комунікації є основними засобами словотвору в сучасній англійській мові.

Список літератури:

1. Храброва В. Е. О некоторых тенденциях лексических изменений в современном английском языке. — *Studia Humanitatis/Международный электронный научный журнал/ISSN 2308-8079*. — Выпуск журнала: № 4, 2015
2. Erin McKean: Go ahead, make up new words! — | TED Talk | TED.com — https://www.ted.com/talks/erin_mckean_go_ahead_make_up_new_words/transcript
3. Anne Curzan : What makes a word "real"? — | TED Talk | TED.com — https://www.ted.com/talks/anne_curzan_what_makes_a_word_real/transcript
4. John McWhorter: Txtng is killing language. JK!!! — | TED Talk | TED.com https://www.ted.com/talks/john_mcwhorter_txtng_is_killing_language_jk/transcript
5. Mark Forsyth: What's a snollygoster? A short lesson in political speaking. — https://www.ted.com/talks/mark_forsyth_what_s_a_snollygoster_a_short_lesson_in_political_speak/transcript

6. John Koenig: Beautiful new words to describe obscure emotions. — https://www.ted.com/talks/john_koenig_beautiful_new_words_to_describe_obscure_emotions
7. Steve Jobs: How to live before you die | TED Talk | TED.com. — https://www.ted.com/talks/steve_jobs_how_to_live_before_you_die
8. Barack Obama at Wesleyan Commencement Ceremony. — <https://www.youtube.com/watch?v=XX5WEgqw6pM>
9. David Crystal on Texting (S1E2 of It's Only a Theory). — https://www.youtube.com/watch?v=h79V_qUp91M

УДК 811.111

*Minyailo Claudia,
A teacher of English,
Lyceum № 61, Dnipro
claudiaminyailo@gmail.com*

REVIEW HOW TO MAKE AN INTERESTING ENGLISH LESSON

There are no secrets to success. It is the result of preparation, hard work, and learning from failure.

Colin Powell

I try to do my best to teach students, to make my classes interesting and informative, to develop students' creativity and imagination. The teachers are told how to teach. The aim is helping my pupils integrate their social, emotional and intellectual growth; share, use, understand knowledge; to make better decisions in their personal lives.

The main principle of my system of work is using different kinds of visual aids, multimedia, innovative technologies, music, additional materials, poetry moments, relax. I never forget that each student is a personality. I try not to teach them but to cooperate, to study together and to help each other.

Here are some strategies how to learn English, use English, live with English, enjoy English and you'll conquer the world and make it better. English for me is motivation, inspiration and desire to succeed in what you do. So, every day, during my teaching, I've got a nice opportunity to teach and to learn.

Teaching English is a long process. To my mind a teacher should be a good 'designer' of his lessons, he should know what to teach and how to teach for pupils to enjoy English. And I always bear the following, to use one and the same method for a long time is too boring for pupils, they lose their interest in English and learning it. A teacher should be always learning himself not to die as a teacher. Don't be afraid of experimenting several methods in your class.

1. *Pair and group work* inspire your pupils to a creative work, arise their interest in communicating English.

2. *The lessons conducted in the form of game a conference, excursion, trip, discussion or TV show are also liked by pupils.*

3. *Role-play* is one more way of making the lessons more interesting.

a) *Animal Moves*

Name an animal and everyone shows how that animal moves. The game is over when everyone named an animal and the class showed that animal.

b) *Write your name*

With one of your fingers, as a pencil, write your name in the air. Now repeat and ‘write’ with different body parts as your pencil – knee, toe, shoulder, head.

c) *Roundabout*

The pupils make two circles, inner and outer. They are moving like a roundabout and say, for example, what they can (inner circle), what they can’t do (outer circle).

d) *Singing songs* is very useful for our children. It’s one of the best ways of brightening up the English lesson.

Some strategies how to make an interesting English lesson

Following are some research-based strategies for motivating students to learn

1. *Become a role model for student interest*

Deliver your presentations with energy and enthusiasm. As a display of your motivation, your passion motivates your students. Make the course personal, showing why you are interested in the material.

2. *Get to know your students*

You will be able to better tailor your instructions to the students’. Display a strong interest in students’ learning and a faith in their abilities.

3. *Use examples freely*

Many students want to be shown why a concept or technique is useful before they want to study it further. Inform students about how your course prepares students for future opportunities.

4. *Use a variety of student-active teaching activities*

These activities directly engage students in the material and give them opportunities to achieve a level of mastery.

5. *Teach by discovery*

Students find discovering as satisfying through the problem.

6. *Goals*

Be ready to make changes in your life. Stay focused on the positive.

“When it comes to achieving your goals, being positive is so important”, agrees Rosenberg.

“The most effective way to change our beliefs is to create a mental story of success”, Frost says. We need to picture ourselves as we want to be, and we need to talk about it.

7. *Use Internet in the classroom*

The Web is great for research projects, as it enables students to gather detailed information that might otherwise be difficult to find. Keep in mind that searching the Web works best with upper level students. Also, Web research is better for individual rather than group projects, and is easier if each student has access to a computer.

8. *Give multimedia presentations – or have your students give them*

Liven up a traditional class by using a PowerPoint presentation that incorporates photographs, diagrams, sound effects, music or video clips. Consider your high school students develop presentation as a review tool before English tests. Their works may be so good that you will want to use it in future classes!

9. *Be free with praise and constructive in criticism*

10. *Give students as much control over their own education as possible*

Bibliography:

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: викладання, оцінювання. – К. : Ленвіт, 2004.- 261 с.
2. Judith Toack Lanier. Redefining the teacher role//Англійська мова. Усе для репетитора. 3 (39) 2017// Основа. – 2017. - № 3. – С. 8-10
3. www.thirteen.org
4. www.teachclub.com, Kim Haynes
5. Kim Haynes. Use technology//Англійська мова. Все для репетитора. – Основа. – 2017. - № 1.- С. 5-8
6. Kuchah, K. and Smith, R. 2011. Pedagogy of autonomy difficult circumstances: Principles from practice'. International Journal of Innovation in Language Learning and Teaching 5/2: 119-139

УДК 372.8

Мулявко К.М.,

*вчитель російської мови та зарубіжної літератури, «старший учитель»,
Криворізька загальноосвітня школа №44
kara.nik69@gmail.com*

ФОРМУВАННЯ НАВИЧКІВ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗАСОБАМИ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Сучасне інформаційне суспільство – це суспільство періоду високих технологій, що потребує від освіти формування мислячої, самостійної, компетентної та активної творчої особистості. У зв'язку із цим зростає роль обґрунтованого вибору. А обґрунтований вибір без критичного мислення неможливий.

Сучасне життя ставить перед школою нові завдання: не просто озброїти учнів сумою знань з певних предметів, а навчити творчо використовувати їх на практиці, сформувати здатність розв'язувати життєві проблеми, а не уникати їх. Для вирішення цієї важливої проблеми необхідно змінити підхід до самого процесу навчання. В першу чергу треба сприймати учня не як об'єкт навчального процесу, а як рівноправного партнера.

Без сумніву, запровадження технології розвитку критичного мислення в навчальний процес забезпечує прийняття оптимальних зважених рішень у будь-якій галузі, дає можливість продуктивного обміну думками, новими ідеями та особисто здобутими знаннями, спонукає до пошуку вагомих доречних аргументів власної позиції.

Критично мислять ті, хто володіє інформацією і здатний аналізувати її, робити власний вибір та обґрунтовувати погляди.

Дослідник С.Терно,[4] вважає, що основними рисами критичного мислення є такі вміння:

- робити логічні висновки;
- приймати обґрунтовані рішення;
- давати оцінку позитивних і негативних рис як отриманої інформації, так і самого розумового процесу;
- бути спрямованим на результат.

Саме на уроках мови та літератури формується етичне і толерантне ставлення до чужої думки, тому такі уроки стимулюють критичне мислення школярів. Тож учителю-предметнику потрібно сформувати в учнів найнеобхідніші для уроку мови та літератури навички, які стануть підґрунтям розвитку їх критичного мислення. Йдеться про вміння працювати з художнім текстом, вести діалог, працювати в команді, приймати рішення.

Розвиток критичного мислення — це дуже важливий аспект не лише у навчанні, а й у повсякденному житті, де герої є реальними, а їхні вчинки — це твої дії та дії твоїх дітей. Навчити дітей мислити критично — означає правильно поставити запитання, спрямувати увагу в правильне русло, вчити робити висновки та знаходити рішення. Але все це неможливе без формування вдумливого свідомого читача.

Для того, щоб кожна дитина могла розвинути свої творчі можливості, необхідним є розумне керівництво з боку вчителя.

Сформувати читацьку компетенцію вчитель літератури зможе, як вважає проф. О.Ісаєва, тільки у процесі комплексного вирішення таких завдань: зацікавити учнів читанням; розвивати цей інтерес до створення постійної потреби у читанні; навчити вибирати літературу, враховуючи вікові та особистісні інтереси; створити належні психолого-педагогічні умови для сприйняття, розуміння та оцінки прочитаного; забезпечити певні знання з теорії та історії літератури, літературної критики; формувати навички аналізу художнього твору; організовувати дослідницьку роботу школярів; розвивати усне та писемне мовлення учнів; працювати над постійним удосконаленням естетичного смаку школярів.

Звичайно, питома вага серед цих завдань належить вмінню вчителя організувати навчально-виховний процес на уроках літератури, зробити його цікавим, змістовним. Для цього необхідно ґрунтовно знати методику навчання літератури, вміло користуватися всією палітрою методів, прийомів, технологій навчання, як традиційних, так і інноваційних. Необхідно пильну увагу приділяти мотивації навчання, щоб допомогти учням поновити попередні знання, пробудити їхню цікавість і спонукати до постійного пошуку, пам'ятаючи при цьому, що, як зазначив свого часу відомий український вчений-методист Євген Пасічник: «... важливими є методи навчання. Але не менш важливим є і сам учень, як особистість, його потреби, особливості, внутрішні психологічні стани».[2] На етапі мотивації, або як називають етапі евокації, для зацікавлення учнів доцільно використовувати ігрові прийоми, розгадування кросвордів, пошук ключових слів у формулюванні теми, літературні диктанти, вікторини, проблемні запитання, евристичну бесіду тощо.

Учитель, навчаючи дітей читати, водночас вчить їх розуміти художні твори. Адже кожен твір, яким би він не був довершеним, ніколи не справить на читача відповідного враження, якщо той не розуміє його до кінця. Школярі не завжди і не все сприймають після першого читання. Дуже часто вони йдуть до розуміння через емоції, що виникли під час ознайомлення з текстом. Тому до першого ознайомлення з твором дітей потрібно готувати, налаштовувати їх на сприйняття, допомагати засвоювати невичерпне багатство ідейно-художнього змісту, моральні принципи героїв.

На цьому етапі варто використовувати методи бесіди, усного малювання, їх використання має на меті ввести учнів у коло змальованих у творі образів, відчуттів і настроїв, спонукати до активної діяльності пам'ять і знання дітей, без чого неможлива дальша робота читця. Слова вчителя завжди мають спиратися на емоційно підготовлений ґрунт. Створюючи умови для активного сприймання твору учнями, педагог повинен пам'ятати, що використання будь-яких допоміжних засобів на уроках читання, літератури підпорядковується головному — художньому слову. Готуючи школярів до розуміння твору, учитель одночасно готує їх до цілеспрямованих спостережень над текстом, в подальшому розвиває у них мистецтво образного бачення [2,с.52]

Але основним у роботі вчителя-словесника є, безперечно, вміння організувати роботу з текстом художнього твору, його аналіз. Саме цьому мають бути підпорядковані всі структурні елементи літератури, як навчального предмета: основи історії та теорії літератури, окремі літературно-критичні статті, розвиток усного і писемного мовлення, фонові знання. Вчитель має підійти до проблеми шкільного аналізу художнього твору зі всією серйозністю, адже якщо йому вдалося зацікавити учня твором, пробудити в ньому інтерес до його прочитання, то ні в якому разі не можна все зіпсувати нецікавою, шаблонною, моралізаторською розмовою про цей твір на уроці у процесі його обговорення. Основне завдання вчителя — допомогти читачеві-учню максимально наблизитися у сприйнятті твору до авторського задуму, побачити, відчувти всі проблеми, які порушує автор, і які торкнулися душі читача-учня. А потім, використовуючи всі структурні елементи уроку, різноманіття методичної палітри, основи герменевтичної діяльності, навчити його виходити за межі художнього твору, робити власні висновки і формувати власні закони життя.

Відповідно до вікових особливостей учнів 5-7 класів на етапі роботи з художнім твором, або як його ще називають, на етапі усвідомлення, можна використовувати читання у ролях, переказ ланцюжком, читання з використанням системи позначок «Поміч», поєднання читання з аналізом прочитаного, читання з передбаченням, переказ від імені героя, формулювання запитань письменнику, літературному герою та інше.

Для підлітків є характерним, сприйняття літературного твору лише у співвіднесенні з власним внутрішнім світом. Це час у розвитку дитини, коли дуже важливо не підмінити аналіз твору аналізом власних переживань. Важливо зуміти сфокусувати увагу учня на проблемних питаннях і шляхах їхнього вирішення. З цією метою доцільними будуть розігрування ситуацій за ролями, такі інноваційні технології, як «мозковий штурм», «обери позицію», коли учень пояснює власний вибір, вчиться сприймати інші точки зору на поставлену проблему.

У старших класах учень уже розрізняє власну моральну площину поведінки і певну умовність, створену уявою письменника. Щоб залучити учня до сприйняття морального досвіду людства через літературний твір, допомогти йому зрозуміти причини і наслідки буття, необхідна поглиблена робота з різними видами контексту, зростає значущість дослідницької, пошукової діяльності. Тому можна використовувати, окрім зазначених вище, такі види роботи, як зіставлення твору з іншими художніми творами, зіставлення аргументів (групи учнів презентують дібрану інформацію про бачення

проблеми з різних точок зору), зіставлення підрядника і кількох варіантів перекладу, зіставлення художнього твору з його екранізацією, постановкою на сцені тощо.

Обов'язковим є узагальнення, підбиття підсумків кожного уроку, тобто етап рефлексії. На цьому етапі можна запропонувати учням поставити запитання (написати листа) письменнику або герою, створити сенкан, узагальнити знання за допомогою гронування, можна запропонувати закінчити речення «Сьогодні на уроці я зрозумів...», «Образ допоміг письменнику висловити думку...» тощо.

Таким чином, поєднання традиційних та інноваційних методик у процесі формування читацької компетенції школярів сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу, формує свідоме ставлення до нього, допомагає поглибленому сприйняттю художнього твору, розвиває в учнів навички критичного мислення, спілкування, творчого пошуку.

У 5-6 класах учні входять у світ літератури, досягають певного рівня начитаності, що дозволяє робити перші теоретичні узагальнення про характери, особливості зображення дійових осіб і навколишнього їх оточення, проводити спостереження над мовою твору, виконувати усні і письмові роботи. Твори, що вивчаються у 5-6 кл. об'єднані за хронологічним і проблемно-тематичним принципом. Вивчаючи міфи і народні казки, учні спостерігають, як побудовані твори, в чому їх художня своєрідність, вводиться поняття про жанри фольклору. Такі види робіт, як словесне малювання, створення ілюстрацій, виразний переказ, складання таблиць «Як побудована чарівна казка?», нарешті, створення власних казок, загадок, інсценування казок сприяють формуванню читацьких компетенцій і як наслідок формують критичне відношення до твору.

Вивчаючи в 5 класі літературну казку Андерсена «Непохитний олов'яний солдатик», учень спостерігає над тим, як в деталях портретних характеристик виражено авторське відношення до героїв. Учні вчаться працювати на уроках літератури з олівцем, відмічаючи, підкреслюючи в тексті ті деталі портрета героя, в яких виражено авторське відношення. Робота з олівцем на уроках літератури повинна проводитися в системі і надалі.

Важлива словникова робота на уроках і удома. Можна складати словники важких і незнайомих слів, що зустрілися в текстах (як правило, це архаїзми або історизми), проводити словникові диктанти. Це не лише розширює словниковий запас учнів, але і дозволяє зрозуміти прочитаний текст.

Систематичне проведення вікторин на знання і розуміння тексту також ефективне. Відповідаючи на питання вікторини, учень демонструє, наскільки уважно він читав текст, запам'ятовуючи не лише події і імена героїв, але і портретні характеристики, пейзажні описи, інтер'єр, важливі репліки персонажів і так далі. Такі вікторини можна провести в 5 класі за повістю «Пригоди Тома Соєра». Особливо люблять учні самостійно складати питання вікторини, ця робота творчого характеру, адже поставити цікаві і різноманітні питання, торкнувшись різних аспектів тексту, нелегко: тут важливі і увага до деталей, і вміння виділяти головне, і здатність грамотно сформулювати питання.

Уважний, вдумливий читач здатний не лише виділяти в тексті головну інформацію, відповідати на питання учителя, але і сам формулювати питання.

Учні часто отримують завдання сформулювати питання до тексту. Іноді ці питання звернені до учителя, оскільки потрібно роз'яснення незрозумілого. Іноді самі питання бувають цікаві, свідчать про вміння бачити проблему і формулювати її, увазі в художньому слову. Проблемне питання на уроках літератури - найважливіший засіб формування читацьких компетенцій, а вміння поставити таке питання - головна риса допитливого, аналітично мислячого читача. Проблемний виклад знань стимулює пізнавальну активність учнів, тому що він поєднаний з догадкою, дивом, незрозумінням. Це штовхає учнів до роздумів і пошуку рішень, будить і формує інтерес до навчання, розвиває ініціативу учнів у пізнавальній діяльності, формує вміння бачити проблему і знаходити шляхи її реалізації, залучає до методів наукового пізнання. Складність проблемної ситуації має бути такою, щоб учні за певним напрямком, спираючись на допомогу вчителя, змогли вирішити її самостійно.

Творчий підхід вчителя до викладання зарубіжної літератури допомагає розвивати природні якості учнів, формує їх власні погляди на життя, сприяє повноцінному осмисленню художніх творів. На таких уроках учням завжди цікаво.

За відомим висловом В.Гюго, "Найкращий читач - це підготовлений читач".

Отже, до умов формування читацьких компетенцій треба віднести: вибір оптимальних методів, засобів, видів та форм навчання, які сприяють формуванню читацьких навичок та вмінь; інтегроване використання індивідуальних, групових методів та форм навчального процесу й позакласної роботи; потенційні можливості учнів, організація самоосвіти.

Список літератури:

1. Загашев И.О, Заир-Бек С.И., І. В. Муштавинская И.В. Учим детей мыслить критически. – СПб: Речь, 2003р. -190с. [Електронний ресурс]. – Джерело доступу : <http://nashol.com/2015021882600/uchim-detei-mislit-kriticheskii-zagashiev-i-o-zair-bek-s-i-mushtavinskaya-i-v-2003.html>

2. Загашев И. О., Заир-Бек С. И. Критическое мышление. Технология развития. - СПб.: Альянс «Дельта», 2003.-284с.

3.Луцишина О.Г. Формування активної читацької особистості засобами інтерактивних форм навчання на уроках зарубіжної літератури // Зарубіжна література в школі. – 2008. - № 6. – С.2-11

4. Терно С.О. Розвиток критичного мислення старшокласників у процесі навчання історії. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. – 275с.

5. Тягло О.В. Критичне мислення: Навчальний посібник. – Харків: Основа, 2008. – 189с.

7. Сафарян С. Проблеми формування читацької компетенції школярів у світлі сучасного змісту шкільної літературної освіти / С. Сафарян // Всесвіт. л-ра в серед. навч. закл. України. - 2008. - № 10. - С. 4-6.

8. Ситченко А. Формувати читацьку компетентність : про науково-педагогічні засади цієї роботи / А. Ситченко // Всесвіт. л-ра в серед. навч. закл. України. - 2007. - № 10. - С. 49-53.

Г.С. СКОВОРОДА: ЖИТТЯ, ТВОРЧІСТЬ, ПОГЛЯДИ

Творчість видатного українського мислителя-гуманіста, письменника, просвітителя Григорія Сковороди є яскравою сторінкою у житті нашого народу. У його творах відобразилися світогляд, спосіб мислення, жива душа українців. Сковорода цікавий не лише як філософ, але як педагог, практик, теоретик, просто людина.

П.Тичина писав: «Чим ширша своєю діяльністю людина, тим далі після її смерті шириться пам'ять про неї. Чим ясніший своєю моральністю й правдивіший голос творця, тим чистішим і звучнішим стає його голос з часом, у віках.» Так і зі Сковородою. Минає 295 років з того часу, як цей самотній письменник ходив по землі, проте голос його не стихає, а все дужчає.

Ще за життя Сковороду називали «українським Сократом», «українським Горацієм», бо він значно розвинув на Україні філософію, літературу, педагогіку.

Григорій Савич народився 3 грудня 1722 року в селі Чорнухи на Полтавщині у бідній козацькій родині. Навчався у Києво-Могилянській академії. Три роки (1741- 1744) співав у придворній хоровій капелі цариці Єлизавети (деякий час був регентом – керівником хору), це дало змогу побувати за кордоном: в Австрії, Італії, Німеччині, Польщі, Угорщині. Там Сковорода збагачував знання, відвідував лекції відомих учених.

Протягом 1753 року працював у Переяславському колегіумі, де викладав піітику. Через конфлікт із керівництвом закладу був змушений покинути роботу. З 1754 по 1759 роки продовжив педагогічну діяльність як домашній учитель, вихователь. Пізніше викладав у Харківському колегіумі поетику, риторику, грецьку мову. Систему виховання Сковорода розробив у курсі «Християнське добронравіє» і пропагував його, коли у 1769 році покинув педагогічну діяльність і став мандрівним філософом. На могилі філософа написано його слова «Світ ловив мене, але не спіймав».

Спадщина письменника – філософа складається з філософських трактатів, поезій, байок. У творах відбито філософські погляди автора: життя людини – це постійне самопізнання, самовдосконалення. Світ можна зробити цілісним, лише віднайшовши себе, пізнавши сутність свого «я».

Твори Сковороди відзначаються афористичністю. Не одна крилата фраза пішла мандрувати по світу з його писань: «Любов виникає з любові; коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю»; «Краще голий та правдивий, ніж багатий та беззаконий»; «Ні про що не турбуватись – значить не жити, а бути мертвим». Григорій Сковорода є автором творів повчального характеру.

У його байках особливо важливим є мотив «сродної» праці, праці, яка є природною потребою кожної людини. Без праці людина не може мати щасливого життя і морального задоволення, переконує Григорій Савич.

Робота приносить суспільству матеріальне і духовне багатство. Смісл життя – працювати за покликанням, за нахилом і обдаруванням, виконувати посильну й доступну людині "сродну" працю. Тільки тоді всі люди будуть щасливими. Про це він переконливо доводить у байці «Пчела і Шершень».

Але є ще одна всезагальна умова щасливого життя – доброзичливе ставлення людини до людини, взаєморозуміння, взаємоповага, вірність.

Г. С. Сковорода писав: «Щаслив тот, кто сопряг сродную себе частную должность с общею. Сія есть истинная жизнь». Сам філософ ніколи не порушував принципів, які проповідував у своїх творах.

Зовсім не думаючи про почесі, зневажаючи їх, Григорій Савич все ж заслужив усенародне визнання і пам'ять за свою мужність, любов і повагу до бідного люду, за протест проти несправедливості й зла, засудження наживи, духовну незалежність. Вже у XVIII столітті пісні та «псалми» письменника-філософа увійшли до репертуару кобзарів і лірників. Г.С. Сковорода – письменник і філософ зі світовим іменем.

Найповніше естетичні погляди письменника відбилися у поетичній творчості, сповненій життєвої сили, глибини змісту, художньої довершеності. Глибоко лірична, багата на філософські роздуми, вона, як і вся творчість мислителя-гуманіста, служила інтересам трудового народу. За давньою поетичною традицією письменник назвав збірку своїх віршів «Сад божественних песней».

Вершиною поетичної творчості Сковороди є знаменита 10-та пісня «Всякому городу нрав і права». Ніде у нього не знайдемо точніших і конкретніших образів та картин живої дійсності, гострішої постановки животрепетних питань тогочасного життя. У сконденсованій, афористичній формі поет піддав нищівному засудженню різні негативні риси сучасного йому суспільства – підлабузництво, брехню, обман, зажерливість, розкіш, розпусту, гонитву за багатством. Усім мерзотам «світу» він протиставив свій ідеал людини, у якій «совесть, как чистый хрусталь», яка керується світлом розуму:

А мне одна только в свете дума,

Как бы умереть мне не без ума.

Пісня стала народною, була в активному репертуарі лірників і кобзарів XIX століття, навіть зазнала певних текстових змін і доповнень, що характерно для усної народної творчості. Світові насильства, стяжательства і багатства Сковорода протиставляє спокій душі, чесну працю, скромність і мудрість.

Григорій Савич основну увагу приділяв філософсько-етичній проблематиці, а саму філософію розумів як спосіб самоутвердження людини у світі. Сутність людського щастя, сенс людського буття, шляхи досягнення блаженства в реальному світі стали головною темою всіх його творів, поєднуючись з розробкою загально філософської концепції світу і людини.

Світогляд Г. Сковороди носить глибоко пантеїстичний характер. На його думку, Бог, всемогутня духовна сутність, що стоїть над природою і людиною, не існує. Бог є істина, природа в природі, живе в ньому людина в людині. Звідси заперечення буквального розуміння біблійних чудес як таких, що не відповідають істинній сутності Бога. Стверджуючи вічність матеріального світу, Г. Сковорода вважав, що вічність матерії зумовлюється невидимою натурою Бога, є тінню вічної духовної субстанції. Єдність матеріального і

духовного, загального і одиничного він прагнув осмислити в теоретико-пізнавальному відношенні черезвзаємозв'язок сутності і видимості, а в моральному плані через поняття добра і зла.

Реальність, на думку філософа, є гармонійною взаємодією трьох світів: макрокосму (великого світу), мікркосму (людини), що глибиною не поступається великому світу, і символічного світу або Біблії. У свою чергу кожний з трьох світів є єдністю двох «натур»: «видимої», «зовнішньої», «тіньової» й «невидимої», «внутрішньої», «світлої».

Зовнішнє – тіло, його Сковорода характеризує як тінь, тління, оболонку. Через нього просвічує «істина» людини, душа, в якій одвічно присутній Бог. Кожна людина, на думку мислителя, несе в собі божу істину. Бог не тільки є прихованим у людській душі, – він є її джерелом. Між зовнішньою і внутрішньою «натурами» існує гармонія, яка встановлюється через Бога. Звідси виходить, що, пізнаючи макрокосм і відкриваючи в ньому його творця, людина усвідомлює і себе як творіння боже. Г.Сковорода постійно говорив, що люди повинні пізнати самих себе, свої здібності, виробити відповідно до своєї природи спосіб життя. В основі цього способу життя повинна бути «споріднена праця» – спосіб гармонійних взаємин зі світом.

Свої філософські погляди мислитель вмотивовував не у наукових працях, а в філософсько-літературних творах. Він написав сімнадцять літературно-філософських трактатів, поетичну збірку «Сад божественних пісень», збірку «Байки Харківські». Літературно-філософську цінність представляють і твори та листи, писані латинською мовою, що залишилися поза збірками. Мотиви творів Г.Сковорода дуже щирі і, як кришталь, прозорі, вони високо підносяться над особистими і приватними інтересами, вони перейняті інтересами людського добра; у своїй діяльності він іде на жертви, забуває про себе, праця захоплює його цілком, захоплює всі його сили, здібності та енергію. А це означає, що Григорій Савич Сковорода був не тільки талановитим письменником, самобутнім мислителем, а й справжнім громадським діячем.

Список літератури:

1. Багалій, Д. І. Український мандрований філософ Григорій Сковорода / Д. І. Багалій. — 2-е вид., випр. — К. : Оріє, 1992. — 469 с.
2. Драч І., Кримський С., Попович М. Григорій Сковорода: Біографічна повість. — К., 1984.-534 с.
3. Ефремов, С. О. Історія українського письменства / С. О. Ефремов. — К. : Феміна, 1995. — 686 с.
4. Махновець Л. Григорій Сковорода. Біографія.— К-, 1972. — 420 с.
5. Сковорода, Г. С. (1722-1794). Пізнай в собі людину/ Г. С. Сковорода. — Львів: Світ, 1995. — 527 с.
6. Солод, Ю. Українська класична література: конспект : навч. посіб. за програмою 9-10 кл. / Ю. Солод. — К. : Світло знань, 2006. — 447 с.
7. Шевчук В. Ідея простоти в елітарному світогляді Г. Сковорода // Україна: Наука і культура. Вип. 26—27. — К., 1993.

БУКВА Ґ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Вивчаючи рідну мову, починаючи з дитячої різнокольорової абетки, букваря, підручника української мови, я помітила, що сама ображена увагою є буква Ґ. Бабусі й дідусі її не пам'ятають, батьки - не визнають, а нам, дітям, треба її вчити. Як же можна не любити таку цікаву, «нову дитинку» нашого рідного алфавіту? Мені здається, що це несправедливо! І я хочу довести, що літера Ґ потрібна, цікава, весела і заслуговує на поважне місце в сучасній українській мові.

Понад 370 років тому Мелетій Смотрицький, один із найосвіченіших українських філологів кінця XVI — початку XVII століть, запровадив літеру Ґ як різновид грецької гами для передачі зімкненого звука, на відміну від Г, що вживався на той час для передачі щільного українського звука. Сам звук — зімкнений (вибуховий, проривний) — очевидно, існував в усному мовленні задовго до запровадження літери, бо вже в пам'ятках XIV-XV сторіч (переважно в ділових документах — грамотах того часу) зустрічаються слова, в яких Ґ (звук) передавався буквосполученням КГ: кґрунтъ, Скирикґайло та ін. Літеру Ґ зустрічаємо і в “Лексиконі” Памви Беринди (1629), і в пізніших документах.

Пізніше паралельно поширилося позначення зімкненого звука (г) через латинську літеру G: нею користувалися видавці творів Л. Боровиковського, “Граматки” П. Куліша, журналу “Основа”, збірника “Українські приказки, прислів'я і таке інше” М.Номиса тощо. Але заборона друкованого українського слова у Східній Україні наклала табу й на літеру Ґ. У Галичині ця літера переважала в граматиках, художніх творах та газетах минулого століття. Вперше запровадив її Йосиф Левицький у своїй граматиці в 1834 році. Літера Ґ входила в офіційний правопис так званої “желехівки” (Правопис Євгена Желехівського був хоча й регіональним, проте одним з найдовше вживаних та поширених) і проіснувала до 1939-1944 рр. у Галичині та на Закарпатті.

У Східній Україні після скасування заборон на друковане українське слово літера Ґ ввійшла до складу алфавіту, схваленого комісією петербурзької Академії наук, і вживалася до 1933 року. У “Словнику української мови”, упорядкованому Борисом Грінченком і випущеному протягом 1907-1909 років, налічується близько 300 слів з літерою Ґ. Вона вживалася в основних органах преси, у виданнях художніх творів та листуванні письменників і вчених того часу.

З 1933 року і до сьогодні ця літера майже не вживається в українській мові, незважаючи на запровадження третього видання Українського правопису, випущеного в світ 1990 року.

Літера ґ передає на письмі задньоязиковий зімкнений приголосний як в українських словах, так і в давнозапозичених і зукраїнізованих: аґрус, гаґа, гаґда, гаґдж, гаґнок, гаґтунок, гґвалт, гґвалтувати, гґегати, гґедзь, гґелґотати, гґерґотати, гґерґотіти, гґигнути, гґирлиґа, гґлей, гґніт (у лампі), гґогель-моґель,

грасувати, грати (іменник), гратчастий, гречний, гринджоли, ґрунт, гудзик, гуля, джигун, дзига, дзиглик тощо та похідні від них, а також у прізвищах Ґалаган, Ґудзь і под. *Примітка.* У власних назвах іншомовного походження етимологічний g згідно з усталеною традицією вимовляється як г; проте збереження g у вимові не є порушенням орфоепічної норми. Отже, правильною є вимова: Ґданськ і Ґданськ, Ґренландія й Ґренландія, Ґібралтар і Ґібралтар; Ґарібальді й Ґарібальді, Ґете й Ґете.

«Казка, фантазія - це ключик, за допомогою якого можна відкрити джерела думки і слова. Без казки, без гри уяви дитина не може жити... Казка - це, образно кажучи, свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячої думки і мови».

В. Сухомлинський

Вивчаючи дитячу літературу, я помітила, що буква Ґ в українській мові трапляється не часто, тільки в окремих словах, значення яких пояснюється за допомогою поезії, прози, усної народної творчості, синонімів, словосполучень, спільнокореневих слів.

Буква Ґ з рижком вгорі Посміхнулась дітворі:
Щоб дзвінкіш лунала мова,
Я прийшла в абетку знову,
Бо колись у ній жила,
Мов та маківка, цвіла.
В багатьох словах цікавих Красувалась, наче пава:
Ґрунт і ґаблі, і ґирлига,
Ґуля, ґніт, дзигар і дзига,
Ґаламага, ґринджолята...
Тож прийміть мене, малята.
Придивляйтеся, вивчайте,
Букву Ґ не забувайте.

Майже кожна людина користується комп'ютером, Інтернетом. Операційна система Microsoft Windows має вбудовану підтримку літери Ґ в українському розкладові клавіш: її слід набирати, затиснувши Alt-Gr («правий альт»), за допомогою клавіші літери «Ґ»; при утриманні клавіш Shift та Alt-Gr маємо відповідно велику літеру Ґ. Також на деяких (не всіх) клавіатурах є окрема клавіша, розміщена між лівим Shift'ом та «Я», яка в режимі української розкладки використовується для друку літери «Ґ».

Проте, навіть маючи правильну українську розкладку я помітила, що рідко хто вживає слова з літерою Ґ під час роботи на комп'ютері. Тому вирішила пошукати Ґ ВGoogle. (Виявляється всі англійські G, читаються як Ґ, але на письмі передаються через Г). І знайшла дуже багато слів. Я вибрала такі, щовживаються частіше в мовленні, і склала з них тлумачний словнику малюнках під назвою:

«Букву ґ не забувайте»
Аґрус - ягідна рослина;
Ґава- птах;
Ґазда - господар, хазяїн;
Ґаздинечка— це лагідна форма слова ґазда, яке називає жінку, що доглядає будинок, сім'ю;
Ґалаган - півень;
Ґирлига - палиця, загнута на кінці (для пастухів, старих людей);

Глей - загуслий сік на стовбурах фруктових дерев;
 Гогель-могель - домашній десерт з яєчних жовтків, цукру та меду, какао чи рому;
 Гринджоли - низькі і широкі сани;
 Дзиглик - стільчик;
 Гречний - чемний, ввічливий;
 Грунь - вершина гори;
 Гегати - видавати звуки, властиві гусям;
 Гелготати, герготати, герготіти - голосно і нерозбірливо говорити;
 Грасувати - розчищати стежку, витоптувати;
 Гігрометр - пристрій для вимірювання вологості;
 Галон - приблизно 4 літри;
 Ганок - веранда;
 Гарувати - важко працювати;
 Гвалт - тривога, скандал, сильний крик. Вживається в фразі "Гвалт! Рятуйте!";
 Гатунок - сорт;
 Гвинтівка - вогнепальна зброя;
 Грати - іменник, означає металеві пруті на вікнах;
 Джигіт - вправний кавказький вершник;
 Дзига - іграшка;
 Легінь - хлопець;
 Лигати - ковтати.

Мова - це скарбниця духовних надбань нації, досвіду багатьох поколінь. Це своєрідний оберіг звичаїв і традицій, запорука інтелектуального зростання. Завдяки букві Г красиво й приємно звучить українська мова. Наша мова - особлива, бо є однією з небагатьох, що від природи мають внутрішні засоби гарного звучання.

Провівши дослідницьку роботу, я дізналась про історію походження букви Г, та її нелегку долю в українському правописі від XIV століття і до сьогодення. Зібрала вірші, загадки, казки, скороговки з буквою Г, бо вважаю, що вони допоможуть дітям в розважальній формі ознайомитись із словами з буквою Г, а мої однокласники почнуть частіше користуватись ними в своєму мовленні.

Щоб швидше запам'ятати лексичне значення цих слів, я склала тлумачний словник у малюнках. Адже те, що ми бачимо - запам'ятовуємо швидше і краще, ніж те, що чуємо.

Недарма пригадуються мені рядки вірша М.Рильського: «Як парость виноградної лози, плекайте мову. Пильно й ненастанно політь бур'ян. Чистіша від сльози вона хай буде...» Дійсно, у наших руках майбутнє нашої мови, а значить і нашої нації. Саме ми маємо ще час, щоб возвеличити нашу мову, вивести її на новий щабель розвитку. Адже мова — це те, що єднає нас?! Тож, як казав відомий український поет В. Сосюра: «Ми з нею відомі усюди, усе в ній, що треба нам, є. А хто свою мову забуде, той серце забуде своє.»

Список літератури

1. Тлумачний словник. - К.: НКП, 2010. - 144с.
2. Український правопис. - К.: Наукова думка, 2012. - 288с.
3. Хрестоматія для дітей. - К.: Махаон - Україна, 2008. - 320с.

4. <https://www.wikipedia.org> - універсальна Інтернет - енциклопедія.
5. <http://azbuka-bukvar.com> - «Лісова абетка».
6. <http://pro-windows7.com/> - інформаційний Інтернет - портал.
7. <https://www.google.com.ua> - всевітня пошукова система.

УДК 821.161.2

Ніколова О. Л.,
вчитель української мови та літератури вищої категорії,
Розівська ЗОШ І-ІІ ступенів
с. Розівка
rozovka_school@ukr.net

СУЧАСНА ПИСЬМЕННИЦЯ ОДЕЩИНИ - ГАЛИНА АНАТОЛІЇВНА МОГИЛЬНИЦЬКА

Одещина - це земля, овіяна легендами, край неповторної краси, з мальовничими селами, родючими землями, пишними садами, лісами і річками. Живуть тут прекрасні, талановиті люди. Ми повинні знати їхні імена, їхню творчість, щоб мати повніше уявлення про свою малу батьківщину, аби більше цінували та любили її. Тому необхідність вивчення творчості письменниці – землячки є важливою і актуальною.

Мета роботи: дослідити творчу особистість Галини Анатоліївни Могильницької.

Предмет дослідження: творчість Могильницької Галини Анатоліївни.

Галина Анатоліївна Могильницька – український педагог, письменниця, громадська діячка. Вона належить до славної кагорти шістдесятників. Народилася в м. Одесі, в родині, для якої професія педагога була династичною, спадковою, як спадковою була залюбленість у слово, в поезію, в пісню.

Дитинство пройшло в мальовничому куточку Кривоозерщини – в с. Велика Мечетня понад Бугом (нині Миколаївська область), серед буйноквіття велетенського шкільного саду, де мешкали її дідуньо з бабунею.

Бабуня Ксеня була невичерпною криницею українських пісень, приповідок, повір'їв, легенд, прикмет, обрядів. Олександр Пилипович - дідуньо-філолог-знав кілька мов, чудово оповідав історію.

Під час Великої Вітчизняної війни Олександр Пилипович врятував і зберіг шкільну бібліотеку, а на заваленій сіном мансарді вони із Ксенею Федорівною переховували євреїв.

У сім'ї не було цілеспрямованого національного виховання, але культивувався інтелект, розум, порядність; шанували книгу, часто влаштовуючи голосні читання для всіх членів сім'ї, співали українські пісні. Маленька Галя мала «на вихід» українське вбрання. Релігійного виховання в учительській сім'ї не могло бути, адже радянський учитель з обов'язку мав бути атеїстом. Але Галя, скільки себе пам'ятає, тягнулась до Бога. А ще зажди співала, так що сусіди застерігали матір, як би донька «не проспівала свою долю». Від мами Галя успадкувала любов до поезії, а від старшого брата Вадима рано навчилася віршувати.

У 1954 році вступила до Одеського фінансово-кредитного технікуму. Невдовзі її виключили спершу з комсомолу, а потім і з технікуму за відвідування церкви та відстоювання права на свободу віровизнання.

У 1963, склавши екстерном іспити за вечірню школу, вступила до Одеського державного університету імені І. І. Мечникова.

Вступ до Одеського державного університету, фізмат якого закінчили батько, мати та старший брат Галини, був природній, як саме життя. Ось тільки фах вона обрала інший – пішла дідусевою стежкою.

Разом з групою однодумців Галина організовує вперше в Одесі колядування, а в листопаді 1965 року на власний страх і ризик влаштовує на філфаці виступ вже опального тоді Василя Стуса – єдиний виступ в Одеському університеті поета, що став гордістю української нації.

У 1967 році Галина Анатоліївна закінчила університет.

За наслідками навчання вона дістала найкраще призначення — у Балтське педучилище. Студенти любили свою викладачку і предмет, який вона викладала. Та наприкінці 1969-1970 навчального року педагогічна рада педучилища постановила звільнити Могильницьку Г. А. з роботи, звинувативши у «вихолощенні комуністичної ідейності з курсу української літератури та пропаганді творчості націоналістичних поетів» — Ліни Костенко, Василя Симоненка, Івана Драча, Миколи Вінграновського, яких тоді в програмі не було, але ж була тема «Сучасна література», що могло служити підставою для ознайомлення учнів з творчістю шістдесятників. Писала вірші — дитячі і «дорослі».

Не дивно, що перша збірка віршів Галини Могильницької, яка стояла у видавничому плані 1965 року, з видавничих планів була вилучена, а самій Галині, як і багатьом іншим «крамольним» поетам, був винесений неоголошений вирок:

Поховати живцем злочинницю

У самій у собі – навіки!

Настають довгі роки творчого вакууму. Лиш вряди-годи її твори прориваються на шпальти газет чи журналів, а згодом – вже у 80-ті роки – на сторінки колективних збірників. Єдина книжечка на той час, що з'явилась із іменем авторки на обкладинці, – збілочка дитячих віршів «Скільки в світі сонечок» («Веселка», 1978 р.), вірші з якої, до речі, одразу ж зайняли гідне місце в антологічному збірнику «Мій рідний край» («Веселка», 1986) та збірці віршів українських поетів «У труді зростаємо» («Веселка», 1982).

Влітку 1991 р. побувала у США, де провідала Караванських, викладала на курсах підвищення кваліфікації учителів шкіл українознавства в діаспорі, мала низку виступів. За кілька хвилин після її виступу на з'їзді «Золотого Хреста» в оселі ім. Олега Ольжича була проголошена незалежність України.

У 1994 Галина Анатоліївна повернулася до Одеси, де працювала вчителькою української мови та літератури загальноосвітньої школи № 117.

З 1998 р. по цей час працює старшим викладачем кафедри методики викладання гуманітарних дисциплін (нині Науково-методичний центр української мови та літератури, українознавства) Одеського обласного інститут удосконалення вчителів.

Нині ми знаємо Галину Анатоліївну не тільки як талановиту поетесу, а й як автора багатьох змістовних публіцистичних, літературознавчих, науково-методичних статей.

Галина Анатоліївна – автор численних публікацій у журналі «Наша школа» та Всеукраїнських фахових виданнях: «Дивослово», «Українська мова і література в школі», «Українська мова та література в школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах» тощо, а також ряду матеріалів на допомогу учителю-словеснику, що вийшли окремими виданнями. Авторка 6 поетичних та 4 науково-популярних книжок, 5 навчальних посібників з української мови, 7 брошур, присвячених проблемі адекватного прочитання української класики та більш 150 публікацій із релігійної, суспільно – політичної та науково – методичної тематики в періодичній пресі.

Лауреат літературної премії ім. Василя Стуса. Заслужений працівник освіти України.

Чудові твори Г. Могильницької було введено до навчальних програм загальноосвітніх закладів з українського читання та української літератури (окремі вірші збірки «Скільки в світі сонечок?», «Українське сонцеколо», поема «Серафіма», «Літос», ліро-епічна поема «Рогніда»).

Знають Галину Могильницьку й за межами нашої Батьківщини: її вірші, статті часто з'являються на сторінках україномовних журналів, що видаються за кордоном – «Віра», «Наше слово», «Патріярхат». А україномовний журнал для дітей «Веселка», що виходить в Америці, якось більше року, з номера в номер друкував її чудові дитячі поезії.

Широка ерудиція, глибокі фахові та методичні знання забезпечили їй пошану, вдячність слухачів курсів підвищення кваліфікації та авторитет серед працівників Одеського обласного інституту удосконалення вчителів.

Підсумовуючи розглянуті твори, можна сказати, що, мабуть, з усіх талантів, якими щедро обдарувала Галину Анатоліївну природа, найбільш помітний саме талант бути щасливою – щодень дивуватися світові, радіти йому й любити усеperеч усьому.

Дійсно, її поезії - це високе мистецтво. А виховувати засобами мистецтва - означає, перш за все, ставити людину в позицію цінителя, творця.

Поезії надихають людей, є повчальними для всіх поколінь і завжди будуть хвилювати душі людей.

Творчість Г. А. Могильницької варта наслідування. Її поезії вражають неповторністю, самобутністю. Вони сповнені вражаючою силою поетичного слова, любов'ю до людей, добротою і щирістю, вірою і надією, терпінням і гідністю. Здається, поезії прості, але водночас емоційно наповнені.

Творчість Г. А. Могильницької така ж багатогранна, сповнена боротьби, надії, рішучості, як її постать. За кожним рядком її віршів стоїть історія віків чи ознака сучасної доби.

Головне у творах - культивування доброти та любові до людей, шанування старших, працьовитість, близькість до природи, прагнення берегти і примножувати її багатства. Все це назавжди залишається в дитячій душі.

«Із високостя слова»...

Не про багатьох майстрів красного письменства нашого краю можна так мовити. Зате, коли є нагода читати чи слухати слова відомої поетеси

Галини Могильницької, то кожна людина, яка прагне життємудрого й проникливого образного слова, втішиться щасливий миті, бо знайде неодмінно для своєї душі щось близьке, зрозуміле й щемливе.

Список літератури:

1. Дмитрієв С. Задивлена у глибини сторіч.// Рогніда. Ліро-епічна історична поема. — Одеса: Альфа-Омега, 2000. - 210 с.
2. Могильницька Г. З непам'яті прикликана судьбою. Вірші, документи, біографічний нарис. — Бровари: Українська ідея, 2007. — 288 с.
2. Могильницька Г. Скільки в світі сонечок. Вірші для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. — К.: Веселка, 1978.
3. Могильницька Г. Українське сонцеколо. Народознавчі дидактично-пізнавальні вірші для дітей старшого дошкільного та молодшого й середнього шкільного віку. — Одеса: Друкарський дім, 2006.
4. Могильницька Г. Україна – красен цвіт. Збірник сценаріїв шкільних, громадянських та народознавчих свят. - Одеса : Друкарський дім, 2006.
5. Могильницька Г. Берег радості. Вірші. — Одеса: Маяк, 1986.
6. Могильницька Г. Рогніда. Ліро-епічна історична поема. — Одеса: Альфа-Омега, 2000. – 120 с.
7. Свінтковська С. Жінка, що має талант бути щасливою — Ж. «Українська мова та література в школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах» — 2007, ч. 5. — С. 56-60; «Методичні діалоги» — 2007, ч. 5. — С. 13-15.
8. Тарнавський М. Така неповторно схожа на Україну. — Газ. «Чорноморські новини» — 1999. – 4 с.

УДК 398.21

Нудьга І.Є.,

*вчитель російської мови та літератури
спеціаліст вищої категорії, «старший учитель»,*

КЗШ І–ІІІ ст. №41

м. Кривий Ріг

irynanudha@gmail.com

ОСОБЕННОСТИ УПОТРЕБЛЕНИЯ ИМЕН ЧИСЛИТЕЛЬНЫХ В РУССКИХ НАРОДНЫХ ВОЛШЕБНЫХ СКАЗКАХ

Язык фольклора – одна из духовных ценностей каждого народа. Интерес к фольклору во второй половине XIX века был усилен вниманием к специфическим чертам каждой отдельной нации, к обобщению жизненного опыта, в котором отразилось мировосприятие народа. Числа вызывали интерес, поскольку они приводили в гармоническое состояние всю Вселенную. Они помогали людям передавать информацию из поколения в поколение в устной форме.

На протяжении двух веков основы науки о языке русского фольклора заложили Ф.И. Буслаев, А. А. Потебня, А.Е. Веселовский. Проблемы устно-поэтической речи исследовались в работах В.Я. Проппа, А.Т. Хроленко и др. К теме числительных в жанрах русского фольклора (в песнях, былинах, пословицах и поговорках) обращались исследователи – лингво-фольклористы

Курского пединститута (руководитель А. Т. Хроленко). Н.А. Жуковская, В.Н. Топоров занимались проблемой исследования чисел.

Следует отметить, что число специальных работ о месте и роли числительных в фольклорных текстах разных народов незначительно. В данном исследовании осуществляется попытка проанализировать использование имён числительных в русских народных волшебных сказках, собранных А.Н. Афанасьевым.

Имена числительные отличаются высокой степенью абстрактности. Числительные, взятые вне контекста, лишены конкретного предметного значения. Содержание количественного признака уточняется и конкретизируется только в сочетании числительных со словами, обозначающими предмет счета. Лексические значения числительных определяют их морфологические особенности: почти все количественные числительные лишены категории числа и рода, многие отличаются особенностями склонения. Обозначая количество предметов или порядок при счете, числительные вступают в сочетание только с именами существительными.

Числа несут определенное значение в создании картин мира. «Для мифологического мышления, числовые наборы представляют средство преодоления хаоса и способ упорядочения Вселенной» [1, с. 21]. Для того, чтобы реконструировать числовую модель мира, необходимо изучить символику чисел.

Один—это определение не столько единичности предмета, сколько «единого целого, исключительности (немного), определенно малого количества. Исследователь М.М. Маковский отмечал, что и число *два* символизирует «противоречия, двойственность, противопоставление, различного рода оппозиции».[3, с.6] В других случаях числительное *два* используется для характеристики отношений между людьми, «их сложности, неоднородности.... и противоречии.....» [3, с.7].

Число *три* —это способ описания сказочного пространства. Ю.М. Лотман отмечает, что «в числе заключено некоторое упорядочивающее начало»[2, с. 59], с его помощью наши предки соединяли различные предметы в группы, например, три времени: прошедшее, настоящее и будущее.

М.Н. Шабанова культурную и языковую частотность «семерки» объясняет «способностью человека одновременно воспринимать множество не более чем из семи предметов»[5, с.11].

В традиционной культуре счет мыслится «не только как прагматически наполненное, но и как самоценное действие, в результате чего числа приобретают статус ценностно-нагруженных знаков»[5, с.20]. Числа выполняют не только счётную функцию, но имеют также дополнительное символическое значение, которое они выражают. Имена числительные, употребляемые в сказках, являются одной из форм общественного сознания, выражением коллективного мировоззрения и эстетического отношения к действительности. В архаичной традиции числа использовались для изображения образа мира, имели сакральное значение.

Наиболее часто встречается в сказочных текстах числительное *один*, которое обозначает:

- нечто очень малое, но существенное: «... *одно крыло постелю...*» [4, с.59];

- пространство: «...и пошла еще в один дом» [4, с. 18];
- один из многих: «...пришлась ему одна вдовушка» [4, с. 102];
- часть от целого: «... в одно ушко влезет...» [4, с. 94];
- одиночество: «Осталась Василиса одна...» [4, с. 105].

Числительное *два* чаще символизирует;

- парность: «У вас по два крыла...» [4, с. 59];
- повторяемость два раза: «Богатырская рука два раза не бьет...» [4, с. 146];
- наличие содержания в себе немалого количество мелких предметов: «... два воза добра притащит» [4, с. 93].

Порядковое числительное *второй* встречается только в значении «другой», «иной»: «В другом стаде» [4, с. 98].

В русской народной сказке часто используется закон триединства, который основан на употреблении имени существительного и количественного числительного *три*:

- временная соотнесенность событий: «... недели три лежала в лихорадке» [4, с. 20];
- количество совершенных действий: «...хоть до трех раз» [4, с. 174];
- динамика действий: «...три раза пропела...» [4, с. 37];
- преодоление преграды: «...которые были приготовлены три прута...» [4, с. 168];
- отрезки пути: «... трое суток голодную смертью моришь» [4, с. 158].

Следует отметить, что порядковое числительное *третий*:

«...Подъезжает в лодке третий старичок...» [4, с. 177] – чаще употребляется с именами существительными, обозначающими время суток: «На третий день боров опять пошел в лес...» [4, с. 29].

Количественные числительные *четыре* и *пять* встречаются нечасто. Использовалось числительное *четыре* для обозначения чего-то стабильного, устойчивого:

- четыре стороны: «... на все четыре стороны» [4, с. 111];
- углы: «...рассади по четырем углам...» [4, с. 122];
- время: «...палка через четыре часа назад упала» [4, с. 170];
- количество предметов: «Вот их набралось там в яме четверо...» [4, с. 29].

А вот *пять* обозначает отсутствие стабильности: «Только что он принял пять барашков...» [7, с. 57], а порядковое числительное *пятый* отражает некую нелогичность: «Пришла пятая нога» [4, с. 82].

Числительное *шесть* часто встречается как число, содержащее две тройки–

- количество голов у змея, чуда-юда: «...теперь змий о шести главах». [7, с. 135];
- количество предметов: «...письмо за шести черными печатями...» [4, с. 135].

Семь является одним из священных чисел, что находит отражение в сказочных текстах. Сакральный смысл приобретает порядковое числительное: «...на седьмой версте на море стояло царство...» [4, с. 150], а количественное в следующих сочетаниях:

- семь голов: «...сшиб ему все семь глав...» [4, с.154];
- семь зверей: «Идут семь волков серых...» [4, с. 42].

Числительное *девять* часто встречается как число, содержащее три тройки–

- количество голов у змея, чуда-юда: «...срубил чуду-юду девять голов...» [4,с.174];
- количество предметов: «...письмо с девяти черными печатями...» [4.с.174].

Числительное *двенадцать* считается одним из совершенных чисел:

- указание времени: «Двенадцать лет жил он в супружестве» [4, с.101];
- количество предметов равно дюжине: «... и скоро дюжина сорочек была готова» [4,с.108];
- количество: «Приходят двенадцать сестер-коз...» [4, с. 23];
- последний змей и чудо-юдо имеют двенадцать голов: «... сшиб ему все двенадцать голов..» [4,с.155].

Числительное *сорок* тоже является сакральным числом:

- большое количество людей: «...и сорок человек разбою держал...» [4, с.76];
- количество предметов: «... сорок стогов сметано» [4, с.109].

Число *сорок один* редко встречается: «... в их деревне был сорок один двор...». [7, с.109], «... сорок одна дочь народилась» [4, с.110]. Таким образом, у русского народа самыми предпочитаемыми были следующие количественные числительные: *один, два, три, шесть, девять, двенадцать*; порядковые: *второй, третий, четвертый*. Числа в русских народных сказках служили не только для указания на количество или порядок при счете предметов, а отражали мир и быт, были средством преодоления хаоса. Числа выполняют не только счётную функцию, но имеют также дополнительное символическое значение, которое они выражают. Имена числительные, употребляемые в сказках, являются одной из форм общественного сознания, выражением коллективного мировоззрения и эстетического отношения к действительности. В архаичной традиции числа использовались для изображения образа мира, имели сакральное значение. Славяне наделяли числа и счет сакральным значением, с их помощью осуществляли попытку структурирования космоса и определяли место человека в нем.

Список литературы:

1. Жуковская Н.Л. Кочевники Монголии: Культура. Традиции. Символика: Учеб. пособие. М.: Вост. лит., 2002. – 247 с.
2. Лотман Ю. М. Семантика числа и тип культуры II Лотман Ю. М. Статьи по типологии культуры. Тарту, 1970. С. 58-63.
3. Маковский М. М. Сравнительный словарь мифологической символики в индоевропейских языках. М.: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 1996. - 257 с.
4. Народные русские сказки/А. Н. Афанасьев,—Том I. —М.: «ТЕРРА»; Книжный клуб, 2008. – 320 с.
5. Шабанова М.Н. Сакральные смыслы русских народных сказок // электронный журнал Курского государственного университета, 2013. No1 (25) – С.4-25.

Пономаренко А. В.

учениця 8 класу

Бондаренко А. Ю.

учитель української мови, спеціаліст вищої категорії, старший учитель

Виноградівський НВК

П'ятихатської районної ради Дніпропетровської області.,

с. Виноградівка

vin.nvk2015@gmail.com

ВІДТВОРЕННЯ ЩИРОСТІ ДИТЯЧОГО СВІТОВІДЧУТТЯ ХУДОЖНІМИ ЗАСОБИ У ВІРШАХ ГАЛИНИ КИРПИ

Сьогодні в літературі важко знайти автора, який би дивився на світ очима дитини. Відсутні і в літературознавстві спеціальні дослідження дитячої психології в поетичних творах. А між іншим, щирість дитячого світовідчуття є синонімом гармонії та моральності. Дитина має право на власне «Я», на власні враження і розуміння оточуючого світу. І це право допомагає їй реалізувати поезія Галини Кирпи.

Тонкий і проникливий лірик, авторка шести книжок, перекладач показує світ через дитяче світовідчуття. Те, що дорослі часом не помічають, не залишається без уваги дитини. Вона говорить із квіткою, стежиною, бджілкою. Їх діалог лаконічний, але пройнятий емоціями та експресією.

Серед поетичних збірок Галини Кирпи яскраво виділяється збірка віршів «Плело віночок літо» та «Ну й гарно все придумав Бог». Прочитавши їх хоч раз, хочеться повернутися до них знову. Від них віє теплотою, щирістю, дитячою безпосередністю та добротою.

Збірка «Ну й гарно все придумав Бог» - це діалог дівчинки й Бога, відкрита розмова мудрості з наївності.

Мій любий пане-Боже,
я зовсім маленька дівчинка,
я ще така, як мачина,
а Ти вже знаєш мене,
а Ти вже чуєш мене,
а Ти вже бачиш мене.
Чи Ти не гніваєшся,
коли я часом зву Тебе
Всезнайком?
Всечуйком?
Всевидьком? [2].

Бог для поетеси не є кимсь далеким, незрозумілим і недосяжним – Він ось тут, поруч. Йому можна винести татову запасну парасольку, аби не змок. Він, утішить, нечутно погладивши по голові; Його можна попросити розв'язати важку задачку, виповісти найбільшу свою таємницю, перепросити за шкоду, яку заподіяла киця, або ж подякувати, що створив сьомий день – а то не було б неділі. Але найголовніше в цих віршах – переконання, що Творець присутній у всьому: Він дарує нам тепло сонячного проміння і добрих людей, а також ангела-хранителя – такого легенького й крихітного, що навіть не чути, як він сидить на плечі [4].

За допомогою порівнянь та епітетів авторка, ніби мазками відтворює картини світу «придумав сонце-соняха вгорі, а зорі засвітив, як ліхтарі», «ніч — золота, мов корона в соняха», «ця стежечка, мій Господи, до Тебе білесенька, мов у казковім сні» [2].

Більшість віршів збірки – верлібри, які неймовірно тендітні і барвисті, найчастіше в ці тексти вплітаються – фрагменти веснянок чи колядок, а також забавлянок чи приказок. «Сиджу годину... другу — витрішки продаю».

Ходімо, Колядко, зі мною,
ходімо до тієї он хатки,
куди ще стежка не втоптана.
Там живе бабуня саменька:
хатку нікому перевідати,
стежку нікому протоптати [2].

За допомогою метафор Галина Кирпа пояснює диво створення світу через призму дитячого світогляду. Наприклад, у вірші «Там дерева, там озера, там зоря»

Помаленьку там роса собі росте,
де на луки сонце ходить золоте
із вогненними перлинами пісень
і засвічує великий світлий день [3].

Реальність переплітається з дитячою фантазією, наповнюється казковими звуками в поезії «Золота бджілка»

Метелики гойдаються в квітках,
вимахують крильцятами малими,
а вітер то співає, наче птах,
то солодко співає щось над ними [3].

Невеликий твір насичений порівняннями : «квіти, мов діти», «вітер співає, наче птах»; епітетами : «золота бджілка», «трави молоді», «солодко співає».

Ідея цілісності дитини в єднанні з природою відтворена у вірші «Наберу дощу».

Із тої хмари наберу дощу,
посію його дрібно між кущів.
Гляди, ще й до городчика впушу —
бо як йому прожити без дощів?! [3].

Свою любов до природи, рідної землі Г. Кирпа виражає через низку метафор у поезії «Все позеленіє».

Яворина — на коліна —
до землі нагнеться:
хай країна Україна
сонечка нап'ється.
Безмеж-поле, наше поле,
враз позеленіє,
де не видно жайворонка —
сама цятка мріє [3].

Світ природи у віршах настільки олюднений, що не тільки наділений людськими рисами, а ще й почуттями.

Плело віночок літо,

сиділо і плело.
Де гномики танцюють,
дюймовочки — в квітках...
У сонячній долоні
той піднесло вінок —
подарувало доні
для золотих казок [3].

Спілкування зі світом, реальним і вигаданим, через посередництво естетизованих вражень, асоціацій, відчужень вносить істотну корективу в традиційну функцію дитячої поезії [1].

У поезії «Стежино, поведи» стежина — дорога до щастя, цей шлях наповнений красотами та кольоровою гамою.

Поведи мене, стежинко, до води,
там, де вітер казку каже молодий,
де ряднинки білі й голубі
простеляє хвилечка собі [3].
Оповідь у більшості поезій Г. Кирпи ведеться від першої особи.
Ой пустіть мене у садочок,
у той пустіть,
де я буду, немов дзвіночок,
синім яснить [3].

Читаючи вірші Галини Миколаївни, відкриваємо для себе, що зміни в природі відчуваємо не тільки ми, а й птахи.

Літо ходить від зими далеко,
від дощів, від квіток і трав,
щоб останній сумний лелека
тепліх спогадів назбирав [3].

Жоден вірш поетеси не дає опису дитини, але перед нами вимальовується портрет дитячої душі. Вона доводить, що дитина здатна і любить одягати власні відкриття у слова, і робить це по-своєму, часом дуже лаконічно.

Там у повені засвічена хода,
поміж пальцями хлюпочеться вода.
Там і росяно, і верби, і трава,
у ромашки там тендітна голова...[3].

Творча співучасть дитини для повного прочитання художнього образу може потребувати як окремого вислову, так і вірша в цілому. Наприклад поезія «Що котам сниться?».

А чи є де вітру ночувати?
Як нема — поклич його до хати.
Хай розкаже він нам, наколише,
що котам сниться — квіти чи миші? [3].

У поетичних текстах Г. Кирпи загальні назви персоніфікуються у власні, вводяться в побутові сюжети і набувають ознак людини [1]. Найчастіше це явища природи : бабуся Осінь, пане Сонечку, Грім, Мороз.

Отже, глибоке проникнення в дитячу психологію, чуйне ставлення до дитини властиве поезії Г. Кирпи. У центрі її поетичного зображення не тільки дитина та її світ, а й мислення, мовлення. Авторка подає своєрідну світобудову,

де центром є дитина та її ставлення до оточуючого. Читаючи поезію для дітей зумієш, що світ щемкий і крихкий, але такий рідний та чарівний. Вірші нагадують нам, що людина є частиною природи. Тому наскільки ми можемо цінувати та відчувати її, настільки ми люди.

Природа, мрія і дійсність, любов до рідної землі та батьків, відчуття прекрасного – навколо цього виформовується дитяче світовідчуття, особлива дитяча філософія поезії Галини Кирпи.

Список літератури:

1. Дзюбишина-Мельник Н. Вірші Галини Кирпи для дітей - [Електронний ресурс] / Наталя Дзюбишина-Мельник - Режим доступу : <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine53-54-25.pdf>
2. Кирпа Г. М. Ну й гарно все придумав Бог - [Електронний ресурс] / Галина Миколаївна Кирпа - Режим доступу: <https://mala.storinka.org>.
3. Кирпа Г. М. Плело віночок літо - [Електронний ресурс] / Галина Миколаївна Кирпа - Режим доступу : <https://mala.storinka.org>
4. Малевич Н. Дивосвіт Галини Кирпи- [Електронний ресурс] / Наталка Малевич - Режим доступу : <http://litakcent.com/2012/03/30/dyvosvit-halyny-kyrpy>.

УДК 93

Сівак А.В.

учениця 10-В класу

Марценко Г.О.

учитель-методист

КЗНЗ «Гімназія №15»

м. Нікополь

ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПРАВДИ В РОМАНІ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША «ЧОРНА РАДА»

Пантелеймон Куліш належить до тих діячів, які, будучи багатогранно обдарованими, зробили великий внесок у розвиток української культури, літератури, мистецтва, науки. Він був прозаїком, поетом, драматургом, знавцем багатьох європейських мов, ученим, літературознавцем та критиком, фольклористом, істориком, етнографом, педагогом, видавцем, громадським діячем. Сьогодні, осмислюючи вагу і значимість багатогранної праці Пантелеймона Олександровича Куліша, для України, для розвитку її літератури, чітко бачимо здобутки його діяльності. П. Куліш був просвітителем, вірив у силу і перспективи просвіти, не приймав будь-якого насильства, засуджував кровопролиття. Він проповідував вільний розвиток людини у її органічній єдності з природою, що було, на його думку, притаманним українському народу. Така позиція сприймалася як проповідь хуторянства, як вияв обмеженості і навіть реакційності. Автора звинувачували у запереченні прогресу. Однак слід віддати належне Кулішеві за його справедливі застереження від небезпечних наслідків такої бездумної цивілізації, внаслідок якої цураються мужицької свитини, простих звичаїв, втрачають щирість душі, одвикають від рідної мови, коли діти перестають розуміти своїх батьків. Він закликав триматися своєї рідної мови і свого рідного

звичаю. Тому тема духовності, християнського прихилення людей одне до одного, поводження себе згідно християнських звичаїв стала актуальною і використовувалася автором для пропаганди духовного єднання людей.

Актуальність даної роботи полягає у важливості осмислення минулого, а саме початку подій Доби Руїни (1663 рік), для сучасних українців. Історично склалося так, що наша країна з 2014 року стоїть на межі глобального історичного вибору побудови держави: бути залежною від імперських планів сьогоденної Росії чи мати власний європейський шлях розвитку. У 1663 році, після смерті Богдана Хмельницького, перед українським народом теж стояв такий вибір.

Метою даного дослідження є намагання показати відображення дійсних історичних подій у історичному романі П. Куліша „Чорна рада”, їх значення для розуміння характеру народу, про який писав письменник.

Об’єктом дослідження є роман «Чорна рада» як перший україномовний історичний роман.

Предметом є використання історичних моментів письменником при написанні роману та їх вплив на змалювання тодішньої історії України та передачі духу того часу, на сприйняття читачем твору.

Головними завданнями даного дослідження є:

1. Розкрити значення особистості Пантелеймона Куліша для розвитку нової української літератури.
2. Розкрити особливості історичної основи написання роману.
3. Вказати на проблему висвітлення історичної правди в творі П. Куліша «Чорна рада».
4. Охарактеризувати основних персонажів, діяльність яких відображає історичні перипетії української історії XVII – XVIII ст.
5. Охарактеризуватим роль черні (низового козацтва) у виборі історичного розвитку України.

Значення постаті Пантелеймона Куліша для нової української літератури. Свій політичний протест проти самодержавства та кріпосництва Куліш намагався обґрунтувати історичними фактами, спертися на досвід минулщини, взяти з неї те, що прислужилося б у боротьбі проти існуючої пригноблюючої системи. Саме тому політичні документи та історичні праці кирило-мефодіївців мали не тільки цінне наукове значення, а й гостре політичне спрямування. Вони були серйозною ідеологічною зброєю у боротьбі проти реакційної історіографії. Дослідження питання про ставлення членів Товариства до найважливіших проблем минулого та сучасного їм життя свідчить, що їхні погляди були важливою віхою у розвитку української демократичної історичної науки.

П. Куліш виклав концепцію майбутнього розвитку України, в якій виписана необхідність активної боротьби за народну освіченість, збереження рідної мови, шанобливого ставлення до вітчизняних надбань культури та духовних цінностей. Висловлені також думки про роль вождів і народних мас в історії. П. Куліш був добре обізнаний з ідеологією Товариства, його керівниками та членами. Тогочасні його погляди, співзвучність їх з ідеалами програмних документів Товариства засвідчують, що в організації він був не рядовим членом, а, як заявляв на слідстві кирило-мефодіївець Г. Андрузький,

представником українських інтересів і "крім Малоросії нічого знати не хотів". П. Куліш одним із ідеологів кирило - мефодіївців, прагнув спрямувати діяльність організації на більш активну роботу на користь не тільки України, а й всього слов'янського світу.

Історична правда й художній вимисел у зображенні головних претендентів на гетьманську булаву.

1. Історичні джерела для написання «Чорної ради».

Для створення історичного роману Куліш ґрунтовно вивчав архівні матеріали «Истории Малороссии» М. Маркевича,— «Истории Малой России» Д. Бантиш-Каменського, друкованих і рукописних козацьких літописів, «Літопис Григорія Грабянки», «Літопис русів», «Літопис Самовидця» (видаючи його у своїй друкарні, П. Куліш дав назву цьому рукописному літопису), старовинних документів, що знаходив сам у архівах монастирів і різних установ, а також з фольклору — дум, історичних пісень, переказів, легенд, казок про козаччину.

2. Реальні та вигадані постаті.

Усі головні герої «Чорна рада» умовно поділяються на дві групи: реальні історичні постаті, діячі доби Руїни з одного боку і вигадані Кулішем, здебільшого романтичні образи, що є переважно представниками простого люду, козацтва. «Чорна рада» образи роману До першої групи персонажів можна віднести: Павло Тетеря Яким Сомко Іван Брюховецький До другої групи відносяться: козак Черевань Васюта Матвій Гвинтовка Вуяхевич полковник Шрам Кирило Тур Петро Леся інші Але слід пам'ятати, що цей поділ досить умовний, оскільки є всі підстави вважати, що, наприклад, полковника Шрама Пантелеймон Куліш міг змалювати на основі даних про реальну історичну постать — полковника Шрамка.

3. Яким Сомко.

Після смерті Богдана Хмельницького загострюється боротьба за гетьманування. Претендентами на гетьманську булаву виступають представники різних політичних напрямків. На Правобережній Україні боротьбу за гетьманування веде представник польсько – шляхетської орієнтації Павло Тетеря. На Лівобережній Україні козацька старшина висунула на гетьмана переяславського полковника Яким Сомка. На старшинській раді в Козельці Сомка обрано наказним гетьманом. Але царський уряд не затвердив цього обрання. Тоді міщанство висунуло на гетьмана кандидатуру підтриманого царським урядом кошового Запорізької Січі Івана Брюховецького.

У романі Сомко— молода людина, а за історичними літописами у часи Ніжинської Чорної ради Яким Сомко був вже літньою людиною. Є розбіжності з історією і у політичних переконаннях Сомка: у романі він постає справжнім борцем за незалежність України, але, за історичними фактами, він був палким прихильником союзу з Росією, а після поразки на Чорній раді навіть просив притулку у Росії, але його видали Брюховецькому. Загибель Сомка П. Куліш трактує як трагедію всього українського народу. В образі улюбленого героя автор показав своє розуміння й оцінку подій минулого, власні громадянські симпатії й антипатії.

4. Іван Брюховецький.

Образ Івана Брюховецького втілює негативні риси характеру: самолюбство, підлість, уміння схилити на свій бік впливових осіб, байдужість до людського життя, нехтування мораллю Запорожжя, слабкодухість. Уперше постать Івана Брюховецького з'являється в романі під виглядом «того Іванця», що свідчить про низьке походження та нікчемність. З історії відомо, що під час Хмельниччини 1648–1657 років був наближеним гетьмана Богдана Хмельницького, обіймав посаду старшого джури. 1656 року відвідав Трансільванію в складі козацького посольства для укладання військового союзу. Займався вихованням Юрія Хмельницького, 1657 року супроводжував його на навчання до Києво-Могилянської колегії.

Характер І.Брюховецького як історичної особи, його способи досягнення своєї мети в романі відтворено правдиво. Це був політичний авантюрист без совісті й честі, владолюбна, хижа, підступна людина. Своїми демагогічними обіцянками, фальшивим народолюбством він зумів привернути до себе всіх, на кого йому можна було опертися для здобуття гетьманства. Ставши гетьманом, він гірше за Сомка гнітив народ, те більше привілеїв дав прихильній до нього старшині, загравав з польською шляхтою і турками.

Гетьман Брюховецький дуже сильно принизив Україну. Гетьмануючи, страшенно утискував народ. Він задумав зміцнювати свою державу за допомогою царя. Разом зі своїми полковниками він прибуває до Москви у 1665 році, де їх шанобливо зустрічають. Гетьман одружується там з дочкою московського боярина та одержує боярське звання.

У творчій спадщині Пантелеймона Куліша справедливо виділяють „Чорну раду” як найбільш самобутній, оригінальний твір і як перший український історичний роман. За типом це історико – соціальний роман. Письменник працював над ним ще тоді, коли формувався молодий український рух, зростала національна самосвідомість українського народу, коли створювалося Кирило – Мефодіївське товариство. Саме тоді було здійснено публікування важливих історичних джерел – українських літописів – „Літопис Самовидця”, „Літописне повісткування про Малоросію” О. Рігельмана, „Літопис Самійла Величка”. Отже, як бачимо, інтерес до національної історії був закономірним. Більшість попередників Пантелеймона Куліша зверталася до часів татарської навали, турецького поневолення, Хмельниччини, до самої постаті Богдана Хмельницького. Автора ж «Чорної ради» хвилює не героїчна, а смутна сторінка історії України – після смерті Богдана Хмельницького. Автор береться за складне завдання: показати українське суспільство на тому етапі, коли настав спад у героїчному піднесенні, коли розпалювалися чвари за гетьманську булаву, а козацька старшина у своїй більшості, збагатившись за часів війни, збайдужіла до потреб батьківщини, коли зневажалася християнська мораль, коли Україні бракувало єдності. Звертаючись до складної історичної доби, автор свідомо брався до змалювання не окремого епізоду (саме Чорної ради), а до цілісного, багатостороннього зображення української дійсності тих часів. Успіх художньої реалізації такого задуму могла забезпечити саме романна форма. У творі відчутні авторські симпатії та антипатії, заклики автора до єднання держави та осуд втрати християнської моралі, відчуження від християнських звичаїв, що притаманні українському народові. У романі передається атмосфера історичної доби, розкриваються загальні настрої цілих

соціальних верств і шарів, відтворюється уклад українського сімейного, національного життя, окремі звичаї. П.Куліш дбав про консолідацію національних сил, недооцінюючи неминучості класових конфліктів, великого значення надавав народним національним устоям, де одне з головних місць займає духовність, боявся їх руйнації в кровопролиттях, високо підносив поетичну творчість свого народу, прагнув його освіти і добробуту. Отже, настав час нового сприйняття і розуміння творчої спадщини Пантелеймона Куліша, неупередженої їх оцінки, справедливого визнання його заслуг як палкого поборника і активного діяча національної культури, просвітителя і гуманіста.

УДК 82

Сталинська М.Ю.,

учениця 11 класу

Сіняєва Л.В.

учитель зарубіжної літератури,

Охтирської гімназії Охтирської міської ради

Сумської області

БАГАТОВЕКТОРНІСТЬ КОНЦЕПТУ СМЕРТІ У РОМАНІ «КРАДІЙКА КНИЖОК» МАРКУСА ЗУСАКА

Письменник будь-якого літературного напрямку намагався вирізнити свій твір серед попередників, сучасників та наступників. Кожен митець використовував для цього незліченну кількість усеможливих прийомів. Так, наприклад, твори того чи іншого автора вагомо виділяє кількість місця, що займають його шедеври на книжковій полиці читача або ж навпаки, їх лаконічність, глибока ідея, але напрочуд малий обсяг. Також, для надання такої-собі родзинки власним творам деякі письменники прикрашають друковані рядки діамантами художніх засобів (найпопулярнішими є яскраві епітети та абсурдні метафори), ховають, шифрують певні поняття у символах, не дотримуються хронологічної послідовності подій... Скільки старань і зусилля прикладено щоб привернути увагу вибагливого читача. А так як історія світової літератури містить у собі досвід багатьох століть, то й здивувати читацьку аудиторію сучасним авторам стає все важче. Нерідко такі спроби письменників зазнають цілковитої невдачі та роблять з автора лише посміховисько, а іноді перетворюють його твір на самобутній, читацький шедевр, який впродовж багатьох років міцно тримає за собою перші рядки рейтингів світових бестселерів. Саме до таких належить і роман відомого австралійського письменника Маркуса Зусака «Крадійка книг».

Оригінальність цього твору забезпечили не тільки абсурдні метафори та самобутні епітети. Унікальним роман робить сама Смерть. Тільки у своєму творі Маркус Зузак використав її не тільки як явище, а й як незалежного, критичного, дещо цинічного оповідача. Такий прийом є відносно новітнім у світовій літературі, тому і сподобався читачам.

Отож, актуальність даної теми очевидна, адже такий літературний прийом є новаторським і, відповідно, малодослідженим.

Мета даної роботи дослідити багатовекторність образу Смерті у романі сучасного письменника Маркуса Зусака «Крадійка книжок» та визначити його місце у творі.

Функції, які Смерть виконує у творі. По-перше, всезнаючий оповідач розповідає те, що вам потрібно знати в певний момент знайомства з твором, коли краще це дізнатись, і навіть часто до того, як читач хотів би це знати. Часто саме смерть інформує про подальшу трагічну долю деяких персонажів («A Small Announcement About Rudy Steiner») Вважаємо, що автор цю роль покладає на оповідача свідомо, щоб поглибити абсурдність самої світобудови, наголосити на тому, що під час масових смертей аксіологічні виміри як суспільний регулятор уже не спрацьовують.

По-друге, будучи всезнаючим оповідачем подає не просто окремі біографічні факти із життя персонажів, а й деталізує, даючи у такий спосіб вичерпну характеристику кожному з них наприклад, «Some Facts About Hans Hubermann». Характерно, що смерть при цьому не є до кінця відстороненою, навпаки, простежуємо й її суб'єктивне ставлення до зображуваних людей.

По-третє, часто оповідач або устами своїх персонажів критикує ставлення суспільства до євреїв «A Guided Tour of Suffering». Саме триумф любові над ненавистю у відношенні до згаданої нації є одним із проявів дуалізму людської природи. Ця думка найповніше розкрита через стосунки Лізель та єврея Макса, якого прийомні батьки дівчинки переховували у себе в підвалі під час Голокосту. У тогочасній Німеччині їхні стосунки постають як непокора закону, яким була ідеологія нацистів. Парадоксально, але саме загальна суспільна ненависть, жорстокість і гніт німцями євреїв зумовлюють знайомство Лізель і Макса. Через зображення саме їхніх стосунків смерть доводить, що серед пануючого зла існують проблески добра, які простежуємо навіть в незначних, у сучасній перспективі, вчинках. Під час згадуваного вище маршу євреїв середмістям Лізель, помітивши Макса в натовпі, вибігла, щоб обійняти його. Навіть відчуваючи, що «never had movement been such a burden. Never had a heart been so definite and big in her adolescent chest». Маркус Зусак зобразив цей факт, щоб показати наскільки сильним є почуття любові у порівнянні із страхом перед можливою небезпекою чи покарання.

По-четверте, смерть веде не тільки оповідь, задаючи тон усьому сюжетові, а й бесіду з самим читачем, неодноразово запитуючи його, роблячи реципієнта не просто пасивним поглиначем текстової інформації, а й учасником самих подій.

По-п'яте, здебільшого фокусуючи всю увагу реципієнта на інтерпретації двоякої суті людини, смерть хоче спростувати й уявлення про себе. Оповідач намагається довести, що він лише виконавець машини, якою управляє хтось на зразок Гітлера чи Сталіна. Політика подібних диктаторів перестає бути явищем лише суспільно-історичним; вона набуває символічного характеру, і використовується автором як категорія аксіології зі знаком «-». У романі «Крадійка книжок» Маркус Зусак через неологізм «Führered» у описі зовнішності рідного сина Хуберманів передає всю отруйність цієї політики для людини.

Автор звертається до багатьох тем, проте виділимо дві із них, розвиток яких іде паралельно: це тема смерті та сила слова. На початку твору його

головна героїня Лізель має неясне уявлення про танатос як онтологічну категорію, але саме через здобуття знань воно розширюється аж до усвідомлення ролі людини в масових проявах смерті. Через абсурдність цієї категорії, риса яка стає особливо виразною у творах на воєнну тематику, автору вдається відобразити проблему аксіологічної кризи, коли межа між моральними цінностями стирається, набуваючи нових вимірів. «The dark, the light. What was the difference?». Масове знищення євреїв прикриваються пояснюється добрими намірами – очистити націю від «сміття», саме це порівняння є наскрізним у «Крадійці книжок».

Відчуття абсурдності посилюється введенням опису про першу книгу, яку підбрала на кладовищі, де похоронили її брата, Лізель. Назва книжки говорить сама за себе – «The Grave Digger's Handbook», що увиразнює проблему перетворення смерті у «продукт масового виробництва», а це свідчить про знецінення людського життя як такого.

Через використання образу смерті як оповідача Маркусу Зусаку вдається передати події у творі очима стороннього, подати погляд зовні на все, що відбувається. У цей же спосіб автор уникає клішованого зображення - змалювання концепту смерті без надмірної натуралізації чи, навпаки, – зайвої героїзації та романтизації смерті як речі-у-собі. Маркусу Зусаку вдається передати увесь трагізм і руйнівний характер війни, не вдаючись до деталей, пов'язаних з руйнівним характером смерті, особливо у масових прояв. Стиль письменника місцями навіть постає як доволі «солодкий», але позиція автора при цьому не носить відстороненого характеру завдяки суб'єктивізації позиції наратора.

Розповіді смерті носять двоякий характер – вони не тільки позитивні, а, як було сказано, трагічні, що зближує її із самим життям, нейтралізуючи при цьому негативне ставлення до неї. Через набуття масового характеру під час Голокосту та Другої світової війни смерть втрачає усі риси пов'язані з нею в одиничних проявах: страх перед нею, потворність, безжалісність тощо. Про цей тип суспільного ставлення до танатосу згадував ще Філіп Ар'єс, називаючи його – «смерть перекручена». Таке бачення смерті, на думку дослідника-медієвіста, характерне для XX століття, коли людина витісняє танатос із свідомості. Невипадково, в одному із епізодів твору смерть констатує: «I have observed and been horrified by humans». Це шокує, на перший погляд, твердження найповніше відображає реалії війни, коли традиційне уявлення про смерть стирається, а на перший план виходить руйнівна здатність самої людини.

Смерть у романі «Крадійка книжок» набуває людських рис також і через її здатність співчувати іншим. Вона переживає не тільки через численні людські смерті, для неї найскладніше справитись із болем тих, хто вижив: «It was the survivors I couldn't stand to look at... They had torn hearts. They had beaten lungs». Танатос Зусака має людські емоції, володіє здатністю не просто думати.

Важливу роль грає те, що розповіді оповідача формулюють основну ідею твору: дуалізм людської природи, загадку яку сама Смерть намагається розкрити упродовж усієї своєї розповіді. Саме людина чинить злодіяння спричиняє війни, «наймає мене на роботу», як стверджував сам наратор. Через використання різноманітних контрастів Маркус Зусак відтворює доволі

несподіваний концепт краси, показуючи її в потворності ідеології нацизму. Найкраще це характеризує приклад Руді Штейнера, друга Лізель з моменту її переїзду до прийомних батьків. З одного боку, перед нами ідеальний представник «обраної нації», доказом чого були риси зовнішності хлопця – блакитні безпечні очі та біляве волосся, а з іншого – його вчинки свідчать про прихильність до євреїв (хоч під час війни Руді голодував, але одного разу він поклав хліб на дорозі, якою марширували євреї до табору смерті Дахау, чим наражав себе на небезпеку). Значення цього прояву доброти посилюється в умовах тогочасної нацистської Німеччини. Ось в чому найбільше проявляється людський дуалізм, ось, що найбільше дивує Смерть. Недарма сам оповідач зазначає, що «хлопець не заслуговував померти таким чином».

Усезнаючий оповідач розповідає те, що мабуть не потрібно знати читачеві на початку знайомства з твором, Смерть просто нас інформує про подальшу трагічну долю деяких персонажів. І головне, що це не робить сам роман передбаченим і нудним. Це навпаки створює ілюзію неймовірної близькості до оповідача. Здається, що читач і наратор це Гензель і Гретель, які повертаються додому по розсипаних на початку прогулянки камінцях. Але це не просто тверді породи, це слова, кинуті недбалою рукою оповідача, які треба йому разом з нами зібрати, щоб нарешті зрозуміти весь абсурд війни та самої людини. Характерно, що смерть не є відстороненим персонажем, а навпаки, часто висловлює, і навіть нав'язує своє суб'єктивне ставлення до зображуваних героїв. Таким чином, смерть у романі Маркуса Зусака «Крадійка книжок» є категорією різноплановою, яку автор використовує на кількох текстових рівнях – сюжетно-композиційному, ідейно-тематичному, символічному. Зображення танатосу в різноманітних парадигмах дає змогу авторові підкреслити думку, що не варто боятися смерті як фізіологічної кончини, а тієї, яку несе з собою людина: «A last note from the narrator: I am haunted by humans». Проте аналіз категорії смерті – це лише одне із можливих досліджень в рамках згаданого твору, що свідчить про безліч інших перспектив для його інтерпретації.

Список літератури:

1. Аръес Ф. Человек перед лицом смерти / Ф. Аръес; пер. с фр.; общ. ред. Оболенской С. В.; предисл. Гуревича А. Я. – М.: Издательская группа «Прогресс» – «Прогресс-Академия», 1992. – 528 с.
2. Zusak M. The Book Thief [Electronic source] / Markus Zusak. – New York: Alfred A. Knopf Publishing House. – 370 p. – Title taken from the screen: <http://teacherweb.com/GA/MarionCountyMiddleHigh/RLuten/the-book-thief-markus-zusak.pdf>
3. Зузак М. Крадійка книг/ Доміно. - К. : Дніпро, 2009.- 598.
4. Николай Гоголь «Шинель» - Москва, АСТ, 2014
5. Пінчук С., Регушевський Є. Словник літературознавчих термінів Івана Франка. Київ: Наукова думка, 1966.

УПОТРЕБЛЕНИЕ АНГЛИЦИЗМОВ В РЕЧИ РУССКОЯЗЫЧНОГО НАСЕЛЕНИЯ

Тема вхождения английских слов в лексику русского языка очень актуальна в последнее время. Именно в это время язык интенсивно стал пополняться заимствованными словами. Это происходит по причине вступления страны в новую общественно-политическую формацию. Также свое влияние и оказала, так называемая новая экономика, со свойственными ей нововведениями. Прошел основной процесс разгосударствления в экономике, объявляются реформы в различных сферах жизнедеятельности.

Заимствование слов из других языков – естественный и закономерный процесс, характерный для любого развитого языка. Народы, страны, государства живут и развиваются не изолированно друг от друга, а вступая во взаимные контакты. Контакты между народами – это и контакты разных языков, их взаимные связи и взаимовлияние, которое выражается, прежде всего, в заимствовании слов из языка в язык. Поэтому правильное отношение к заимствованиям – это не отказ от их использования, а правильное понимание значения того или иного иноязычного слова, его смысловых оттенков, стилистической окраски, особенностей сочетания его с другими словами. Употребление иностранного слова без надобности приводит к засорению речи, к ненужной вычурности и в конечном итоге к ее неправильности. Но при правильном понимании значения иностранного слова и при условии его уместного использования употребление в речи заимствования обогащает язык и повышает культуру речи говорящего. Знание иностранных слов расширяет кругозор человека, вводит его в мир других языков, помогает ему лучше ориентироваться в современной жизни.

Тенденция к «американизации» жизни находит свое отражение в «американизации» языка, что выражается в проникновении в него многочисленных англицизмов. Под англицизмом понимается слово или выражение, заимствованное из английского языка.

Английский язык, являясь «Латынью XX века» и языком международного общения, в большей степени, на наш взгляд, повлиял на русский язык. Поэтому актуальность исследования определяется значимостью английского языка в жизни нашего общества. Предметом работы являются англоязычные заимствования и проникновения. В качестве объекта исследования послужили лексические единицы английского происхождения и их производные. Целью работы является анализ специфики функционирования англицизмов в речи русскоязычного населения.

Цель определила конкретные исследовательские задачи:

1. Изучить разные подходы в изучении заимствований в русском языке.
2. Определить причины заимствований из английского языка.
3. Расширить и углубить знания по английскому языку.

4.Классифицировать заимствования на основе средств массовой информации.

5.Провести анкетирование учащихся школы с целью выявления знаний по изучаемой теме. Выяснить отношение школьников к исследуемому явлению.

6.Составить словарь наиболее употребляемых школьниками заимствований.

7.Составить таблицы, иллюстрирующие собранный материал.

Проанализировав весь теоретический материал, мы пришли к выводу, что причинами заимствований могут быть:

1. Потребность в наименовании новой вещи, нового явления.

2. Необходимость разграничить содержательно близкие, но все же различающиеся понятия.

3. Необходимость специализации понятий – в той или иной сфере, для тех или иных целей.

Наиболее часто встречающиеся слова можно разделить на несколько групп [8;5].

I. Тематические группы.

Слова – термины, например, экономические:

Оффшор – в значении «свободный», от английского off-shore «находящийся на расстоянии от берега, в открытом море».

Демпинг – «снижение, уменьшение», от английского damping, одно из значений которого «глушение, торможение».

Роуминг – «распространение, возможность широкого использования», от английского roaming «странствовать, скитаться».

Политические термины:

Спикер – председатель парламента, от английского speaker – «оратор».

Рейтинг – «оценка», от английского rating «оценка, отнесение к тому или иному классу».

Большое распространение английские слова получили в 90-е годы XX века в связи с экономическими, социальными и политическими преобразованиями в нашем обществе.

Термины, связанные с компьютерной техникой, например:

Сайт – от английского «местоположение, местонахождение».

Файл – от английского file «регистратор, досье, дело». А также слова компьютер, дисплей, файл, байт.

Мемори-стик – карта памяти в видеокамере

Имейл – почтовый ящик в интернете, также слова DVD, CD-ROM, SMS.

Названия некоторых бытовых предметов:

Миксер – от английского mixer «смешивающий аппарат или прибор».

Тостер – от английского toaster «приспособление для поджаривания тостов».

Шейкер – от английского shaker «сосуд для приготовления коктейлей».

Спортивные термины:

Дайвинг – подводное плавание, от английского to dive нырять, погружаться в воду.

Скейтборд – катание на доске с роликами, от английского skate катание на коньках, скольжение и board доска, а также слова баскетбол, футбол, спорт, хоккей, финиш

II. Слова иноязычного происхождения, имеющие синонимы в русском языке.

1) Названия некоторых явлений музыкальной культуры.

Сингл – песня, записанная отдельно, от английского single – один, единственный.

Ремейк (римейк) – переделка, от английского remake в том же значении.

2) Название некоторых профессий, рода деятельности.

Секьюрити – охрана, от английского security безопасность, охрана.

Провайдер – поставщик, от английского provider с тем же значением.

3) Термины, употребляемые в косметологии.

Лифтинг – подтяжка, от английского lifting подъем.

Скраб – крем для отшелушивания, очистки кожи, от английского toscrab – царапать.

Для реализации проектной части данной работы нами были проанализированы общественно-политические программы телевидения, рекламные ролики, материалы газет и интернет-статьи.

Исследованный материал дает возможность сделать вывод, что именно в газетных публикациях и в интернетсайтах больше всего английских заимствований, ведь эти источники одни из первых знакомят людей с новостями науки, культуры, спорта, с научными достижениями, с событиями в стране и за рубежом. От того, как средства массовой информации реагирует на эти события и новости, каким языком доносит все материалы до своих читателей, зависит очень многое.

Для сравнения мы взяли некоторые английские газеты и посмотрели, есть ли в них русские слова.

Газеты на английском языке почти не содержат русских слов. Русские слова встречаются только в тех газетах, которые выпускаются на английском языке не в Англии и Америке, а в России и Украине. Но даже в этих газетах русских слов почти нет.

Напрашивается вывод: почему иностранцы так любят Пушкина, Толстого и Достоевского, но не спешат русскими словами засорять свой язык? Почему они не торопятся заменить своё слово «криминал» на наше русское слово «преступление», хотя все в восторге от произведения Ф.М.Достоевского «Преступление и наказание»?

В ходе констатирующего этапа исследования мы пытались посредством анкетирования и опроса учащихся выяснить их отношение к объекту исследования.

В исследовании приняли участие 19 учеников 7-х классов Криворожской общеобразовательной школы I-III ступеней № 41. Учащимся было предложено ответить на вопросы анкеты, разработанной нами на основе изученной литературы.

Результаты опроса показали, что учащиеся в целом правильно понимают значение термина «англицизм»

Нравится ли вам изучать английский язык?

На этот вопрос 26 % учащихся не смогли однозначно ответить. В то же время подавляющему большинству нравится изучать английский язык.

Каждый ли ученик должен изучать английский язык?

82% учеников выступают за изучение английского языка, так как он пригодится в вузе, при общении с иностранцами, при работе с компьютером.

Легко ли вам дается английский язык?

Среди тех, кому нравится изучать английский, есть и такие, которым он тяжело дается, и они его не понимают.

Устраивает ли вас обилие иностранных слов английского происхождения в средствах массовой информации?

75 % учащихся даже не замечают, что употребляют в речи иностранные слова.

Актуальность проведенного исследования состоит в том, что рассмотрение проблем, связанных с теорией и практикой заимствований, особенно значимо в современных условиях, поскольку сегодня высказываются серьезные опасения по поводу мощного наплыва заимствований, которые могут привести к обесцениванию русского слова. Но язык – это саморазвивающийся механизм, который умеет самоочищаться, избавляться от лишнего, ненужного. Это происходит и с иноязычными словами, заимствование которых было представлено в ходе исследования. В целом иноязычная терминология представляет собой интереснейший лингвистический феномен, роль которого в русском языке весьма существенна.

Закончить хочется словами В. Г. Белинского: " Каждый народ владеет известным количеством слов, терминов, даже оборотов, которых нет и не может быть у другого народа. Но так как все народы являются членами одного великого семейства - человечества, то и необходим между народами размен понятий, а, следовательно, и слов".

Список литературы:

1. Алексеев Д.И., Гозман И.Г., Сахаров Г.В. Словарь сокращенных слов русского языка.- 4-е изд.- М., 1984.
2. Брейтер М.А. Англицизмы в русском языке: история и перспективы.- Владивосток, 1994.
3. Ваулина Е.Ю., Скляревская Г.Н. Давайте говорить правильно!: Новейшие и наиболее распространенные заимствования в современном русском языке.- М., 2004.
4. Винокур Г.О. Заметки по русскому словообразованию.- М., 1996.
5. Горшков А.И. Русская словесность.- 10-11 кл.- М., 2001.
6. Дьяков А.И. Причины интенсивного заимствования англицизмов в современном русском языке.// Язык и культура.- Новосибирск, 2003.
7. Крысин Л.П. Иноязычные слова в современном русском языке.- М., 1968.
8. Новый англо-русский словарь/ Под ред. В.К.Мюллер.- 9-е изд.- М., 2002.
9. Словарь иностранных слов/ Под ред. В.В.Бурцева, Н.М. Семенова.- М., 2005.

Сугоняко О. А.,
 учитель російської мови та зарубіжної літератури I категорії
 Мірошніченко А. А.,
 учениця 10 класу
 ШНВК: загальноосвітньої школи I – III ступенів №9 – ДНЗ,
 м. Шостка
 lenasougon@gmail.com

ОБРАЗИ ГЕРОЇВ-КАР'ЄРИСТІВ У ТВОРАХ ЗАРУБІЖНИХ ПИСЬМЕННИКІВ ХІХ СТОЛІТТЯ – СТЕНДАЛЯ, О. ДЕ БАЛЬЗАКА, ГІ ДЕ МОПАССАНА

У даній статті представлені матеріали роботи по дослідженню образів героїв-кар'єристів у творчості зарубіжних письменників ХІХ століття – Стендаля, О. де Бальзака, Гі де Мопассана, а також розглянуто поняття «кар'єра», «кар'єризм», «кар'єрист», з'ясовано передумови успішної кар'єри, обгрунтовано питання кар'єрного росту.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що останнім часом спостерігається тенденція стрімкого зростання кар'єризму серед сучасної молоді, що не завжди є гарантією успіху, а надмірне захоплення кар'єрним ростом може негативно позначитись як на особистому житті, так і на здоров'ї.

Кожна людина прагне забезпечити собі комфортні умови для життя, та для цього необхідно присвятити себе певній професії, розвиватися і рости, а, можливо, й просуватися по кар'єрних сходах задля здобуття матеріальних благ. Кар'єра - не тільки вид занять людини, але й досягнення поставлених цілей, поліпшення становища в суспільстві. Також іноді в це поняття включають можливі майбутні зміни у сфері роботи, що відбуваються з часом внаслідок набуття досвіду. Кар'єризм розуміють як бажання поліпшити своє становище в професійній сфері, підвищити кар'єрний ріст. Іноді кар'єристами називають людей, які "йдуть по головах", тобто не враховують почуття, загальноприйняті норми моралі, родинні зв'язки. Кар'єристи бачать свою мету і йдуть до неї, незважаючи ні на що. З одного боку, це позитивно характеризує людину - вона рішуча, смілива, відповідальна. З іншого боку, ця людина черства і непередбачувана, оскільки через фінансову винагороду або просування по службовій драбині готова пожертвувати чимось дорогоцінним. Але якщо раніше термін "кар'єрист" мав негативне забарвлення, то тепер став синонімом слів «амбіційний», «забезпечений», «значущий» для суспільства.

У сучасній ринковій економіці важлива міра корисності індивіда, його навичок і вмінь. Тому для просування вгору людина повинна вміти повністю розкривати свої якості на професійній ниві. На жаль, це нелегко. Але все ж кожен працівник хоче домогтись успіху, для чого вчені, що реагують на попит суспільства, вивчають види й етапи кар'єри, виділяють різні класифікації та теорії.

Кар'єра (італ. *carriera* — дія, життєвий шлях, поприще, від лат. *carrus* — віз, візок) — швидке й успішне просування по службовій, суспільній, науковій та іншій діяльності, досягнення популярності, вигоди, рід діяльності.

У словнику Ожегова це слово характеризується як рід занять, діяльності; шлях до успіхів, видного положення у суспільстві, на службовому поприщі, а

також саме досягнення такого положення. Кар'єра особистості відображає низку поетапних змін службового положення, пов'язаних із просуванням щаблями службової ієрархії в організації.

Дональд Сьюпер, найбільш відомий вчений, який досліджував кар'єрний ріст і супутні йому явища, вважає, що кар'єра - це сукупність всіх соціальних ролей, які виконує індивід протягом життя. Успіхи в кар'єрі, на його думку, залежать від «Я-концепції» - власного уявлення людини про себе.

Термін «кар'єра» з'явився у I половині XX століття, а як інструмент соціологічного аналізу та опису процесів сфери праці його вперше використав американський соціолог Еверетт Х'юз у монографії «Люди та їх робота».

У XIX столітті розуміння «швидкого й успішного просування» несло тільки негативний зміст, бо уособлювало жагу до грошей, до багатства і високих посад, забуття совісті, нехтування народною іхристиянською мораллю. У XX столітті слово "кар'єра" було позбавлене негативного змісту, який перебрало на себе слово "кар'єризм". Лише за інерцією зміст цих слів плутається. ХХІ століття поставило зміст слова "кар'єру" на якісно новий рівень. Побудова кар'єри в сучасному світі стає обов'язковою умовою самореалізації в професійній діяльності.

Невипадковим є розміщення терміна «кар'єра» в одному гнізді зі спорідненими йому поняттями: «кар'єризм», котрий трактується як гонитва за успіхом, зумовлена прагненням до особистого благополуччя, і, відповідно, в особистих інтересах, та «кар'єрист» - людина, уражена кар'єризмом. У словниках ці поняття носять досить негативне забарвлення. Так, у російського лінгвіста Д.Н. Ушакова кар'єрист - це людина, «що ставить турботу про свою кар'єру і особисті успіхи вище інтересів справи»; С.І. Ожегов і Н.Ю. Шведова трактують кар'єризм як «погоню за кар'єрою, прагнення до особистого благополуччя, просування по службі в особистих інтересах». На думку дослідника Є.Г. Молла, «у вітчизняній лінгвістиці ще не з'явилися терміни, які відображають позитивне ставлення до людей, що прагнуть зробити кар'єру, тобто відповідати всім вимогам кожної займаної посади».

XIX століття називають “золотою добою” соціально-психологічного роману, адже цей жанр став провідним майже у всіх впливових літературах Європи і Америки. Формування його однак почалося у Франції. Цьому сприяла та ситуація, що склалася в культурі цієї країни. Одна з характерних її рис - гостра політизація французького суспільства (досягнення індустрії, напружена класова боротьба, наполеонівські походи, революції). Загальна налаштованість французьких інтелектуалів на пошуки внутрішніх механізмів соціальних процесів не могла не позначитися на творчості романістів.

Основи соціально - психологічного роману нового типу заклали такі видатні магістри слова, як Стендаль, Бальзак, Флобер, які цікавились життям різних верств французького населення, намагалися художньо осмислити складні закономірності та проблеми суспільного життя, запровадили низку тем, типів і художніх ситуацій, що потім стали “повторюватись” в інших літературах світу.

Література Франції у 1830-ті рр. відображала ті нові особливості суспільного і культурного розвитку країни, що склалися в ній після Липневої революції. Провідним напрямком у французькій літературі стає критичний

реалізм. У 1830-1840-х рр. з'являються твори О. Бальзака, Ф. Стендаля, П. Меріме. На даному етапі письменників-реалістів об'єднує загальне розуміння мистецтва, яке зводиться до об'єктивного відображення процесів, що відбуваються в суспільстві. При всіх індивідуальних відмінностях їх характеризує критичне ставлення до буржуазного суспільства. На ранніх етапах творчого розвитку митців виразно проступає їх тісний зв'язок з естетикою романтизму, так званим "залишковим романтизмом".

Однією з провідних у літературі цього періоду стає тема зіткнення неординарної особистості із законами суспільного життя. І Бальзак, і Стендаль були свідками того, що в житті перемагають пристосуванці, а обдаровані, сильні особистості не витримують вимог часу.

Особлива увага надається темі "втрачених ілюзій". У творах цих письменників людина опиняється перед вибором: або високі моральні якості й бідність, або підлість і зрада душі як гарантія успіху і процвітання в суспільстві. Цей вибір взагалі -- проблема XIX століття.

Значну роль у формуванні естетики критичного реалізму відіграли теоретичні праці Стендаля (1783-1842). У літературу XIX століття письменник вніс бойовий дух століття і революції, віру в розум, у гармонійну особистість, культ сильних пристрастей. Але відстоюючи ідеали революції, він змушений був удавати, що ці священні для нього ідеали далекі від сучасності, у якій тріумфує проза буржуазного життя. Героїчне стає непотрібним у практиці буржуазних відносин, там, де панує безнадійна тупість, гонитва за наживою, кар'єризм. У цих умовах людині сильних пристрастей, яка жадає героїчного, немає місця, і вона неминуче вступає в протиріччя з буржуазною дійсністю. У цьому й полягає трагедія головних героїв Стендаля.

«Червоне і чорне» — роман, написаний Стендалем у 1830 році, іноді називають хронікою XIX ст. ("Хроніка XIX століття" - такий підзаголовок твору), адже події відбуваються у Франції за часів доби Реставрації. У романі розкривається трагічна історія Жульєна Сореля, «в душі якого точиться боротьба між природною шляхетністю й небезпечними примарами честолюбства». Показуючи життя героя, автор одночасно змальовує три соціальні прошарки

Французького суспільства після революції 1793 року: буржуазію, духовенство, дворянство. І хоча провідну роль у сюжетному плані відіграє біографія Жульєна Сореля, історію життя якого авторові підказала хроніка кримінальної справи, цей твір виходить далеко за біографічні межі лише однієї дійової особи, стає романом широкого соціально-психологічного зразка, в ньому представлена майже вся Франція, столична й провінційна, не тільки аристократія і буржуазія, а й ремісники та дрібні підприємці.

Образ Жульєна Сореля складний і неординарний. Це цілеспрямована людина, яка хоче досягти мети будь-якими засобами. Його трагедія полягає, перш за все, в неможливості реалізувати свої ідеали в існуючій дійсності. Жульєн не відчуває себе своїм ні серед аристократів, ні серед буржуа, ні серед духовного стану, ні, тим більше, серед селян. Він - представник покоління початку 20-х років XIX століття. Йому притаманні риси романтичного героя: незалежність, почуття власної гідності, бажання змінити долю, бажання

боротися і досягати мети. Жульєн - яскрава особистість, в ньому все вище норми: сила розуму, волі, мрійливості, цілеспрямованості.

Обдарований розумовими здібностями, він ще хлопчиком відчув необхідність вирватися з цього середовища. Однак під час Реставрації зробити це не так просто: власних достоїнств для цього недостатньо. Минули часи Імперії, коли хоробрість і певні знання могли зробити із солдата генерала. У часи Реставрації необхідне шляхетне походження, щоб мати офіцерський чин. І якщо неможлива кар'єра військова, то можлива церковна. Церква відіграє провідну роль, і єпископ, навіть якщо він плебейського походження, важить більше, ніж будь-який аристократичний ледар. Так виникає у Жульєна думка стати священником, зробити церковну кар'єру і таким чином завоювати собі становище у вищому світі. Життя ставить його перед вибором: жити за законами батьків чи "пробити" собі дорогу до вищої влади, але приректи свою душу на загибель. І Жульєн робить свій вибір.

Він спостерігає духовне убозтво провінційної аристократії, яка керується лише корисливими задумами й постійно боїться революції і каверз буржуазії, яка теж зображується темними фарбами: повне моральне розтління, викликане самими принципами накопичування, міщанський спосіб думок. Совість Жульєна почала нашіптувати йому: "Ось воно - це брудне багатство, якого і ти можеш досягти й насолоджуватися ним, але тільки в цій компанії".

Для Жульєна пробити собі шлях означало передусім вирватися із Вер'єра, бо він не любив свою батьківщину. Йому ненависна навіть думка, що доведеться все життя жити в цьому брудному гурті людей, які не зупиняться ні перед якими злочинами. Він відчував себе дуже самотнім. Як раніше герой не бачив єдності серед мирян, так не бачить її і серед духовенства й доходить висновку: "Ось тепер я потрапив у життя, і таким воно буде для мене до кінця". Але, на жаль, тільки у в'язниці розуміє, що його спроба зруйнувати соціальні та моральні межі між аристократами та плебеями не здійснилася, що саме те суспільство, куди він так прагнув потрапити, побажало зломити його, в його особі воно вирішило покарати тих молодих людей низького стану, які насмілилися проникнути в "хороше суспільство".

Задача письменника полягала не тільки в тому, щоб зобразити лицемірство як єдиний можливий шлях для досягнення мети. Жульєн не досягає своєї мети. І, головне, в кінці життя він уже не керується ні честолубством, ні лицемірством. Коли він ближче пізнав людей, побачив низість навколишнього середовища, він засумнівався в цінностях того, до чого так прагнув із самої ранньої юності, і що довгий час було його маренням, це перестало притягувати Жульєна. Але розлучившись зі своїми юнацькими ілюзіями, зрозумівши убозтво своїх колишніх ідеалів, Жульєн Сорель втратив всілякий інтерес до подальшого існування. Тільки тепер він зрозумів даремність і безглуздість своїх колишніх прагнень та усвідомив, що йому не потрібно те, чого він так довго добивався.

Проте фізична поразка є водночас моральною перемогою героя над відсталим, консервативним існуванням суспільства. Акт правосуддя не взяв гору, помста касти аристократів не відбулася - Жульєн помер мужньо і гідно.

Творчість Оноре де Бальзак стала вершиною французького критичного реалізму. Письменник одним із перших в західноєвропейській літературі

починає художнє дослідження буржуазного світу, який на той час ще не вичерпав своїх можливостей, а його проза стала носієм поетичного ореолу. Улюблена тема Бальзака - запекла боротьба обдарованих людей, які пробивають собі дорогу у великому місті. Чистий юнак, який потрапив у велике місто і робить кар'єру ціною своєї моральної загибелі, - улюблений герой Бальзака.

З образом Ежена Растіньяка в роман увійшла тема молодого людини в буржуазному суспільстві. Основний зміст цієї теми, що стала однією з центральних у «Людській комедії», - показ того, як суспільство, засноване на «принципі вигоди», розбещує молоду людину, яка досягає життєвого успіху ціною моральної деградації. Ежен Растіньяк є тим героєм «Людської комедії», у якому ця тема, весь комплекс проблем і колізій, з нею пов'язаних, втілилися найбільш повно й переконливо. Слід зазначити, що Растіньяк є одним з найвідоміших героїв Бальзака, а його ім'я стало загальним для певного типу людей - розумних, успішних кар'єристів, не надто розбірливих у засобах досягнення мети й не позбавлених разом з тим певних симпатичних рис.

Образ Ежена Растіньяка вперше з'являється в романі «Батько Горіо». Але в цьому творі показано лише становлення героя, його прощання з ілюзіями молодості, не позбавлене драматизму моральне переродження. Про зрілого Растіньяка, кар'єриста й цинічного лицаря наживи, можна дізнатися з інших творів «Людської комедії», де він уже не виступає центральним героєм.

У романі «Батько Горіо» герой ще не сповідує «релігію грошей», вони ще не стали його заповітною метою. На цьому етапі гроші для нього виступають необхідністю, втіленою в життєвих обставинах і потребах, невмолимою зовнішньою силою, «фатумом» сучасності.

Ежен Растіньяк - виходець із аристократичної, але збіднілої родини з Південної Франції, який отримав відповідне виховання, та й від природи був людиною не злою і не користолюбною. Варто зазначити, що історія Растіньяка, подана в романі «Батько Горіо», вплітається в генеральну тему «Людської комедії» - тему розкладу й загибелі аристократії в буржуазному суспільстві. Численній родині доводилося в усьому собі відмовляти, щоб виділяти Ежену, який був її останньою надією, тисячу двісті екю річних, необхідних для навчання в Парижі. Ці обставини «збільшували вдсятеро його бажання досягнути успіху в житті й пробуджували жадобу висунутися». Проте, «як це властиво великодушним людям, йому хотілося всього досягнути лише завдяки своїм заслугам».

Отже, спочатку Растіньяк хоче завоювати багатство й становище в суспільстві працею, енергією і талантом. Коли через певний час Вотрен запропонує йому свій «проект» - прямий і швидкий, але злочинний шлях до багатства, - Растіньяк його відхилить, хоч і визнає «залізну логіку» спокусника. Він твердить самому собі: «О ні! Хочу трудитися благородно, свято, хочу працювати день і ніч, щоб тільки трудом досягнути багатства». Однак для того, щоб піти цим шляхом, треба мати величезні духовні й моральні сили, притаманні, як згодом покаже Бальзак у «Втрачених ілюзіях», лише великим митцям, мислителям, громадським діячам, тобто людям, які живуть великою ідеєю. Растіньяк - звичайна людина, честолобна й жадібна до життєвих благ. Поступове переродження героя письменник розкриває з рідкісною повнотою й

психологічною вмотивованістю, із численними точними, вихопленими з життя деталями. Столиця повна спокус, перед якими не може встояти Растіньяк, - і от з часом «демон розкоші вжалив і його серце, лихоманка наживи заволоділа ним, від жадоби золота пересохло в горлі». Найголовнішим чинником переродження героя Бальзак вважає пізнання ним суспільства, тих дійсних законів і прагнень, якими воно живе.

Дедалі виразніше, як стверджує Бальзак, світ поставав перед Растіньяком «таким, яким він є: в безсиллі моралі й закону перед багатством». Тобто власний досвід героя підтверджував повчання його «наставників» - віконтеси де Босеан і каторжника Вотрена. А його друг Б'яншон, учений - медик і безкорисливий подвижник науки, визнав, що їхні докази не суперечать «законам природи». Проти всього цього протестує лише голос совісті, моральне почуття, на яке вирішив було покладатися Растіньяк. Однак моральна драма, яку переживає герой, у фіналі твору закінчується перемогою середовища, де панують егоїзм і закон вигоди.

Ежен Растіньяк проходить довгий шлях кар'єрного зростання. Нащадок старовинного дворянського роду, Растіньяк все ж приймає після Липневої революції пост помічника статс-секретаря в міністерстві де Марсі («Сцени політичного життя») і робить швидко кар'єру, в 1832 році він займає видатний державний пост («Таємниці княгині де Кадиньян»); у 1836 році, після банкрутства банкірського дому Нусинген («Банкірський будинок Нусинген»), яке збагатило Растіньяка, він має вже 40 000 франків річного доходу; в 1838 році одружується на Августі Нусинген, дочці своєї колишньої коханої Дельфіни, яку він безсовісно обібрав; в 1839 році Растіньяк стає міністром фінансів і отримує титул графа; в 1845 у він — пер Франції, його щорічний дохід — 300 000 франків («Кузина Бетта», «Депутат від Арсі»).

У фіналі твору Растіньяк дозріває для того, щоб, прийнявши закони й «правила гри» суспільства, кинути йому знаменитий виклик: «Тепер подивимось, хто кого». Утім, варто наголосити, що моральна драма цього героя є центральною колізією роману, сповненою глибокого соціально - психологічного змісту, пов'язаного з основною проблематикою «Людської комедії».

Гі де Мопассан — один із загальноновизнаних класиків світової літератури. Творчість письменника, з усіма його злетами і падіннями, з неминучими протиріччями, вражає своїм багатством. Гі де Мопассан займає особливе місце в історії французької літератури. Його творчість завершує собою розвиток французького реалізму XIX ст. і, разом з тим, чітко виявляє риси, які стануть характерними для літератури XX століття.

У 1885 році з'явився роман Мопассана «Любий друг», що містить широку панораму соціально-політичного життя Франції часів III Республіки.

У центрі твору — історія молодого людини, яка прагне підкорити Париж. Ця тема, традиційна для французької реалістичної літератури, під пером Мопассана набуває сучасного звучання. Головний герой роману Жорж Дюруа, син сільського шинкаря, колишній унтер-офіцер колоніальних військ в Алжирі, який «став розпусним у підкореній країні», після демобілізації приїжджає в Париж, щоб зробити кар'єру». Однак він не володіє необхідними для цього якостями: у нього немає ні гроша в кишені, він не блищить розумом і добрими

манерами, не має зв'язків з впливовими людьми. Єдине, що у нього є, — це приваблива зовнішність «спокусника з бульварного роману», самою примітною деталлю якої були «гарні, пухнасті, пишні, золотисті з рудуватим відливом... закручені вуса». Щаслива випадковість — зустріч з колишнім однополчанином, відкриває Дюруа дорогу в журналістику. Почавши зі скромної посади збирача інформації, цей «хитрун, спритник», як характеризують його інші персонажі, швидко робить запаморочливу кар'єру: стає головним редактором газети, отримує орден Почесного легіону, сколочує стан, одружується на дочці видавця і банкіра. Такий персонаж не може не привертати увагу, не стати об'єктом численних суперечок і міркувань. І в цьому немає нічого дивного — Мопассан, по суті, став першим класиком, який створив практично виключно негативного героя свого часу, закінчивши твір високим соціальним злетом Дюруа.

У романі Любим другом Дюруа назвала дівчинка — маленька дитина, яка ще не навчилася відрізняти справжні почуття від нещирості й лестоців. Варто зазначити, що практично всі основні персонажі роману, за рідкісними винятками, хоча і не були дітьми, також повірили Дюруа, при тому що з самого початку стає зрозуміло, що ця людина нещира. Дюруа не мучить совість. Він тільки рівняється на інших: збагачується, не перебираючи в засобах, збагачуються; обманує, зраджує. Прогулюючись у Булонському лісі, Дюруа вдивляється в обличчя представників світського суспільства — чоловіків і жінок, що розважаються верховою їздою, показують себе і свої наряди. Дюруа знає майже кожного з них, усі таємниці їхнього життя, прикритого зарозумілістю і неприступністю. Серед них він упізнавав людей, що жили на кошти дружин або коханок; грошових тузів, казкове становище яких починалося з крадіжки, або багатіїв, які склали собі статки за рахунок привласнення державних коштів. Дюруа спостерігає за цими людьми і одночасно шукає в них все найнижче. Він немов насичується негативною інформацією, своїм знанням про закулісне життя цих людей: «Який набрид! — повторював він. — Зграя шахраїв, зграя шахраїв!». Більше того, їх життям він знаходить виправдання своїм непристойним планам та вчинкам.

Мопассан подарував Дюруа незліченну кількість зв'язків з жінками: від повій до світських дам. Хоча, в сутності, для самого Дюруа статус жінки не дуже важливий, він не бачить між ними особливої різниці. Спочатку Дюруа, у відповідь на підкинуті йому монети пані де Марель, обіцяє: «Я поверну їй все відразу... Зрозуміло, я беру їх у неї в борг». Набагато важливіше, що в подальшому Дюруа без докорів відбирає у Мадлени половину спадщини, що становить півмільйона франків, хитро пояснюючи це бажанням дотримуватися моральні правила поведінки в суспільстві. Мопассан ще раз підкреслив феномен Дюруа, вклавши в уста глибоко аморальної людини слабкі подібності норм моралі. Життєвий успіх Дюруа невіддільний від його любовних перемог. Так, Дюруа зраджує пані де Марель заради вигоди одруження з Мадлен Форестьє, він зраджує Мадлен, домагаючись високого заступництва у пані Вальтер, а потім кидає і її, і дружину, щоб остаточно закріпити успіх у шлюбі з Сюзанною Вальтер.

Продаж Дюруа самим себе — ніщо інше, як своєрідна торгівля своїм тілом (подібну тему Мопассан окремо розглянув в іншому своєму творі — «Чоловік-повія»). Дюруа продажний у всіх відношеннях: як і інші, він зневажав

елементарні норми природних зв'язків — честь, дружбу, любов, вірність. Для нього немає нічого святого, нічого непорушного, що становить фундамент людських відносин. Це і є головний конфлікт героя роману — відсутність будь-якої точки опори у власному житті. Ніяких принципів, ніяких ідеалів — одна лише просочена егоїзмом пристрасть до наживи, фінансового збагачення, політичної кар'єри, володіння жінками.

Життєвий успіх Жоржа Дюруа, героя роману «Любий друг», невіддільний від його любовних перемог. Але ці перемоги відрізняються від тих, які здобували герої Бальзака і Стендаля. Якщо для стендалівського Жульєна Сореля перемоги над жінками були перемогами плебея над представницями багатих і знатних станів, перемогами розуму і прихованих можливостей людини з народу над людьми зі знатного товариства, то для Дюруа його любовні зв'язки мали лише одну мету: продати себе більш дорого.

Жорж Дюруа — соціальний тип. Це справжній «типовий характер у типових обставинах». Це успішний кар'єрист, що виріс у сприятливому середовищі продажної журналістики. Звироднілий нащадок бальзаківських кар'єристів, Дюруа відрізняється від Растіньяка суцільною неввічливістю, вульгарністю, цинічною жадобою й справжнім талантом до безсоромної експлуатації інших людей. Він відрізняється від бальзаківських кар'єристів і повною відсутністю яких-небудь коливань, докорів сумління; він абсолютно аморальний. Тим легше йому йти від тріумфу до тріумфу, щоб на останній сторінці роману досягти справжнього апофеозу.

Образ Жоржа Дюруа — це образ безпринципного негідника, що йде по головах до своєї мети, але... вчинки героя багато в чому обумовлені самим життям.

З метою з'ясування достовірності або ймовірності вищесказаного було проаналізовано ставлення сучасної молоді до кар'єрного росту. За даними журналістів ТСН каналу «1+1», третина українців у ХХІ столітті - кар'єристи, які ладні забути про сон, відпочинок та особисте життя. На що готові піти люди заради найвищого кар'єрного щабля, досліджував один із порталів із підбору персоналу каналу «1+1». В опитуванні взяли участь понад чотири тисячі респондентів. Останні дослідження засвідчили, що 73% опитуваних задля роботи готові пожертвувати вільним часом, 40% - високою платнею, 37% - відпусткою, 19% - особистим життям, 16% - психологічним станом, а 14% людей - навіть своїм здоров'ям.

Дослідники зауважили, що такі жертви та трудовоголізм не гарантують успіху. Зазвичай, трудовоголіки - це ті люди, які живуть роботою, але у них страждає особисте життя.

Психологи ж вважають, що кар'єристів просто заносить. Вони не бачать нічого, окрім роботи. Основні мотиватори такої поведінки - висока зарплата та самореалізація. Вони застерігають, що гонитва за посадами та постійне напруження може вилитись у нервові зриви та підірвати здоров'я. Тому радять не впадати в крайнощі і передусім замислитися - чи варті кар'єрні щаблі саме таких жертв.

Список літератури:

1. Ожегов С. И. Словарь русского языка. М., 1978. С. 247.

2. Курбатов В. И. Стратегия делового успеха. - Ростов-н/Д: Феникс, 1995. - 416 с.
3. Щепанський Я. Елементарні поняття соціології. М., 1969. С. 205.
4. Дуракова І.Б.. «Управління персоналом. Підручник »: ИНФРА-М, Москва, 2009
5. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол.: ...С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.
6. Усі зарубіжні письменники/ Упорядн. О. Д. Міхільов та ін. – Харків: Торсінг Плюс, 2007 р. – 384 с.
7. Анненкова Н. А., Тишакова Д. И. Функционирование периодического издания в романе Ги де Мопассана «Милый друг» / Развитие мирового социокультурного пространства. Сборник статей по материалам межвуз. науч. конф. преподавателей. — Оренбург: Оренбургский институт экономики и культуры, 2010.
8. Данилин Ю. Н. Жизнь и творчество Мопассана. — М., 1968.
9. Рузметов Х. К., Сапаева Д. Н. Жорж Дюруа: феномен «Милого друга» // Молодой ученый. — 2016. — №17. — С. 555-557.. URL

УДК 373.1

Фоменко В.В.,

учитель основ здоров'я

Скадовської СЗОШ І-ІІІ ступенів «Академія творчості»

з поглибленим вивченням предметів художньо-естетичного циклу,

м. Скадовськ

fomenko19931810@gmail.com

ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ ВЖИВАННЯ НАРКОТИКІВ

Головні цінності суспільства - життя і здоров'я людини. В умовах ускладнення життя, між особистісних зв'язків і стосунків державний курс освітньої політики в Україні передбачає пропаганду здорового способу життя, виховання здорового молодого покоління, якому жити і працювати в новій державі.

Основними причинами негативних змін у здоров'ї нації є погіршення економічної ситуації, низький рівень державного медичного обслуговування, несприятливі умови, соціальна напруженість. Україна підтримала Конвенцію ООН про постійний розвиток людства. Головне – це безпека кожної людини. Рівень безпеки залежить від стану навколишнього середовища, державної системи підтримки безпеки людства та індивідуальної захищеності.

Наркотики – це група речовин, які приводять до виникнення особливого стану – ейфорії, кайфу (стану фальшивої радості, райдужних, але необґрунтованих марень, що супроводжуються приглушенням почуття відповідальності). Наркотики викликають підвищену, ненормальну, надмірну активність, психічне й рухове збудження.[1, с.128]

Наркоманія – це психічне захворювання людей, які не зуміли сказати “Ні”. Вживання наркотиків було відоме ще в давнину. Ейфорія й неадекватні веселощі, а потім дивне заціпеніння, (стадії наркотичного сп'яніння) після вживання зілля з різних рослин неодмінно супроводжували грецькі вакханалії, релігійні свята мешканців джунглів Амазонки. в розквіті років..

Чому важко позбутися споживання наркотиків? Бо перш, з чим стикається наркоман, - це потреба постійно збільшувати дозу для досягнення кайфу. Це відбувається при вживанні більшості наркотиків, особливо тих, які містять опій.

Постійне збільшення дози для отримання “кайфу” створює важко розв’язувані або зовсім не розв’язувані фінансові проблеми. У наші дні наркоманія стала хворобою незахищених верст суспільства, а точніше, найслабших його членів. Це для них, як їм здається, вона стала своєрідним способом виходу зі стресових ситуацій.[2, с.306]

На кожні 10 тисяч жителів України припадає 17 наркоманів (дані на квітень 2014 року); 70 відсотків споживачів наркотиків молоді люди від 16 до 25 років. Що ж сприяє вживанню ними наркотиків?

Фактори, які впливають на початок уживання наркотиків серед молоді.

Передусім – мода, прагнення вписатися в те оточення, ту компанію, яка для молодшої людини важлива, цікава і де споживання наркотиків – норма.

Можливо, молодь приваблює поширена помилка, начебто споживання наркотиків – ознака сучасного модного устрою життя.

Психологи вважають, що споживання наркотиків – один із щаблів віддалення від реального життя. А наступна – самогубство.

Серед інших причин можна назвати такі:

- погані стосунки в родині, з близькими й друзями;
- антисоціальна поведінка й гіперактивність дітей;
- дружба з однолітками, які вживають наркотики;
- нелюбов до школи, не успіхи в навчанні;
- економічні й соціальні труднощі;
- погане оточення й розлад у суспільстві;
- зміна місця навчання й проживання;
- доступність наркотиків;
- вживання наркотиків батьками;
- позитивне ставлення до наркотиків;
- спроба заглушити наркотиком біль чи втекти від неприємності.[4]

Більшість людей, які вживають наркотики, ставлять себе вище за суспільство, його закони й норми, вважаючи себе найобдарованішими особистостями. Причина такої зарозумілості криється й в особливості дії багатьох наркотичних речовин.

Під час наркотичної ейфорії, крім підйому настрою, відчуття веселощів і радості, виникають викривлення в сприйнятті не тільки ситуації та стосунків людей, але й форми предметів, кольору, простору, часу й звуку. Творчі натури, які використовували наркотичне сп’яніння для стимуляції натхнення, загинули.

Це по-перше. По-друге, ефект сп’яніння. Розслаблення й комфорту дуже швидко зникає зовсім. Ін’єкції починають здійснювати тільки стимулювання. З’являється відчуття припливу сил, яких насправді стає дедалі менше й менше.

Нещасний уже не може жити, навчатися й працювати без диявольського зілля.

Як визначити, що людина перебуває у стані наркотичного сп’яніння?

У людини різко звужені (іноді сильно розширені) зіниці.

Рухи сповільнені, порушена координація, що можна перевірити, наприклад, попросивши пройти розподільною смугою декілька метрів.

Реакція при сприйнятті й відповіді на поставлені запитання уповільнена, своє ім'я та прізвище, говорить невиразно, мовлення її важко розібрати.

Поведінка зазвичай розвізна, продиктована надмірними веселощами або навпаки, пригніченістю.

Є й непрямі ознаки. Так, наркомани починають віддавати перевагу певному одягові: шкіряним курткам із заклепками, масивним ременям, роблять специфічні зачіски. Разом з тим вони чат ос недбалі в одязі й байдужі стосовно дотримання елементарних правил гігієни.

Прийшовши додому, незвично швидко ховаються у своїй кімнаті, у розмові уривчасті, не дивляться в очі. Вони безпричинно похмурі до агресивності або, навпаки, надмірну сміхотливі.[5]

Дуже швидко настає повне психологічне виснаження. Загальне виснаження організму в результаті вживання наркотиків настає вже через 2-3 роки. Людина втрачає здатність до найменших фізичних і психічних навантажень. Настає остаточна моральна й інтелектуальна деградація – повний розпад особистості. Повністю втрачаються попередні почуття й інтереси. Єдиною турботою стає добування будь-якими засобами й способами наркотику.

Існує шість заповідей, як не стати жертвою наркоманії:

Перш ніж придбати порцію наркотичної речовини, гарненько подумай – а навіщо тобі це потрібно?

У жодному разі не погоджуйся передати пакунок із сумнівним вмістом навіть своєму другові.

Якою б заманливою не здавалося пропозиція спробувати трохи щастя – відмовся. За все треб врешті-решт платити.

Якщо, пробувавши наркотик або речовину, що його замінює, ти не проти повторити, не забувай – за все треба палити, а ціну ти вже знаєш.

Профілактика і зниження наркотичної залежності серед дітей і підлітків

Сучасна молодь, вступаючи в доросле життя, не думає про таку важливу складову свого майбутнього життя як здоров'я. Алкоголь – це найдоступніший і найуживаніший для сп'яніння наркотик. Алкоголь – це проблема, яка загрожує всьому людству, він несе зло і шкоду.[3, с.48]

Школа має відігравати головну роль у профілактиці наркоманії та алкоголізму, оскільки в школі підлітки проводять більшу частину часу і саме тут формуються стандарти поведінки.

Особливе місце відводиться класному керівнику, що володіє методикою активних форм навчання, однією з яких є критичне мислення.

Саме нові форми навчання допоможуть 13-14 річним підліткам зрозуміти, що вони відповідальні за власну поведінку, навчать мислити критично й приймати рішення, які базуються на сформованих моральних цінностях і переконаннях.

Для підлітків 10-15 років потрібна правдива інформація, сильна мотиваційна основа, щоб запобігти вживанню алкоголю.

Здоров'я – це в першу чергу, спосіб життя людини. Це той стиль, який людина вибирає для себе, і саме він визначає, досягне людина благополуччя чи

ні. Давно доведено, що все, що робить людина, відбивається на стані її здоров'я. До доброго здоров'я людина може йти, будучи зовсім здоровою чи навіть інвалідом. Добре здоров'я містить у собі всі цілі в житті людини, її інтереси і корисні звички. Це почуття сповнене любові до самого себе.[6]

Список літератури:

1. Бойченко Т.Є. Підручник «Основи здоров'я» 7 клас Т.Є. Бойченко, І.П. Василяшко, О.К. Гурська, Н.С. Коваль (2015 рік) .- с.108
2. Сердюк О. О., Белоусов Ю. Л. Соціальна робота з особами з наркотичною та алкогольною залежністю // Соціальна робота в органах внутрішніх справ України: Навчальний посібник. — Харків: Національний університет внутрішніх справ, 2006. — С. 303–324
3. Швидкая Л.І., Волошина А. І. «Ставлення до наркоманії як показних здорового способу життя сучасних підлітків», Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара / Л.І. Швидкая, А. І. Волошина. 2016. с.48
4. «Причини вживання неповнолітніми алкоголю та наркотиків з точки зору психології» <http://osvita.ua/vnz/reports/psychology/10070/>
5. Причини вживання неповнолітніми алкоголю та наркотиків» <http://meduk.net.ua/archives/1621>
6. «Наркоманія: причини, наслідки, відповідальність. Види наркотиків», http://ua.referatyk.com/abstracts/ua/medicina/medicina_15598.php

УДК 811.161.2.09

Хоменко Ю. І.

учениця 8 класу

Бондаренко А. Ю.

учитель української мови, спеціаліст вищої категорії, старший учитель

Виноградівський НВК

П'ятихатської районної ради Дніпропетровської області.

с. Виноградівка

vin.nvk2015@gmail.com

ПЕЙЗАЖ У ПОВІСТІ – КАЗКА

«МІСЦЕ ДЛЯ ДРАКОНА» ЮРІЯ ВИННИЧУКА

Людина і природа нерозривно пов'язані між собою. Свого часу їх взаємини зацікавили митців та філософів. Зокрема в художній літературі, пейзаж перестає бути тільки фоном, де відбуваються події, він набуває важливого значення для розкриття душевного стану героя, його характеристики.

У другій половині XIX століття з'являється низка праць, у яких досліджується пейзаж як виразник внутрішнього стану персонажа. Серед перших теоретиків пейзажу був А. Бізе, згодом з'явилися дослідження інших вчених : Г. Поспелова, Д. Лихачова, Є. Фаріно, В. Халізева та інших.

Пейзажем (франц. paysage, від pays — країна, місцевість) називається образ природного оточення персонажів та їхніх дій, опис картин природи в художньому творі, який має певне значення в його загальній змістовій організації [2, с. 16].

Письменники та поети дуже часто звертаються до описів природи у своїх творах. Пейзажі допомагають авторові ввести читача в місце та час, зображуваних подій, поглибити характеристику героя чи роз'яснити його стан.

У казці-повісті «Місце для дракона» Юрія Винничука завдяки описам природи розкриваються настрої героїв та їх переживання. Пейзажі насичені духовно-філософським та моральним змістом. Через них розкривається індивідуально-авторський стиль. Парадигма образів сонця, метеликів, квітів, гір, дощу, вітру, неба відтворюють перебіг психологічних процесів, думки та почуття персонажів отримують емоційний відтінок.

Пейзаж у казці-повісті Ю. Винничука є складовою частиною сюжету. Письменник розмістив опис природи на початок твору, доповнюючи та уточнюючи дані експозиції. «У вікні дзижчала муха, і нудотливе оте дзижчання навівало сон, так само, як і порипування віконниць од непомітного вітру. Спекотливий полудень порозморював усе довкола, жовтою від пилюги і сонця вуличкою пленталася баба Дрімота і мак розсипала — куди мак сипне, там усе й засне, а по нивах недожатих блукала Полудниця із серпом і пильнувала, чи не зостався який сміливець на полі у полудень дожинати, але не було нікого, бо добре відомо, що від Полудниці нічим не відкупишся і не відмолишся — махне серпом по шії, та й край. Попід парканами дрімали коти, собаки, свині й кози впереміш, наче одна родина, позаривалися в порох кури, навіть метелики непорушно застигли на квітах, мов одинокі пелюстини» [1].

Описи природи у повісті – динамічні. Змінюються відносно розвитку подій. На початку твору – це ідеальний пейзаж «Спокій і затишок запанували в князівстві, і полудень став богом... І коли якийсь чужинець заїжджав у ті краї, то навіть сонце над Люботином здавалося йому куди вгодованішим і ситнішим, ніж на батьківщині» [1]. Потім його змінює бурхливий пейзаж, наповнений зоровими та звуковими образами «Дракон набрав у легені повітря і разом з полум'ям випустив на волю так довго тамоване ревіння, аж з гори каміння посипалось, а дерева пригнуло до землі, а наполохані коні рвонули навсібіч, ... земля дрижала» [1]. І завершується повість журливим описом природи, а смуток у душі героя трансформується в пейзажні деталі. «Скоро споночіло, скелі потемніли й розчинилися в загуслій темряві, а злива не вшухала, вітер, що дув з печери, лопотів чорними вітрилами дощу, збиваючи їх у тісну масу й з ляскотом кидаючи поверх потоків, дерева на скелях болісно скрикували, гепалися головами, аж гілля тріщало й обламувалося, каміння котилося згори, з вилясками шубовськало у воду, розцвіркуючи бризки й розганяючи круги хвиль. ... Князь відчув, що там, де в його душі була раніше сліпуча яснота, царювала тепер темрява, як і тут, над водою... Всю ніч біснувалася сльота, всю ніч кипіла вода на галявині, мов одна роз'ятрена рана, всю ніч гупало велетенське зболіле серце і розпачливо скрипіли дерева на скелях» [1].

За допомогою пейзажу Ю. Винничук прикріплює події до певного місця і часу. «День заходив за гори, і на галявину почали сповзатися сутінки, наче половці, припадаючи до землі, і світло відступало перед ними, спорхувало вгору й відлітало в незнану височінь. Озерце пінилося, наче відьомське, вариво, виступало з берегів, женучи на всі боки темно-жовті потоки здичавілої води. Скоро вся галявина заклекотіла і затанцювала в шаленій хлюпанні.

Вода підняла опалу сосну й понесла її на скелю, сосна гугупнула, аж загуділо, а потім відбилася й ще раз гугупнула, вже гупала безперестанку, і те розмірене гупання скидалося на стукіт велетенського зболілого серця.

А як та ніч проминула, дощ ущух і затихло все, а вгорі світанок розцвів і заблищав на воді самоцвітами, небо очистилося й осіннє сонце — бліде й змарніле — вистрілило проміння понад світом» [1].

Письменник не тільки описує гори, а й подає опис простору навколо них. Гірський пейзаж надає твору рис романтизму, бо саме гори є втіленням таємничості та величі, сприймаються як екзотика. Головний персонаж дракон, який мешкає в печері, теж екзотика, а природа органічно входить у його свідомість:

Розквітають дивні квіти,
розкривають пелюстини,
а метелики стікають
по вустах, як сік ожини.
Сни дзвіночків голубіють,
зазирають у кишені,
а ти сиплеш їм дукати
у роззявлені їх жмені.
І ковтаєш сон глибокий,
подарований навічно,
І вмираєш разом з ними,
не питаючись, навіщо.
День минув, і склали крила
всі метелики на зиму.
Заховайся й ти в шкарлупку
і ридай собі за ними [1].

Пейзаж акомпанує почуттям героя : «Але четвертого дня дракон занепокоївся і, діждавшись ночі, подався до лісу. Лихе передчуття охопило його, коли наблизився до хати. Вітер тракав розчахнутими вікнами, рами скрипіли і протягло скавуліли» [1].

Завдяки опису природи Ю. Винничук розкриває душевний стан персонажа. «Цей день був препаскудний, пронизливий холод пробирав до кісток. Вітер скавучав у печері, стогнав і заводив, ніби на похоронах. На скелі з тріскотом повалилася сосна й полетіла враз коміть головою, упала, хруснула важко, й розлетілися скалки навсібіч. Вороняче гніздо одірвалося й покотилося до князя. ... Поки був дракон, я мав сенс жити. Але, тепер, коли дракона "убито, я зостався сам... І нема в мене ані ворога, ані друга. І нікому нема до мене діла. Все розповзлося по норах... А зараз мені холодно... Хо-ло-дно! І ніхто мене не зігріє!» [1].

Сезонні та погодні зміни в природі направляють читача на певний хід подій. «Трава пожухла, й одцвіли квіти, осіння прохолода прийшла і на драконову галявину. Озерце зарябіло й згасло, на вершинах скель, на деревах галайкало вороння, навіваючи похмуру нудьгу. Листя з тієї висоти летіло на галявину і жалібно шурхотіло.

— Осінь... така пора, що смуток виїдає душу... Мене кличе до себе вчитель. Я готовий стати на герць. І загинути... як мої предки... І як того потребує звичай» [1].

Письменник, щоб відтворити психологічний стан дракона, подає пейзаж через його сприйняття : «Печера й справді була суха і простора. Вони пройшли її всю і опинилися на галявині, котра буяла соковитою зеленню. Довкола пурхали метелики і кольорові мушки.

Посеред галявини світилося голубе око озерця. Дракон тішився, як мала дитина, обнюхував квіти, занурював голову в воду і задоволено пирхав. Потім ліг на траву, випростав лапи й з хрускотом потягся» [1].

Пейзаж у казці створює емоційний фон, на тлі якого розгортаються події. Пустельник не знав, як почати розмову з драконом про князя, а «Сонце висіло над головою золотим яструбком і лило проміння, густе проміння западаючого в сон літа» [1].

Можна з впевненістю сказати, що Ю. Винничук – майстер психологічного пейзажу, який створює на основі психологічної паралелі стану людини та природи. «Осінь запанувала в князівстві. Вітри налинули зі сходу й принесли холод і хмари, дрібний дощ-січенець моросив безперестанку, і тривала сльота перетворила дороги в місиво.

На галявині, оточеній скелями, було тепліше, вижухла мертва трава ледь-ледь ворушилася, наче волосся якоїсь велетенської істоти. Князь постелив кожух межи двома могилами, поставив на кожній по кубку й налив» [1].

Місцями описи природи у повісті «Місце для дракона» сповнені гармонії та спокою. «А тут травичка зеленіє, квіточки ростуть. Та ще й неабиякі квіточки! Там же справжнісінькі городні грядки! Як у людей — барвінок, мальви, рута» [1].

Отже, як бачимо картини природи у повісті-казці «Місце для дракона» Юрія Винничука відіграють важливу ідейно-змістову функцію. Вони є невід'ємним її компонентом. Зображення природи у тексті не є випадковими, вони взаємодіють із персонажами, з їх душевними переживаннями. Природа супроводжує героїв упродовж усього твору, вона різна, емоційна, залежно від того, хто її спостерігає та який настрій несе. Пейзаж допомагає краще зорієнтуватися у змісті повісті, допомагає зрозуміти внутрішню суть персонажів, їх душевні поривання та життєві розчарування.

Список літератури:

1. Винничук Ю. П. Місце для дракона [Електронний ресурс] / Ю. П. Винничук – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=10482>.

2. Лесин В.М. Літературознавчі терміни. / В. М. Лесин.– К.: Рад. шк., 1986. – 251 с.- с. 16.

3. Хандирис Ю. В. Функціонування пейзажу як елементу композиції літературно-художнього твору [Електронний ресурс] / Ю. В. Хандирис – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/13_EISN_2012/Philologia/3_110058.doc.htm.

*Циганок В.В.
учениця 9-В класу
Путря Н.В.*

*вчитель української мови та літератури
ЗОШ "Загальноосвітня школа №15"
м. Запоріжжя
ВМ11909@ukr.net*

ТВОРЧІСТЬ П.І. КОТЛЯРЕВСЬКОГО – НЕВИЧЕРПНЕ ДЖЕРЕЛО УКРАЇНСЬКОЇ НОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Котляревський П.І. є фундатором нової української літератури, адже є першим її класиком, зачинателем. Його твори – історичний злам у розвитку української літератури, початок нового її етапу. Він підняв нові теми, звернувся до невичерпних скарбів фольклору, він був першим серед українських письменників, який використав у своїх творах поєднання «живої» народної мови із книжною, удосконалив техніку написання віршів.

Слід зауважити, що на сучасному етапі, коли відбувається відродження української народності та найкращих традицій, творчість П.І. Котляревського має особливе суспільне значення. Це проявляється у його відношенні до українського народу, яке віддзеркалюється в його творчості. Його слово привертає читачів до роздумів над життям, вселяє віру в краще майбутнє і зміни, стимулює усвідомлення необхідності національної ідентифікації.

Він розглядає такі важливі проблеми як: осуд жорстокості, моральне знуцання, розумова і моральна цінність людей. Тобто ті питання, які є буденними і будуть актуальними завжди, але людина ніколи свідомими над ними не замислюється.

Ще одним доказом значимості творчості П.І. Котляревського є визнання його творчості та прихильність до неї за межами країни - в таких європейських країнах, як: Чехія, Польща, а згодом і Великобританія, Франція та Італія.

Зупинимось більш детально на творчості видатного діяча культури, письменника та просвітителя, адже саме вона відкрила нову добу в історії української літератури.

Як зазначалося нами вище він перший український письменник, який звернувся до життя народу через силу мови, засвідчивши таким чином її невичерпні можливості. Творчість П.І. Котляревського характеризується культивуванням гуманістичних цінностей, адже правдиво зображував життя, захищати інтереси пригноблених. Сформувавшись як письменник під впливом передової української та російської культур, та відчуючи значний вплив народної творчості, письменник звеличав моральні якості народу, його мудрість, відстоював право трудового люду на свободу й вільне життя. Саме тому «Енеїда» та «Наталка Полтавка» і до теперішнього часу продовжує зачаровувати читачів, виховують у них почуття патріотизму та любові до Батьківщини, віру в народ, в його мудрість, мужність і щирість. Особливо ці питання є вкрай актуальними, коли Україна переживає важкі часи – часи змін, які стосуються не тільки матеріального добробуту, але й формування власних моральних цінностей, якостей та принципів. Тому, на нашу думку, його твори

повинні стати «настільною» книгою для кожного українця, адже є невичерпним джерелом високої моральності і людяності.

Справжнім скарбом для українського народу є поема «Енеїда» – це перший твір серед літературного доробку І. П. Котляревського, як за часом написанням, так і за суспільно-художнім значенням. Вихід у світ уже перших 3-х частин «Енеїди» у 1798 році став винятковим за своєю значущістю явищем в українській видатною подією в духовному житті українського народу. З'явилася книга, що порушувала важливі суспільні, етичні й естетичні питання [1].

Слід зауважити, що цей твір письменника нерозривно пов'язаний з існуючими літературними традиціями, але одночасно є унікальним, містить у собі неповторну новизну змісту і форми, на сміливе заперечення застарілих естетичних принципів. П.І. Котляревський надав сюжету нового, оригінального тлумачення і створив цілком самобутню поему з виразним національним колоритом. «Енеїда» – це жартівливо сатиричний переспів українською мовою класичного римського твору, що вражає читачів неповторною дотепністю, витонченістю, гумором і зображення національних барв. Адже описує особливості українського побуту другої половини XVIII-початку XIX ст.

В сучасності «Енеїда» сприймається як своєрідна енциклопедія народного побуту, звичаїв, обрядів. Такого ефекту П.І. Котляревському вдалося досягти за рахунок вмілого поєднання реалістичних картин з життя українського народу, а саме: докладні описи народних забав, обрядів, костюмів, страв, напоїв тощо. Реалістична основа поеми Котляревського виявляється в підкресленому інтересі автора до зображення характерних подробиць повсякденного життя простолюду, панства, чиновництва, духівництва.

Джерелом поетичного натхнення Котляревського була тогочасна дійсність, мораль і звичаї українського народу. Події з античного життя, змальовані в поемі, перенесено на Україну, скрізь фігурують земляки письменника, з них деякі – його близькі знайомі.

Особливістю твору є те, що ідентичність українського народу підкреслюється не тільки за рахунок зображення зовнішнього вигляду, переважно характерний одяг, а особливо через особливості психічного складу людей, способу висловлювати думки, власну точку зору й почуття.

Письменник зобразив типові українські характери, побут, реальні ситуації й колізії, породженні життям тогочасної суспільності. Змалював П.І. Котляревський життя багатіїв, підкреслюючи такі риси, як зневага до народу, пихатість, аморальність, що знаходить свій прояв у їхньому самодурстві, продажності та нікчемності.

Таким чином, розглянувши творчий доробок П.І. Котляревського – поему «Енеїда», можна підсумувати, що вона є проявом справжнього гуманізму, людиноцентризму, адже переконливо доводить, що письменник щиро любить народ, вболіває за нього і відчувається негативне ставлення до тих, хто знущався над людьми та топтали людську гідність.

Оспівуючи кращі національні традиції, сформовані історичним досвідом народу, П.І. Котляревський закликає проїнятися життєдайним почуттям служіння своєму народу і країні.

Зазначимо, що письменник є справжнім новатором, оскільки першим показав всю велич та багатство народної мови, та розкрив її значні можливості. Народна українська мова в творах П.І. Котляревського з'явилась у зв'язку з прагненням правильно, відповідно до дійсності відтворити в конкретній, чуттєвій формі життя своїх сучасників – українців. Їх побут, суспільні родинні відносини на певному історичному етапі. Персонажі письменника ввійшли в його твори з живої тогочасної дійсності із своїми поглядами й прагненнями, з особливостями національних характерів, з особливостями свого мислення й мовлення. І цілком природно, що в творах першого класика нової літератури виявилась уже тенденція до відповідності стильових ознак відмінності явищ дійсності, що є характерним для реалізму [1].

Виступ Котляревського в українській літературі був не випадковим. Його готував весь хід історії українського народу, багатовіковий поступ культури, зокрема літературно-фольклорні традиції бурлеска і травестії, що руйнували консервативні, схоластичні канони, наближуючи літературу до життя народу. Але цей виступ був настільки сміливим і новаторським, що привернув до себе увагу широких мас, захоплюючи їх високою майстерністю, злободенністю зображуваних фактів і зрозумілою для всіх мовою.

Хоча, українська розмовна мова вживалась і раніше в інтермедіях, віршах тощо, але тоді її використовували здебільшого у пародіях. Вона вважалась непридатною для офіційного листування, для літературної мети. Тому-то необхідно було добитися визнання її як літературної мови. Але не кожний сюжет міг утвердити українську мову в правах громадянства.

Своєю літературно-мовною практикою письменник показав безмежні можливості засобів народно-розмовної мови. Особливо щедро використав він її лексико-фразеологічні скарби. Як приклад, слід відзначити, що тільки в «Енеїді» вжито близько 7000 слів найрізноманітніших семантичних груп [2].

Мистецьке досягнення й образи зачинателя нової української літератури живуть у серцях людей, продовжують надихати діячів української музичної культури на нові творчі звершення.

Значення Котляревського виходить за рамки національні: дорогоцінне надбання однієї нації стало культурним надбанням усіх народів, стали інтернаціональним.

П.І. Котляревський жив у перехідний час, коли на Україні відбувався процес зламу устоїв старого феодального ладу й народження нового буржуазно-демократичного. Характерні риси цього часу і знайшли відображення в його творах. У боротьбі нового й старого Котляревський виступив із запереченням істотних сторін і явищ старого феодального ладу з передових позицій, позицій речника нових ідей, поборника нових ідеалів. І, що для нас має особливе значення, він заперечив певні основи старого мистецтва і прокладав нові шляхи розвитку української культури.

Список літератури:

1. Життєвий і творчий шлях Іван Петрович Котляревський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrland.in.ua/archives/469>.
2. Іван Котляревський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrtvoru.info/ivan-kotlyarevskyj/>

ГНАТ ХОТКЕВИЧ – ЗОЛОТИЙ ГЕНОФОНД УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

31 грудня 2017 року виповнюється 140 років від дня народження непересічного громадянина України *Гната Мартиновича Хоткевича* (народився 31 грудня 1877 року). Це один із найдинамічніших діячів мистецтва нашої держави кінця XIX-го – першої третини XX-го століть. Письменник, мистецтвознавець, режисер, театральний діяч, композитор, бандурист, творець унікального способу гри на бандурі, фольклорист, перекладач, педагог, громадсько-політичний діяч, художник (дві його картини з карпатськими краєвидами прикрашають домівку покійної доньки в Греноблі) зробив вагомий внесок у збереження національних традицій, розвиток культури і літератури.

Його кипуча творча енергія не згасала до останніх днів: ні тоді, коли він із молодістю одержимістю досліджував, писав, творив, видавав, організовував та втілював у життя свої ідеї; ні тоді, коли, хворий і нужденний, відстоював своє право на творчість, людську гідність. Життя Гната Хоткевича наповнені працею і боротьбою, подоланнями і відкриттями, зльотами і досягненнями, радощами і стражданнями.

Важко знайти постать, яка б перевершила всебічно обдарованого титана українського духу. Його творча діяльність захоплює... *Інженер* (винайшов конструкцію нового паровоза), *письменник* (романіст, повістяр, новеліст, драматург, критик і літературознавець), авторські драматичні твори, переклади та обробки п'єс для народного театру. Результатом театральнопросвітительської роботи Хоткевича стало створення ним перших в Україні Робітничого театру в Харкові і Гуцульського в Галичині. Діяльність *Гната Мартиновича-історика* – це тритомна історія України, етнографічні та історичні дослідження, прочитані лекції з історії України, зокрема Галичини. У музиці він працював активно і професійно протягом усього життя, сприяючи становленню національного обличчя музичної культури: як *скрипаль і бандурист* – виконавець традиційної музики безписьмового функціонування; як *дослідник* кобзарського мистецтва, етномузикознавець та інструментознавець, що заклав основи системного підходу до вивчення музичних інструментів, котрі побутують в Україні; як *організатор* музичної справи з метою популяризації творів усної і письмової традиції; як *критик і музикант-педагог*, що заклав основи професійного навчання бандуристів і фольклористів в умовах музичного вузу; як *композитор*, який створив біля 400 камерних, хорових, оркестрових та музично-драматичних композицій.

На формуванні музикального обличчя Хоткевича позначився подвійний вплив – народної й академічної музичної культури: постійні контакти з кобзарями, навчання в приватного вчителя-скрипаля, сольні бандурні виступи, які почалися в 17-річному віці, уроки композиторської майстерності, які брав у Миколи Лисенка, всебічна обдарованість (Хоткевич володів кількома десятками мов і діалектів).

Кожна людина, особливо коли вона особистість незвичайного творчого потенціалу, несе в собі неповторну єдність своєрідних національних, громадських та індивідуальних рис. Серед митців масштабної освіченості, непересічного таланту Гната Мартиновича, безумовно, яскрава величина, діяльність і творчість якого могли б бути гордістю будь-якого народу. Творити, досліджувати, втілювати, організовувати, навчати інших – цими головними принципами керувався Хоткевич протягом 40-річного творчого шляху. Спираючись на перелік усіх видів діяльності митця, а потім заглиблюючись у вивчення величезного різноманіття справ, здійснених у кожній галузі, не можна не вразитися широті самовираження однієї людини і не побачити у всій її діяльності незмірно більше ніж тільки факт розчинення себе багато в чому.

Гнат Хоткевич – син простих трудівників із Харкова. Від них хлопець переймав любов до народних пісень, казок, музики, художнього слова. На юного Хоткевича неабиякий вплив справляло здорове селянське середовище. Становлення особистості відбувалося в складний для України період остаточного утвердження революційно-демократичної ідеології та посилення боротьби двох основних антагоністичних класів суспільства. Бажання безкорисливо служити своєму народові переросло в цілеспрямовану діяльність, що сприяла духовному збагаченню людей і наповненню народної творчості життєдайним змістом.

У творчості цієї особистості першого періоду відбилася високе прагнення до перетворення культури в суспільне благо, у діяльності другого періоду – весна української сучасної культури, сила її юних шукань, радість перших досягнень і перемог. Поєднання гуманізму і національної гордості, вміння в усьому шукати і знаходити систематизацію зв'язків та відношень, здатність вивчати і репрезентувати художню культуру свого народу в суспільно-історичному контексті розвитку культур інших народів, прагнення до гідного представлення України на форумі міжнародних духовних сил – такі якості художника і борця характеризують життя і діяльність Гната Мартиновича. І це життя, і ця діяльність залишаться невмирущою цінністю, утіленням духовного багатства і художницької могутності українського народу.

Як композитор Г. Хоткевич став засновником бандурної школи і літератури, почав першим в Україні формувати репертуар для бандури й оркестру бандуристів; *як організатор і педагог* – створив республіканську капелу кобзарів, клас бандури в музичному вузі, розробив методику викладання гри на бандурі; *як теоретик* кобзарського мистецтва – послідовно утверджував комплексне вивчення бандури, новий погляд на історію кобзи-бандури, шукав шляхи її реконструкції, виявляв індивідуальні стилі традиційного кобзарського виконавства, вивчав музичне мислення кобзарів, закладав основи народної теорії музики і народного музичного професіоналізму.

Досліджуючи традиційне кобзарське мистецтво, Хоткевич керувався певними *художньо-естетичними принципами*, суть яких полягає ось у чому: віра в творчі сили народу і звернення до нього з позицій прогресивного художника, який усвідомлює потреби свого часу; виявлення національної культурно-історичної своєрідності і вужче – локальної різноманітності художніх форм і засобів музичного вираження, прагнення до відтворення цілісної соціально-історичної системи – «українська народна музична

культура», представлення її в єдиному руслі загальнолюдської культури і розуміння зумовленості її розвитку історичними, соціальними та культурними спадкоємними чинниками в масштабах своєї нації, інших націй і всього людства в цілому.

Морально-етичні принципи, що зумовлюються художньо-естетичними, виражаються в громадській позиції Хоткевича, який віддає роки, сили, знання розвитку художньо цінного явища, і в моральних завданнях, зумовлених прагненням принести користь своєму народові, його культурі.

Найбільш актуальним із цих завдань Гнат Мартинович вважав виявлення народних виконавців, які знаходилися в нужденному стані, щоб реальність існування їх самих та їх пісенно-інструментального репертуару протиставити думці про зникнення кобзарства в Україні.

Завдяки цій людині в кінці XIX – на початку XX століття збільшується увага до народної музичної творчості в Україні. Відроджується бандура – музичний інструмент на 12-13 і більше струн західноєвропейського походження, відомий в Україні з кінця XVI століття (попередниця – кобза).

Окремих композиційних творів у Хоткевича було понад 180, із них сольних, оркестрових та обробок для бандури 69 (відомих на цей час). Усе це створювалося навіть у поїзді, їдучи до Полтави, писалося та розписувалося на голоси від руки. Більша частина цих композицій передавалася для вивчення та виконання полтавській капелі бандуристів. Розділивши долю капели, рукописні ноти Хоткевича потрапили до Америки, Канади.

Сумна доля цієї талановитої людини. 8 жовтня 1938 року він був страчений (розстріляний) в одній із підвальних камер на вулиці Чернишевській у Харкові. Свідчень про перебування у в'язниці майже не лишилося. Можна тільки здогадуватися, через що пройшов він, «зізнавшись» у «злочинах», яких не вчинив. Нема жодних сумнівів, що протокол підписав Гнат Хоткевич примусово.

«Москва жорстоко роздавила, і від того часу нема України. Загибло й саме ім'я і викреслено з історії вселюдської. Поділила Москва Україну на губернії, загубили язик – і став наш народ безграмотнішим серед безграмотних, темнішим серед темніших, рабом рабів...» (уривок із п'єси «Богдан Хмельницький» Гната Хоткевича).

Багато добрих людей долучилося до збереження культурної спадщини великого патріота, який навіть у Петербурзі на Бестужевських курсах у 1912 році умудрився прочитати курс лекцій з історії України («вісім чи десять») українською мовою. Надія Віталіївна Суровцева, яка була у ті часи слухачкою курсів, згадує, що основною темою була боротьба українців Австро-Угорщини за свій університет у Львові: «Перед нашими очима, очима студентів царської Росії передреволюційних реакційних років, постала жива боротьба... за окремі досягнення, методи її в наших зарубіжних земляків, драматичні її епізоди – все це ми почули з вуст нашого лектора, співучасника цієї боротьби...» Його мова була повна блискучого гумору, голос полонив студентські серця.

Гнат Хоткевич – це Золотий генофонд української літератури та мистецтва.

Він був енергійною людиною, став свого роду символом епохи, яка зарядила полум'яним ентузіазмом передових українських інтелігентів-

просвітителів, епохи, що стрясалася класовою боротьбою за становлення й утвердження нового в усіх сферах життя суспільства.

Культурну спадщину важко переоцінити. Далеко за межами нашої Батьківщини відома його творчість. Ця чарівна людина з «українською душею» сповнена любов'ю до Вітчизни, її історії, мови, літератури, традицій...

Список літератури:

1. Арсенич П. Кобзарська діяльність Гната Хоткевича // Бандура (Муз.-літ. журн. США). – 1994. - № 47-48 – С. 9-10.
2. Арсенич П. Гуцульщина у творчості Гната Хоткевича // Івано-Франківськ. – «Нова Зоря». – 2000. С. 4-5.
3. Буженко Т. Становлення генія // Вітчизна. 1967. № 3. – С. 200-202.
4. Супрун Н.Г. Хоткевич і вивчення фольклору // Музика. – 1984. № 6. С. 8-9.
5. Супрун Н. Гнат Хоткевич – теоретик і практик кобзарського мистецтва // Народна творчість та етнографія. – 1989. - № 2. С. 30-36.
6. Супрун Н Гнат Хоткевич – музикант // «Ліста». – Рівне. – 1997.
7. Шумило Н. Могутність генія // Вітчизна. – 1972. - № 3.

УДК 821/29

Чуприна М.М.

учениця 6-Г класу

Путря Н.В.

вчитель української мови та літератури

ЗОШ "Загальноосвітня школа №15"

м. Запоріжжя

BM11909@ukr.net

ЧАРІВНИЙ СВІТ ПРИРОДИ В ПОЕЗІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Видатна українська поетеса Леся Українка – це сильна духом, витривала, мужня жінка, котра пережила багато складних життєвих ситуацій. Вона мала «лицарський» і жила за правилом: «Убий, не здамся!». Всі своє переживання, почуття та думки поетеса зобразила у віршах.

Особливо місце у творчості Лесі Українки належить темі природи, яка у віршах поетеси ототожнюється з людиною, підкреслюється єдність людини та природи. Леся любить природу і захоплюється нею, милується красою морської тиші. Так, наприклад. у вірші «Тиша морська» поетеса використовує різні прийоми стилістичного забарвлення, багато епітетів: ясне небо і море, перлиста хвилечка, золотий шлях. Вони допомагають поетесі змалювати неймовірну красу моря й виразити почуття.

Як доводить творчість поетеси, природа завжди була, є і буде джерелом матеріальних та духовних благ для людини. Людина, як невід'ємна частина природи, має коритися її законам. Природа і людина тісно взаємопов'язані і мають вплив одна на одну. чарівний світ природи оточує кожного з нас звідусіль. Природа завжди була життям для людей. Це розуміли наші предки і вшановували її, ототожнюючи її із святим, адже їхнє життя багато у чому залежало від милості природи. Але не всі люди сьогодні розуміють, що красу,

яка оточує нас, дуже легко знищити. Природа – вона жива, а кожна жива істота досить вразлива [1].

Чарівний світ природи представлено у драмі-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня». В цій праці авторка зображує два світи: людини й природи. Показує їх не тільки в гармонійних, а й в суперечливих взаєминах. У творі описані волинські ліси, їхня чарівність, казковість, загадковість, краса. Уся драма має дуже багато символів. Персонажі, деталі, природа є знаками певних духовних станів. Наприклад, Перелесник і «Той, що греблі рве» символізують молодість, волю, піднесеність; Водяник нагадує про старість і поміркованість [2]. Столітній величезний дуб на галявині біля Лукашевої хати – символ єдності людини й природи. Отож зрізавши й продавши цей дуб, мати й Килина тим самим остаточно позбавляють себе можливості влитися в гармонію світу, тобто сягнути щастя.

Саме так розквітала і лісова царівна Мавка з драми-феєрії «Лісова пісня» під променями кохання Лукаша... У цьому творі письменниця показує високі почуття, гармонію людини і природи. Мавка – лісова красуня, яка оживає разом з весною. Вона, дитя природи, покохала Лукаша, звичайного сільського хлопця, людину. Дівчина закохується щиро і віддано, сприймаючи це почуття як річ природну, не пов'язану з вигодою чи користю. Вона не знає значення слова «зрада», адже її душа – чиста і вразлива, ніжна і мрійлива. Дівчина йде жити у людський будинок, аби бути з коханим, лишає ліс, у якому пройшло її життя... Але ж Мавка нерозривно пов'язана з природою, адже вона – її донька. Кожне дерево у лісі, кожную квітку дівчина любить і знає, до всього ставиться з повагою... Вона не може жати жито, бо в ньому живе польова русалка, не дозволяє Лукашу зламати гілку верби, бо вважає її своєю матір'ю... Мавка не може жити у світі людей, де не поважають і не цінують світу природи, до якого належить і вона сама. Дівчина залишається чужою у цьому жорстокому і незрозумілому світі. Навіть її щире і світле кохання не може повернути втраченої гармонії... Можливо, таким чином Леся Українка прагнула показати, що ми нищимо все живе, чисте і справжнє, що опиняється поряд з нами?.. Адже не змогла Мавка, дитя природи, вижити у нашому людському світі.

Людиною, близькою до природи, у драмі зображено і дядька Лева. Його вважають головним у лісі, він мудрістю та добротою заслужив навіть повагу самого Лісовика. Дядько Лев розумів світ природи, вважав її живою, тому і був щасливим поряд з нею. Навіть втративши себе та життя Мавка залишається частиною природи – перетворюється на вербу [2].

Ще одним поетичним надбанням, в якому оспівується краса природи є твір Лесі Українки «Лісова пісня». Він вражає читача красою мрії, глибиною думки, музикою мови та відкриває чари Полісся у шумах і тінях лісових, у веселкових барвах квітів, у зітханні вітру, гомоні весняної ночі.

Леся Українка була надзвичайно чутливою людиною. Свої почуття вона намагалася передати через поетичні твори. Так у вірші «Зоряне небо» поетеса розповідає про красу весняного нічного неба. Зорі бачать усе, що вночі ми не можемо побачити. Вони світять лагідним, теплим, але водночас величним сяйвом: вони і беззахисні, і сильні. Леся Українка порівнює у вірші зірки і життя людей. Одна світиться яскраво, схожа на цілеспрямовану людину, яка знає, що саме їй потрібно в житті. Інша зірочка соромлива. Вона нагадує

молоду дівчину, яка може показати свою природну красу, але чомусь її приховує. Як і в людському житті, так і у неба бувають сльози. Це ми також маємо змогу побачити на зоряному небі. Поетеса, захоплюючись красою неба, каже, що воно німе, але вічне. Немає слів, якими б можна було описати красу зоряного неба, можна лише із захопленням дивитися на нього й усвідомлювати, яка людина маленька, а зірки – великі.

У поезії «Вечірня година» Леся Українка розповідає, як гарно гуляти літнім вечором у садочку. Читач одразу переноситься подумки у село, навкруги – біленькі хати, десь співає соловей. Природа і люди потроху засинають, чути колискову, яку співає мати дорогій дитині. І лише легенький вітерець порушує вечірню тишу.

Творчість Лесі Українки захоплює, читається на одному диханні, а її авторка вражає своєю майстерністю поєднати людину і природу й показати їх у гармонії. Поетеса любить Україну, село, природу. Її поезія викликає любов і повагу до рідного краю.

Як зазначалося вище, природа відігравала особливу роль у житті і творчості Лесі Українки. Весна, літо, осінь, зима – це не просто пори року, що змінюють одна одну.

Весна для хворої на туберкульоз кісток Лесі була передвісником тепла, надією на одужання. У багатьох її творах звучить мотив весни, її цілющого впливу на всіх і на все.

Літо – це сонце, тепло, ласкавий вітерець. Улітку Леся почувала полегшення, хвороба неначе відступала, а настрої був бадьорий.

Осінь і зима приносили з собою дощі, холоднечу, слабування і нові поразки у боротьбі з туберкульозом. Але негода ніяк не впливала на творчу активність поетеси. Як написала у листі написала Леся Українка: «Часто у поетів настрої поетичний залежить від погоди – одні найбільше пишуть навесні, в чудову погоду, другі можуть писати тільки під час осінніх дощів, у мене ж сей настрої залежить най більш від того, яка погода в душі, і я пишу найбільше в ті дні, коли на серці негода, тоді чогось швидше робота йде».

Але ніяка негода не впливала на прояв любові поетеси до рідного краю. З ніжністю писала Леся Українка про ліси і озера Волині, синій Дніпро, південні степи України, чудові Карпати і мінливу красу Чорного моря.

У 1888 році Леся Українка вперше їде до моря і свої враження від мандрівки описує у ліричному циклі із дев'яти творів «Подорож до моря». Вірші цього циклу нагадують щоденник, у якому поетеса занотовує побачене і неначе веде читача від Луцька до Одеси.

Вірш «Красо України, Подолля» – третій вірш циклу. Перед читачем розгортається картина, на якій зображено «хороші, красні села», «хати садками вкриті, срібним маревом повиті». Останні два рядки строфи «Коло села стоять тополі, розмовляють з вітром в полі» нагадують Шевченківські образи.

Поїзд їде далі, і розгортаються нові картини: «хвилюються лани золотії», «бори величаві, густії провадять таємну розмову». Раптом виринають «ярочки зелененькі, стежечки по них маленькі, перевиті, мов стрічечки, збігаються до річечки...». Вірш написано так, що складається враження присутності читача в подорожі. Краєвиди змінюються так швидко, наче їдеш у поїзді і спостерігаєш за природою із вікна.

Леся вміло змальовує у своїх віршах картини рідної природи, вчить бачити її чарівність, неповторність, її барви і яскравість, помічати її звукові відтінки. Письменниця звертає увагу на різноманітні почуття, які виникли внаслідок щоденних спостережень за природою.

Леся Українка намагається донести до нас думку, що ми – частина природи, а сама природа – прекрасна й ніжна, її слід любити і охороняти. Адже зруйнувавши гармонію між природою і нами, людьми, ми втрачимо дуже багато – самих себе. Тож треба усвідомити те, що людина і природа – це єдине ціле.

Список літератури:

1. Поетичні майстерні. Леся Українка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://maysterni.com/user.php?id=1032&t=1&sf=1>

2. Клуб поезії. Леся Українка : творчість [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.poetryclub.com.ua/metsr.php?id=116&type=tvorch>

УДК 81

Шершун О.В.,

викладач англійської мови

КРКМ ДНУ ім. О. Гончара

м. Дніпро

shershunoksana88@gmail.com

WAYS OF MOTIVATING STUDENTS TO LEARN THE ENGLISH LANGUAGE

Motivating students is a part of every teacher's job. And while honey and vinegar may be great in the kitchen, the best kind of motivation comes from within your students themselves. One of the toughest tasks a teacher can have on their plate is to motivate their students the right way – that is, motivating them from the inside rather than from the outside.

Motivation can be categorized into two types: intrinsic and extrinsic.

Intrinsic motivation is a drive that comes from within a person. People are intrinsically motivated when they enjoy doing an activity.

Extrinsic motivation is a drive that comes from outside of a person. People are extrinsically motivated when they want to gain a reward (like a prize or a good grade) or avoid a punishment.

Try motivating students to learn English with some smart tactics.

1. Make class communicative.

One way to encourage your students' intrinsic motivation is to make class communicative. Part of the joy of language is using it to communicate. Language learners get a rush when they can successfully translate their thoughts into words and get their points across.

Aside from the fun of communicating, it is also what most students want to get out of learning English. In other words, that is where their intrinsic motivation lies – they are already eager to be able to communicate in English for their own reasons.

For some students, their goal is communication in business. For others, their goal is to communicate during their advanced studies at an English-language

university or college. Still others want to explore the world and will use English to travel and connect with people all over the globe.

How can you make your class more communicative?

Group activities are a great way to make class communicative. Get students using the language that they already know to work together to accomplish something.

Use seating to your advantage and ditch the traditional rows and columns. Arrange student desks to make larger tables to encourage communication among them. If you have not tried it yet, give the discovery grammar method a shot. Give students a grammar worksheet with the answers already in the blanks *before* you teach the grammatical concept. Then challenge groups of two or three students to examine the answers and see if they can figure out the rule on their own. That way they will be communicating as they figure things out on their own.

A flipped classroom is another great way to give communication center stage in your classroom. A flipped classroom turns tradition on its head by assigning instructional material to be completed at home and then uses classtime for extension, practice and deepening activities, in other words putting language to use through communication.

2. Make English practical.

People do not like doing things that are pointless. They want to know that there is a purpose behind what they do even if the activity is as simple as digging a hole. You can stress purpose in your activities when you keep them practical.

One way to keep things practical in class is to use realia whenever possible. Realia is just another way to say materials that are created with native speakers in mind. Bringing realia into your classroom will make your students more prepared for what they will find outside your classroom walls.

Project-based learning is a great way to keep things focused on reality, since it starts with a true-to-life problem and asks students to solve it. In project-based learning, students work through a series of steps to come to a solution to that problem. This series of steps may include: listing the information necessary for coming to a solution, breaking down the different steps they'll have to take to solve the problem, gathering the necessary information, coming to a conclusion and presenting their solution. Role playing is another way to stay focused on the practical. Giving students real-life situations they are likely to encounter in the outside world will give them a chance to practice for the future in a safe environment.

3. Make class fun.

Making class fun is a surefire way to up intrinsic motivation levels.

When students are having a good time, they will be more engaged in learning.

Their motivation will come from them rather than from you. You just have to find the best ways to help your students have a good time while they learn.

Here are some strategies you can try:

Use social media in class. You can have great conversations with friends and strangers alike when you put yourself out there on social media. By including it in your class, you are not only making language use practical, you are also bringing something students do for fun into their learning. Try having them write short posts for Facebook, Twitter or Instagram, or start a class blog and have students write the posts and respond to comments from their classmates as well as the world at large. Invite pop culture into class. People love movies, magazines and

contemporary music. Use them in class for listening activities, reading activities or to learn new vocabulary. Get yourselves out of the textbook and start reading *People* magazine. Use a movie as the basis for event sequencing, writing a summary or a cloze listening activity. Pay attention to the music your students like, the types of movies they watch and what they enjoy on TV. Then include these resources whenever possible to guarantee that they are motivated and engaged with the activity.

4. Forge relationships.

Generally speaking, people do not care what you know until they know that you care. That is why forging relationships with your students is so important. Particularly if you are teaching international students, you may be the only English speaker they see or speak with on a regular basis. Supporting your students is something you need to do before you can motivate them. You can let your students know that you care about them and where they come from by encouraging expressions of culture in class. Be on the lookout for any opportunities to have students share their values, beliefs and traditions.

5. Give feedback.

Always consider feedback carefully. The right quantity and quality of feedback is important for forging the right relationships with your students.

If you spend too much time correcting every error they make, you will end up estranging your students. They may respect your knowledge, but they will not feel connected to you personally.

It is important to give positive feedback, like compliments and encouragement, as well as criticism. When you have criticism to give, it is better to deliver it along *with* some positive feedback. Something difficult is a lot easier to hear when it is preceded and followed by something positive. That way no student will feel like you are picking on them.

You do not have to be the only source of feedback for your students, either. Encourage peer feedback and self-evaluation, and make time for all this in your lesson plans each day. Your students have valuable things to share with their classmates. Be sure to make it possible.

Motivating students is a part of every teacher's job.

And while honey and vinegar may be great in the kitchen, the best kind of motivation comes from within your students themselves.

When we encourage intrinsic motivation in the members of our classes, we set them up for success even after they leave our classrooms.

Bibliography:

1. Angelo T.A., Cross K.P. *Classroom assessment techniques: A handbook for college teachers*, 2d ed. [Текст]. / T.A. Angelo, K.P. Cross. – San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1993.

2. Bonwell C.C., Eison J.A. *Active learning: Creating excitement in the classroom*. ASHE-ERIC Higher Education Report No. 1. [Текст]. / C.C. Bonwell, J.A. Eison. – Washington, DC: George Washington University, 1991.

3. Dörnyei Z. Attitudes, Orientations and Motivations in Language Learning. [Текст] / Z. Dörnyei // *Language Learning*. – 2003. – №44. – С. 417-448.

*Шокур О.В.,
учитель української мови і літератури
Карпенко А.Є.,
учениця 10 класу
Канівської гімназії імені Івана Франка
Канівської міської ради Черкаської області
м. Канів
petrovnav@ukr.net*

МОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ

Мета статті полягає в донесенні до слухачів основних проблем, що ставали перед українськими ЗМІ з часів їх появи та до сьогодення, а також дослідження зміни стилю мовлення, пов'язаної з вирішенням вказаних проблем.

Актуальність роботи полягає у діахронічному погляді щодо Вплив українських ЗМІ на мову і мовлення україномовного суспільства висвітлюється з діахронічного погляду. Саме створення власне українських засобів масової інформації було пов'язане з такою кількістю проблем та способів їх вирішення, що залишається тільки дивуватися, як воно все не розвалилося.

У чому ж причина? На наш погляд в тому, що на відміну від сонячних США та похмурої Британії українські медіа почали виникати (не розвиватися, а виникати!) лише з розпадом Радянського Союзу. Вдумайтесь, майже півстоліття відставання!

На щастя, українським медіа-спеціалістам не треба було створювати ЗМІ буквально з нуля – все підводне каміння давно було виявлено попередниками, а українцям залишалося лише правильно скористатися запозиченими інструкціями в стилі: «Як створити свій медіапростір для чайників».

Наразі в середовищі істориків журналістики йдуть гарячі суперечки щодо того, чи треба вважати роботу ЗМІ часів Перебудови та Гласності, вже українськими, чи ще Радянськими[1, с. 83]. У своїй статті Джеймс Поттер взяв за основу думку більшості: «Українські масмедіа виникли лише після розпаду СРСР».

Лише приблизно 25 років тому в Україні з'явилися перші паростки майбутніх медіа. Однак для того, щоб відійти від радянських шаблонів подачі інформації, знадобився більш значний проміжок часу. На жаль, у 90-х роках Україна втратила свій шанс сформувати сучасну незаангажовану систему ЗМІ, що не дивно – тоді в українців своїх проблем вистачало.

Для тогочасного медіамовлення були характерні ті ж риси, що і в Радянському. Мова дикторів на телебаченні була сухою, витриманою і будувалася переважно на клішованих фразах, деякі з яких уже були очевидно застарілі. Ті, найперші, українські ЗМІ були мертвонародженими з самого початку.

Яскравими прикладами тогочасного медіамовлення були практично всі щоденні випуски інформаційних передач: «Вісті», «Моя Україна», «На сьогодні» тощо.

З'явилися перші спроби подання реклами. Спроби настільки невдалі, що краще б їх взагалі не згадувати – хто (зі старшого покоління) не пам'ятає рекламу «МММ», що тривала сорок хвилин?

Другий етап в історії українських ЗМІ, що і визначив основні мовленнєві шаблони сьогоденного медіамовлення, розпочався під час правління В.Кучми і тривав до Помаранчевої революції [3, с. 91].

Медіамовлення тих часів виділялося значною жвавістю, зменшенням шаблонності мовлення, вживанням значної кількості художньо забарвленої лексики та стилістичних прийомів [5, с. 136]. Диктори та журналісти вже не боялися додати у свої статті якийсь жарт, красиве порівняння чи смачну алюзію. Це був час спроб і помилок – на одне вдале рішення з'являлося три невдалих, на одну чудову статтю в газеті друкувались десятки прикладів чужеродної писанини.

Прикладом успіху можна вважати перші випуски газети «Факти» та перші випуски «ТСН».

Саме тоді в ЗМІ почали проникати паростки реклами. Велика кількість компаній, фірм й організацій побачили в ЗМІ можливість надати собі популярності. Почалося зародження рекламного стилю мовлення, що дивовижним чином поєднав у собі художній, публіцистичний та розмовний стилі мовлення. І досі згадуються тогочасні рекламні слогани:

«Ваш холодильник працює, а ви відпочиваєте. Bosch – для тих, хто хоче відпочити».

«Наші люстри висвітлять усі грані Вашої душі!»

«Наші телефони дозволять дзвонити не тільки в двері!»(Подумати тільки, вони говорили ще про стаціонарні телефони...)

«Зрозуміло і жирафі, пити пиво краще в Даффі».

«Маленький магазин, для любителів великих знижок».

«Постійні знижки шокують, асортименти чарують».

« - Дитинко, та ти ж луснеш!»

- А ти налий, і відійди!»

З початком Помаранчевої Революції розпочався третій етап розвитку українських ЗМІ. У силу вступила школа політичної пропаганди (вперше з часів розпаду СРСР). Мовлення ЗМІ розбавилося талановито зробленими політичними лозунгами й ще більшою кількістю художніх засобів[4, с. 102]. Політика настільки міцно переплелася з мовою і мовленням, що виник так званий «феномен Гринджол» – народна воля відправила на «Євробачення» гурт, чиєю єдиною піснею була та сама політична реклама! Випадок насправді унікальний!

Після закінчення політичної кампанії ЗМІ перейшли до звичної манери медіамовлення. Попри все, зміни, привнесені в ЗМІ політикою, залишилися. Методика, що була використана для політичних суперечок, знайшла себе і в мирній рекламі. Також саме в цей період кількість реклами, статей, інтерв'ю та опитувань почала переважувати якість [2, с. 161]. Для медіамагнатів важливішим стало заповнити медіапростір, а не якість цього заповнення. Далеко не всім це сподобалося, однак це не завадило людям розвивати навички пошуку перлин.

Із усіх відверто невдалих рекламних роликів та політичної пропаганди, все-таки варто навести кілька прикладів, які й навмисне не вигадасш:

«Ай молодець!» – Реклама одного відомого засобу для покращення травлення, що буквально «вбиває» своїм змістом.

«Мамо! Мамо! У мене понос! (Або запор, залежить від версії реклами)» – Без коментарів.

«Якщо хочеш добре как, допоможе Гуталак!» – Прослухаєш такої реклами, і можна подумати, що єдиною проблемою людства є запори...

Але, не дивлячись на всі негаразди, процес трансформації українських медіа триває, і зараз він, на наш погляд, ще не вийшов на фінішну пряму, та й навряд колись вийде. Уся історія ЗМІ – це постійний, безперервний розвиток, то з кращого на гірше, то з гіршого на краще. На сьогодні ми, з одного боку, спостерігаємо зростання свідомості і відповідальності журналістів, які не бажають псувати свою репутацію заради миттєвого заробітку, з іншого боку – суспільство змушує ЗМІ розвиватися, вдосконалюватися та відходити від старих шаблонів [4]. На кожного чесного «трудягу пера і клавіатури» з'являється троє любителів легкої наживи, що згодні писати все, аби платили.

Залишається сподіватися на те, що вже через кілька років все більше українських медіа почнуть відповідати міжнародним стандартам. Наразі ж український телебачення переважно залишається ареною інформаційної війни конкуруючих між собою олігархів та політичних баталій.

Також зараз відбувається постійне широке обговорення (часто, на жаль, не в дуже коректній формі), що саме дозволено і не дозволено робити журналістам.

Факультети журналістики у вищих навчальних закладах постійно змінюють навчальні плани, намагаючись встигати за перемінливими тенденціями [1, с 32].

Сучасне мовлення для ЗМІ все ще віддає перевагу художності, однак все більше схиляється до охайної чіткості й лаконічності. Усілякі жарти й анекдоти зараз можна зустріти переважно в жовтій пресі, серйозні часописи, якщо і вживають художні засоби, то віддають перевагу тонким алюзіям, ненав'язливим посиланням та майстерним напівнатякам.

Для реклами все навпаки – там, де в тій же Британії чи Німеччині переважає пряма й чітка реклама, то в Україні, здається, йде негласне змагання на тему: «Хто зробить більший фарс замість нормальної реклами». Сумно, але правда.

Для того, щоб Україна поліпшила свої позиції в рейтингах свободи слова і якості медіа простору, на наш погляд, вона має:

- а) гарантувати журналістам безпеку і безперешкодне здійснення їхньої професійної діяльності;
- б) обмежити вплив мажоритів політики та бізнесу на подання інформації;
- в) перестати гнатися за наживою і піклуватися про репутацію власних медіа, не подаючи завідомо хибної інформації й відвертої пропаганди;
- г) забезпечити штрафні санкції для тих, хто не виконує попередній пункт.

Утім, якщо порівнювати сьогоднішню ситуацію з реаліями багаторічної давнини, то українські медіа дійсно зробили суттєвий якісний стрибок уперед.

Одним з пріоритетних напрямків розвитку була (та й лишається) протидія обмеженню свободи слова й очищення ЗМІ від занадто сильного впливу олігархів та політиків. Можна лише сподіватися, що ця «робота над помилками» продовжуватиметься.

Була введена постанова про спрощення перебування іноземних журналістів в Україні (згідно з постановою, перебування іноземних журналістів відбуватиметься протягом півроку і не потребує додаткового узгодження). Верховна Рада 03.09.2015 ухвалила Закон №1831 «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прозорості засобів масової інформації, а також реалізації принципів державної політики у сфері телебачення і радіомовлення».

У кінці 2015 року Верховна Рада також прийняла закон «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації». На початку 2016 року був прийнятий закон «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення захисту професійної діяльності журналістів», згідно з яким посилюється кримінальна відповідальність за перешкоджання діяльності співробітників ЗМІ.

Зокрема, депутати посилили покарання за незаконне вилучення журналістських матеріалів і техніки. З моменту створення Міністерства інформаційної політики Україна піднялася в рейтингу свободи слова на 22 пункти порівняно з 2014 роком, але все одно поки займає в ньому малопочесне 107 місце. Той факт, що Росія стоїть на 148-му, – слабка втіха для країни, що претендує на європейський вибір[6, с. 88].

Отже, українська влада має продовжити покращувати умови роботи для журналістів в Україні. Однак, якщо все ж таки провести паралель з ситуацією в українських ЗМІ та російських, то робота журналістів в Україні характеризується зовсім іншим рівнем свободи.

Дуже позитивною тенденцією можна вважати появу нових гравців на медіаринку. Головна причина їх виникнення полягає в суспільному попиті на них. Україна протягом багатьох років відчувала дефіцит якісних, незаангажованих ЗМІ, які працювали б заради суспільства, а не обслуговували інтереси окремих осіб. Тож, натрапивши на золоту жилу, ці «нові журналісти» мають всі шанси стати тими, хто зародить справжню вільну пресу[3, с. 119]. Врешті-решт, це вигідно передусім для самих журналістів. Фінансово вигідно! А яка ж людина відмовиться від заробітку...

Імовірно в найближчі кілька років на ринок зможуть вільно заходити нові медіа, які будуть пропонувати інноваційні концепції, вживати нові мовленнєві засоби та професійно висвітлювати важливі події суспільно-політичного життя. Такі ЗМІ мають відіграти важливу роль у контексті формування громадської думки й вибору основних проблем для громадських дискусій.

Вони впливають на формування порядку денного, привертають увагу суспільства до важливих проблем політичного та соціального характеру. У той же час міжнародні засоби масової комунікації впливають на імідж країни в очах європейської та світової громадськості, а також є найбільш дієвим джерелом для критики влади. Критикувати владу – це те, що дуже люблять медіа в всьому світі. При цьому вони достатню увагу відводять на перевірку фактів і представлення різних поглядів на одну й ту ж подію.

Отже, на нашу думку, головними перешкодами на шляху розвитку ЗМІ є:

а) мале фінансування державою(якщо єдиними, хто нормально платить журналістам за роботу, лишаються олігархи, то не дивно, що ЗМІ їх і підтримують);

б) небажання вживати художньо забарвлене мовлення в серйозній пресі(в тих же США їх практикують навіть справжнісінькі «кити» ЗМІ (New York Press, America Today, etc);

в) важка політична ситуація в Україні.

Проте головний козир якісних ЗМІ полягає в тому, що вони можуть запропонувати об'єктивну, професійно представлену інформацію. Саме в цьому криється їх перспектива. Заслужовують також на увагу проекти, що дозволяють ідентифікувати замовні матеріали/пропаганду/дезінформацію та вибирати гідні уваги ЗМІ.

Вважається, що в ідеалі вплив держави на медіапростір повинен бути мінімальним. Ми маємо йти не шляхом заборон, залякування, арештів журналістів чи інших нецивілізованих дій, а шляхом розширення кругозору власних громадян.

Залишається лише надіятись, що необхідна тенденція збережеться й українські ЗМІ розквітнуть!

Список літератури:

1. Potter, W. James (2008). Arguing for a general framework for mass media scholarship. SAGE. с. 32. ISBN 9781412964715.

2. Словник журналіста: терміни, мас-медіа, постаті / Ред. Бідзіля Ю. М. — Ужгород: Закарпаття, 2007. — 224 с.

3. Український словник медіакультури / О. Т. Баришполець ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. і політ. психології ; літ. ред. Т. А. Кузьменко. — Київ: Міленіум, 2014. — 196 с.

4. Лінгвістика сучасних масмедіа / О. М. Коновалова ; Нац. акад. пед. наук України. — Київ: Міленіум, 2014. — 196 с.

5. О. Лозовицький. Засоби масової інформації // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.: Парламентське видавництво, 2011. — с. 221.

6. Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст.: Історико-бібліографічне дослідження. Том 1: 1812—1890 рр. / М. Романюк, М. Галушко, Л. Сніцарчук.

*Баблюк М.Ф.,
учениці 10 класу
Міхеєва О.В.,
вчитель біології*

Хрещищенської загальноосвітньої школи I-III ступенів
**ВИВЧЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПІДЛІТКІВ
З ЇХ ТИПАМИ ТЕМПЕРАМЕНТУ**

В наш час гостро постає завдання формування відповідального ставлення до здоров'я, як умови збереження української нації. З кожним роком в Україні спостерігається погіршення стану здоров'я дітей, спостерігається захоплення шкідливими звичками.

Щоб подолати ці проблеми, Україна активно долучається до світових тенденцій щодо поліпшення стану здоров'я через освіту. Тому виникає необхідність приділяти особливу увагу підвищенню рівня валеологічної культури підлітків та пошуку нових шляхів вирішення даних проблем. Щоб вплинути на поведінку людини потрібно знати її психологію. Тому й було прийнято рішення дослідити взаємозв'язок типів темпераменту підлітків та їх відношення до цінності власного здоров'я. Дана тема є досить актуальною тому, що досі не встановлено взаємозв'язку між типами темпераменту підлітків та рівнем їх валеологічної культури.

Метою даної роботи є вивчення рівня валеологічної культури підлітків та дослідження їх зв'язку з типами темпераменту.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні аспекти типів темпераменту та валеологічної культури.
2. Визначити типи темпераменту учнів.
3. Провести діагностику рівня обізнаності підлітків, що до валеологічної культури.
4. Встановити взаємозв'язок типу темпераменту підлітків з рівнем сформованості валеологічної культури.

Об'єктом дослідження є процес формування зв'язку типів темпераменту підлітків з рівнем валеологічної культури.

Предметом дослідження є взаємозв'язок між типом темпераменту підлітків та їхньою валеологічною культурою.

Методи дослідження: теоретичні — аналіз наукової літератури відповідно до досліджуваної проблеми; емпіричні — анкетування, тестування з метою виявлення типів темпераменту.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше виявлено взаємозв'язок рівня валеологічної культури підлітків з типами їх темпераменту. За результатами досліджень найбільший рівень валеологічної культури виявлено у флегматиків.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані під час підготовки до виховних заходів щодо формування культури здоров'я.

Дослідження проводилися в Хрестищенській загальноосвітній школі І — ІІІ ступенів Красноградської райдержадміністрації. В дослідженні взяли участь 78 респондентів, це учні 5— 9 класів.

На початку дослідження була опрацьована наукова література щодо типів темпераменту. На думку І. Павлова, темпераменти є «основними рисами» індивідуальних особливостей людини. Їх прийнято розрізняти в такий спосіб: сангвінічний, флегматичний, холеричний і меланхолічний [10].

Далі визначили домінуючі типи темпераменту всіх учасників дослідження, скориставшись для цього методикою «Визначення темпераменту за тестом-опитувальником «Коло» Г. Айзенка» В основу свого опитувальника Г. Айзенк поклав дві основні якості ВНД, які, як вважає більшість дослідників, визначають всю різноманітність типів особистості.

Це екстраверсія — інтроверсія й емоційно-вольова нестабільність, або нейротизм. Автор пов'язує екстра- та інтроверсію з вираженістю процесів збудження й гальмування в корі головного мозку. При цьому типових екстраверта та інтроверта він розглядає як полярно протилежні особистості. Екстраверт впевнений у собі, ризикує, гарячкуватий, діє під впливом моменту, імпульсивний, безтурботний, оптимістичний, любить спілкуватись. Його емоції та почуття не контролюються. Інтроверт — спокійний, стриманий й віддалений від усіх, крім самих близьких людей. Він завжди контролює свої почуття, рідко буває агресивним, любить порядок та серйозний у прийнятті будь-яких рішень.

Фактори екстраверсія та інтроверсія, стабільність та нестабільність вважають незалежними і в сполученні вони можуть характеризувати типи особистості [8].

Провівши анкетування за даною методикою отримані результати було проаналізовано і підраховано. Якщо 78 респондентів, які стали учасниками дослідження прийняти за 100%, то серед підлітків нашої школи найбільше виявилось сангвініків — 41%. Тобто у 32 учнів домінує сильний, урівноважений, рухливий тип. У 30 учнів переважаючим є сильний, урівноважений, інертний тип. Отже 38% респондентів виявилися флегматиками. 12% становлять холерики — сильний, неуврівноважений, рухливий тип домінує у 9 учнів. І 9% (7 учнів) мають слабкий тип — меланхоліки. Якщо поглянути на діаграму «Процентне співвідношення типів темпераменту респондентів» (рис.1), то добре видно, що серед підлітків нашої школи переважають сангвініки та флегматики.

Рисунок 1 – Процентне співвідношення темпераменту підлітків Хрестищенської ЗОШ

Наступним кроком дослідження було вивчення ставлення учнів до власного здоров'я та виявлення зв'язку між рівнем культури здоров'я та типом темпераменту. Рівень культури здоров'я (за В. Горащуком) визначається знанням резервних можливостей організму в усіх його аспектах та вмінням залучати їх в процесі життя для досягнення активного довголіття [5].

У дослідженнях ми опиралися на науковця В.Мясищева, який говорив, що ставлення до здоров'я містить три основні компоненти: когнітивний, емоційний і мотиваційно-поведінковий [7]. Це і знання про здоров'я, усвідомлення і розуміння ролі здоров'я у процесі життєдіяльності людини, його впливу на соціальні функції і поведінкові реакції. Отже, з метою вивчення рівня сформованості валеологічної культури підлітків було проведено ряд анкетувань. Щоб дослідити сформованість знань про здоров'я було проведено анкетування «Вивчення рівня знань учнів у питаннях формування здорового способу життя». З даних результатів можна зробити висновок, що найбільший відсоток сформованих знань про здоров'я у флегматиків, а не сформованих знань найбільший відсоток мають холерики (табл.1)

Таблиця 1 – Рівень сформованості ціннісного ставлення до здоров'я

Показники	Сангвініки	Флегматики	Холерики	Меланхоліки
Сформовані	31%	41%	3%	33%
Сформовані частково	66%	40%	71%	10%
Не сформовані	3%	19%	26%	10%

Та на жаль сформованість ціннісного ставлення до здоров'я в жодного типу темпераменту не досягає навіть 50%, лише часткова сформованість у сангвініків та холериків має відносно високий відсоток (рис.2).

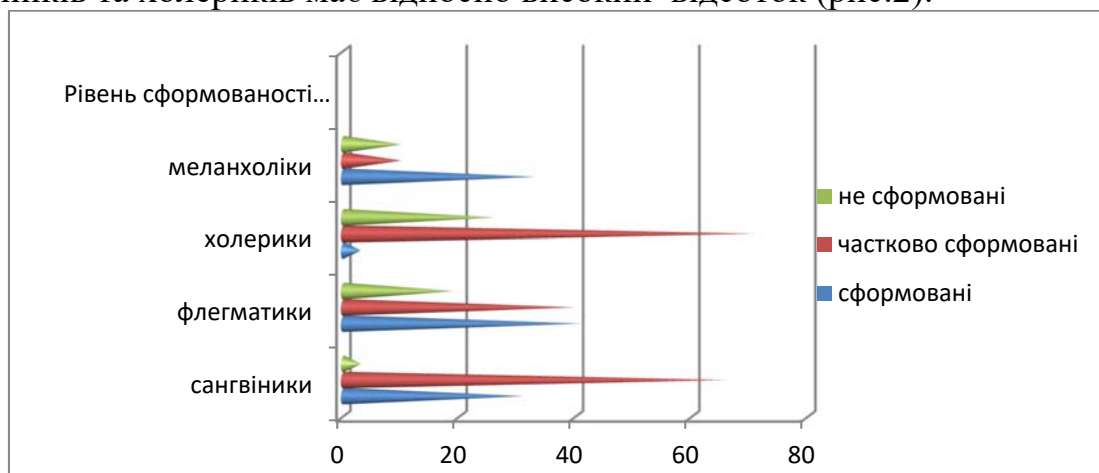

Рисунок 2 – Рівень сформованості ціннісного ставлення до здоров'я підлітків Хрещищенської ЗОШ

Для вивчення рівня моральної орієнтації респондентів також було проведено анкетування. Анкета на тему «Вивчення рівня моральної орієнтації особистості учня», показала, що головними цінностями для підлітків виявились: для сангвініків це цікава робота (42%), для меланхоліків найбільшу цінність має сімейне благополуччя (50%), а для більшості холериків найважливішим є влада над людьми (37%). І лише відносно високий відсоток флегматиків (36%) найціннішим вважають здоров'я.

На жаль, мало хто з підлітків розуміє, що здоров'я займає верхній щабель в ієрархічній градації цінностей. Цінність здоров'я не перестає бути такою, навіть якщо вона не усвідомлюється людиною. Прикро, але більшість людей, а тим паче підлітків, не усвідомлюють цінність здоров'я.

За допомогою анкети експрес-діагностики раннього узалежнення і соціально- неадекватної поведінки та анкети «Будьмо здорові!» ми мали можливість визначити ставлення підлітків до формування здорового способу життя та індивідуальний стиль життя респондентів. Аналіз даного анкетування свідчить, що серед усіх типів темпераменту найбільше цікавляться здоровим способом життя флегматики.

Серед них 99% дотримуються правил гігієни, 72% дотримуються режиму харчування, 58% дотримуються режиму дня, 43% користуються активними видами відпочинку. Найменший інтерес до здорового способу життя проявляють сангвініки. 64% сангвініків не дотримуються режиму харчування, 63% не дотримуються режиму дня і 24% віддають перевагу пасивним видам відпочинку. За результатами даної анкети також було проаналізовано ставлення респондентів до спорту (табл.2).

Таблиця 2 - Ставлення підлітків до спорту

	Сангвініки	Флегматики	Холерики	Меланхоліки
Відвідують спортзал постійно	31%	27%	30%	6%
Відвідують спортзал час від часу	58%	44%	46 %	39%
Не займаються спортом	11%	29%	24%	55%

З даних таблиці видно, що найбільше спортом займаються сангвініки та холерики, хоча вони проявляють слабкий інтерес до здорового способу життя та мають частково сформовані знання про здоровий спосіб життя. Найменшим інтерес до спорту виявився у меланхоліків, адже 55% даного типу темпераменту зовсім не займаються спортом. Отримавши такі результати, з метою покращення даної ситуації, вчителю фізичної культури запропоновано залучити до спортивних секцій учнів з меланхолічним типом темпераменту. На дану пропозицію він з радістю погодився.

Здоровий спосіб життя молоді неможливо поєднувати зі шкідливими звичками, бо це призводить до знецінення власного здоров'я та себе як особистості в цілому. Для визначення відношення респондентів до паління, алкоголю та наркотиків була проведена експрес-діагностика раннього узалежнення і соціально неадекватної поведінки.

Опрацювавши дані анкети ми отримали наступні результати:

1. Відношення до паління – 99% меланхоліків, 67% флегматиків та 41% сангвініків та 34% холериків мають негативне відношення; 61% холериків, 52% сангвініків, 30% флегматиків, 1% меланхоліків пробували палити; 7% сангвініків, 5% холериків та 3% флегматиків палять (рис.3).

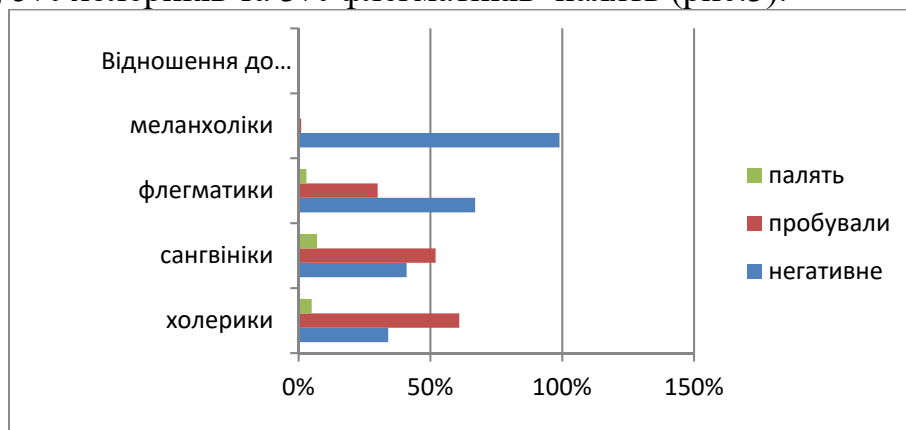

Рисунок 3 - Відношення респондентів до паління

2.Відношення до спиртного —100% меланхоліків, 79% флегматиків, 43% сангвініків та 39% холериків мають негативне ставлення до спиртного;13% сангвініків та 2% флегматиків пробували спиртне (рис.4).

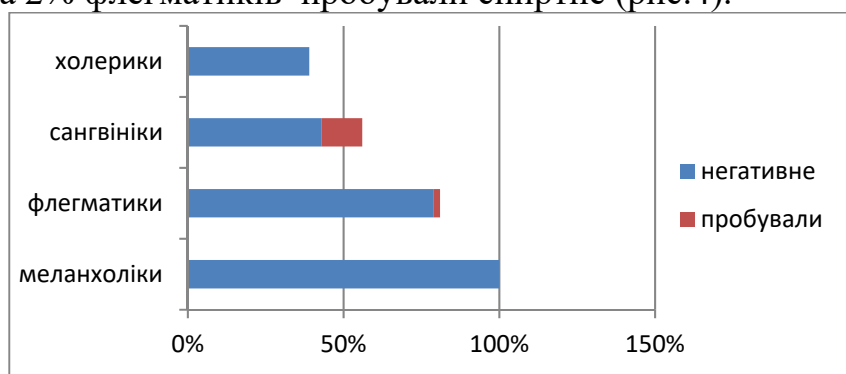

Рисунок 4 – Відношення респондентів до алкоголю

Аналіз анкетних даних респондентів виявив, що валеологічна культура підлітків пов'язана з типами темпераменту. Як показують проведені дослідження, для таких типів темпераменту як сангвінік та холерик характерна неуважність до свого здоров'я, невміння розуміти себе і свій організм. Але, в той же час високий відсоток підлітків з даними типами темпераменту люблять заняття спортом. Свідоме ставлення до свого здоров'я як до цінності, позитивна мотивація на здоровий спосіб життя, дотримання раціону харчування характерна для флегматиків і меланхоліків. Опрацювавши анкети, ми прийшли до висновку, що для більшості флегматиків характерна валеологічна освіченість з формування, збереження та зміцнення здоров'я та валеологічна поведінка, тобто ведення здорового способу життя (дотримання режиму дня, режиму сну, рухова активність, раціональне харчування, відсутність шкідливих звичок). А у меланхоліків домінує валеологічна свідомість, що включає розуміння цінності здоров'я для особистості, присутність мотивації до дотримання здорового способу життя. І в той же час, вони лінуються займатися спортом.

Здоровий спосіб життя людини допомагає їй зрозуміти, у чому полягає сенс життя. Він виховує певною мірою співчуття, доброзичливість, терпимість до оточуючих. Також сприяє самореалізації особистості. Спосіб самореалізації індивіда залежить від його устремлінь, а також від шкали моральних цінностей, яка склалася в його уяві. Він включає в себе цінності високого порядку, оскільки спрямований на гуманізацію й активізацію людської діяльності, удосконалення індивідуальних якостей особистості.

Формування культури здоров'я – це надійний і доступний шлях до самореалізації, розвитку свого потенціалу, шлях керування своїм здоров'ям і підтримання його на творчо активному рівні. Глибокі знання й звички щодо культури здоров'я навчають учнів цінувати життя як власне, так і людей, що оточують. А знання типів темпераменту підкаже на що саме вчитель має звернути увагу під час формування культури здоров'я учнів.

В ході виконання даної роботи :

1.Встановлено теоретичні аспекти класифікації типів темпераменту та їх особливості. Встановлено, що в основу типів темпераменту покладено типологію нервової системи І. Павлова.

2.Визначено типи темпераменту учнів 5—9 класів Хрестищенської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Красноградської райдержадміністрації.

Типи темпераменту було визначено за методикою Г. Айзенка. Було протестовано 78 підлітків і серед них виявили: 32 сангвініки, 30 флегматиків, 9 холериків, 7 меланхоліків.

3. Проведено діагностику рівня обізнаності підлітків щодо здорового способу життя та їх ставлення до власного здоров'я. Найвищий рівень сформованості ціннісного ставлення до здоров'я мають флегматики (41%), а найбільш необізнані виявилися холерики (26%).

4. Встановлено особливості взаємозв'язку типу темпераменту підлітків та їх відношення до цінності власного здоров'я. Виявлено, що флегматики мають найбільш високий рівень валеологічної культури, а саме: найбільший відсоток сформованих знань про здоров'я, більшість з них дотримуються правил гігієни, дотримуються режиму харчування, дотримуються режиму дня, користуються активними видами відпочинку, негативно відносяться до алкоголю та паління.

Аналіз проведених досліджень свідчить про те, що рівень валеологічної культури взаємопов'язаний з типом темпераменту тому, під час формування культури здоров'я підлітків варто брати до уваги типи темпераменту.

Проблема формування валеологічної культури є складною та багатогранною, тому проведене дослідження не може охопити всіх аспектів досліджуваної проблеми. Це дає можливість окреслити перспективу подальших досліджень у цьому напрямі.

Для покращення культури здоров'я та результативного залучення підлітків до здорового способу життя під час розробок рекомендацій що до ЗСЖ учнів слід звертати увагу на типи темпераменту. Знання типу темпераменту допомагає знайти індивідуальний підхід до підлітка і вірно побудувати виховний процес щодо здорового способу життя.

Такі дослідження в школі проводяться регулярно. Оволодіння культурою здоров'я є важливою умовою для досягнення людиною фізичного, духовного та соціального благополуччя. Аргументоване обґрунтування необхідності бути здоровим і прагнути стати таким – це і є елементи культури здоров'я, якими повинна володіти кожна сучасна людина. А знання про зв'язок типів темпераменту з рівнем культури допоможуть ефективнішому формуванню культури здоров'я.

Тому в ході виконання роботи розроблено де-які рекомендації, щодо підвищення рівня валеологічної культури підлітків.

1. Класним керівникам проводити більше індивідуальних бесід щодо шкідливості паління та вживання алкогольних напоїв з учнями сангвініками. Педагогу організатору даний тип учнів залучати до агітбригад за здоровий спосіб життя.

2. Вчителю фізичної культури більше залучати дітей меланхоліків до спортивних секцій та спортивних свят.

3. Вчителю основ здоров'я під час формування ціннісного ставлення до здоров'я більше приділяти уваги учням сангвінікам та холерикам.

4. Всім учителям під час підготовки виховних заходів щодо здорового способу життя брати до уваги типи темпераментів своїх учнів.

Сподіваємося, що дані рекомендації допоможуть підвищити рівень валеологічної культури підлітків.

Список літератури:

1. Асмолов А.Г. «Психология личности».- М.: Мысль , 1990, с.563
2. Бабанский Ю. К. “Педагогика”, Москва., 1988 г. -626с.
3. Вакуленко О.В. Здоровий спосіб життя як соціально-педагогічна умова становлення особистості у підлітковому віці: Дис. канд. пед. наук: 13.00.05. — К., 2001. — 260 с
- 4.Жабокрицька О.В. Педагогічні умови виховання основ здорового способу життя підлітків у позакласній діяльності: дис. кандидата пед. наук.О.В.Жабокрицька.—Київ,2003.—260с.
- 5.Горашук В.П. Формирование культуры здоровья школьников.(теория и практика)\ В. П. Горашук – Луганск:Альма-матер,2003. – 376с
6. Заброцький М.М. Вікова психологія: Навч. Посібник.-К.: МАУП, 1998. - 92с
- 7.Мясищев В.Н. Социальная психология и психология отношений / В.И. Мясищев // Проблемы общественной психологии; под ред. В.Н. Колбановского и Б.Ф. Поршнева. — М., 1965. — С. 273—285.
- 8.Немов Р.С. Психологія (у трьох книгах), книга 1, М., 1998.
- 9.Оржеховська О.В.Превентивна педагогіка:науково-методичний посібник/АПНУ, Інститут проблем виховання. Ізмаїл,2006.-263с.
- 10.Павлов І. П. Повна. збір. Соч. Т.3.Кн.2. М.-Л., 1951. С.269.

УДК 78.01

Басіч А.С.,

*вчитель російської мови та зарубіжної літератури,
спеціаліст першої кваліфікаційної категорії,
Енергодарський навчально-виховний комплекс № 1,
м. Енергодар
roksolana.vla@gmail.com*

ВПЛИВ СУЧАСНОЇ МУЗИКИ НА ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ

Підлітковий вік – найскладніший у житті людини. У ньому стільки суперечностей, протилежностей, протесту. Складно самим дітям, нелегко батькам, а найскладніше – вчителям. Бо авторитет дорослих для підлітка давно втрачений, і всі, хто намагається зробити зауваження або щось порадити, сприймаються як надокучливі мухи, від яких можна відмахнутися і жити далі власним життям. Учні підліткового віку залюбки дослухаються до однолітків, беруть з них приклад. І добре, якщо як ідеал обрана позитивна особистість, носій моральних цінностей. А якщо навпаки? Тоді пияцтво, наркотики, рання вагітність, аборт і хрест на майбутньому? Проблемою підліткового віку не дуже переймаються батьки, мовляв, усі через це проходять, нічого аномального тут не має. А ось вчителі б'ють тривогу і шукають вихід.

Я не стала виключенням. Але по допомогу звернулася до сучасної музики. Адже поради, почуті із вуст кумира, сприймаються як єдино вірний шлях. Спочатку провела серед учнів невелике анонімне анкетування, аби зрозуміти, що ж саме слухають зараз підлітки. Її запропонувала учням 10–го класу.

Анкета «Мої музичні уподобання»

учня/учениці _____ класу

Будь ласка, на питання відповідайте докладно і чесно.

1. Чи любите ви слухати музику? (так/ні)
2. Якщо так, то якому жанру віддаєте перевагу?
3. Назвіть свого улюбленого виконавця.
4. Чим саме подобається Вам його творчість?
5. Назвіть свою улюблену групу.
6. Назвіть улюблену пісню цієї групи.
7. Чи відвідуєте Ви музичну школу?
8. Якщо так, то на якому музичному інструменті граєте?
9. Яку музику люблять слухати у Вашій родині?
10. Чи маєте Ви улюблену родинну пісню, яку виконуєте кожного разу, збираючись разом? Назвіть її.

Обробивши результати, я зрозуміла, що не всі вони стануть мені у пригоді. Бо музичні інтереси учнів настільки різні, що годі й думати про те, щоб обрати одного певного виконавця або групу для подальшої роботи: комусь подобається Ніна Матвієнко, комусь – Юліана Караулова, комусь – «НеАнгели», комусь – «Время и Стекло». Але підбадьорило те, що у кожній родині моїх учнів є улюблена пісня, яка однаково цікава кожному її члену. Також порадувало й те, що п'ятеро учнів відвідують музичну школу і грають на піаніно, гітарі, домрі, баяні, бандурі.

Отже, діяти я змушена була наосліп, навімання. Спочатку провела тематичну бесіду «Музика нас зв'язала», де переконала учнів у тому, що кожна пісня написана з якоюсь метою, несе у собі явний або прихований зміст. І наша задача – почути та інтерпретувати закодовані думки автора, але з оглядом на власний досвід. Тепер, коли виникала якась гостра проблема у класі, ми проводили класну годину із залученням сучасної музики. Звичайно, дібраний матеріал носив повчальний характер. Наведу декілька прикладів.

Перша наша тема – «Від підлітка до юнака: шлях то нелегкий». Тут дуже доречною була пісня Максим «Трудный возраст»:

Просто трудный возраст, смятая постель,
Ну а плакать лучше в дождь или в метель,
Чтоб никто и не подумал, что слаба
В шестнадцать лет твоя душа, твоя душа...

Особливо сподобався дітям рядок «ну и что, что возраст – он не навсегда». Вони зрозуміли, що все можна і треба пережити, а всі труднощі – явище тимчасове.

Також я звернула увагу дітей на те, що колись вони згадуватимуть цей час як найкращий у житті, передивлятимуться, як кіноплівку, минулі враження і запитуватимуть самі себе, чого ж тоді почувалися такими нещасними, нервовими, нікому не потрібними? Життя – вичерпна річ, тож маємо насолоджуватися кожною миттю, вчасно дякувати друзям, однокласникам, рідним, не боятися проявити власні почуття, не страшитися виказати їх словами. І тут стала нам у пригоді пісня групи «Герои» «Пока мы молоды»:

Когда нам будет сильно "за двадцать",
Наверно, будем мы тише смеяться,

С улыбкой альбомы детства листая,
Какими были и какими стали.
Всё быстрее оно наступало,
Наше "завтра" начнётся с утра,
А сегодня нам кажется мало
Того, о чём лишь мечтали вчера.
А жизнь не кончится завтра,
Она у нас будет длинной,
Но ты успеешь всё сказать мне,
Пока мы молоды, пока мы любимы.
И ты не бойся быть слабой,
А я с тобой буду сильным,
Ведь жизнь не кончится завтра,
Пока мы молоды, пока мы любимы.

За місяць учні розв'язали дискусію, намагаючись з'ясувати, чи являються однокласники друзями. Одна група з упевненістю стверджувала, що однокласники – це ті люди, з якими після одинадцятого класу прощаються назавжди, адже ми їх не обирали, нас познайомила школа. Опоненти ж стояли на тому, що ближчого за однокласника друга не може бути, бо ми постійно разом щоденно щонайменше сім годин, у нас спільні знайомі, безліч тем для розмов. Тому я вирішила провести класну годину «Однокласник дорівнює друг?!» і використала під час спілкування слова групи Знакі «Один человек»:

Один говорит: "Здравствуй, друг!",
Другой отвечает ему и вдруг,
Что-то на общих их небесах сделало круг.
И оба смотрели на самый верх,
А сверху сыпался детский смех,
И оба узнали, что они – это один человек.

Діти з подивом сприйняли те, що двоє друзів, виявляється, можуть стати одним цілим. І це дійсно правда, адже справжньому товаришеві ми не боїмося розповідати секрети та ділитися з ним найпотемнішим. Бо якщо друг справжній, він ніколи не зрадить. Після цієї розмови питань, що стосуються дружби, у нас не виникало.

Перед випускним серед учнів поширилася думка, що не варто запрошувати на свято батьків, тому що вони будуть лише заважати вчорашнім школярам відпочивати та відриватися. На цю несправедливість я відгукнулася бесідою «Мамо, мамо, вічна і кохана, ви мене пробачте, що був неухажливий», яка почалася з моїх слів про те, що батьки не вічні, і колись ми усі гірко пожалкуємо про вчинене, але нічого вже не можна буде змінити. Що батьки – це єдині люди на землі, які щиро радіють нашим успіхам і плачуть над невдачами. Образити їх – значить вбити власну душу, частинку себе. Коли людина втрачає батьків, то навіки сиротіє, буде вона ще коханою, дружиною чи чоловіком, невісткою, татком, а от донькою чи сином не буде ніколи. Підтримала мою полум'яну промову пісня «Мама» Юрія Шатунова:

Знаешь, как спешно рвал страницы,
Из дневника в подвале тёмном.
Я ведь не очень-то учился,

Твой непослушный, непутёвый.
Как допоздна куда-то сгину,
Молча ждала, молясь и плача.
Всё беспокоилась за сына,
Видишь, как вышло, – всё иначе.
Мам, пусть осень и гром
Стучатся в наш дом – со мной ты всегда.
Мам, я бросил курить
И ночью бродить, как помнишь тогда.
Мам, я в спальне твоей
Поставлю цветов, как в прошлом году.
Мам, как холодно в ней
С тех пор, как тот день принес нам беду.

Також незабутнє враження справила на учнів моя розповідь про те, що цю пісню написав хлопець, мати якого загинула в автомобільній катастрофі у свій День народження.

Наступною я поставила «Пісню про матір» Б. Олійника у а-капельному виконанні Таїсії Повалій:

Вона посміхнулась, красива і сива, як доля,
Змахнула рукою – злетіли у вись рушники.
"Лишайтесь щасливі", – і стала замисленим полем
На цілу планету, на всі покоління й віки.

Після останніх слів плакали навіть хлопці. Тепер батьки йдуть з нами веселитися, це не обговорюється.

Наша весняна класна година була присвячена першому кохання: «Ластівки літають, бо літається, і Ганнуса любить, бо пора...» Почуття, які почали виникати між хлопцями та дівчатами класу, почали мене насторожувати, а іноді навіть лякати. Звідусіль сипалися фрази: «Любиш? Ану доведи!» А від цього вже віяло суїцидом або дуеллю. Наскрізною піснею заняття я обрала «Доверяйте любимым» групи «Слёзы асфальта»:

– Снова лжёшь, так пойдй, докажи!
– Но тогда мне придётся отдать свою жизнь.
– Так отдай, за меня!
– Но что будет потом?
– Ты докажешь любовь.
– Я ещё не готов.
– Уходи!
– Почему?
– Ты мне лжешь, будешь лгать.
– Но не станет меня, ты же будешь страдать?
– Ну и что, ты сказал, значит должен достать,
а иначе тебя не желаю я знать!
– Хорошо, только знай, это всё не игра.
Я смогу доказать, что правдивы слова.
Только ты будешь сильно об этом жалеть.
Ты получишь звезду, ей тебя не согреть.
Согревает любовь в окрылённых сердцах,

теплые чувства, доверие в милых глазах.
Согревает взаимность и чувство полёта.
У тебя же останется лишь минорная нота...

Надто зворушив дітей останній рядок: «Я прошу об одном – доверяйте любимым!» Але на цьому я не зупинилася і повідомила про те, що у житті дійсно бувають ситуації, коли кохання вимагає жертви, а саме життя закоханої людини. Але це буває дуже рідко. Це не гра і не показне героїство, а обставини. І знову нам навела приклад група «Слёзы асфальта» у пісні «Школьный бал»:

В эфире канала НТВ программа дорожный патруль,
сводка за прошедшие сутки.
Вы знаете, это утро выдалось не самым радужным:
вроде бы детская шутка привела к чудовищной катастрофе!
Двое подростков, возвращаясь со школьного бала,
Сели на мотоцикл и направились в сторону дома,
но эта поездка ужасной трагедией стала.
На скорости более 120 километров в час мотоцикл влетел в дерево,
водитель погиб на месте, к счастью, смерть его была безболезненной,
если такое происшествие вообще можно назвать счастьем?
Скорая, подоспевшая в одночасье, успела спасти второго пассажира –
ей оказалась девушка, судьба с ней распорядилась более мило,
не забрала её в могилу.
По сути, она легко отделалась – синяки да ссадины,
правда, морально она очень подавлена,
когда её нашли – по щекам текли слёзы градинами.
Причиной, спасшей ей жизнь, стал шлем,
необходимый по технике безопасности –
а вот парень пренебрёг правилами,
из-за этого приходится предать историю гласности,
чтобы никто не ездил без...

Коли закінчилася пісня, у класі панувала тиша. Кожен задумався над тим, чи зміг би він вчинити так само. Пролунала думка про те, що тільки справжня любов на жертву спроможна. Я не могла не згодитися з учнями, і щоб не втратити їхню увагу, увімкнула наступний запис групи «Слёзы асфальта» – «Сердце»:

Такой знакомый почерк... чувствую, ускоряется пульс,
понимаю – что-то не так, читать боюсь...
Всего несколько слов, и от них никуда не деться:
"Я всегда буду с тобой, внутри тебя бьётся моё сердце..."
С тобою всегда теперь буду я, пусть сердце моё не бьётся,
И снова в ночи душа закричит и эхом в груди отзовется...

По класу пройшов тихий гомін... Учні дійшли висновку, що таким і має бути кохання, бо коли ми любимо, то віддаємо своє серце іншій людині, і віднині у кожного з пари не одне, а цілих два серця, які б'ються в унісон. Щоб закріпити справлене враження, я знову натиснула на кнопку ноутбука. Залунала пісня Дениса Майданова «Пролетая над нами» і пішли кадри кліпу про юнацьке

перше несміливе платонічне кохання, саме таке, яким і має воно бути у підлітковому віці. Так була поставлена крапка у нашій розмові:

Видишь кометы сгорающих звезд?

Знай – это я загадал сто желаний.

Строим из прошлого в новое мост

Из поцелуев, надежд, обещаний.

Я головой у твоих милых ног,

Губы мои тронешь нежно руками.

Пусть улыбнется сияющий Бог,

Пролетая над нами!

Таких прикладів можна навести безліч. На мою думку, кожен вчитель та класний керівник має пам'ятати про те, що лише музиці під силу проникнути туди, куди не долетять слова, вмовляння, куди не доходить здоровий глузд. Треба взяти на озброєння слова Є. Євтушенка:

...он знал, что музыка,

Пуская в ход всё волшебство своё,

Находит в душах щель, пусть даже узкую,

И властно проникает сквозь неё.

И там она нам полная владычица,

Она в себе приносит целый мир,

Плодами этот мир в ладони тычется,

Листвой шумит и птицами гремит.

В нем отливают лунным плечи, шеи,

В нем пароходов огоньки горят.

Он – как самою жизнью искушение,

И люди жить хотят..!

Список літератури:

1. Жукова Т.В. Морально-естетичне виховання підлітків у процесі позаурочної музичної діяльності. – Вітебськ: ВДУ ім. П.М. Машерова, – 2000

2. Кемеровська О. Мистецтво у розкритті творчого потенціалу дитини// Обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога. – К.: Генезис, 1998. – С. 150 – 154.

3. Методологічні, організаційні новації та проблеми музичної освіти та виховання в сучасних умовах: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Брест БрДУ, 22 – 24 травня 2000 р .

4. Михайличенко О.В. Загальні методи музичного виховання // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Зб. наук. пр. – Вип. 26. – К.: Видав. центр КНЛУ, 2004. – С. 36 – 41.

5. Сапожнік О. Музично-естетичне виховання: зміст і структурні компоненти // Рідна школа. – 2002. – № 12. – С. 20 – 22.

ТЕХНОЛОГІЯ «ПЕРЕВЕРНУТОГО НАВЧАННЯ»

«Якщо ми навчатимемо сьогодні так,

як ми навчали вчора, ми вкрадемо в дітей завтра»

Джон Дьюї

Необхідність змін у системі навчання є природним і закономірним явищем. В наш час стрімкого розвитку комп'ютерних технологій широко використовується змішане навчання, під яким розуміють освітню технологію, що реалізуються в умовах поєднання очної форми уроку й електронного навчання. Я, особисто, намагаюсь не стояти осторонь вимог часу, і сьогодні хочу запропонувати Вам одну із таких технологій – це технологію «перевернутого навчання.» Суть зазначеної технології полягає в тому, що пояснення вчителя учні слухають вдома, а домашні завдання виконують в класі.

Технологія «перевернутого» навчання, або «перевернутого» класу виникла на початку 2000-х років в США. Початківцями «перевернутих» уроків є вчителі хімії Джонатан Бергманн та Аарон Самс. У 2008 році вони почали записувати відеоролики своїх уроків і перетворювати їх на домашні завдання для своїх учнів. «Коли учні приходять до класу, вони роблять це не для того, щоб дізнатися новий зміст; вони показують, як застосувати те, що вони дізналися вдома за допомогою відео,»- так коментує свою методику навчання Аарон Семс.

Сьогодні я хочу вам запропонувати те раціональне, що я використовую у своїй роботі на уроках правознавства, запозичивши з технології перевернутого навчання.

Позитивним у цій технології я бачу те, що учень може переглянути і прослухати виклад нового матеріалу стільки разів, скільки йому треба, щоб зрозуміти його. Водночас він може звернутися до підручника і додаткових ресурсів. За такої форми уроку, школяр відчуває відповідальність за виконання домашнього завдання, адже від цього залежатиме його успішність на уроці, де учні активно працюють над завданням, а не пасивно слухають учителя.

Уроки за такою технологією доцільно проводити в тому випадку, коли обсяг матеріалу об'ємний, а часу на вивчення теми відводиться мало.

В застосуванні технології «перевернутого навчання» я бачу ряд переваг над традиційним навчанням:

1. Вона спонукає учнів до самостійного навчання і постійної взаємодії одного з одним.

2. Вивільняє час на спілкування сам на сам з учителем (Я маю можливість проводити більше часу віч-на-віч з тими, кому потрібна підтримка і допомога.)

3. В учнів з'являється можливість працювати у своєму темпі (Можливість поставити на паузу, перемотати і переглянути відеоматеріал дозволяє учням розподілити час навчання на власний розсуд. Можна пропустити те, що здається зрозумілим, і повторити те, що виявилось складним.)

4.Сприяє повноцінному опануванню матеріалу.

5.Зрівнює можливості учнів.

6.Бореться з невідвідуваністю. Відеоматеріал доступний всім учням. Навіть тим, хто з якихось причин пропустив урок. Мені не потрібно піклуватися про додаткові заняття.

7.Відмінний спосіб діагностики За допомогою блогу, я відслідковую, з чим учні відмінно справляються, а над чим їм доводиться попрацювати.

8.В учнів є можливість навчати один одного.

9.З'являється можливість залучати до навчального процесу батьків (Батьки теж можуть переглядати відеоматеріал і, в свою чергу, допомагати своїм дітям в засвоєнні матеріалу.)

Як же реалізувати перевернуте навчання?. Єдиної схеми роботи для такого типу навчання в світі ще не вироблено. Я пропоную на прикладі уроку правознавства за темою «Спадкове право» простежити як це проводжу я.

Відповідно до програми курсу «Правознавства», на тему «Спадкове право» відводиться одна година. Але ця тема є дуже актуальною в житті

Рано чи пізно, але кожна людина зустрічається віч-на-віч з проблемами успадкування майна, і моє завдання дати учням поняття про спадкове право, навчити діяти у відповідних ситуаціях.

Свою роботу починаю зі складання плейлисту, включаючи до нього наступний матеріал:

- включаю теоретичний матеріал, що передбачений програмою;
- готую витяги відповідних статей Цивільного кодексу України про спадкове право;
- готую презентацію по даній темі;
- підбираю відеоролики про окремі положення спадкового права.

(Відеоролики сама я не готую, а використовую можливості освітнього ресурсу Інтернету. Найчастіше - це консультації відомих правознавців.)

Визначаю очікувані результати:

Наприклад:

Опрацювавши матеріал, Ви повинні:

- вміти пояснити хто такі спадкодавець і спадкоємець, що таке заповіт та як його скласти, визначати умови його дійсності;
- знати порядок отримання спадку;
- аналізувати правові ситуації, які регулюються спадковим правом.

Весь цей матеріал розміщую на власному блозі. Учні переглядають, підготовлений мною, плейлист вдома.

На уроці використовую інтерактивні форми роботи, які залучають дітей до активної діяльності. Урок починаю з актуалізації опорних знань учнів.

Мета - в'яснити, як учні зрозуміли теоретичний матеріал. Методом мікрофону я визначаю, як учні засвоїли основні поняття теми.

Наприклад.

1.Дати визначення поняттям: спадщина, спадкодавець, спадкоємець.

2. Доберіть правильну відповідь:

- Спадкування – це...
- Спадкове право – це...

А. Сукупність майнових прав і обов'язків померлої людини.

Б.Перехід прав і обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців)

В.Сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини щодо порядку переходу прав і обов'язків після смерті фізичної особи до інших фізичних і юридичних осіб за правом спадкування.

Переходимо до практичних дій.

Наприклад. Є майно померлої особи. Як його успадкувати? Які ж ви знаєте шляхи успадкування? (Методом мозкового штурму визначаємо, що учні знають про заповіт.) Дайте визначення заповіту. Які загальні вимоги до оформлення заповіту прописані у законі? Які види заповітів ви знаєте.

Робота в парах. Наприклад.

Перед вами зразок заповіту. Визначте:

- вид заповіту;
- пропущені прогалини в заповіті;
- проаналізуйте, використовуючи Цивільний кодекс, Книгу шосту, главу 85, чи не порушено вимоги до складення заповіту.

Закон захищає права спадкоємців, які при житті матеріально залежали від померлого, утримувалися ним. Уявімо таку ситуацію: Спадкодавець заповів своє майно релігійній організації. Після його смерті залишились неповнолітня донька, працююча дружина і мати пенсіонерка.

Хіба ж не повинні вони отримати зі спадщини певні засоби для існування Мораль свідчить, що повинні. А що встановлює закон?

Звертаємося до статті 1241 Цивільного кодексу України і визначаємо як буде вирішена ця ситуація (робота з документом). Хто має право на обов'язкову долю у спадщині?

Однак більшість людей у нашій країні не складає заповітів, тому закон передбачає спадкування за законом. Що ви знаєте про це? (черги спадкування)

Наприклад.

Розподіліть названих осіб за чергами спадкування (заповніть таблицю):

мати – 1, племінник – 2, бабуса – 3, хрещений батько – 4, тітка – 5, дочка – 6, двоюрідний брат – 7, усиновлювач – 8, утримуванець померлого (останніх 6 років) – 9, чоловік – 10.

Таблиця 1 - Черги спадкування

Черги спадкування	1	2	3	4	5
Особи, які належать до цієї черги спадкування					

Переходимо до розв'язування юридичних ситуацій:

Громадянин С. залишив заповіт, яким розпорядився усе майно, яке в нього є (на суму 24000 грн.) передати музею пам'яті діда. У нього залишились син (21 рік, водій) та дочка (14 років, учениця). До вас, як до юридичного консультанта, звернулися жінка померлого (45 років, працює на заводі) та його мати (66 років пенсіонерка). Надайте їм обґрунтовану відповідь про можливість отримання спадку.

Критерії відповіді.

1. Указати вид спадкування.
2. Визначити спадкоємців.
3. Указати отримані долі у спадку у гривнях.

Скласти алгоритм дій «Як успадкувати майно»

Для цього потрібно прийти до нотаріуса і написати заяву про прийняття спадщини.

При собі мати :

- документ ,що посвідчує особу;
- свідоцтво про смерть спадкодавця.

Процес успадкування майна включає не тільки правову сторону, а й моральну, тому я пропоную вам методом «Прес» скласти твір – есе, використовуючи вислів Лаватера «Ніколи не кажіть, що знаєте людину, якщо не ділили з нею спадок»

Я вважаю, що...

...тому, що...

...наприклад...

Отже, я вважаю...

Наприклад:

- Я вважаю, що не можна говорити про людину, що ти її знаєш, якщо не ділив з нею спадок;

- тому що процес успадкування майна дуже часто викликає негаразди в родині.

Наприклад: відома співачка Людмила Зікіна після смерті залишила у спадок багато коштовностей у вигляді прикрас, а родина протягом тривалого часу не може їх між собою розділити.

- Отже, я вважаю за необхідне кожній людині за життя, скласти заповіт на своє майно, аби уникнути негараздів у своїй родині.

Таким чином, даний фрагмент уроку дає змогу відстежити, як учні на практиці застосовують ключові положення теми, виконуючи завдання разом зі вчителем та однокласниками, які в традиційному навчанні задавалися б учням на виконання додому.

Відео мого майстер-класу «Технологія перевернутого навчання» ви можете переглянути за посиланням в мережі Інтернет : <https://youtu.be/kSijegXn4SU>

Список літератури:

1. Дишлева С. ІКТ-технології та їх роль в навчально-виховному процесі» / С.Дишлева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://qoo.by/2Cu> .

2. Пилипчук О. «Перевернене» навчання інформатики / О.Пилипчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://qoo.by/2B1> .

3. Приходькіна Н. О. Використання технології «переверненого» навчання у професійній діяльності викладачів вищої школи / Н. О.Приходькіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://qoo.by/2Bk> .

4. Рашевська Н.В. Змішане навчання як психолого-педагогічна проблема / Н. В. Рашевська // Вісник Черкаського університету. – 2010. – №191. – С. 89-96.

5. Рашевська Н. В. Програмні засоби мобільного навчання [Електронний ресурс] / Рашевська Наталя Василівна // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2011. – № 1 (21). – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/2011_1/Rashevskaya.pdf

6. Цивільний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 44, ст. 356

7. Блог вчителя історії та правознавства [Електронний ресурс].- Режим доступу: lidiya2014.blogspot.com

УДК 37.013

Бойко А.А.,

*вчитель фізики та інформатики, старший учитель
КЗО «Середня загальноосвітня школа № 10 з профільними класами»*

м. Жовті Води

boyko.and@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ФІЗИКИ В УМОВАХ ВИПЕРЕДЖАЮЧОЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Питання екологічної культури людства є актуальним у наш час. Екологічна культура і екологічне мислення учнів є соціально значимими для підростаючого покоління. Головною дійовою особою в навчанні є учень. Зовсім іншу роль відіграє вчитель, він допомагає учню вчитися, створює сприятливу атмосферу і значно збагачує мотивацію навчання, утверджує почуття гідності особистості. Формувати у молодого покоління сучасні наукові погляди на екологічні проблеми – одне з найголовніших завдань сучасної фізики. Оскільки ця наука є важливим джерелом знань про навколишній світ, основою науково-технічного прогресу й водночас – одним із головних компонентів духовної та матеріальної культури. Залучення учнів до дбайливого ставлення до природи, у збереженні її красот та багатств, економічного споживання її ресурсів – є обов'язком вчителя фізики в умовах громадянського суспільства.

Людина невід'ємна від природи. Їй ми завдячуємо своїм існуванням, досконалістю, своєю силою і красою. Як неможливо навчити людину любити природу, не спілкуючись із нею повсякчас, не роблячи для себе постійних відкриттів, не пізнаючи законів природи, не захоплюючись багатством і досконалістю форм рослинного і тваринного світу, так неможливо стати захисником природи, не знаючи і не люблячи її [1]. Тому видатний педагог, В.О.Сухомлинський, значну увагу приділяв вихованню дітей під блакитним небом. Педагог вважав, що «... дуже важливо не допустити, щоб шкільні двері закрили від свідомості дитини оточуючий світ» [2].

У процесі виробництва в ріки, озера, моря щороку потрапляють забруднена вода, шкідливі речовини. Атмосфера Землі насичується оксидом вуглецю, двооксидом сірки. Все це – небезпечні отруйні речовини.

Забруднення повітря, води, землі внаслідок бездумної господарської діяльності, впливає на умови життя і здоров'я населення. І найбільш незахищеними виявляються діти. На їхньому здоров'ї передусім конче негативно позначається дефіцит чистого повітря, води, продуктів харчування.

В аспекті гуманітаризації навчання фізики особливої актуальності набуває питання зосередження уваги школярів на глобальних проблемах сучасної цивілізації – екології, енергетиці та енергозбереженні, атомній та ядерній енергетиці, проблемах телекомунікацій та комп'ютеризації. Розв'язання екологічних проблем залежить від реалізації екологічної освіти та виховання, які сприяють формуванню екологічної культури молодого покоління. На уроках фізики слід звертати увагу учнів на питання раціонального

природокористування, намагатися виховувати в них почуття відповідальності перед природою. Проблема екологічного виховання надає можливість школярам оцінити екологічні наслідки технічних рішень людини, використовувати набуті фізичні знання для активного захисту навколишнього середовища, усвідомити значення природи для суспільства і людини.

В теперішніх умовах вирішення екологічних проблем є найбільш пріоритетним для збереження життя на Землі. Саме тому формування екологічної компетентності учнів є одним із найважливіших завдань. Практика показує, що екологізація є складовою частиною оновлення суспільства, яка відображає і формує його свідомість, нове мислення.

Традиційно ми звикли вважати, що причиною екологічних проблем людства є великі гіганти промисловості. Втім, у кінці ланцюжку споживання, який ці гіганти обслуговують, завжди стоять конкретні люди – ми з вами. Зміна наших звичок споживання – це ключ до вирішення глобальних проблем, який доступний нам вже сьогодні.

У психолого-педагогічній літературі екологічну компетентність пов'язують із набуттям учнями: а) системи знань про навколишнє середовище (соціальне і природне у їх взаємозв'язку і взаємозалежності), б) практичного досвіду використання знань для вирішення екологічних проблем на локальному й регіональному рівнях; в) прогнозуванням відповідної поведінки й діяльності у професійній сфері й побуті; г) потребою спілкування з природою та бажанні брати особисту участь в її відновленні та збереженні [3].

Дієвими у роботі з учнями на уроках фізики є: уроки –конференції, диспути, дискусії, обговорення конкретних справ, пов'язаних з екологією; інтегровані уроки, ігрові форми діяльності: конкурси-аукціони, турніри знавців законів фізики та природи; розробки екологічних проектів з охорони навколишнього середовища та розв'язування задач і виконання завдань фізико-екологічного змісту, пов'язаних з впливом людської діяльності на природу.

Знання з фізики лише тоді закріплюються у свідомості учня, коли він неодноразово застосовує їх у практичній діяльності, при розв'язуванні задач.

Допомогти учневі сформувати вміння оперувати своїми знаннями при розв'язуванні задач – це значний крок в розвитку його інтелектуальних здібностей.

Залучення учнів до розв'язування фізичних задач екологічного змісту сприяє: а) досягненню глибокого розуміння учнями фізичних законів, явищ та процесів, їх проявів у навколишньому світі, застосуванню в повсякденному житті; б) стимулюванню пізнавальної активності школярів; в) активізації самостійної роботи учнів; г) посиленню емоційності, реалізації проблемного підходу до викладання матеріалу; д) формуванню дослідницьких умінь школярів; е) творчому підходу до здійснення аналітичної, прогностичної, оцінювальної діяльності, які можна вважати складовими будь якого наукового дослідження. При розв'язуванні якісних задач створюються умови для розвитку особистісних навичок учнів через докладання ними особистих зусиль для здобуття знання, що сприяє формуванню їх активної життєвої позиції.

При цьому урок має нести дитині здивування, враження, тим паче урок фізики, бо саме на фізиці ми можемо зануритись у світ необізнаного, у світ нерозгаданих таємниць природи.

Пропоную ряд задач і завдань різної спрямованості, які успішно можна використовувати на уроках. Після виконання завдання учні обговорюють результати роботи, вчать коментувати, задавати один одному питання, проводять дискусії, а це в свою чергу формує екологічну свідомість учнів.

Сюжетні задачі – в яких описано певний життєвий (екологічний) сюжет (явище, подія, процес). *Наприклад*: якби не було потужної теплової океанської течії Гольфстрім, що зароджується в тропіках (у Мексиканській затоці) і несе теплі води крізь весь Атлантичний океан – до берегів Скандинавії та Кольського півострова, то клімат Європи був би значно холоднішим. Якою властивістю води пояснюють той величезний вплив Гольфстріму на температуру повітря в прибережних країнах? Яким способом ця течія передає материку теплоту?

Дослідницькі задачі – допомагають розвитку творчих здібностей учнів, формуванню аналітичного та критичного мислення у процесі творчого пошуку і виконання досліджень. *Наприклад*: скільки кубометрів газу виділяє в місті, забруднюючи середовище, автомобіль-таксі, витративши за день 20 кг бензину? Густина газу при температурі 0° дорівнює 0,003 кг/м³; дослід-задача: встановити на досліді, скільки води за добу втрачається при несправності крану. Дізнатися скільки грошей витрачається марно за 1 місяць? За 1 рік?

(1м³ ≈ 30грн); лампа розжарювання споживає в п'ять разів більше електроенергії, ніж лампа денного світла. На освітлення школи звичайними лампами розжарювання необхідно спожити 10000 квт/год в місяць. Вартість 1 квт/год складає 1,68 грн. Яка буде щомісячна економія від використання в школі ламп денного світла?

Задачі-оцінки – у яких потрібно оцінити значення фізичної величини, наблизивши саму задачу якомога ближче до життя. Кожна така задача презентує проблемну ситуацію. *Наприклад*: оцінити кількість води, що капає з крану за одиницю часу; оцінити яку кількість енергії можна заощаджити протягом року, якщо кожен учень нашої школи буде запобігати без всякої потреби тримати ввімкненою електричну лампочку потужністю 100 Вт цілодобово протягом години.

Задачі прогностичного типу пов'язані з навчанням учнів передбачати наслідки можливих подій, висловлювати гіпотези, критично оцінювати результати діяльності людини в природі. *Наприклад*: 1. Сформулюйте гіпотезу стосовно підвищення концентрації вуглекислого газу в атмосфері Землі.

2. Уявіть, що станеться, якщо внаслідок припливного тертя Земля буде повернута до Сонця завжди одним боком? Як зміниться клімат на планеті?

3. Припустіть, що різко відбулося підвищення температури на планеті. Як це вплине на умови життя на Землі? Запропонуйте способи пристосування в цих умовах. 4. Запропонуйте шляхи подолання енергетичної кризи, яка чекає людство в майбутньому. 5. Як можна пояснити прогнози вчених стосовно забруднення повітря? 6. Дайте прогноз стосовно зміни клімату на Землі.

Задачі на встановлення причинно-наслідкових зв'язків передбачають навчання учнів встановлювати можливі варіанти зв'язків між явищами у природі. *Наприклад*: 1. Поясни, чому екологічний стан поверхневих джерел з кожним роком погіршується. 2. За яких причин можлива ядерна зима? 3. Чому виникають в атмосфері озонові дірки? 4. Які наслідки можуть супроводжувати

потрапляння до водоймищ нафтопродуктів? 5. Що зараз заважає ядерній енергії служити мирному, культурному життю людства?

Розв'язування фізичних задач екологічного змісту змусить учнів перейнятися проблемами екології та не допускати в майбутньому помилок, пов'язаних з непередуманим натиском на природу. Кожен розділ фізики може вносити вклад у формування екологічної свідомості учнів. Ми вчимо дітей фізики не тільки для того, щоб вони пізнавали світ, а й навчалися думати, знаходити компроміси, виділяти головне, критично ставитися до будь-яких аргументів, висувати гіпотези та перевіряти їх на практиці.

Отже, формування екологічної компетентності учнів на уроках фізики сприяє їх всесторонньому розвитку, самовдосконаленню, розвиває здатність застосувати опановане в професійній діяльності, використовувати набуті знання в повсякденному житті.

Список літератури:

1. Біда О.А.Довкілля: Хрестоматія.- Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 1999.- 368 с.
2. Сухомлинский В.А. Трилогия, издание второе («Сердце отдаю детям», «Рождение гражданина», «Письма к сыну») / В. А. Сухомлинский. – К.: Радянська школа, 1987. – С.15–234, 235–477, 479–536.
3. Лук'янова Л. Б. Екологічна компетентність майбутніх фахівців: навч.-метод. посібник / Лук'янова Л. Б., Гуренкова О. В. – Київ- Ніжин: ПП Лисенко, 2008. – 243 с.

УДК 530.1

Вишневецька О.О.,

вчитель фізики,

Дворічанська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів

Дворічанської районної ради Харківської області

oksana.vishneveczkaya@ukr.net

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ЧЕРЕЗ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЯКІСНИХ ЗАДАЧ З ФІЗИКИ

«Фізика вимагає розвитку мислення.

*Вивчити фізику, не маючи зовсім
навичок творчого мислення, просто неможливо».*

С.У. Гончаренко

С.Л. Рубінштейн наголошував, що «творчість, як і будь-яка інша праця, вимагає від людини певної напруги зусиль, наполегливості в досягненні мети». Застосування креативних методів на уроках фізики сприяє самореалізації учнів, дозволяє кожному проявити ініціативу, дослідницький підхід. Використання даних методів дозволяють учням розвивати творчу складову мислення, його механізми рефлексій [1].

Процес розв'язування задачі схожий на невелике дослідження. Як і в справжньому науковому дослідженні, спочатку далеко не завжди зрозуміло, якою повинна бути послідовність дій для отримання результату. Ніяких

універсальних рецептів для цього не існує. Необхідне вміння приходить тільки в результаті наполегливої праці в міру нагромадження досвіду.

Для розвитку креативного мислення учня велику роль відіграють якісні задачі [2]. Саме під час розв'язування цих задач аналіз і синтез зв'язані так тісно між собою, що їх іноді розділити не можна, тобто можливий лише аналітико-синтетичний спосіб мислення.

Для розв'язування якісних задач пропонується така схема:

- 1) читання умови задачі, з'ясування усіх термінів в її умові;
- 2) аналіз умови задачі, з'ясування суті фізичних явищ, побудова (якщо потрібно) схеми або малюнка;
- 3) побудова аналітико-синтетичного ланцюга мислення;
- 4) аналіз отриманої відповіді з точки зору її фізичного змісту, відповідності умові та реальності [3].

Якісні задачі

Задача 1. Чи може тіло рухатись криволінійно під дією сталої сили, яка не змінює ні величини, ні напрямку?

Задача 2. Чи правильне таке формулювання другого закону Ньютона: «Під дією сукупності сил матеріальна точка завжди рухається в бік сумарної сили»?

Задача 3. Відомі маса тіла і прикладена сила. Чи досить цього, щоб передбачити рух тіла?

Задача 4. Для чого на поворотах гоночних треків і швидкісних трас полотно прокладають з бічним нахилом?

Задача 5. На кінцях канату, перекинутого через блок, повиснули два альпіністи, маси яких однакові. Один розпочав підніматися вгору. Чи рухатиметься другий?

Задача 6. В якому випадку необхідно накачати сильніше футбольний м'яч для гри а) босими ногами; чи б) у твердих бутсах?

Задача 7. Чи може супутник рухатись так, щоб весь час залишатися над Миколаєвом?

Ще один не менш важливий етап в розвитку креативного мислення учнів – вміння порівнювати. Учень, який змушений порівнювати, не може обмежитись репродуктивним відтворенням матеріалу, формальним переказом, треба аналізувати та зіставляти матеріал, вивчення якого нерідко розбігалось у часі. Це допомагає учням краще зрозуміти фізичну суть явищ. За характером пошукової діяльності учнів до прийому порівняння близьким є пошук аналогій [4]. В цьому випадку учні знаходять аналогію. Отже, такі завдання дають змогу зрозуміти фізичні процеси, їх закономірності, встановити причинно-наслідкові зв'язки, розвивають логічне мислення.

Під час навчання учнів розв'язувати задач я раджу їм дотримуватись певних рекомендацій:

1. Навчіться правильно читати задачу. Для цього приступаючи до читання задачі, ніколи не випускайте з виду, що кожна задача складається з двох смислових частин - питальної та посилальної.

2. Під час читання умови задачі в першу чергу чітко уявляйте собі, зрозумійте і засвойте те, про що запитується в ній, що вимагається від вас. Повторні читання умови задачі в процесі розв'язування допоможуть усвідомити суть матеріалу, на який посилаються та його зв'язки з шуканою величиною.

3.Аналізуючи умову задачі обміркуйте, які дані, закони, правила або закономірності, пов'язані з шуканими величинами, можуть бути залучені додатково.

4.Складіть план розв'язування задачі.

5.Виберіть зручні для розв'язку одиниці вимірювання фізичних величин, випишіть дані умови задачі та інші дані, необхідні для розв'язування, і починайте розв'язування.

6.Пам'ятайте, що аналіз умови задачі, складання плану розв'язування і оформлення розв'язку будуть значно полегшені, якщо виконати відповідний малюнок або схему.

7.Розв'язавши задачу, оцініть відповідь та проаналізуйте її, як можна перевірити хід розв'язку та отриманий результат.

Саме за вмінням застосовувати закони фізики до пояснення фізичних явищ та до розв'язування задач можна робити висновки про знання учнів та їх логічне мислення.

Список літератури:

1.Мислення. Режим доступу: <http://ua.textreferat.com/referat-3514-2.html>

2.Іваненко О.Ф., Махлай В.П., Богатирьов О.І. Експериментальні та якісні задачі з фізики: Посібник для вчителів. – К.: Рад. шк., 1987. – 144с.

3.Таранов Л.В. Пізнавальна задача як вихідна структурна одиниця в системі навчального пізнання. – К.: Рад. шк., 1980. – 211с.

4.Кремінський Б.Г. Обдарованість та проблема розвитку здібностей особистості // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – №12.

УДК 001.891.57

Гопка І. С.,

учениця 11 класу

Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради

м. Ніжин

gopka.inna13@gmail.com

МОДЕЛЮВАННЯ ОБРАЗУ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ АКАДЕМІЧНОГО ТА ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

Анкетування, що було проведено серед учнів 10-11 класів, показало: середня освіта (станом на 2016 –2017 н. р.) оцінюється старшокласниками на достатньому рівні, спостерігається потреба в створенні навчальних закладів, спрямованих на поглиблене вивчення профільних дисциплін, якісну підготовку до ЗНО, навчання у вишах, визначення професійної спрямованості учнів, розвиток професійних здібностей. 44,9% опитуваних хотіли б навчатися в академічному ліцеї, зокрема поглиблено вивчати іноземні мови, українську мову, математику тощо.

Урахувавши потреби й пропозиції старшокласників, а також пріоритетність іноземної мови, євроінтеграційні процеси в Україні, нами було створено модель академічного ліцею.

Академічний ліцей може мати п'ять профілів навчання:

– клас слов'янських мов (українська мова, польська мова, болгарська мова);

- клас творчості та англійської мови (література, мистецтво (театральне, музичне, хореографічне мистецтво), англійська мова);
- клас романо-германських мов (англійська мова, німецька мова, французька мова);
- клас математики та англійської мови (алгебра, геометрія, інформаційно-комунікаційні технології, англійська мова);
- клас природничих наук та англійської мови (фізика, хімія, біологія, англійська мова).

У професійному ліцеї пропонуємо створити такі класи:

- клас мистецтвознавства (сценічне, хореографічне, музичне, образотворче, декоративно-прикладне мистецтво, кіномистецтво й телебачення, перукарське мистецтво й декоративна косметика, дизайн);
- клас комп'ютерних наук та інформаційних технологій (інформаційні технології проектування, комп'ютерні системи та мережі, програмне забезпечення систем);
- клас журналістики, соціальної роботи та права (журналістика, психологія, педагогіка, соціологія, технології соціальної роботи, правознавство);
- клас туризму, готельної та ресторанної справи (технологія продукції ресторанного господарства, технологія туристської діяльності, організація готельного господарства, організація анімаційної діяльності);
- клас економіки, менеджменту, маркетингу (економіка підприємства, управління фінансами, менеджмент організацій, маркетинг).

Вважаємо, що вивчення профільних дисциплін має входити до інваріантної складової Типового навчального плану, тобто бути обов'язковим та безкоштовним для старшокласників. У розкладі – це 1 – 3 спарені заняття (1 заняття – 1 год. 20 хв). Вивчення інших дисциплін, що входять до варіативної складової, доцільно зробити платним, до того ж надати можливість учням обирати ті дисципліни, які їм найбільше потрібні для формування основних компетентностей, подальшого професійного становлення. У розкладі – це 4 – 5 спарені заняття. З метою якісного харчування старшокласників та створення комфортних умов для навчання, відпочинку, проживання в гуртожитку необхідно ці послуги зробити платними.

Нова українська школа має фінансуватися за рахунок коштів держбюджету, а також коштів юридичних та фізичних осіб, громадських організацій, фондів. Щоб активізувати спонсорську допомогу закладам освіти, необхідно суттєво знизити відсоток єдиного податку приватних підприємств, що займаються благодійністю. Фінансова підтримка старшої школи має бути чіткою й прозорою.

Результати дослідження показали, що цілодобова охорона навчального закладу є необхідністю старшокласників.

Вважаємо: основні знання ліцеїсти мають засвоїти в урочний час, а вдома виконувати лише письмові або усні творчі завдання. На думку респондентів, з метою уникнення інтелектуального й фізичного перевантаження учнів доцільно відводити від 3-4 до 5-6 годин на виконання домашніх завдань. Лекційний матеріал учителя має бути представлений у вигляді тез, схем, таблиць, діаграм, електронної презентації, посібника, практикума, із яким учні можуть

ознайомитися на мультимедійній дошці або онлайн на своїх ноутбуках. Додому ліцеїстам доцільно давати мінімум завдань, переважно практичного характеру.

Інтеграція системи освіти України до європейського простору зумовлює необхідність використання в закладах академічного та професійного спрямування кредитно-модульної системи організації навчального процесу, зокрема оцінювання роботи з допомогою залікових одиниць, системи оцінювання за шкалою ECTS (A (90 – 100 б.) – «відмінно»; B (82 – 89 б.) – «дуже добре»; C (74 – 81 б.) – «добре»; D (64 – 73 б.) – «задовільно»; E (60 – 63 б.) – «достатньо»; FX (35 – 59) – «незадовільно з можливістю повторного складання»; F (0 – 34 б.) – «незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни»), використання вихідного, поточного, проміжного, підсумкового контролю знань, умінь, навичок учнів. Така ідея була схвалена 35,9% респондентами.

Кожна тема (модуль) повинна бути оцінена за 100-бальною шкалою. Тому вчитель має розробити індивідуальну систему оцінювання відповідно до своєї дисципліни. Н-д, на уроці літератури з кожного модуля старшокласник (-ця) може отримати по 1 б. за відвідування заняття, 2 б. за доповнення, 5 б. за усну відповідь, 5 б. за письмову роботу, 5 б. за виконання індивідуального завдання, 10 б. за ведення читацького щоденника, 10 б. за створення опорних схем, таблиць із теорії літератури, 10 б. за презентацію креативної ідеї. Така система оцінювання активізує учнів, спонукає їх до самоорганізації, самоосвіти, самовдосконалення.

Старшокласники під час анкетування запропонували кілька варіантів форм проведення занять контролю й корекції знань, умінь, навичок: індивідуальне й групове усне / письмове опитування (12 практичних завдань чи 100 тестових завдань), презентація творчої роботи. Вважаємо, що учням доцільно давати 100 тестових завдань для опрацювання їх удома; на контрольній роботі старшокласники продемонстрували свій рівень знань, умінь (5 варіантів по 20 запитань). Саме з урахуванням потреб, інтересів учнів доцільно проводити контрольні роботи в Новій українській школі.

Відповідно до результатів дослідження нами було обрано форму проведення літньої навчальної практики – навчальні екскурсії та практичні заняття (в академічному ліцеї), трудова діяльність на підприємствах, пов'язаних із профілем навчання, творчі звіти (у професійному ліцеї / коледжі).

Погоджуємося з думкою більшості старшокласників (44,9%), що дзвінки на уроки / з уроків доцільно замінити на музичні мелодії, на перервах має звучати сучасна музика.

У теплу погоду, якщо основними формами роботи є лекція, бесіда, усний аналіз, виконання тестів, заняття можна проводити на вулиці, в естетично оформленій альтанці. Так вважають 46,7% опитуваних.

Вважаємо: матеріальна база Нової української школи має бути суттєво вдосконалена, починаючи зі зміни приміщення на просторий, естетично облаштований навчальний заклад, де будуть умебльовані й безпечні для життя, здоров'я учнів навчальні аудиторії, кімнати для відпочинку, бібліотека, актова зала, танцювальна зала, спортивна зала з басейном, тренажерами, волейбольним, баскетбольним, футбольним полем, майданчиком для бадмінтону, більярдними й тенісними столами, місцем для проведення аеробіки

тощо. Це дасть можливість підвищити якість знань учнів, інтерес до здорового способу життя, збільшити відвідуваність уроків фізичної культури (можна буде обирати певний вид спорту).

Кожен з учнів має бути забезпечений індивідуальними ноутбуками чи планшетами, що покращить ефективність навчально-виховного процесу. Це дасть можливість не конспектувати лекції викладачів, а сприймати інформацію на слух й одночасно розглядати її візуалізацію на екрані, зекономить час для виконання практичних завдань. Також можна використовувати метод «перевернутого уроку», коли учні самостійно опрацьовують теоретичний матеріал вдома, заповнюють опорні картки, а результати роботи презентують удома. Для цього необхідно забезпечити навчальний заклад, гуртожиток, кімнату відпочинку, бібліотеку якісним Інтернетом. Також на заняттях, окрім письмових робіт та виконання тестів на паперових носіях, доцільним є виконання онлайн-тестів, розроблених учителем чи учнями. З допомогою програм «Kahoot», «Quiz», «LearningApps» можна віртуально опитати старшокласників за 3 – 5 хвилин. При цьому вчитель бачить на загальній таблиці результати виконання тестів усіх учнів.

Підтримуємо ідею команди «EdCamp Ukraine» щодо трансформації організації простору класу. На думку респондентів дослідження, оптимальний варіант – сидіти за одно- чи двомісними партами або за круглими столами під час групової роботи.

Телефонами старшокласники можуть користуватися в урочний час, якщо аудиторія не обладнана індивідуальними ПК, проте лише з навчальною метою і звук має бути вимкнений. Так вважають 60,5% респондентів. Якщо засоби зв'язку не потрібні на занятті, то вони мають зберігатися в індивідуальних шафах ліцеїстів.

На основі результатів анкетування учнів 10-11 класів нами було змодельовано основні приміщення Школи майбутнього. Нижче подано перелік того, що має бути в них (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Проект матеріально-технічного забезпечення старшої школи

Класна кімната	Індивідуальні комп'ютери, 3 круглі столи для групової роботи та одномісні парти, стільці, проектор, мультимедійна та магнітна дошка, квіти, великі вікна, люмінесцентні світильники, класний куточок, стенд, шафа, настінна вішалка, картини, дзеркало, безпечні розетки
Кімната в гуртожитку	шафа для одягу та книг, полички, двоповерхові ліжка, холодильник, два столи, стільці, індивідуальні світильники, телевізор, комп'ютер, міні-кухня, ванна кімната, туалет, сучасне опалення, кондиціонер, дзеркало, побутова техніка, турнік, мережа WI-FI
Шкільна бібліотека	Посібники, підручники, сучасна художня література, словники, довідники, енциклопедії, журнали, столи, стільці, індивідуальні ноутбуки з онлайн-бібліотекою, електронні книги, iPads, проектори, додаткові навчальні матеріали, кімнати для самостійної роботи, люмінесцентні світильники, настільні лампи, портрети відомих письменників і науковців, стенд зі списком усіх книг та їх розміщенням
Кімната відпочинку	Канапа, подушки, крісла, книжкова шафа, шафа для верхнього одягу, телевізор, музичний центр, автомат із продуктами та напоями, мережа WI-FI, міні-кафе, фітнес-тренажери, книги й журнали, настільні ігри, квіти, кулер для води, чайний столик, акваріум, холодильник, підлога з підігрівом, м'які килими, безпечні розетки, великі сучасні вікна

Професійний ліцей / коледж має містити приміщення, адаптовані до пропонуваного закладом професій. Н-д, у класі мистецтвознавства, зокрема в аудиторії перукарського мистецтва, для навчання техніки створення зачіски повинні бути зручні сидіння, дзеркала, тумба для перукарського приладдя (ваги для фарби, миски для фарбування, пензлики для фарбування волосся, лопатки, пенюари, пояси, пульверизатори, фартухи, фольга, плівка та шапочки для мелірування, чохли для інструментів, щітки для прибирання волосся, підставки), засоби для догляду за волоссям (шампунь, бальзам, фарба, кератин, окислювачі, гель, віск, лак, помада, лосьйон, мус, пінка, спрей, туш для волосся, бігуді, затискачі, краби), перукарські інструменти (гребені, скелетні гребінці, брашинги, ножиці, фени, тримачі для фенів, машинки для стрижки волосся, тримери, вирівнювачі для волосся, плойки, насадки для полірування волосся).

Тому вважаємо, що основними в українській школі ХХІ ст. мають бути альтернативні освітні практики, новітні технології навчання та виховання. У роботі зі старшокласниками доцільно використовувати ті методи, форми, прийоми навчання, які цікаві їм: метод «перевернутого класу», проектною роботи, використання Інтернет-технологій, інтерактивних ігор, тестування тощо.

На думку старшокласників, випускник Нової української школи має бути розумним, доброзичливим, вихованим, цілеспрямованим, ерудованим, упевненим у собі і т. д., учитель – доброзичливим, освіченим, розумним, із почуттям гумору, розуміючим і т. д. Розмір заробітної плати педагога ХХІ ст. в середньому повинен становити від 5000 до 15 000 грн.

Отже, модель старшої школи визначається кардинальним реформуванням змісту освіти, високою мотивацією адміністрації, учителів, батьків на шляху до впровадження інновацій, а також переплануванням шкіл, закладів нового типу чи побудовою нових приміщень для академічного ліцею та професійного ліцею / коледжу.

Список літератури:

1. Беззуб І. Реформа середньої освіти в Україні / І. Беззуб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2367:reforma-serednoji-osviti-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350. – Назва з екрана.
2. Вейчжень Г. Гострі кути реалізації концепції «Нової української школи» у дискурсі ідеї глобальної освіти / Г. Вейчжень // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2017. – Випуск 69. – С. 184 – 188.
3. Гуменецький В. Нова українська школа / В. Гуменецький [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hvylyya.net/analytics/society/nova-ukrayinska-shkola-3.html>. – Назва з екрана.
4. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>. – Назва з екрана.
5. Нова українська школа: основи Стандарту освіти / заг. ред. М. Товкало. – Львів, 2016. – 64 с.

*Дзюбенко В.М.,
учениця 9-Б класу
Дзюбенко Л.М.,
вчитель української мови та літератури, старший вчитель
Вечірня (змінна) школа II-III ступенів №5
м. Харків
Lovedz2003@gmail.com*

ВИХОВНИЙ ВПЛИВ ДИТЯЧИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НА УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Швидкі темпи розвитку суспільства, характерні для останніх років, необхідність пошуку шляхів виходу нашої економіки з занепаду, впровадження нових технологій – усе це потребує докорінних змін у системі освіти, використання методів і засобів навчання із врахуванням творчих можливостей особистості. Лише творча особистість спроможна створювати, управляти, пропонувати нові теорії, нові технології, нові напрямки розвитку, знаходити шляхи виходу зі складних нестандартних ситуацій. Тому забезпечення кожній людині можливості використання свого творчого потенціалу є одним із пріоритетних завдань як загальноосвітніх, так і позашкільних закладів.

Позашкільна діяльність сьогодні розглядається як одна з основних ланок безперервної освіти в системі виховання всебічно розвиненої особистості, найповнішого розкриття її задатків і нахилів, створення умов для розвитку й підтримання талантів та обдарувань у галузі науки, техніки, мистецтва тощо.

Забезпечення при цьому можливостей щодо вибору діяльності, до якої дитина б проявила зацікавленість, створює необхідні передумови для прояву її природних здібностей.

Відомо, що у позакласній активній діяльності та самоствердженні яскраво розкриваються природні потреби дітей будь-якого віку, особливо це стосується підлітків. Позакласна діяльність дає їм змогу виступати в нових соціальних ампулах, займати ролі, які відрізняються від їх ролі учня, тобто це особлива сфера, де підлітки можуть задовольняти особистісні потреби в самоперевірці, самооцінюванні власного „Я”. Це, так би мовити, зона активного спілкування, в якій задовольняються потреби в контактах. Вільний час – це умови для розширення світогляду школярів, до самостійного сприйняття сучасного життя.

Широка мережа позашкільних закладів дає змогу підліткам задовольнити потреби в додатковій освіті, в змістовному дозвіллі, розвивати творчі здібності. До цієї мережі входять дитячі секції і відділи Будинків та Палаців культури, дитячі клуби та станції, Палади дитячої та юнацької творчості, центри наукової творчості та навчально-дослідницькі центри, клуби туризму та краєзнавства, центри естетичного виховання, станції та клуби юних натуралістів, юних техніків, Малі академії наук.

Психологи стверджують, що діти нічого не хочуть відкладати на потім. Вони бажають жити, а не готуватися до життя, їхні інтелектуальні потреби мають задовольнятися негайно. Саме позакласна робота має таку можливість.

Самобутність, впливовість, різноманітність попередників сучасних дитячих та молодіжних організацій зумовлюють значний дослідницький інтерес до їх діяльності, яка триває кілька століть. Вивчення історії дитячого та

молодіжного руху на українських землях перебуває на початковому етапі. Дослідники виокремлюють чотири основні періоди його становлення:

- зародження осередків дитячого та молодіжного рухів (XVI - кінець XIX ст.);

- становлення і масовий розвиток громадських структур українського молодіжного руху (кінець XIX - середина 20-х років XX ст. в Радянській Україні; кінець 30-х років XX ст. в Західній Україні);

- комсомольсько-піонерський період (середина 20-х - середина 80-х років XX ст.);

- відродження і розвиток дитячого і молодіжного рухів на якісно новій основі (середина 80-х років XX ст. - початок XXI ст.).

1. Зародження юнацьких об'єднань у XVI-XIX ст.

Організоване життя української молоді почалося, на думку науковців, ще в XV-XVI ст. і пов'язане з діяльністю братств - громадських об'єднань, створених для захисту прав певних груп населення з релігійною, благодійною чи культурно-просвітницькою метою. Хоча членами братств були люди зрілого віку (за звичаєм, одружені), багато документів містять згадки про молодь. Часто при братствах функціонували окремі "молодечі", або "младенческіє", братства для молодих людей.

У XVI ст. в Острозькій академії було створене "Юнацьке братство", а з початку XVII ст. такі організації існували в різних братських школах (Замостя, Вільно, Тернопіль, Київ), реєстрували їх не державні структури, а церковне керівництво. Так, "Юнацьке Братство" в Замості благословив у 1606 р. єпископ Гedeон Балабан, а "Братство Благочестивих і Благородних Младенцов у мисті Тернополі обитаючих", створене у 1668 р. при церковній школі, – єпископ Йосип Шумлянський.

Наприкінці XVII - у XVIII ст. роль братств у суспільно-політичному житті значно знизилася, стали зникати і братські об'єднання для дітей та молоді. Натомість з'являлися гуртки на базі навчальних закладів у великих повітових містах. Зокрема, за статутом Києво-Могилянської академії в ній було дві "конгрегації" або "молоді братства": старша під покровом Богородиці, менша – Святого Володимира.

Однак масовий громадський рух на території сучасної України почав активно розвиватися лише в XIX ст. Із 40-х років XIX ст. до 1917 р. було створено понад 2,5 тисячі громадських об'єднань, серед них і молодіжні. Із 60-х років XIX ст. молодіжні організації почали формуватися в студентському середовищі. На початку 1861 р. у Галичині виникло перше студентське товариство "Січ" (1861-1863). Під впливом діяльності товариства "Просвіта" (з 1868) студентське життя значно активізувалося. У листопаді 1870 року група студентів Львівського університету створила товариство "Академічна бесіда" зі статутом, програмою дій. У 1882 р. товариство змінило назву на "Академічне Братство", а з 1896 р. – на "Академічна Громада" (104 члени; гуртки: науковий, драматичний, правничий, шаховий).

Під вплив таємних самоосвітніх організацій української молоді, що спочатку називалися громадами, а згодом гуртками, потрапили майже всі середні та вищі школи, у яких навчалося хоча б кілька десятків учнів чи студентів-українців. Вони мали управи, очолювані студентами чи старшими

учнями – семаками. На початку 90-х років представники гуртків щороку проводили крайові конференції. У 1897 р. почала роботу Всеукраїнська загальна організація (ВЗО) – федерація 200 громадських студентських груп на чолі з консультаційним комітетом.

Перший період в історії дитячих і молодіжних організацій тривав до кінця XIX ст. їхня діяльність була здебільшого спрямована на розв'язання загальнонаціональних питань, зокрема проблем соціальної справедливості, національного самовизначення.

Другий період у розвитку дитячих та молодіжних об'єднань характеризується їх кількісним зростанням, а також якісними змінами у формах діяльності: на порядок денний ці об'єднання дедалі частіше виносили суто молодіжні проблеми.

2. Становлення і масовий розвиток громадських структур українського молодіжного руху (кінець XIX - середина 20-х років XX ст. в Центральній і Східній Україні; кінець 30-х років XX ст. в Західній Україні)

Дитячо-молодіжні організації на західноукраїнських землях

Перше українське молодіжне товариство створене в Галичині в 1894 р. і мало назву «Пожежно-руханкове товариство "Сокіл"» (1894- 1939). 11 лютого 1894 року у Львові в приміщенні "Руської Бесіди" відбулись Установчі збори, на яких було проголошено створення загальномолодіжного українського Пожежно-руханкового товариства "Сокіл". Очолив його український архітектор, громадський діяч Василь Нагірний (1848-1921).

Основна мета діяльності - залучення молоді до загальнофізичних вправ, різних ігрових видів спорту, гімнастики, дотримання здорового способу життя та занять із пожежної справи.

Велику увагу приділяли культурно-освітнім заходам – кампаніям із ліквідації неграмотності; антиалкогольній, антинікотиновій пропаганді; організації гуртків художньої самодіяльності; читанню лекцій з історії України та краю; проведенню тематичних вечорів, концертів, театральних вистав, вечорниць, повітових та крайових сокільських свят із демонстрацією гімнастичних вправ, народних танців, хорового співу, спортивних змагань тощо.

Пожежно-руханкове товариство "Січ" (1900- 1925). Його заснував 5 травня 1900 року в с. Завалля Снятинського повіту Станіславського воєводства коломийський адвокат, діяч Української радикальної партії Кирило Трильовський (1864-1941).

"Січ" мала подібні до "Сокола" мету, завдання і форми роботи. Щонеділі січовики збирались на гутірки (збори): "годину має бути читане, потім громадський спів, потім ідуть всі на січовий майдан на вправи гімнастичні або пожарничі, потім вернуть знову до коша, щоби напиться чаю чи українського квасу та й дружньо побалакати, заспівати". Члени організації носили національні однострої з елементами одягу Західної і Східної України, а чоловіки мали гуцульські топірці.

Молодіжне товариство "Пласт" (1912-1930). В основу діяльності "Пласту" покладена ідея скаутизму, що на початку XX ст. набула поширення в Англії, Франції, США та інших країнах. Перша українська скаутська організація виникла у Галичині. Восени 1911 року Петро Франко (син І. Франка) та Іван

Чмола організували у Львові перші гуртки майбутнього "Пласту", а днем його заснування вважають 12 квітня 1912 року. Назву "Пласт" запропонував професор Боберський як назву кубанських козаків-розвідників.

Діяльність організації ґрунтувалась на "Пластовому законі": пластун повинний бути совісним, словним, точним, ощадним, справедливим, братерським, пожиточним, врівноваженим, пильним, чемним, дбати про своє фізичне здоров'я, зовнішній вигляд і культуру мови тощо. Серед основних напрямів роботи – збирання історико-краєзнавчого матеріалу, фізично-виховна і туристична робота, здобуття знань та вмінь з надання першої медичної допомоги, гігієни тіла тощо.

Також на західноукраїнських землях діяли:

- Товариство «Орли - КАУМ» (1937-1939 рр.);
- Союз української поступової молоді ім. М.Драгоманова «Каменярі» (1930-1939);
- Карпатський лещатарський клуб (1924-1939);
- Український студентський союз (1909-1926) тощо.

Дитячі та молодіжні організації в Наддніпрянській і Східній Україні

Після Першої світової війни на території України, крім створених раніше, розпочало роботу багато нових організацій, у тому числі об'єднання учнівської молоді. Організації так званих середньошкільовиків сформовані наприкінці ХІХ ст., об'єдналися у всеросійську структуру – Організацію середніх учбових закладів (ОСУЗ), до якої увійшла і частина українських об'єднань.

Осузівці об'єднували в своїх рядах і кадетів, і меншовиків, і навіть молодь єврейської організації "Бунд". Заявивши в статуті своєю метою "поширення і зміцнення ідей міжнародного революційного соціалізму серед учнів середньо-учбових закладів" і боротьбу з "буржуазними течіями в їх середовищі", осузівці брали до своїх лав лише тих, хто сприймав гасла: "а) міжнародний революційний соціалізм; б) демократична ліквідація війни".

Відродилися, а подекуди і не припиняли своєї діяльності скаутські організації: навесні 1921 року в їхніх лавах налічувалось майже 10 тис. осіб. Саме на основі скаутського руху і було розроблено засади радянського піонерського руху. Щоправда, перші організації створювалися мляво і під різними назвами: спартаки, піонери, кжи.

У молодіжному русі також, окрім комсомольських організацій, існували Комуністична юнацька спілка, Українська комуністична робітничка юнацька спілка (УКРІОС), Всеукраїнська спілка робітничо-селянського юнацтва (КОМІОН), Єврейська комуністична спілка молоді ("Євкомол"), Комуністична спілка учнівської молоді ("Комсоуч") та ін.

Тоталітарна держава, однак, не могла допустити плюралізму в політичних поглядах. Тому на ІІ з'їзді КСМУ (1920) ухвалили: "Рух робітничо-селянської молоді повинен бути єдиним і комуністичним. Завдання Комуністичної спілки молоді – вести боротьбу як із спробами дрібнобуржуазних елементів, груп і партій створити інші юнацькі молодіжні організації". До середини 20-х років ХХ ст. в УРСР усі дитячі та молодіжні об'єднання, крім КСМУ і піонерії, було розформовано або знищено.

3. Комсомольсько-піонерський період (середина 20-х – середина 80-х років ХХ ст.)

Новий період історії дитячого та молодіжного руху характеризується функціонуванням на території України єдиної молодіжної організації – Всесоюзної Ленінської комуністичної спілки молоді та єдиної дитячої організації – Всесоюзної піонерської організації імені В. І. Леніна.

Партія більшовиків, не маючи чіткої програми роботи з молоддю, розглядала комсомол як основний соціалістичний матеріал", за допомогою якого можна "залатати всі суспільні діри", використовуючи політичну недосвідченість, малограмотність хлопців і дівчат. ВЛКСМ виконувала функції політичного виховання молоді, захисту юридичних, економічних, соціальних, культурних прав, але згодом перетворилася на "ударну бригаду соціалізму" із суворою регламентацією політичної функції діяльності організації.

У жовтні 1991 року XXII з'їзд ВЛКСМ оголосив про саморозпуск організації. Ще 21 вересня 1991 року XXVII з'їзд ЛКСМУ, зважаючи на відставання від розвитку суспільних процесів в Україні, невідповідність форм діяльності змістовим програмним заявам, втрачений потенціал як громадсько-політичного об'єднання, прийняв ухвалу про припинення діяльності і проголосив створення нової організації – Спілки молодіжних організацій України.

4. Відродження і розвиток дитячого і молодіжного рухів на якісно новій основі (середина 80-х років XX ст. - початок XXI ст.)

Із середини 80-х років XX ст. в Україні розпочався період відродження молодіжного руху, його становлення як складного явища, різноманітного за політичними, структурними ознаками, формами роботи з дітьми та молоддю. Упродовж 90-х років XX ст. утворилося майже 5 тис. дитячих і молодіжних об'єднань, різних за формою, статусом, територією діяльності.

Більшість науковців вважає середину 80-х років XX ст. моментом започаткування сучасного організованого молодіжного руху. Українські дослідники Віталій Кулик, Тетяна Голобуцька, Олексій Голобуцький виокремлюють у межах четвертого періоду історичного розвитку дитячого молодіжного руху шість етапів:

1. Середина 80-х років XX ст. - осінь 1989 р. Цей етап позначений зародженням організованого молодіжного руху, виникненням неформальних чи напівформальних молодіжних об'єднань на основі спільних інтересів у галузі мистецтва, культури, науки, розв'язання екологічних, релігійних та суспільно-політичних проблем ("Товариство Лева" (Львів), "Оберіг" (Чернівці), "Поступ" (Самбір), "Паростки" (Стрий), "Берегиня" (Умань), "Щире братство", "Громада", "Спадщина" (Київ). У серпні 1989 року в Україні налічувалось приблизно 20 тис. аматорських самодіяльних об'єднань, у 20 областях діяло понад 30 студентських дружин і 15 ініціативних груп з охорони природи.

2. 1989-1990 рр. На цьому етапі поширився масовий молодіжний і студентський громадсько-політичний рух, що оформився у великі молодіжні організації. Розпочали діяльність всеукраїнські молодіжні формування як альтернатива комсомолу, його громадсько-політичний суперник (Студентське братство, Українська студентська спілка, Союз українського студентства, Спілка української молоді, Спілка незалежної української молоді, Комітет української католицької молоді та ін.).

3. 1991-1992 рр. Ці роки позначились ідеологічною, політичною та організаційною кризою організованого молодіжного руху. Постаła проблема нових форм роботи, відбувся масовий відхід частини молоді від активної громадської діяльності.

4. 1993-1996 рр. Це період пошуку і становлення організаційних форм роботи в дитячому й молодіжному середовищі та налагодження механізмів діалогу між молоддю і державною владою, підпадання частини молодіжних громадських організацій під вплив політичних партій (припартизації).

5. 1996-1999 рр. На цьому етапі активізувався процес консолідації дитячого та молодіжного руху в Україні, здійснювалися намагання створити єдиний репрезентант інтересів дитячого та молодіжного руху перед державою та міжнародними організаціями.

6. Із 1999 р. Цей етап позначений створенням молодіжних партій, інтеграцією організованого та неформального молодіжного руху.

Цей поділ можна доповнити новим етапом, що розпочався наприкінці 2004 р. і пов'язаний з бурхливими громадсько-політичними подіями в українському соціумі, які стали поштовхом до активізації молодіжного руху і створення його нових осередків у різних регіонах України.

Пройшовши декілька історичних періодів розвитку, дитячий та молодіжний рух України нині володіє значним потенціалом для реалізації державної молодіжної політики, здійснення соціально-виховної діяльності. Дитячі та молодіжні громадські організації з кожним роком збільшують виховний та соціалізуючий вплив на все більшу частину дітей та молоді в Україні, активно співпрацюючи з ними або залучаючи до свого складу.

За 26 років незалежності України вітчизняний дитячий та молодіжний рух пройшов значний шлях свого становлення і розвитку. Визначальною складовою цього руху на сучасному етапі є громадські дитячі та молодіжні організації, які характеризуються різноманітністю за напрямками, формами, методами роботи, але водночас мають і спільні ознаки та особливості функціонування в нинішніх умовах.

Відправною точкою виховання, формування творчої особистості у демократичному суспільстві можна вважати процес формування і задоволення моральних та інших духовних за своїм змістом потреб.

Виховання потреб у пізнанні, у творчій самореалізації, потреби у вияві своїх здібностей, своєї індивідуальності – актуальні завдання сучасного виховання, яке має бути безпосередньо спрямоване на збагачення творчого потенціалу держави.

За останнє десятиліття ряд досліджень українських учених присвячено питанням організації та функціонування дитячих і молодіжних громадських об'єднань: соціально-педагогічна діяльність сучасних громадських молодіжних об'єднань в Україні (Ю. Поліщук); соціалізація підлітків у діяльності молодіжних організацій (О. Панагушина); соціально-психологічні засади діяльності дитячих громадських об'єднань як інституту соціального виховання (Л.Романовська); організаційно-педагогічні умови соціалізації підлітків в неформальних молодіжних об'єднаннях (С. Чернета); формування комунікативної компетентності підлітків у дитячих об'єднаннях (О. Касьянова); організаційно-педагогічні засади виховного процесу у скаутській організації

Пласт (Ю. Жданович); формування колективістської спрямованості підлітків у дитячому об'єднанні (О. Боровець); формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями (О. Лісовець).

Дитяче об'єднання – простір розвитку соціальної ініціативності підлітків. Такі якості, як самостійність, цілеспрямованість, здатність самостійно приймати рішення та брати за них відповідальність, упевненість у собі, рішучість, наполегливість, активність, творчість, гнучкість, стають необхідними для успішної життєздатності підростаючого покоління. Така особистість використовує свої здатності на повну силу, актуалізує власний потенціал, тобто є ініціативною. Незважаючи на актуальність цієї проблеми, у сучасній науці вона розроблена недостатньо.

Одним із соціальних інститутів виховання особистості є дитячі об'єднання. Сьогодні по-новому осмислюється їхня сутність, формулюються основні принципи діяльності, підсилюються позиції дитячого руху в соціальному просторі і його можливості у вирішенні соціально-педагогічних завдань. У діяльності різноманітних громадських об'єднань, і дитячих у тому числі, закладається фундамент громадянського суспільства, створюються унікальні умови для становлення колективного суб'єкта націєтворення, виховання активного громадянина-патріота, який повною мірою зможе реалізувати свою суб'єктність, розвинути і вдосконалити природні, соціальні, суспільні та особистісні якості.

Змістовно організована спільна діяльність, співпраця і продуктивне спілкування дітей і дорослих є найдієвішим інструментом громадянського, демократичного, патріотичного виховання – основним пріоритетом у реалізації молодіжної політики в Україні. Дитяче об'єднання є одним із унікальних суб'єктів соціального виховання, яке надає кожній дитині змогу усвідомити себе, розкрити свої потенційні можливості у самореалізації та досягненні нових соціальних ролей, якнайповніше сприяє їх інтеграції у доросле життя.

В Україні існує багато різновидів форм дитячих об'єднань: спілки, федерації, асоціації, клуби, дружини, студії, майстерні, агенції, „школи”, організації тощо. Реальні справи об'єднують дітей, розвивають їхню активність та ініціативність, відповідальність за результат, дають змогу зрозуміти свій внесок у колективно досягнутий результат.

Відомий дослідник проблем дитячого руху А. Кірпічник вказує на невичерпні можливості дитячих об'єднань для виявлення ініціативи, самостійності, для посиленої та реальної участі дітей у житті суспільства, для реалізації їхньої потреби у дорослішанні та самоствердженні у соціально значущій діяльності. Виховний потенціал дитячих громадських об'єднань та організацій є сукупністю соціально-педагогічних та соціально-психологічних факторів, що обумовлюють потреби особистості у життєдіяльності об'єднання, позицію суб'єкта пізнання, діяльності, спілкування, творчості та саморозвитку. Дитяче громадське об'єднання є унікальною соціальною інституцією, яка надає підлітку можливості самореалізації, набуття позитивного соціального досвіду у різнобічній діяльності. Виховна система дитячого громадського об'єднання, організації являє собою цілісний соціальний організм, що керується певними принципами і має неперервний характер функціонування. Не за методом «від

проекту – до проекту», а з постійною цілеспрямованою діяльністю на виконання статутних положень, програм, задоволення інтересів та розвитку особистісних якостей всіх її членів, в тому числі практичної участі у житті громади, району, міста, своєї країни. Дитяче громадське об'єднання, організація розширюють можливості соціалізації підлітків, це площина залучення дитини в систему суспільних відносин, організація життєдіяльності, що задовольняє потребу підлітків у розвитку. Такі унікальні складники, як відкритість та добровільність членства, емоційна привабливість діяльності, можливість реалізації соціальних прав і ролей, динамізм і активність підлітків, обрання конкретного виду діяльності та спільні форми її організації, визначають дитяче об'єднання як особливий суб'єкт соціального виховання.

Тому особливістю дитячих громадських об'єднань, організацій є виховання особистості, яка здатна приймати рішення, та формування досвіду самореалізації через соціальну взаємодію і відповідальність за результати діяльності.

У позашкільній діяльності дитина не просто відтворює те, що засвоює. Завдяки своїй унікальності і неповторності, вона розвиває, доповнює знання та навички, вдосконалює їх. Саме в цьому полягає закон творчої поведінки і оцінка методики позашкільного педагогічного процесу, який будується на обов'язковому заохоченні різнобічного творчого самовиявлення школяра, багатстві вражень, створенні оптимальних особистісних стосунків, котрі є джерелом продуктивної творчої діяльності дитячої спільноти. Особливо актуальною ця проблема є для дітей підліткового віку. Тому принципове значення має розгляд участі підлітків в діяльності позашкільних навчальних закладів як цілісної системи формування творчої особистості.

Найхарактернішими особливостями цієї сфери є невимушене, неформальне спілкування і самовираження, вільний вибір форм і засобів діяльності, використання їх на свій розсуд, керуючись внутрішніми мотивами.

Позашкільні установи мають яскраво виражену специфіку впливу на особистість підлітків. Передусім, це добровільність і право вибору занять, різноманітність і альтернативність спілкування як з однолітками, так і з педагогами, керівниками гуртків та секцій, диференційованість за інтересами та захопленнями, унікальні можливості щодо інтелектуального та творчого становлення особистості.

У ряді досліджень доведено, що у позашкільних закладах створені найбільш сприятливі умови щодо розвитку творчого потенціалу особистості, її задатків та здібностей. Зокрема, як зазначає Т.Сущенко, виховний потенціал позашкільного закладу зумовлений такими факторами і обставинами:

- особливі відносини, які найкращим чином залучають кожного підлітка до активної перетворюючої діяльності;
- гарантія і забезпечення можливості практичного здійснення розвитку творчих інтересів і здібностей;
- вільний вибір будь-якого виду діяльності;
- наявність технологій виховання всебічно розвиненої, гармонійної особистості, створення такого типу відносин, за якими сама особистість прагне максимальної реалізації сил і здібностей.

Виховання і соціалізація особистості неможливі без включення індивіда в різні соціальні відносини, без здійснення ним творчої діяльності в рамках будь-якого значимого для індивіда соціального інституту. Таким інститутом для підлітків є коло однолітків, об'єднаних спільними інтересами. Об'єднуючись в різні групи, команди, підлітки тим самим об'єднують свої сили і можливості для досягнення конкретної мети в різних видах діяльності. Дитина, підліток, молода людина бачать в об'єднанні з іншими людьми засіб самозахисту, самовизначення як особистості, як члена спільноти собі подібних людей. Знаходячи в такому об'єднанні опору і підтримку, він може відчувати себе рівним, потрібним, цінним, що дає йому ґрунт для самореалізації та самоствердження.

У добровільному, самодіяльному колективі підліток може стати творцем, суб'єктом способу життя цієї спільноти. Ґрунтуючись на загальних інтересах і ідеальних уявленнях про спосіб колективу, члени такого товариства створюють свої закони відносин, свою ієрархію моральних цінностей, систему засудження і схвалення вчинків, перспективи спільного життя, вибирають лідерів, які відповідають уявленням більшості про поведінковому та емоційному образі. В результаті спільних зусиль складається образ життя колективу як практика поведінки, організації життєдіяльності і як емоційно-моральний стан (атмосфера), яке влаштовує кожного, сприятливо позначається на формуванні власного способу життя (О. С. Газман).

У процесі соціальної взаємодії в різних спільнотах підліток засвоює цінності, норми, які інтерпретуються ним і стають підставою його життєвих вчинків. Саме дитячо-юнацькі колективи, що функціонують на самодіяльній основі, самоврядуванні, являють собою соціальне середовище, близьке підлітку, формуюче його життєвий досвід, як одне з джерел розвитку особистості.

Таким чином, для найбільш ефективного і гармонійного розвитку особистості необхідно, щоб її виховання та соціалізація здійснювалися в рамках колективу однолітків і дорослих, об'єднаних на принципах співпраці єдиними цілями, принципами, позиціями, інтересами тощо. Важливо також, щоб умови, створювані в колективі, сприяли формуванню індивідуальності. Дитячі та молодіжні об'єднання – один з найбільш оптимальних шляхів соціалізації особистості, визначальний фактор, що розвивається у зростаючого покоління зі вступом у доросле життя, під час пізнання ним навколишнього світу і себе.

Історія та вся світова практика роботи з дітьми та молоддю свідчить про те, що дитячі громадські об'єднання складають найважливішу ланку в системі соціалізації підростаючого покоління, так як в них відбувається поєднання трьох основних напрямків соціалізації особистості: діяльності, спілкування і самопізнання. Навички колективної діяльності, які настільки необхідні для життя в сучасному суспільстві, найлегше отримувати, беручи участь у роботі будь-якої громадської організації, виконуючи різні практичні справи в колі своїх однодумців. Громадські організації при цьому є досить легко керованою системою.

Отже, пройшовши декілька історичних періодів розвитку, дитячий та молодіжний рух України нині володіє значним потенціалом для реалізації державної молодіжної політики, здійснення соціально-виховної діяльності.

Дитячі та молодіжні громадські організації з кожним роком збільшують виховний та соціалізуючий вплив на все більшу частину дітей та молоді в Україні, активно співпрацюючи з ними або залучаючи до свого складу.

Позашкільні установи мають яскраво виражену специфіку впливу на особистість підлітків. Передусім, це добровільність і право вибору занять, різноманітність і альтернативність спілкування як з однолітками, так і з педагогами, керівниками гуртків та секцій, диференційованість за інтересами та захопленнями, унікальні можливості щодо інтелектуального та творчого становлення особистості.

Список літератури:

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2-х кн. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади [Текст]: наук. видання. – 280 с.
2. Дитячі об'єднання України у вимірах минулого і сучасного [Текст]: довідник– посібник/ Р. М. Охрімчук, Л. В. Шелестова, О. В. Кравченко та ін. – Луганськ : Альма-матер, 2006. – 256с.
3. Діяльність громадських об'єднань в Україні: стат. бюл. [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publposl_u.htm
4. Кирпичник А. Г. Участие детей в общественном движении: возможности, желания, условия / А. Г. Кирпичник // Социальные ресурсы детского движения Москвы. Часть 1: Материалы исследования. – М., 2007. – С. 15–104
5. Лісовець О.В. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями [Текст]: дис. канд. наук: 13.00.05 / Лісовець Олег Васильович. — Київ, 2008
6. Окушко Т. К. Формування соціальної ініціативності підлітків у дитячому громадському об'єднанні / Т. К. Окушко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Кіровоград: Імекс – ЛТД. – 2013. – Вип. 17, кн. 2. – С. 44–52.
7. Педагогика свободы: путь в гуманистическую цивилизацию XXI века / О.С.Газман // Классный руководитель. - 2000. - № 3. - С. 6-33
8. Романовська Л. І. Соціально-психологічні засади діяльності дитячих громадських об'єднань як інституту соціального виховання/ Л. І. Романовська// Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2009. – № 3. – С.4–9.
9. Сущенко Т.І. Позашкільна педагогіка [Текст]: навч. посіб./Т.І.Сущенко. – К.: ІСДО, 1996. – С.11.
10. Тарасенко В. Про стан громадськості українського суспільства. Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін [Текст]: соціол. моніторинг/ В.Тарасенко, М. Сакада. – К., 2013. – С. 77.

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

«Найтонші джерельця, з яких наповнюється ріка єдності навчання й виховання — це бажання дитини вчитися»

В.О. Сухомлинський

Але як же відкривати оті найтонші джерельця, що потрібно зробити, щоб вони не замулилися? Чим попередити тривожне явище, з яким, на жаль, часто доводиться стикатися нам, педагогам: скажімо, дитина несла до школи вогник бажання до знань, але він швидко згас, натомість народився найлютіший, найстрашніший ворог навчання - байдужість? Сьогодні все більше спостерігається, як пропадає у дітей бажання вчитися. Часто ми чуємо фразу «міг би прекрасно навчатися, але не хоче». У цьому випадку ми зустрічаємося з тим, що в учня не сформувалася потреба в знаннях, нема інтересу до навчання. В чому ж суть потреби в знаннях? Як розвивається? Як вона виникає? Які педагогічні засоби можна використати для формування в учнів мотивації до отримання знань? Вони хвилюють і вчителів, і батьків. Формування мотивації в учнів до навчально - пізнавальної діяльності є одним з ключових завдань сучасної школи. Розвиток пізнавального інтересу в учня - головне завдання кожного вчителя. Можна виділити три основні види навчальної мотивації: відчуття самостійності в процесі пошуку знань, відчуття свободи вибору, відчуття успішності (компетентності).

Відчуття самостійного вибору дій в процесі пошуку знань «Ми це зрозуміли, пізнали, придумали самі!» (головним джерелом навчальної мотивації є сприйняття себе активним суб'єктом навчального процесу, від якого в першу чергу залежить результат. Цьому сприяє проблемне викладення матеріалу, мозковий штурм, дослідницька діяльність, творча робота. Учні мають можливість брати участь у процесі «добування» знань, а не бути пасивним спостерігачем).

Відчуття свободи вибору «Ми можемо вибирати» (Вчитель має вибрати теми, в яких він може дати учням свободу вибору: написати твір на вибір, підготувати презентацію на вибір, вивчити вірш на вибір - де учень зможе найкраще себе реалізувати).

Відчуття компетентності «У мене це виходить добре, я вмію, я можу сам!» (дитина хоче щось робити, коли вірить, що вона вміє це робити).

У формуванні мотивів навчання важливу роль відіграє і оцінка. Вона може бути вербальною, підкріплена балами, яка характеризує навчальну діяльність учня. Кожна оцінка на уроці в тій чи іншій мірі є поштовхом до дії і має стимулюючу силу. Але з оцінюванням треба бути дуже обережним, підхід має бути тонким, толерантним, щоб не вразити дитину, враховуючи її вікові та індивідуальні особливості. Оцінка в руках вчителя повинна рости в душі учня вогник прагнення до знань, а не принижувати гідність, карати за незнання. Вона

не повинна бути моральним батоном, яким постійно залякують дитину батьки і деякі вчителі. Формування повноцінних мотивів навчальної діяльності багато в чому залежать від взаємин між учителем та учнем, які регулюються педагогічним тактом вчителя. Необережно кинуті вчителем слова, репліки, окрики («ледар», «нероба», «із тебе нічого не вийде», «ти ні на що не здатний», «хіба ти можеш зробити що - небудь путнє») пригнічують дитину, підривають її віру в свої сили, боляче ранять душу малюка. Ніщо в роботі педагога не повинно викликати у молодшого школяра сумніву і упередження. Справжній учитель кожним своїм словом і дією має переконувати їх у своїй щирості, доброзичливості і справедливості. Тільки за цієї умови можна виховати позитивні мотиви до навчання, як до відповідальної, цікавої і радісної праці. Від учнів ми часто чуємо слова «цікаво» і «нецікаво». Які ж умови розвитку здібної та обдарованої дитини? Це, насамперед, індивідуальний підхід, залучення до самостійного здобуття, збору і дослідження інформації, співпраця учня і вчителя - діалог двох партнерів, відсутність страху, атмосфера радощів. Я визначаю «інтерес», як синонім до навчальної мотивації. Подивіться: «хочу», отже - «можу», а «можу», отже - «виконую з цікавістю», а це означає особистісний, а особистісний - значимий кожному. Отримали цікавий ланцюжок роботи з молодшими школярами, де цікавість стоїть у центрі. Як мотивувати учня на «хочу»? Практика показує, що всі етапи уроку, весь процес навчальної діяльності на уроці повинен нести в собі мотивацію. Мотивувати учнів я починаю з першої секунди уроку. Урок завжди починаю з емоційного настрою.

Величезну увагу приділяю поділу класу на групи. Психологічний комфорт у групі мотивує учнів на активну і якісну роботу на уроці.

Найчастіше застосовую спосіб поділу на групи, пов'язаний з темою уроку. На уроках літературного читання учні поділялися на групи за допомогою казок. Дітям роздаються картки із зображенням предметів або героїв з казок на вибір. На парти лягають ілюстрації до казок (по необхідному кількості груп). Учні шукають ілюстрацію до казки герой або предмет якої зображено на їх картці.

Намагаюся, щоб перевірка домашнього завдання теж мала мотиваційний настрій. Не секрет, що перевірка виконання домашнього завдання часто і не всім учням подобається і приємна. Як зробити так, щоб дитина не боялася цього процесу? Я зазвичай починаю перевірку з самооцінки учнів свого виконання домашнього завдання. Учні самі оцінюють ступінь своєї підготовки і повідомляють про це вчителя.

Питання: Хто почуває себе готовим на 12, 11, 10? Спасибі.

Проводжу тренувальне опитування. Робота проходить в парах. Клас розбито на дві групи по варіантах. Задаю питання. На нього відповідає перша група. Учень відповідає своєму сусідові по парті. Учні другої групи, прослухавши відповідь, виставляють «+» або «-», або певну кількість балів в оцінному листі своєму товаришеві. Потім друга група виконує аналогічну роботу.

Учень «мотивує» досягнення мети, поставленої ним самим. Тому на уроках я використовую такі прийоми, як «Інсерт», «Кластер», «Дерево передбачень» та велику кількість інших прийомів і методів.

Наприклад, на уроці літературного читання, при вивченні літературних жанрів для мотивації учнів на визначення теми і мети уроку я застосувала прийом «Інсерт». Діти отримали таблички з визначеннями, серед яких вони повинні були відзначити те, що їм відомо, з чим вони погоджуються, з чимось не згодні, що їм незнайоме і чи вони хочуть познайомитися з невідомими поняттями.

При вивченні частин мови, для мотивації на постановку мети своєї діяльності та інтерес до теми, застосовувався прийом «Кластер». Кластер - це прийом, який служить мотиваційним засобом на різних етапах уроку. Щоб учням було зрозуміло, спочатку я порівнювала кластер з виноградним гроном. Діти зрозуміли, що всі їхні думки можна розташовувати як ягідки на виноградній кисті. Це цікаво робити і це мотивує на роботу, на розумову діяльність, на успішність.

Для мотивації своїх учнів я використовую девіз «Дивуй!»

Знаходжу такий кут зору, при якому навіть буденне стає дивовижним. Використовую несподівані предмети для наочного подання інформації. На уроках ми граємо у «Випадковість». Уроки вводяться елементи випадкового вибору, для того, щоб викликати інтерес учнів. Це можуть бути – поле чудес, жеребкування і навіть літак - у кого потрапить. Розігруються питання, домашні завдання, вправи, теми для повторення і багато іншого. Роботу з текстом мотивує прийом «Скриня мудрості». Групи уважно читають текст. Кожен у групі пише запитання по тексту (можна заздалегідь поставити умову: «Складаємо тільки поширені питання!») Загортає повідомлення і кладе його в скриньку. Потім повторно всі читають текст. Питання переміщуються. Кожен бере з скриньки по одному повідомленню і відповідає на питання. Допомогати може тільки своя група. Мотивує учнів на знання правил і взагалі навчального матеріалу прийом «Гарячий стілець». Вперше, при використанні цього прийому, діти дуже хвилювалися і навіть внесли пропозицію виходити на гарячий стілець групою. Згодом цей прийом, як і прийом «Скриня мудрості» став однією з улюблених робіт учнів класу, незважаючи на те, що це дуже складна для них робота. Учень сидить на гарячому стільці, а весь клас задає йому питання з визначеної теми. Прийом «Гарячий стілець» мотивує учнів на знання правил, алгоритмів, на серйозне ставлення до навчальної діяльності.

Домашнє завдання зазвичай виконується дітьми тому, що «треба», а не тому, що «хочу». Щоб мотивувати учнів на виконання домашнього завдання, стала задавати завдання масивом:

1) 10 завдань або віршів з яких учень повинен вибрати сам за бажанням і підготувати не менше заздалегідь обумовленого мінімального обсягу завдання.

2) Дається великий масив завдань відразу в рамках великої досліджуваної або повторюваної теми. Наприклад - 20 завдань. Мінімум 10 учень повинен вирішити в обов'язковому порядку. Решта - за бажанням.

Домашнє завдання незвичайним способом:

1) Влаштовую пошту з листами - завданнями, які роздає черговий у ролі листоноші.

2) Безпрограшна лотерея. Діти дістають з коробки номери завдань.

3) Визначити номер завдання на дошці з допомогою кубика.

4) Три рівні домашнього завдання:

- 1 рівень - обов'язковий мінімум. Ясний і зрозумілий будь-якому учневі.
2 рівень - тренувальний. Його виконують учні, які бажають добре знати предмет.
3 рівень - творче завдання. Виконується на добровільних засадах і стимулюється високою оцінкою.

Наприклад:

- розробка казок, фантастичних оповідань за навчальними темами
- кросворди
- навчальні комікси
- Відмінною мотивацією для створення успіху служать листи оцінювання або дескриптори, які у мене присутні на кожному уроці і несуть в собі величезний мотиваційний настрій.

Список літератури:

1. О. Власова, Педагогічна психологія: навчальний посібник/О.І. Власова. – К.: Либідь, 2005. - 400 с.
2. О. Пометун, Л. Пироженко. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук – методичний посібник. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192с.
3. Н.П. Наволокова/автор - укладач, Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій - 2 - ге вид. - Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 176с.
4. Нестандартні уроки з української мови та літератури. Випуск 3 доклад О.О. Маленко. - Х: Вид. група «Основа» - 2009
5. Усе про мотивацію. Уклад. А.Г. Дербеньова. - Х.: У 74. Вид. група «Основа», 2012
6. Ворожейкіна О.М. 100 цікавих ідей для проведення уроку. - Х.: Вид. група «Основа», 2012
7. Журнали «Дивослово», бібліотечка «Дивослова» (2013 №3) Журнали «Вивчаємо українську мову та літературу», вересень 2015
8. «Вивчаємо українську мову та літературу», жовтень 2016, ст.16

УДК 37.013

*Донцова А.А.
магістрантка кафедри образотворчого мистецтва
та професійної майстерності
Інституту культури і мистецтв Луганського Національного
університету імені Тараса Шевченка
м. Полтава*

ВИВЧЕННЯ МИСТЕЦТВА ГРАФІКИ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

В умовах суспільних змін, що відбуваються в освітньо-виховному просторі метою естетичного виховання має бути становлення гармонійно-розвиненої особистості, здатної вивчати, поважати та примножувати здобутки вітчизняного образотворчого простору. В загальноосвітній школі надати учням всеохоплюючі знання графіки дуже складно, тому вивчення мистецтва графіки у позашкільних закладах дуже важливе так як графіка – основа образотворчого мистецтва.

Вивченню та дослідженню мистецтва графіки присвятили свої роботи мистецтвознавці та викладачі В. Зайцева, Т. Шмельова, Т. Ковач, К. Татарінова та інші дослідники.

Мистецтво – одне з найважливіших і цікавіших явищ в життя суспільства, невід’ємна частина людської діяльності, що відіграє значущу роль у розвитку не тільки окремої особи, але і суспільства в цілому. Суть мистецтва полягає в тому, що воно розкриває дієву форму естетичного усвідомлення навколишнього світу. Мистецтво має різноманітні форми, щоби втілити всі думки, відчуття, емоції, переживання, світосприйняття людини, історичні події в цілком конкретній формі [1].

Існує величезна кількість абсолютно різних видів мистецтв, кожен з них має свою специфіку, ставить власні завдання і створює для їх вираження свої засоби і прийоми.

Графіку можна вважати основою образотворчого мистецтва. Адже основним засобом створення художнього образу у графіці виступає найпростіший для людини спосіб відтворення побаченого – лінія, штрих, пляма, які творять контур предмету або фігури.

Графіка – це вид образотворчого мистецтва. Термін «графіка» походить від грецького слова «графо», що означає писати, креслити, шкребити.

Графіка як вид образотворчого мистецтва поділяється на три типи: монументальну, станкову і декоративну. Монументальна графіка тісно пов’язана з архітектурними конструкціями. Станкова та оригінальна графіка – це особливий малюнок, рисунок чи силует. Вона все виконується на верстаті, тобто цей вид графіки немає зв’язку з певним інтер’єром, основне призначення та сенс його використовуються художнім змістом. Це особливий вид образотворчого мистецтва, тому що твори виконуються на особливому приладді, верстаті – мольберті [2].

Найбільш широко використовується декоративна графіка; до неї відносять будь-які графічні зображення на будь-якому графічному предметі, до яких відносять художні цінності, листівки, книжкові ілюстрації. До декоративної графіки відносять флористику, її композиції створенні за допомогою соломинок, пуху дерев та інших живих матеріалів, що є насправді дуже красивим [3].

Основні образотворчі засоби графіки – це штрихи, лінії, плями і крапки. Колір теж застосовується, проте в графіці він набуває другорядного, допоміжного значення. Зазвичай, використовується один-два кольори.

Широко використовується у графіці пляма: рівно зафарбована, різна за кольором, формою, розміром, густотою, характером тону. Все це дозволяє плямі створити ілюзію об’єму, глибини, допомагає точніше виразити реальність. Чорно-білі малюнки не здаються однотонними, бо це пояснюється тим, що кожний колір, у тому числі й чорний, має безліч ахроматичних відтінків. Таким чином, лінія, пляма, тон – основні виражальні засоби в графіці.

На заняттях з образотворчого мистецтва в позашкільних закладах крім основ теорії графіки можна запропонувати вихованням познайомитися з життя і творчістю Альберта Дюрера, Поля Гогена, Сальвадора Далі, Володимира Фавовського, Григорія Нарбута, Якова Гніздовського.

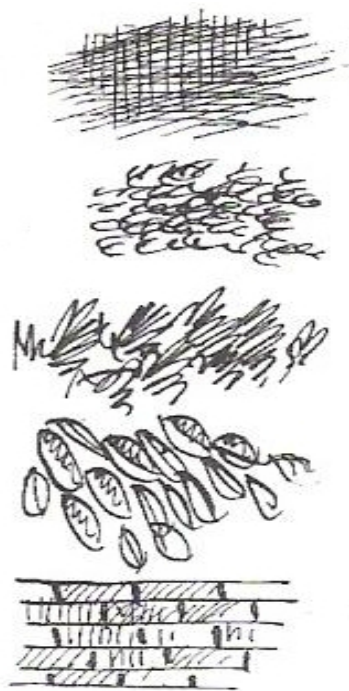

Рисунок 1 –Види штрихувань

Рисунок 2 – Пейзаж

Рисунок 3 – Нариси людини в русі

Пропонуємо завдання для опанування основ графіки [4].

Завдання 1. Освоїти основні техніки штрихування.

Завдання 2: Відпрацювання штрихування простих рослинних форм на прикладі квітів, дерев, кущів (рис.1).

Завдання 3. Поєднання різних технік штрихування. Малювання нескладного пейзажу (рис. 2).

Завдання 4. Засвоєння навичок. Малювання начерків людини (рис. 3).

Запропонований матеріал побудований таким чином, що виконуючи завдання, від простого до складного учень може ознайомитись з мистецтвом графіки та засвоїти основні її техніки.

Список літератури:

1. Українська графіка першої третини ХХ століття. – К.: Грані-Т, 2006. – 240 с.
2. GRAPHEIN. Графіки: Нариси з історії української графіки ХХ століття. – К.: Грані-Т, 2007. – 168 с.
3. Українська книжкова графіка першої третини ХХ століття у загальноєвропейському художньому контексті // Діалог культур: Україна у світовому контексті. Мистецтво і освіта. – Л.: Каменяр, 1998. – С. 322 – 329.
4. Gene Franks Pencil Drawing, Walter Foster Publishing, Inc. 1988, 2004. – С.30

РОЛЬ УЧИТЕЛЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Освіта – унікальне суспільне явище, що справляє значний вплив на всі аспекти життя і діяльності країни, соціуму, людської цивілізації загалом. Входження нашої держави у світовий простір, перспективи її розвитку передбачають модернізацію саме системи освіти. Сучасний етап розвитку системи освіти України характеризується її реформуванням, пошуком шляхів, приведення змісту у відповідність з особистісними запитами учнів, світовими стандартами.

Хто як не ми, педагоги, знаємо, що час не стоїть на місці. Реальність стрімко змінюється: суспільство інформатизується. Україна все більше інтегрується в світовий простір. Все це ставить перед освітою інші завдання, ніж дванадцять років тому. Адже саме нинішнє молоде покоління в майбутньому буде визначати шляхи розвитку науки, економіки, медицини. Творчі, енергійні люди завжди впливали на розвиток та характер суспільства.

Але система нашої освіти все ще суттєво відстає від сучасних вимог і тому потребує оновлення освіти, що в свою чергу зумовило формуванню Нової української школи–введенню нових Державних освітніх стандартів, оновленню програм, підручників.

Нова українська школа –це школа, де учень повноцінно живе, проектує своє майбутнє, свій шлях, враховуючи власні можливості, ставлячи перед собою завдання самовиховання, самоосвіти, самовдосконалення[1].

І ми, вчителі, маємо розв'язати цілком слушне завдання, поставлене перед нами державою – виховати інтелектуальну еліту України, сформувати належні знання, уміння та компетентності особистості для забезпечення її соціальної адаптації та гармонійної взаємодії з технологічним суспільством, яке швидко розвивається. Зосередити всі зусилля на формування конкурентно–спроможного високоосвіченого українця.

Масштаб реформи “Нова українська школа” висуває нові вимоги до педагогічних працівників. Освітняни стають ключовими провідниками змін на своїх робочих місцях у школах[1].

До особистості педагога ставиться багато вимог, але наскільки ми з вами готові до тих змін ,які відбуваються сьогодні? Учитель, прагнучи йти в ногу з часом, повинен шукати відповідь на питання «Що і як я маю робити? Яким має бути кінцевий результат?».

Чи можемо ми, вчителі, відступивши від традиційної, авторитарної педагогіки – побудувати нову школу, школу партнерства на основі довіри, співпраці, взаємоповаги, розуміння та толерантності? Де учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими одностудцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

Сучасна школа стоїть перед прикритим фактом: за останні роки обсяг знань дуже збільшився, як і значно зріс загальний інформаційний потік у світі. В умовах традиційних форм та методів навчання, школярі, пасивно отримуючи інформацію, не вміють здобувати її самостійно і застосовувати те, що знають.

Спосіб навчання в сучасній українській школі не мотивує дітей до навчання. Учителі використовують переважно застарілі дидактичні засоби. Старі методики вже себе не виправдовують. Немає сенсу в зазубреному матеріалі, який через кілька років зникне з нашої голови.

Більшість вчителів ще не вміє досліджувати проблеми за допомогою сучасних засобів, працювати з великими масивами даних, роботи і презентувати висновки, спільно працювати онлайн у навчальних, соціальних та наукових проектах тощо[1].

«Діти сьогодні хочуть сучасних, діти сьогодні хочуть креативних, діти сьогодні хочуть учителів, які насамперед розуміють їх»—(фокус-група-директори шкіл)[1].

Треба йти далі, для того щоб ми могли отримати освічене та розумне покоління, здатне надалі розвивати країну.

В.О.Сухомлинський писав: «Якщо ви хочете бути гарним учителем, дбайте про те, щоб вихованцеві було що в вас відкривати. Якщо ж ви кілька років однаковий, якщо минулий день нічого не додав до вашого багатства, ви можете стати обридлим і навіть ненависливим»[2].

Учитель—у якій державі б він не жив, до якого б суспільства він не належав, де б він не працював: у школі, професійному або вищому навчальному закладі—він залишається передавачем знань, культури, зразком наслідування.

Учитель сьогодні повинен уміти конструювати нові педагогічні ситуації, нові завдання. Ефективність педагогічної праці залежить від того, наскільки кожен учитель готовий до змін і усвідомлює свої можливості в удосконаленні навчального процесу, знайде шляхи та засоби підвищення якості навчання.

«Найважливіша умова успішної роботи школи—наголошував В.О.Сухомлинський—це багате, різностороннє інтелектуальне життя педагогічного колективу, допитливість, інтерес до нового в науці, постійне інтелектуальне зростання»[2].

Активність, ініціатива, творчий пошук педагога—необхідна умова для успішного вирішення тих складових завдань, які стоять перед школою, в рамках реформування освіти.

Завдання Нової української школи—навчити жити, виховати людину, здатну створити своє власне життя.

Яким на сьогодні повинен бути сучасний вчитель?

Учителю відводиться нова роль—не як єдиного наставника та джерело знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини [1]. Нова українська школа буде успішна, якщо до неї прийде людина-лідер, яка може вести за собою, яка любить свій предмет, яка його фахово викладає. Компетентний та вмотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно[1].

Нова школа потребує нового вчителя, який зможе стати агентом змін.

А це можливо лише за умови високого рівня професійної компетентності, наявності розвинених професійних здібностей. Сучасність вимагає від нас

створення власних навчально-виховних систем, основа яких є індивідуальний стиль педагогічної діяльності.

Одним із головних шляхів реформування освіти полягає в необхідності нової генерації педагогічних кадрів –компетентного,конкурентно-спроможного вчителя[3].Його здатності сформувати учня як конкурентоспроможну особистість, якій притаманне розуміння особистої відповідальності за власне життя та вміння ефективно реалізувати свій потенціал у реаліях сучасного суспільства[4].

Професійна компетентність учителя–важлива складова якісної освіти. Успіх інноваційних змін, у першу чергу залежить від учителя, його творчого потенціалу, готовності до безперервної самоосвіти, здібності до гнучкого соціально–педагогічного мислення, його професійної та предметної компетентності.Бути компетентним означає бути здатним мобілізувати в певній ситуації отриманні знання й досвід.

Педагог повинен володіти необхідним рівнем професіоналізму і соціальної відповідальності.Створювати власну педагогічну траєкторію майстерності.

Сучасний учитель–це професіонал, який знаходиться у постійному творчому пошуку. Сучасному вчителю необхідні гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до швидких змін умов життя. Він повинен бути: науковцем (володіти підходами і методами дослідження роботи,прагнути до дослідницької діяльності сам і надихати до неї учнів); педагогом (знати та вміти застосовувати на практиці педагогічну теорію); технологом (володіти методикою і технологією навчально-виховного процесу,втілюючи наукові ідеї в практику);організатором (володіти навичками управлінця-менеджера для керівництва учнівським колективом),партнером (створювати практичну основу для досягнення успіху і здобуття впевненості у власних силах кожного учня).

Сучасний учитель–це особистість, яка є психологічно та емоційно компетентною (розуміє та приймає відмінності учнів та їхніх потреб, життєрадісний та цілісний,(вміє створити позитив у навчанні), толерантний, справедливий,(розуміє свій внутрішній світ та приймає помилки свої та інших).Лідер і менеджер (бере відповідальність за успіх свого учня, добре працює у команді з іншими вчителями, є радником, другом та помічником для дітей, постійно вчиться та різнобічно розвивається, носій високих етичних стандартів, тобто навчає прикладом). Звільнений від стереотипів та успішний (вміє створити середовище для ефективного навчання та розкриття таланту дитини, знаходить цікавий матеріал для уроків, досліджує, любить свою роботу, успішно реалізовує себе через роботу, творчий, звільнений від стереотипів, гнучкий -швидко реагує на зміни у зовнішньому середовищі). Володіє презентаційними навичками. Ефективний комунікатор та фасилітатор (є мовознавчо компетентним, тобто чітко та зрозуміло висловлюється, використовує різні методи та практики викладання матеріалу, підтримує принцип спільної відповідальності).Формує знання та навички потрібні у сучасному світі (навчає учнів лідерству та командній роботі, розвиває в учнях критичне мислення і навички вирішення проблем, дає право вибору та вчить брати відповідальність за свій вибір, а також своїм прикладом демонструє навички для успіху) [5].

Інноваційна діяльність педагогів на сьогоднішній день є основним напрямом реалізації модернізаційних реформ в освіті й одним із суттєвих напрямків переходу до моделі інноваційного розвитку України в цілому. Учитель у навчально-виховному процесі творить нову людину, творить навчально-виховний процес і самого себе в ньому.

Я впевнена, спільно, всі разом, в системі партнерства, підтримки один одного, мотивуючи один одного, усвідомлюючи суть проблеми, досягнемо результатів. І наше завдання не тільки адаптуватися до нового соціального середовища, а й активно впливати на нього в інтересах подальшого гармонійного розвитку суспільства.

Список літератури:

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/>

2. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю. Вибр. твори: У 5-ти т.- т.2; 7. Фіцула М.М. Педагогіка.- Київ.- 2000.

3. Сисоєва С. Сучасні аспекти професійної підготовки вчителя // Педагогіка і психологія. - 2005.

4. Завалевський Ю.І. Особливості конкурентоспроможності сучасного вчителя [Електронний ресурс] – Режим доступу :

<http://lib3.podelise.ru/docs/5470/index-166212.html>

5. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://prosvitcenter.wordpress.com/tag/вчитель-нового-покоління/>

УДК 37.02

Заходяченко О.В.,

вчитель історії, спеціаліст I кваліфікаційної категорії

Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 75

Харківської міської ради Харківської області

м. Харків

net0901@ukr.net

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ТА ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ІСТОРІЇ, ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ОБДАРОВАНOSTІ ДІТЕЙ

Обдарованість – високий рівень природних задатків, схильностей. Обдарованість є результатом і свідченням високого рівня інтелектуального розвитку індивіда. Найістотніший вплив на формування і розвиток обдарованості справляють цілеспрямоване навчання і виховання. Обдарованість – це системна якість психіки, що розвивається протягом життя, яка визначає можливість досягнення людиною більш високих (незвичайних, неабияких) результатів в одному чи кількох видах діяльності порівняно з іншими людьми.

Обдарована дитина – це дитина, виділяється яскравими, очевидними, іноді видатними досягненнями (або має внутрішні передумови для таких досягнень) у тому чи іншому виді діяльності.

Завдання виховання школярів з творчим складом розуму давно перетворилось у соціальну необхідність. Знизився творчий потенціал, бажає бути кращою сприйнятливості усієї соціальної структури до новаторства, до нестандартних рішень, усіх проявів творчої активності особистості.

Пріоритетним напрямом держаної політики в галузі освіти, як зазначається в Національній доктрині розвитку освіти України, є створення умов всебічного розвитку людини як особистості, розвитку її талантів, вибору профілю навчання відповідно до її інтересів.

Головними завданнями роботи з обдарованими дітьми є: пошук обдарованих дітей; створення умов для розвитку здібних та обдарованих учнів; підтримка та стимулювання розвитку інтелектуально і творчо обдарованих дітей.

Ознаки обдарованості – це ті особливості обдарованої дитини, які проявляються у її реальній діяльності і можуть бути оцінені під час спостереження за її діями. Ознаки явної (виявленої) обдарованості зафіксовані і в її визначенні і пов'язані з високим рівнем виконання діяльності.

У цілому ж можна уявити обдарованість як систему, що включає такі компоненти:

- анатомо-фізіологічні задатки;
- сенсорно-перцептивні блоки, що характеризуються підвищеною чутливістю;
- інтелектуальні та розумові можливості, що дозволяють оцінювати нові ситуації і вирішувати нові проблеми;
- емоційно-вольові структури, що визначають тривалі домінантні орієнтації і їх штучне підтримування;
- високий рівень продукування нових образів, фантазія, уявлення і цілий ряд інших.

Прояв обдарованості може бути представлений через:

- домінування інтересів і мотивів;
- емоційну заглибленість у діяльність;
- волю до рішення, до успіху;
- загальну і естетичну задоволеність від процесу і продуктів діяльності;
- розуміння сутності проблеми, завдання, ситуації;
- несвідоме, інтуїтивне вирішення проблеми;
- стратегія в інтелектуальному поведженні (особистісні можливості висування і виконання проєктів);
- багато варіативність рішень;
- швидкість рішень, оцінок, прогнозів;
- мистецтво знаходити, вибирати (винахідливість, спритність).

Основні параметри обдарованості:

- сфера реалізації обдарованості і переважний її тип;
- прояв творчості;
- прояв інтелекту;
- динаміка діяльності;
- рівні досягнень;
- емоційне забарвлення.

Структура обдарованості різноманітно описує різні типи обдарованості, їх домінуючі характеристики, своєрідність сполучень найбільш важливих якостей. Все те, що відноситься до загальної творчої обдарованості, має безпосереднє відношення і до різних видів спеціальної обдарованості – наукової, технічної, педагогічної, історичної, художньої тощо.

Відзначено, що ознаки обдарованості охоплюють два аспекти поведінки обдарованої дитини: інструментальний і мотиваційний. Інструментальний – характеризує способи діяльності. Мотиваційний – ставлення дитини до того чи іншого боку дійсності, а також до своєї діяльності.

Ознаки інструментального аспекту поведінки дитини:

1. Наявність специфічних стратегій діяльності. Способи діяльності обдарованої дитини забезпечують її особливу, якісно своєрідну продуктивність. При цьому виділяють три основних рівні успішної діяльності:

- швидке оволодіння діяльністю і висока швидкість її виконання;
- використання і винахід нових способів діяльності в умовах пошуку рішення в заданій ситуації;
- висування нових цілей діяльності за рахунок глибокого оволодіння предметом, що приводить до нового бачення ситуації і пояснює появу, на перший погляд, несподіваних ідей і рішень.

Для поведінки обдарованої дитини характерний головним чином цей рівень успішності: новаторство як вихід за межі вимог виконуваної діяльності.

2. Сформованість якісно своєрідного індивідуального стилю діяльності, що виражається в схильності «усе робити по-своєму» і пов'язаного з властивою обдарованій дитині самодостатньою системою саморегуляції.

3. Висока структурованість знань, умінь бачити досліджуваний предмет у системі, згорнутість способів дій у відповідній предметній галузі, що проявляється у здатності дитини, з одного боку, практично миттєво схоплювати найбільш істотну деталь (факт) серед безлічі інших предметних відомостей (вражень, образів, понять тощо) і, з іншого боку, на диво легко переходити від одиничної деталі (факту) до її узагальнення.

4. Особливий тип навченості. Може виявлятися як у високій швидкості і легкості навчання так і в сповільненості темпу навчання, але з наступною різкою зміною структури знань, уявлень, умінь.

Ознаки мотиваційного аспекту поведінки:

1. Підвищена виборча чутливість до певних сторін предметної діяльності (знаків, звуків, кольору, технічних пристроїв тощо) або до певних форм власної діяльності (фізичної, пізнавальної, художньо-виразної і т.д.), що супроводжується, як правило, переживанням почуття задоволення.

2. Яскраво виражений інтерес до тих чи інших занять або сфер діяльності, надзвичайно висока захопленість яким-небудь предметом, заглибленість у ту чи іншу справу. . наявність настільки інтенсивної схильності до певного виду діяльності має своїм наслідком вражаючу наполегливість і працьовитість.

3. Підвищена пізнавальна потреба, що проявляється у ненаситній допитливості, а також готовності за власною ініціативою виходити за межі вихідних вимог діяльності.

4. Перевага невизначеної інформації, неприйняття стандартних завдань і готових відповідей.

5. Висока критичність до результатів своєї праці, схильність ставити понадважкі цілі, прагнення до досконалості.

У структурі творчої діяльності особистості розрізняють ієрархію мотивації навчання, яку в адаптації до шкільного віку можна представити у такому вигляді:

- пізнавальний інтерес;
- схильність до майбутньої професії;
- мотиви творчості.

Обдаровані діти – це унікальні, складні характери, їм нелегко в нашому неспокійному світі, вони надзвичайно вразливі і тому потребують особливої уваги.

Суспільство, держава не має права втрачати жодного з них, бо, втрачаючи талант, обдарування чи просто здібність, ми суттєво втрачаємо і всіх інших. Постає проблема охорони дитячої обдарованості, що передбачає вирішення ряду проблем, в тому числі:

- виявлення факторів обдарованості;
- розробку індивідуальних методів роботи;
- створення нових методик з розвитку дитячої обдарованості.

У роботі з обдарованими учнями необхідно виділити такі два основні аспекти:

1. Підготовка вчителя до роботи з обдарованими учнями.
2. Робота вчителя з обдарованими учнями.

Для отримання педагогічного результату найвищого ґатунку необхідна одночасна наявність як творчих можливостей учня, так і педагогічної творчості вчителя, тобто повинен бути наявним оригінальний і високоефективний підхід учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики виховання й навчання.

У педагогічній діяльності творчість вчителя займає особливе місце. Адже лише неформальне, творче ставлення до своїх професійних обов'язків може дати позитивні результати. Відомий педагог І.Підласий зазначає: «Не вщухає полеміка щодо співвідношення професіоналізму і творчості. Останню багато дослідників виводять у провідну якість фахівця, незважаючи на те, що вузький фаховий професіоналізм має багато спільного з творчістю. Останню, звичайно, не можна ні відкидати, ні ігнорувати, треба лише відвести їй належне місце. Творчості відводиться провідна роль там, де педагогічна наука та багатолітня практика не дають відповіді на питання: як діяти».

Обдаровані діти – дуже цінна, але досить тендітна частина нашого суспільства й у своєму розвитку можуть наражатися на особливий ризик. Тому розвиток і виховання обдарованих дітей – завдання, що потребує узгоджених дій багатьох фахівців: директора, завуча, психолога, учителів, батьків.

Обдаровані діти мають психологічні та соціальні особливості. Психологічні особливості:

1. Допитливість. Перший рівень допитливості – цікавість. Цікавість – бажання новизни, інтелектуальної стимуляції, потреба в розумових враженнях. Однак у багатьох дітей цікавість не переростає повною мірою в допитливість. Обдарованим дітям у більшому ступені властиве прагнення до пізнання,

дослідження навколишнього світу. Обдарована дитина не терпить обмежень на свої дослідження.

2. Надчутливість до проблем. Пов'язана з характером навчання. Догматичний зміст у сполученні з домінуванням репродуктивних методів навчання – основні чинники, що придушують дитячу надчутливість до проблеми. І навпаки – проблемне, орієнтоване на самостійну дослідницьку практику дитини, навчання розвиває як цю здатність, так і інші необхідні для творчості якості. Розвиток цієї здатності тісно пов'язаний з умінням змінювати точку зору на проблему.

3. Надситуативна активність (пізнавальна самодіяльність). Йдеться про постійне прагнення до поглиблення в проблему.

4. Високий рівень розвитку логічного мислення.

5. Підвищений інтерес до дивергентних задач. Практично всі задачі, що використовуються при традиційному навчанні, належать до числа конвергентних, тобто умова задачі припускає існування лише однієї, єдино правильної відповіді, що може бути обчислено шляхом строгих, логічних міркувань на основі використання засвоєних правил і алгоритмів (закони, теореми тощо). Обдаровані діти віддають перевагу дивергентним задачам, у яких кінцевий розумовий продукт (відповіді) не виводяться прямо з умов. Рішення їх вимагає пошуку різних підходів, допускає і частково припускає їх зіставлення.

6. Оригінальність мислення. Здатність висувати нові, несподівані ідеї відрізняються від широко відомих, банальних, звичайно називають оригінальністю мислення. Виявляється ця особливість у мисленні і поведженні дитини, у спілкуванні з однолітками і дорослими, у всіх видах діяльності. Оригінальність (або її відсутність) яскраво виражається в характері і тематиці самостійних малюнків, творів історії, конструюванні та інших продуктах учнівської діяльності.

7. Гнучкість мислення. Здатність швидко і легко знаходити нові стратегії рішення, встановлювати асоціативні зв'язки і переходити (у мисленні і поведженні) від явищ одного класу до інших, часто далеких за змістом, називають гнучкістю мислення. Гнучкість мислення тісно пов'язана з багатством і розмаїтістю минулого досвіду дитини (обсяг знань, умінь, навичок тощо), однак цілком нею не визначається. У деяких ситуаціях обсяг знань не тільки не сприяє генеруванню нових ідей і стратегій, але навпаки, виступає як стримуючий чинник.

8. Легкість генерування ідей (продуктивність мислення). Пов'язують із креативністю, гнучкістю мислення. Чим більше ідей, тим більше можливостей для вибору з них оптимальних, зіставлення, розвитку, поглиблення тощо. Велика кількість ідей, з одного боку, є основою, з іншого боку – необхідною передумовою творчості. Генерування ідей тим вище, чим менше тиск стереотипів, що набуваються в процесі засвоєння досвіду і часто прямо диктуються його змістом.

9. Легкість асоціювання. Може бути представлена як здатність до вироблення узагальнених стратегій на основі виявлення схованих від звичайного погляду зв'язків і відносин і їх подальшої деталізації. Вона виражена найбільше в умінні знаходити аналогії.

10. Здатність до прогнозування. Це рідкісна якість, що включає в себе уяву, інтуїцію, здатність до аналізу. Здатність до прогнозування в значній мірі залежить від ступеня розвитку схильності до задач дивергентного типу, гнучкості мислення, легкості генерування ідей, легкості асоціювання.

11. Висока концентрація уваги. Виражається це, по-перше, високим ступенем заглибленості в задачу; по-друге, можливістю успішного настроювання уваги навіть при наявності перешкод на сприйняття інформації, що відноситься до обраної мети.

12. Відмінна пам'ять.

13. Здатність до оцінки. Є похідним критерієм критичного мислення. Здатність до оцінки, забезпечує самодостатність, самоконтроль, впевненість обдарованої, творчої дитини в собі, у своїх здібностях, у своїх рішеннях, визначаючи цим її самостійність, неконформність і багато інших інтелектуальних і особистісних якостей.

14. Особливості схильностей та інтересів. В обдарованих дітей схильності широкі і при цьому стійкі та усвідомлені. Націленість, прихильність справі служить одним із найточніших показників обдарованості. Також слід зазначити характерну для обдарованих дітей широту інтересів.

Соціальні особливості:

1. Прагнення до само актуалізації. Прагнення розкрити свій внутрішній потенціал багато дослідників вважають головним спонукальним мотивом творчості людини.

2. Перфекціонізм. Творчо обдарованих людей відрізняють деякі риси особистості і способи взаємин з навколишнім. Наприклад, перфекціонізм – це прагнення робити все якнайкраще, прагнення до досконалості навіть у малозначимих справах.

3. Самостійність. Як особистісна якість припускає, по-перше, незалежність суджень і ідей, здатність самому, без сторонньої допомоги і підказки, реалізувати важливі рішення; по-друге, відповідальність за свої вчинки і їх наслідки; по-третє, внутрішню впевненість у тому, що таке поведіння можливе і правильно. Самостійність базується в першу чергу на здатності до оцінки, вмінні регулювати власне поведіння й емоції, на соціальній автономності, сміливості і схильності брати на себе відповідальність.

4. Соціальна автономність. Близька до самостійності і нерідко призводить до труднощів у взаєминах. Навколишні нерідко бувають нетерпимими до самостійної позиції творчо обдарованої дитини.

5. Егоцентризм. Виражається в нездатності стати на позицію іншої людини, що пов'язано з обмеженістю досвіду дитини. Для обдарованих дітей відзначений високий ступінь виразності егоцентризму.

6. Лідерство. У спілкуванні з однолітками (необдарованими дітьми) обдарована дитина досить часто бере на себе роль керівника й організатора групових ігор і справ. Тут проявляється одна з важливих рис обдарованих дітей – схильність командувати іншими дітьми. Основна причина схильності обдарованої дитини до командування однолітками – її інтелектуальна перевага над ними, гнучкість і швидкість її мислення.

7. Змагальність. Змагальність, конкурентність – важливий чинник розвитку особистості, зміцнення, загартування характеру. Досвід перемог і поразок, що

набувається в ході різних інтелектуальних, художніх, спортивних змагань, надзвичайно важливий для подальшого життя.

8. Особливості емоційного розвитку. Емоційна сфера обдарованих дітей уразлива. Джерело її – надчутливість, що йде корінням в особливості інтелектуального розвитку. Також підвищена емоційна чутливість цілком може розглядатися як результат більш високого розвитку дослідницьких здібностей.

9. Творче сприйняття випадків. Випадковість не спрогнозуєш, не створиш спеціально, але вміння знаходити користь у непередбаченому збігу обставин – справді дарунок.

10. Гумор.

Серед заходів, що сприяють реалізації завдань Національної доктрини розвитку освіти України, чільне місце посідають учнівські олімпіади з базових навчальних дисциплін. Мета предметних олімпіад – насамперед виявлення, заохочення та розвиток обдарованих школярів.

Обдарованість з погляду сучасної психологічної науки вважається наслідком трьох якостей: інтелектуальних здібностей, творчого підходу та наполегливості.

Ще стародавній китайський філософ Конфуцій закликав плекати особливо обдарованих молодих людей та інтенсивно розвивати їх здібності. В умовах сучасної інформаційно-технологічної цивілізації іманентно притаманна людині творчість стає все більш важливою детермінантою поступу суспільства. Без випереджальної ролі творчості, яка здатна вийти за рамки стереотипів, неможливими були б ті наукові досягнення, якими супроводжуються ХХ-ХХІ ст.. Значною мірою цей розвиток обумовлюється певними суспільними та особистісними факторами. З боку суспільства такими чинниками є свобода і доступність до інформації, право на освіту, захист інтелектуальної власності, з боку особистості – обдарованість, інтелект, воля.

Видатний сучасний філософ Е.Фромм констатував з цього приводу, що модус буття спонукає особу бути активною, здатною проявляти свої здібності, талант, якими наділені усі люди, хоча і різною мірою. Це означає для людини оновлюватися, рости, вириватися поза межі свого ізольованого «Я», мати глибокий інтерес, пристрасно прагнути до чогось.

Аналізуючи духовну ситуацію у суспільстві, відомий філософ К.Ясперс з тривогою писав про те, що в існуванні масового порядку загальна освіта наближається до вимог середньої людини. Духовність гине, доведена до брутальної моментальної доступності, внаслідок чого в кожній галузі знань відбувається процес збідніння.

З аналогічними проблемами стикається сьогодні наша освіта, до якої зростають вимоги щодо становлення особистості, забезпечення умов для розвитку креативних здібностей школярів.

Організація роботи щодо виховання обдарованості та сприяння творчості учнів є можливою у поєднанні особистісних зусиль й сучасних педагогічних технологій і підтримки даної роботи з боку держави.

Особистісний рівень розвитку учня включає оцінку його інтелектуальних здібностей, психологічних особливостей, культури. Така інформація дає можливість педагогу скласти певну схему й визначити, які педагогічні технології можуть бути застосовані в процесі учіння.

До нових систем навчання, що зараз практикуються в Україні і є найбільш продуктивними, ми відносимо авто дидактику, майєвтику, синектику, інтерактивні методики. У таких педагогічних технологіях простежуються важливі в інтелектуальному та творчому плані формування обдарованої особистості етапи:

- логічний аналіз проблеми з використанням наявних знань,
- вербалізація інтуїтивного розв'язання проблеми,
- формалізація знайденого рішення.

Щоб розвинути творчі здібності учня, важливо враховувати мотиви, якими він керується, опановуючи науки. Серед них – пізнавальний інтерес, любов до предмета, творче прагнення, прагнення до само ідентифікації та самореалізації. Педагогічне передбачення, оптимальність вибору спільних дій із боку викладача дає можливість умотивувати відповідним чином практичні навчальні дії, пробудити в учня дух творчого пошуку і змагання.

Відповідним чином організується і когнітивний розвиток учня, в якому контролюються такі параметри, як обсяг пам'яті, швидкість сприйняття інформації, час її збереження, здатність до сприйняття нової інформації.

У процесі формування індивідуальної свідомості учнем засвоюється й усвідомлюється соціальний досвід, культура, що має особливе значення для розвитку історичної освіти. Творча пізнавальна діяльність у суб'єктивному плані є шляхом нових відкриттів у процесі освоєння навколишнього світу. Отже, доцільно, щоб на цьому шляху викладачем визначалися такі рівні інтелектуального зростання, як досягнення системності в аналізі явищ, узагальнення, виділення й вирішення проблем, встановлення причинно-наслідкових зв'язків подій та явищ, визначення наступності між ними та основних тенденцій розвитку суспільства, виділення загального, особливого й одиночного в характеристиці світової цивілізації, співвідношення між фактами та закономірностями історичного процесу.

Важливе значення для самореалізації особистості у сучасному суспільстві має підтримка обдарованої учнівської молоді з боку держави. це обумовлено тим, що плекання творчого потенціалу індивідуума є значним резервом цивілізованої держави, тією частиною людської духовності, яка протистоїть регресивним лініям поступу суспільства, дозволяє об'єднувати потреби особистості і держави, формує самостійність, активність, лідерські якості дітей, підвищує їх здатність до самоосвіти і самореалізації.

Останніми роками склалася певна система пошуку, відбору та освіти обдарованих дітей: вивчення, розвиток їхніх нахилів на уроках та позакласній діяльності, профільна освіта та її індивідуалізація, створення навчальних закладів інтернатного типу для обдарованих дітей. Проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад є важливою складовою цієї системи. Учнівські інтелектуальні змагання привчають учнів до самостійного мислення, сприяють підвищенню пізнавальної активності, поглибленню й розширенню знань, допомагають оволодіти фундаментом улюбленої науки, можливо, майбутньої професії, виховують творче ставлення до навчання, а також вольові й моральні якості особистості.

Прагнення проявити себе у творчості в обдарованої дитини має прояв, якнайчастіше, у бажанні «пограти» з різними, альтернативними, іноді

суперечливими ідеями. Саме у такий спосіб можна досягти гідного результату. Іноді потрібне розв'язання проблеми знаходиться серед фантастичних пропозицій – у «зоні парадоксів» радість від виникнення нових ідей захоплює дитину, підіймає відчуття власної значущості. Учителеві доцільно поетапно (по фазах) навчати учня розвивати в собі саме таку здатність.

Перший етап (перша фаза) – глибоке вивчення (занурення) проблеми. Це – «налаштування» на проблему, який створює основу для пошуку шляхів, способів і засобів її рішення. Глибоке, ретельне «занурення» у проблему дає ряд переваг:

- більше реалістично оцінити масштаби завдання (проблеми),
- спланувати спосіб(и) його виконання,
- встановити цілі й шляхи їх досягнення,
- визначити можливі, ще не використані резерви й співучасників виконання цієї діяльності.

Другий етап (друга фаза) – продукування ідеї. Найбільш вдалим алгоритмом цієї фази є такий:

- коротко визначте суть проблеми, сформулюйте її одним (декількома) ключовим словом,
- запишіть дане формулювання,
- усі ідеї щодо способу, шляхів, засобів, які б вони не здавалися фантастичними на перший погляд, фіксуйте без оцінювання їх важливості, значення,
- проранжируйте (за значущістю) кожен ідею.

Третій етап (третя фаза) – «фільтрація» ідей за такими критеріями:

- наскільки вона відповідає суті проблеми?
- чи зможете ви її втілити, реалізувати (перш за все самостійно)?
- чи є вона найкращою серед інших задля досягнення мети діяльності?

Успіх плідної співпраці вчителя і обдарованого учня залежить від того, наскільки глибоко вчитель розуміє учня й наскільки учень розуміє сам себе. У зв'язку із цим важливим стає розвиток в учня здатності до самознання. Найдоцільнішим способом розвитку само знання особистості вважається вільна дискусія, якщо вона правильно організована, тобто сприяє розвитку критичного мислення відстоювання висловленої позиції, погляду, думки, подоланню конформізму тощо.

Дискусія як метод навчання, що ґрунтується на обмін думками, найпотрібніший для дітей, які цікавляться будь-якою проблемою минулого або сучасності, прагнуть поглинути у неї, створює умови для спілкування зацікавлених знавців, дозволяє їм якомога повно, спокійно, без будь-яких обмежень висловитися, поділитися з усіма власними думками, поглядами, оцінками. Припущеннями, навіть фантазіями, що дуже важливо для підлітків.

Залучення дітей до дискусії передбачає володіння вчителем й школярами певними правилами участі в обговоренні конкретного історичного питання, зокрема дискусійного навіть у сучасній науці:

- не доцільно висувати провокаційного характеру запитання: хто правий, а хто ні. Бажано акцентувати увагу на ймовірний перебіг;
- всі висловлювання мають стосуватися тільки до питання, яке обговорюється чи досліджується;

- учитель має виправляти помилки і неточності, які допускають учні;
- всі твердження учнів повинні супроводжуватися обґрунтуванням, для чого вчитель привчає учнів постійно ставити запитання;
- нормальним є такий підсумок дискусії, коли дискусія закінчується консенсусом, а також збереженням кожним її учасником власної думки;
- підсумки дискусії підводяться з урахуванням внеску кожного, користі загального обговорення.

Відомі декілька видів навчальної дискусії: «круглий стіл», засідання експертної групи, дебати, форум, симпозіум. Класифікуються дискусії за різними ознаками:

- за характером педагогічного процесу – навчальна, тренувальна, продуктивна, креативна;
- за метою – пропедевтична, дидактична, рефлексійна;
- за методичними особливостями – цільова, проблемно-тематична, «сократівська бесіда»;
- за домінуючими методами – діалогічна, ігрова, інтерактивна;
- за інформаційною спрямованістю – повідомляючи, аналітична, синтезуюча;
- за формою проведення – усна, письмова;
- за способами організації – класична, фронтальна, між групова, в малих групах, в парах та ін..

участь у підготовці й проведенні дискусії, будь-якої за видом, надає дитині можливість висловити свої погляди, думки, добравши ґрунтовні аргументи, контраргументи, виявити навчальні й загально інтелектуальні можливості, що є найважливішим саме для обдарованої дитини.

Доцільним є використання дискусій під час проведення уроків систематизації й узагальнення наприкінці вивчення навчальної теми або розділу.

Загальними рисами навчальної дискусії можна визначити такі:

- організація навчання в парах, групах зі змінним складом;
- актуальна проблемність завдання як збуджуючий стимулятор пізнавальної самостійності учнів, зокрема обдарованих;
- опора на учнівський досвід;
- підведення учнів під власну оригінальну версію розв'язання проблемної ситуації;
- атмосфера співробітництва між учнями і вчителем, що виключає побоювання висловитися не так, як хтось чекає, отримати погану оцінку та ін.;
- емоційна радість спільної праці, пошуку й відкриттів надають можливість максимально розкритися почуттям і здатностям дитини.

На думку психологів, дидактів, методистів, залучення школярів у таку форму діяльності сприяє розвитку таких рис пізнавальної сфери дітей:

- допитливість – зацікавленість – пізнавальна потреба;
- оригінальність мислення;
- легкість генерування ідей;
- здатність до прогнозування;
- легкість асоціювання;
- висока концентрація уваги;

- відмінна пам'ять;
- здатність до оцінки та самооцінки.

Саме ці риси стають підґрунтям такого специфічного виду мисленнєвої діяльності, як історичне мислення. І.Лернер визначив, виходячи з цього, такі особливості історичного мислення школярів:

- самостійне перенесення знань та умінь у нову навчальну ситуацію (ближню або дальню);
- врахування альтернатив при розв'язанні проблем;
- бачення нової функції об'єкта;
- комбінування та перетворення раніше відомих способів діяльності при розв'язанні нової проблеми;
- бачення нової проблеми у традиційній ситуації;
- бачення структури об'єкта;
- створення принципово нового підходу (способу, пояснення) при відомості інших.

Поетапний розвиток елементів історичного мислення як специфічного типу мисленнєвої діяльності передбачає постійне залучення учнів до розв'язання проблемних ситуацій, творчого дослідження перш за все історичних джерел.

Етапами розв'язання проблем можуть бути визначені такі:

- використання даних для підтвердження або відхилення гіпотези (учні зіставляють аналіз даних із початковою гіпотезою і вирішують, наскільки правильною вона була);
- пояснення або висновки (учні формулюють відповідь на поставлене запитання).

Даний метод передбачає такі кроки (етапи):

- усвідомлення, що мають знайти відповідь на запитання, поставлене вчителем;
- пошук гіпотези правильної відповіді;
- ставлячи вчителю запитання, учні збирають інформацію для вирішення проблеми;
- використання отриманої інформації для розміркування над тим, чи підтверджує вона висунути ними гіпотезу;
- визначення на підставі зібраної інформації, чи є їх гіпотеза правильною;
- якщо учні вважають, що їх гіпотеза правильна, - формулювання своєї відповіді у формі запитання. Якщо вони вважають, що перший варіант їх гіпотези є неправильним, вони можуть повторити кроки 3-5, доки не дійдуть нового, вірного висновку.

Доцільно запропонувати учням ряд запитань до джерел, які б допомогли їм сформулювати власне судження щодо корисності та достовірності історичної інформації в запропонованих джерелах.

Уміння конструктивно розглядати конфліктні ситуації:

- Якщо ставиться проблема «Що трапилось? У чому проблема?», тим самим порушується цілий ряд нових проблем: формування щирого бажання знайти істину, умінь аналізувати корені, виявляти необ'єктивність, упередженість, пропагандистські наміри тощо, а також готовність на підставі нових фактів бути готовим змінити власну думку, точку зору.

– Доцільно подавати факти таким чином, щоб кожен зміг погодитись із формулюванням проблеми, а почуття і оцінки були відокремлені від фактів.

– Можливе створення ситуації, коли слід давати емоційну оцінку точок зору інших людей, зокрема осіб протилежної статі, інших культур і рас, чий досвід і становище відрізняються від інших.

– Прагнення до справедливого та образного й творчого мислення зумовлює постановку запитань: «Що ви бажали б в ідеалі, щоб відбулось? Щоб ви могли насправді зробити?». Це призводить до усвідомлення й поваги до справді демократичних принципів розв’язання ситуацій, пошуку нових підходів й можливостей, прогнозування справедливих рішень й розуміння переважно конструктивного підходу до будь-яких питань, проблем на підставі вагомих і переконливих аргументів.

Навички позитивного вирішення суперечливих питань сучасності

– Головне завдання навчання історії – допомогти молоді зрозуміти сучасність у світлі минулого; саме історія дає можливість усвідомити причини суперечливих процесів сучасності.

– Усвідомлення історичних коренів сучасності сприяє формуванню толерантності в сучасному суспільстві.

– «історик має дуже неприємну роль у руйнуванні міфів, що спрощують або викривляють загальновідоме тлумачення минулого. У цій ролі він уподібнюється до хірурга-окуліста, який спеціалізується на видаленні катаракти» (Джон Тош. Хода історії).

– Учителю слід вчити, як саме вести обговорення та знаходити кілька різних точок, оцінок, варіантів вирішення проблеми, - тобто це оцінка і захист різних думок, а також розкриття вчителем власної точки зору, яка б не підтримувала якоїсь конкретної точки зору.

– Найбезпечніший підхід – це постійне звернення до методології, яка пропонує цілий ряд фактів, що представляють різні, іноді суперечливі оцінки; це дає змогу підходити до проблеми помірковано й об’єктивно. Такий підхід допомагає:

– протистояти стереотипному мисленню і необ’єктивності та спотворенню історичних фактів;

– розвивати позитивне мислення і цінності, такі як терпимість, солідарність і повага до різноманітності;

– сприяти досягненню взаєморозуміння між конфліктуючими громадами, соціальними групами, особами, оскільки виникає надія на визнання різних точок зору, оцінок, думок.

Сприйняття історії як процесу дослідження

– Роз’яснення учням, що таке історія і чим займаються історики, навчання учнів користуватися методологією історії.

Методологія історії забезпечує:

– зростання поінформованості учнів щодо різних джерел історичних фактів, які визначають епоху;

– постійний розвиток умінь працювати з фактами для відтворення збалансованої та об’єктивної картини минулого;

– розвиток більш глибокого розуміння ключових проблем історії, хронології, причин і наслідків, змін, безперервності, поступового розвитку,

багатовекторності й багатоперспективності, відчуття епохи, перспективи і соціального оптимізму.

Критичне сприйняття підручників.

Доцільно спрямувати пізнавальну діяльність учнів на знаходження сильних та слабких боків їх власних підручників можливо за такими критеріями:

– чи дає підручник посилання на інші джерела? (це розвиває навички аналізу фактів);

– чи дані джерела створюють повну картину поглядів на проблему?

– чи аналізуються й обговорюються реально визначені проблеми?

– чи дає підручник відчуття часу?

Задача вчителя - не тільки навчити отримувати знання, оперувати ними, але й формувати почуття успішності, самодостатності в кожному учні.

Отже, передусім – інтерес на інформаційному рівні, рівні первинного сприйняття навчальної історичної інформації.

Тут вагому роль відіграє добір фактів, образна, яскрава, емоційна розповідь учителя, використання історичних документів, малюнків, карикатур, плакатів, записів спогадів, пісень, відеоматеріалів тощо. Так створюється емоційно-ціннісна база, формується мотив навчання. При підборі матеріалів до уроку слід враховувати не лише вікові особливості учнів, але й розуміти, що кожне наступне покоління – інше, вони думають інакше, у них інший інформаційний та емоційний багаж, тому й факти, матеріали, що викликають інтерес, можуть бути різними, тому й добирати доцільно яскраві факти з біографій, образні, влучні вислови, ілюстрації та інше.

Засвоєнню матеріалу сприяє розв'язання кросвордів, головоломок, чайнвордів на історичну тему.

Наступним кроком є систематизація набутих знань у певну систему, встановлення історичних зв'язків між подіями, явищами, процесами. Саме тому на етапі засвоєння знань використовують конспекти-схеми. Подібний конспект повинен містити тільки головний факт за темою уроку та його взаємозв'язки з попередніми й наступними, а також визначальні поняття, тобто, бути своєрідним «скелетом» теми.

Під час роботи з конспектами, схемами учні можуть виконувати ряд завдань: складання питань взаємоконтролю до тієї чи іншої частини конспекту; самостійна робота над елементами схеми; складання плану за конспектом-схемою.

Разом з учнями піднімається вчитель на наступний щабель – навчання як дослідження, а для цього потрібно володіти навичками достатньо специфічного історичного аналізу, історичної критики і, нарешті, історичного моделювання й прогнозування.

Особлива увага на уроках історії приділяється роботі з історичними термінами і поняттями. По-перше, поняття – це мова, якою «розмовляє» будь-яка наука, й без знань їх учитель й учень навряд чи зможуть правильно зрозуміти один одного. По-друге, важливо, щоб ті, хто навчаються, не тільки знали і розуміли конкретні поняття, але й вміли самостійно застосовувати їх.

Для організації роботи з поняттями потрібно навчити дітей користуватися словниками, виділяти суттєві риси, скорочувати запропонований текст до мінімуму, але не спрощувати його до примітивізму.

Обдаровані діти залучаються до складу групи не за принципом «хто здібний», а за принципом «кому цікаво». На заняттях учні розв'язують історичні задачі, готують міні-дослідження із запропонованих проблем, навчаються опрацьовувати різноманітні історичні джерела, займаються «розвідувальною» - пошуковою діяльністю. Важливо, що в кожного в процесі спільної роботи виникає нагода самовираження, формується почуття самодостатності, впевненості в собі, прагнення до самовдосконалення. А головне, формується колектив однодумців, захоплених спільною справою, готових підтримати один одного, допомогти. Багато з колишніх членів таких груп продовжують спілкуватися один з одним і після закінчення школи: їм необхідно перевіряти свої думки, ідеї, обговорювати свої, тепер курсові, магістерські та інші роботи.

Отже, в сучасних умовах розвитку освіти, розвитку історичної науки гостро повстало питання про вдосконалення системи роботи з учнями, підвищення рівня знань, умінь та навичок учнів, та самовдосконалення та самоосвіти учнів та педагогів. Особливе місце в цьому питанні посідає робота з обдарованими дітьми, як одним з елементів успішного розвитку суспільства.

Усвідомлення важливості роботи кожним членом педколективу й посилення у зв'язку із цим уваги до проблеми формування позитивної мотивації до навчання.

Створення й постійне вдосконалювання шкільної й предметної системи роботи з обдарованими учнями.

Визнання того, що реалізація роботи з обдарованими учнями є одним із пріоритетних напрямків у роботі вчителя.

Включення в роботу з обдарованими учнями в першу чергу вчителів, що володіють певними якостями:

- учитель для обдарованої дитини є особистістю, що продуктивно реагує на виклик, що вміє сприймати критиків й не страждає від стресу при роботі з людьми більше здатними й знаючими, чим він сам. Взаємодія вчителя з обдарованою дитиною повинна бути спрямована на оптимальний розвиток здібностей, мати характер допомоги, підтримки, бути не директивним;

- учитель вірить у власну компетенцію й можливість вирішувати виникаючі проблеми. Він готовий відповідати за наслідки прийнятих їм рішень і одночасно відчуває себе людиною, що заслуговує довіри, упевнений у своїй людській привабливості й заможності;

- учитель вважає навколишніх здатними самостійно вирішувати свої проблеми, вірити в їхню дружелюбність і в те, що вони мають позитивні наміри, їм властиве почуття власного достоїнства, яке варто цінувати, поважати й оберігати;

- учитель прагне до інтелектуального самовдосконалення, охоче працює над поповненням власних знань, готовий учитися в інших і займатися самоосвітою й саморозвитком.

Постійна робота з удосконалювання навчально-виховного процесу з метою неухильного зниження навчального й психологічного перевантаження учнів.

Таким чином, робота з обдарованими дітьми на уроках історії сприяє не лише розвитку історичної обдарованості, а й загальній обдарованості дитини. Формує її світогляд, сприйняття навколишнього світу, вміння та прагнення вдосконалюватись та розвиватись.

Список літератури:

1. Баханов К.О. Організація особистісно орієнтованого навчання. Порадник молодого вчителя історії. – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 159, [1] с.: табл. – (Б-ка журн. «історія та правознавство», Вип. 1 (49)).
2. Жосан О.Е. Інноваційна діяльність гімназії // Завучу. Усе для роботи. – 2009. – №15-16, серпень. – С.10-53.
3. Лаптева О.Б. Технологія управління системою роботи з обдарованими дітьми // Завучу. Усе для роботи. – 2010. – №2, січень. – С.7-11.
4. Нагорна Л.С., Кузьміна Т.І. Сучасні психолого-педагогічні підходи до розвитку обдарованості старшокласників в умовах профільного навчання // Завучу. Усе для роботи. – 2010. – №2, січень. – С.2-5.
5. Неліпа С.В. Розвиток учнівських обдарувань // Завучу. Усе для роботи. – 2009. – №4, лютий. – С.2-15.
6. Ольхіна Н.І., Віденко Н.Г., Непран Л.М., Черкаська Л.С. Історичні олімпіади. Рекомендації. Завдання. Відповіді. 8 – 11 класи. – Х.: Вид. гр. «Основа», 2005. – 336с.
7. Палійчук Н.Й., Комісарова С.М., Караванова Т.П., Богачик Т.С. Робота з обдарованою молоддю // Завучу. Усе для роботи. – 2009. – №2, січень. – С.19-21.
8. Професійна освіта: Словник: Навч. посіб. / Уклад. С.У.Гончаренко та ін.; За ред. Н.Г.Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 380 с.
9. Розвиток обдарованості школярів: Методичні матеріали на допомогу вчителям соціально-гуманітарних дисциплін / Упоряд. Таран Н.Є, Теплімська О.М., Лоповюк В.Л., Калініна Л.І., Лівенцева Н.Д., Думанська Л.А., Порохня Л.В., Карпушина О.В. – Луганськ: СПД Резников В.С. 2008. – 240с.
10. Туріщева Л.В. Особливості роботи з обдарованими дітьми. – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 122, [6] с.: ил. – (Серія «Психологічна служба школи»).

УДК 37. 013

Іванова Н.І.

*учитель початкових класів,
Зміївського ліцею №1 ім. З.К. Слюсаренка,
Місто Зміїв, Харківська область, Україна*

ТЕМАТИЧНІ ДНІ – ШЛЯХ ДО ЯКІСНОЇ ОСВІТИ

Сьогодення демонструє, що суспільству потрібна професійно компетентна молодь, яка вміє швидко адаптуватися, самостійно обирати сферу діяльності, орієнтовану на успіх. Із огляду на вимоги нового Державного стандарту початкової загальної освіти одним із завдань сучасного учителя є формування духовно, інтелектуально, психологічно підготовленого до самостійного життя

учня, що володіє ключовими компетентностями, які передбачають його особистісно-соціальний та інтелектуальний розвиток, підготовку до швидкозмінного життя.

Розв'язання цих актуальних проблем можливо лише на основі широкого запровадження нових педагогічних технологій, спрямованих на всебічний розвиток дитини. Навчання з використанням інноваційних технологій якісно перевищує класичну освіту. У сучасних умовах ефективність початкової освіти пов'язується з реалізацією компетентнісного підходу. Йому сприяють:

- зміни підходів до підготовки і проведення уроку як основної форми організації навчальної діяльності в умовах класно-урочної системи навчання (певне структурування, встановлення міжпредметних зв'язків, конструювання на засадах міжпредметної інтеграції);

- розширення діапазону організаційних форм, методів навчання, способів навчальної взаємодії, що мають на меті практичну спрямованість навчання і базуються на взаємозв'язках урочної та позаурочної діяльності.

Актуальним у своїй практиці вважаю осучаснення традиційної організації уроку, спрямованого на всебічний розвиток дитини. Вбачаю головним завданням – навчати вчитися, розвивати в учнів уміння та навички самостійного пошуку знань, формування компетентної особистості молодшого школяра на основі розвитку пізнавального інтересу, критичного мислення, що стануть основою успішного навчання та діяльності у основній та старшій школі. Досягти цієї мети шляхом використання лише традиційних форм та методів організації навчальної діяльності неможливо.

Вважаю інноваційно якісним сучасний урок, де учитель стає невидимим диригентом, який вчасно має почути, помітити, підправити, підтримати кожного вихованця, залучити до співпраці. Тільки за таких умов учитель зможе виконати своє основне завдання – навчити дітей самостійно міркувати, дискутувати, відстоювати свої думки, ставити запитання, бути ініціативними в набутті нових знань.

Головною метою уроку вважаю розвиток кожної особистості у процесі навчання й виховання, тому розглядаю урок як динамічну й варіативну структуру, що дає можливість запроваджувати сучасні педагогічні технології, добирати оптимальні методи навчання. Прагну реалізувати на уроці особистісно-орієнтований та діяльнісний підходи до навчання, ідею гуманізації, враховую специфіку кожного предмету у початковій школі.

Саме це дає підстави до всебічного розвитку і соціалізації дитини відповідно до її вікових особливостей, розвитку її творчого мислення, навчальних навичок, виховання особистості, засвоєння етичних норм та громадянських компетентностей, фізичного та естетичного розвитку, особистісного і соціального самовизначення.

З метою розширення діапазону уроку як організаційної форми навчання впроваджую у його межах створення проектів, колективні творчі справи, екскурсії, конкурси, зустрічі, проведення тематичних днів. Це дає можливість структурувати навчальний матеріал, забезпечувати міжпредметні зв'язки, інтеграцію знань, практичну спрямованість навчання, взаємозв'язок урочної та позаурочної діяльності. Дозвольте зосередитися на проведенні «тематичних днів», які почала практикувати в минулому навчальному році.

«Тематичні дні» орієнтовані на формування здібностей дитини до самонавчання, саморозвитку, самореалізації. Дітям надається можливість експериментувати, творити і проявляти себе. Слід зазначити, що завдяки системному підходу, що враховує індивідуальні особливості та потреби учнів, «тематичні дні» підвищують їх загальну мотивацію до навчання.

Помітним стає той факт, що учні в захопленні як від сюжету, так від можливості вивести нове правило, встановити закономірність, визначити межі свого знання і незнання, знайти засоби розширення меж відомого та способи розв'язання проблеми. В початковій школі кожна дитина має відчувати, пережити багато разів ситуацію успіху, радість від спілкування, самоствердження. Опора на особистісний підхід створює умови, за яких кожен вихованець у самому собі та в інших бачить особистість, поважає власну гідність, гідність інших.

Завдяки «тематичним дням»

- діти вчаться самостійно здобувати інформацію, критично мислити, розвивається вміння співпрацювати та працювати в групі, вміння організовувати свою роботу;

- учні намагаються реалізовувати як дослідницькі, так і зорієнтовані на практичну діяльність завдання;

- школярі вчаться вирішувати проблеми, використовуючи власний досвід;

- розвиваються загальнонавчальні (організаційні, загальнонавчальні, загальнопізнавальні, контрольні-оцінні) вміння;

- формуються навички контактів із зовнішнім світом: під час проектної діяльності виникає потреба звернутися за консультацією тощо;

- розвивається творчість і навички роботи із джерелами інформації;

- слабші учні набувають сили та впевненості, створюється ситуація успіху;

- діти набувають досвіду самостійної, творчої діяльності, що знадобиться у житті;

- учні оволодівають основними навичками роботи з комп'ютером, одержують комп'ютерну підтримку знань та навичок, набутих на інших уроках;

- формуються такі цінності, як патріотизм, соціальна справедливість, природолюбство, працелюбство, взаємоповага; виховання в дитини свого власного «Я», віри у свої сили, талант, здібності.

Основним завданням «тематичних днів» є створення умов для різностороннього розвитку дитячої особистості. Це означає звернення до творчого потенціалу учня, відмова від традиційних форм, вихід за межі навчального процесу. Сучасній людині необхідна не тільки певна сума знань, умінь та навичок, а найважливіше вміння самостійно співпрацювати, спілкуватися, адаптуватися до нових обставин, знаходити шляхи вирішення життєвих проблем. Тобто, основною метою стає максимальний розвиток компетентності особистості щодо саморегуляції, самоосвіти, самовдосконалення і виховання та відчуття постійної потреби до цього.

В основу «тематичних днів» покладено діяльнісний підхід, який дає змогу організувати навчально-виховний процес через різноманітну творчу діяльність учнів в межах кожного навчального предмета, які інтегруються в цілісну систему, де використані напрями розвивальної роботи. Учні отримують необхідні знання через різноманітні способи активізації сприйняття об'єктів і

явищ навколишнього світу: спостереження, досліди, самостійний пошук інформації та інші види розумової діяльності.

«Тематичні дні» сприяють успішній реалізації нових освітніх завдань: дають можливість учителеві разом із учнями опанувати значний за обсягом навчальний матеріал, досягнути формування міцних, усвідомлених міжпредметних зв'язків, уникнути дублювання у висвітленні низки питань.

Створення умов повноцінного цілісного розвитку особистості дитини, її самоорганізації забезпечується внаслідок розв'язання таких проблем:

- створення умов для задоволення базових потреб дитини в активності, інформації, розвитку її індивідуальності тощо;
- формування в кожній дитини почуття психологічної захищеності;
- надання кожній дитині можливості самоутвердитися у найважливіших для неї сферах життєдіяльності, з максимальним розвитком її здібностей та можливостей;
- створення специфічного емоційного поля взаємовідносин «учитель-учень», «учень-учень», «учні-учитель»;
- забезпечення умов розвитку високого рівня когнітивної складності й інтеграції в процесі навчання.

«Тематичні дні» ставлять за мету «спресувати» споріднений матеріал кількох навчальних дисциплін навколо однієї теми; розкрити загальні закономірності предметів, явищ, що відображаються у відповідних навчальних дисциплінах; навчити дітей бачити світ цілісним та вільно орієнтуватися в ньому. Вони ґрунтуються на міцних міжпредметних зв'язках, що дає можливість продемонструвати цілісність освіти, розвивати на новому якісному рівні творче мислення, інтелект та емоційні образні почуття дітей молодшого шкільного віку

Мета «тематичних днів» полягає у формуванні в учнів цілісного світогляду про навколишній світ, активізації їх пізнавальної діяльності; підвищенні якості засвоєння сприйнятого матеріалу; створенні творчої атмосфери в колективі учнів; виявленні здібностей учнів та їх особливостей; формуванні навичок самостійної роботи школярів з додатковою літературою, таблицями міжпредметних зв'язків, опорними схемами; підвищенні інтересу учнів до матеріалу, що вивчається; ефективній реалізації розвивально-виховної функції.

Проведення «тематичних днів» базується на таких принципах:

- *особистісного підходу* до учня, вчителя, батьків потребує розглядати кожну людину як неповторну унікальну особистість, постійно розкривати і підкреслювати її досягнення в навчально-виховному процесі;
- *системності освіти* забезпечує цілісність освіти як єдиного взаємопов'язаного комплексу гуманітарних, природничих, технічних і суспільних наук;
- *пріоритету розвиваючого навчання та виховання* стверджує безпосередній вплив навчання, виховання на розвиток дитини та формування у неї нових здібностей, сприяє усвідомленню того, що знання та вміння, які закладаються в зміст освіти - це не тільки мета, але і засіб розвитку сприйняття, мислення, пам'яті, емоцій, уваги, уяви особистості;
- *пріоритету творчої діяльності* обумовлює необхідність створення технологій, методик навчання і виховання, побудованих на діяльнісному,

творчому підході, які активізують пошукову активність і створюють максимальні умови для творчої діяльності учнів.

Основний акцент в «тематичних днях» роблять не стільки на засвоєння знань про взаємозв'язок явищ і предметів, скільки на розвиток образного мислення. Такі дні передбачають обов'язковий розвиток творчої активності учнів, розвивають потенціал школярів, спонукають до активного пізнання навколишньої дійсності, до осмислення і знаходження причиново-наслідкових зв'язків, до розвитку логіки, мислення, комунікативних здібностей.

«Тематичні дні» в початковій школі дають можливість підводити учнів до усвідомленої і емоційно пережитої потреби міркувати і висловлювати свої думки на запропоновану тему. Діти мають можливість застосовувати при цьому арсенал своїх знань, життєвий досвід, зробити власні, нехай незначні, але дуже необхідні кожній дитині, умовиводи і пошукові відкриття.

Підготовка «тематичних днів» передбачає: аналіз річного календарного планування; зіставлення матеріалу різних предметів для видалення тем близьких за змістом або метою використання; визначення завдань уроків; «конструювання» уроків.

Пропоную вашій увазі етапи планування «тематичного дня»:

1. Вибір теми.
2. Визначення змісту навчального процесу.
3. Постановка комплексної навчально-виховної мети уроку.
4. Підбір матеріалу для розкриття теми.
5. Застосування різних форм співпраці на уроках.
6. Способи перевірки розуміння учнями теми.

Викладання знань під час «тематичних днів» допоможе вчителю розкрити єдність між теорією і практикою її застосування, повно та всебічно показати учням широку сферу функціонування теоретичних знань, сприятиме підготовці молодших школярів до розуміння, а згодом і вирішення сучасних наукових, соціальних та виробничих завдань, що потребують відповідних теоретичних та практичних умінь.

Пропоную невеличкий екскурс по «тематичним дням», що були проведені мною у 3-А класі Зміївського ліцею №1 протягом минулого навчального року.

Перший «тематичний день» – «День сім'ї» (жовтень).

Тематичний день розпочинався уроком «Я у Світі». Тема «Сім'я. Склад сім'ї». Школярі із захопленням розповідали про свої родини (склад, традиції), спираючись на сімейні світлинами.

На уроці української мови (тема «Слова, близькі за значенням (синоніми)») під час групової та колективної діяльності, учні вчилися добирати синоніми, вживати їх у мовленні. За підсумками уроку учні концентрують свою увагу не лише на мовознавчих правилах, а й зосереджуються на думці, що злагода в родині залежить від усіх її членів.

Сюжет уроку математики (тема «Складання таблиці множення числа 7 та ділення на 7. Задачі на зведення до одиниці. Порядок дій у виразах») розгортався у розважальному центрі. Виконуючи математичні вправи, учні долали перешкоди і здобували бонуси для одержання карти-маршруту для участі у наступному уроці.

Протягом уроку основи здоров'я (тема «Активний відпочинок. Безпека при заняттях спортом») школярі мандрували уявним маршрутом, знайомились з різновидами активного відпочинку, вчилися засобам захисту під час занять спортом. Учні завершили урок з думкою, що дружно в родині не тільки працюють, а й відпочивають.

«Тематичний день» завершився уроком фізичної культури, який було сплановано і проведено у формі родинного свята «Тато, мама, я - спортивна сім'я».

Виховний аспект «тематичного дня» підтверджується і до сьогодні: нестандартні батьківські збори, індивідуальні та колективні всеобучі, колективні ключові справи, родинні свята піднімають роль сім'ї на новий, вищий щабель.

Другий «тематичний день» - «Пернаті друзі» (грудень).

Цей тематичний день розпочинався з літературного читання (тема «Леся Українка «Мамо, іде вже зима...» »). За підсумками уроку учні залишилися з відчуттям співпереживання, з думкою про необхідність діяти у напрямку надання допомоги птахам.

На уроці української мови (тема «Практичне ознайомлення з написанням префіксів з- (с-) »), переслідуючи формування, перш за все, комунікативних компетентностей, дбала про відпрацювання правописних норм у межах вивченого матеріалу, навичок мовленнєвої діяльності та набуття певного соціального досвіду. Є звична мовознавча формула «КаФе ПТаХ», яка забезпечує легке запам'ятовування правописного правила. Сюжетно-ігрова модель уроку допомогла учням «відкрити» уявне кафе для годівлі зимуючих птахів, а знання уроку літературного читання, правописне правило допомогли у побудові зв'язних висловлювань і створенні реклами. Завдання, запропоновані учням, будувала за принципом «від легкого до складного». За підсумками уроку учні сконцентрували свою увагу не лише на мовознавчих правилах, а й зосередилися на думці, як зможуть допомогти пернатим у скрутний час. Відкриття кафе на уроці мови було місточком для фінансової організації уроку математики.

Готовність до розпізнавання проблем, які розв'язуються із застосуванням математичних методів, здатність розв'язувати сюжетні задачі, логічно міркувати учні продемонстрували на уроці математики (тема «Одиниці вимірювання маси. Перетворення одиниць маси. Завдання на визначення залежності між ціною товару, його кількістю і вартістю»), сюжет якого розгортався у кафе «Птах» з врахуванням одиниць вимірювання маси, залежності між ціною, його кількістю і вартістю. Досягненням уроку було складання та розв'язування сюжетних задач за допомогою методу варіювання.

Під час трудового навчання (тема «Виготовлення об'ємних виробів з паків. Оздоблення виготовлених виробів відомими техніками та матеріалами. Виготовлення годівниці») творчий задум учнів було реалізовано у сюжетному ключі із виготовленням та оздобленням годівниць.

Урок природознавства (тема «Різноманітність тварин і рослин рідного краю») проведено у формі екскурсії у природу на базі екологічного відділу шкільного музейного комплексу, де учні-екскурсоводи старшої школи ділилися

знаннями з біології, географії, фізики, хімії щодо безпечного підгодовування птахів взимку, збереження їх популяції.

Після завершення екскурсії учні розмістили виготовленні годівниці на підвір'ї ліцею. Виховний аспект тематичного дня підтверджується і до сьогодні: учні сумлінно стежать за поповненням годівниць, вдома кожний виготовив, розмістив подібний виріб, годує пернатих.

Третій «тематичний день» - «Зелена планета» (березень).

Тематичний день розпочався з літературного читання (тема «Позакласне читання. Краса української природи у творах Т.Г.Шевченка»). З любов'ю учні декламували вірші великого Кобзаря, за допомогою поезії оспівували красу рідної природи. Наприкінці уроку школярі дійшли висновку про необхідність збереження рідної природи і одержали уривок «мапи скарбів».

Протягом української мови (тема «Спостереження за вживанням прикметників у прямому й переносному значенні») різнорівневі мовленнєві завдання формували у школярів уміння розрізняти прикметники, вжиті в переносному і прямому значенні, а різноманітні форми самостійної роботи давали можливість розкрити творчий потенціал учнів, підготувати їх до наукової діяльності у старшій школі. За підсумками уроку учні сконцентрували свою увагу не лише на мовознавчих правилах, а й зосередились на думці, як зможуть допомогти збереженню планети Земля. По дзвонику на перерву діти одержали новий уривок «мапи скарбів».

Під час уроку основи здоров'я (тема «Оздоровче значення відпочинку на природі. Речі та одяг для прогулянки на природі») уявна подорож на природу дозволила забезпечити мисленнєві дії та операції шляхом аналізу, порівняння, узагальнення й класифікації об'єктів, виробити уміння розкривати причино-наслідкові зв'язки у природі, навички самостійної роботи учнів з інформацією, розширити досвід навчально-пізнавальної і практичної природоохоронної діяльності учнів. При поверненні з уявної подорожі школярі одержали наступний уривок «мапи скарбів».

На уроці образотворчого мистецтва (тема «Побутові теми в творах мистецтва. Поглиблення умінь у створенні багатофігурної композиції «Веселе свято на природі») творчий задум учнів було реалізовано у сюжетному ключі із створенням багатофігурної композиції «Веселе свято на природі». По завершенню вернісажу учнівських робіт було одержано ще один уривок «мапи скарбів».

Урок природознавства (тема «Заповідні території рідного краю. Державні заповідники. Ботанічні сади») було проведено у формі відео – подорожі по державних заповідниках та ботанічних садах країни, стежками Національного природного комплексу «Гомільшанські ліси». Учні ознайомились із заповідними об'єктами, метою їх створення, із заходами щодо відтворення і збереження природи.

Після завершення уроку діти отримали останній уривок «мапи скарбів», відновили її і відправилися на пошуки скарбів. На шкільному подвір'ї дітей чекали їх батьки з інструментами і садженцями. Дружно і весело класна родина працювала на шкільному подвір'ї. Виховний аспект тематичного дня підтверджується і до сьогодні: учні сумлінно стежать за молодими деревцями.

Сподіваюсь, своїм практичним прикладом довела, що «тематичні дні» стимулюють будувати навчальний процес так, щоб сприяти свідомій співучасті особистості, яка засвоює предмет. Бо ідеалом сучасного навчання є перш за все особистість не з енциклопедично розвиненою пам'яттю, а з гнучким розумом, зі швидкою реакцією на все нове, з повноцінними, розвинутими потребами подальшого пізнання та самостійної дії, з добрими орієнтувальними навичками й творчими здібностями.

Ми вчимося жити самі і навчаємо жити дітей. Ми прагнемо, щоб початкова школа стала тим вихідним пунктом, де закладаються першооснови особистості, починається реалізація цілей і завдань, орієнтованих на формування особистості учня, що внутрішньо сприймає, ґрунтовно розуміє, духовно творить самого себе, тобто власне «я».

Список літератури:

1. Байбара Т. М. Компетентнісний підхід в початковій освіті: теоретичні засади / Т. М. Байбара // Початкова школа. — 2010. - №8. - С.21-23
2. Бібік Н.М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти / Н.М.Бібік // Науковий часопис НПУ ім. Михайла Драгоманова. — серія 17 (вип. 17). - 2010. - 127с.
3. Гарус С.О. Особистісно орієнтований урок / С.О. Гарус // Управління школою. - 2005. - №4(88). - С.20-22.
4. Дутчак Н.М. Інноваційна освіта: виховання креативності: нові методи та зміст/ Н.М.Дутчак//Відкритий урок. — 2012. — № 3. — С.26- 31.
5. Мельник С.А. Упровадження компетентнісного підходу у шкільну практику / С.А. Мельник // Вісник національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки): зб. наук. праць. — 2008. -38(147) квітень. — Луганськ: Видавництво Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка «Альма-матер»,2008. — С.46-50.
6. Мельник С.А. Технологія проведення інтегрованого уроку як засобу формування загальнокультурної компетентності учнів основної школи / С.А. Мельник // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія №13. Проблеми трудової та професійної підготовки: Збірник наукових праць. — К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2009. — Випуск 6. — С.95-99.
7. Мельник С.А., Гезей О.М. Сучасні підходи до проектування та проведення уроку в початкових класах: методичні рекомендації / укладачі С.А.Мельник, О.М. Гезей; за заг. ред. Л.Д. Покроєвої. — Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2015. — 212с.
8. Митник О. Технологія побудови уроку як цілісного творчого процесу / О.Митник // Початкова школа. — 2009. - №10 С.53-57.
9. Назаренко Г.І. Урок на засадах особистісно-компетентнісного підходу / Г.І.Назаренко, О.М.Гезей // Джерело педагогічної майстерності. Початкова школа у векторі сучасних змін: науково-методичний журнал. — Випуск №4(56). — Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2012. — С.88-99.
- 10.Покроєва Л. Сучасний урок: традиційні та інноваційні підходи / Л.Покроєва, З.Рябова, О.Байназарова, І.Капустін, С. Ставицький // Директор школи. Бібліотека. — 2008. - №4. — С.4-24.

*Іващенко Л.А.,**вчитель, класний керівник 6 класу**iva.Lora2274@ukr.net**Чигрін І.В.,**заступник директора з навчально-виховної роботи**Канівська гімназія імені Івана Франка**Канівської міської ради Черкаської області**м. Канів**chyhrinilona@gmail.com*

ВИХОВНА СИСТЕМА КЛАСНОГО КОЛЕКТИВУ

Сьогодні Українська держава та її громадяни стають безпосередніми учасниками процесів, які мають надзвичайно велике значення для подальшого визначення, першою чергою, своєї долі, долі власного народу та держави.

Наріжними каменями виховної системи класу є державна стратегія виховної політики, згідно якої серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть державу (*patria*) як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін. Шлях до формування покоління з такою свідомістю – шлях неповторної моральної, соціально спрямованої дії – постійного вчинку, між іншим і вчинку Служіння своєму найближчому оточенню (сім'ї, класу, школі), громаді, людям.

Сучасний стан суспільного розвитку, динамічні зміни в усіх сферах людської діяльності зумовлюють зростання потреби суспільства у формуванні творчої особистості з високим рівнем інтелектуального розвитку, творчим потенціалом. Саме така особистість є найбільшою цінністю в усіх країнах, а для незалежної України проблема розвитку творчих здібностей, активізації творчої діяльності в умовах духовного відродження суспільства набуває пріоритетного значення, тож організація процесу виховання в школі набуває першочергового значення і потребує конкретних змін у справі розвитку творчої особистості, має бути націлена на створення сприятливих умов для всебічного розвитку потенційних можливостей, дарувань кожної дитини, самореалізації її як зростаючої особистості. Роль класного керівника в цій справі важко переоцінити, оскільки він є найближче в школі до дитини та її потреб, він стає організатором і співучасником поступу учня до власних «висот» пізнання наук та себе.

Виховна система класу проходить третій етап свого розвитку і вже спрямована на взаємодію з такими факторами, як політика держави і завдання, що стоять перед суспільством, зв'язок виховного процесу з практикою суспільних відносин, чітке визначення мети виховання, оскільки висвітлює організацію роботи з учнями.

Таким чином, піднімаючись до вищого рівня організації роботи з учнівським колективом, а саме на щабель самовизначення особистості через

систему індивідуальних та спільних вчинків у просторі шкільного життя, виховна система класу цілком відповідає системі виховної роботи школи.

Починаючи з 5-го класу із соціально-психологічної адаптації учнів до середньої ланки на засадах розуміння Краси і добра людських стосунків і зовнішнього світу; 6 клас – вихованням загальнолюдських цінностей через систему КТС та спільних з батьками заходів; 7 клас – зосередити увагу вже на більш складному матеріалі для осмислення і пізнання себе та власних можливостей, а отже робота націлена на виховання самодостатньої творчої особистості школяра через створення творчого середовища у всіх сферах виховної роботи.

Задля того треба виконання таких завдань:

- адаптувати дітей до навчання у середній школі;
- звернути увагу на розвиток усіх складових особистості учня (фізичну, психологічну, духовну) через систему виховних заходів;
- згуртувати учнівський колектив;
- організувати класні вчинкові справи;
- здійснити проектну діяльність;
- створити умови для виявлення та розвитку можливостей кожної особистості;
- сформувати у дітей пізнавальну діяльність, підтримувати інтерес до навчання та показано на певних прикладах значущість високого рівня знань;
- приділити значну увагу формуванню найкращих моральних якостей, доброзичливих стосунків між учнями;
- розвинути наскільки це можливо в умовах освітньої діяльності школи мовну культуру, вміння спілкуватися, виховувати віру у свої сили та здібності;
- сформувати колектив через активізацію колективних творчих справ.

Дієвість виховної системи класу забезпечується баченням, що у кожної людини є свій неосяжний життєвий простір, де його люблять і чекають, розуміють і приймають таким, який він є. Враховано, що виховання – це процес, який починається з дитинства, коли в душу дитини закладаються життєві принципи, що допомагають їй стати людиною, усвідомлювати свою індивідуальність і неповторність, діяти відповідним чином. На наш погляд, саме класний керівник повинен надати кваліфіковану допомогу кожній дитині в класі.

У системі роботи класний керівник спирається на поради Дейла Карнегі, а саме виведені ним правила спілкування:

Правило 1. Виявляйте щирий інтерес до інших людей.

Правило 2. Посміхайтесь.

Правило 3. Пам'ятайте, що для людини звук її імені є найсолодшим і найважливішим звуком людської мови.

Правило 4. Будьте уважним слухачем.

Правило 5. Ведіть розмову в колі інтересів вашого співрозмовника.

Також необхідно притримуватись 11 «якщо» у роботі класного керівника:

1. Якщо дитину постійно критикувати, вона навчається ненавидіти.
2. Якщо дитину висміювати, вона ставатиме відлюдкуватою та замкнутою.
3. Якщо дитина живе в атмосфері ворожнечі, вона вчиться бути агресивною.

4. Якщо дитині постійно дорікати, вона починає жити з почуттям провини.
5. Якщо дитина росте в атмосфері толерантності, вона вчиться розуміти інших.
6. Якщо дитину постійно підбадьорювати, то вона вчиться вірити в себе.
7. Якщо дитину хвалити, вона вчиться бути вдячною.
8. Якщо дитина зростає в атмосфері чесності, вона вчиться бути справедливою.
9. Якщо дитину постійно підтримувати, вона вчиться цінувати себе.
10. Якщо дитина виростає в атмосфері любові та тепла, вона вчиться любити та поважати інших.
11. Якщо дитина живе у безпеці, вона вчиться довіряти людям.

В умовах духовного відродження суспільства діяльність школи потребує конкретних змін у справі виховання творчої особистості, що можливо лише при створенні сприятливих умов для всебічного розвитку потенційних можливостей кожної дитини, самореалізації її потенціалу у всіх сферах життєдіяльності.

На нашу думку, треба дійти до кожного учня, створити умови для розвитку індивідуальних здібностей, сформувати в дитини потребу до самовираження. Віримо в силу виховання, яка складається з простих складових – любові до дітей, слова вчителя, особистого прикладу, справедливості. Це основа довіри дитини до дорослої людини – вчителя і передусім класного керівника.

Уміння виховувати – це мистецтво, а важливий показник педагогічної майстерності – це пошук нових шляхів підходу до дітей та уміння впливати на них. Ефективність виховного впливу на учнів значною мірою залежить від встановлення правильного контакту з класом. Тому завдання класного керівника вчасно підказувати учням правильну лінію поведінки, переконувати їх, будити думку, допомагати повірити в свої сили та можливості, підтримувати добрим словом.

Проблема, над якою працює класний керівник Іващенко Л.А.: «Виховання всебічно розвиненої творчої високоморальної особистості».

Саме тому головними завданнями є:

1. Виховувати учнів у дусі патріотичного обов'язку та готовності до служіння Україні (враховувати полікультурність українського суспільства).
2. Виховувати повагу до національного та міжнародного законодавства, засад демократично-правової держави.
3. Виховувати у зростаючої особистості емоційну культуру та конструктивну поведінку.
4. Зорієнтувати учнів на родинні цінності.
5. Співпрацювати з батьками у напрямку педагогічної просвіти останніх у питанні підготовки молодого покоління до дорослого життя (використовувати сучасні методи і форми).
6. Створити умови для виявлення та розвитку можливостей кожної особистості.
7. Формувати пізнавальну діяльність, підтримувати інтерес до навчання та значимості високого рівня знань.
8. Формувати найкращі моральні якості, доброзичливі стосунки між учнями.

Спираючись на досягнення сучасної педагогічної науки, використовуючи методи народної педагогіки, класний керівник шукає нових підходів у вихованні, які були б спрямовані на прищеплення моральних цінностей. Всю систему навчально-виховної роботи в класі спрямовує на вивчення потенціалу особистості учня.

Виходячи з мети і завдань, у класі організоване таке виховне середовище, яке надає кожному учневі можливість вибору різних видів занять і творчої діяльності, що відповідають особистим потребам. Головне завдання – створення комфортних, безконфліктних, безпечних умов для розвитку учня, реалізації його можливостей та здібностей.

Виховна система класу передбачає актуалізацію інтелектуального, морального, комунікативного, естетичного і фізичного потенціалів учня, який володіє цілісною системою знань про навколишній світ, практичними уміннями і навичками, засобами творчої діяльності, прийомами і методами самопізнання і саморозвитку, ціннісними ставленнями до себе, до соціуму, навколишньої дійсності. Складний процес виховання здійснюється за допомогою різноманітних форм роботи, вибір яких залежить від змісту та завдань виховної роботи, вікових особливостей з урахуванням основних напрямків діяльності школярів.

Досвід підказує, що потужний виховний ефект приносять лише ті справи, організаторами і виконавцями яких є діти. Підготовка будь-якого заходу має іноді більше значення для виховання учнів, ніж сам виховний захід. У план виховної роботи з учнівським колективом класний керівник включає ті заходи і справи, які, на його думку, безперечно будуть виконані і принесуть дітям задоволення, радість успіху.

Створюючи виховну систему в класі, Іващенко Л.А. враховує інтереси учнів та їх батьків, можливості, традиції школи. Як класний керівник досягає поставленої мети, заохочуючи учнів до процесу самовиховання, навчаючи їх під час підготовки та організації колективних творчих справ класу; багато часу приділяє морально-етичному вихованню учнівського колективу, формуванню обов'язку, відповідальності, культури поведінки.

Виховна система складається з багатьох факторів, а саме:

1. Політика держави і завдання, що стоять перед суспільством.
2. Зв'язок виховного процесу школи з практикою суспільних відносин.
3. Чітке визначення мети виховання.
4. Організація умов та наявність матеріально-технічної бази.
5. Рівень професійної підготовки педагогів.
6. Врахування вікових та індивідуальних особливостей, інтересів та нахилів учнів.
7. Розвиток мислення учнів, здобуття знань, формування активної життєвої позиції.
8. Поурочна діяльність.

Виховна робота у класі – цікава та різноманітна, поєднує в собі як традиційні, так і нетрадиційні форми роботи класного керівника з учнями, застосування яких вимагає організації міжособистісного інтерактивного спілкування в різних видах соціально значущої діяльності. Класний керівник

використовує методи педагогічного впливу, методи соціальної взаємодії, методи самоорганізації життєдіяльності школярів.

Пріоритетною є спільна діяльність дорослих і дітей у процесі виховання (діяльнісний підхід до виховання).

Визначальний метод виховання: метод спільного вчинку дорослих та дітей, що включає в себе різноманітні форми, методи та прийоми роботи – індивідуальні, групові, фронтальні. Вибір конкретної форми роботи зумовлюється різними чинниками: індивідуальними особливостями школярів, об'єктивними чи суб'єктивними обставинами та різними педагогічними ситуаціями.

Окрім того, за критеріями використання джерел та засобів виховного впливу на особистість школярів використовуються такі форми роботи:

Пізнавальна діяльність:

усні журнали: «Я і світ», «Світ моїх захоплень»;

екскурсії: «Пагорбами міста»; «Королівська криниця»; «Ми на Майдані Незалежності»; «Музей під відкритим небом»; «На Тарасовій горі»;

конкурси, олімпіади, КВК ;

Ціннісно-орієнтовна діяльність:

диспути: «Що для мене справжня дружба»; «Ми у відповіді за тих кого приручили»;

бесіди: «Добро починається з тебе»; «Навчання потреба, обов'язок чи даремна трата часу?»; «Наповнюймо серця добром»; «Моя індивідуальність і способи її проявів»;

тренінгові заняття: «Я – реальне, я – бажане»; «Зусилля задля змін»; «Чи легко себе змінювати»;

Художньо-естетична діяльність:

Концерти до: Дня вчителя; Міжнародного Дня людей з обмеженими можливостями; 8 Березня; 9 травня;

виставки до: Дня міста; Дня захисту тварин; Листівка ветерану; Дня боротьби з тютюнопалінням;

свята: Перший дзвоник; Зустріч весни; День гумору; День гімназії; Родинні свята;

театральні вистави: інсценізація творів Т. Шевченка;

вільне спілкування: класні свята; вогники; дні народження; вечори відпочинку; прогулянки; змагання;

Суспільно корисна діяльність:

шефська робота з молодшими школярами; прибирання класної кімнати, школи та подвір'я;

Класні години: «Духовна краса людини»; «Совість, воля, егоцентризм»; «Здорові звички — здоровий спосіб життя»; «Про честь людини»; «Про дівочу гордість і чоловічу гідність»; «Закон і право»; «Самоорганізація, самодисципліна, відповідальність — як виховати ці якості»; «Праця — найголовніше у моєму житті».

Анкета думок: «Моє життя в сім'ї та школі»; «Рівень вихованості школяра»; «Згуртованість класу»; «Лист до мами й тата»; «Лист до себе в майбутньому»;

Диспути: «Я серед людей — це проблема?»; «Любов'ю дорожити вмійте. Що це означає?»; «Емоції і характер. У чому їхній взаємозв'язок?»; «Про мету життя і шляхи її здійснення»;

Тематичні конференції: «Свобода і відповідальність»; «Злочин і покарання»;

Години спілкування: «Світ моїх захоплень»; «Наші менші друзі»; «Подивись на себе очима товаришів»; «Чому буває самотньо»; «Мій внутрішній світ»; «Хто людям добра бажає, той сам собі має»; «Що означає бути підлітком».

Важливою умовою у створенні та забезпеченні системи виховної роботи в класі є організація *сімейного виховання, співпраця з батьками*.

Розуміємо, що зробити батьків активними учасниками педагогічного процесу — це важливе й відповідальне завдання класного керівника. Рішення даного завдання стає можливим, адже в плані роботи знаходять відображення такі напрями роботи з батьками, як:

1. вивчення родин учнів;
2. педагогічна освіта батьків;
3. забезпечення участі батьків у підготовці та проведенні колективних справ у класі;
4. педагогічне управління діяльністю батьківської ради класу;
5. індивідуальна робота з батьками;
6. інформування батьків про хід і результати навчання, виховання й розвитку учнів.

Організація виховного процесу в класному колективі, з батьками здійснюється на засадах проектної, вчинкової педагогіки. В основі психолого-педагогічної технології організації навчально-виховного процесу на засадах су'єктно-вчинкового підходу — проектно-цільова діяльність, створення умов для осмислення суті моральних правил і норм, їх сприйняття, набуття досвіду дієвого морально-ціннісного ставлення до самого себе, до людей, до навколишнього світу. Реалізується через систему заходів (пізнавально-розвивальних в дозвілльєвій сфері, позакласній роботі) — проектну роботу — систему заходів, що включає обговорення, осмислення, зворотній зв'язок, саморефлексію щодо зробленого, підсумки роботи з виведенням результатів самозростання особистості учнів — відстеження моніторингу життєвої активності учнів, їх рівня духовного розвитку, ціннісних орієнтацій — планування подальшої роботи. У кінці року відбувається самопрезентація і самооцінка/оцінка роботи класного колективу, плануються завдання на наступний рік. Таким чином створюються ширші можливості для реалізації педагогічної та дитячої ініціативи, творчості на основі знання внутрішніх законів психологічного розвитку особистості. Значна увага приділяється колективним творчим справам на засадах спільного вчинку дітей та дорослих.

Робота в кожному з перерахованих напрямів складається з певної сукупності форм і способів діяльності.

Забезпечення участі батьків у життєдіяльності класного колективу здійснювалося за допомогою включення їх, зокрема, у такий вид взаємодії, як спільне планування виховної роботи у класі.

Форми роботи з батьками:

Прес-конференції: «Батьки для нас, ми – для батьків».

Дні колективного відпочинку: «День моєї дитини».

День сім'ї: «Народні цінності моєї родини».

Диспути: «Дисципліна – свобода чи необхідність», «Коли всім нам було по тринадцять».

Сімейні свята: «Без батьків немає щастя на землі», «Матусі з любов'ю».

Усі вони взаємопов'язані, доповнюють і збагачують одна одну, концентруючись в ідеї спільної вчинкової творчості навколо певного проекту, обраного як пріоритетний на певний навчальний рік (використовуються зерна педагогічної спадщини А. Макаренка та А. Захаренка).

Створюючи виховну систему в класі, класний керівник враховує інтереси учнів та їх батьків, можливості, традиції школи. Досягається поставлена мета шляхом заохочення учнів до процесу самовиховання, навчання їх під час підготовки та організації колективних творчих справ класу; багато часу приділяється морально-етичному вихованню учнівського колективу, формуванню обов'язку, відповідальності, культури поведінки.

Згуртованість учнівського колективу значною мірою залежить від особистісних якостей класного керівника, його освіченості, рівня інтелекту, педагогічної та психологічної культури, уміння спілкуватися та координувати спільну роботу учнів, вчителів-предметників, батьків тощо. Вміння згуртувати навколо себе дітей — великий дар і велика робота. Вміння захопити, повести, відкрити світ — неоціненний скарб справжнього педагога. Захоплення вчителя стає захопленням учнів. І хочемо ми того чи ні, але, оскільки діти схожі на своїх батьків, риси характеру класного керівника переходять у характер вихованців.

Вважаємо, що класний керівник повинен бути:

- професіоналом своєї справи з високим рівнем педагогічної та психологічної культури;
- організатором цікавого та змістовного життя учнів;
- кваліфікованим консультантом на різних етапах створення колективу;
- захисником дитячих сподівань.

Список літератури:

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навч.-метод. видання / І.Д.Бех. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
2. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості / І.Д.Бех // Педагогіка і психологія. Вісник АПН України. – 1997. – №4. – С.124-129.
3. Психологічні закономірності розвитку духовності особистості: монографія / М.Й.Боришевський, О.В.Шевченко, Н.Д.Володарська та ін./ За заг. ред. М.Й.Боришевського. – К.: Педагогічна думка, 2011. – 200 с.
4. Психологическая теория коллектива / Под ред. А.В.Петровского. – М.: Педагогика, 1979. – 239 с.
5. Татенко В.О. Суб'єктно-вчинкова парадигма освіти: філософсько-психологічне обґрунтування / В.О.Татенко // Зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України / За ред. С.Д. Максименка. – Т. XII. Част. 5. – К., 2010.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПОЛІТЕХНІЗМУ, ПРОФОРІЄНТАЦІЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ БАЗОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ: ІНІЦІАТИВНОСТІ ТА ПІДПРИЄМЛИВОСТІ

Принцип політехнізму сучасної школи вимагає, щоб навчання основам наук було пов'язано з життям. Досвід показує, що програма шкільного курсу хімії дозволяє найбільш повно реалізувати зв'язок теорії і практики. Так, наприклад, учні знайомляться із значенням і застосуванням різноманітних хімічних продуктів, з умовами і способами їх отримання в техніці, науковими основами сучасного виробництва і перспективами розвитку хімічної промисловості (підвищення якості і асортименту продуктів, що випускаються, комплексне використання сировини, питання економії палива і енергії в хімічному виробництві і т.д.). Всі ці питання детально розглядаються на уроках при вивченні хімічних виробництв. Крім того, в сучасних ринкових умовах виробництва, учні повинні набути знання про економічні взаємостосунки підприємств. В сучасному світі гостро стоїть питання праці і навколишнього середовища.

Принцип політехнізму школи має на увазі також профорієнтацію учнів. Профорієнтація – це цілеспрямована система психолого-педагогічних засобів, що допомагають кожному учню вибрати професію, яка в сучасних умовах би мала попит, і яка відповідала б особистим інтересам і здібностям.

Досвід показав, що краще всього реалізується принцип політехнізму, профорієнтації, економічної освіти учнів при вивченні хімічних виробництв (виробництва чавуну і сталі, сірчаної кислоти, аміаку, коксохімічного виробництва, нафтопереробного виробництва і т.п.). Звичайно, при проведенні традиційних уроків, ці теми погано сприймаються учнями, здаються їм нудними, далекими від реальності. Тому протягом декількох років я проводжу ці уроки у вигляді рольових ігор. Такі уроки імітують наукову, виробничу, соціальну діяльність людей. Моделюють різноманітні життєві і виробничі ситуації з метою вивчення нового матеріалу, його закріплення, розширення і застосування знань.

Наприклад, у 11 класі при вивченні тем «Коксохімічне виробництво» і «Нафтопереробне виробництво» я на підготовчому уроці-лекції пояснюю загальні наукові принципи хімічного виробництва: механізація і автоматизація, комбінування і кооперація, безперервність процесу, протитечія, теплообмін, збільшення поверхні реагуючих речовин, збагачення повітря киснем, застосування оптимальних умов для проведення хімічних реакцій (оптимальна температура, тиск, каталізатор), циркуляція реагуючих речовин, комплексне використання сировини, міжгосподарські економічні відносини. Обов'язково розглядаються основні напрями розвитку сучасного хімічного виробництва:

- а) зміна сировинної бази виробництва;

б) вдосконалення методів управління швидкістю хімічних реакцій в умовах виробництва;

в) впровадження новітніх методів інтенсифікації хімічного виробництва, що значно підвищують продуктивність праці (безперервність процесу, апарати великої одиничної потужності і т.п.);

г) утилізація відходів виробництва;

д) забезпечення нормальних умов праці працівників, охорони навколишнього середовища від забруднень відходами хімічних виробництв.

Учні роблять висновок, що знання наукових принципів хімічної технології дозволяє управляти реакціями у виробничих умовах і підвищувати рентабельність виробництва.

Після теоретичної підготовки учні переходять до практичної. Учні об'єднуються у дві групи, причому учні самі вибирають собі партнерів по рольовій грі. Одна група готує тему «Коксохімічне виробництво», а інша – «Нафтопереробне виробництво». Далі кожна група вибирає собі директора підприємства і розподіляє ролі і функціональні обов'язки:

1. *Директор* – загальна характеристика підприємства (розташування, характеристика продукції, сировини, актуальні проблеми виробництва);

2. *Головний інженер* (улаштування всіх апаратів, принцип їх роботи, проблеми);

3. *Технолог* (технологія виробництва, характеристика продукції, проблеми);

4. *Головний економіст, бухгалтер* (економічна характеристика підприємства, рентабельність, ціни на сировину і продукцію, виплата зарплати, перспективи розвитку підприємства, проблеми);

5. *Інженер із постачання* (характеристика сировини, види транспорту, що використовуються для доставки сировини, основні постачальники, проблеми, ціни на сировину);

6. *Інженер із збуту готової продукції* (характеристика продукції, пошуки ринку збуту, ціни на готову продукцію, проблеми);

7. *Інженер з охорони навколишнього середовища* (характеристика заходів щодо охорони навколишнього середовища, проблеми, вимоги до адміністрації);

8. *Інженер із техніки безпеки* (характеристика виробництва з погляду техніки безпеки, вимоги до адміністрації забезпечити дотримання техніки безпеки, проблеми);

9. *Голова профкому* (характеристика роботи профспілки: контроль за рівнем зарплати в галузі і на виробництві, пільгові їдальні, санаторно-курортне лікування (де, скільки чоловік оздоровлюються) і т.п.).

Вводяться також ролі *Суміжників, Інвесторів, Покупців* продукції.

Далі відбувається творчий етап підготовки до гри. Звичайно, на цьому етапі залучаються батьки (економісти, бухгалтери, інженери). Групи працюють окремо, виробляють концепцію свого підприємства, вводять нові ролі, складають сценарій рольової гри «Презентація підприємства», «Планерка в кінці кварталу» та ін (див. додаток).

Заключним етапом вивчення теми є рольова гра, яка проводиться на спарених уроках. 40 хвилин виділяється групі, що представляє «Коксохімічне виробництво» і 40 хвилин – «Нафтопереробне виробництво» (сценарії додаються). Поки виступає одна група учнів, інша група-опонент уважно

слухає, потім робить критичний аналіз діяльності підприємства, оцінює роботу учнів. Оцінку учні однієї групи одержують однакову – «загальну», оскільки, якщо хтось з членів групи припускається помилки, інший член команди повинен її виправити. Таким чином, у дітей формується колективна відповідальність за діяльність, так зване «командне відчуття».

Для об'єктивного аналізу результатів використання рольових ігор при вивченні хімічних виробництв для дослідження був обраний 11-А клас (2005-2006 н.р.). При викладанні теми “Виробництво сірчаної кислоти” були застосовані звичайні методи: лекція з елементами бесіди, доповідь учнів.

Після вивчення теми знання учнів були оцінені (див. мал.1):

Всього – 27
 На “1-3” – 3
 На “4-6” – 14
 На “7-9” – 9
 На “10-12” – 1

При викладанні тем “Нафтопереробне виробництво” та “Коксохімічне виробництво” був застосований тип уроку – рольова гра.

Після вивчення теми знання учнів були оцінені (рис. 1):

Всього – 29
 На “1-3” – 1
 На “4-6” – 0
 На “7-9” – 0
 На “10-12” – 28

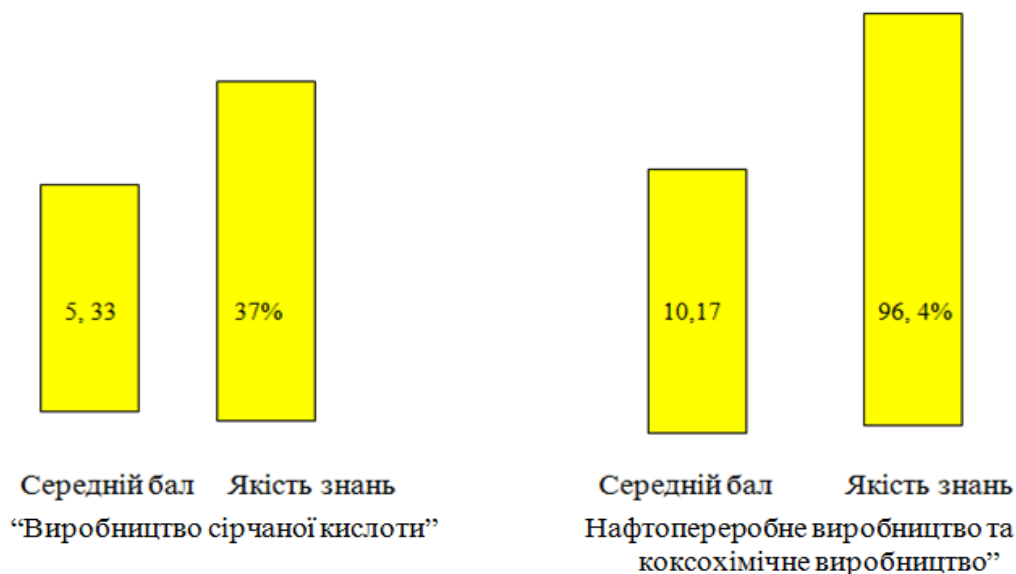

Рисунок 1 – Оцінки учнів

Досвід роботи показує, що вивчення хімічних виробництв за допомогою рольових ігор дозволяє узагальнити і систематизувати знання учнів про загальні наукові принципи хімічного виробництва, про техніко-економічні показники роботи хімічного підприємства, активізувати інтерес учнів до хімічної промисловості, суттєво підвищити якість знань учнів. Крім того, застосовуються елементи інтерактивного навчання, яке полягає в тому, що учбовий процес відбувається за умови активної взаємодії всіх учнів. Вчитель виступає в ролі організатора процесу навчання. Дуже важливо, що в процесі рольової гри моделюються життєві ситуації, спільно розв'язуються проблеми.

Все це ефективно сприяє придбанню знань, формуванню умінь, навиків, атмосфери сумісної праці.

Запропоновану методику роботи можна вважати особистісно орієнтованою тому, що вона через систему обраних педагогічних технологій дає змогу створити для:

- розвитку та саморозвитку особистості;
- реалізації себе в навчальній діяльності, виходячи з особистих здібностей, інтересів та суб'єктивного досвіду;
- розвитку пізнавальних і творчих здібностей кожного учня;
- формуванню духовно розвинutoї людини.

Досвід роботи показує ефективність застосування педагогічних програмних засобів для активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку їх самостійності в добуванні знань, формуванні інформаційної і інших базових компетентностей особистості, посиленні позитивної мотивації до навчання хімії.

Вивчення хімічних виробництв за допомогою рольових ігор дозволяє узагальнити і систематизувати знання учнів про загальні наукові принципи хімічного виробництва, про техніко-економічні показники роботи хімічного підприємства, активізувати інтерес учнів до хімічної промисловості. Крім того, застосовуються елементи інтерактивного навчання, яке полягає в тому, що учбовий процес відбувається за умови активної взаємодії всіх учнів. Вчитель виступає в ролі організатора процесу навчання. Дуже важливо, що в процесі рольової гри моделюються життєві ситуації, спільно розв'язуються проблеми. Все це ефективно сприяє придбанню знань, формуванню умінь, навиків, атмосфери сумісної праці. Таким чином, запропонована методика сприяє формуванню базових компетентностей: ініціативності та підприємливості.

Список літератури:

1. Максимов О. Педагогічна технологія: Історико – методологічний аналіз// Біологія і хімія в школі. – 2001. - № 1. – с. 7-12
2. Максимов О. Рейтинг у системі оцінювання знань// Біологія і хімія в школі. - 2010. - № 4 с. 17-20
3. Освітні технології/ За ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2001.- 256 с.
4. Подмазін С.І. Особистісно-орієнтоване навчання . – Запоріжжя: Просвіта, 2001. – 250 с.
5. С.В. Дьякович, Р.Н. Князева Профорієнтація учнів при навчанні хімії – М.: “Освіта”, 1990.
6. А.В.Мікєєв, А.А.Іноземців. Охорона природи – М.: «Освіта» 1991.
7. В.П.Діденко. Вчителі і інновації – М.: «Освіта» 1993.
8. В.А. Григорович. Вивчення хімічної технології в середній школі – М.: “Освіта” 2004
9. В.В. Волканова, Л.І. Муржа, Т.А. Мунтян. Типологічний словник уроку - «Директор школи» №№ 29-30, 2006 – м. Київ. Шкільний світ.

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЗРІЛОЇ ОСОБИСТОСТІ

Сучасне покоління функціонує в умовах соціально-економічної, духовної кризи, що позначається на ціннісних орієнтаціях, самопочутті, прагненні розвиватися, характері соціальних зв'язків. «Екзистенційна хвороба» (термін К. Карпінського) є однією з перешкод на шляху конструювання ефективної індивідуальної моделі буття, подолання життєвих проблем.

Кожна особистість реагує на труднощі по-різному: одні адаптуються до них, нічого не роблять для їх розв'язання (нон-копінг), інші намагаються подолати кризову ситуацію (обирають копінг-стратегії). Як зазначає Л. Комашко, «усередині кожної людини є необмежені ресурси, які починають виявлятися і активізуватися саме в критичних, деструктивних ситуаціях» [3]. Ця внутрішня сила, що допомагає особистості повноцінно функціонувати в умовах суспільної кризи, по-різному означена дослідниками: «пасіонарність», «особистісний адаптаційний потенціал» (А. Маклаков), «особистісний потенціал» (Д. Леонтьєв), «самоактуалізація» (К. Роджерс), «вищі форми саморуху особистості» (Г. Костюк), «самотрансценденція» (В. Франкл), «особистісний смисл» (О. Леонтьєв), «потенціал особистісного зростання» (Г. Олпорт), «мотиви зростання» (І. Кон), «відвага бути» (П. Тіпліх), «життєстійкість» (С. Мадді). Внутрішній потенціал, який допомагає зберегти людську сутність, цілісність, характеризується нервово-психічною стійкістю, адекватною самооцінкою, почуттям власної значущості для оточення, умінням ефективно спілкуватися й вирішувати конфлікти. Поняття «hardiness» (у перекладі з англійської мови «витривалість, здоров'я, стійкість, сміливість, відвага») уведено С. Мадді, який провів лонгітюдне дослідження менеджерів телекомунікаційних компаній штату Іллінойс. Життєстійкість, як зазначає Л. Комашко, – «це система переконань про себе, про світ, про відносини зі світом» [3]. Особистість із високим рівнем цієї якості характеризується «позитивним самопочуттям, емоційною стабільністю, активною соціальною позицією» [3].

У психології існує багато визначень поняття «життєстійкість», тому нами було здійснено контент-аналіз (див. таблиця 1).

У результаті контент-аналізу було виокремлено *ключові коди*: «подолання труднощів / стресових ситуацій» (6), «успіх» (4), «внутрішній баланс» (4), «ефективність» (3), «самоцінність» (2), «мотивація» (2), «психічне здоров'я» (2), «гармонія» (2), «активність» (1), «стабільність» (1), «розвиток» (1). Таким чином, подолання життєвих труднощів за умови внутрішньої мотивації, ефективної поведінки веде до особистісного розвитку, внутрішньої і зовнішньої гармонії, успіху (див. рис. 1).

На думку А. Фомінової, *життєстійкість проявляється на трьох рівнях*: особистісно-смисловому (позитивне світовідчуття, осмисленість життя,

підвищення його якості), соціально-психологічному (ефективна саморегуляція, самореалізація через адаптацію до соціуму), психофізіологічному (оптимальні реакції на стрес, здатність витримувати стресову ситуацію, не знижуючи успішну діяльність).

Таблиця 1 – Розуміння змісту поняття «життєстійкість» у психології

«психологічна живучість і розширена ефективність людини, пов'язана з мотивацією до подолання стресогенних життєвих», «показник психологічного здоров'я»	С. Мадді
«особистісна змінна, що опосередковує вплив стресових факторів на соматичне і духовне здоров'я, успішність діяльності особистості»	К. Паннапова
«основний функціональний компонент життєздатності, що зберігає стабільність системи особистості, системоутворюючим фактором, що задає параметри основних компонентів життєздатності»	К. Паннапова
«здатність особистості витримувати стресову ситуацію, зберігаючи внутрішню збалансованість і не знижуючи успішність діяльності»	Д. Леонтьєв
«здатність людини долати труднощі і перешкоди, виходячи з них більш сильною і досвідченою»	С. Кузікова
«уміння ефективного існувати всупереч життєвим перешкодам і труднощам», «здатність людини зберігати баланс між пристосуванням до нових вимог та прагненням жити гармонійно, повноцінно»	Т. Титаренко, Т. Ларіна
«визначає успішність в переборенні несприятливих труднощів життя», «hardy»-аттитюд мотивує особистість до пошуку шляхів впливу на результати стресогенних змін, «допомагає «сприймати події життя як виклики», себе – «цінною особистістю»	С. Кравчук
«важливий компонент у розвитку особистості, що дозволяє чинити опір негативним впливам середовища, надає впевненості та рішучості у власних діях, сприяє збереженню здоров'я та підтриманню оптимального рівня працездатності й активності в стресових умовах»	І. Сергєєв, О. Солодка
«інтегральна якість, що поєднує значимі для особистості цілі та цінності, самоставлення, стильові характеристики поведінки»	Л. Кузнецова
«здатність особистості переживати стресову ситуацію, зберігаючи при цьому внутрішню збалансованість, не припиняючи успішність життєдіяльності», «внутрішній ресурс, стійка та зріла система переконань, котра дозволяє успішно справлятися із складними життєвими ситуаціями»	С. Сергієнко
«уміння ефективно існувати всупереч життєвим перешкодам та труднощам, здатність людини зберігати баланс між пристосуванням до нових вимог та прагненням жити гармонійно, повноцінно»	О. Кіосєва

С. Мадді виокремив три її компоненти:

- *уключеність* (переконаність особистості, що оточуючі її цінують і поважають, упевненість у своїх силах, корисності виконуваної діяльності, суспільній значущості її результатів);
- *контроль* (установка не шкодувати сил і часу на шляху до цілі, відповідальність за власне життя);
- *прийняття ризику* (здатність бачити позитивні моменти в будь-якій ситуації, установка жити повноцінно, готовність ризикувати).

Отже, життєстійкість – це внутрішній ресурс, що допомагає ефективно реагувати на стресову ситуацію, зберігати самоконтроль, оптимізм, спонукає до розвитку якостей зрілої особистості.

Рисунок 1 - Роль життєстійкості у формуванні зрілої особистості

Список літератури:

1. Бутурлим Т. І. Формування життєстійкості старшокласників в умовах творення успішної європейської держави / Т. І. Бутурлим // Особистість та її історія: зб. матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції (16-17 листопада 2017 р.) / за заг. ред. М. В. Папучі. – Ніжин: НДУ ім. М.В.Гоголя, 2017. – С. 36 – 38.
2. Зінченко Т. А. Використання ефективних копінг-стратегій у процесі підготовки старшокласників до ЗНО з української мови та літератури: [практикум] / Т. А. Зінченко; за заг. ред. Т. І. Бутурлим. – Ніжин : Видавництво ФОП Лук'яненко В. В., ТПК «Орхідея», 2016. – 78 с.
3. Комашко Л. Життєстійкість як фактор регуляції психофізіологічного стану особистості у кризових умовах життя / Л. Комашко, А. Гусева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/480>. – Назва з екрана.
3. Титаренко Т. М. Життєстійкість особистості: соціальна необхідність та безпека / Т. М. Титаренко, Т. О. Ларіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/9065/1/Zhiznestoykost_lichnosti.pdf. – Назва з екрана.
4. Фищук Н. А. Фізкультхвилинка на уроці англійської мови як засіб гармонізації особистості / Н. А. Фищук // Актуальні проблеми та перспективи вивчення іноземної мови: досвід минулого – погляд у майбутнє: матеріали наук.-практ. конф. (Ніжин, 17 листопада 2016 р.). – Ніжин. – С. 64 – 69.

РОЛЬ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ПРОФЕСІЙНОМУ САМОВИЗНАЧЕННІ УЧНІВ

З самого раннього дитинства діти мріють швидше вирости і стати дорослими, мріють стати космонавтами, лікарями та вчителями. Питання «Ким бути?» - одне з головних питань кожної людини.

Вибір професії. «Ким стати?» Це питання задавав, задає і буде ставити буквально кожен учень школи без виключення. У сучасному світі зростає потреба вільно спілкуватися іноземною мовою, а іноді навіть на декількох. На сьогоднішній день вже ніхто не сумнівається, що вивчення іноземної мови, а часом і декількох, є життєвою необхідністю. Успішний шлях багатьох кар'єристів починається з навчання і стажування за кордоном. Престижно і перспективно здобувати освіту у ВНЗ Великої Британії, Канади, США, Польщі, Німеччини та інших розвинених країн. Знання іноземної мови дозволяє одержати доступ до іноземних сайтів і друкованих видань. З часом можна навчитися не тільки читати і писати іноземною мовою, але і думати, а отже, створювати іншомовні презентації, відвідувати міжнародні конференції та тренінги, вести ділове листування. Такі знання іноземної мови роботодавець обов'язково оцінить. Фахівці, які володіють іноземними мовами, будуть все більш і більш затребувані з кожним роком. Причому, не тільки економісти, менеджери, юристи, адміністративні працівники, а й секретарі, представники виробничих спеціальностей, навіть будівельники та різноробочі. Програмісти теж повинні з нею «товаришувати», як мінімум, щоб розбиратися в англійських програмах.

Однією з тенденцій оновлення змісту вітчизняної освіти стало забезпечення її варіативності, що проявляється у профілізації старшої школи.

Перехід від загальноосвітніх шкіл до профільних, дає можливість учням вибрати профіль споріднений до їх інтересів, нахилів, здібностей, а це в свою чергу забезпечує більш свідомий вибір професії у недалекому майбутньому.

Для ефективнішого впровадження профільного навчання з іноземної мови у навчальний процес в нашій школі реалізовані такі спецкурси, як «Країнознавство», «Література Великої Британії», «Ділова англійська мова», «Технічний переклад».

Великою проблемою для роботодавців є те, що розмовною та діловою мовою володіють багато, а ось технічна іноземна мова поширена значно менше. Тому іноземні компанії готові платити величезні гроші тим, хто нею володіє. Архітектори, будівельники, бухгалтери, хіміки, фізики, що знають іноземні мови, завжди будуть бажаними у таких компаніях. Одне з завдань цих курсів надати учню можливість не тільки поглибити знання з іноземної мови, але й відповісти на запитання: чи можу, чи хочу я цим займатися?

Найбільш важлива роль у профорієнтаційній роботі належить учителям. Щоденно спілкуючись зі школярами, оцінюючи їх знання, педагоги виявляють здібності й інтереси, знають індивідуальні особливості, родинне середовище своїх підопічних.

Основною метою вчителя-предметника при профорієнтаційній роботі є:

- знайомити учнів з різними видами труда і професії;
- вивчати їх нахили, здібності професійні інтереси, формувати у них суспільно-значущі мотиви вибору професії;
- консультувати учнів з питань, які пов'язані з продовженням навчання та працевлаштуванням.

Іноземна мова дає можливість вчителю не лише викладати відповідний матеріал, але й знайомити учнів з професіями.

Засобами іноземних мов учнів орієнтують на уміння обговорювати окремі питання економічної та господарської діяльності, а також свої ролі у сучасному технологічному середовищі, уміння розповідати про перспективи свого професійного вибору. Учень проектує власну професійну діяльність відповідно до своїх схильностей і потреб суспільства, проявляє обізнаність і своє ставлення до фінансових можливостей сучасних професій

Шкільними навчальними програмами з іноземних мов передбачені наступні теми ситуативного мовлення: “Повсякденне життя”, “Професії батьків та мої уподобання”, “Плани на майбутнє, продовження освіти”, “Техніка в побуті”, “Сучасний світ професій, вибір професії, умови роботи й вимоги до якостей людини на роботі”, “Професія, про яку я мрію”, “Іноземна мова й професія”. В ході роботи над темою “Бібліотека” вчителі іноземної мови розповідають про професію бібліотекаря, проводячи урок в бібліотеці рідної школи. Під час вивчення теми “Охорона здоров'я” створюють мовленнєву ситуацію “У лікаря”. При опрацюванні теми “Покупки” можна розказати про професію продавця. Ми намагаємося активно використовувати принцип “Улюблений предмет – основа майбутньої професії”, тому своїм прикладом вчителі іноземної мови прищеплюють дітям повагу до вчительської професії.

Які методи, форми та інноваційні технології використовують вчителі нашої школи для профорієнтаційної роботи на своїх уроках?

В 10 класі під час роботи над темою «Моя майбутня професія» вчителями англійської мови використовується проектна форма роботи, результатом якої може стати складання буклету в друкованому та електронному варіантах, в якому учні надають рекомендації щодо вибору майбутньої професії. Під час роботи над проектом використовується групова форма роботи. Дана методика сприяє розвитку навичок мовлення, вміння грамотно і аргументовано піднести досліджуваний матеріал, продемонструвати рівень культури та освіченості, працювати в колективі.

Цікавим, на наш погляд, може стати завдання щодо з'ясування учнями значень окремих сучасних і модних професій (наприклад: супервайзер, мерчендайзер, іміджмейкер, ресторатор, PR-менеджер, бренд-менеджер, маркетолог, логіст, ріелтор, трейдер, медіапланер, карвінгіст тощо), їх еквівалентів іноземною мовою, а також розподіл за типами професій. Окрім того, школярі самі зможуть доповнити список запропонованих професій іншими – сучасними і престижними. Підсумком цього завдання може стати,

наприклад, підготовка стінної газети «Професії ХХІ століття». Розповідаючи про свою майбутню кар'єру, старшокласники мають урахувати не лише свої побажання, а також особистісні дані, власні здібності, очікування, підтримку тощо.

Досить цікаво можна провести профорієнтаційний урок в 11-му класі на тему «Екскурс у професію» у формі рольової гри. Кожен учень отримує картку з назвою певної професії (журналіст, перекладач, репортер, моряк, дипломат, менеджер у готелі, працівник туристичної агенції тощо), і він має переконати всіх, що знання іноземної мови необхідне саме для цієї професії. Доречно було б, щоб розповідь школярів супроводжувалася презентацією цих професій на екрані.

В 7 класі з учнями, які вивчають англійську мову як другу іноземну, можна провести урок з елементами рольової гри на тему «Світ професій». З метою розвитку навичок діалогічного мовлення, учням пропонується підготувати рольові діалоги та інсценувати їх в групах з 2-3 чоловік. Обираючи роль лікаря, офіціанта, перукаря та інші професії, діти мають можливість усно спілкуватися в стандартних ситуаціях навчально-трудої, культурної та побутової сфер. Така методика дає можливість глибше вивчити тему, розвинути творчі здібності учнів, вчить спілкуванню, вмінню користуватися граматичними структурами, а також запобігає страху ведення бесіди іноземною мовою.

Пошуки способів, методів, прийомів успішного й радісного навчання молодших учнів педагоги нашої школи ведуть у багатьох напрямках. Так, наприклад, в 2 класі з поглибленим вивченням англійської мови, вчителями під час вивчення теми «Професії моїх батьків» за НМК “FamilyandFriends” на уроці відбувається робота з пісенним матеріалом. Діти вивчають та інсценують пісню-гру «Два добрих лікарів», в якій перераховуються всі вивчені раніше назви професій, що дає змогу закріпити лексичний матеріал в емоційній формі, активізувати лексико-граматичні структури та використовувати здоров'язберігаючі технології.

Під час опрацювання лексико-граматичних конструкцій на уроці використовуються елементи рольової гри у вигляді пальчикового театру. Діти виготовляють пальчикові ляльки для драматизації діалогу. Цей вид діяльності допомагає формувати образно-художню пам'ять учнів, розвиває смаки і почуття. Сприяє вихованню культури спілкування в різних видах колективної взаємодії, а також підтримання готовності до такого спілкування

В кінці теми, урок узагальнення та систематизації знань зазвичай проводять у комп'ютерному класі. Використовуються мультимедійні диски з лексико-граматичним матеріалом у вигляді тестів. Це дає можливість перевірити якість знань дітей. Учні виконують завдання, з теми «Професії моїх батьків». Після закінчення складання іспиту на екрані з'являється таблиця успіху. Звісно, кожен учень прагне домогтися кращих результатів. Отже, під час виконання інтерактивних завдань створюється ситуація успіху.

Ефективним і цікавим урізноманітненням профорієнтаційних уроків з іноземної мови є вміння використання прислів'їв і приказок про працю. Ознайомившись із ними, учні насамперед мають знайти правильні відповідники рідною мовою, а потім запам'ятати їх і доречно застосовувати в діалогах, розповідях тощо. Пропонуємо деякі з них англійською мовою:

1. A job done well stays well done forever.
2. People are succeed unless they have fun in what they are doing.
3. Never put off till tomorrow what you can do today.
4. Pleasure in the job puts perfection in the work.
5. Choose a job you love and you will never have to work a day in your life.
6. When people go to work, they shouldn't have to leave their hearts at home.

Існує також безліч англійських загадок про професії. Окремі з них можна запропонувати школярам з оригінальними відповідями, інші – вони можуть знайти в Інтернеті (наприклад, на сайті http://www.english-easy.info/riddles/Work_Riddles.php).

1. What is the difference between a locomotive engineer and a teacher? (One minds the train, the other trains the mind).
2. What is the difference between a dressmaker and a farmer? (A dressmaker sews what he gathers, a farmer gathers what he sows).
3. What is the difference between a fisherman and a lazy student? (One baits his hook, the other hates his book).
4. What is the difference between a gardener and a billiard player? (One minds his peas, the other minds his cues).

Сучасна методика викладання німецької мови вимагає від учнів не «сухого» вивчення теми, а саме вміння спілкуватися на будь-яку тему в будь-якій ситуації.

На уроці німецької мови в 4 класі, працюючи над темою «Професії у місті та у селі», вчителі нашої школи також використовують проектні технології. Учні малюють професії та складають про них невелику розповідь. На уроці кожен з учнів представляє обрану ним професію. В учнів молодшого віку щодо іноземної мови немає чисто прагматичних поглядів. Працюючи в школі, ми бачимо, що учні 1-4 класів люблять іноземну мову, як новий та цікавий предмет, практично не пов'язуючи з нею своїх планів. Це навчання має «ігровий характер», але не менш значущий.

Вивчаючи іноземну мову, ми повинні перш за все навчити дітей спілкуванню. Є різноманітні види діалогів, які можна використовувати на різних етапах уроку. Так працюючи над темою «Хто ви за професією?», учні 6 класу готують рольові діалоги та представляють їх класу. Учні обирають для себе ролі продавців, кухарів, лікарів та інші професії. Ці діалоги сприяють розвитку діалогічного та монологічного мовлення, формують і розвивають логічне мислення та вміння будувати зв'язне висловлювання, а головне торкаються особистості учня, того, що їм цікаво. Учні самореалізуються в діалозі, діляться своїми враженнями, що дуже важливо для сучасної освіти, яка носить особистісно-орієнтований характер.

Вчителі німецької мови та вчителі англійської мови в 11 класі проводять бінарний урок «Шлях до успіху». Дана тема тісно пов'язана з реальністю, тому що учні 11 класу є випускниками і скоро їм прийдеться обирати свій шлях у житті. В ході уроку учні разом з вчителями повинні дати відповіді на питання:

1. Що таке успіх?
2. Риси характеру успішних людей. Що відрізняє успішну людину від не успішної.
3. Які шляхи до успіху?

4. Чи всі професії успішні?

5. Успіх та щастя? Одне й те саме?

Вчителі нашого методичного об'єднання є також і класними керівниками. Ми тісно співпрацюємо з шкільним методистом з профорієнтації та між собою. Ми активно використовуємо такі види профорієнтаційної роботи як:

- проведення тематичних, літературно-художніх вечорів, усних журналів;
- екскурсії на підприємства, виставки;
- зустрічі із спеціалістами.

Отже, на сьогоднішній день вже ніхто не сумнівається, що вивчення іноземної мови, а часом і декількох, є життєвою необхідністю, так як ми практично скрізь стикаємося з необхідністю знати хоча б ази іноземної мови. Вивчення іноземної мови - життєва необхідність, є обов'язковим у сучасному світі, що є комплексом взаємопов'язаних частин, оскільки знання іноземної мови сприяє комунікації та глобальному взаєморозумінню, тому цей предмет є обов'язковим у шкільній програмі.

Іноземна мова як навчальний предмет має великі можливості, щоб орієнтувати школярів у світі професій, а також сприяти формуванню професійно важливих якостей особистості. Уроки з іноземної мови, які мають профорієнтаційну спрямованість завдяки цікавим інноваційним методам і цілеспрямованому змісту навчальних матеріалів про різні професії допоможуть учням не лише реалізувати свій інтерес до іноземної мови як навчального предмета, а також уточнити їхню готовність до вибору конкретної професії, пов'язаної (або не пов'язаної) зі знанням іноземних мов.

Таким чином, можна зробити висновок, що всі процеси навчання взаємопов'язані, жоден з них не існує один від одного ізольовано. Вчителю варто тільки зацікавити дитину предметом, наприклад, іноземною мовою, зміцнити його впевненість у власному успіху, і він (учитель) вже вплинув на все подальше життя дитини.

Список літератури:

1. Борецька, Г. Є. Сучасні технології формування англомовної компетенції в говорінні в учнів основної і старшої школи // *Іноземні мови*. - 2010. - 2. - с. 23-26

2. Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів : навчально-методичний посібник / В. Г. Редько, Т. К. Полонська, Н. П. Басай [та ін.] ; за наук. ред. В. Г. Редька. – К. : Пед. Думка, 2013. – 360 с.

3. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студентів лінгвістичних університетів і факультетів іноземних мов вищих навчальних закладів / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька [та ін.] ; під загальною редакцією С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.

4. Полонська Тамара. Професійна орієнтація учнів старшої школи засобами іноземної мови // *Міждисциплінарність як методологія гуманітарних наук: мова, освіта, культура*. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2012. – Ч. 1. – С. 128–133

*Корольова Л.М.,
заступник директора з навчально-виховної роботи,
вчитель початкових класів, вчитель-методист
Запорізький класичний ліцей Запорізької міської ради
м. Запоріжжя
luseyna.77@ukr.net*

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

*Якщо бути абсолютно логічним,
то зробити відкриття неможливо.*

А. Ейнштейн

Наш час – це час суттєвих змін у науці, техніці, інформаційному середовищі, освіті. Суспільству потрібні люди, які здатні приймати нестандартні рішення, вміють творчо мислити. Одним із пріоритетних напрямів політики нашої держави є турбота про обдаровану та талановиту молодь, її творчий, інтелектуальний, духовний та фізичний розвиток. Як зазначено у Національній доктрині розвитку освіти в Україні, «державна повинна забезпечувати ... розвиток творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості» [6]. Одним із вирішальних чинників розв'язання цих завдань є розвиток дивергентного (креативного) мислення учнів, головною характеристикою якого є креативність.

За визначенням О.В. Петровського, креативність – це творчі здібності індивіда, що характеризуються здатністю до продуктивно нових ідей і входять у структуру обдарованості в якості незалежного фактора.

Термін «креативність» має подвійне значення: творчість і створення. З етимологічного погляду, це свідчить про те, що творчість не завжди дає творчий результат, а креативність веде до створення творчого продукту.

Поняття «креативність» у контексті психологічного знання набуло значення до початку 50-х років ХХ ст. Піонером в області креативності вважають Дж. Гілфорда, який ототожнив поняття креативності та творчого мислення. Дослідження в цієї галузі проводилися вітчизняними (Д. Богоявленська, М. Гнатко, В. Дружинін, В. Козменко, С. Медник та ін.) та зарубіжними (Ф. Бартон, Дж. Гілфорд, Е. Торренс, Д. Харрінгтон та ін.) вченими.

На сьогодні існує більше ста визначень креативності. Згідно з концепціями креативності Д. Богоявленської (1983), Дж. Гілфорда (1969), Е. Торренса (1962), креативність є загальною характеристикою особистості і впливає на творчу продуктивність незалежно від сфери прояву особистісної активності [8, 2].

Дж. Гілфорд визначав, що «креативність – це процес дивергентного мислення» [8, 2]. Однак він включав до структури креативності не тільки дивергентне мислення, але й здатність до перетворень, точність розв'язку та інші інтелектуальні параметри. Цим визначався позитивний зв'язок між інтелектом і креативністю. У своїх працях Гілфорд виділяє шість параметрів креативності: здатність до знаходження і постановки проблеми; здатність до генерування великої кількості ідей; гнучкість – здатність до продукування різноманітних ідей; оригінальність – здатність відповідати на стимули

нестандартно; здатність удосконалювати об'єкт, додаючи деталі; здатність розв'язувати проблеми, тобто здатність до аналізу та синтезу [2] . Таким чином, він виділив один із аспектів креативності – креативне мислення – один із видів мислення, що характеризується створенням суб'єктивно нового продукту та новоутвореннями в самій пізнавальній діяльності з його створення. Новоутворення стосуються мотивації, мети, оцінок.

Деякі дослідники (Т. Лубарт, Р. Стенберг) виділяють загальні вимоги до процесу креативного мислення незалежно від проблеми, на яку він спрямований, а саме: зміна структури зовнішньої інформації та внутрішніх уявлень за допомогою формування аналогій і поєднання концептуальних прогалин; постійне переформулювання проблеми; застосування існуючих знань, спогадів і образів для створення нового та використання старих знань і навичок у новому ключі; використання невербальної моделі мислення; процес креативності вимагає внутрішнього напруження [8,4] . Вважаю, що ці вимоги можна задовольнити в процесі пізнавальної діяльності. Але для розвитку креативного мислення учні повинні оволодіти та застосовувати прийоми розумової діяльності.

Основна ідея мого досвіду полягає у відмові від механічного перенесення знань, у проблемно-пошуковій діяльності учнів, які йдуть шляхом наукового дослідження до формування проблем, гіпотез, пошуку шляхів їх розв'язання, формування понять та їх пояснення. Учитель здійснює супровід учнів, дає певні рекомендації, спонукає їх до творчої діяльності, демонструє певний спосіб дій. Креативне навчання передбачає індивідуально-орієнтовану роботу вчителя з учнями. Першочерговою задачею є розвиток у школярів здібностей до самостійного формування нових знань, умінь, способів дій. Головним фактором креативного навчання є ініціативність учнів. При цьому учень із об'єкта педагогічного впливу перетворюється на суб'єкт спілкування. Він відповідає за свою діяльність так само, як і вчитель за свою. Не з кожного учня можна «зробити» креативну особистість. Креативне навчання – це процес постійної співпраці вчителя та учня. Навчальний процес організовується як живий контакт партнерів, зацікавлених один в одному та в справі, якою вони займаються разом. Креативне навчання має характерну рису: навчальний процес зливається з життям, із рішенням реальних творчих задач.

Працюючи над цією проблемою, спираюся на активну модель навчання та частково на інтерактивну (робота в парах, групах), як спеціальну форму організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Використовую методи: дослідницький (3, 4 клас), частково – пошуковий (2 та кінець 1 класу).

У процесі педагогічної діяльності дійшла до висновку, що саме ігри, моделювання, розв'язування прикладних та винахідницьких задач, самостійна робота, дослідно-експериментальна діяльність, участь у диспутах, робота над проектами сприяють формуванню креативної особистості.

У кожній навчальній темі можна створити умови для креативної діяльності. За опитуванням учнів, найбільшу перевагу вони надають роботі у групах та парах, що сприяє генерації різнопланових думок та ідей (іноді

неймовірних). При цьому діти визначають, що колективна робота допомагає навчитися слухати та чути інших.

Уроки планують таким чином, щоб:

- навчальний процес мав позитивний емоційний зміст. Бо саме емоційно мотивований початок уроку сприяє формуванню творчої атмосфери. Для цього використовують афоризми, приказки та прислів'я, уривки віршів, картини відомих художників тощо, таким чином стимулюючи учнів;

- учні розуміли, що творчість починається саме із сумніву. Дієвим на даному етапі є створення проблемних ситуацій, формулювання проблемних питань, висування проблемно-пошукових гіпотез. Наприклад, під час вивчення теми «Сонце. Сонячна система» з курсу «Я і Україна. Природознавство», з учнями розглядаємо таке питання: навіщо людству сонце, та які переваги має планета Земля?

- до проблеми, яка розглядається, було б знайдено декілька варіантів рішень. Наприклад, вивчаючи додавання двоцифрових чисел, пропоную обрати декілька прийомів та випадків додавання. На даному етапі використовують загадковість, інтригу, таємничість, деяку театральність формування проблеми – це все підсилює мотивацію пошуку нових ідей;

- на окремих уроках були б присутні питання відкритого типу, однозначну відповідь на які не завжди можна знайти. Такі питання є розвиваючими. Наприклад, на уроці з «Міфів Стародавньої Греції», можливе таке питання: що надали Гераклові 12 випробувань?

- були присутні елементи винахідницької діяльності учнів, не зважаючи на те, що ті відкриття, які вони можуть зробити на уроці, давно відомі людству. Наприклад, під час вивчення теми «Будова слова. Корінь. Спільнокореневі (споріднені) слова» пропоную учням створити ряд споріднених слів, виходячи з цього на назву тих слів, які складають цю групу.

Також не відкидаю самостійне ознайомлення учнів з додатковим інформаційним матеріалом із тих тем, які вивчаються чи будуть ще вивчатися.

Пропоную розглянути декілька методичних прийомів і завдань до них, які сприяють розвитку креативного мислення. Їх можна застосовувати на уроках у початковій школі та позакласних заходах.

І. Пошук альтернатив.

Разом з дітьми прагнемо винайти найбільшу кількість різних рішень певної задачі. Пошук альтернатив може не дати результату, проте замість прийняття найбільш ймовірного варіанту виробляється звичка шукати інші можливості. З метою активізації пошуку альтернатив, висуюю учням обмеження – деяке фіксоване число альтернативних шляхів підходу до ситуації. У результаті можуть виникнути такі ситуації:

- з одного боку, учні шукають альтернативні рішення проблеми;
- з другого боку, вичерпавши ймовірні варіанти, вони намагаються досягти обмежень і при цьому вигадують штучні рішення, які іноді містять протиріччя.

Приклади:

1. Описати лід, використовуючи всю відому інформацію, отриману за допомогою органів чуття. Обмеження – 10.

Твердий, холодний, кристалічний, прозорий, без смаку, під час нагрівання перетворюється на воду, утворюється з води, може мати нерівності поверхні, сніжинки – це лід, температура завжди менше або дорівнює нулю.

2. Вправа «Літера». Тема «Маса. Одиниці вимірювання маси». Що є одиницею вимірювання маси? Як її записати? Один із учнів (або вчитель) називає елементи літери та їх розташування: ця буква складається із однієї вертикальної і однієї горизонтальної палиць. Клас записує в зошитах літеру: г.

3. Гра «Пантоміма». Учень мімікою зображає модель об'єкту чи процесу. Учні класу вгадують завдання. Така гра активізує фантазію всього класу та є ефективною у 1 – 4 класах.

4. Вправа «Пошук причин». Наприклад, вода у чайнику не кипить. Чому? Калюжі на дорозі не висихають. Чому?

5. Вправа «Третій – зайвий». Що зайве: телефон, саксофон, магнітофон?

Варіанти відповіді:

- саксофон – не є електричним приладом;
- саксофон – отримав назву за прізвиськом винахідника;
- саксофон – музичний інструмент;
- телефон – слово має найменшу кількість літер;
- магнітофон – слово має найбільшу кількість літер;
- магнітофон – відтворює звук з магнітної стрічки.

II. *Зняття штучних обмежень.*

Під час опису об'єктів чи процесів виникають штучні обмеження, які треба відкинути під час пошуку рішень. Головне – розуміння того, що будь-які припущення можуть підлягати сумніву.

1. Інтерпретація відсутньої або неповної інформації на малюнку чи в тексті. Описати об'єкт, систему, явище тощо. У цьому випадку:

- а) показую учням частину малюнка, а другу частину вони інтерпретують;
- б) даю географічний або міфологічний диктант, у якому учням треба відновити відсутні слова, фрази.

2. Моделювання за встановленими правилами. Наприклад, скласти ланцюг із об'єктів (слова, малюнки, знаки) так, щоб два сусідніх мали спільні ознаки (лід, вода, атмосфера, хмара, дощ, озеро тощо).

3. «Чомучки». До учнів ставиться питання пояснити, чому ...

- Чому колеса круглі?
- Чому 100 найменше трицифрове число?
- Чому люди не літають?
- Чому у залізниці дві рейки?

III. *Роздуми від зворотного.*

Об'єкти чи процеси розглядаються такими, як вони є, а потім – з інших позицій для того, щоб зрушити з місця під час процесу пошуку рішень проблеми.

1. Зміни словосполучення (термін): синоніми-антоніми, додавання-віднімання.

2. За ознаками об'єкту чи процесу знайти йому протилежні.

3. Складання пазлів. Картки із зображенням об'єктів, явищ, процесів розрізаються на окремі фігури довільної форми. Завдання – скласти пазли, визначити зображений об'єкт чи процес.

IV. Поділ на частини.

Під час поділу на окремі частини задачі, проблеми, об'єкту є можливість змінити й об'єднати частини в новий спосіб. Учень, маючи набір елементів, комбінує їх і створює різні об'єкти. Це сприяє розвитку логічного мислення та розвиває навички моделювання.

Можна також запропонувати учням завдання зворотного змісту: за окремими кроками алгоритму відновити саму дію.

Дуже подобається учням завдання на розгадування та складання ребусів, які розвивають навички мислення високого рівня.

VI. Встановлення аналогій.

У креативному мисленні використання аналогій сприяє постійному руху думки вперед. Сутність завдань на аналогію полягає в тому, що дітям пропоную певну систему, до якої вони знаходять аналогічну, але з іншими об'єктами. Починаючи з 3 класу, вправи на аналогію зводяться до встановлення природознавчого змісту приказок, винайдення їм аналогічних, розв'язування логічних задач, серед наданих задач знайти аналогічні та пояснити. Наприклад, пояснити природознавчий зміст приказки «Багато снігу – багато хлібу» та підібрати до неї аналогічну («Відвезеш гній у поле – матимеш хліба доволі»).

Під час роботи, зіткнулася з факторами, які заважають прояву креативних (творчих) здібностей: недостатній розвиток певних здібностей учнів; наявність таких особистісних рис, як схильність до конформізму, страх виглядати смішним у своїх судженнях та діях, побоювання робити рецензії на відповіді чи дії інших учнів із-за відплати; завищена оцінка значущості своїх власних ідей; конфлікт двох типів мислення: критичного та творчого.

Подолати вищезазначені труднощі можна створенням в пізнавальній діяльності учнів ситуації успіху та відчуття правильності виконання задачі, що досягається наявністю відповідної мотивації, певним рівнем емоціонального збудження. Учитель має кожен урок будувати так, щоб в учнів постійно був стійкий інтерес до предмета та процесу пізнання, навчальна активність, бажання творити і пізнавати. Саме креативне навчання цьому й сприяє.

УДК 371

Косова М.О.

вчитель початкових класів

Кушугумського НВК «Інтелект»

сmt. Кушугум

kosovamarina13@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ГУМАННО- ОСОБИСТІСНОГО ПІДХОДУ ДО УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

«Розвивати й виховувати в дитині життя за допомогою самого життя.»

III. Амонашвілі

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства особливого значення набуває необхідність утвердження гуманістичних цінностей добра, справедливості, честі, гідності, совісті, обов'язку, відповідальності. Гуманізація

освіти належить до визначальних цінностей, є умовою і результатом якісної шкільної освіти ХХІ століття.

Розвиток демократичного суспільства вимагає розв'язання проблем щодо виховання особистості, яка здатна не тільки створювати матеріальні блага, а й бути носієм культури, духовності, гуманізму. Сучасна школа має стати середовищем, де відбувається становлення духовно зрілої, вільної особистості, спроможної захищати загальнолюдські цінності, творити цілісний гуманний світ. В основі навчально-виховного процесу має бути особистісно-зорієнтований, гуманістичний принцип навчання, виховання та міжособистісних стосунків педагогів і учнів. Педагогічна діяльність вчителя спрямована, в першу чергу, на дитину, формування та розвиток у стосунках між вчителем та учнями гуманістичних засад: любові до людини, глибокої повага до людської гідності, позитивного сприйняття індивідуальних особливостей іншої людини, визнання її прав і свобод, бажання співчувати та допомагати іншим. Гуманістичні взаємовідносини у школі мають прийти на зміну авторитарним, маніпулятивним.

Незважаючи на впровадження у навчально-виховний процес сучасної школи ідей демократизації, гуманітаризації та гуманізації, система роботи вчителів не забезпечує результативності цього процесу, а лише обмежується окремими непов'язаними між собою заходами та засобами.

Гуманна позиція педагога полягає в тому, щоб прийняти дитину такою, якою вона вже є, з таким життям, яким вона вже живе, і включаючи в зміст своїх спілкувань з нею її життя в усіх його проявах, педагог повинен цікавитися цим життям, стати його співучасником. Це повинно проходити не тільки у вільний від роботи час і не між іншим, а в першу чергу у школі.

Якщо в класі організовано спільне життя, захоплююче і радісне, і якщо діти з великим бажанням залучаються до нього, віддаються йому всім серцем, то це аж ніяк не означає, що призупиняється в кожному з них їхнє життя. Спільне життя, спільна мета, спільна радість, спільне горе потрібно для того, щоб відкрити кожному істинне джерело для збагачення, одухотворення власного, особистого життя.

«Посміхайтесь власному Я! Посміхайтесь кожному! Посміхайтесь дітям! Посміхайтесь тому, хто не хоче посміхатися!» - говорить Ш. Амонашвілі. Однак нехай не посміхається той, хто не хоче посміхатися, хто ображений на життя, у кого характер такий – без посмішки, для кого посмішка – неприродна гримаса на обличчі. Однак, люди, які не вміють посміхатися не повинні обирати собі професію педагога, адже педагог, позбавлений посмішки, може тільки нашкодити своїм вихованцям. У посмішці міць і мудрість вчителя. Посмішка дарує дитині могутній імпульс життя. І дитині потрібно посміхатися усмішкою, що потрібна саме їй і саме зараз: «Учителю мій, посміхнися мені зараз, доки я расту і маю потребу в посмішках твоїх. І посміхнуся я тобі, коли стану дорослим, і ти матимеш потребу в посмішках моїх».

Коли зустрічаєте дітей, скажіть: «Ми чекали на вас!»

Виявляйте живу цікавість до життя дитини, до її прагнень, успіхів, невдач, до її особистісних переживань; за необхідності сприяйте, допомагайте, виражайте співчуття.

Говоріть дітям про могутність піднесеного устремління.

Помічайте й радійте, коли дитина досягає успіху.

Умійте викликати співпрацю не тільки у вчинках, а й у думках.

Розвивайте в собі великий дар терпіння. Творче терпіння творить міць, і з кожною годиною напружується дійсність.

Спілкуйтеся з дитиною, як з дорослим, від якого чекають взаємної довіри, поваги, розуміння.

Любіть сміятися разом з дітьми, веселіться, грайтеся, пустуйте разом з ними.

Своє обурення поведінкою дитини виявляйте ноткою натяку на те, що ви від неї цього не очікували, що у вас про неї більш висока думка.

Дивуйтеся, захоплюйтеся, радійте, коли та чи інша дитина робить гідний вчинок, виявляє кмітливість, мислить зосереджено.

Виявляйте своє оптимістичне ставлення до можливостей дитини, особливо коли вона переживає невдачу.

Прагніть до оволодіння витонченим виконанням педагогічних процесів.

Хіба ці рекомендації не охоплюють повної гармонії гуманно-особистісного підходу вчителя до учнів.

В освітньому процесі головною діючою одиницею є особистість учня. Окрім того, сам учень як індивід не є центром освітнього процесу. Таким центром є його особистість: особистість у минулому – особистість тепер – особистість у майбутньому. Особистість у минулому – це насамперед суб'єктивний досвід діяльності й моральних переживань учня. Особистість тепер – це особистість учня як суб'єкта діяльності і відносин, з певною системою особистісних цінностей. Особистість у майбутньому – це той "Я – ідеал", якого бажає сама особистість і соціум, зміст життєвих розумінь, планів, цілей і цінностей особистості. До цілей особистісно-орієнтованої освіти входить створення умов для розвитку моральної особистості, для формування моральних стосунків у системі суспільство – держава – природа. Гуманно-особистісний підхід до навчання і виховання забезпечує раціоналізацію можливостей кожного учня.

Виходячи з інтересів учня, рівня його знань і умінь, учитель визначає завдання занять та формує, спрямовує і коректує весь освітній процес розвитку його особистості. Відповідно мета кожного уроку при реалізації гуманно-особистісного підходу формується з позиції кожного конкретного учня і всього класу. Іншими словами, учень в кінці уроку повинен відповісти собі: чого він сьогодні навчився, чого не знав або не міг зробити ще вчора. Така постановка питання стосовно до навчання означає, що всі методичні рішення (підбір навчального матеріалу, використання прийомів, способів, методів, засобів тощо) проходить через призму особистості учня: його потреб, мотивів, здібностей, активності, інтелекту та інших індивідуально-психологічних та функціональних особливостей.

Гуманно – особистісна педагогіка заснована на класичній формулі:

«Дитина не тільки готується до життя, але вже живе...» Звідси й принцип який є стержнем освітнього процесу школи на основі гуманізму: розвивати й виховувати в дитині життя за допомогою самого життя.

Система виховання та навчання за Ш. Амонашвілі – це "педагогіка цілісного життя дітей та дорослих", яка будується на началах гуманності й віри

в дитину, вихованні творчістю і співпрацею педагогів із дітьми, де в якості педагогів розуміються також батьки. Щодо батьків, то в межах гуманної педагогіки їм потрібно зрозуміти – дитина не є їх власністю, вона скоріше гість, якого вони самі запросили. Якщо на дитину покладаються великі надії, то вони потребують і великої педагогіки. Гуманна педагогіка є педагогікою дисципліни, любов до дитини не може шкодити їй. Метою статті є аналіз концепції гуманної педагогіки Ш.О. Амонашвілі та виявлення місця й ролі толерантності в ній. Відповідаючи на питання про зміст поняття "гуманна педагогіка", сам Ш. Амонашвілі каже: "Ця педагогіка сприймає дитину такою, як вона є, погоджується з її природою. Вона бачить у дитині її безмежність, усвідомлює її і веде, готує її до служіння людству протягом усього життя. Вона затверджує особистість в дитині шляхом виявлення її свободної волі й будує педагогічні системи, процесуальність яких визначає любов учителя, оптимізм, висока духовна моральність. Вона заохочує педагогічну творчість і закликає до педагогічного мистецтва. Принципи гуманної педагогіки Ш. Амонашвілі протиставляє традиціям "авторитарної" педагогіки, у яких педагогічне мислення зводиться до "заохочення – покарання": якщо дитина вчиться і веде себе добре – заохочуємо, погано – караємо. У концепції гуманної педагогіки існує інший вимір педагогічного мислення – духовна спрямованість нагору, куди вчитель і дитина прямують разом. Цей вимір впливає з власне визначення поняття "школа". Крім поняття "школа", наголошується на певній різниці в базисних поняттях "виховання" й "освіта". Відповідно до цього, виховання повинне випереджати навчання, отримання знань. Ця думка простежується в дослідженнях й інших багатьох видатних педагогів, наприклад, Я.С. Гогобашвілі про те, що "виховання чесних і шляхетних почуттів в серцях дітей потрібніше й дорожче, ніж збагачення різними знаннями". Сила знань є нейтральною у відношенні до добра чи зла, тільки від якості серця й рівня духовності людини буде залежати, в який бік вона спрямує свої знання. Моральною основою дитячої кооперації в системі Ш. Амонашвілі є здатність радіти успіхам інших, готовність прийти на допомогу, причому не тільки в межах свого колективу: старші діти допомагають молодшим, беруть над ними шефство. Цікавими методичними новаціями у цій концепції є:

- скасування оцінок за навчання у балах;
- недопустимість порівняння дітей між собою ("він у нас найрозумніший, беріть із нього приклад" і под.);
- навчання одразу на кількох доступних учням рівнях, наприклад, читання можливе від знайомства з буквами для одних до біглого читання для інших;
- співучасть учнів у побудові уроку, у складанні завдань, утворенні власного підручника, в плануванні відповідей . З точки зору гуманно-особистісного підходу, якщо педагог, не розібравшись у реальних причинах освітнянської невдачі учня, спрямовує на нього свій гнів та обвинувачення, то це є негуманним і несправедливим. У цьому випадку навчання йде з позицій педагогічного егоцентризму, а не з позиції дитини. У таких умовах учень буде прагнути скоріше вийти з поля педагогічного впливу, ніж прагнути до нього. Тільки віра педагога в сили дитини, доброзичлива його підтримка ("я знаю, що ти зможеш"), а також критичне ставлення педагога до самого себе, постійне самовиховання й самовдосконалення надають виховному процесу діючої сили.

Тому, на мою думку, це повинно допомогти педагогам постійно знаходити шляхи виховання дитячого розуму й серця. У разі такого ставлення до себе дитина стає повноправним співучасником виховного процесу, тобто певною мірою сам собі методист, учитель, учений, винахідник. Амонашвілі Ш.О. постійно підкреслює й той безперечний факт, що головні принципи гуманної педагогіки придумав не він, вони – квінтесенція всього найкращого у світовому педагогічному надбанні. Отже, Ш. Амонашвілі проводить певну межу між поняттями "класична" і "традиційна" педагогіка. Гуманізм як світоглядний принцип є засадою "класичної" педагогіки. "Традиційна" ж педагогіка, теоретично нібито схиляючись перед надбаннями "класичної", на практиці виходить з принципів авторитаризму. Оновлення цілей, змісту, методичного забезпечення початкової освіти відкриває перед учителями 4-річної школи суттєво збагачені можливості для навчання, виховання і розвитку молодших школярів на засадах гуманної педагогіки. За останні роки у шкільній освіті виразніше утверджується гуманно-особистісний підхід до виховання і розвитку учнів як вияв практичного втілення гуманної педагогіки. Це передбачає зосередженість навчально-виховного процесу на потребах кожної дитини, всебічне вивчення і врахування індивідуальних особливостей вихованців, співпрацю всіх учасників навчально-виховного процесу.

Список літератури:

1. Амонашвили Ш.А. В школу – с шести лет. – М., 1986.
2. Белкин А.С. Ситуация успеха. Как ее создать? – М., 1991.
3. Дусавицкий А.К. Формула успеха. – М., 1989.
4. Маркова А.К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте. – М., 1993.
5. Маркова А.К., Матис Т.А., Орлов А.Б. Формирование мотивации учения. – М. 1990.
6. Онишків З.М. Стимулювання навчальної діяльності молодших школярів // Початкова школа. – 1996. - № 4.
7. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. – К., 1999.
8. Эльконин Д.Б. Психология обучения младшего школьника. – М., 1974.

УДК 37.013.43

Кравчук М.А.

*вчитель Захисту Вітчизни вищої кваліфікаційної категорії,
«Учитель-методист»*

*Комунальний заклад освіти «Спеціалізована середня
загальноосвітня школа № 142 еколого - економічного профілю»
Дніпровської міської ради
mvd_@i.ua*

ЗІРКИ ОЛІМПІЙСЬКОГО СПОРТУ З ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ

Олімпійські ігри – міжнародні спортивні змагання, які проводяться кожні два роки під егідою Міжнародного олімпійського комітету.

Олімпійські ігри зародилися в Стародавній Греції, де вони проводилися раз на чотири роки у місті Олімпія і були визначною подією в житті стародавніх греків.

Античні Олімпійські ігри проводилися в грецькій Олімпії з 8 століття до н. е. до 4 століття н. е.

Барон П'єр де Кубертен заснував у 1894 році Міжнародний Олімпійський комітет (МОК), який з тих пір став керівним органом Олімпійського руху, структура і дії якого визначаються Олімпійською хартією. [1]

Я працюю у школі, яка регулярно запрошує спортсменів, спортивних діячів, ветеранів. Все це робиться для того, щоб учні нашої школи знали історію своєї держави, знали і дотримувалися принципів здорового способу життя (два рази нашу школу відвідала знаменита спортивна організація «Street Workout»).

У 2013-2014 навчальному році нашу школу було включено до Всеукраїнської мережі шкіл Олімпійської освіти.

Дніпропетровщина протягом багатьох десятиріч була і є лідером фізкультурно-спортивного руху в Україні.

Понад 14% населення області залучено до занять фізкультурою і спортом — середній показник по Україні — 11,4% . В області культивується 75 видів спорту, в тому числі 34 олімпійських. Дніпропетровські спортсмени успішно виступають на Всеукраїнських і міжнародних змаганнях, [2].

З 1952 по 2012 рік дніпропетровські спортсмени беруть участь майже в усіх Олімпійських іграх і стали чемпіонами, призерами Олімпіад. У 2002 році 62 провідні спортсмени області стали переможцями та призерами чемпіонатів світу та Європи [3].

Спортивна Дніпропетровська область має давні традиції щодо участі своїх спортсменів в сучасних Олімпійських іграх. Починаючи з 1952 року в Іграх взяли участь 162 спортсмени регіону, які завоювали 10 золотих, 9 срібних та 16 бронзових медалей.

Серед них Олімпійські чемпіони: Людмила Гуревич (легка атлетика – 1960 рік), Раїса Курвякова (баскетбол – 1976 рік), Султан Рахманов (важка атлетика – 1980 рік), Сергій Фесенко (плавання – 1980 рік), Вадим Тищенко, Володимир Лютий, Олексій Чередник (футбол – 1988 рік), Євген Браславець та Ігор Матвієнко (вітрильний спорт – 1996 рік).

Імена переможців навечно вписані в історію Олімпійських ігор сучасності.

Першу золоту медаль Олімпіади завоювала Людмила Лисенко (Гуревич) з бігу на 800 метрів – це сталося на XVII Олімпійських іграх в Римі (1960 рік). На цих же Олімпійських іграх Вальтін Альберт у складі збірної команди Радянського Союзу з баскетболу здобув срібну винагороду.

Якщо на дебютній Олімпіаді 1952 року виступало лише четверо дніпропетровців, то потім з кожним Олімпійським чотириріччям їх ставало все більше і більше.

1964 рік, Токіо: Іван Беляєв здобув бронзову нагороду в бігу на 3000м з перешкодами.

1976 рік, Монреаль: Раїса Курв'якова (баскетбол), Юрій Зайцев (важка атлетика) – золоті медалі; Олег Молібога (волейбол), Василь Юрченко (веслування на байдарках і каное) – срібні медалі, Віктор Савченко (бокс) – бронзова медаль.

1980 рік, Москва: Султан Рахманов (важка атлетика), Сергій Фесенко (плавання) – золоті медалі; Віктор Савченко (бокс), Сергій Фесенко (плавання)

– срібні медалі, Василь Юрченко (веслування на байдарках і каное), Олена Круглова (плавання) – бронзова медаль.

Врожайними на золоті, срібні та бронзові винагороди для дніпропетровських спортсменів стали Олімпійські ігри 1988 року в Сеулі, де з 15 учасників золоті медалі завоювали футболісти команди «Дніпро» у складі збірної СРСР: Володимир Лютий, Олексій Чередник, Вадим Тищенко, Євген Яровенко; срібні медалі: Інна Фролова, Вікторія Омелянович (веслування академічне); бронзові медалі: Лариса Москаленко, Ірина Чуніховська (вітрильний спорт), Вадим Ярошук (плавання).

1992 рік, Барселона: Олена Жирко (баскетбол) – золота медаль.

1994 рік, Ліллекхаммер (Норвегія) – першою Олімпійською чемпіонкою незалежної України стала Оксана Баюл - українська фігуристка. Перша Олімпійська чемпіонка незалежної України, дворазова срібна призерка чемпіонатів Європи(1993,1994), чемпіонка світу (1993).

В Атланті 1996 року Євген Браславець та Ігор Матвієнко стали Олімпійськими чемпіонами з вітрильного спорту в класі „470”. Срібні нагороди привезли додому наші спортсменки з веслування академічного: Діна Міфтахутдінова, Олена Ронжина, Інна Фролова, бронзову – яхтсменка Руслана Таран.

В Сідней 2000 року Руслана Таран (вітрильний спорт) і Роман Щуренко (легка атлетика) були нагороджені бронзовими медалями.

З Олімпійських ігор в Афінах 2004 року з бронзою повернулись дніпропетровці, у складі четвірки парної з веслування академічного Леонід Шапошников, Олег Ликов, Сергій Білоущенко, з плавання – Андрій Сердінов.

На XXIX літніх Олімпійських іграх 2008 року в Пекіні Олена Антонова, отримала бронзову нагороду.

За всіма олімпійськими нагородами, яскравими перемогами стоїть нелегка сумлінна праця тренерів, серед них необхідно назвати заслуженого тренера Радянського Союзу Бровка Е.П. (важка атлетика), заслуженого тренера Радянського Союзу Авдієвського С.М. (бокс), заслуженого тренера України Коваленка В.В. (вітрильний спорт), заслуженого тренера України Шишканова А.П. (веслування академічне), заслуженого тренера Радянського Союзу Майзліна І.Є. (баскетбол) та інших.

На XXI зимових Олімпійських 2010 року у м. Ванкувері (Канада) представники Дніпропетровської області Катерина Костенко та Роман Талан посіли 20 місце в змаганнях з фігурного катання на ковзанах.

На XXX літніх Олімпійських іграх 2012 року у м. Лондоні (Велика Британія) область представляли 30 спортсменів, які вибороли: золоті медалі у змаганнях з веслування академічного у складі четвірки парної (Яна Дементьєва, Наталія Довгодько, Анастасія Коженкова, Катерина Тарасенко) та срібну медаль у змаганнях з метання спису (Олександр П'ятниця).

Спортивна колекція Дніпропетровського історичного музею висвітлює історію розвитку спорту на Дніпропетровщині в радянські часи (1945-1991) і на сучасному етапі. Це матеріали провідних спортивних клубів Дніпропетровщини — «Метеор», «Монтажник», «Колос». [3]

Султан Рахманов двічі ставав чемпіоном світу (в 1979 і 1980 рр.). В 1980 році виграв золоту медаль чемпіонату Європи.

Рисунок 1 – Султан Рахманов

Триразовий чемпіон СРСР 14 національних рекордів, у тому числі два світових і п'ять всесоюзних. На Олімпійських іграх 1980 року в Москві став переможцем. Він підняв 195 кг в ривку, встановивши новий олімпійський рекорд, і 245 кг у поштовху. 23 вересня 2010 року на його честь в Дніпрі встановлено пам'ятну дошку за адресою Дмитра Яворницького, б. 45б. [4]

Сергій Фесенко став володарем золотої і срібної медалей Олімпіади (батерфляй, дистанція 200 м.), чемпіон і рекордсмен Європи з плавання, призер Світу, перший український плавець — чемпіон XXII Олімпіади, заслужений майстер спорту з комплексного плавання. В наш час - віце-президент Київської міської федерації плавання. [5].

Рисунок 2 – Сергій Фесенко

Віктор Савченко - гордість нашого міста.

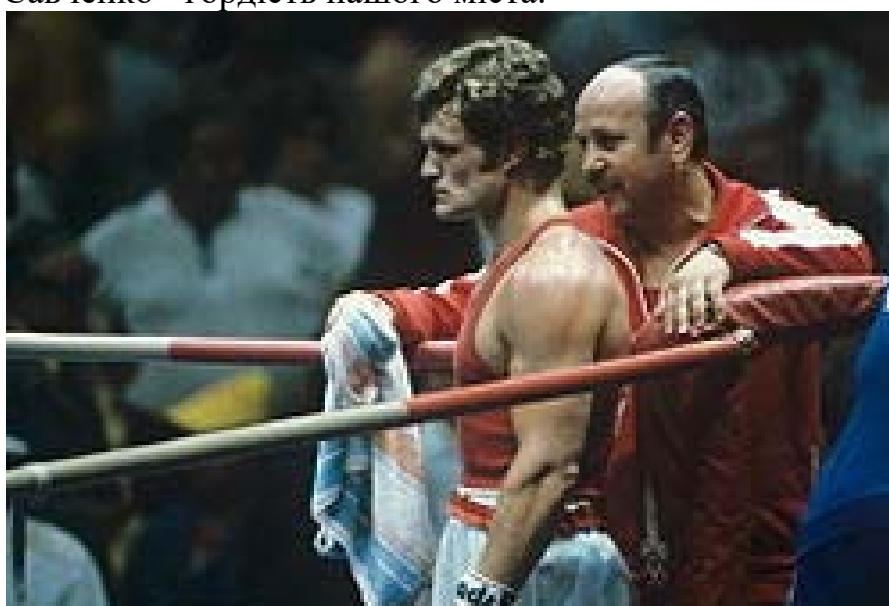

Рисунок 3 – Віктор Савченко

Боксом почав займатися в 13 років під керівництвом тренера Сергія Макаровича Авдієвського. У 1971 році Віктор домогся першого успіху - на чемпіонаті СРСР серед юніорів в Алма-Аті посів перше місце. У 1975 році на чемпіонаті Європи в Катовіце Савченко став срібним призером. Виступав за збірну команду СРСР з 1975 по 1982 рр. Провів 271 бій, здобув 241 перемогу. За високі спортивні досягнення нагороджений медаллю «За трудову доблесть». В наш час є дійсним членом Виконкому та Президії федерації боксу України, ректор Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту, доктор педагогічних наук, академік, професор.[6]

За період його керування Дніпровський державний інституту фізичної культури і спорту (ДДІФКіС) є центром науково-методичного забезпечення сфери фізичної культури і спорту придніпровського регіону і має значний вплив на розвиток фізичної культури і спорту, як у Дніпропетровській, так і в найближчих до неї областях. [7]

Найзаповітніші мрії ініціатора та засновника сучасних Олімпійських ігор П'єра де Кубертена знайшли своє відображення у формулюванні олімпізму.

«Олімпізм являє собою філософію життя, що звеличує та об'єднує в гармонійне ціле якості тіла, волі й розуму. Поєднуючи спорт з культурою та освітою, Олімпізм прагне створити спосіб життя, який базується на радощах, здобутих через зусилля, освітній цінності доброго прикладу та повазі до універсальних етичних принципів».

Спорт має дивовижні властивості. Він об'єднує людей, знайомить їх між собою, спорт зміцнює здоров'я, характер і навіть розумові здібності людей, які ним займаються, розвиває в них такі навички як швидкість, спритність, реакція, координація, витривалість, терпіння. Спорт робить людей більш стійкими до негативних факторів зовнішнього середовища. Він завжди приносить людям масу позитивних емоцій.

У зв'язку з розвитком техніки фізична праця для людини перестає мати значення. Люди в порівнянні зі своїми далекими предками стають більш немічними і тут ще до всього іншого на них дуже погано можуть впливати такі спокуси, як алкоголь, тютюн і наркотики. І вкрай не бажано піддаватися цим спокусам. І в цьому чудову роль для людини може відіграти заняття спортом, тому що він прямо протилежний цим злим факторам і спокійно може служити альтернативою, яка не дасть людині стати алкоголіком, курцем і наркоманом.

Отже, необхідно обов'язково займатися спортом і прищеплювати молоді любов до спорту та здорового способу життя.

Одним з основних принципів Олімпізму є: поєднання спорту з культурою та освітою, створення такого способу життя, який базувався б на радощах, здобутих через зусилля, виховання на основі доброго прикладу.

На жаль, результати багатьох соціологічних опитувань школярів і педагогів в Україні говорять нам про нехтування молодими людьми здоров'ям як значущою соціальною цінністю. Так, наприклад, результати опитування підлітків і керівників навчальних закладів, проведеного в 2010 році в рамках міжнародного проекту «Здоров'я й поведінкові орієнтації української молоді, що навчається», відображають далеко не кращу картину ставлення підлітків до власного здоров'я.

Тому, реалізація Олімпійської освіти у виховному процесі дітей та молоді здійснюється шляхом впровадження інноваційних проєктів, використання методичних посібників, застосування різноманітних форм поширення Олімпійських ідей.

Наші Олімпійці - це яскравий приклад не тільки патріотів нашої держави, а ще й людей, які проробили дуже кропітку роботу по досягненню таких результатів. Ознайомившись з їх біографією, ми зможемо винести для себе певні життєві уроки і натхнення до здорового способу життя та занять спортом.

До нашої школи дуже часто приїзять засновники "StreetWorkout" для залучення учнівської молоді до здорового способу життя. Після таких цікавих знайомств, історій - учні розуміють, що немає нічого неможливого і надихаються повторити даний результат та створювати свої цікаві власні методики для занять спортом.

Список літератури:

1. Вікіпедія Спосіб доступу URL: <https://ru.wikipedia.org>
2. Спортивний Дніпропетровськ. / Катеринослав — Дніпропетровськ 225 // ДН-вськ, ІМА-ПРЕС, 2001.
3. Україна Олімпійська (1952-2004). // Голос України. — 2004. — 7 вересня.
4. Інтернет-видання Путеводитель по Днепрпетровщине Спосіб доступу URL: <http://www.tourdnepr.com>
5. Фесенко Сергей — мастер баттерфляя. // Зеркало недели. — 1998. — 12 августа.
6. «Спортивний вісник Придніпров'я» (науково-теоретичний журнал Дніпропетровського інституту фізкультури і спорту. 2005, №№6, 7; 2006, №№1, 2, 3; 2006, №1.
7. Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту Спосіб доступу URL: <http://infiz.dp.ua/joomla/index.php/pro-ddifkis/slovo-rektora>

УДК 37.04

Круглополова К.О.

студентка 21 групи

Нечитайло Ю.С.

викладач психології, практичний психолог

Балаклійської філії КЗ «ХГПА»,

м. Балаклія

ylichanechetajlo87@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ МНЕМОТЕХНІКИ У РОБОТІ ВИХОВАТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА ДНЗ

Ушинський К. Д. писав: «Навчайте дитину будь-яких невідомих їй п'яти слів – вона буде довго та марно мучитися, але пов'яжіть двадцять таких слів із малюнками – і вона засвоїть їх швидко».

Мета статті – визначення варіативних підходів до роботи з дітьми дошкільного віку на основі мнемотехніки як продуктивного методу подолання порушень психічного розвитку дитини.

Враховуючи те, що сьогодні діти перенасичені інформацією, необхідно зробити так, щоб процес роботи був для них цікавим, розвивальним. Один із факторів, що полегшують цей процес, на думку С. Л. Рубінштейна, А. М. Леушіної, Л. В. Ельконіна, – наочність. Розглядання картин, предметів допомагає дітям називати їх та їхні характерні ознаки.

Використання мнемотехніки дозволяє вирішити:

- завдання на розвиток пізнавальних та мовленнєвих здібностей;
- завдання на розвиток основних психічних процесів;
- виховання морально-естетичних почуттів.

Цілі навчання мнемотехніки:

- формування асоціативного мислення;
- розвиток зорової та слухової пам'яті;
- розвиток зорової та слухової уваги;
- розвиток уяви.

Методи мнемотехніки:

1. Метод «крокетування» (від франц. «croquis» – креслення, схема, нарис);
2. Метод, що використовує образне мислення (ейдетизм або ейдотехніка);
3. Метод асоціативних ланцюжків (метод «нісенітниця»);
4. Метод трансформації (перетворення);
5. Метод Цицерона (ув'язка інформації в просторі);
6. Метод опор (числобуквенний метод).

Мнемотехнікою можна починати займатися з раннього віку, але раціональніше вводити її в заняття з дітьми 4–5 років, коли у них накопичений основний словниковий запас.

Актуальність мнемотехніки для дошкільнят обумовлена тим, що саме в цьому віці в дітей переважає наочно–образна пам'ять. Найчастіше запам'ятовування відбувається мимоволі, просто тому, що якийсь предмет або явище потрапили в поле зору дитини. Якщо ж вона буде намагатися вивчити й запам'ятати те, що не підкріплено наочною картинкою, щось абстрактне, то на успіх розраховувати не варто.

Для вихователів-логопедів не секрет, що в більшості дітей із загальним недорозвиненням мовлення поряд із порушеннями всіх компонентів мовленнєвої системи є недостатня стійкість уваги, обмежені можливості її розподілу, знижена вербальна пам'ять, продуктивність запам'ятовування. Вони забувають складні інструкції, елементи й послідовність завдань. У деяких дітей низька активність пригадування поєднується з обмеженими можливостями розвитку пізнавальної діяльності.

Людина, щоб грамотно спілкуватися, повинна мати розвинені всі пізнавальні процеси, зокрема: відчуття, сприйняття, уявлення, уява, мислення, пам'ять, увага. У сучасній психології вважають, що психічні процеси взаємопов'язані: не було б пам'яті, не було б уявлення й уяви. Осмислення інформації сприяє її запам'ятовуванню. Увага включається в пізнавальні процеси, підвищує їхню ефективність: відчуття стають виразнішими, сприйняття точнішим, поліпшуються пам'ять, мислення. Мислення і мовлення впливають на перебіг відчуттів, сприйняття, пам'яті та інших процесів.

Для формування мовленнєвих навичок у дітей продуктивними є мнемотехнічні методи й прийоми, що стимулюють розвиток усіх психічних процесів.

Мнемотехніка — це система внутрішнього письма, що дає змогу послідовно записувати в мозок інформацію, перетворену на комбінації зорових образів; це спосіб поліпшення засвоєння нової інформації шляхом свідомого утворення асоціативних зв'язків за допомогою спеціальних методів і прийомів.

Це відображення реального світу за допомогою різних символів і знаків. Адже основою розвитку розумових здібностей є опанування дитиною дій заміщення і наочного моделювання.

Мнемотехніка використовує природні механізми роботи мозку й дає змогу повністю контролювати процес запам'ятовування, збереження й пригадування інформації. Мнемотехніка забезпечує розвиток різних видів пам'яті: слухової, зорової, рухової, тактильної; мислення, уваги, уяви, мовлення.

Найбільш продуктивними прийомами мнемотехніки для роботи з дошкільниками є:

- аналогія — в інформаційних одиницях, що слід запам'ятати, знаходять спільні ознаки, властивості, якості, тенденції розвитку;

- піктограма — абстрактну або образну інформацію, що потрібно запам'ятати, схематично зображають за допомогою спрощених малюнків (образні піктограми) або малюнків, які за формою нагадують літери (буквені піктограми) чи цифри (цифрові піктограми);

- трансформація — об'єкти, що необхідно запам'ятати, перетворюються на інші за значенням та образом, легші для запам'ятовування;

- стенографіст — прийом, коди текстова інформація, що запам'ятовується, записується за допомогою окремих ключових букв, особливих знаків і цілої низки скорочень;

- синтез — об'єднують інформаційні одиниці, для яких не має значення послідовність, у єдиний інтегральний образ зі спільним асоціативним зв'язком;

- сюжет створюють асоціативні зв'язки між інформаційними одиницями, «вплітаючи» їх у сюжет оповідання, казки, притчі, розповіді тощо;

- послідовні асоціації — прийом, коли для створення асоціативних зв'язків між інформаційними одиницями, що мають чітко визначений порядок, створюють послідовні асоціативні зв'язки.

Працюючи над постановкою та автоматизацією звуків, найбільш продуктивними є прийоми «аналогії» (за звуком, за формою, за рухом).

Прийом «піктограми» є найефективнішим під час корекційної роботи над збагаченням активного словника дітей старшого дошкільного віку, розвитку граматичної будови мовлення, що дає змогу поліпшити засвоєння нової інформації завдяки розвитку образної пам'яті майбутніх школярів.

Використання прийому «трансформація» сприяє розвитку дрібної моторики пальців рук, розширенню словникового запасу дітей, розвиває творче та логічне мислення, адже для того, щоб трансформувати один образ в інший, потрібна певна аргументація.

Прийом «стенографіст» сприяє розвитку фонематичного сприймання, слухового контролю, слухової уваги й пам'яті та різних видів звукового аналізу та синтезу. У дошкільників формується вміння прискорено зчитувати скорочені

буквені записи скоромовок, чистомовок, прислів'їв, тренуючи увагу, мислення та пам'ять.

Використання прийому «синтез» є продуктивним у роботі з формування зв'язного мовлення дошкільників. Дітей спонукають до створення фантастичних розповідей, пов'язуючи декілька образів–об'єктів спільним асоціативним зв'язком.

Приєм «сюжет» допомагає під час корекційної роботи з формування зв'язного мовлення, тренує логіку, уяву, розвиває мовлення й мислення.

Застосування прийому «послідовних асоціацій» дає змогу вихователю–логопеду одночасно тренувати пам'ять, мислення та мовлення дошкільників шляхом залучення їх до активної мовленнєвої діяльності з використанням послідовних асоціацій та створенням сюжетного малюнку твору.

Мнемотаблиці–схеми є допоміжним дидактичним матеріалом у корекційній роботі з дитиною. Мнемотаблиця — це схема, в яку закладено певну інформацію.

Таблиці розроблені з урахуванням принципу інтеграції корекційної роботи вихователя–логопеда в освітній процес дошкільного навчального закладу. Також ураховується принцип тематичного концентризму, коли опанування певного обсягу навчального матеріалу підпорядковано тематичному плануванню навчального процесу.

Зміст мнемотаблиці – це графічне або частково графічне зображення персонажів казки, явищ природи, деяких дій та ін. шляхом виділення головних смислових ланок сюжету розповіді.

Протягом останніх років широко використовують авторські мнемічні схеми для заучування віршів, загадок. Дидактичний матеріал добирають відповідно до потреб у корекції мовленнєвих вад вихованців.

Поряд із цим використовують авторські мнемічні таблиці тематичного спрямування не тільки для проведення корекційної роботи, але й з метою розширення словникового запасу дітей з певної теми, розвитку вміння будувати зв'язні висловлювання.

Мнемотаблиця включає в себе таку структуру: мнемоквадрат, мнемодоріжка та власне мнемотаблиця. Робота за мнемотехнікою будується від простого до складного. Необхідно починати роботу з простих мнемоквадратів, послідовно переходити до мнемодоріжок, і пізніше – до мнемотаблиць.

Види мнемотаблиць, що використовуються в роботі з дітьми дошкільного віку, такі: розвиваючі та навчальні.

Щоб скласти мнемотаблицю, потрібно:

1. Мнемотаблиця може бути намальована від руки або складена з картинок, як колаж. На початковому етапі навчання краще малювати невеликі за обсягом таблиці–стрічки, розташувавши 3–4 малюнки в ряд. Дітям цікаво розфарбовувати їх, а пізніше й підказувати вам свої ідеї для малюнка.

2. Розбити розповідь на частини, визначаючи важливі моменти (кожні 2–3 слова), розкреслити аркуш паперу на квадрати;

3. Намалювати на кожен такий момент картинку (описуючи іменники або прикметники);

4. Незрозумілі слова (дієслова або питання) по можливості зобразити або просто поставити знак «?». Це треба буде прокоментувати дитині.

Різні загадки чи казки легше й веселіше сприймаються маленькими дітьми, якщо вони розібрані на ситуації й зображені на малюнках. Потім дитині пропонується запам'ятати описане й розповісти поетапно, дивлячись на малюнки. При цьому у дитини в голові відбуваються такі процеси: розгляд малюнків та розуміння того, що на них зображено, перекодування інформації з візуальної в образну, зіставлення малюнка з поняттям, складання розповіді по малюнках, запам'ятовування розповіді або вірша.

Починати працювати з мнемотаблицями з дітьми краще з віку 4 років, коли у них уже сформований початковий словниковий запас. У цьому віці можна навчати дітей правил, орієнтуючись на таблиці. Це можуть бути алгоритми одягання. Також існують мнемотаблиці з правил дорожнього руху, щоб дитина швидше засвоїла ці правила.

Можна складати ребуси, загадки або мнемотаблиці з математики. В останньому випадку досить намалювати цифру, а в іншому квадраті – картинку, яка зображує це число. Надалі у дитини відкладається в пам'яті відповідна картинка, коли він бачить цифру.

Для того, щоб пробудити у дітей інтерес до мнемотехніки, орієнтований на наочно-образне мислення дітей дошкільного віку, також полегшити засвоєння дітьми інформації, а саме в короткий проміжок часу вивчати вірші так, щоб процес вивчення вірша був цікавим для дітей, пропонуємо схему вивчення вірша за допомогою мнемотаблиці.

Крок 1. Читаємо вірш та формуємо загальне уявлення про його зміст.

Крок 2. Зображуємо текст вірша у вигляді асоціативних малюнків та скорочених записів, використовуючи низку мнемотехнічних прийомів.

Крок 3. Читаємо вірш без тексту, зважаючи винятково на створені асоціативні малюнки; у разі виникнення помилок чи неточностей коригуємо зображення.

Крок 4. Пришвидшуємо читання вірша за асоціативним малюнком, доки він не читатиметься «на одному подиху», тобто швидко й без пауз.

Крок 5. Читаємо вірш за асоціативним малюнком виразно та з інтонацією.

Крок 6. Запам'ятовуємо створені асоціативні малюнки й читаємо вірш напам'ять, згадуючи асоціативні образи.

Отже, використання мнемотехнічних прийомів позитивно впливає на якість та ефективність роботи вихователя–логопеда дошкільного навчального закладу.

Список літератури:

1. Варій М.Й. Загальна психологія: [4–те вид., виправл.і доповн. підруч.] / М.Й.Варій – К. : Знання, 2014. – 1047 с.
2. Сергєєнкова О. П. Загальна психологія. Навч. посіб. / О.П. Сергєєнкова, О.А. Столярчук, О.П. Коханова – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 296 с.
3. Максименко С. Д. Загальна психологія : підручник, 2–ге вид., переробл. і доп./ С. Д. Максименко, В. О. Зайчук. – Вінниця : Нова Книга, 2004. – 704 с.
4. Мнемотехніка – технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти [Електронний ресурс] : Режим доступу: http://www.yrok.net.ua/load/dovidnik_vchitelja/mnemotekhnika/mnemotekhnika_tekhnologija_efektivnogo_zasvoennja_informaciji_v_umovakh_suchasnoji_osviti/281-1-0-6104

5. Мнемотаблиці для дошкільнят в малюнках – які вони бувають та як ними користуватися [Електронний ресурс] : Режим доступу: <https://maminyzaboty.com/mnemotablitsy-dlya-doshkolnikov-v-kartinkah.html>

УДК 37.013

Кульбачна А.П.,

*вчитель початкових класів, вчитель-методист
КЗШ «Криворізька загальноосвітня школа №41»
м. Кривий Ріг*

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК ДУХОВНОЇ СКЛАДОВОЇ ЗДОРОВ'Я

Перед сучасною школою постає завдання виховати особистість, здатну до життєтворчої діяльності. Така особистість зуміє правильно обрати свій шлях у житті, зважаючи на власні можливості; буде ставити перед собою завдання самовдосконалення й саморозвитку, що стане запорукою успіху в різних сферах діяльності. Сучасний світ пред'являє високі вимоги до діяльності людини, конкурентоспроможною може бути лише по-справжньому компетентна особистість, здатна знаходити правильні рішення у конкретних життєвих ситуаціях. Саме ці пріоритети лежать в основі реформування сучасної загальноосвітньої школи.

Заняття № 1

Тема: Що таке «добре», що таке «погано»

Мета: вчити розрізняти поняття «добре» і «погано»; виховувати почуття порядності, милості, терпимості у ставленні до близьких і чужих людей привертати до першооснов – Добра та Любові; вчити протидіяти злу; розвивати ідею самопізнання дружнього ставлення, толерантних стосунків.

Обладнання:

1. Плакат зі словами:

Сказав мудрець:
- Живи, добро звершай,
Та нагород не вимагай!
Лише в добро і вищу правду віра
Людину відрізняє від мавпи і від звіра.
Хай оживає істина стара:
Людина починається з добра.

2. Вислови:

- *Люби ближнього свого, як себе самого.
- *Стережися злого, чини добре.
- *Як хочеш, щоб з тобою чинили люди, так і вчиняй із ними.
- *За добро добром платять.
- *Життя дано людині на добрі справи.

Хід заняття

I. Організація заняття

II. Актуалізація опорних знань

- Діти, а чи знаєте ви, що таке добро, а що таке зло? Адже людина протягом усього свого життя повинна прагнути робити добро для тих, хто її оточує.

III. Повідомлення теми і мети заняття

- Сьогодні на уроці ми будемо вчитись розрізняти, що таке «добре», що таке «погано»

IV. Основна частина занять

Бесіда.

- Що таке добро?

Добро - це, насамперед, щастя усіх людей. Коли зробити добро людині, їй буде приємно, але й нам також.

Добрим бути просто чи непросто?

Не залежить доброта від зросту.

Як людей полюбиш – пошануєш,

Силу для добра в душі відчуєш.

Доброта з роками не старіє,

Доброта від холоду зігріє.

І якщо вона як сонце світить,

То радіють і дорослі, й діти.

- Діти! Хоч у вас за плечима зовсім небагато життєвого досвіду кожний прийдешній день ви повинні прожити у добрі, у пізнанні цього неповторного світу. А зараз ми поміркуємо над життєвою ситуацією.

Одного разу старенька мама приїхала до свого сина, який жив у великому місті. Привезла із села яблук, груш і запашну паляницю. Син запросив матір на прогулянку. Гуляючи вулицями міста, старенька часто зупинялася. Дух запиняло, бо вже і здоров'я не те, також від радості, що знаходиться поруч з наймилішим сином. Наблизившись до скверу, син запропонував матері сісти. Сам відійшов, сказавши, що зараз повернеться. Але... Вечір... Може в цей час по телебаченню оголошують про те, що розшукують дитину, яка не повернулася додому. Але ніхто не скаже, що розшукують стареньку матір... Коли стареньку запитали, як вона сюди потрапила, то та відповіла, що заблукала, нічого не сказавши про сина. Мати запевняла себе, що її син вчений, він не міг її залишити. Їй і в голову не приходила думка, що він залишив її назавжди, давши в руки буханець хліба.

- Чи є серце у такої людини?

- Якщо є, то яке воно?

- Чи можна про таку людину сказати, що вона добра?

V. Фізкультхвилинка:

Раз, два, три, чотири!

Потягнулись і простягнулись,

Пригнулись, розігнулись...

П'ять, шість, сім, вісім!

Наші м'язи всі проснулись,

Наші губки посміхнулись!

VI. Закріплення вивченого

Гра «Якщо ти добра людина, то повинен...»

Умови гри. Якщо людина повинна робити те, що я називаю, то ви плескаєте в долоні, а якщо ні, то ніхто нічого не робите.

*Робити комусь зле, якщо цього ніхто не бачить.

*Допомагати мамі мити посуд.

*Не вмиватися.

*Берегти рідну природу та охороняти її.

*Шанувати працю інших людей.

*Галасувати, коли хтось відпочиває.

*Бути вихованою, стриманою.

*Обманювати, сваритися, хвалитися.

*Насміхатися з чужого горя.

*Добре вчитися, багато читати.

*Не слухатися батьків.

*Ділитися тим, що в тебе є.

*Ображати інших.

*Спати на уроках.

*Красти.

*Захищати слабшого.

*Допомагати друзям у біді.

- Бачу, що ви знаєте, що має робити добра людина. Іноді вистачає доброго слова, щоб звеселити людину, зробити їй приємно або навіть допомогти у біді.

ЗНАЮ

ВМІЮ

ЦІНЮЮ

VII. Висновок заняття.

- У кожної людини є свій Ангел-охоронець, який охороняє нас в біді. Якщо людина робить добрі справи, то Ангел радіє. А якщо ні – плаче, тужить, втрачає свої сили. Я бажаю вам, щоб ви робили тільки добро, щоб ваш Ангел-охоронець завжди радів і приходив на допомогу у складну годину.

Заняття № 2

Тема: Добре жити з добрими людьми

Мета: формувати переконання про те, що добре жити з добрими людьми; розвивати оцінні навички; виховувати бажання творити добро.

Обладнання: малюнок сердечка із написом «добре», запис на дошці, оповідання В.Сухомлинського «Прогулянка до лісу», аркуші паперу, кольорові олівці.

Хід заняття

I. Організація класу

II. Повідомлення теми і мети заняття

Що означає слово «добре»? Яких людей ми називаємо добрими. На які справи здатна добра людина? Кого із тих людей, з якими зустрічаєтесь щодня, ви можете назвати добрими?

III. Вивчення нового матеріалу

1. Заповнення тематичної павутинки.

Твори добро та будь завжди привітна.

Дитино! Ти приходиш для добра.

Любов у серденьку хай сонцем квітне.

Збагнути це тобі уже пора.

Отже ми своє сердечко повинні наповнювати добрими справами, бути щедрими на гарні слова.

2. Робота над оповіданням В.Сухомлинського «Прогулянка до лісу».

Одного вихідного дня пішли в ліс сім'єю батько, мати, п'ятикласник Толя й чотирирічний Саша. У лісі було гарно і весело. Батьки показали дітям галявину, на якій цвіли конвалії. Поряд із галявиною ріс кущ шипшини. В ньому зацвіла перша квітка – запашна рожева. Вся сім'я сіла під кущем. Батько читав цікаву книжку. Раптом заgrimів грім, упали перші великі краплини, а потім полив дощ як із відра. Тато віддав свій плащ мамі, і дощ їй був не страшний. Мама віддала плащ Толі, і йому був не страшний дощ. Толя віддав свій плащ Саші, і дощ йому був не страшний. Саша запитав:

– Мамо, чому це так: вам віддав плащ тато, Толі віддали свій плащ ви, а мене накрити своїм плащем Толя? Чому кожен не надів свій плащ?

– Кожний повинен захищати того, хто слабший, - відповіла мама.

– А я чому нікого не захищаю? – запитав Саша. Отже, я – слабший?

– Якщо ти нікого не захищаєш, ти справді найслабший, - усміхаючись, відповіла мама.

– Але я не хочу бути найслабшим! – рішуче сказав Саша.

Він підійшов до куща шипшини, відгорнув полу плаща і накрити рожеву квітку: злива вже відірвала дві пелюстки, квітка поникла – слабка, беззахисна.

– Тепер я не найслабший, мамо? – запитав Саша.

– Так, тепер ти сильний і мужній, - відповіла мати.

1. Гра «Добрі справи моїх друзів та членів сім'ї». (Розповіді дітей)

2. Обговорення життєвих ситуацій.

3. Літературне лото. Гра «З якої це казки?»

Він звирят усіх лікує,
Від халепи їх рятує,
І зайчат, і мавпеняти,
Бегемотів і тигренят,
Вилікує він за мить
Все, що в звірів заболить,
Наш добрий лікар... (Айболить)

Сидить півник на печі,
Їсть смачненькі калачі,
Тут лисичка прибігає,
Півника мерщій хапає,
Біжить котик рятувати,
В лиса півника забрати.(Котик і Півник)

Вигнав дід козу із хати,
Тай пішла вона блукати,
В зайця хату відібрала.
Всі козу ту виганяли.
Рак козуню ущипнув –
Зайцю хатку повернув. (Коза-дереза)

IV. Закріплення матеріалу

- Отже, від сьогодні ми всі стаємо членами товариства «Добро»
Давайте складемо правила, за якими житимемо. (Відповіді дітей)

ЗНАЮ

ВМІЮ

ЦІНЮЮ

VII. Висновок заняття.

- Чому слово «добро» записане в сердечку?

Список літератури:

1. Балашов Л. Етика. Навчальний посібник. – Київ, 2011.
2. Богуш А. Етичні бесіди в початкових класах. – Київ, 2010.
3. Науково-методичний журнал «Початкова школа», 2009.

УДК 371

Куш О.В.,

заступник директора з НВР

Володимирівський навчально-виховний комплекс

«школа I-III ступенів – гімназія «Успіх»»

Запорізький район Запорізька область

ekusch27@gmail.com

РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ ДЕМОКРАТІЇ ТА ВИХОВАННЯ СВІДОМИХ ГРОМАДЯН

Процес становлення незалежної демократичної України з її прагненням стати повноправним членом європейської спільноти передбачає всебічне утвердження в суспільному та індивідуальному бутті цивілізованого життя на основі загальнолюдських цінностей та духовних, моральних і культурних засад життя українського народу. Сучасний зміст виховання в Україні — це науково обґрунтована система загальнокультурних і національних цінностей та відповідна сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і держави, інших людей, природи, мистецтва, самої себе [1].

Інтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, європоцентричність, пробудження громадянської і громадської ініціативи, виникнення різних громадських рухів, розповсюдження волонтерської діяльності, які накладаються на технологічну і комунікативну глобалізацію, міграційні зміни всередині суспільства, ідентифікаційні і реідентифікаційні процеси в особистісному розвитку кожного українця, відбуваються на тлі сплеску інтересу і прояву патріотичних почуттів і нових ставлень до історії, культури, релігії, традицій і звичаїв українського народу [2].

Організація виховної роботи у Володимирівському навчально-виховному комплексі здійснюється відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання молоді, Основних орієнтирів виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України, Методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах, методичних рекомендацій з питань організації виховної роботи, річного плану роботи закладу та спрямована на досягнення головної мети - підготовки учнів

до повноцінного суспільного життя, яке передбачає виконання ролей громадянина, трудівника, громадського діяча, сім'янина, товариша [3]. Педагогічний колектив закладу активно працює над впровадженням проблемної теми «Виховання соціально-адаптованої особистості, здатної до самовиховання, самовизначення, самореалізації, орієнтовану на загальнолюдські цінності», спрямовуючи свою діяльність на виконання основних завдань:

- утвердження в свідомості й почуттях учнів патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;
- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;
- культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережливого ставлення до природи;
- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;
- створення умов для формування позитивних якостей особистості в процесі різноманітних видів трудової, навчальної, позашкільної іншої діяльності, що сприяють інтелектуальному, морально-етичному, естетичному розвитку, виробленню стійкості до негативних впливів;
- виховання свідомого ставлення до особистого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я учнів.

Відповідно до Концепції «Нова українська школа» одним з ключових компонентів нової школи є наскрізний процес виховання, який буде невід'ємною складовою усього освітнього процесу і орієнтуватиметься на загальнолюдські цінності, зокрема:

- морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей),
- соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність);
- повага прав людини, демократії, підтримки добрих ідей[4].

Школа – це своєрідна модель суспільства, яка допомагає учням зрозуміти сучасний світ, налагодити і зміцнити зв'язки з місцевою громадою, міжнародною спільнотою. Ми повинні допомогти учням повірити у свій потенціал та вміти його реалізовувати. Тому одним з важливих кроків щодо позитивних змін у виховній системі закладу стало приєднання Володимирівського навчально-виховного комплексу до мережі Всеукраїнської програми "Демократична школа", яке відбулося 1 лютого 2017 року. Мета участі - відкритість та зв'язок школи з іншими учасниками процесу соціалізації (сім'єю, дитячими і молодіжними громадськими організаціями, засобами масової інформації, церквою та ін.), зв'язок шкільного колективу з місцевою громадою, участь у спільних з нею соціальних, культурних, природоохоронних акціях; виховання в дітей толерантного ставлення до різних світоглядних,

політичних доктрин, релігійних переконань, забезпечення діяльності у школі різних молодіжних громадських організацій [5].

Навчання демократії в школі – це формування знань учнів про демократичні інститути та процеси, це створення умов, за яких адміністрація, вчителі, учні та їх батьки будуть безпосередніми учасниками демократичного процесу, практикуватимуть демократію в усіх сферах шкільного життя. Першим кроком до демократичних змін стала поїздка директора НВК до м. Києва на конференцію- відкриття другого циклу Програми. Ана Перона-Ф'ельдстад, виконавчий директор Європейського центру імені Вергеланда, побажала успіху керівникам навчальних закладів другої хвилі у їхній ролі "агентів змін" з втілення на практиці цінностей прав людини, демократії та верховенства права.

В лютому 2017 року команда Володимирівського НВК «Успіх» взяла участь у базовому тренінгу в м. Харкові «Всеукраїнська програма «Демократична школа» - 2017-2018 навчальний рік», де вони отримали знання про Хартію Ради Європи, освіту демократичного громадянства (ОДГ), освіту з прав людини (ОПЛ), навчилися аналізувати права дитини та можливості їх реалізації, створювали модель випускника, отримали інструментарій демократичного розвитку школи.

Вже в березні 2017 року на базі Володимирівського НВК «Успіх» відбувся перший тренінг з освіти для демократичного громадянства та з прав людини за Всеукраїнською програмою "Демократична школа". Упродовж сесії учасники шкільної спільноти ознайомилися з основними принципами та напрямками впровадження демократичних змін у навчально-виховний процес. Приємно, що зустріч відвідали всі охочі: представники школи (учні, вчителі, адміністрація і батьки), методист відділу освіти, молоді та спорту Запорізької РДА, а також представники громадської організації «Меценат України». Під час серії запитань-відповідей від тренерок програми Оксани Полівчак та Катерини Зезюліної присутні мали змогу визначити свою роль та мотивацію до участі в процесі демократизації школи.

Друга зустріч відбулася в квітні 2017 року під керівництвом тренерів Всеукраїнської програми «Демократична школа», під час якої ми здійснювали планування роботи школи за певними рівнями стандартів на наступний навчальний рік. Приємне та цінне спілкування у форматі учні-вчителі-батьки-громадськість продемонструвало готовність та зацікавленість усіх учасників тренінгу до демократичних змін у навчальному закладі. Провідними сферами змін було обрано демократизацію освітнього середовища та врядування, а також активізація ОДГ\ОПЛ.

Вересень 2017 року для наших вихованців був не тільки початком нового навчального року, а ще й продовженням співпраці з тренерами Програми. Через симуляційну гру «Учнівське самоврядування в дії» учасники вчилися організувати роботу органів учнівського самоврядування відповідно до своєї ролі. Мета-план «Школа і громада об'єднують зусилля задля розвитку» дав можливість дітям розробити план змін взаємодії школи та громади, пошук можливих шляхів співпраці в громаді. Вчителі були активними учасниками сесій «Дискусійні питання» та «Навчання через досвід»: покращили свій

професійний педагогічний рівень, опанували методику Д.Колба, висунули пропозиції щодо того, як використовувати цикл Колба в школі.

Ми переконані, що лише завдяки діалогу та спільним зусиллям кожного учасника навчально-виховного процесу, зможемо створити новий демократичний освітній простір у нашій школі. Ми хочемо йти в ногу з часом та європейськими стандартами не лише на папері, а й у реальному житті. Дитина має не просто ходити до школи, а відчувати себе рівноправним партнером дорослих і також впливати на навчально-виховний процес. Тоді й ставлення до навчання буде іншим. Виклики сучасного суспільства вимагають від нас здобуття нових навичок та об'єднання зусиль для досягнення мети.

Список літератури:

1. Основні орієнтири виховання учнів 1-12-х класів загальноосвітніх навчальних закладів України. Програма – Київ, 2007.
2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді.
3. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах
4. Концепція Нової української школи.
5. Брошура «Демократична школа. Європейський центр імені Вергеланда» - 2016.

УДК 371

Ліворук О.А.,

директор

Якименко В.П.,

заступник директора з навчально-виховної роботи

Канівської гімназії імені Івана Франка

Канівської міської ради Черкаської області

м. Канів

petrovnav@ukr.net

ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛИ ТА СІМ'Ї ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА

Сучасна система освіти та виховання мають чітко виражену мету, що визначається потребами суспільства – соціальне замовлення. За останні роки в українському суспільстві сталися колосальні зміни: відбулася переоцінка цінностей, з'явилися нові зовнішньополітичні виклики, нові реалії. Тож Україні потрібен патріот, відданий загальнодержавній справі зміцнення країни, інформована, компетентна, спроможна приймати самостійні рішення дієва особистість. Кожен навчальний заклад повинен стати осередком становлення громадянина-патріота. Це вимога часу.

Процес становлення національної свідомості й самосвідомості починається вже від народження, тому основоположним чинником цього процесу є сімейне виховання. І тому саме в співпраці з батьківським колективом можливе повноцінне національне виховання в школі.

Т.Усатенко зазначає, що «родина виховує члена держави, нації, школа – розвиває його». Сучасні вчені педагоги також займаються визначенням понять "патріотизм", "патріотичне виховання". Дослідження проблеми патріотичного

виховання школярів ґрунтується на фундаментальних працях у галузі національної системи виховання, концептуальних положеннях національної освіти та виховання(А.Алексюк, І.Бех, О.Вишневський, Т.Усатенко).

Першооснови патріотичного виховання були закладені в народній педагогіці, значення якої висвітлюється в роботах О.Любара, В.Мацюка, В.Пугача, М.Стельмаховича, Д.Федоренка.

Кінцевим результатом системи патріотичного виховання повинні стати духовний і культурний підйом, зміцнення держави та її економічна стабільність.

Провідні тенденції освіти у світі пов'язані з ідеєю створення умов для розвитку особистості. Потреба в самореалізації - одна з провідних потреб особистості, що є внутрішнім стимулом людської діяльності. Створення освітнього середовища для розвитку особистості, здатної до самореалізації - основне завдання сучасної школи.

Канівська гімназія імені Івана Франка – осередок формування громадянина-патріота. Заклад включено у Всеукраїнський експеримент «Упровадження науково-педагогічного проекту «Школа майбутнього» (2016 – 2020 рр.). Наказ МОН України від 04.03.2016 р. № 216 «Про проведення всеукраїнського експерименту з упровадження науково-педагогічного проекту «Школа майбутнього». Визначено інноваційний розвиток навчального закладу за напрямком громадянська освіта.

Гімназія імені Івана Франка є учасником Всеукраїнського проекту «Розвиток соціальної згуртованості суб'єктів освітнього процесу». (Наказ МОН від 05.08.16 № 951 , додатковий протокол №5 від 26.01.2017).

На формування особистості молодшої людини впливає багато чинників, серед яких найважливішими є сім'я і школа. Більшість ціннісних установок дитина отримує в сім'ї, а переступивши поріг школи, розширює світогляд, отримуючи нові можливості для соціалізації та самореалізації. Значення сімейного виховання у розвитку особистості надзвичайно важливе, адже батьки є першим оточенням дитини, в якому вона здобуває життєвий досвід, знання про себе, пізнає навколишній світ, «тут проходить її громадське становлення, формується світогляд та естетичні смаки» [2, с. 41].

В умовах сучасного реформування освіти перед школою постають нові завдання — створити оптимальні умови для навчання і розвитку особистості, здатної продукувати оригінальні ідеї, критично мислити, приймати нестандартні рішення. У центрі навчання має бути інтерес, пізнавальна активність школярів, позитивне ставлення до процесу й результатів своєї праці. Необхідно стимулювати інтелектуальний і творчий пошук, вміння бачити проблеми та шляхи їх розв'язання. Для сучасних дітей важливий пріоритет відносин співробітництва, співтворчості.

Сім'я разом зі школою створює той найважливіший комплекс факторів і умов виховного середовища, який визначає ефективність всього освітнього процесу. Дотримання принципу єдності сім'ї і школи є обов'язковим у сучасній школі. Школа повинна бути логічним продовженням родинно-сімейного виховання, педагоги мають працювати в тісному контакті з батьками, налагоджувати взаємозв'язок між школою і родиною.

В.О.Сухомлинський стверджував: «У сім'ї шліфуються найтонші грані людини-громадянина, людини-трудівника, людини-культурної особистості. Із сім'ї починається суспільне виховання. У сім'ї, образно кажучи, закладається коріння, з якого виростають потім і гілки, і квіти, і плоди. Сім'я – це джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави. На моральному здоров'ї сім'ї будується педагогічна мудрість школи» [1, с.6].

Головними завданнями спільної діяльності навчального закладу і сім'ї з питань вирішення проблем навчання, виховання і розвитку дітей можна виділити наступні: інтеграція зусиль сім'ї і педагогічного колективу в діяльності щодо розвитку особистості дитини; забезпечення участі батьків в організації навчально-виховного процесу і шкільному самоврядуванні; мотивацію батьків до вивчення науково-методичної та психолого-педагогічної літератури з проблем розвитку та виховання дітей; підвищення психолого-педагогічної культури батьків, поповнення арсеналу їх знань, вмінь і навичок виховної взаємодії з дітьми; підвищення відповідальності батьків за виховання дітей; створення системи просвітницької роботи, спрямованої на підвищення правової культури батьків; презентації успішного досвіду сімейного виховання; підвищення рівня поінформованості батьків з проблем формування здорового способу життя, профілактики асоціальної поведінки та поширення шкідливих звичок, репродуктивного здоров'я дітей та молоді, організації змістовного сімейного дозвілля; залучення батьків до виховної роботи з дітьми та молоддю; надання психолого-педагогічної підтримки та допомоги проблемним сім'ям [3, с.20-21].

Партнерські відносини між вчителями та батьками повинні бути міцними та різнобічними, адже саме в період навчання в школі динамічно формується не тільки інтелектуальна основа особистості, але й її моральні якості.

Отже, успішний розвиток дітей значною мірою залежить від дружної і злагодженої виховної роботи школи і сім'ї. Цю істину повинні добре засвоїти не тільки вчителі, а й батьки. Так само як і діти, батьки повинні жити життям школи, в якій навчається їхня дитина, регулярно відвідувати батьківські збори, обмінюватися своїми думками і спостереженнями з педагогами. Саме такі завдання і намагаємося реалізувати у Канівській гімназії імені Івана Франка, включившись до Всеукраїнського проекту «Розвиток соціальної згуртованості суб'єктів освітнього процесу».

Вчителі, зі свого боку, велику увагу приділяють налагодженню співпраці з батьками, підтримують тісний контакт, проводять індивідуальну роботу. Батьківські збори завжди тематичні, присвячені кожного разу новій темі з питань виховання дітей. Навіть традиційні загальношкільні батьківські збори проводимо, запрошуючи батьків не як пасивних слухачів, а як активних учасників, наприклад, з презентацією своєї моделі сімейного виховання, демонстрацією сімейних традицій. Така робота є дуже важливою і для педагогів, і для батьків.

Батьки, зі свого боку, беруть активну участь у житті гімназії, підтримуючи своїх дітей і вчителів у всіх починаннях. Це дуже допомагає, від цього виграють всі: батьки задоволені, бо їхні діти в надійних руках, діти спокійні, бо батьки говорять про школу позитивно (а це для дітей важливо!), а вчителі в таких умовах просто щасливі.

Поряд із традиційними формами роботи з батьками є й нетрадиційні, які, на нашу думку, мають величезний позитивний вплив на формування особистості учнів гімназії. Відомий факт, що учні підсвідомо повторюють те, що роблять їхні батьки, а не те, що вони говорять. Моралізаторство вже давно втратило свою актуальність. Головне – дія, позитивний приклад. А особливо це цінно тоді, коли батьки діють спільно зі школою, підтверджуючи важливість навчання та виховання.

Батьки ніколи не стоять осторонь від усіх заходів, які проводяться в гімназії: чи це благодійний захід, чи науково-практична конференція, чи поїздка на екскурсію, чи проведення загальношкільних заходів. Як-от святкування 90-річного ювілею нашого навчального закладу. Школа має свої давні традиції, які й досі підтримуються. Про це розповіли випускники різних років, колишні директори, вчителі. Співпраця педагогів з батьками завжди була пріоритетною у справі виховання учнів. Батьки активно долучилися до організації та проведення свята, а також підготували чудове художнє привітання школі.

Традиційним є проведення напередодні Дня міста загальношкільного заходу «Сорочинський ярмарок по-канівськи», в рамках якого проводиться благодійний ярмарок, виставка «Дари осені» та концертна програма. Звичайно, активну участь разом з дітьми беруть батьки: у приготуванні виробів на ярмарок, на виставку дарів осені. Але вироби – це тільки вершина айсбергу, а за нею важливіше – спільний час, проведений з дитиною за корисною справою: по-перше, дитина оволодіє певними уміннями, по-друге, під час роботи поділиться з батьками всіма своїми переживаннями і радощами, по-третє, візьме участь у загальношкільному заході і таким чином відчує свою значимість.

Не менш цікавим є проведення спільного туристичного походу для учнів 8-11 класів, в рамках якого проводиться конкурс на облаштування наметового містечка, естафета «Козацький гарт», конкурс кашоварів. Спільно з вчителями пліч-о-пліч працюють батьки. Діти здобувають корисні навички поведінки під час проведення дозвілля на природі: прибирати за собою територію, бережливо ставитись до природних ресурсів.

Любов до Батьківщини починається з любові до батьків, рідної вулиці, школи, міста. Важливим виховним заходом, який проводиться спільно з батьківським колективом, є традиційне свято – День гімназії. Цього дня вчителі, учні та батьки приходять до школи святково вбраними. Захід проводиться навесні на подвір'ї гімназії. У програмі заходу – урочисте відкриття свята, концерт, у якому беруть участь ансамблі вчителів, батьків, учнів, спільні виступи батьків та бабусь з дітьми. Атмосфера святкова, позитивна.

Після концертної програми батьки проводять для учнів, вчителів та батьків цікаві майстер-класи: «Золота намистина», «Спорядження для дайвінгу», «Лялька-мотанка», «Прикраси з ниток», «Прикраси з овочів», «Смішні обрАзи», «Цукерка-сюрприз» та ін. Особливо цінною є взаємодія вчителів, батьків та учнів. Учні із захопленням і великим задоволенням беруть активну участь у проведенні майстер-класів.

Наступний етап – квест «Пошук скарбів» та спортивна естафета. Члени учнівського самоврядування активно долучилися до складання маршруту та завдань для квесту. Особливістю проведення є залучення до кожної із команд 5 учнів різного віку, 2 батьків та 1 вчителя. Кожна команда спільно виконувала поставлені завдання, спільно переживала за результат, а учні разом з тим набували важливих навичок взаємодії в команді.

Батьки активні й під час проведення благодійних акцій. Це дуже важливо, адже, як правило, благодійність передбачає збір коштів або речей, яких діти не мають. Тому без розуміння батьків ця робота взагалі б не мала успіху. Завдяки цьому діти вчаться бути людьми, співчувати та надавати реальну допомогу тим, хто її потребує.

За підтримки батьків гімназисти мають значні досягнення всеукраїнського та міжнародного рівнів у рамках проекту «Ми патріоти України»: учасники студії естрадного співу гімназії стали учасниками IV Всеукраїнського відкритого фестивалю-конкурсу військово-патріотичної пісні «Пам'ять серця» (травень 2017), нагороджені грамотою Міністерства освіти і науки України та Міністерства оборони України.

У травні 2017 року учні гімназії стали учасниками II Міжнародного проекту-конкурсу «Тарас Шевченко єднає народи», організованого міжнародною лігою «Матері і сестри – молоді України» та Київським національним університетом імені Тараса Шевченка.

За сприяння місцевої влади влітку 2017 року гімназисти стали учасниками міжнародного молодіжного культурного форуму в Польщі. В молодіжному культурно-спортивному таборі у м. Члухів учні гімназії представляли Україну, її традиції, культуру.

Участь у таких масштабних проектах стала можливою за підтримки батьків гімназистів та громади міста.

Отже, співпраця родини і школи має ґрунтуватися на взаємоповазі, рівноправному партнерстві. Батьківсько-педагогічний колектив має бути єдиним організмом, об'єднаним спільною метою, гуманними стосунками та високою відповідальністю.

Центром концепції розвитку гімназії імені Івана Франка як закладу нового типу є патріот, творча та обдарована особистість, тобто така, яка самостійно обирає свої дії та рішення, досягає високого рівня розумового розвитку й професійної майстерності, здатна до науково обґрунтованих і виражених дій у нестандартних ситуаціях, усвідомлює відповідальність перед собою, родиною, колективом і суспільством.

Пройде зовсім небагато часу і ми зможемо впевнено сказати, що випускник гімназії, випускник Нової української школи – особистість, патріот, інноватор. Для цього вже сьогодні маємо вагомі підстави....

Список літератури:

1. Батьківські збори / Т. В. Виноградова. – Х.: Вид. група «Основа», 2006. – с. 237.
2. Дворук О. І. Процес виховання очима дитини / О. І. Дворук; Відп. ред. Г. В. Луценко // Педагогіка та конкретні методики. – Черкаси: «Родзинка», 2006. – С. 109.

3. Оржеховська В.М. Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології і моделі. – Х.: Видавництво «Точка», 2007. – 192 с
4. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський - К. : Радянська школа. - 1978. - 263 с.
5. Цуркан Л. Форми роботи з батьками / Людвіга Цуркан // Директор школи. – 2010. - №5. – С.56-59.

УДК 371.487

*Матвійчук О.Б.,
директор школи, учитель-методист
Горбик В.К.,
учениця 9-Б класу
Конопської спеціалізованої школи II-III ступенів №2
м. Коноп
konotop.school2@gmail.com*

ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТІВ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В КОНТЕКСТІ ГУМАННОЇ ПЕДАГОГІКИ

Однією з визначальних умов побудови Нової української школи є запровадження педагогіки співробітництва. Найбільш повно вирішенню цього завдання сприяє гуманна педагогіка, яка вносить докорінні зміни в життя школи. Однак, вона потребує від усіх учасників навчально-виховного процесу значних зусиль для створення нового освітнього простору. Вирішення цього питання стає можливим за умови визначення специфіки всіх учасників навчально-виховного процесу: дітей, учителів, батьків.

У формулі Нової української школи особливий акцент зроблено на наскрізному процесі виховання, який формує цінності. У даному напрямку проводяться дослідження багатьма науковцями. Однак, питання розкриття ролі й сутності суб'єктів навчально-виховного процесу по формуванню системи цінностей в контексті гуманної педагогіки залишаються мало дослідженими.

Загальновідомо, що дитина не може виховувати сама себе. Без вихователя вона не набуде якостей, необхідних для життя в соціумі. Як справедливо зазначає Ш.О. Амонашвілі, фундаментальною основою сутнісно-образної відповідності в Освіті є Дитина й поруч дорослий. Автор пише: «Дитина в змозі створити навколо себе відповідні за суттю й за образами умови, щоб виявити й розкрити свій Образ. Потрібні співробітники Творця – батьки, учителі, дорослі люди. На допомогу їм приходить гуманна педагогіка, яка є «сокровенною наукою про турботу й стурбованість дорослих про кожну дитину, що прийшла в земне життя, і через неї – про долю людства» [8, с.57].

Метою статті є розкриття особливостей суб'єктів навчально-виховного процесу в контексті гуманної педагогіки.

Як свідчать результати досліджень праць Ш.О. Амонашвілі, чільне місце в педагогічних роздумах відводиться дитині, яку він, по-перше, справедливо вважає явищем у земному житті. Автор переконаний, що дитина народилася тому, що так мало статися. На його думку, дитина повинна знайти свій відрізок шляху сходження та вдосконалення душі й дати поштовх до зміни

суспільства. Отже, цілком справедливими є слова Ш.О. Амонашвілі щодо дитини як «відродженого нового Буття, тієї, хто діє в Істині» [2, с.65].

По-друге, кожна дитина – носій своєї місії. На Землі з порожніми руками не народжується жодна з них. У кожній є свої можливі дари Духу для людей, і якщо дитина втілить їх у дійсність, це й буде її шляхом удосконалення та сходження. Усвідомлення єдності й цілісності Всесвіту дає нам можливість правильно зрозуміти слова Ш.О. Амонашвілі: «майбутнє покоління чекає достойних плодів наших місій, тоді воно ще успішніше буде вдосконалюватися та залишить наступному поколінню свої дари Духу» [8, с.4].

По-третє, дитина – носій великої енергії Духу, яку не можна виміряти. «Дитина може все, – стверджує автор, – потрібно тільки виховати її гідно». Ш.О. Амонашвілі справедливо називає Дитину істотою космічною, яка є мікрокосмосом і виношує в собі могутність і безмежність макросвіту. Вона, як людина Духу, спрямована до охоплення всього Космосу, пізнаного й непізнаного» [8, с.36].

Автор підкреслює, що дитині притаманні «прагнення до одухотворення своєї людської цінності. Відчуття володіння необмеженою енергією Духу живить усі прагнення» [2, с.17]. Енергія духу проявляється та стверджується в думці, почутті, свободі вибору, волі, пізнанні, прагненні, мовленні, любові, вірі, бажанні, стражданні, сенсі життя, служінні тощо.

Природа представлена в дитині в усій своїй повноті. Вона дає їй поштовх до розвитку, дорослішання та свободи.

Безперечно, «культура – основне джерело гуманізації людської історії» [2, с.17]. Краса й Знання – основи всієї Культури, і саме вони мають визначальний вплив на історію людства. І кожна дитина несе в собі частку загальнолюдського. Як стверджує Ш.О. Амонашвілі, «у надрах «чаші» душі Дитини від початку вже сяє зародок зерна Культури» [7, с.27]. Дитина за своєю суттю прагне до вдосконалення, її духовний світ є дуже динамічним. Незважаючи на те, що дитина володіє волею й свідомістю, нерідко найкращі спонукання майже не сприймаються нею. Але вона беззастережно має вірити, що вони освітлюють її внутрішній світ, з вдячністю приймати їх, прямувати за ними, і тоді, як стверджує Ш.О. Амонашвілі, «цей невидимий процес руху до самовдосконалення буде безперервним» [7, с.39]. Отже, автор робить правильний висновок, що «спрямованість до світла є природним станом її Духу, станом Духу всього людства» [2, с.17]. Тому, у той чи інший час, зерно Культури дасть свої паростки. Дитина дарує нам надію на краще.

Слід зазначити, що вчителі й батьки також мають плекати в собі культуру, бо без цього неможлива взаємодія між усіма суб'єктами навчально-виховної діяльності. Аксіомою в педагогіці стало висловлювання Ш.О. Амонашвілі, який стверджує, що «Культура виховується культурою» [7, с.35].

Духовність дитини без культури не формується. Прояви культури різноманітні. Наприклад, «культура в духовному прозрінні – через мовлення, потрібно нести іншим радість і заспокоєння, повідомляти знання та закликати до світла». «Мовленням, – стверджує Ш.О. Амонашвілі, – очищається духовний світ» [7, с.32]. Із цим важко не погодитися. Найголовніше, щоб паростки культури кожної дитини з'являлися, змінюючи на краще навколишній світ, бо «культура означає панування Світла» [7, с.33].

Цікавою видається думка Ш.О. Амонашвілі з приводу місії дитини, який зазначає: «Діти приходять у цей світ земний, щоб виправити те, що зіпсували дорослі» [7, с.33]. Ще більше горизонтів для співпраці відкриває твердження автора, який говорить, що «до кожного дорослого приставлена дитина, а то й армія дітей, яким доручено допомогти дорослому згадати, хто він є» [7, с.33].

У вчителя, як суб'єкта навчально-виховного процесу в контексті гуманної педагогіки, Ш.О. Амонашвілі виділяє такі риси характеру, як: доброта, щирість, відданість. У своїх роботах він показує, як добро вчителя впливає на формування сприйняття дитиною всього світу. У свою чергу, щирість виступає важливою умовою духовного єднання вчителя й дитини. А відданість зміцнює надію на порятунок й дозволяє дитині почуватися в безпеці. Тож справедливими є слова: «Учитель будує в собі Храм Серця й веде учнів до того, щоб вони теж будували в собі цей Храм» [3, с.108].

Ш.О. Амонашвілі вироблено ряд заповідей для вчителів і батьків, без яких він вважає неможливим реалізацію задач гуманної педагогіки, а саме: віра в безмежність дитини, як і в безмежність Всесвіту, багатоманітність Природи; віра вчителя у свою Іскру Божу; віра в Силу Гуманної Педагогіки – Педагогіки Світла, без якої Дитині важко буде досягнути свою сутність.

Автором також визначено низку законів для вчителя, за якими він пропонує діяти: закон любові, що орієнтує любити кожну дитину, незалежно від проявів її поведінки, рис характеру, при цьому Любов визначається Ш.О. Амонашвілі як перетворювальна сила Духу й Серця; закон розуміння дитини, за яким ми маємо сприймати її такою, якою вона є; закон оптимізму, що стосується кожної дитини без виключення, оскільки автор не безпідставно вважає, що «віра в Майбутнє – творець теперішнього» [8, с.41].

Особливого значення Ш.О. Амонашвілі надає «законам Прекрасного» [8, с.43] – законам Щирості, Серця, Блага, Світла. Важливо, наголошує автор, щоб дар учителя був прийнятий дитиною. Для цього необхідно дарувати змістовні знання, доносити до дитини прекрасні уроки, спрямовувати її до вдосконалення, одночасно вдосконалюючись самому; наповнювати дитину Світлом, коли й сам наповнився ним. Усвідомлення краси вчителем – важливий фактор його педагогічної діяльності. Автор закликає допомагати дитині, співчувати, дарувати, виховувати, навчати, любити. «У любові Дитина знаходить удвічі більше джерело зростання» [10, с.6].

Ш.О. Амонашвілі позиціонує вчителя як «...надсуспільне явище, поводитися суспільства, художника життя» [7, с.33]. Особисті невдачі й негативні обставини життя мають слугувати стимулом прагнення до кращого. Прагнення змін повинне сприяти наближенню майбутнього, де представлена краса Культури. Автор наголошує: «Ці старання й будуть Культурою Освіти, це й буде вихованням Культури» [7, с.40]. Він не безпідставно закликає вчителів не нав'язувати дитині своїх думок, прагнень. Автор глибоко переконаний, що думки дитини є глобальними, більш чистими, ніж думки дорослих. Отже, учитель має робити все можливе, щоб побачити в Дитині рятівника Світу. Учитель повинен оновлюватися сам, щоб разом з дитиною змінювати світ на краще.

Ш.О. Амонашвілі пише: «Виховання культури – це доля вчителя» [2, с.33]. Культуру в дитині вчителю не потрібно насаджувати. Головне завдання – розвивати, формувати її свідомий образ у Дитині.

Процес виховання є непомітний, він має йти від серця вчителя до серця дитини. Отже, учитель повинен володіти так мистецтвом виховання, коли «і вихователь не думає, що виховує, і вихованець не відчуває, що його виховують, але цей процес усе ж таки здійснюється» [7, с.36]. Учитель повинен усвідомлювати, що час найскладніших подій разом з тим є часом піднесення духу сильного, щирого, прекрасного» [7, с.40]. Піднесення духу і становить силу культури, є «ствердженням Культури освіти, у якому процвітає педагогічний гуманізм» [7, с.42]. Отже, питання зміцнення сили духу є першочерговим, адже кожен педагог має стати «учителем культури» [7, с.44].

Ш.О. Амонашвілі наголошує, що «культура освіти не залежить від часу й обставин, від умов життя. Вона залежить лише від Свісті вчителя» [7, с.44]. Тому Віра, Духовність, Свобода, Думка визначають діяльність педагога.

Батьки є суб'єктом навчально-виховного процесу. У гуманній педагогіці їм належить особлива роль. Одним з найголовніших завдань є виховання в дитині Культури, яку Ш.О. Амонашвілі визначає як Сутність, Дух, Сенс, Причину, Істину, Світло, Шлях виховання та освіти» [7, с.36]. Велика увага має бути приділена батьками розвитку вміння поводити себе таким чином, «щоб явища їхнього життя склалися у фокусі, у якому стягуються й плавляться крупинки культури» [7, с.34]. І тоді вони зможуть зрозуміти місію дитини. Дуже часто причини неслухняності, свавілля дітей криються в поведінці дорослих, які застосовують подвійні стандарти: одне говорять, інше роблять. Корупція, хабарництво, бездуховність, у цілому, безкультур'я, на жаль, є ознаками світу дорослих, світу батьків, які виховують дитину. Дитина чинить опір різними способами, нагадуючи, що дорослі не можуть звертати зі шляху вдосконалення й розвитку. Як справедливо зазначає Ш.О. Амонашвілі, «рідко буває, коли дорослі здогадуються про простягнуту з Небес дитячу руку й хапаються за неї обома руками. І яке ж тоді буває торжество культури» [7, с.35]. Практика показує, що батьки часто ігнорують допомогу, відкидаючи «небесну дитячу руку, і тоді руйнується вся педагогіка, рветься зв'язок між Небом і Землею» [7, с.35].

У своїх працях Ш.О. Амонашвілі проводить думку, що життя вчителя – це подвиг. Щоб створити гуманний освітній простір, щоб суб'єктивне освітнє поле вчителя стало радісним для учнів, Ш.О. Амонашвілі пропонує вчителю стати «героем духу». Цілком справедливо, він вважає, що в цьому його призначення. Кожен учитель повинен розвинути в собі здатність мислити духовно й героїчно, а не вважати себе «маленькою» людиною, від якої мало що залежить. Завдання вчителя – надати допомогу дитині в розкритті Небесного Образу, утвердження в ній Світла.

На вчителя покладено важливий обов'язок – нести відповідальність перед Богом за виховання дитини, навчитися «жити героїчно, мислити героїчно, стверджувати героїчне» [8, с.58].

Учитель має себе постійно готувати до здійснення мужніх учинків, навчати й виховувати учнів, виходячи з високих ідеалів та на власний ризик. Ш.О. Амонашвілі стверджує, що вчителі «приречені бути Героями Духу» [8,

с.57]. Будучи скромним і ввічливим, учитель має героїчно нести «в Духові своєму ношу Світу» [8, с.58]. Йому має бути притаманна героїчна свідомість, яка допомагатиме при вирішенні будь-яких життєвих ситуацій. Важливим для вчителя вмінням виступає опанування співробітництвом з іншими педагогами, оскільки це «створює дуже потужну енергію духовності, яка є невидимою силою освічення внутрішнього світу учнів» [8, с.58].

На вчителя покладено важливу місію виховання дитини. Для того, щоб вибудовувати суб'єкт-суб'єктні відносини, учитель має розуміти виховання як категорію Вічну й Вселенську. Таке бачення є органічним у контексті визначення школи як «сходів для духовного сходження людини» [8, с.49]. Учитель, як Герой Духу, повинен допомогти дитині зробити вибір на користь духовного. Не можна не погодитися з Ш.О. Амонашвілі, який стверджує, що вчитель – носій «Божественних сходів» [8, с.49], він сприяє розвитку в дитині духовності, веде по сходах, є її шляхом. Але й сам на цьому шляху вдосконалюється, збагачуючи вчительське мистецтво досвідом. «Де педагог разом зі своїми учнями, там і школа», – робить обґрунтований висновок Ш.О. Амонашвілі.

Отже, учитель і учень, як суб'єкти навчально-виховного процесу, тісно між собою пов'язані. Ш.О. Амонашвілі пише: «Учитель і поруч Учень. Немає вчителя без учня й учня без учителя». Аналізуючи значення цих слів, автор робить припущення, що вони мають спільне буквосполучення «уч», що означає Любов, Світло, Життя. І тому органічним і правильним вважається твердження, що «Учитель є Духом, який творить, випромінює та дарує Світло, Життя, Любов, Мудрість, Знання. А Учень є Духом, який шукає, приймає Світло, Життя, Любов, Мудрість, Знання» [8, с.51].

Цікавою та сповненою глибоким змістом є трактування Ш.О. Амонашвілі поняття «виховання» – живлення духовної осі образами Добра, Духовності, Пізнання, Героїзму, Радості, Співчуття, Краси знань. Це відкриває дитині можливості краще пізнати свою сутність, дати відповідь на вічне запитання: заради чого вона з'явилася на цей світ. Є цілком очевидним, що діти Світла несуть свою місію й новий спосіб життя, чим прискорюють еволюційний розвиток людства. Дитина – це носій Вічності, вона з'явилася в цей світ з призначенням нести людям свої дари Духу та знайти собі шлях сходження. У Дитині – безмежність» [8, с.43].

Саме вчитель має допомогти дитині в цій нелегкій праці всвідомлення своєї сутності. Ш.О. Амонашвілі наголошує: «Освіченим буде той, хто найбільш повно проявив свій образ або прагне до його прояву...» [8, с.52].

Аналізуючи засади гуманної педагогіки, ми бачимо, як народжується освіта, спрямована в Майбутнє. І в даному контексті трактування уроку «як дару вчительського Духу» [8, с.53] є органічним продовженням теми взаємовідносин учня й учителя, який «знає таїну Неба й Землі, Душі та Серця» [8, с.53].

Учень, який приймає сердечний дар учителя серцем, відкриває в собі нові можливості для розвитку духовності. «Урок – це зустріч Учителя й Дитини, час особливого піднесення, у якому дитина наповнюється Світлом від Учителя, отримує натхнення й спрямовується для розповсюдження у світі своїх дарів духу» [4, с.43]. Говорячи про урок, Ш.О. Амонашвілі зазначає, що благородство

уроку не має меж. І важко не зрозуміти ключову роль учителя в ньому. Адже на педагога покладена велика відповідальність за долю кожної дитини. Розуміння вчителем важливості реалізації дитиною своєї місії наповнює урок глибоким змістом. І тоді, як зазначає Ш.О. Амонашвілі, «загоряться в учнів і Серце, і Думка та спрямують його до пізнання Неба й Землі, до пізнання самого себе, призначеного для Неба й Землі. Урок є спільністю Вчителя з Учнем» [8, с.54].

Мета уроку – не просто набуття суми знань. Це – «міра людства й мрія кожного з батьків» [8, с.59]. У гуманній педагогіці такою мірою є Благородна Людина.

Ш.О. Амонашвілі наголошує: «Благородство – той стан Духу, який перебуває у віках. Благородний той, хто стверджує в роді своєму Благо» [5, с.59]. Виховати благородного учня може лише благородний учитель.

Знання, які учні набувають у школі, є дорогою в Майбутнє. Тому вчитель, як справедливо зазначає Ш.О. Амонашвілі, «зобов'язаний обдарувати своїх учнів Вищими, Прекрасними знаннями – етичними, науковими, духовними» [8, с.60]. Такими знання стають завдяки доброму серцю й душі людини. Тож моральність і духовність мають бути притаманними як учителю, так і учню.

Важливим для вчителя й учня є набуття мудрості, щоб не лише здобувати, відкривати знання, а й «приборкувати їх силою свого Духу та Культури. Приборкані Духом і Культурою знання роблять цивілізацію духовною та культурною» [8, с.61]. Посмішку Ш.О. Амонашвілі вважає особливою мудрістю. Вона робить дитину відкритою до Світла» [5, с.19]. Учитель, який «обдаровує дитину посмішками любові і розуміння», [5, с.20] разом з нею прагне високого. Недаремно Ш.О. Амонашвілі вбачає в посмішці творчу силу освіти. Дитина потребує посмішок учителя, як у майбутньому будуть потребувати посмішки від дитини дорослі.

Для учнів, як і для батьків, важливо, щоб учитель був героєм Духу. Діти чекають таких учителів, люблять їх, знаходять з ними спільну мову, розвивають духовність, наслідують їм. Якими пророчими є слова Ш.О. Амонашвілі: «Життя героя веде людство. Як виток сходжень, як міра прекрасного, як спонука мужності – так звучить голос справжнього героїзму» [8, с.61].

Беззаперечно, родина – опора майбутнього. У подальшому «не тільки батьки будуть виховувати своїх дітей, але й діти виховуватимуть своїх батьків і допомагатимуть їм стати все вище й вище в духовному й моральному відношенні..., не перестаючи духовно прогресувати, батьки будуть підніматися до рівня дітей, будуть розуміти їхні прагнення й іти рука в руку з ними спільно для творчості й оновлення життя» [9, с.106]. Реалізація батьками ідей гуманної педагогіки сприятиме побудові саме таких відносин між батьками і дітьми.

Ш.О. Амонашвілі глибоко переконаний, що любов Матері не повинна обтяжувати Дитину, а бути скоріше «джерелом чистої енергії для розвитку її духу й здібностей» [9, с.107]. Батька автор називає «образом Творця. Він має допомагати духовному прозрінню дитини й шукати власного прозріння теж». [6, с.26]. Батьки мають прикладати багато зусиль для з'ясування сутності Дитини і її вдосконалення. Тож батьківське виховання – це всвідомлений процес, який починається з віри батьків в Дитину, у те, що вона може все. Поєднання любові та вимогливості є важливою умовою побудови гармонійних стосунків. Ш.О. Амонашвілі пише: «Чиста велика любов народжує шляхетність

духу, яка може переродити людину, любов є Істиною. Радість є особливою Мудрістю. Ласка є частиною правди» [9, с.109]. Автор пропонує батькам вилучити з лексикону всі слова-заперечення, оберігати Дитину від лихослів'я, утвердження самотності, розвивати любов до безперервних знань. Особливий акцент Ш.О. Амонашвілі робить на вихованні серця. Це означає не лише наповнення його світлими образами, а й установлення особливого зв'язку між учителем і учнем. «Потрібно, щоб Серце вчителя доторкнулося до Серця учня, зачепило його, відкрило його, пробудило в ньому почуття, привернуло їх до себе. І лише тоді образи відобразяться в розумі Серця як бажані, як очікувані, тобто, як їжа для Серця, для Духу. І найважливіше, щоб образи пройшли через Серце вчителя й щоб на них нанизувалися всі кращі емоції серця» [1, с.48]. І тоді знання, які вчитель піднесе учням, будуть іти від серця, і учні зможуть сприймати їх душею. Автор зазначає, що вогонь Серця робить людину невразливою, і вона легко долає перешкоди. У полум'ї Серця згорають ненависть, лицемірство, зло, а виплавляється Доброта, Вдячність, Любов. Отже, Серце забезпечує зв'язок між світом Земним і Духовним. Немає освіти й виховання без Серця. Потрібно йому давати постійну роботу. Це стосується й учня, і вчителя, і батьків.

Велика увага має бути приділена батьками створенню сприятливої родинної атмосфери, до якої дуже чутлива дитина. Необхідно вчасно приділяти увагу розвитку обдарованості дитини, щоб не втратити її через помилки у вихованні. Необхідно виявляти повагу Дитини в ставленні до вчителя. Давати Дитині уявлення про чудовий світ за допомогою піднесених образів. Ш.О. Амонашвілі зазначає: «Виховання буде повним, якщо зможе піднести привабливість духовного, морального блага. Дбайливе виховання відкриває можливості правильної освіти. Родина повинна перейнятися розумінням величезної важливості освіти для сьогодення та майбутнього дітей» [9, с.107].

Отже, урахування особливостей суб'єктів навчально-виховного процесу в контексті гуманної педагогіки – це запорука реалізації завдань Нової української школи, де на першому місці має бути виховання, а потім навчання та реальна можливість створення нового освітнього середовища, якого потребує сьогодні суспільство, майбутнє. Учителі й батьки мають усвідомити, що лише облагороджуючи своє Серце, можна облагороджувати Серце Дитини, удосконалюючи самого себе, сприяти її удосконаленню, навчитися посмішкою з розумінням сприймати явища життя та навчити цьому Дитину.

Список літератури:

1. Амонашвілі Ш.О. Без серця що зрозуміємо? / Ш.О.Амонашвілі – Хмельницький: Подільський культурно-просвітницький центр ім. Н.М.Реріха, 2006. – 68с.
2. Амонашвілі Ш.О. Істина школи / Амонашвілі Ш.О. – Хмельницький: Подільський культурно-просвітницький центр ім. Н.М.Реріха, 2007. – 74с.
3. Амонашвілі Ш.О. Лицар гуманної педагогіки. Скринька Честі і Служіння / Амонашвілі Ш.О. – Хмельницький: Подільський культурно-просвітницький центр ім. Н.М.Реріха. Центр інноваційної педагогіки і психології Хмельницького національного університета. Всеукраїнська культурно-освітня асоціація Гуманної Педагогіки, 2011. – 132с.

4. Амонашвілі Ш.О. Маніфест гуманної педагогіки / Амонашвілі Ш.О., Малаєв Д.М., Крук С.Л. – Хмельницький: – Всеукраїнська культурно-освітня асоціація Гуманної педагогіки; Центр інноваційної педагогіки та психології Хмельницького національного університету, 2014. – 72с.

5. Амонашвілі Ш.О. Посмішко моя, де ти? Думки в учительський / Амонашвілі Ш.О. – Хмельницький: Подільський культурно-просвітницький центр ім. Н.М.Реріха, 2007. – 32с.

6. Амонашвілі Ш.О. Поспішайте, діти, будемо вчитися літати! / Амонашвілі Ш.О. – Хмельницький: Подільський культурно-просвітницький центр ім. Н.М.Реріха, 2010. – 52с.

7. Амонашвілі Ш.О. У «чаші» дитини сяє зародок зерна культури / Амонашвілі Ш.О. – Хмельницький: Подільський культурно-просвітницький центр ім. Н.М.Реріха, 2012. – 72с.

8. Амонашвілі Ш.О. Чому не прожити нам життя героями духу? / Амонашвілі Ш.О. – Хмельницький: Подільський культурно-просвітницький центр ім. Н.М.Реріха, 2012. – 63с.

9. Амонашвілі Ш.О. Школа життя / Амонашвілі Ш.О.– Хмельницький: Подільський культурно-просвітницький центр ім. Н.М.Реріха, 2010. – 172с.

10. Амонашвілі Ш.О. Як любити дітей? (Досвід самоаналізу) / Амонашвілі Ш.О. – Хмельницький: Подільський культурно-просвітницький центр ім. Н.М.Реріха, 2011. – 196с.

УДК 37.013

Меркотан Н.М.

вчитель географії

Новоолександрівської ЗОШ I-III ступенів

Каланчацької районної ради Херсонської області

nataliasokur1972@gmail.com

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО - ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ ІКТ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ ТА В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС

Географія як предмет завжди подобався більшості школярам. Проте, з упровадженням комп'ютерних технологій у навчальний процес пізнавальний інтерес учнів значно підвищився. Це зумовлено необхідністю використання різних джерел інформації, зокрема Інтернету, самостійністю відбору і накопичення матеріалу, публічністю захисту, оцінкою роботи учня не тільки вчителем, а й однокласниками. Для учнів, які захоплюються комп'ютерними технологіями, є можливість використати свої знання та вміння на практиці, підвищити відповідальність за виконану роботу та самооцінку, реалізувати власні ідеї та проекти, підвищити ефективність та мотивацію навчання.

Вибір способів використання ІКТ залежить від поставлених учителем дидактичних завдань. В навчальному процесі, найчастіше вдається використовувати такі елементи мультимедіа, як електронні підручники (педагогічні програмні засоби), електронні енциклопедії, інтерактивні карти, освітні ресурси інтернету, диски з ілюстраціями, геоінформаційні програми, презентації.

Сучасні комп'ютерні програми різноманітні за змістом, структурною побудовою, обсягом подання навчальної інформації. Значна частина мультимедійних програм з географії містить документально достовірну навчальну інформацію. Зміст і побудова існуючих мультимедійних програм з географії відповідають принципам науковості, систематичності, доступності, послідовності викладення навчального матеріалу, вони складені з урахуванням рівня підготовленості учнів і в цілому відповідають дидактичним вимогам навчання. Більшість програм географічного напрямку за дидактичним призначенням є допоміжним ілюстративним джерелом знань з географії. Особливо заслуговує на увагу програма "Використання Microsoft Office в школі", яка надає можливість працювати з програмами Microsoft Word, Microsoft Excel. Використовувати їх можна як на уроках вивчення нового матеріалу, так і на уроках закріплення знань, практичних умінь і навиків, уроках повторення і систематизації знань, оцінки і перевірки отриманих знань. Програма розробки презентацій PowerPoint, що входить до складу Microsoft Office, дозволяє підготувати матеріали до уроку, комбінуючи різні засоби наочності, максимально використовуючи переваги кожного з них. Працюючи з програмою, вчитель може самостійно, створювати нові мультимедійні лекції, доповнюючи їх анімаційними ефектами, відео фрагментами, звуковим супроводом, що значно підвищує ефективність навчання. Дана програма дозволяє використовувати також анімацію, слайди, фрагменти відеофільмів під час вивчення природних об'єктів і явищ, що формує у школярів образні уявлення, а на їх основі – географічні поняття. Ураховуючи можливості комп'ютера як засобу навчання, його дедалі частіше використовують для створення різноманітних презентацій. Перегляд їх на уроках дуже подобається школярам. Тому, для подальшого використання та з метою накопичення додаткової інформації, в школі нашої створено каталог презентацій з різних предметів і з географії, в тому числі. Більшість із них – це роботи самих учнів.

Одним із завдань повсякденної учительської праці є необхідність здійснювати контроль знань учнів. Форми контролю різноманітні, проте найчастіше використовуються усне або письмове опитування. На жаль, є недоліки, а саме: витрачається значна кількість часу як на проведення так і на перевірку. Тому тестування як спосіб перевірки знань у школі застосовується все частіше.

Тестові завдання можуть складатися з використанням різноманітних комп'ютерних інструментів, починаючи від різноманітних редакторів та програм для розробки презентацій до використання можливостей Інтернету. Зовсім недавно на одному із семінарів з географії познайомилась із програмою MyTestX.

MyTestX-це система програм для створення та проведення комп'ютерного тестування, збору та аналізу результатів, виставлення оцінки за вказаною шкалою. Саме з допомогою MyTestX можливі організація та проведення тестування, екзаменів з будь-якого предмету з метою виявлення рівня знань учнів. Програма не складна та зручна у використанні. Вона швидко та легко засвоюється як вчителями так і учнями. Програма MyTestX працює з десяти типами завдань: вибір однієї правильної відповіді, вибір декількох відповідей, встановлення логічної послідовності, встановлення відповідності, перестановка

букв, заповнення пропусків, вибір місця для зображення і т.п. В тесті можливо використовувати будь-яку кількість типів, можна один або декілька відразу. В завданнях з вибором однієї правильної відповіді дозволяється використовувати до 10 варіантів відповідей.

Учні можуть брати участь у підборі тестових завдань за програмою MyTestX. Їм це дуже подобається робити. Використання цієї програми дає можливість учням самостійно і неупереджено перевіряти свої знання та знання однокласників.

З великим захопленням діти працюють за технологією веб-квест. Технологія веб-квест, використовуючи інформаційні ресурси Інтернет і інтегруючи їх у навчальний процес, допомагає ефективно вирішувати цілий ряд компетенцій:

- використання інформаційних технологій для вирішення професійних завдань (в т.ч. для пошуку необхідної інформації, оформлення результатів роботи у вигляді комп'ютерних презентацій, веб-сайтів, баз даних тощо);
- самонавчання і самоорганізація;
- робота в команді (планування, розподіл функцій, взаємодопомога, взаємоконтроль), тобто навички командного рішення проблем;
- вміння знаходити кілька способів рішень проблемної ситуації, визначати найбільш раціональний варіант, обґрунтовувати свій вибір;
- навички публічних виступів.

При використанні веб-квесту у навчанні підвищується мотивація учнів до вивчення дисципліни, з одного боку, і до використання комп'ютерних технологій у навчальній діяльності, з іншого. Веб-квест являє собою не простий пошук інформації в мережі, адже учні, працюючи над завданням, збирають, узагальнюють інформацію, роблять висновки. Крім того, учасники веб-квесту вчаться використовувати інформаційний простір мережі Інтернет для розширення сфери своєї творчої діяльності.

Веб-квест — це сайт в Інтернеті, з яким працюють учні, виконуючи те або інше навчальне завдання. Розробляються такі веб-квести для максимальної інтеграції Інтернету в різні навчальні предмети на різних рівнях навчання в навчальному процесі. Вони можуть охоплювати окрему проблему, тему, можуть бути і міжпредметними. Тематика веб-квестів може бути найрізноманітнішою, проблемні завдання можуть відрізнятися мірою складності.

Веб-квести найкраще підходять для роботи в мінігрупах, однак існують і веб-квести, призначені для роботи окремих учнів. Важливою умовою успішної роботи в проектній технології квест-уроку є наявність комп'ютерного обладнання з підключенням Інтернет-послуги. Іншою умовою є наявність ПК в учнів, що дозволяє в домашніх умовах продовжувати працювати з навчальними матеріалами.

Реальне розміщення веб-квестів у мережі дозволяє значно підвищити мотивацію учнів на досягнення найкращих навчальних результатів.

Перш ніж розділити учнів на групи, увесь клас знайомиться із загальними відомостями по темі, що вивчається, тим самим занурюється в проблему майбутнього проекту. Учителю відбирає ресурси мережі Інтернет і класифікує їх так, щоб кожна група ознайомилася лише з одним проблемним аспектом

теми. Після вивчення, обговорення і повного розуміння конкретної проблеми в кожній первинній групі учні перегруповуються так, щоб в знову створених групах було по одному представникові з кожної первинної групи. В процесі обговорення усі учні дізнаються один від одного вже усі аспекти обговорюваної проблеми. При такому обговоренні учні повинні висловлювати свою власну думку, робити висновки, прогнозувати подальший можливий хід дії (якщо це прийнятно). В ході рішення веб-квесту через вивчення матеріалу і його обговорення ті, що навчаються повинні відповісти на одне загальне питання дискусійного характеру.

В позаурочній діяльності теж неможливо обійтись без використання ІКТ. Мультимедійні технології відкривають учням доступ до нових джерел інформації. Відсутність технічно забезпеченого кабінету географії у школі, не є перешкодою у використанні ПК як на уроці, так і в позаурочний час. При бажанні можна створити умови для самостійно-творчої роботи учнів з новими джерелами інформації, а саме: використовувати різноманітні форми і завдання. Найбільш вдалимими формами є: підготовка презентацій, написання наукових робіт МАН, створення веб-сайтів, підготовка доповідей і т.п. Будь-яка форма роботи над географічною темою з використанням персонального комп'ютера сприяє розвитку пам'яті, уваги, зростанню зацікавленості та позитивного ставлення до вивчення предмета. Ці форми навчальної діяльності цікаві учням, оскільки вони отримують можливість виявити творчі здібності в підборі, аналізі й оцінці географічного матеріалу, а також в організації нетрадиційних форм його презентації.

У різних видах пошуково-творчої, продуктивної діяльності школярі можуть проявити власну творчу активність, здатність до новаторства, самостійність дій.

Отже, оволодіння інформацією, способами її отримання, обробки і використання за допомогою сучасних комп'ютерних засобів — необхідна умова успішного входження людини в інформаційне суспільство. Оскільки в різних сферах діяльності відчувається нестача фахівців, здатних самостійно і в команді вирішувати виникаючі проблеми, робити це за допомогою Інтернету. Саме тому навчання в школі повинне забезпечити формування умінь організовувати власну інформаційну діяльність і планувати її результати. Крім того робота учнів на з використанням ІКТ урізноманітнить навчальний процес, зробить його живим і цікавим.

Список літератури:

1. Безуглий В.В. Методика навчання фізичної географії України засобами комп'ютерних технологій.
2. .Библия пользователя. PowerPoint2003. Фейт Уэмпен. Компьютерное издательство «Диалектика» 2005. — 768 с.
3. Вірченко П.А. Використання інформаційних та мультимедійних технологій на уроках географії.
- 3 Гудима В.Н. Использование информационно-коммуникационных технологий в преподавании географии.
4. Дегтярьов С.Г. Комп'ютерні технології навчання на уроках географії. Нива знань. 2000.№2.с34-36

5. Інноваційні пошуки в сучасній освіті. За редакцією Л. І. Даниленко, В.Ф. Паламарчук. Київ. Логос, 2004. – 220 с.

6. Intel. Навчання для майбутнього. Київ. Видавнича група BHV, 2004. – 416с

УДК 37.013.43

Михайлова В.Д.

учитель фізкультури вищої кваліфікаційної категорії, «Учитель – методист»

Комунальний заклад освіти "Спеціалізована середня загальноосвітня школа № 142 еколого - економічного профілю"

Дніпровської міської ради

mvd_@i.ua

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ШКОЛИ – ШЛЯХ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Після Революції Гідності наша країна обрала шлях на євроінтеграцію.

Поступово перед нами відкриваються такі можливості, про які раніше годі було й мріяти.

На прикладі роботи нашого закладу освіти можна переконатися, що шлях до євроінтеграції проходить через ціннісні орієнтири.

У 2013 р. наша школа отримала запрошення від Національного Олімпійського комітету України та Олімпійської академії України приєднатися до Всеукраїнської мережі шкіл олімпійської освіти.

В цьому ж році наш навчальний заклад підписав Угоду про науково – методичну співпрацю з Науково – дослідним інститутом Національного університету фізичного виховання і спорту України та увійшов у Всеукраїнську мережу шкіл олімпійської освіти.

Мета олімпійської освіти – формування особистості, яка у своїх діях і думках у рамках фізкультурно-спортивної діяльності й у повсякденному житті керується загальнолюдськими гуманістичними нормами поведінки, що культивуються олімпізмом та принципами Олімпійської Хартії. [1]

В основу нашої педагогічної роботи лягли моральні переконання та педагогічні ідеї засновника сучасного олімпійського руху П'єра де Кубертена – людини, яка все своє життя присвятила ствердженню ідей гармонійного розвитку особистості, чесної боротьби за перемогу, прагнення досконалості, дружби та поваги.

Своїм гаслом ми обрали вислів «Школа – територія Fair Play!» (Школа – територія чесної гри!)

Міжнародний Комітет П'єра де Кубертена свою діяльність спрямовує на популяризацію ідей видатної людини – засновника сучасних Олімпійських ігор.

Наш заклад освіти, за підсумками національного конкурсу серед 20 шкіл олімпійської освіти країни, був обраний Міжнародним Комітетом П'єра де Кубертена (CIPC) представником України в міжнародній мережі шкіл Кубертена ("Coubertin school").

Ми – перша та єдина школа України, яка отримала запрошення Міжнародного Комітету П'єра де Кубертена (CIPC).

19-26 серпня 2017 р. делегація нашої школи представляла Україну на XI Міжнародному молодіжному Форумі П'єра де Кубертена. Форум відбувся в

Естонії, місті Юленурме. Гасло Форуму: «Калокагатія – гармонія тіла, волі та розуму!»

Рисунок 1 – Емблема XI Міжнародного молодіжного Форуму П'єра де Кубертена

На Форумі були присутні делегації 23 країн з п'яти континентів: Аргентина, Австралія, Австрія, Бразилія, Кіпр, Чехія, Франція, Германия, Греція, Великобританія, Індія, Італія, Японія, Кенія, Малайзія, Маврикій, Норвегія, Польща, Південна Африка, Словакія, Естонія, Україна. СІРС проводить Форум один раз на два роки та кожного разу в різних країнах.

Склад кожної делегації 7 учнів та 1 вчитель. Мова спілкування – англійська.

Учасники Форуму проживали в готелі. Для розширення можливостей спілкування між учасниками, в кімнатах проживали діти з різних країн.

Більшість заходів Форуму відбувалася на базі Гімназії Юленурме.

Під час урочистого відкриття Форуму всі команди представляли прапори своїх держав. Всі делегації представили міні-експозиції про свою країну та обмінялися сувенірами.

Програма Форуму містила у собі спортивні, інтелектуальні, художні, танцювальні, співочі, дискусійні майстер-класи, екскурсії музеями міста Тарту та Юленурме, танці навколо вогнища та дискотеки. Багато уваги організатори приділили темі людей з обмеженими можливостями.

Учасники мали можливість спробувати паралімпійські види спорту. Для цього організатори запросили спортсменів - паралімпійців та надали інвалідні візки. Діти спробували управляти візком та одночасно виконувати елементи гри у баскетбол. Отже, на собі кожен учасник Форуму відчув складність пересування людей з особливими потребами.

Діти під керівництвом досвідчених викладачів обговорювали проблеми, які стосуються олімпійський ідеалів та цінностей. Всі учасники склали олімпійський тест знань. З собою всі делегації привезли домашнє завдання - постери на тему «Що б ти зробив для того, щоб твій друг долучився до занять спортом?»

Найемоційнішим заходом став парад всіх учасників Форуму на Ратушній площі Тарту. Делегації країн представили національні танці.

Вісім незабутніх днів спілкування з однолітками, спільних дій, нових вражень, здивувань, захоплень! Участь у Форумі збагатила наших вихованців новими враженнями від спілкування з однолітками інших країн, розширила знання та поняття про найголовніші принципи олімпізму: прагнення досконалості, дружбу та повагу, відкрила для них нові сторінки з життя

засновника сучасних Олімпійських ігор П'єра де Кубертена та надала наснаги до подальшої наполегливої праці над собою.

Всі ці теплі спогади наші делегати забрали із собою, щоб розповісти друзям про чудову країну Естонію, її гостинних мешканців, про нові знання, які отримали під час заходів Форуму.

У 2019 році 12-ий Міжнародний Молодіжний Форум П'єра де Кубертена відбудеться у Франції.

У наших учнів з'явився чудовий стимул для власного розвитку, адже відбір кандидатів на участь у Форумі передбачає, що діти будуть займатися волонтерською роботою, вивчати англійську мову, удосконалювати свої навчальні та спортивні навички, розвиватися як творчі особистості.

Участь у Форумі такого рівня змушує «тримати планку» власних вчинків на найвищому рівні!

Рисунок 2 – “See afar, speak frankly, act firmly”
«Дивитися уперед, говорити відверто, діяти рішуче!»

Список літератури:

1. Єрмолова В.М. Олімпійська освіта: теорія і практика: навч. посіб. / В.М. Єрмолова. – К., 2011. 335 с. Спосіб доступу URL: <http://klasnaocinka.com.ua/ru/library/olimpiiska-osvita-teoriya-i-praktika.html>

УДК 37.013

Мочаліна В.П.

*вчитель зарубіжної літератури
Новоолександрівської ЗОШ І-ІІІ ступенів
Каланчацької районної ради
Херсонської області*

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ, ЛІТЕРАТУРНОЇ ТА ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ

*Учитель покликаний використовувати
всі можливості, щоб саме в роки
дитинства донести до свідомості
й серця найтонші відтінки барв,
пахощі слова, щоб рідне слово
стало духовним багатством дитини.*

В.О. Сухомлинський

Шкільний предмет «Зарубіжна література» має велике значення для виховання громадян незалежної України. Залучення молоді до найкращих зразків світового мистецтва, до шедеврів світової культури сприяє формуванню

естетичного смаку, любові до краси, широкого кругозору, і образного мислення. Читаючи твори зарубіжних майстрів слова, учні долають географічні кордони, дізнаючись про життя різних людей у різні часи та в різних країнах світу, особливості національних характерів, своєрідність розвитку літератури в ту чи іншу епоху. Знання зарубіжної літератури надає можливість по-іншому подивитися на здобутки українського письменства, визначити їх місце у світовому літературному процесі, оцінити значення вітчизняних письменників для світової літератури.

На сучасному етапі інноваційними компонентами предмету зарубіжна література є введення нових рубрик «Україна і світ», «Елементи компаративістики», «Література і мистецтво». Погляд під новим кутом дає можливість актуалізувати знання з іноземних мов, порівнювати твори літератури й мистецтва, оригінали й різні переклади, а крім того, не забувати, що ми – українці, громадяни великої держави, тому на тлі світових здобутків треба обов'язково знати свою мову та культуру. Відповідно до цього учні повинні вміти порівнювати літературні твори, явища і факти, що належать до різних літератур, встановлювати зв'язки поміж українською та зарубіжними літературами, порівнювати оригінали і україномовні переклади літературних творів.

Тексти творів зарубіжних письменників вивчаються в перекладах, відтак основою їхнього аналізу має бути компаративістика, що дає можливість пов'язати вивчення літературних творів зі світовим культурно-історичним процесом. Використання компаративного аналізу на уроках зарубіжної літератури сприяє підвищенню якості літературної освіти, загальнокультурного рівня розвитку учнів, формуванню у них стійких уявлень про різноманітність світу, вихованню толерантності. Саме в цьому і полягає актуальність компаративний аналізу.

Компаративний аналіз – порівняльно-історичне літературознавство, вивчення літературних зв'язків і відносин, подібностей і відмінностей між країнами. Подібність може бути спричинена близькістю в суспільному і культурному розвитку різних народів чи культурно-художніми контактами між ними. Компаративістика – поняття не нове в літературознавстві. Порівняльно-історичне літературознавство виникло ще в другій половині XIX століття. Як самостійний метод, компаративістичув'язують з ім'ям О.М. Веселовського, а сучасні педагоги спираються на елементи методичних концепцій Ю. Ковбасенка, О. Куцевол, Є. Волощук, О. Ісаєвої. Компаративісти доводять, що будь-яка національна література не може плідно розвиватися поза спілкуванням з літературами та культурами інших народів.

У шкільній практиці компаративний аналіз базується на зіставленні творів однієї художньої системи, одного стилю чи жанру. Можна порівнювати твори за композицією, сюжетом, темою, а також характери, дії і причини певних вчинків героїв. Це сприяє виявленню спільних літературних явищ. Але не менш цікаво зіставляти не лише схожі елементи порівнюваних творів, але й їхні відмінності, розбіжності.

Програми із зарубіжної та української літератур у старших класах укладено за єдиним хронологічним принципом, тому мають багато спільного. Паралельно опановується творчість романтиків, реалістів, модерністів,

постмодерністів. В середній школі в побудові програм можна знайти схожість: майже одночасно вивчаються казки, байки, героїчний епос в українській та зарубіжній літературах. Звичайно, не все збігається, але можливість для порівняльного аналізу існує.

Інтерактивні технології навчання надають можливість розширити можливості компаративістики. Адже використання сучасних засобів інформаційно-комунікативних технологій створюють можливість вивчати твори художньої літератури в порівнянні з інтерпретаціями в інших видах мистецтва: музиці, художньому мистецтві, скульптурі і, звичайно, кіномистецтві.

Спираючись на методику О.Куцевол, доречно виділити певні психолого-педагогічні та методичні умови проведення уроків компаративного аналізу:

- достатній рівень усвідомлення теми та ідеї твору, що є ґрунтом для порівняльного аналізу явищ різнонаціональних літератур;

- встановлення зв'язку нового матеріалу з раніше вивченим;

- активне залучення таких прийомів мислення учнів, як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення;

- спрямування школярів на розв'язання проблемних завдань;

- систематичне порівняння художніх явищ різнонаціональних літератур, а не епізодичне звернення до зіставлення деяких творів;

- урахування вікових можливостей пізнавальної діяльності учнів, а також індивідуальних особливостей їхнього читацького сприйняття.

При використанні компаративного аналізу на уроках літератури завжди враховуються різні форми порівняльного методу:

- природно-порівняльний метод, що виявляє природу різнорідних об'єктів;

- порівняння історико-типологічне, яке пояснює подібність не зв'язаних за своїм походженням явищ однаковими умовами генезису й розвитку;

- історико-генетичне порівняння, при якому подібність явищ пояснюється як результат їхнього споріднення за походженням;

- порівняння, при якому фіксуються взаємовпливи різних явищ.

Під час підготовки до уроку широко використовується компаративний підхід:

- порівняння матеріалу навчальних програм із зарубіжної та української літератур;

- добір художніх творів для уроків компаративного аналізу;

- визначення фонового матеріалу;

- аналіз можливості «економії часу» в процесі вивчення спільних теоретичних чи оглядових питань різних навчальних предметів;

- здійснення перерозподілу навчальних годин у межах однієї теми з метою збільшення часу на текстואльне вивчення творів.

Застосування даного методу потребує використовувати найефективніші прийоми: створення проблемних ситуацій чи проблемних питань, проектна діяльність на уроці або під час його підготовки, творче та коментоване читання, евристичні бесіди, навчально-рольові ігри (інтерв'ю з авторами та героями порівнювальних творів), дискусії, аналіз і порівняння перекладів твору різними авторами.

Ефективні результати дає порівняння перекладів твору різними авторами, знайомство із образами, створеними окремими авторами. Особливо актуальним такий прийом є під час роботи з «вічними образами», «вічними темами».

Яскравим прикладом використання компаративного аналізу відповідно до типології є типологічні сходження різнонаціональних літературних явищ на рівні їх походження.

Першим у «Галереї вічних образів» у зарубіжній літературі став образ титана Прометея. Оскільки цей міф має чимало варіацій і є основою багатьох літературних сюжетів, необхідно провести паралель від античності до сучасності, згадавши такі твори, як «Прометей закутий» Есхіла, «Прометей» Дж. Байрона, «Визволений Прометей» П.Б. Шеллі, «Кавказ» Т.Г. Шевченка, поезії Лесі Українки. За кожної історичної епохи міф про Прометея приваблював митців різних напрямків багатою символікою та різнобарв'ям ідей, закладених в ньому. Урок за темою «Причини популярності образу Прометея» доречно провести у вигляді заочної екскурси з елементами рольової гри до уявної картинної галереї, в ході якої розглянути репродукції або ілюстрації до творів про Прометея. Виступи підготовлених учнів в ролі екскурсоводів дають можливість представити виразне читання уривків з творів про титана.

Розвивати навички порівняльного аналізу при вивченні творів зарубіжної та української літератур у контексті загальнолюдських проблем, сприяти вихованню високих моральних якостей учнів дає можливість порівняння проблем моральності типових літературних героїв – це типологічні сходження на рівні проблематики творів

Майже в кожному творі автори вдаються до розкриття моральних проблем. Так, при вивченні твору Ж.Мольєра «Міщанин-шляхтич» постає складне філософське питання – як не загубитися в цьому світі, не втратити найціннішого – себе як особистості. Такі загальнолюдські проблеми є актуальними і в творі І.Карпенко-Карого «Мартин Боруля». Незважаючи на час та особливості національних культур, що розділяють письменників, в їхніх творах багато спільного.

Типологічні сходження на рівні теми, ідеї, сюжету, мотивів, образів, особливостей поетики надають широкий простір для здійснення компаративного аналізу, проведення типологічних паралелей. Знайомство з образом Мазепи на уроці в 9 класі «Образ Мазепи в однойменній поемі Дж. Байрона» яскравий тому приклад. Неординарна особистість Івана Мазепи надихнула на творчість не одного поета, драматурга, романіста. Образ українського гетьмана знайшов відображення у творах О. Пушкіна, В. Гюго, В. Сосюри. Учні знайомляться з образом Мазепи в різних національних літературах, вчать розкривати ідейно-естетичну сутність порівнювальних творів, пояснюють спільне та відмінне між ними. Також на уроках звертається увага на відображення образу історичного діяча у творах образотворчого та музичного мистецтва. Що надає можливість провести інтегрований урок: зарубіжна література – мистецтво. Даний аналіз допомагає зрозуміти одну з найзагадковіших постатей у нашій історії.

Синхронне вивчення літератур, компаративний аналіз творів зарубіжних та українських письменників дає змогу учням усвідомити цілісність світового

літературного процесу і своєрідність української культури в ньому, прослідкувати спільні риси у зображенні характерів героїв.

Уроки-дослідження у старших класах надають можливість учням дослідити формування схожих характерів героїв у різних національних літературах. Такі уроки потребують ґрунтовної підготовки, дають можливість учням розкрити свої таланти. Безперечно, проводити такі уроки нелегко, але результат того вартий. Цікавий аспект шкільної компаративістики – порівняння образів літературних героїв: Маргарита Й.Гете і Катерина Т.Г.Шевченка, Чайльд Гарольд Дж.Байрона та Онегін О.Пушкіна, Нора Г.Ібсена та Олена Ляуфер О.Кобилянської. Програма спонукає порівнювати образ Енея у Вергілія і в І. Котляревського, пана Журдена у Ж. Б. Мольєра і Мину Мазайла у М. Куліша чи Мартина Борулю в І.Карпенка-Карого.

Найефективнішим засобом, як показує практика, є використання інноваційних форм та методів роботи на уроках компаративного аналізу: робота у групах(парах), прийоми «Кола Венна», складання порівняльних таблиць, діаграм, вправи «Сенкан», «Мікрофон».

Типологічні сходження на рівні літературного твору та творів інших видів мистецтва(художнього, музичного та кіномистецтва, за можливості скульптури) є особливо цікавими. Використовуючи фрагменти фільмів, слід пам'ятати, що оптимальною є так звана точна екранізація, де збережено зміст, дух та слово першоджерела. У таких фільмах робиться спроба максимально докладно викласти зміст і навіть при необхідності коментувати його. Кіномитці прагнуть до точності в костюмах, меблях, посуді тощо. Прикладом є використання під час вивчення повісті Миколи Гоголя «Тарас Бульба» перегляду фрагментів однойменного художнього фільму режисера В. Бортка. На уроці за темою «Втілення в образі Тараса Бульби кращих рис запорозького козака» також досить ефективним є порівняння висвітлення образу Бульби в опері М. Лисенка та картинах російських та українських художників (С. Герасимов, Є. Кибрик, Д. Шмарінов та ін.)

Компаративний аналіз – цікавий і неординарний метод у викладанні зарубіжної літератури, без нього не можна обійтися на сучасному уроці. Застосування цього аналізу вимагає від учителя вміння формувати ефективні моделі уроків з використанням інтерактивних методів навчання, сучасних інформаційних технологій, інноваційних форм та методів роботи.

Творчу особистість може виховати творчий учитель. Час вимагає від нас знаходити нові методичні підказки, методичні поради, поєднувати їх, щоб застосувати компаративістику на уроці.

Вчитель-словесник, щодня маючи справу з Поезією, Словом, Мистецтвом на уроках літератури має змогу підготувати учнів до сприйняття краси, розуміння, естетики навколишнього світу. Учитель літератури повинен розуміти свої обов'язки, щоб не затримувати природного розвитку дитини, а підносити його, витворюючи довкола дитини атмосферу здорової діяльності, приємний осередок краси, збуджувати в дитині високі почуття, викликати в неї самостійну думку, ініціативу і той святий неспокій, що раз у раз шукає нової правди, нової краси. Художня література як один з видів мистецтва дає людині справжню радість, підносить її духовно. Оскільки об'єктом художнього дослідження є вся дійсність, то естетичне, пізнавальне, виховне значення

мистецтва слова є неоціненним у формуванні особистості. Компаративний аналіз творів допомагає усвідомити цілісність світового літературного процесу, глибше осягнути сутність літератури як виду мистецтва, і, як наслідок, ефективніше прилучати учнів до загальнолюдських морально – етичних цінностей.

Нині, коли на часі питання про множення й поглиблення зв'язків України зі світовою спільнотою, надзвичайно актуальним є зіставлення літературних творів української та світової літератур. Це дає можливість показати учням спільне – те, що об'єднує різні народи, й відмінне – те, що свідчить про самобутність нації. Останнім часом відбулися істотні зміни в поглядах, переконаннях, стилі життя українців. Ми впевнено крокуємо до європейської спільноти. Сьогоднішні наші учні – громадяни світу. Проте, як сказав П. Грабовський, ми «мусимо бути європейцями на ґрунті українському». Бути причетним до становлення творчих, небайдужих до долі України, світу людей – обов'язок кожного вчителя, особлива роль у цьому відведена вчителю зарубіжної літератури. Він володіє безцінним скарбом – золотим фондом світового письменства, а ключ до цих скарбів – компаративістика. Тож активніше впроваджувати її в навчальний процес – вимога часу.

УДК 373.3

Мудрик О.І.,

вчитель початкових класів

Старокостянтинівського НВК

Старокостянтинівської міської ради Хмельницької області

імені Героя України Сергія Михайловича Бондарчука

smailik@online.ua

КРАЄЗНАВЧІ ЗАНЯТТЯ ДЛЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

«СТЕЖКАМИ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ»

Тема: Самчики – диво-казка Старокостянтинівщини

Мета: ознайомити учнів із культурно-історичним пам'ятником України, зразком садово-паркового мистецтва – державним історико-культурним заповідником «Самчики». Розвивати пізнавальні інтереси, естетичний смак. Виховувати любов до природи, до мистецтва, прагнення зберегти красу для майбутніх поколінь. Обладнання: ілюстрації, видання книг, мікрофон, фотовиставка. Девіз заняття: Серед поля, лісу й парку в місті, селищі, селі бережи, шануй природу, матір рідної землі.

1. Організаційна хвилинка.

2. Ознайомлення з девізом заняття.

3. Повідомлення теми і мети заняття.

- Нас чекає цікава мандрівка, адже ми починаємо вивчати нову тему: «Маєтки. Палацо-паркові ансамблі Хмельниччини».

Сьогодні ми ознайомимося із однією з багатьох скарбниць українського народу під відкритим небом, зразком садово-паркового мистецтва – державним історико – культурним заповідником «Самчики». Наше заняття – заочна екскурсія - особливий за своєю значущістю. Ми навчимося розуміти, як слід

ставитися до природи, щоб не завдати їй шкоди, як зберегти і примножити красу рідної землі.

4.Позначення на карті Хмельниччини палацо-паркового ансамблю с. Самчики.

5.Актуалізація опорних знань.

-Чи був хто з вас у парку Самчики? Які враження у вас залишилися?

6.Первинне сприйняття й усвідомлення нового матеріалу.

а) Гра «Мікрофон». Запрошую усіх відвідати Самчиківський парк. Перепусткою у парк буде гра. Повторимо правила поведінки серед природи.(Діти називають правила).

б) Розповідь учителя. Дивні пейзажі, екзотичні рослини, старовинний маєток – все це можна побачити, відвідавши парк. (Вчитель, використовуючи ілюстрації та матеріал «Довідника краєзнавців», веде розповідь з елементами бесіди).

в) Довідник краєзнавців. Самчики. За 2 км від Решнівки, побіля шляху Старокостянтинів - Житомир, розділене навпіл річкою Случ, лежить село Самчики. Раніше мало назву Замчики, від замку біля Случі на межі Київської землі й Волині. З 1545 року носить сучасну назву. Садиба Самчики складалась із палацу під помешкання, а також із житлових прибудов, що творять дуже цікавий ансамбль. Палац одноповерховий з напівпідвалами прямокутної форми. Головний фасад повернуто до півночі. Незвично багато оздоблені ліпним декором парадні зали. Самчиківський парк – перлина садово-паркового мистецтва України, закладений більше 200 років тому в англійському ландшафтному стилі відомим архітектором Діонісієм Макклером (1801р.). Знайшли тут другу батьківщину 136 порід дерев і кущів.

7.Фізкультхвилинка. Гарно, затишно у парку, снігу ще немає. Із-під листу у кутку грибок виглядає.

8.Закріплення та осмислення знань.

а) Гра «Східці» - Які зали є в Самчиківському палаці? (Кругла, Червона, Римська, Японська, Опочивальня).

9.Узагальнення та систематизація знань.

1) Перегляд фотовиставки «Ми вже були у Самчиках, а ви?»

- Щороку Самчики приймають багато екскурсій. Погляньте на фото – діти із цих класів нашої гімназії вже побували у Самчиках. Всі вони сповнені приємних вражень. Це затишне місце чекає і вас. Приїздіть, не пожалкуєте.

10.Підсумок заняття.

- Діти пам'ятайте, що обов'язок громадян перед державою (стаття 66 Конституції): не заподіювати шкоди природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані збитки. Отже, любіть природу, культурні пам'ятки, бережіть і примножуйте красу і багатство для майбутніх поколінь. Зразком у цьому є Олександр та Богдан Пажимські, інші працівники палацо-паркового ансамблю «Самчики», які дбають про збереження історичних надбань.

Тема: Антонінський маєток Красилівського району

Мета: ознайомити з історією палацо-паркового ансамблю с.Антоніни, сприяти формуванню уявлень про культуру, побут Поділля, розвивати і збагачувати внутрішню культуру школярів, формувати в учнів потребу берегти і примножувати кращі надбання українського народу.

Обладнання: ілюстрації до теми, кросворд.

1.Організаційна хвилинка.

Перевірити, чи все готово до початку заняття – прес – конференції.

2.Повідомлення теми і мети заняття.

- Діти, успіх сьогоднішнього заняття залежить від кожного з вас. Особливо – від фахівців, адже треба найдосконаліше розповісти все, що встигли дізнатися про Антонінський маєток Красилівського району.

- А від журналістів чекаємо матеріалу до класного куточка.

3.Позначення маєтку Антоніни на карті Хмельниччини.

4.Розподіл ролей. Сьогодні у нас працюють журналісти із дитячих журналів „Пізнайко”, „Капітошка”, газети „Подільські вісті”. На прес – конференцію запрошені також історики, вчені, літературознавці

5.Інформація довідкового бюро.

- Готуючись до прес – конференції, ви мали змогу в класному куточку ознайомитись з інформацією довідкового бюро про маєток в селі Антоніни.

- Її можуть використовувати і журналісти, і фахівці.

Словник юних краєзнавців.

Дідич, магнат - великий землевласник.

Маєток - земельне володіння заможної людини, найчастіше із садибою та будинком.

Стайня - спеціальне приміщення, будівля, де тримають коней; конюшня

Псарня - приміщення для мисливських собак.

Фазанник - приміщення для фазанів.

Возовня - приміщення для возів, саней, карет.

Реставрація - відновлення творів мистецтва, будівель, що були зруйновані або пошкоджені.

Ландшафтний архітектор - це фахівець, здатний упорядкувати будь-який відкритий простір, де повинні бути зелені насадження.

Дубняк - дубовий ліс, гай.

Офіцина (флігель) - житлова бічна прибудова до головного будинку або будиночок у дворі головного будинку.

Інформація довідкового бюро:

Антоніни.

На берегах Ікопоті, притоки Случі, на межі Красилівського і Старокостянтинівського районів знаходиться містечко Антоніни. Тут зберігся старовинний парк, будинки славетної колись на Волині садиби Мальчевських і Потоцьких. Але все це залишилося в минулому. Несправедливо обійшлася доля з цим мальовничим куточком південної Волині – сьогодні садиба Антоніни знаходиться у занедбаному стані. Сучасники забули, що ця історико – мистецька пам’ятка була більше 100 років тому однією з найкращих на Волині.

Отож, у той час Антоніни – це було містечко, що розкинулося навколо маєтку Потоцьких. Тут: стайні, що не мали собі рівних в країні, з голосним табуном арабських скакунів, оранжереї, псарні, готель для приїжджих, електростанція, пожежня, чотирикласна гімназія, автомобільна майстерня. По берегах великого ставка були розміщені ошатні будівлі, що тонули в зелені і квітах. Антоніни, в минулому Холодки, належали до володінь князів Острозьких. Опісля власники змінювались. Останнім дідичем садиби Антоніни

був Юзеф Потоцький (1862 - 1922). Як садиба Антоніни, село Холодки постає близько 250 років тому. Тодішня власниця, Барбара Сангушко, відпускає за угодою в користування на довгий термін село Холодки Ігнацію Мальчевському, одруженому на її сестрі Антоніні. Ігнації Мальчевський будує тут палац, який проіснував до 1919 року, неодноразово перебудовуючись. Палац прямокутний, в середній частині – двоповерховий на 5 вікон, а бічні – одноповерхові на 3 вікна.

Мальчевський з дружиною Антоніною розпорядилися закласти на берегах річки Ікопоть чудовий парк, який з часом став одним з найкращих парків Волині. Сестра Антоніни Мальчевської Барбара Сангушко, зачарована парком, запропонувала назвати Холодки іменем своєї сестри Антоніни. Ця назва прижилася до садиби й містечка більше 150 років тому.

В Антоніни на літо приїздив князь Євстафій Сангушко. Він значно розширив і прикрасив існуючий парк, а в 1803 році вибудував красиву оранжерею. Розширений і вельми багатий на дорогі екзотичні дерева, кущі, іншу рослинність антонінський парк набуває великої слави. Він мав велику колекцію рослин - понад 3500 сортів квітів і різних кущів.

Потоцькі дбали про дальший розвиток парку й саду, розбудовуючи його і розширюючи. При стайнях будують красивий манеж. Ставиться нова в'їзна брама.

Творцем садибного парку в Антонінах був ландшафтний архітектор Кайзер. Біля 1900 року парк займав понад 20 га. В західній ділянці парку був фазанник, а в недалекому дубняку – звіринець, де вільно знаходились лані, сарни. В парку не бракувало на каналах і ставках білих лебедів, екзотичних верблюдів і страусів.

В садибі зберігалось дуже багато творів мистецтва. Палацова книгозбірня нараховувала 20 тисяч книг і була однією з найбільших таких бібліотек. Приблизно 100 років тому садиба Антоніни зазнала руйнування. В сучасних Антонінах, окрім решток здичавілого парку, кількох господарських будинків, двох в'їзних брам, вціліла і збереглася від пожежі офіцина зі стайнями, возовня.

Ось як оточення палацу описує Стефан Бояновський, відвідавши Антоніни біля 1901 року: «...Багатий англійський парк старанно і фахово доглянутий. Великі возовні, а в них кілька десятків елегантних карет. Магнатське багатство; англійський шик; французька елегантність; голландська чистота».

Є в селищі особливі куточки - антонінські цікавинки. Це вікові клен та ясен, що з дня свого народження ростуть з одного дерева. До них полюбляють навідуватись закохані. Ще одне природне диво можна побачити в сквері з американських кленів, висаджених у 1900 році. Так ось, в дуплі одного з цих велетнів оселилась і почала розростатись красуня-горобина. Ось так і живуть вони одним життям – крилатий клен і тендітна горобина, прикрашена низками червоного намиста. Особливу увагу туристів привертає ще одна цікава пам'ятка природи – бархат амурський, більш відомий у народі, як коркове дерево. Його можна побачити на березі Ікопоті.

6. Запитання журналістки Наталки - Питалки із журналу «Пізнайко»:

- Яке походження назви садиби Антоніни?

Відповідь історика (із використанням інформації довідкового бюро).

7. Запитання журналіста Петрика - Пізнайкина із газети «Подільські вісті»:
- Як була облаштована садиба Антоніни? Відповідь вченого (використовуючи довідкове бюро).

8. Запитання журналіста Сергія Подорожного із журналу «Капітошка»:
- Як у наш час використовуються будівлі Потоцьких, які збереглися? Відповідь краєзнавця (за інформацією довідкового бюро).

9. Запитання і завдання гостям.

- Які антонінські цікавинки ви знаєте? (Із використанням інформації довідкового бюро).

10. Конкурс краєзнавців

11. Підсумок заняття.

Сподіваюсь, що наша прес-конференція про садибу Антоніни була вам цікавою. Спасибі, діти, за уважність, активність, емоційність.

Список літератури:

1. Байдак І.М. Стежками рідного краю : історико-архітектурні пам'ятки Хмельниччини / І.М.Байдак. – Хмельницький : Цюпак, 2008. – 188 с. : ілюстр.

2. Казімірова Л.П. Парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва Хмельницької області / Л.П. Казімірова. – Кам'янець-Подільський : ПП В.С. Мошинський, 2006. – 228 с.

3. Пажимський Б.О. Маєтки (палацо-паркові ансамблі) Хмельниччини XVII – XIX ст. / Богдан Пажимський, Олександр Пажимський. – Хмельницький – Київ, 2006. – 158 с. – ISBN 966-8529-58-8.

УДК 373

Муращенко О.В.,

вчитель початкових класів, вчитель-методист

Запорізький класичний ліцей

м. Запоріжжя

murashchenko.olena.2017@gmail.com

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ МЕТОДУ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ В СИСТЕМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Інформаційна революція сьогодні фундаментально змінює технології, обсяг знань, обставини життя людей, їх мислення. Сучасний освітній процес переносить акценти з предметних знань, умінь і навичок на формування в учнів життєвої компетентності, яка посилює відповідальність молодшої людини за своє майбутнє, можливість досягти життєвого успіху [7].

Компетентнісно спрямована освіта передбачає внесення змін в освітню систему української школи.

Формування в учнів ключових компетентностей націлює вчителя на залучення дітей до пізнавальної діяльності, до створення проблемних ситуацій та розв'язання проблем, спрямовує учителя застосовувати в навчальній діяльності сучасні технології, методи і підходи до навчання, в яких дитина буде мати можливість створювати, шукати, обробляти, обмінюватися інформацією, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити

експерименти, дослідження, аналізувати результати своєї діяльності та уміння генерувати нові ідеї та втілювати їх у життя.

У зв'язку з цим актуальною є проблема пошуку нового педагогічного інструментарію, який дозволить учителю формувати у випускників загальнолюдські цінності.

У новій ситуації першочергового значення набуває інноваційний характер діяльнісного підходу до навчання. Він відкриває перед дитиною весь спектр можливостей і створює настанови на вільний, але відповідальний вибір тієї або іншої можливості. Він вчить дитину не отримувати готові знання від учителя, а самостійно ставити перед собою мету та знаходити шляхи її досягнення, організовувати власну дослідницьку діяльність для здійснення самостійного пошуку виходу з проблемної ситуації.

Діяльність учителя в системі таких уроків полягає в організації процесу виходу із утруднення і часто саме цей етап викликає труднощі і небажання використовувати його в діяльності педагога.

Рухаючись шляхом подолання вищезазначених утруднень, ми працюємо над пошуком прийомів і методів роботи для ефективної реалізації діяльнісного підходу навчання молодших школярів. Детальне вивчення досліджень англійського психолога в області питань інтелекту, психології навчання і проблем мислення Тоні Б'юзена, який більшу частину часу присвятив дітям зі зніженими здібностями до навчання, було виокремлено метод *MIND MAPS* (в перекладі з англійської мови) – інтелект-карта, ментальна карта, карта пам'яті, карта знань, діаграма зв'язків, карта розуму.

Головна ідея застосування методу інтелект-карти полягає у розвитку:

- вміння учнів свідомо засвоїти матеріал, виділити в ньому головне;
- вміння аналізувати, порівнювати, класифікувати, встановлювати смислові, асоціативні, причинно-наслідкові зв'язки між поняттями, що є складовими частинами предметної області, яку він пізнає;
- вміння будувати план власної діяльності, самостійно приймати рішення, вирішувати проблемні ситуації, формулювати висновки.

Побудова інтелект-карт має певну структуру:

1. Виникнення ідеї (створення проблемної ситуації).
2. «Мозковий штурм».
3. Дослідження.
4. Дія (досягнення мети).
5. Результат (вихід із проблемної ситуації).

Отже, метод інтелект-карт співзвучний діяльнісному підходу навчання і його застосування є передумовою ефективної реалізації діяльнісного підходу навчання молодших школярів.

Діяльнісний підхід орієнтується на психолого-педагогічну науку і йде корінням в культурно-історичну теорію Л.С.Виготського. Його учні і послідовники О.М.Леонт'єв, П.Я.Гальперін, Д.Б.Ельконін, В.В.Давидов, О.Г.Асмолов та інші відомі вчені протягом півстоліття працювали над розробкою основ "діяльності", а саму діяльність розглядали як систему, спрямовану на результат.

У дослідженнях Л.С. Виготського закладені перші основи діяльнісного підходу, а саме: необхідність вивчення практичної діяльності людини з боку психології, тісний зв'язок трудової діяльності людини з її свідомістю [1].

Методологічні риси діяльнісного підходу виражені в дослідженнях принципу єдності свідомості і діяльності О.М. Леонтьєвим, які свідчать: людина та її психіка формуються в практичній діяльності [6].

В.В. Давидов вказав, що колективна діяльність містить взаємні дії дитини і дорослого, за яких учні повинні постійно спілкуватися, долучатися до спільної діяльності, діалогів, обговорювати проблеми, шукати шляхи їх вирішення, враховувати і поважати думки інших учасників діяльності [3].

Розкрити технологію застосування методу інтелект-карт в системі реалізації діяльнісного підходу навчання молодших школярів допомагають основні етапи структури уроку «відкриття» нового знання:

1. Актуалізація знань учнів. Учитель організує актуалізацію і узагальнення вивчених способів дії, яких достатньо для побудови нового знання, і пробного завдання з утрудненням для самостійного виконання. Створюється проблемна ситуація, під час якої учні фіксують індивідуальні утруднення в проблемному діалозі – «Чого я не знаю?»

Саме створення проблеми на уроці створює ситуацію інтелектуального розриву, яка мотивує учня до індивідуальної діяльності і початку створення інтелект-карти. Зазвичай ключове слово розміщують у центрі аркуша, він має привертати увагу, залишатися в пам'яті, викликати потрібну емоцію та провокувати роботу думок у певному напрямі. Щоб образ ключового слова краще запам'ятався, його доцільно подавати кольоровим.

2. Виявлення місця та причини утруднення. Учитель організує виявлення учнями місця і причин утруднення. Учні усвідомлюють те, в чому саме полягає недостатність їхніх знань і умінь та фіксують у зовнішньому мовленні причину утруднення. Виникає мета і тема уроку.

3. Побудова проекту виходу із утруднення. Учні у комунікативній формі будують проект майбутніх навчальних дій: визначають мету, узгоджують тему уроку. На основі поставлених цілей відбувається залучення дітей до ситуації вибору методу рішення проблеми. Вони вибирають спосіб, будують план досягнення мети і визначають засоби управління своєю діяльністю для їх реалізації. За бажанням учнів, їх можна поділити на робочі групи, розподілити обов'язки щодо визначення джерел інформації.

Учитель проводить «Мозковий штурм», завдяки якому учні шукають потрібну інформацію в довідниках, підручниках; пригадують і аналізують алгоритми, моделі, схеми; розміщують від ключового слова інтелект-карти головні гілки та зображують на них ідеї, що виникли під час мозкового штурму. Відбувається обробка інформації, на гілках інтелект-карти пишуться слова-асоціації, що розкривають ідею виходу із утруднення. Радіальний спосіб запису інтелект-карти допомагає мисленню в процесі обробки інформації і дозволяє охопити будь-яке питання з різних точок зору комплексно [8].

4. Реалізація побудованого проекту – «відкриття» дітьми нового знання. Оскільки інтелект-карти відображають всю картину в цілому, це дозволяє встановити всі взаємозв'язки між об'єктами, структурувати інформацію, моделювати, переосмислювати способи дій, перетворювати моделі розв'язання

проблемного завдання. У свою чергу, це приводить до появи нової точки зору на інформацію, а також нових ідей і думок. Відбувається вибір оптимального варіанту розв'язання первинної задачі, де виникло утруднення.

Розміщення гілок другого рівня від головних гілок, записування слів з малюнками, знаків або формул дозволяють запам'ятати нову модель розв'язання в 6 разів краще, ніж просто слова і правила. Розв'язання проблемного завдання досягає мети уроку і завершує створення інтелект-карти.

Створена інтелект-карта застосовується в системі знань і повторень, використовується для «відкриття» нових знань на наступних уроках, вона допомагає поєднати нові знання з наступними темами. Інтелект-карта, яка створена учнями на етапі самостійної роботи в процесі виконання навчального завдання, представляє собою діяльнісний навчальний продукт, в основі якого покладено самостійне конструювання знань. Отже, застосовуючи метод інтелект-карт на етапі побудови проекту виходу з проблемної ситуації, ми підвищуємо мотивацію учнів до уроку, розвиваємо пізнавальний інтерес до навчання, організуємо дослідницьку діяльність, створюємо умови для самовираження, забезпечуємо глибоке і міцне засвоєння знань учнів.

На рисунку 1 відображено модель створення інтелект-карт у процесі реалізації діяльнісного підходу.

Усвідомлюючи значимість мети запровадження компетентнісного підходу в середню освіту, розвитку зацікавлення і підвищення мотивації учнів у навчанні, створення умов для саморозвитку і самовираження учнів, можна зробити висновок про актуальність впровадження діяльнісного підходу навчання молодших школярів в оновленій системі освіти.

Застосування технології методу інтелект-карт у системі реалізації діяльнісного підходу є передумовою успішної навчально-пізнавальної діяльності учнів початкової школи:

- розуміння власних потреб молодших школярів на підставі самооцінки власної навчальної діяльності;
- уміння розв'язувати проблемні ситуації на основі самостійно отриманих знань;
- організація та формування власних прийомів самонавчання;
- упорядкування власних знань, встановлення зв'язків між ними;
- критичне ставлення до інформації, вироблення власної точки зору у «відкритті» нових знань;
- використання для отримання інформації різноманітних джерел;
- уміння долати труднощі;
- адекватне оцінювання значення набутих знань у власній діяльності;
- захист отриманого результату;
- уміння співпрацювати в команді, здобувати знання в процесі колективної діяльності, толерантне ставлення до протилежної точки зору;
- уміння використовувати нові інформаційні та комунікаційні технології;
- знаходження нестандартних нових рішень;
- гнучкість застосування знань, умінь і навичок в умовах швидких змін.

Нові ідеї застосування методу інтелект-карт для організації дослідницької діяльності учнів на уроці з метою здійснення самостійного пошуку виходу з

проблемної ситуації можуть бути корисними всім виконавцям навчального процесу на шляху реформування української школи.

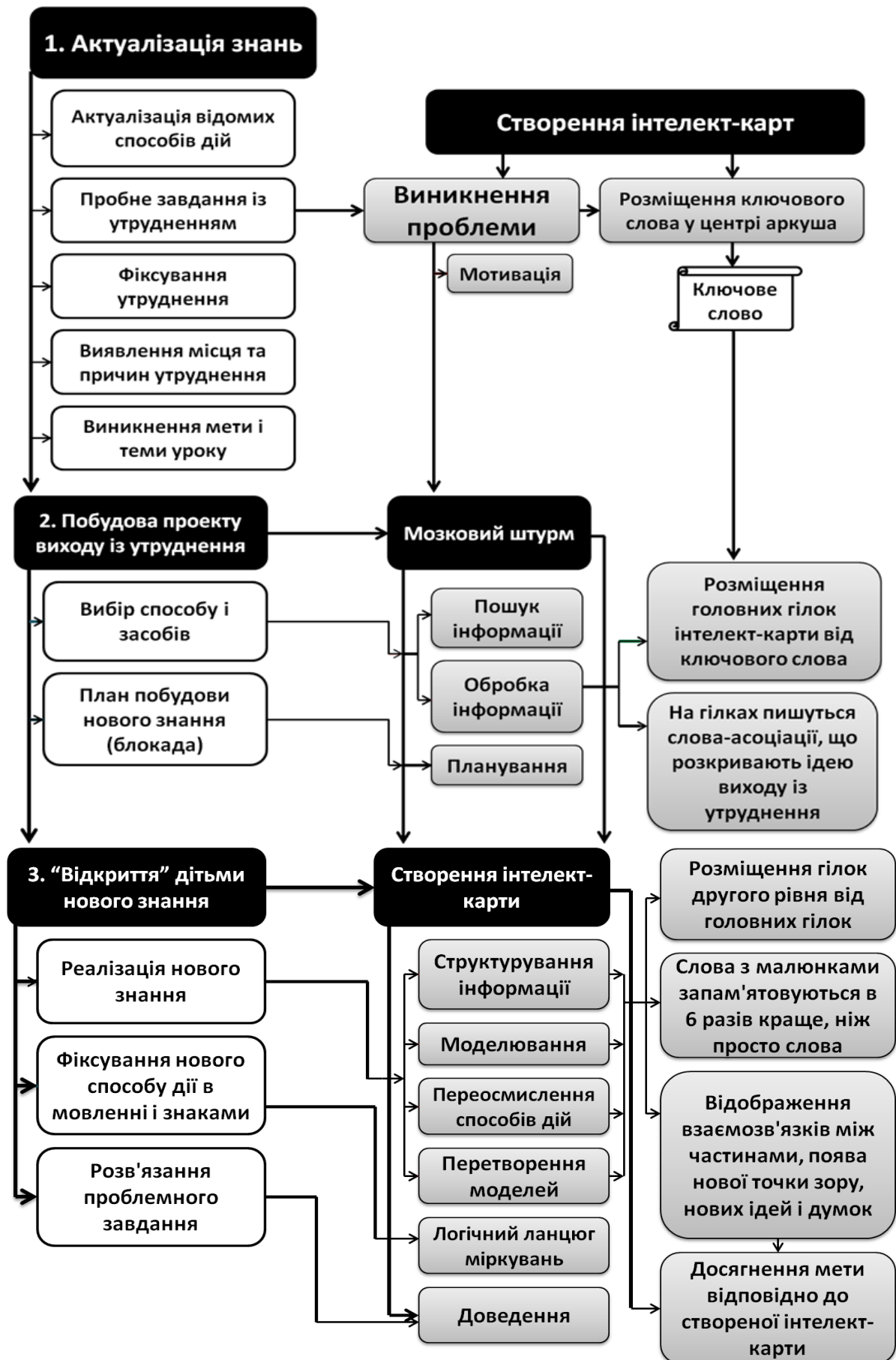

Рисунок 1 – Модель створення інтелект-карт у процесі реалізації діяльнісного підходу

Список літератури:

1. Виготський Л. С. Педагогічна психологія/ Під ред. Ст. Ст. Давидова. – М: Педагогіка-Прес, 1996. – 536 с.
2. Герт В. А. Діяльнісний підхід: етапи і перспективи розвитку// Педагогічна освіта в Росії. – 2014. – №11. – 36 с.
3. Давидов В. В. Теорія розвивального навчання. – М.: ИНТОР, 1996. – 544 с.
4. Ільєнков Е. В. Ідеальне// Філософська енциклопедія. – М., 1962. – Т. 2. – С. 219-227.
5. Леонтьєв О.М. Діяльність. Свідомість. Особистість. – М., 1977. – 248с.
6. Концепція «Нова українська школа» Закону України «Про освіту» №3491-д від 04.04.2016 р.
7. Фрагмент уроку математики в 4 класі з теми «Задачі на знаходження швидкості руху (II спосіб) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=xkj5XLcEeYI&t=76s>

УДК 373.3

Нікітіна Т.М.,

вчитель початкових класів

Зміївський ліцей № 1 ім. З. К. Слюсаренка

м. Зміїв Харківської області

ntn1961@i.ua

РОБОТА НАД ЗАДАЧЕЮ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Роль простих задач у навчанні математики надзвичайно велика. Вони є основним засобом у формуванні поняття про арифметичні дії та величини. Сьогодні замало “давати знання”. З перших днів навчання у школі дитину треба вчити вчитися, вчити міркувати, творити, шукати, узагальнювати, порівнювати. В процесі розв'язування простих задач учні опановують основні прийоми роботи над задачею.

При роботі над задачею виділяють здебільшого такі чотири етапи:

I — ознайомлення із змістом задачі;

II — аналіз задачі і відшукування плану розв'язування;

III — розв'язання задачі;

IV — перевірка розв'язування.

Розглянемо методику роботи на кожному з цих етапів.

1. *Ознайомлення із змістом задачі.* Усвідомлення змісту задачі — необхідна умова її розв'язання. Учень не повинен приступати до розв'язування задачі, не зрозумівши її умови. Тому ознайомлення з задачею містить власне опанування її змісту і перевірки усвідомлення його дітьми.

Приступаючи до розв'язування задачі, важливо сприйняти її в цілому, а потім вже розбивати на окремі частини. При фронтальному ознайомленні вчитель читає (або переказує) задачу двічі. Першого разу задачу читають з метою ознайомлення з її змістом в цілому. Другого разу задачу читають частинами і так, щоб кожна частина містила певну смислову «одиницю» тексту. Поділ задачі на частини здебільшого передбачає виділення окремих числових даних її. Під час другого читання доцільно на дошці записувати умову.

Читаючи задачу, вчитель паузами та інтонацією виділяє числові дані та слова, що визначають вибір дії та запитання задачі. Якщо в задачі є маловідомі дітям терміни, то їх слід пояснити заздалегідь, застосовуючи для цього предметне ілюстрування або малюнки.

Щоб перевірити, як учні усвідомили умову задачі, вчитель задає учням запитання (за смислом окремих частин) або пропонує переказати всю задачу. З метою активізації контрольного повторення задачі слід наперед ставити перед учнями те або інше завдання. Наприклад: «Послухайте задачу і повторіть вголос її запитання», «Прочитайте задачу самостійно і скажіть, що нам відомої про ...».

2. *Аналіз задачі і відшукування плану її розв'язування.* Учень зможе успішно розв'язати задачу, якщо розумітиме значення слів і виразів, з яких вона побудована. На початку навчання і при розгляді нових задач усвідомлення значення слів та зв'язків між величинами досягається через відтворення тієї реальної проблемної ситуації, моделлю якої є задача. В подальшому дедалі частіше застосовується вербальний (словесний) аналіз (розбір) задачі.

Під час аналізу треба з'ясувати, скільки величин розглядається в задачі та які вони мають значення. Задавання кожного значення величини звичайно складається з трьох частин: назви величини, зазначення особливості певного значення і числове значення, якщо воно відоме (задане). Якщо числове значення не задано, то воно є невідомим, і якщо, крім того, в завдання цього невідомого значення входить запитання «скільки?» чи вимога «знайти», то це значення шукане.

3. *Розв'язання задачі.* Це виконання арифметичних дій відповідно до складеного плану. Виконуючи дії, учні коментують їх: що знайдено за допомогою кожної дії. При усному розв'язуванні задачі необов'язково щоразу називати питання плану повністю. Можна практикувати короткі коментарі.

4. *Перевірка розв'язання.* Є складовою частиною і характерною рисою математичної діяльності. Перевірити розв'язання задачі — це з'ясувати, правильне воно чи ні. Для вчителя цей процес є засобом виявлення прогалин у знаннях учнів, а в поєднанні з аналізом та оцінкою — засобом виховання інтересу до вивчення математики. Треба поступово виховувати в дітей почуття необхідності самоперевірки, ознайомлювати їх із найбільш доступними прийомами перевірки. З цією метою слід проводити бесіди, в яких аналізувати допущені учнями помилки.

У процесі розв'язування простих задач учні дістають деякі уявлення про структуру задачі. При цьому пропонуються запитання і завдання, проте вони здебільшого зводяться до вимоги розчленувати задачу на умову і запитання: повторення умови задачі, її запитання; читання задачі і виділення в ній запитання; читання умови задачі про себе, а вголос — тільки запитання; визначення, що в задачі відомо, а що невідомо.

Щоб підкреслити основну відмінність складеної задачі від простої, ставляться, наприклад, такі запитання: Чи можна розв'язати задачу однією дією? Чому не можна розв'язати задачу однією дією? Яку маємо задачу — просту чи складену? Такі запитання корисні, але вони не охоплюють усіх компонентів поняття "задача".

Слабким місцем у навчальній роботі з математики в початкових класах була й залишається робота над задачами. Роботу в цьому напрямку потрібно урізноманітнити. З цією метою вибираються ефективні методи організації пізнавальної активності учнів. Це питання про те, як домогтися того, щоб на уроці ніхто не залишився байдужим, творчо, по-новому підійти до планування роботи на уроці. Необхідно робити наголос на те, щоб учні самостійно думали над навчальним матеріалом, розвивали пошукову діяльність, обирали індуктивний шлях міркування.

Ось приклад організації вчителем ознайомлення зі складовими частинами задачі:

1. Повторення складових частин задачі:

- А що треба зробити, щоб правильно розв'язувати задачу?
- Нам треба знати, з чого вона складається.
- Тож давайте з вами повторимо назви складових компонентів кожної задачі. А допоможуть нам в цьому казкові герої. Їх четверо – стільки ж, скільки і частин в задачі.

– Давайте відгадаємо назву кожної частини задачі. Тут ідеться про предмети: 2 було, ще 3 поклали, Або 6 було і 3 забрали. (Умова)

- Тут, як правило питають:

Скільки буде разом, скільки стало? (Запитання)

Приклад склали, Розв'язали,

І задачу подолали. (Розв'язання)

Приклад розв'язали,

А знайдене число у неї записали. (Відповідь)

2. Проблемна ситуація:

- Леопольду дали завдання скласти задачу. Ось що в нього вийшло.
- Давайте перевіримо Леопольда. «Було 3 пиріжки, 1 з'їли».
- Як ви вважаєте, Леопольд правильно склав задачу?
- Чому?

3. Складання задач за предметними малюнками:

– Вам треба скласти задачу і розв'язати її. (Зробити з дітьми висновок: Коли забирають/вилучають предмет, то їх стає менше)

- Що бачимо на малюнку?
- Яка буде умова задачі?

(На галявині виросло 6 грибочків. Білочка зірвала 2.)

- Сформулюйте питання задачі. (Скільки грибочків залишилося?)
- Якою дією розв'яжемо задачу? (Відніманням)
- А чому? (Тому що частину предметів забирають (вилучають)).
- Назвіть розв'язання задачі. ($6 - 2 = 4$)
- Назвіть відповідь. (Залишилось 4 грибочки).

Навчити учнів розв'язувати задачі — означає навчити їх розкривати зв'язки між даними і шуканими значеннями величин; на основі чого вибирати, а потім виконувати арифметичні дії. Від того, наскільки добре розуміють учні зміст зв'язків, залежить їхнє уміння розв'язувати прості задачі.

Розв'язування арифметичних задач є не тільки важливим засобом формування в учнів математичних понять, запобігання формалізму у їх засвоєнні, а й посилює розвивальний ефект вивчення математики, впливаючи

на розвиток математичного мислення учнів і їхнє оволодіння загальними прийомами міркування.

Сучасність вимагає нестандартного бачення проблеми, пошуку дійових нешаблонних рішень, кількох варіантів розв'язання запропонованої задачі, розглядання відомого з нових позицій.

Список літератури:

1. Богданович М. В., Козак М. В., Король Я. А. Методика викладання математики в початкових класах: Навчальний посібник — 3-є вид., перероб. і доп. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2008. - 336 с.
2. Логачевська С., Каганець Т. Вчись розв'язувати задачі. – Київ: Початкова школа, 2007 р. – 159 с.
3. Матюшкина А.М. Развитие творческой активности школьников.— М.: Педагогика, 1991. – с. 4 –7.
4. Эрдниев П.М., Эрдниев Б.П. Теория и методика обучения математике в начальной школе. – М.: Педагогика, 1988. – с. 205.

УДК 793.3

Ніколаєва Л.В.,

учитель хореографії

Скадовської спеціалізованої загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів «Академія творчості» з поглибленим вивченням предметів

художньо-естетичного циклу

Херсонської області

ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ НА МИСТЕЦЬКИХ ЗАСАДАХ

Відомо, що матерії загалом та людині зокрема властивий творчий імпульс, тому така правічна її потреба в актуалізації власної креативності на усіх вікових етапах, починаючи з дошкільного дитинства. А тому зрозумілі й намагання сучасної педагогіки знайти оптимальні шляхи її розвитку в українських дітях[2]. У цьому контексті є актуальною потреба створення сприятливих умов для творчого розвитку дітей на мистецьких засадах через належне науково-методичне оснащення шкільної освіти, а саме – через розробку та впровадження нових освітньо-виховних програм і навчально-методичного забезпечення таких програм[1].

У сучасній психології та педагогіці утвердилася думка: кожна дитина різнобічно обдарована. Усім батькам хочеться вірити, що особливий дар, яким у давні часи наділяли музи не багатьох обраних, передався і їхній дитині. Але чи кожне обдаровання вдається своєчасно виявити, розкрити, розвинути? Чи завжди таке гуманне завдання, як одне із першорядних, поставало перед педагогами школи? Зазначимо лише, що на зламі тисячоліть Українська держава, сучасна наука і передова практика актуалізували постановку цього завдання.

Освічені, люблячі батьки помічають у своєї дитини потяг до музики і руху ще в ранньому дитинстві. Дорослі навіть не замислюються, чому маленькій дитині подобається танцювати, бо вони спостерігають, що це бажання не зникає у дорослої людини упродовж усього життя. Можливо, покровителька мистецтва танцю і хорової поезії, чарівна Терпсіхора, яка обдарувала людей

музично-танцювальним хистом, була найдобрішою і найщедрішою з усіх муз? Тому-то у більшості дітей дуже рано виявляються задатки до танцю [10].

Метою статті є естетичне виховання учнів засобами хореографії. Науково доведено, що тільки під час активної діяльності, зокрема музично-рухової (в системі музичного виховання) та хореографічної (в системі широкого мистецького виховання), розкриваються природні задатки, обдаровання дітей. Але дитині-школяру заняття хореографією потрібні не для того, щоб у майбутньому стати професіоналом (хоча дехто з них стане таким!). Артистом балету, хореографом, балетмейстером стають за покликанням, усвідомлювати яке може тільки сама людина лише згодом.

Хореографічна діяльність необхідна дитині шкільного віку, яка вивчає предмет у школі для того, щоб не пропустити сеситивного періоду, коли використання задатків стає найбільш своєчасним для розвитку спеціальних здібностей та особистості загалом. У різних дітей потяг до танцювальної активності може виникати дещо раніше чи пізніше, залежно від індивідуальних особливостей.

Дорослі, створюючи протягом усього шкільного навчання сприятливі умови для розкриття дитячої обдарованості у вигляді занять хореографією, посилені виступи мають на меті залучити дитину до мистецтва танцю через її власні активні дії, сприяти прояву креативності, допомагати кожному виявити художній хист, самостійність, розвинути у дітей схильність до творчості та відповідно, творчі уміння, сформувати у школярів потребу спілкуватися засобами мистецтва танцю.

Хореографічне мистецтво завжди привертало до себе увагу дітей та дорослих. Воно набуло широкого поширення в дошкільних установах, загальноосвітніх школах. Уроки з хореографії у школах показали себе на практиці як перспективна форма естетичного виховання дітей та підлітків, в основі якої лежить прилучення їх до хореографічного мистецтва. Воно забезпечує більш повний розвиток індивідуальних здібностей дітей. Учні займаються хореографією досить тривалий час. За цей період вони влюбляються в мистецтво танцю, виявляють наполегливість і старанність у придбанні танцювальних знань і умінь. Використовуючи специфічні засоби мистецтва танцю, зацікавленість дітей, викладачі хореографії мають можливість проводити велику виховну роботу [8].

У формуванні естетичної і художньої культури особистості хореографічне мистецтво є найважливішим аспектом естетичного виховання. На уроках хореографії присутні діти різних соціальних груп, різних фізичних, духовних, психологічних даних. Всі ці діти вивчають і різні жанри танцю. Найперше і головне – це класичний танець, який є основою всіх танців. Доктор Селія Спарджер, автор книги „Анатомія і балет”, колишній консультант Королівського балету Англії, писала, що „балет є надто складним засобом виховання постави, дисциплінованого і красивого руху, швидкої мозкової реакції і зосередженості, щоб обмежити його вивчення лише для небагатьох обраних”. Це народний танець, який дає кожній дитині прилучитися до історії, етніки, як свого народу, так і народів світу. Це бальний і сучасний танець, який розкриває перед дітьми світ яскравості, ритмічності, дає змогу відчувати партнерство і сучасність світового танцювального мистецтва. В українській

освіті уроки з хореографії стають обов'язковими. Вони виховують і розвивають не тільки художні навички виконання танців різних жанрів, а й вироблення у дитини звички і норми поведінки відповідно до закону краси.

Заняття хореографічним мистецтвом сприяють фізичному розвитку дітей та збагачує їх духовно. Дитина, що володіє балетною поставою, захоплює оточуючих. Але її формування – процес тривалий, що вимагає багатьох якостей від дітей.

Дисциплінованість, працьовитість – ті риси характеру, які необхідні не тільки в хореографічному класу, але і в побуті. Ці якості роками виховуються педагогами – хореографами і визначають успіх у багатьох справах.

Виховання дисципліни прищеплює навички організованості в процесі праці, виховує активне ставлення до нього. Педагог на заняттях пробуджує повагу до загальної праці, виховує здатність підпорядковувати особисте суспільному. Свідома дисципліна – це дисципліна внутрішньої організованості і цілеспрямованості. Зовнішня дисципліна створює передумови до внутрішньої самодисципліни. Діти стають зібраними, увага на заняттях загострюється, вони швидше й чіткіше виконують поставлені завдання.

Почуття відповідальності, так необхідне в житті, рухає дітей, що займаються хореографією, вперед. Не можна підвести поруч стоящих в танці, не можна спізнитися, тому що від тебе знаходяться в залежності інші, не можна не вивчити, не виконати, не допрацювати.

Акуратність в хореографічному виконавстві, охайність форми в танцювальному класі переноситься і на зовнішній вигляд дітей у школі. Це і постава, і зачіска, чистота і елегантність носіння звичайнісінького одягу.

Виховання етикету є однією зі сторін на заняттях з хореографії. Це і відношення між хлопчиками і дівчатками, і відношення вчителя, і до всього класу, до спільної справи. Приємно бачити, що діти з хореографічного класу ніколи не пройдуть попереду старшого, хлопчики подають руку при виході в автобусу, сумки та портфелі дівчаток – в руках у хлопчиків. Увага і турбота про інших – необхідна якість у характері дітей, і заняття хореографією вирішують ці завдання.

Хореографічне мистецтво у дитини є доповненням і продовженням його реального життя, збагачуючи його. Заняття цим мистецтвом приносить йому такі відчуття і переживання, яких він не міг би отримати з будь-яких джерел.

Творча особистість – найважливіша мета, як усього процесу навчання, так і естетичного виховання. Без нього, без формування здатності до естетичної творчості, неможливо вирішити найважливіші завдання всебічного і гармонійного розвитку особистості. Цілком очевидно, що кожен педагог за допомогою естетичного виховання готує дітей до перетворювальної діяльності. Педагог-хореограф повинен сформулювати, розвинути і зміцнити у дітей потребу у спілкуванні з мистецтвом, розуміння його мови, любов і гарний смак до нього [4]. Педагог постійно займається естетичним вихованням дітей, з тим, щоб вони були всебічно підготовлені до художнього сприйняття і творення дійсності. В основі цього виховання лежить формування любові до своєї національної культури, народної творчості, інтересу і розуміння краси навколишнього світу, спілкування. Досягнення фізичної досконалості має стати важливою частиною виховання на уроках хореографії.

Всі ці завдання виховання не віддільні від вікових та індивідуальних особливостей дітей. Віковими особливостями прийнято називати анатомо-фізіологічні і психологічні особливості характеру того чи іншого вікового періоду. У тісному зв'язку з віковими особливостями знаходяться індивідуальні – стійкі властивості особистості, характеру, інтересів, розумової діяльності, притаманні тому той чи іншій дитині і які відрізняють його від інших.

Прийнято вважати:

від народження до року – дитячий вік,

від року до 3-х років – переддошкільний вік,

від 3-х до 6-ти років – дошкільний вік,

від 6-ти до 12-ти років – молодший шкільний вік,

від 12-ти до 15-ти років – середній шкільний вік – підлітковий,

від 15-ти до 17-ти років – старший шкільний вік – юнацький.

До 5-6-річного віку діти здатні займатися хореографією, так як сформованість структур та функцій мозку дитини близька по ряду показників до мозку дорослої людини. Сучасні дані вікової психології дозволяють стверджувати, що мозок 6-річної дитини готовий до засвоєння доступної інформації в процесі систематичного навчання. Проте слід мати на увазі, що в індивідуальному розвитку дітей одного і того ж віку спостерігається відхилення від середніх показників темпу дозрівання мозку і всього організму – випередження або відставання. Крім того, потрібно враховувати і статеві відмінності. У фізіологічному відношенні хлопчики в середньому відстають від дівчаток на рік-півтора, хоча ті й інші мають від народження однакову кількість років [9].

До 6-7 років діти засвоюють поняття статі (до протилежної статі ставляться терпимо, доброзичливо), починають свідомо регулювати свою поведінку. Для них характерна стійкість, безпосередність, життєрадісність, веселий настрій. Вони здатні відчувати насолоду і переживання від сприйняття прекрасного. Виявляється потреба у зовнішніх враженнях, слухання музики, у відвідуванні концертів, театрів, після чого діти часто зображують побачене. Велике місце в цьому віці займає гра – це психологічна потреба осмислення нових знань через ігри. З огляду на всі анатомофізіологічні здатності даного віку потрібно будувати заняття хореографії.

7-11 років – у цьому віці відбуваються якісні і структурні зміни головного мозку (він збільшується). Відбуваються зміни і в протіканні основних нервових процесів – збудження і гальмування. Виявляється самостійність (бажання робити все самому, діти вимагають довіри від дорослих), стриманість (уміння підкоряти свої бажання загальним вимогам), наполегливість і впертість (бажання досягти результатів, навіть якщо не розуміють цілі або не мають коштів для їх досягнення). Слабкі сторони в фізіології дітей цього віку швидко виснаження запасу енергії в нервових тканинах, тому час занять спочатку може бути обмежено і поступово збільшуватиметься. Кістково-м'язовий апарат дітей цього віку відрізняється великою гнучкістю (значна кількість хрящових тканин і підвищена еластичність клітин). Розвиток дрібних м'язів йде повільно, тому швидкі й дрібні рухи, що вимагають точності виконання, представляють для дітей велику складність. Обсяг навчального матеріалу повинен бути розрахований за можливостями дітей. У класах цього віку треба приділяти увагу формуванню постави, вміння орієнтуватися в просторі, розвитку ритмічності,

музич-ності. У цьому віці переважає наочно-образне мислення, панує чуттєве пізнання навколишнього світу. Тому ці діти особливо чутливі до виховних впливів естетичного характеру.

11-14 років. У цей період відбуваються швидкі кількісні зміни і якісні перебудови в організмі. Дитина швидко зростає (5,6, а той 10 см у рік). З інтенсивним зростанням скелета і м'язів відбувається перебудова моторного апарату, яка може виражатися в порушеннях координації рухів (кажуть став таким незграбним). Розвиток нервової системи та серцево-судинної не завжди встигає за інтенсивним зростанням, що може при великому фізичному навантаженні приводити до непритомності і запоморочення. Підвищується збудливість нервової системи під впливом посиленого функціонування залоз внутрішньої секреції. У цьому віці нерідко з'являється дративливість, образливість, запальність, різкість (діти часом самі не розуміють, що з ними відбувається, що спонукає їх на ту, чи іншу реакцію). З'являється гостра потреба в самоствердженні, прагненні до самостійності – воно виходить з бажання бути вважатися дорослим.

Емоційний стан характеризується силою почуттів і труднощами в управлінні ними. Емоційні переживання носять стійкий характер, вони довго пам'ятають образу і несправедливість. Але потім це бажання змінюється зацікавленістю, яка ретельно приховується.

Для цього віку відбувається вивчення більш складних рухів, комбінацій, здійснюються більш об'ємні постановочні роботи.

15-17 років – у фізіологічному відношенні це період інтенсивного розвитку мускулатури, продовження розвитку мозку. Юнаки та дівчата готові до фізичного і розумового навантаження. Формуються переконання і світогляд, виникає потреба зрозуміти себе, сенс життя. Постає проблема вибору професії. Виникає бажання бути поміченим, хочеться виділитися, з'являється самостійність у судженнях. Юності властиво стан закоханності, життєрадісності, впевненості в собі. Заняття з хореографії повинні будуватися з повним навантаженням.

Для успішної роботи педагог повинен розбиратися в особливостях кожного віку. Уміло, відповідно до вікових особливостей розподіляти фізичне навантаження. А при виховній роботі просто неможливо обійтися без урахування психологічних особливостей кожного вікового періоду [3].

Виховна робота повинна проводитися систематично, тільки тоді вона призведе до позитивних результатів. Складність виховної роботи визначається тим, що діти в класі різного рівня культури й виховання. Зосередити їх інтереси деколи непросто. При цьому педагогу доводиться виявляти такт, чуйність, застосовувати індивідуальний підхід до дітей. Він повинен зацікавити дітей, використовувати в роботі можливості кожної дитини, а також різні форми і методи проведення уроків.

На уроці педагог постійно повинен розповідати про музику та композиторів, яку використовує на уроці. Про побут, костюми і традиції народів, які вивчаються на уроці народного танцю. Весь матеріал повинен підсилюватися ілюстраціями, відео матеріалом, так як у дітей візуалізація розвинута найбільше від усіх почуттів.

Форми можна умовно розділити на основні, додаткові і форми художньо-естетичної самоосвіти. До основних форм відносяться: перегляд балетних вистав, прослуховування музики, знайомство з творчістю майстрів хореографії. Такою роботою можна охопити всіх учнів під час занять. Додаткові форми включають колективні або індивідуальні відвідування вистав, концертів, але їх відвідування організовується у вільний та зручний для учнів час. До форм художньо-естетичної самоосвіти відносяться: самостійне вивчення музики, балету, читання книг з хореографії, перегляд відео, інтерес до інших видів мистецтва з певною цільовою установкою на розширення своїх знань в області хореографії [6].

Методи можна розділити на словесні, практичні, наочні. Словесні методи ґрунтуються на поясненні, бесіді, розповіді. Практичні – на навчанні навичкам хореографії. Важливим методом впливу на дітей є наочний метод. Виконавська майстерність педагога – його професійний показ часом захоплює дітей, викликає прагнення його наслідувати. Тому викладач повинен мати досить грамотний і виразний показ рухів. Цей метод має вирішальне значення у вихованні дітей, особливо в молодших класах. Діти наслідують своєму педагогові в манері і характері виконання рухів, копіюють і постановку рук, корпусу, голови. За виконанням дітей можна визначити якість знань педагога, його стиль роботи.

Педагог застосовує у своїй роботі найбільш доцільні методи з урахуванням віку дітей, їх фізичних даних, рівня емоційної чуйності, наявності інтересу до хореографічного мистецтва. Захоплення і натхнення – джерело інтелектуального зростання особливості. Інтелектуальне почуття, яке відчуває дитина в процесі оволодіння знаннями – це та ниточка, на якій тримається бажання вчитися. Якщо навчання супроводжується яскравими і хвилюючими враженнями пізнання стає дуже міцним і необхідним. Заняття стають цікавими, і тоді дитина бачить результати своїх зусиль у творчості. Завдання педагога – не дати згаснути творчому інтересу дитини, всіляко його розвивати і зміцнювати.

З метою підвищення ефективності виховної роботи важливо використовувати проблемну методiku. На відміну від традиційної, коли дітям повідомляється „готова” інформація навчання, проблемна методика пропонує більш активну розумову і емоційну діяльність. У процесі занять можна запропонувати дітям доповнити танцювальну комбінацію або скласти її поністю, виконати той чи інший рух, що не стосується їх програми навчання. Важливо, щоб дитина змогла затосувати свої знання, бажання в здійсненні задуманого. Розумний педагог довіряє своєму учневі, направляє його в навчальній і постановочній роботі. Таким чином, діти, настільки активно включившись у творчу хореографічну атмосферу, обирають професію хореографа. Захоплюючись хореографією вони починають *набувати* книги, збирати вирізки і фотографії з газет і журналів з артистами балету, асамблеями, прослуховувати музику різних напрямів, переглядати спеціальні відео. Тут доречно залучити дітей до аналітичної роботи, організовуючи бесіди, диспути, щоб діти правильно розуміти змістовний бік хореографічного мистецтва.

Кожен педагог, у залежності від ступеня володіння тими чи іншими методами, вважає за краще використовувати певний шлях впливу на дітей. Найчастіше це метод переконання. Цей метод використовується не від випадку

до випадку. Він повинен бути цілеспрямованим, систематичним, і тоді він стає дієвим. Метод переконання вимагає від педагога великого терпіння, освіченості і тактовної поведінки. Діти часом не відразу розуміють педагога. Це буває від невміння дитини слухати і чути, що від нього вимагається. Ця якесь характеру виховується поступово в культурі спілкування дитини. Тому педагогові треба виявити максимум педагогічної майстерності та любові до дітей при використанні цього методу [7].

Для підвищення морального потенціалу особистості дитини, розвитку її активності, важливо постійно оновлювати і збагачувати використовуванні форми і методи.

У кожного викладача свій стиль роботи, своя методика і система вимог. Від їх характеру, послідовності і змісту залежить розвиток дітей у класі, їх моральних основ. Практика показує, що чим вище і більш обґрунтованими вимоги викладача, тим вище організація його роботи, моральний настрій дітей. І, навпаки, чим нижче рівень вимог, тим нижче показники в класу. Але в будь-якому випадку, якщо педагог правильно формує свої вимоги і вони відповідають певним умовам, він повинен пам'ятати, що вони повинні бути послідовні, зрозумілі, виправдані, посилені для виконання.

Для хорошої організації занять педагог користується класним журналом, та щоденниками учнів. Ця сторона виховання дисциплінує і дуже добре впливає на дітей психологічно. При можливих непорозуміннях з батьками доречі буде журнал успішностей учнів. Журнал допоможе педагогу нічого не забути і вирішити конфліктні ситуації, що виникають із-за пропусків занять і оцінок учнів.

Виходячи з багаторічного практичного досвіду роботи з дітьми, можна зробити висновок про те, що уроки хореографії в навчальних закладах актуально необхідні і обов'язкові. А ще важливіше дати дітям грамотну і систематичну підготовку в хореографічному класі. У результаті активного емоційного знайомства з хореографією формується художній смак дітей, вони починають помічати і сприймати прекрасне не тільки в мистецтві, але і в житті.

Так само можна прийти до висновку, що заняття в хореографічному класу мають велике значення для фізичного розвитку дітей. Вони набувають струнку поставу, починають легко, вільно і граціозно рухатися, позбуваються від таких фізичних недоліків, як сутулість, „клишоногість”, зайва вага і т.д. У них поліпшується координація рухів, а разом із цим вирівнюється координація правої і лівої руки, правої і лівої ноги, розвиваються однаково обидві частини головного мозку. На заняттях хореографії корисні навички здобуваються природньо. Діти починають відчувати естетику поведінки в побуті: підтягнутість і ввічливість стають нормою поведінки. Вони стежать за своєю зовнішністю, за чистотою, акуратністю, витонченістю свого костюму та зачіски. Важливо зауважити, що успіх дітей на уроці залежить від викладача, або володіє професійними знаннями і вміло їх застосовує у навчально-тренувальній роботі, або допускає помилки, які негативно впливають на дітей. Викладачам хореографії важливо знати особливості методики роботи з дітьми різних вікових груп, розбиратися в причинах найбільш поширених помилок, що зустрічається в практиці [5].

Не можна не сказати про те, що важливою рисою педагога у вихованні активності дітей є вміння аналізувати і враховувати педагогічну ситуацію, шляхи і можливості виправлення допущених помилок. Важливо мати психологіну інтуїцію, вміння відчувати обстановку. Ця здатність педагога має величезне значення для використання сприятливих ситуацій у виховних цілях, для створення стійкої позитивної атмосфери в класі, на уроці.

Отже, кожен прожитий день, кожне заняття, репетиція чи концерт змінюють інтереси та можливості дітей. Не можна скидати з рахунків навіть самі незначні характерні риси, що виявляються в процесі навчання. Активність дітей на заняттях хореографії залежить від творчої ініціативи педагога, прагнення вести своїх учнів до вдосконалення виконавської майстерності та здорового духовного розвитку.

Список літератури:

1. Закон України „Про дошкільну освіту”. Закон України „Про охорону дитинства” (текст) – К. Ред. Ж-лу „Дошкільне виховання”, 2001. – 55 с.
2. Базовий компонент шкільної освіти в Україні (текст). – К.; ред ж-лу „Дошкільне виховання”, 1999. – 70с.
3. Блок Л.Д. Класичний нацесь. Історія і сучасність (текст) / Д.Л.Блок. – М.; Мистецтво. 1987. – 554 с.
4. Виготський Л.С. Уява і творчість в дитячому віці (текст) / Л.С.Виготський. – с – Пб; Союз. 1997 – 96с.
5. Вільчковський Є.С. Розвиток рухливої функції у дітей. (текст) / Є.С. Вільчковський. – К.; Здоров'я, 1983. – 205 с.
6. Кононко О.Л. Психологічні основи особливісного ставлення школяра (системний підхід) (текст) / О.Л.Кононко. – К.; Стилос. 2000. – 332 с.
7. Падалка Г.М. Мистецтво і особистість. //Мистецтво (текст) / Г.М.Паалка. – 2007. – № 2. – с.3-5.
8. Тараканова А.П. Система хореографічного виховання у школах і позашкільних закладах: Навчально-методичний посібник. (текст) / А.П.Тараканова. –К.; ІЗМН, 1996. – 284с.
9. Шевчук А.С. Розвиток дитячої творчості на основі хореографії Павла Вірського (текст) / А.С.Шевчук. – 2007 - № 1. – с.8-9.
10. Шевчук А.С. Українські традиції – духовні опори життя і розвитку дитини. (текст) / Шевчук А.С. – 2008. - № 1. – с.10-15.

УДК 316.6

Онищенко В.В.,

учениця 11 класу

Мельникова О.Л.,

практичний психолог

КЗО «Середня загальноосвітня школа №88»

м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ КРОСКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Сфера спілкування сучасної людини постійно розширюється. Кожен із нас входить до системи різноманітних відносин, завдяки чому формується

соціальна структура людства. Серед соціальних груп найбільш стабільними та значущими є етноси. Усвідомлюючи себе членом етнічної групи, людина вже не відчуває себе самотньою, у масі людей, що складають етнічну групу, вона відчувається впевнено.

Приймаючи до уваги сплеск міграційних процесів, що спостерігається в останні десятиріччя у всьому світі, зростаючу кількість мігрантів на територію України, виникає потреба спеціального вивчення особливостей етнічної ідентичності представників етносів, що мешкають в одному територіальному просторі. Наслідком міграційних процесів є дві протидіючі тенденції: з одного боку - прагнення представників різних етносів до більшої інтеграції та взаємодії, друга – роз'єднання світового співтовариства, усвідомлення своєї приналежності до певного етносу. У цих умовах можливе загострення міжнаціональних відносин, проблема мови та можливості прояву національної культури.

Враховуючи вищевикладене, актуальність дослідження полягає в тому, що: по-перше, в умовах розширення міжетнічної взаємодії актуальності набувають дослідження етнопсихологічної категорії «етнічна ідентичність»; по-друге, важливою є проблема формування толерантної взаємодії представників різних етносів, що мешкають в одному поліетнічному регіоні.

Працюючи над дослідженням, ми послідовно виконали наступні етапи: підготовчий, емпіричний, аналітичний та узагальнюючий.

На підготовчому етапі здійснили теоретичний аналіз наукової літератури. У сучасних психологічних теоріях етнічна ідентичність визначається як важливий компонент соціальної ідентичності особистості, що відноситься до сфери усвідомлення, оцінювання та переживання своєї приналежності до певної етнічної спільноти, спричиняє соціально значущі форми поведінки і впливає на відносини між людьми. У структурі етнічної ідентичності дослідники виділяють когнітивний, афективний, поведінковий компоненти [1, 2, 5].

Безумовний інтерес представляють дослідження етнічної ідентичності в підлітковому віці. Саме для цього віку є характерним високий ступінь чутливості до соціальних змін, активне орієнтування у системі етнічних норм та цінностей. За думкою науковців даний віковий період є ключовим етапом у формуванні етнічної ідентичності [4].

На формування ідентичності впливають: територія проживання, стиль родинного виховання, важливою умовою є досвід міжетнічної взаємодії. Науковці вважають, що діти з груп етнічних меншин неминуче виявляються більш обізнаними про культуру етнічної більшості, а формування біетнічної ідентичності є найбільш сприятливим для людини у поліетнічному суспільстві [4].

Актуальність та значущість даної проблеми обумовили вибір об'єкту та предмету дослідження. *Об'єктом* дослідження є механізм формування етнічної самосвідомості – етнічна ідентичність. *Предметом* – дослідження структури етнічної ідентичності підлітків в умовах міжкультурної взаємодії.

Гіпотеза: слідом за науковцями ми вважаємо, що поліетнічний характер середовища впливає на формування етнічної ідентичності підлітків, підліткам групи етнічної меншості притаманна біетнічна ідентичність; найбільш

сприятливим для людини у поліетнічному суспільстві є толерантний характер міжетнічної взаємодії.

Мета дослідження: здійснити порівняльний аналіз структури етнічної ідентичності підлітків вірменської національності, як представників етнічної меншості в умовах діаспори на території Дніпропетровщини, у порівнянні з особливостями структури етнічної ідентичності підлітків української національності, як представників етнічної більшості.

Відповідно до предмету, об'єкту та мети дослідження до вибірки увійшли 18 підлітків української національності (група етнічної більшості), 18 підлітків вірменської національності (група етнічної меншості). Вибір представників етнічної групи «вірмени» зумовлений тим фактом, що у навчальному закладі, на базі якого проводилось дослідження, навчається вагомий відсоток дітей вірменської національності.

На другому, емпіричному, етапі здійснили психологічну діагностику. «Етнопсихологічний опитувальник», розроблений Н.М. Крюковою, використали з метою визначення рівня сформованості когнітивного компоненту у структурі етнічної ідентичності підлітків [6]. Переважна більшість випробуваних обох етнічних груп виявилися добре обізнаними з національними легендами, казками і піснями, що свідчить про достатньо сформований когнітивний компонент етнічної ідентичності. 66,7% підлітків українців вільно розмовляють, читають, пишуть рідною мовою; 57,1% вірмен зауважили, що національну мову розуміють, інколи розмовляють, але не читають і не пишуть.

Підлітки – українці в представниках свого етносу цінують справедливість, мужність, сміливість, доброту, щирість; вірмени – доброту, гостинність, працьовитість. Для переважної більшості випробуваних обох етнічних груп (72,2% українців і 82,2% вірмен) не має значення, з представниками якого етносу навчатися, підтримувати дружні стосунки, підлітки не відчують роздратованості, коли поруч з ними люди іншої національності спілкуються на рідній мові.

За думкою підлітків-українців вагомими критеріями етнічної диференціації є: культурні традиції, звичаї (вибір 88,0% підлітків), зовнішній вигляд (72,2%), віросповідання обрали 55,5% випробуваних. Підлітки - вірмени виділяють ознаки: культурні традиції, особливості зовнішності (обрали 78,6% підлітків), особливості поведінки (71,4%), риси характеру (вибір 50,0% випробуваних).

Серед етноінтегруючих ознак найбільш суттєвими підлітки української національності вважають: рідну мову (66,6%) і народні традиції (61,1%). За думкою більшості підлітків-вірмен із представниками етносу їх зближують: народні традиції (85,7%), рідна мова (64,2%), родинні зв'язки (57,1%).

За методикою «Шкальний опитувальник для дослідження етнічної ідентичності дітей та підлітків» О.Л. Романової визначили рівень сформованості емоційно-ціннісного компоненту етнічної ідентичності [6]. У випробуваних сформувався достатній ступінь відчуття приналежності до свого етносу, про що свідчать значення показника в обох групах підлітків (6,2 бали у групі «вірмени», та 4,4 бали у групі «українці»). Значимість національності у ситуаціях міжетнічної взаємодії для випробуваних не є принциповою, про що свідчить рівень показника за відповідною шкалою. У питаннях, що стосуються

взаємодії між представниками етнічної більшості і меншості більш принциповими виявилися підлітки «українці», які вважають, що у поліетнічному середовищі влада, спілкування на рідній мові, право приймати важливі для країни рішення має бути прерогативою тільки корінного населення.

Для оцінки достовірності розбіжностей між вибірками «українці» і «вірмени» використали статистичний U критерій- Манна – Уїтні. Проведений аналіз показав, що розбіжності між групами статистично не значимі.

Методику колірних відносин А.М. Еткінда (модифікація колірного тесту Люшера) використали з метою аналізу емоційного ставлення підлітків до різних ознак, за якими диференціюють етноси: усвідомлення себе представником етносу - «Я-українець», «Я - вірмен»; мова спілкування; релігія, національні та культурні традиції, історичне минуле свого народу; національні особливості характеру, зовнішності [3]. Взаємозв'язки між розкладками «за вподобанням» та асоціативною визначали за допомогою коефіцієнту рангової кореляції Спірмена. Аналізуючи результати, приділяли увагу найбільш емоційно-цінним і найменш значимим критеріям етнічної ідентичності.

Відповіді підлітків розподілились наступним чином:

- у переважної більшості опитуваних української групи вибірки, а саме у 72,0%, сформоване позитивне ставлення до свого етносу;
- серед критеріїв ідентичності найбільш емоційно-цінними для підлітків українців виявилися: рідна мова (у 64,0% позитивне ставлення), особливості національного характеру (61,0%), народні традиції (52,0%);
- серед найменш значимих критеріїв ідентичності 67,0% випробуваних української групи виділяють спільне історичне минуле та віросповідання;
- 44,0% підлітків вірмен ідентифікують себе з представниками свого етносу, в той час, як 33,0% вважають себе представниками українського етносу;
- у 50,0% випробуваних вірмен визначено позитивне ставлення до національних традицій і до віросповідання;
- 61,0% підлітків вірмен не вважають рідну мову суттєвою етнічною ознакою.

Методика «Індекс толерантності», розроблена групою психологів (Г.У. Солдатова, О.А. Кравцова, О.Є. Хухлаєв, Л.А. Шайгерова), призначена для діагностики рівня толерантності випробуваних [6]. Так, для 28,0% вірмен і 22,0% українців характерним є толерантне, доброзичливе ставлення до оточуючого світу, інших людей. 50% підлітків вірмен і 39% українців проявляють толерантне ставлення до представників інших етносів, в той час, як у поведінці частини підлітків обох груп, а саме - 11%, простежується інтолерантне ставлення. Значення за шкалою «соціальна толерантність» у 61,0% підлітків українців і у 66,0% вірмен відповідають низькому рівню виразності.

Проведений аналіз дозволив підтвердити гіпотезу дослідження. Ситуація міжетнічної взаємодії впливає на формування етнічної ідентичності підлітків. У частини підлітків вірмен формується біетнічна ідентичність. Дослідження структури етнічної ідентичності свідчить про достатньо сформований когнітивний компонент етнічної ідентичності у переважної більшості підлітків обох груп вибірки. У випробуваних сформувався достатній ступінь відчуття

приналежності до свого етносу. Поведінковий компонент етнічної ідентичності сформований на середньому рівні, оскільки 11,0% випробуваних здійснюють інтолерантні вчинки, а поведінка частини підлітків (39,0% вірмен і 50,0% українців) характеризується поєднанням інтолерантних і толерантних рис в етноконтактних ситуаціях. Отже, проблема формування толерантності у ситуаціях міжетнічної взаємодії є актуальною.

Отримані результати можуть представляти інтерес для працюючих з підлітками практичних психологів, педагогів, класних керівників, у тому числі класних керівників поліетнічних класів, для формування у підлітків позитивної етнічної ідентичності, виховання культури міжетнічних відносин.

Список літератури:

1. Баронин А.С. Этнопсихология [Текст]: Учебное пособие/ А.С.Баронин. – К.: МАУП, 2000.-116 с.
2. Коростеліна К.В. Етнічна ідентичність як детермінанта мотивації соціальної активності/ К.В. Коростеліна // Актуальні проблеми психології. – 2001.- Т. І.- ч. 2. С. 72-76
3. Максименко Ю.Б. Цветовая символика в экспериментально-психологических исследованиях [Текст] / Ю.Б. Максименко.- Донецк: «Эра Психологии», 2004. -72с.
4. Романова О.Л. Развитие этнической идентичности у детей и подростков: Автореф. дис. канд. психол. наук. - М., 1994. - 26с.
5. Савицька О.В., Співак Л.М. Етнопсихологія [Електронний ресурс] / О.В. Савицька, Л.М. Співак. - К.: Каравела, 2011. – с. 33-41. Режим доступу: <http://westudents.com.ua/knigi/501-etnopsihologiya-savitska-ov.html>
6. Шандро И.А. Практикум по этнопсихологии [Текст] / И.А.Шандро. - Донецк: ТОВ «Цифрова типографія», 2009. - 144с.

УДК 82-343

Присікайло О.В.

Вчитель англійської мови

Конопольська спеціалізована школа №2

м. Конополь

Сумська область

lovemamafox12@gmail.com

THE ROLE OF WOMEN IN EPIC.

ON THE BASIS OF THE EPIC POEM “EPIC OF GILGAMESH” IN THE CONTEXT OF HOME READING.

The purpose of these article is to discover the role of women in epic.

Women often play important roles in epic, and unfortunately they are not usually the main heroes of these works. In Mesopotamian literatures all necessarily love each other, in a traditional way. And no cases of same-sex love. One cannot deny that the theme of love in The Epic of Gilgamesh is obviously absent. Enkidu is the only one who joins the relationship with a harlot Shamhat, but their relations can hardly be called “love”. But before his death he cursed her because she led him into the city. What is more, through such a relations a savage could be introduced to the civilization. Doubtless, the saint has a wife, and she helped Gilgamesh to see “the

flower of immortality". Besides, the wife is nameless. The public in general tend to believe that all this is extremely unusual for the usual order of things. And I'm not an exception. But still this epic has two extremely striking women Shamhat and Shiduri, who deserve our attention to be analyzed.

In The Epic of Gilgamesh there are two women who carry learning and wisdom. The Priestess Shamhat is the first woman whose mission is to docile the savage, Enkidu. She does it by going into the wilderness where she "stripped off her robe and lay there naked [...] For seven days / [Enkidu] stayed erect and made love with her". The sex act turns him into man and the uncivilized, animal world rejects him. It is the beginning of the civilization process in which he must eat "human food," hygiene, and civic responsibility. One should, however, not forget that before he goes to live with people, Enkidu tried to rejoin the wild animals, "But the gazelles / saw him and scattered". His relations with the priestess has brought Enkidu into a human life, and Enkidu realizes "that his mind had somehow grown larger, / he knew things now that an animal can't know". Shamhat is a kind of force that brings knowledge and civilization to a great hero, preparing him for the trials ahead.

The second woman is Shiduri, the tavern-keeper. The main character meets her after Enkidu's death, when he was looking for a means of immortality. When Uruk explains him the nature of his journey, Shiduri asks his judgment, and explains what means best to her. Humans are born, they live, then they die, This is the order that the gods have decreed. But until the end comes, enjoy your life, Spend it in happiness, not despair [...] That is the best way for a man to live.

She cheers him to put away his sorrow and enjoy all the things around him. However, Gilgamesh does not see her anything, she proposes him wisdom. That is why we can suggest this woman to symbolize the goddess.

The other her impersonation is that as a destroyer. In this way she can be luring however she dreamss to tempt and test the hero. The goddess is seen as a dangerous and negative character: "is the womb and the tomb: the sow that eats her farrow. Thus she unites the 'good' and the 'bad,' exhibiting the remembered mother, not as personal only, but as universal". In Gilgamesh, this goddess can be seen in the goddess Ishtar. When she sees Gilgamesh return victorious over Humbaba, she descends to Uruk and addresses the king. She says, "Marry me, give me your luscious fruits, / be my husband, be my sweet man. / I will give you abundance beyond your dreams". However, Gilgamesh does not fall into her snare. He replies, "Your price is too high, / such riches are far beyond my means. / Tell me, how could I ever repay you [...] And what would happen to me / when your heart turns elsewhere and your lust burns out?". His answer shows that Gilgamesh is aware of his restriction and also mindful of Ishtar's nature. He repeats a list of Ishtar's lovers and the wretched ends they met when they inevitably failed to please the goddess. Finishing his argument, Gilgamesh says, "And why would my fate be any different? / If I too became your lover, you would treat me / as cruelly as you treated them" . With this solid sense of self, the King of Uruk spurns Ishtar and the future she offers because he knows whatever delights she provides will be short-lives but her unavoidable wrath will be a catastrophe.

In conclusion I can say, that Enkidu is an important character, who will together with King Gilgamesh go through future adventures and he is also the one causes Gilgamesh to find the immortality of life. When recognizing how important Enkidu

is, we have to admit that the one who brought him back from the nature, gave him the chance to meet Gilgamesh, plays a more important role – is Shamhat.

Список літератури:

1. Абрамович С. Релігієзнавство: Підручник/ С. Абрамович, М.Тілло, М.Чікарькова.-К.:Дакор,2006.-509 с.
2. Кислюк К. Релігієзнавство: Навчальний посібник для студентів вузів/Костянтин Кислюк, Олег Кучер,; Нар. укр. акад.-3-є вид., перероб. і доп.-К.:Кондор, 2004. -643 с.:
3. Лубський В.Релігієзнавство: Підручник для студ. вуз./ Володимир Лубський, Василь Теремко, Марія Лубська,.-К.: Академвидав, 2002, 2003.-431 с.
4. Електронне джерело. «Релігії у стародавній Месопотамії» <http://www.info-works.com.ua/referats/religia/1970.html>
5. Електронне джерело. «Ранні національні релігії» <http://ellib.org.ua/books/files/religion/reknowing2/p4.html>

УДК 373.31

Рижук С.А.,

вчитель початкових класів, старший вчитель

ЗОШ I-III ст. №6

м. Славути Хмельницької області

svetalozova@ukr.net

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Особливістю живого

розуму є те,

*що йому потрібно небагато побачити й почути для того, щоб потім довго
роздумувати й багато зрозуміти.*

Дж. Бруно

Одним із найважливіших завдань навчання і виховання є розвиток творчої особистості молодшого школяра. Щоб сформуванати творчу особистість, навчити учнів нестандартно мислити, творчо думати, розвивати творчі здібності кожного учня потрібно, щоб учні активно, зацікавлено і творчо працювали на уроці.

Сучасна школа має дати кожній дитині основу для творчого розвитку й підготувати її до самостійного життя.

Уроки математики – прекрасний засіб розвитку творчих здібностей, логічного мислення та загально навчальних умінь і навичок. Тому необхідно підбирати логічні вправи, які дають змогу на доступному для дітей матеріалі з опорою на життєвий досвід будувати правильні судження і пропонувати дітям такі логічні вправи, які вимагають не обчислень, а лише здатності правильно розмірковувати і здійснювати нескладні докази.

Математичні цікавинки сприяють виникненню у дітей інтересу до процесу розумової діяльності. Їх можна використовувати і на уроках, і на групових заняттях після уроків. Тобто проводити таку роботу може не лише вчитель на уроці, а й вихователь групи продовженого дня, тим самим допомагаючи своїм вихованцям розширити кругозір у царині математики, виявити свої здібності й

нахили, посилюючи інтерес учнів до математики, розвиваючи їхні математичні здібності.

Дані завдання допомагають індивідуально працювати з учнями на уроці, розвивають творчість і активність, мислення і мовлення, їхню увагу, спостережливість, наполегливість і працьовитість. Діти вчаться порівнювати, класифікувати, узагальнювати, робити висновки.

Вивчення математики в початкових класах здійснюється через систему задач і практичних робіт. Оволодіти математикою - означає навчитися розв'язувати задачі, причому не лише стандартні, а й такі, що вимагають певної незалежності мислення, творчих пошуків, оригінальності, винахідливості. Вчителеві у сучасній початковій школі треба дбати про те, щоб на уроці учень був думаючим, активним добувачем знань, допитливим шукачем істини, мандрівником у світі пізнання. Такими уроками стали уроки розвивального навчання. Провідним завданням вчителя на розвивальному уроці є: формування в учнів пізнавального інтересу, бажання вчитися, свідомого ставлення до процесу навчання в цілому, формування в учнів навчально-пізнавальної активності.

А цьому сприяють творче використання вчителем на уроках навчальних завдань. Навчальні математичні завдання поділяють на стандартні і нестандартні (творчі) завдання.

Завдання вважають стандартним, якщо його розв'язання вимагає від учнів застосувати той або інший відомий їм алгоритм чи скористатися тим висновком за аналогією, який у практиці навчання "називається розв'язанням за зразком. На відміну від стандартних творчим або пошуковим називають завдання, приступаючи до виконання якого учні не знають заздалегідь ні способу його розв'язування, ні того на якому навчальному матеріалі ґрунтується розв'язання. Щоб виконати таке завдання, треба всебічно врахувати взаємозв'язки між даним і шуканим, правильно оцінити окремі компоненти завдання, поданого в нестандартній формі, зрозуміти властивості величин та залежності між ними, які безпосередньо не зазначені в умові, але впливають з певних закономірностей.

Отже, можна визначити такі групи творчих завдань:

1. Завдання, пов'язані з важливими поняттями і методами математики (вправи на використання елементів теорії множин та поняття відношення, логічні задачі, цікаві вправи, пов'язані з ідеями інформатики).

2. Завдання з елементами дослідження. Це, зокрема, вправи із словами: порівняйте, виділіть головне, покажіть, обґрунтуйте, доведіть, узагальніть.

3. Завдання, виконуючи які учні "відкривають" для себе нові зв'язки, залежності, закономірності і переконуються в їх справедливості (вправи на класифікацію та групування предметів).

4. Практичні завдання і вправи (вправи на використання різних тверджень; графічні вправи - діаграми, таблиці, шкали, схеми, графіки; вправи геометричного змісту; вправи на маніпулювання з предметами).

5. Самостійно складені учнями завдання спочатку за аналогією, пізніше за даною умовою.

6. Завдання на кмітливість (завдання з логічним завантаженням, математичні ребуси, кросворди).

7. Цікаві вправи та ігри (вправи, які вражають швидкістю і легкістю обчислень, оригінальними і часом несподіваними результатами; логічні ігри, задачі-вірші, задачі-казки, задачі-загадки, задачі-жарти, математичні веселинки).

Для учнів 1-2 кл. нестандартними (творчими) завданнями є різноманітні ігрові вправи, лічилки, задачі-вірші, тематичні загадки, завдання в малюнках, практичні завдання з лічильними паличками, цікаві квадрати і логічні задачі, математичні веселинки.

При розв'язуванні творчих завдань:

- особливу увагу слід приділити розкриттю сюжету нестандартної вправи, добиватися, щоб діти усвідомили кінцеву мету завдання;

- не обов'язково, щоб учень розв'язав додаткову задачу самостійно, важливо створювати такі ситуації, щоб він подумав над задачею, спробував її розв'язати;

- при розв'язуванні творчих завдань має всебічно реалізуватися принцип диференційованого підходу;

- під час самостійного розв'язування творчих завдань не варто обмежувати дітей у виборі способів їх розв'язування;

- не слід підказувати хід розв'язування, значно важливіше правильно спрямувати хід розв'язування, головне - не кінцевий результат, а сам процес розв'язування;

- потрібно практикувати повторне розв'язування нестандартних задач.

Завдання творчого характеру допомагають індивідуально працювати з учнями на уроці, розвивають в учнів творчість і активність. А щоб учні були на уроці зацікавленими у вивченні нового матеріалу, потрібно вчителю створювати ігрові ситуації, проводити ігри на кожному уроці математики в 1-2 класах.

Саме гра допомагає учням цього віку швидко засвоїти не тільки навчальний матеріал, але і навчитися бути уважним, активним, логічно думати, мислити, доказувати, винаходити, фантазувати і запам'ятовувати.

У процесі гри в дітей виробляється звичка зосереджуватися, працювати вдумливо, самостійно, розвивається увага, пам'ять. Задовольняючи свою природну невсипущу потребу в діяльності, в процесі гри дитина "добудовує" в уяві все, що недоступно їй у навколишній дійсності, в захопленні не помічає, що вчиться - пізнає нове, запам'ятовує, орієнтується в різних ситуаціях, поглиблює набутий раніше досвід, порівнює запас уявлень, понять, розвиває фантазію.

Цілком природно, що саме в грі слід шукати приховані можливості для успішного засвоєння учнями математичних понять, ідей, формування необхідних умінь і навичок. Творчі ігрові завдання дають змогу індивідуалізувати роботу на уроці, давати завдання, посилені кожному учневі, максимально розвиваючи їхні здібності. Гра виховує почуття відповідальності. Граючись, діти вчитимуться лічити, розв'язувати задачі, конструювати, порівнювати, узагальнювати, класифікувати, робити самостійні висновки, обґрунтовувати їх.

Ігрові ситуації, ігри на уроках математики можна використовувати для ознайомлення дітей з новим матеріалом та для його закріплення, для

повторення раніше набутих уявлень і понять, для повнішого і глибшого їх осмисленого засвоєння, формування обчислювальних, графічних умінь та навичок, розвитку основних прийомів мислення, розширення кругозору.

Систематичне використання ігор підвищує ефективність навчання. Добираючи ігри, продумуючи ігрову ситуацію, необхідно обов'язково поєднувати два елементи - пізнавальний та ігровий. Створюючи ігрову ситуацію відповідно до змісту програми, вчитель повинен чітко спланувати діяльність учнів, спрямувати її на досягнення поставленої мети. Коли визначено певне завдання, учитель надає йому ігрового задуму, накреслює ігрові дії. Власне ігровий задум, який спонукає учнів до гри, і є основою ігрової ситуації. Через ігровий задум виникає інтерес до гри. А коли з'являється особиста зацікавленість, виникає й активність, і творчі думки, і дії, і переживання за себе, команду чи весь колектив - усе, без чого неможлива ігрова діяльність.

Проводити ігри, створювати ігрові ситуації важливо на кожному уроці. Це особливо стосується 1 класу - перехідного періоду, коли учні ще не звикли до тривалої напруженої діяльності. Вони швидко стомлюються, притуплюється їхня увага, набридає одноманітність. Тому гра ввійшла в практику моєї роботи, як один з найефективніших методів організації навчальної діяльності. Ігри важливо проводити систематично й цілеспрямовано на кожному уроці, починаючи з елементарних ігрових ситуацій, поступово ускладнюючи й урізноманітнюючи їх у міру нагромадження в учнів знань, вироблення вмінь і навичок, засвоєння правил гри, розвитку пам'яті, виховання кмітливості, самостійності, наполегливості.

Одним із найважливіших завдань навчання і виховання є розвиток творчої особистості молодшого школяра. Щоб сформувані творчу особистість, навчити учнів нестандартно мислити, творчо думати, розвивати творчі здібності кожного учня, потрібно, щоб учні активно, зацікавлено і творчо працювали на уроці.

На мою думку, уроки математики - прекрасний засіб розвитку творчих здібностей, логічного мислення та загально-навчальних умінь і навичок. Тому стараюся створити на уроці умови для творчої роботи учнів. Стимулюючи їхню допитливість, пропоную розв'язувати нестандартні (творчі) завдання. Саме цікаві творчі завдання і допомагають розвивати творчі здібності учнів, їх логічне мислення і кмітливість. Творчі завдання я систематизувала по розділах:

1. Нумерація чисел, арифметичні дії над числами.
2. Завдання геометричного змісту.
3. Задачі на кмітливість.

При розв'язуванні творчих завдань особливу увагу приділяю розкриттю сюжету нестандартної вправи, добиваюся, щоб діти усвідомили кінцеву мету завдання.

Такі творчі завдання даю учням під час усного рахунку і на етапі закріплення і повторення вивченого. Вони допомагають мені індивідуально працювати з учнями на уроці, розвивають в учнів мислення і мовлення, творчість і активність, їхню увагу, спостережливість, самостійність, наполегливість і працьовитість. Діти вчаться порівнювати, класифікувати, узагальнювати, робити висновки.

Підвищують інтерес до навчання та активності школярів математичні цікавинки. Це вірші-загадки, математичні кросворди і ребуси, магічні квадрати, лабіринти, математичні лічилки і скороговки, прислів'я, віршовані задачі, задачі-жарту, математичні веселинки. Ці несподівані цікавинки на уроках, проведення різноманітних ігор розвивального і творчого характеру сприяють розвитку розумової діяльності школярів.

А щоб у дітей не згасав вогник допитливості, щоб програмовий навчальний матеріал був більш доступнішим для сприймання та засвоєння його учнями, стараюся подати цей матеріал у цікавій ігровій формі.

Саме гра допомагає учням цього віку швидко засвоїти не тільки навчальний матеріал, але і навчитися бути уважним, логічно думати, мислити, фантазувати і запам'ятовувати.

У процесі гри в дітей виробляється звичка зосереджуватися, працювати вдумливо, самостійно.

Творчі ігрові завдання допомагають індивідуалізувати роботу на уроці, давати завдання, посилені кожному учневі, максимально розвиваючи їхні творчі здібності. Гра виховує почуття відповідальності. Граючись, діти вчаться рахувати, розв'язувати задачі.

На власному досвіді переконалася, що гра корисна тоді, коли вона переплітається із серйозною наполегливою працею, тобто вона повинна не відволікати увагу учнів від навчання, а спонукати до інтенсивної розумової праці. Така гра робить працю привабливішою і цікавішою.

Добираючи ігри, продумую ігрову ситуацію. Це особливо стосується учнів першого класу, коли вони ще не звикли до тривалої, напруженої діяльності. Тому гра ввійшла в практику моєї роботи, як один із найефективніших методів організації навчальної діяльності. Ігри проводжу систематично й цілеспрямовано на кожному уроці, починаючи з елементарних ігрових ситуацій, поступово ускладнюючи й урізноманітнюючи їх у міру нагромадження в учнів знань, вироблення вмінь і навичок, засвоєння правил гри, розвитку пам'яті, кмітливості, самостійності, наполегливості.

На уроці доцільна та гра, яка залучає до пошуку, винахідливості, збуджує бажання допомогти, виручити з біди. Діти дуже люблять дидактичну гру - виправляти помилки, яких навмисне припускається Незнайко. Такі ігрові ситуації сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів, розвивають їхню увагу.

Творча активність школярів на уроці не виникає сама по собі, її треба стимулювати, створюючи відповідну атмосферу.

Будь-які завдання, запитання діти сприймають краще, коли їх ставлять улюблені персонажі казок і мультфільмів - Барвінок, Мальвіна, Буратіно, Незнайко, Червона Шапочка, Мудра Сова, Веселий Олівець. Дітям подобається також вступати в "розмову" з різними звірятами: радитися, виконувати прохання чи доручення. Учні із задоволенням уявляють себе космонавтами, моряками, пілотами під час гри, залюбки беруть участь у змаганнях.

На уроках математики я намагаюся широко застосовувати такі форми роботи з учнями, які сприяють не лише засвоєнню навчального матеріалу, але і створюють умови для активного спілкування учнів.

По-перше, це робота в парах, коли учні, спілкуючись між собою, перевіряють один в одного виконання певних завдань.

Далі - відкритий діалог (варіант роботи в парі), коли два учні вголос проводять аналіз творчого завдання, ставлячи один одному запитання в певній послідовності. При цьому тренуються навички деяких розумових дій, бо треба проаналізувати дані умови творчого завдання, розв'язати його, зробити висновок. Учні вчаться виділяти головне, грамотно формулювати та висловлювати свої думки. Саме ці види діяльності сприяють співпраці.

У своїй роботі практикую проведення нестандартних уроків.

Це – урок-казка, урок-змагання, урок-подорож, урок-мандрівка, урок-вікторина, математичний КВК, брейн-ринг, математична естафета, математична ярмарка, урок-гра " Що? Де? Коли? ".

Під час проведення таких уроків ставлю за мету активізувати розумову діяльність учнів, розвинути особистісні якості учнів, їхню увагу, пам'ять, логіку мислення, швидкість реакції, кмітливість.

Ознайомлюючи учнів з геометричними фігурами, стараюсь зацікавити дітей поєднуючи казку з матеріалом, який вивчається. На уроках використовую казки: "Як утворилася лінія ? ", " Відрізок ". Зміст казки "Відрізок" ілюструю за допомогою найпростішого креслення на дошці. Дуже важливо навчити дітей не тільки креслити відрізки, а й креслити фігури. Тому завдання намагаюсь подавати у цікавій формі. Діти допомагають казковим героям назвати всі геометричні фігури, з яких складено малюнки. Використовую творчі завдання геометричного змісту із методичного посібника «Творчі завдання з математики в 1—2 класах».

Використовуючи на уроках математики різноманітні творчі завдання, ігрові ситуації, нестандартні уроки, можна сконцентрувати увагу навіть самих неуважних школярів. Спочатку такі діти проявляють інтерес тільки до гри, а потім і до того навчального матеріалу, без якого гра неможлива. Саме цікаві творчі завдання і допомагають розвивати творчі здібності учнів, їх логічне мислення і кмітливість. А використання ігрових ситуацій допомагає зацікавити дітей, урізноманітнити, зробити програмовий матеріал більш доступнішим для сприймання та засвоєння його учнями.

Список літератури:

- 1.Литвиненко Н. І. Карасьова М. М. Математика жартома і всерйоз, Кам'янець-Подільський, «Абетка», 2011.
- 2.Литвиненко Н. І. Карасьова М. М. Геометрична океанія, Кам'янець-Подільський, «Абетка», 2011.
- 3.Заїка А. М. 1188 завдань з математики, Тернопіль, «Мандрівець», 2005
- 4.Митник О. Навчально-творча діяльність молодших школярів на уроках математики, К., «Початкова школа», 2005.
- 5.Марчун В. Математичні цікавинки. Початкова освіта №42, 2007 с.10-12
6. Чекіна О. Ю. Інтегровані уроки в початковій школі. «Основа», 2007
- 7.Стародубцева Т. Подорож до цікавої математики. Початкова освіта №1, 2009 с.14-16.
- 8.Лищенко Г. Творча робота над задачами. Початкова освіта №40, 2010 с.3-7.

9. Остапйовська І. Ребуси на уроках математики. Початкова освіта. №12, 2008, с.27.

10. Арішака І. Творча робота над задачею. Початкова освіта. №3, 2011, с. 11-15.

УДК 81.243

Смирнова І.В.

*вчитель німецької мови, вищої категорії, старший вчитель
КЗШ «Криворізька загальноосвітня школа №41»*

м. Кривий Ріг

il.smirnowa@yandex.ua

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Із поміж запропонованої сьогодні великої кількості інноваційних технологій багато вчителів визнають перевагу режиму інтерактиву, який найбільш повно забезпечує комфортні, безконфліктні, і безпечні умови розвитку дитини, усебічно реалізує її природний потенціал, виховує особистість, здатну до самоосвіти.

У процесі інтерактивного навчання вчитель виступає в ролі організатора, лідера групи учнів, про що свого часу говорив відомий педагог П. П. Блонський: «Вчитель – лише співробітник, помічник і керівник дитину її власній праці».

Інтерактивні форми роботи допомагають не позбавити жодного учня уваги, зробити його не тільки слухачем чи спостерігачем, а й активним учасником навчального процесу, бо його робота на уроці має результат.

Узагалі термін «інтерактив» прийшов до нас з англійської від слова «interacht», де «інтер» - взаємний і «аст» - діяти. Організація інтерактивного навчання на уроках іноземної мови передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблеми на основі аналізу обставин та ситуацій.

Учням можна пропонувати такі вправи:

– «Ти – мені, я – тобі». Учні в парі обмінюються питаннями на задану тему.

– «Пласт». Учні складають відповідь на поставлене запитання за поданим початком.

Я думаю...

Тому що...

Наприклад...

– «Ланцюжок». Учні по черзі відповідають на запитання або тренуються правильно вимовити якусь конструкцію. Кожен промовляє одне речення.

– «Мікрофон». Кожен учень висловлює свої думи і враження в уявний мікрофон. Творять по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку.

Гра – сильний емоційний подразник, який знімає психологічні бар'єри, що зважають іноземному спілкуванню, підвищує ініціативність і активність учнів,

а також стимулює позитивні емоції, які впливають на кору головного мозку, сприятливо розвиває зацікавленість до іноземної мови як предмета.

Особливо популярним є рольові ігри. Так, під час вивчення теми «Моя сім'я» можна розподілити ролі членів родини між учнями групи, і кожен розповідатиме про «свого героя», наслідуючи голос, міміку, жести. А вивчаючи тему «Тварини», кожен учень перетворюється на екскурсовода зоопарку. Учні отримують картинки із зображенням тварин, але не показують їх один одному. Їхнє завдання – не називаючи тварину, описати її так, щоб решта учнів здогадалась, про кого йдеться. Дуже цікавим є інсценування пісень, відгадування предмета, дії, якості за допомогою пантоміми. Коли ми вивчаємо тему «Учнівське приладдя», учням пропонують заплющити очі, а тим часом у них «зникає» якась річ. Учні повинні визначити й описати цю річ, щоб її можна було знайти серед інших речей і віддати власнику.

Важливу роль на початковому етапі вивчення іноземної мови відіграє також розвиток фонетичних навичок і тренування правильної вимови та артикуляції. Фонетичні вправи стають першою ланкою розвитку навичок аудіювання. Так, під час вивчення голосних, можна запропонувати учням вибрати з трьох слів те слово, у якому вони почують вивчений звук. Така вправа є тренуванням селективного слухання. Повторення фонетичних одиниць – заняття дещо нудне. Ігрові вправи дають змогу урізноманітнити цей вид діяльності. Це «Зіпсований телефон», коли діти намагаються якомога чіткіше вимовляти пошепки почуте слово, щоб воно дійшло до останнього гравця і зберегло свою первинну форму. Можна запропонувати ще одну вправу, яку виконують парами. Для цього групу поділяють на дві команди. Члени команд стають один проти одного так, щоб кожен мав пару. Один учень вимовляє слово, словосполучення, коротке речення якомога тихіше, але чітко артикулюючи. Його напарник повинен вимовити це слово вголос. За правильну відповідь команда одержує бал.

Коли учні підростають і переходять у середню ланку, обсяг значно збільшується, завдання стають складнішими. Але і на цих уроках можна використовувати ігри. Так, учням можна запропонувати гру «Антоніми», використовуючи м'яч. Учень називає слово, кидає другому учню м'яч. Останній повинен зловити м'яч та назвати слово з протилежним значенням. При слуханні чи читанні тексту, доцільно підвести їх до теми самого тексту використовуючи W – запитання (wer – wo – was – warum – wie – wieso – wieviel), вправи на складання асоціограм, упорядкування чи реконструювання за допомогою мовної здогадки «зруйнованого» тексту тощо. Використання унаочнень – малюнків, карт, схем, кросвордів – теж стає поштовхом до мовлення, урізноманітнює завдання, пробуджує інтерес та зацікавленість учнів. Використання інтерактивних вправ, таких як: скласти діалог, інсценувати задану ситуацію, продовжити історію, придумати закінчення, розподілити ролі й описати ситуацію з погляду кожної дійової особи, написати листа другу тощо, підвищує рівень мотивації, а це, у свою чергу, сприяє міцному засвоєнню і закріпленню навчального матеріалу.

«Wer schreibt die meisten Wörter auf?»

Завдання:

Якщо ви хочете потрапити до царства моди, у якій володарюють сестри Frau Grammatik та Frau Lexik, ви повинні бути дуже уважними, добре придивлятися до всього, що побачите в дорозі. Перевірте себе.

Опис гри:

Учитель вішає на дошці велику сюжетну або предметну картину. Учні повинні за відведений час (3 – 5 хвилин) записати назви всіх предметів або дій, які зображені на картині. Перемагає той, хто написав найбільшу кількість слів.

«Was passt nacht»

Завдання:

У казковому царстві мови, у володіннях Frau Lexik завжди панував порядок: кожне слово мешкало у своєму будинку, на своєму поверсі, у своїй квартирі. Але після нападу на володіння Frau Lexik Herr'a Fehler'a усе змішалось. Допоможіть Frau Lexik знову навести порядок.

Список літератури:

1. Карп'юк О. Навчання, як модель успішного життя // Іноземні мови в начальних закладах. – 2005. №4. – С. 86 – 94.
2. Коваленко О., Редько В. Про вивчення іноземних мов у 2005 – 2006 навчальному році // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2005. - №3. С. 6 – 10.
3. Маринюк В. Конкурс «Учителя року – 2006» // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2006. -№4. – С. 35-36.
4. Матвієнко Т. Вимося спілкуватися за допомогою нового НМК з німецької мови «Hallo, Freunde!» // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2005. – №5. – С. – 74 – 77.
5. Павлюк З. Вчити мові живій, а не спрощеній // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2005. - №4. – С. 60 – 69.

УДК 37.013

Смук А.Б.

вчитель початкових класів, старший вчитель

КЗОШ І-ІІІ ст. №41

м. Кривий Ріг

smuckalla41@gmail.com

СПОСОБИ ТА МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ВІДПОВІДАЛЬНОГО ЗА СВОЄ ЗДОРОВ'Я

Здоров'язберігаюча педагогіка, з одного боку, має сформувати в учнів знання, уміння, навички збереження і зміцнення свого здоров'я, створити індивідуальний здоровий спосіб життя, а з іншого – передбачити можливості здійснення самостійних спроб удосконалення себе, свого тіла.

Основою життєвого успіху для кожної людини є здоров'я, яке закладається і формується батьками з моменту планування народження дитини, з раннього дитинства і до старості. Сім'я є природною формою збереження і зміцнення здоров'я дітей. Саме тому тато й мама можуть зробити неоціненний внесок до своєрідного «капіталу» своєї дитини –

навчити дбати про своє здоров'я, щоб обране ними в дитинстві значно сприяло і допомагало довго і радісно жити.

Мета роботи з батьками - забезпечити поетапне набуття батьками знань про основні правила здоров'язберігаючих відносин в сім'ї з урахуванням рівня готовності батьків до виховання здоров'язберігаючої культури у відносинах з дитиною.

Тому, на перших батьківських зборах у першому класі пропоную батькам скласти «Заповіти щодо здорового способу життя» для дітей та батьків:

- організація дома спортивного куточку;
- вітамінізація дітей;
- зарядка (виконувати разом з дитиною);
- загартування;
- дотримання режиму дня;
- дотримання санітарно - гігієнічних норм в приміщенні;
- профілактика тютюнопаління, наркоманії;
- забезпечення участі дітей в спортивних заходах, спортивних секціях;
- забезпечити дітей збалансованих харчуванням.

А також батьки залюбки складають заповіт здорового способу для вчителя:

-своїм прикладом прививати дітям елементи гігієнічних навичок (культура харчування, миття рук та інші):

-володіти запасом знань, умінь, навичок в області здоров'язберігаючих технологій;

-володіти навичками саморегуляції, самоорганізації.

Тільки взаємозв'язок вчителя та сім'ї, позитивний особистий приклад та вплив вчителя та батьків на учнів дасть змогу виховати школяра відповідального за своє здоров'я.

Рух пальців та рук дитини мають особливий розвиваючий вплив. Вплив мануальних (ручних) дій на розвиток мозку людини був відомий ще у II столітті до нашої ери в Китаї. Спеціалісти стверджували, гра за участю рук та пальців - це співвідношення тіла та мозку, підтримує мозкові системи в найкращому стані.

Японський лікар Намікосі Токудзіро створив методику дії оздоровлення на руки. Він стверджував, що пальці наділені великою кількістю рецепторів, які посилають імпульси до центральної нервової системи. За наявністю акупунктурних зон кисть не уступає вуху і підшві. Західні медики установили, що масаж великого пальця підвищує функціональну активність головного мозку, масаж вказівного пальця позитивно впливає на стан шлунка, середнього - на кишечник, безіменний - на печінку та нирки, мізинець - на серце.

В Китаї розповсюджені вправи з камінцями або з металевими кульками. В Японії широко використовуються вправи з грецьким горіхами. Талантами нашої народної педагогіки створені ігри «Сорока - білобока», «Коза рогата» та інші. Їх значення до сих пір недостатньо осмислене дорослими.

Роботи В.М.Бехтерева доказали вплив маніпуляції рук на функцію вищої нервової діяльності, розвиток мовлення. Прості рухи рук допомагають зняти напругу не тільки з самих рук, а й з вуст, знімають розумове напруження. Досліди М.М.Кольцової довели, що кожний палець руки має велике представництво в корі великих напівкуль мозку. Розвиток тонких рухів пальців рук передуює появі артикуляції складів. Завдяки розвитку пальців у мозку формується проекція «схеми людського тіла», а мовні реакції знаходяться в прямій залежності від тренування пальців.

Пальчиковою гімнастикою можна займатися на різних уроках. Це зніме напруження м'язів рук, головного мозку та організму в цілому.

Плавання:

- загартовує організм, удосконалює механізм терморегуляції, підвищує імунологічні властивості;

- прищеплює уміння та навички самообслуговування;

- удосконалює органи кровообігу та дихання, покращує серцеву діяльність, ритм дихання;

- закріплює опорно-руховий апарат, правильно формує хребет, розвиває гарну осанку, попереджує розвиток плоскостопості;

- збільшує працездатність та силу м'язів;

- гармонійно розвиває силу, швидкість, гнучкість, координацію рухів, виносливість;

- підвищує загальний тонус організму, закріплює нервову систему, кращим стає сон, покращується апетит.

Основна мета навчання плавання учнів полягає в їх оздоровленні, загартовуванні, а також формуванні правильної поведінки біля водоймища та на воді під час активного відпочинку з батьками.

Рослини - перші лікарі людства. За багатовікову історію людство отримало величезний досвід у мистецтві лікування травами. За допомогою фіточаю до організму людини поступають вітаміни, мінеральні речовини, амінокислоти, ефірні масла, які сприятливо впливають на наш організм.

Чаї із лікарських рослин можуть допомогти:

- одужати;

- підняти імунітет;

- поліпшити настрій;

- додати відчуття бадьорості;

- підвищити захисні функції організму;

- поліпшують роботу шлунково – кишкового тракту;

- зменшують запалення.

Релаксація - це універсальний процес відновлення не лише м'язів, але й нервової системи. Релаксаційні вправи найкраще проводити під спокійну музику. Регулярне виконання цих вправ робить учня більш спокійним, врівноваженим. В результаті учень володіє собою, контролює свої емоції і дії. Релаксаційні вправи дозволяють учневі опанувати навички саморегуляції та зберегти рівний емоційний стан, що дає змогу рівно працювати на уроках.

Дихальна система людини побудована таким чином, що вона може дихати носом і ротом. Дихання через ніс - запорука здоров'я і сили, а ротове дихання, навпаки, спричиняє хвороби і слабкість. Виконання дихальних вправ сприяє:

- посиленню кровообігу;
- повільному насиченню крові киснем та покращення обміну речовин;
- нормалізації нервової регуляції дихання;
- підвищення працездатності організму;
- правильному диханню під час читання.

З метою вироблення у молодших школярів правильного мовного дихання пропоную вправи з розвитку і контролю дихання, які можна проводити під час уроків читання як організаційний момент чи фізхвилинку.

Одним із малорозвинених напрямків здоров'язберігаючих технологій є напрямок вправ зі сміхом.

Проведені дослідження показали, що сміх здатний стимулювати роботу серцевого м'яза, так само як фізичні навантаження. Приблизно одна хвилина сміху на добу прирівнюється до п'ятнадцяти хвилин занять на велотренажері. Тому профілактику захворювань слід проводити вже у дитячому віці. Для дітей «сміхові» вправи є більш природними, ніж для дорослих. Крім усього, сміх робить дитину щасливою. Сміх можна вважати своєрідними ліками від стресу. В молодшому шкільному віці дуже важливо, щоб стреси не мали довгострокового впливу на організм. Інакше в учня буде занижена самооцінка.

«Сміхові» вправи можна проводити на уроках співів (показати учням смішний уривок танцю), читання (дати попрацювати над смішною скоромовкою, смішним оповіданням), малювання (дати завдання намалювати клоуна).

Сміхотерапія спрямована на повернення природного сміху, який знімає напруження в тілі. За словами Дарвіна, «сміх – це судомна розрядка м'язової енергії». Коли прибираються м'язові затиски, з'являється контакт з тілом, і звільнюються пригнічені емоції, що сприяє кращому засвоєнню учбового матеріалу.

Колись метою школи було навчити якомога більше людей читати та писати. Зараз це рівень початкової школи. А загальні цілі – зовсім інші. У школі викладається безліч предметів але інформаційний простір сьогодні майже безмежний (телебачення, радіо, Інтернет), тому вчитель перестає бути єдиним джерелом знань. А метою сучасної школи є підготовка дітей до життя. Кожен учень має отримати під час навчання знання, що знадобляться йому в майбутньому житті. Здійснення значеної мети можливе за умови запровадження технологій здоров'язберігаючої педагогіки.

Список літератури:

1. Державна національна програма « Освіта» (Україна ХХІ століття).-К.: Райдуга, 1994.-64с.
2. Закон України « Про загальну середню освіту»// Професійна технічна освіта.-№4.-С.2-11

3. Коцепція 12-річної середньої загальноосвітньої школи.//Освіта,2000.- 30 серпня-С.6

4. Мясоїд П.А. Загальна психологія: Навчальний посібник.-К.:Вища школа,2000.-540с.

5. Бойченко Т. Валеологія – мистецтво бути здоровим// Здоров'я та фізична культура.-2005.-№2.-С.1-4.

6. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. -М.Народное образование,1998.

7. Фізкультхвилинки у початковій школі./Упор.:Т.В.Решетука, Т.Б.Ухіна, О.В.Лабашук. – Тернопіль: Мандрівець, 2011.

УДК 37.036

Сукманюк Т.П.,
студентка 3 курсу
tetiana.sukmaniuk@gmail.com

Сукманюк І.П.,
студентка 1 курсу
факультету міжнародних відносин
Хмельницького національного університету
м. Хмельницький

НАРОДНІ ЗВИЧАЇ, ТРАДИЦІЇ, ОБРЯДИ ТА ЇХ МІСЦЕ У ФОРМУВАННІ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

*“Не цураймося ж своєї правічної культури!
Мусимо знати й пам'ятати наш родовід,
розумно користуватися тією мудрістю,
яка жила в народі з давніх давен”*
Академік Мирослав Стельмахович

«Пізнай себе самого» - ця велична заповідь предків пильнувала нащадків упродовж тисячоліть. Нинішня розгубленість на роздоріжжі епох – результат найперше зубожілості нашого духа. Вороги навчили нас роз'єднуватись: по горизонталі історії розпинають Україну, ділячи її на язичницьку, християнську, московську, радянську. Пам'ять предків занедбана через невідання наших коренів: може, то нам, нинішнім, так зручніше.

Але невидимим потоком світла на межі епох наше єство, наша душа і пам'ять освічуються покликом предків. Далі не зможемо ступити ані кроку, поки не збудимось від летаргічного сну забуття, не запрогнемо самі, без чужих підказок, вслухатись у Промову своєї землі.

Народ і виховання – поняття взаємопов'язані, вони не існують одне без одного. Адже так повелося в історії людства, що кожен народ від покоління до покоління передає свій досвід, духовне багатство як спадок старшого покоління молодшому.

Любов до Батьківщини дає вихованню вірний ключ до серця дитини . Актуальним це є і зараз, адже повноцінну, національно свідому особистість з почуттям власної гідності, з високими моральними якостями можливо виховати тільки завдяки правильно організованій системі вивчення національних ідеалів, традицій, звичаїв.

У Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року, зокрема, зазначено: «Згідно з реформою загальної середньої освіти випускник нової української школи — це: цілісна всебічно розвинена особистість, здатна до критичного мислення; патріот з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами, здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини...» [1]

Як іти у ногу з часом та водночас не забути того, що дісталось нам у спадок від предків? Як зберегти, примножити та передати своїм дітям знання і вміння українського народу?

Основою все ж залишатиметься етнопедагогіка з традиціями, звичаями та обрядами, тому що саме вони є вагомими чинниками виховання і створюють найоптимальніші умови для формування творчої особистості.

М. Стельмахович зазначає, що без опертя на українські народні звичаї виховати справжнього українця неможливо. Тому їх збереження, збагачення та дотримання має доленосне значення як для нації в цілому, так і для кожного українця зокрема. «Застосування знань засобів етнопедагогіки ставить реальний заслін бездуховності, національному нігілізму, допомагає дітям усвідомити свою роль як спадкоємців народних цінностей і традицій».[5, с.227]

Народні звичаї охоплюють усі ділянки громадського, родинного і суспільного життя. Звичаї і мова об'єднують окремих людей в один народ, в одну націю. В усіх народів існує повір'я, що той, хто забув звичаї своїх батьків, карається людьми і Богом.

Дуже важливо у сучасному вирі піднесення українського патріотизму зберегти самобутність нації. При цьому треба бути пильними, аби фальшива сестра патріотизму – шароварщина – не поглинула телебачення, побут, а найгірше – мізки людей, особливо молоді. Адже ця культура низької якості спекулює на національних мотивах і підмінює певними зовнішніми національними атрибутами саму суть національної ідеї.

Наша Україна велика. Українці живуть у різних куточках земної кулі. Усна народна творчість – класичний приклад єдності усіх українців. Адже українські традиції завжди об'єднували наш народ, коли він був штучно поділений державними кордонами.

До прикладу, «Свята вечеря» - один із найважливіших звичаєвих обрядів, що пов'язує всіх людей, що належать до одного роду. Мабуть, тому й існує у нас повір'я, що у цей день душі всіх рідних злітаються на потаємну вечерю, і ніякі мури не можуть перешкодити цьому.

Упродовж багатьох століть наші предки виробили цілу систему обрядів, звичаїв, свят, пов'язаних із кожною порою року. Найбільші сучасні народні свята увійшли, певна річ, до церковного календаря, поєднуючи при цьому і вивірені тисячоліттями прикмети землеробства. У них криється ціле багатство мудрості та краси. Погодьмося, що безликим було б наше життя без народних свят, колядок і щедрівок узимку, без чару Різдвяних вертепів, Великодніх гагілок і веснянок, купальського хороводу. І ми сьогодні вдячні Богу, що можемо святкувати їх вільно, радісно, доповнюючи їх новими, більш сучасними елементами! Вони «...займають по праву чільне місце в історії

української культури і заслуговують на глибокі дослідження і використання у формуванні духовності сучасної людини» [2, с.81].

Самобутність цих дійств збережеться, коли їх учасники дбатимуть, щоб елементарна відсутність смаку (одна з ознак шароварщини), що хитро маскується, не згасила оте глибинне єство. Такі думки залишилися у мене після перегляду деяких святкових репортажів. Погодьтеся, дивними виглядають гурти колядників, у котрих старі й малі – у віночках на засніжених вулицях.

Наше покоління не завжди відчуває той глибокий смисл, яким сповнене саме слово «свято». Ми все більше звикаємо до утилітарного розуміння свят, як «вихідних днів». А це вже, зрозуміло, «сучасна біда». Адже нечасто зараз почуєш, особливо у містах, гагілки у виконанні гурту хлопців чи хороводу дітей. Колись довгим живим віночком шикувалися довкола церков і старі, і малі, щоби прославляти Бога. Діти вчилися у старших. Чому ж зараз це – рідкісне явище? Мабуть, втратили ми свій неповторний духовний корінь, багато забули. Хоча й не варто, звичайно, вести мову про відновлення народних свят у тій формі, в якій вони існували в давнину. Адже час не стоїть на місці. Українці – сучасна європейська нація. Наш народ працелюбний та освічений, налаштований на стрімкий розвиток, відкритий до всього.

Наша етнокультура повинна набувати свого нового способу буття. Ми маємо наповнити її сучасним «животворним» духом, зробити цілющою. Так, вважаю, сталося зі святом Матері. Воно і давнє, і сучасне за змістом, адже кожна людина вважає найсвятішим обов'язком віддати шану рідній матінці, Матері Божій і матері-Батьківщині. Беззаперечно, що це свято скоро стане воістину народним. А для цього його треба плекати, дбайливо передаючи прийдешнім поколінням. «Нам конче треба все найцінніше і найдорожче, що є в українській етнопедagogіці, негайно актуалізувати й поставити на службу духовного відродження в незалежній Україні»[6, с.251].

У пам'яті нашого народу збереглися численні традиції, пов'язані із хліборобством: свято засіву, коли виходять в поле сівачі та кидають у щойно зорану вогку ріллю перші зерна; зажинки, коли молодиці жнуть перший сніп, розпочинаючи жнива; обряд обмолоту, коли обмолочують перше зерно, що золотим руном висипається з колосся на тік. Зараз ці обряди, можливо, не збереглися у повній красі, проте для селян вони мають символічне значення. Адже завдяки роботі в полі, кожен з них відчуває, як впливає на його труд одвічний круговорот природи: народження, життя і смерть... Тому що він щороку спостерігає, як проростає зерно, як воно йде в ріст, як колоситься і дає урожай.

Кожен селянин прискіпливо дотримується народного календаря, адже якщо весною він невчасно засіє поле, то восени не збере доброго урожаю. Нам, сучасним людям, це може видатися зайвим, але, якщо вдуматися, то цей календар вмістив у собі досвід минулих поколінь. Адже народні приказки, обряди, повір'я несуть в собі не тільки магичну силу, але й інформацію про зміст життя та закони Всесвіту.

Здавна в Україні шанують і люблять обряди, пов'язані з водою. Їй часто приписують небувалу, магичну силу. Недарма колись мандрівники, повернувшись додому, змивали водою із себе втому та пил далеких доріг. На свято Водохреща, 19 січня, на сільських водоймах вирізають льодяного хреста

і піднімають його над водою. Це дуже гарний обряд, що символізує непорушність християнської віри. Як стверджують, уся вода у водоймищах цього дня стає святою, а ті, хто п'ють її, очищаються від гріхів, хвороб та нечистої сили. Йорданська вода – найчистіша у світі, тому ввечері цього дня священник відвідує домівки і освячує їх водою, щоб у хатах поселились добробут і злагода. Старі люди кажуть, що Йорданська вода не псується цілий рік.

Такі самобутні обряди, як водохрещення, живуть у нашій свідомості і передаються з покоління в покоління. Це дуже добре, тому що вони вчать нас цінувати, берегти довкілля.

В українській етнопедагогіці є велика кількість різних віршованих мініатюр (забавлянок, примовок, утішок, пестушок), якими супроводжуються різноманітні спільні дії матері чи батька і дитини з метою її фізичного розвитку. За переконанням дослідників, цілком очевидно, що різнобічний розвиток дитини під впливом етнопедагогічних зусиль є надійним фундаментом її подальшого психічного розвитку [4, с.193].

Етнопедагогіка, як бачимо, дозволяє дитині розвивати свої пізнавальні потреби через самовираження, самореалізацію і творчу активність, адже вона містить величезні накопичені різноманітні засоби і способи діяльності.

Скажімо, для дітей і підлітків рядження, вертеп, драматизація – це спосіб саморозвитку, форма вдосконалення вмінь, здібностей. Підготовка костюмів, продумування образів, вивчення та набуття навиків майстерного виконання колядок, щедрівок, імпрровізація, та перевтілення – то прийоми не тільки самовираження, а й творчого розвитку особистості. Обряд, у якому дитина бере участь, викликає в неї підвищений інтерес, тому що він наділений особливою яскравістю, привабливістю, піднімає настрій і емоційне задоволення.

В українських родин у процесі підготовки до проведення обрядів завжди брали активну участь діти. Перспектива майбутньої радості – святкування в колі сім'ї, переконання в естетичній цінності речей, створених власними руками, розвивали їхній емоційно-естетичний досвід, творчі вміння.

Дотримуючись звичаїв у своїх родин, ми не лише відроджуватимемо нашу культуру, а перш за все збагачуватимемо власні душі, додаватимемо собі життєвої енергії. Купальські пісні, веснянки і гаївки, колядки і щедрівки, проспівані нами, не лише відкриють нам таїну українського слова, а й розвинуть у нас почуття прекрасного, дадуть нам змогу відновити у світі репутацію українців як найспівучішої нації. А урочисті свята Різдва та Великодня не лише очистять наші душі, а й згуртують родини, і запанує у них радість, мир та спокій.

Традиції народжувались упродовж багатьох поколінь, вони викристалізовувались у свідомості, стали надбанням українців, тому й відіграють особливу роль у життя народу. Тому спроба штучного поєднання минулого з майбутнім може викликати несприйняття всього українського, недовіру до гідного майбутнього українського народу.

Наша культурна скарбниця увібрала також багато елементів, що утворені ще в дохристиянський період. Староукраїнські традиції дуже міцно увійшли в наші звичаї, тому нині складно уявити собі Різдво без куті, яка є символом

врожаю, Великдень – без писанки, свято Андрія без калити і ворожіння. Усе це наша дохристиянська культура.

Ці святкування в Україні здавна супроводжувались піснями, що теж були відомі задовго до початку християнських часів у нашій державі. «Найкраще виражене багатство української обрядовості в обрядовому фольклорі: піснях, побажаннях, віншуваннях, примовляннях, якими супроводжується те чи інше обрядове дійство»[7, с.123]. І саме з цієї рідної стихії черпає кожна українська душа цілющий бальзам, що сповнює її силою і вірою.

Таки недарма кажуть, що пісня – душа народу. Що ж потрібно зробити, щоб відродити її, щоб народ дійсно заспівав і заспівав так, щоб, як казав Шевченко, «пішла луна гаєм»? Зрозуміло, що без свідомої, цілеспрямованої політики держави тут не обійтися. А починати потрібно з низів – родини, садочків, шкіл, аби врятувати від забуття багато пісень, пробудити в людях азарт, бажання співати. Відповідна політика має бути і на телебаченні: український глядач повинен чути якісну естрадну музику, бачити україномовні фестивалі. Було б дуже добре, якби свідомі українці – меценати вкладали гроші у відродження та розвиток народної пісні. А ще варто не чекати на когось і співати самому, тим самим дякуючи Богові за даний нам талант.

На жаль, у сучасному суспільстві багато чудових українських звичаїв забувається, далеко не кожен українець свідомо прагне зберегти ту могутню духовну силу, яка наснажувала наших пращурів. Невже з часом ми можемо позбутися цього? Щоб не сталося невинувачено, ми маємо плекати те, що так трепетно і наполегливо намагалися зберегти для нас наш предки. Плекати натхненно, не граючи роль щирих українців, як це роблять шароварники. Адже грати роль українця й бути українцем – це зовсім різні речі. Справжній українець нікого не вдає з себе, нікого не наслідує, він є самим собою. Він не грається в історію, він її творить.

Не менш важливим на сьогоднішній день є відновлення високої громадянської свідомості. Чому? Тому що основним елементом поняття «менталітет» є культура. Різні вчені по-різному розуміють значення слова «культура»: це і ставлення людини до навколишнього середовища і до іншої людини і, звичайно, до самої себе (самого себе). Отже, наш менталітет формує культурний рівень кожної особистості зокрема і всієї нації взагалі.

Але не менший вплив на нашу культуру мають і засоби масової інформації. Щодня на наш слух і зір ведуть шалену атаку різномовні трансляції (телебачення та радіоефір), переповнені і насичені жорстокістю, вбивствами та насильством. Тут вже не до відновлення ментальності, коли діти, сліпо втупившись в екран телевізора, черпають і вбирають в свою душу цю не потрібну для їх голів інформацію, засмічують свою свідомість різним словесним мотлохом.

Щоб відновити високу громадянську свідомість, потрібно плекати в собі духовність, шляхетність, освіченість. Зараз дуже рідко можна зустріти людей у театрі, музеї, на виставці. Молодь більше притягують бари, ресторани, де лунає чужа музика і мова. Все це призводить до занепаду не тільки громадянської свідомості, але й власної душі.

Тому сьогодні виникає загальна потреба високого розуміння поняття «громадянин», адже лише на цьому ґрунті ми зможемо зберегти духовні

скарби, які дістали у спадок від попередніх поколінь, і передати їх далі, у майбутнє, не перервати код нації, що визначає її самобутність. А якщо буде високою духовність, то ми збережемо і нашу державність, а Україна стане могутньою цивілізованою державою.

Так, ми мусимо вірити у наше відродження, і робити все, що можемо, для нього. Це не так швидко робиться, може, варто починати з того, що вчити майбутніх матерів ще в родинному колі, у школі чи садочку колискових пісень, які вони згодом співатимуть своїм дітям. Адже саме у дитинстві відчувається дух старих традицій і родинного тепла. І протягом усього життя згадуються перші колядки, вертеп у Святвечір, вербові гілки у лозову неділю та дивокрашанки із Великоднього кошика, які живуть постійно поруч. Ми повинні любити ті традиції і звичаї, що панували у рідному домі, у нашій родині, бо вони наші, може, і не найкращі, але тільки наші. Створюючи власну сім'ю, молодь намагатиметься закласти в неї щось із батьківського дому, із свого далекого дитинства. І це не дивно, бо всі визначальні риси людини формуються саме у ранньому віці, а потім тільки доповнюються, шліфуються, викристалізуються. Душа людини завжди тягнеться до того місця, звідки пішов у світ. Це пам'ять людська стукає у серце, а думка поспішає у ранок днів.

На жаль, ми не маємо чарівної палички, за помахом якої усе б змінилося на краще. Тому молодим треба намагатися відродити неоціненний скарб народних традицій. Але не варто прагнути здивувати інших українців своїм українством. Це буде всього лиш фальшива шароварщина. Звісно, це не означає, що треба все забути, як нам багато хто радить. Ми повинні знати самобутні народні традиції, щоб не виростати безбатченками без роду-племени. Василь Симоненко застерезливо заповідав усім нам: «В океані рідного народу Відкривай духовні острови». Водночас українці мають посісти гідне місце в колі народів світу.

Підводячи підсумки, варто зазначити, що народні традиції виховання мають глибоке коріння і відбиваються в тому позитивному досвіді, що накопичений людством за тисячоліття. Вони виникали із соціальних потреб суспільства, у них виявлялись риси матеріального та духовного життя, свідомості та психології, особливості історичного розвитку народу, відносин з іншими народами та державами.

Звертання до традицій зовсім не означає нехтування сьогоденням. Тільки осмисливши минуле, пізнавши витoki своєї культури та історії, можна й чіткіше зрозуміти сьогодення, і уявити майбутнє.

Як свідчить практика, використання в діяльності учнів народних традицій є доцільною і цікавою формою інтерактивного навчання. Адже вона розвиває інтелектуальні здібності, формує творчий підхід до проблеми, сприяє самовираженню та розвитку самостійності, стимулює пізнавальну активність школярів, поглиблює знання й виховує повагу до українських традицій, формує патріотичні почуття у дітей.[3, с.9]

Духовне відродження неможливе без повернення до першоджерел життя народу, першооснов буття нації. Воно передбачає формування почуття національної самосвідомості як неодмінної умови виховання справжнього патріотизму і гордості за свою землю, свій народ і свою історію. Тому нехай ті

золоті зернята народних традицій швидше проростають на ниві національного відродження.

Отож, ми мусимо трудитися, трудитись наполегливо, трудитися без нагород. Але усі! І люди повернуться до своїх животоків – щиро, одностайно, не вагаючись, тому, шануючи народні традиції, ми приєднуємося до якогось невидимого космічного пульсу, відчуваємо ритм одвічних законів природи, прямуємо до могутньої сили, ім'я якій – родина, Україна, Бог.

Адже сьогодні ми бачимо, як на наших очах в хаосі виживання, в атмосфері безвір'я і тотальної незрячості ламається і обездуховлюється правічна система цінностей. Молодь жадібно поглинає лженауки про «вміння жити», гроші, тому необхідно докласти всіх зусиль, щоб зберегти свою культуру, духовність, щоб на цивілізаційних руїнах не впала чорним вороном біла лебідка, щоб молодь наша засвоїла давню мудрість: земля на зорі дивиться крізь нас.

Список літератури:

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа"[Електронний ресурс] / Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258
2. Ковальчук О. В. Українське народознавство. Книга для вчителя. – К.: Освіта, 1994. – 176 с. . – ISBN 5-330-02113-8
3. Куля О.М. Патріотичне виховання молодших школярів на традиціях українського народу // Виховна робота в школі, №2, 2017. – с.9
4. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка. – К.: ІСДО, 1996. – 288с.
5. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка: навч. посіб. / М.Г.Стельмахович. - К.:ІСДО,1986.- с.227
6. Українознавство: Посібник/Уклад.: В. Я. Мацюк, В.Г. Пугач. – К.: Зодіак – ЕКО, 1994. – 399с. . – ISBN 5-7707-3506-6
7. Українське народознавство: Навч. посібник / За ред С.П. Павлюка, Г. Й. Горинь, Р. Ф. Кирчіва. – Львів: Фенікс.1994. – 608 с. – ISBN 5-87332-037-3.

УДК 372.8

Тимошевська К.С.,

учениця 8-Б класу,

Стеценко І.О.,

учитель інформатики

Конопської спеціалізованої школи II-III ступенів №2

м. Коноп Сумська область

irina_stecenko94@ukr.net

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ

Сучасним учням потрібен зовсім інший набір здібностей, ніж їхнім попередникам. Тому з'явилося поняття «навички XXI століття». Вдале поєднання традиційних методів навчання з інформаційно-комунікаційними технологіями може значно підвищити продуктивність вивчення будь-якого

предмета. Ілюструючи події, процеси та явища, які є об'єктами вивчення, за допомогою ІКТ, учитель урізноманітнює урок, робить його інтенсивним, інтерактивним. Крім того, слід зазначити, що учням на таких уроках більш цікаво.

Основною метою всіх інновацій в освітній галузі є сприяння переходу від механічного засвоєння учнями знань до формування вмінь і навичок самостійно здобувати знання. Успішність розв'язання цього завдання значною мірою залежить від мети використання комп'ютера в навчальному процесі, якості й можливостей програмного забезпечення та від того, яке місце посяде комп'ютер в системі дидактичних засобів.

Що таке ІКТ?

Технологія – це наука про способи розв'язання задач людства за допомогою технічних засобів.

Педагогічна технологія – це науково обґрунтована педагогічна система, яка гарантує досягнення певної навчальної мети через чітко визначену наперед визначений кінцевий результат.

Більш вдалим терміном для технологій навчання, що використовують комп'ютер, є комп'ютерна технологія.

Комп'ютерні (нові інформаційні) технології навчання - це процес підготовки і передачі інформації, засобом здійснення яких є комп'ютер.

Сьогодні, з огляду на сучасний світ, вчитель повинен вносити в навчальний процес нові методи подачі інформації. Виникає питання, навіщо це потрібно?

Мозок дитини, налаштований на отримання знань у формі розважальних програм по телебаченню, тому набагато легше прийме запропоновану на уроці інформацію за допомогою медіа-засобів.

Вже давно доведено, що кожен учень по-різному освоює нові знання. Раніше вчителям важко було знайти індивідуальний підхід до кожного учня. Тепер з використанням комп'ютерних мереж і онлайнових засобів, школи отримали можливість подавати нову інформацію таким чином, щоб задовольнити індивідуальні запити кожного учня.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі сприяє підвищенню його ефективності, всебічному і гармонійному розвитку особистості учнів, розкриттю їх талантів, суттєво впливає на зміст, форми, методи і засоби навчання. Вдало підібрані комп'ютерні програми забезпечують розвиток творчих здібностей, стимулюють пізнавальну активність, емоційну сферу та інтелектуальні почуття школярів. При цьому підвищується працездатність учнів, зацікавленість їх різними видами діяльності, поліпшується просторова уява, пам'ять, логічне мислення, розширюється їх світогляд. Тому комп'ютер має великі можливості вдосконалення навчально-виховного процесу.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у школі дозволяє отримати навички ХХІ століття.

Список літератури:

- 1.Бочкин А. И. Методика преподавания информатики: Учебное пособие. – МН: Высшая школа, 1998.
- 2.Ветрова І. Перше слово “мама”, друге “комп'ютер”: Вплив комп'ютера

на психологічний розвиток молодшого школяра/ Відкритий урок розробки технології досвіду. – К., 2004. № 1–2.

3. Гевал М. Д. Загальні принципи використання комп'ютера на уроках різних типів // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2000. - №3.

4. Жалдак М. І., Рамський Ю С. Державний стандарт загальної середньої освіти в Україні. Освітня галузь "Інформатика". Проект. - К., Генеза. 1997.

5. Підласий І. П. Як підготувати ефективний урок. — К., 1989.

УДК 378:37.011.3:37.017

Труш Ю. Г.,

студентка II курсу спеціальності 013 Початкова освіта

Шаповал Ю. Д.,

спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Балаклійської філії КЗ «ХГПА» ХОР

м. Балаклія

yulya.trush99@gmail.com

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТВОРІВ В. СУХОМЛИНСЬКОГО ДЛЯ ДІТЕЙ

У сучасних умовах державотворення в Україні першочерговою стає роль гуманістично-патріотичного виховання підростаючого покоління. Велика роль у формуванні людини-патріота належить учителю, як представнику держави. На нашу думку, виховувати гідних громадян сучасної України можуть лише ті вчителі, які сприймають виховання патріотичних почуттів у своїх учнів, як особистісно значущий процес. Виховання патріотизму за вказівкою неможливе: «Учительська професія, – зазначав В.О. Сухомлинський, – це людинознавство, постійне проникнення в складний духовний світ людини, яке ніколи не припиняється». У пошуках вирішення великої кількості складних питань щодо удосконалення процесу виховання, підбору дидактичного матеріалу для його організації тощо будь-який вчитель-початківець звертається до великої кількості педагогічної літератури. Та літературна спадщина видатного педагога, заслуженого вчителя УРСР, члена-кореспондента АПН СРСР, Героя Соціалістичної Праці Василя Олександровича Сухомлинського посідає чільне місце у педагогічній бібліотеці кожного учителя.

Багато літературних творів педагога присвячено проблемам моралі, етики, розкриттю таких важливих понять, як почуття патріотизму або обов'язку перед Батьківщиною, що є нагальним для формування сучасного громадянина. У його творах існує думка про те, що основи розумового і морального розвитку закладаються саме в дошкільному і шкільному віці. Від того, яким буде виховання дітей у цей важливий період, залежать їхні подальші успіхи, світосприйняття, громадянська позиція тощо.

Розуміння важливості цієї настанови і сприйняття її як особистісно значущої кожним педагогом є суспільно необхідним у світлі сучасної освітньої парадигми.

Кожний твір письменника – повчальний. Твір «Добро» висміює байдужість, вчить дітей бути чесними, справедливими, добрими, щедрими,

«Легенда про Золоте Зернятко Істини» допомагає учням замислитись про сенс життя тощо. «Серце віддаю дітям», «Павлиська середня школа», «Народження громадянина» та інші спрямовані на оспівування любові до дитини, розвиток творчих сил кожної окремої особистості в умовах колективної співдружності, культ природи, емоційне сприйняття процесу навчання, звернення до внутрішнього світу дитини, опора на її сили, підтримка і розвиток того здорового, що є в кожній особистості.

Але, на нашу думку, твір «Гідність» – має стати одним з ключових творів для опрацювання з молодшими школярами у наш час. Саме гідність, є тією рушійною силою, яка формує духовну культуру суспільства. У своєму творі В. Сухомлинський закликає з гідністю жити, працювати, переживати радість і горе, з гідністю хворіти і зустрічати свою останню годину. Як ми знаємо, саме Революція Гідності у нашій країні стала тією рушійною силою, яка допомогла Україні розпочати свій шлях у європейському векторі розвитку. Тож, ми, як майбутні вчителі маємо пояснювати нашим майбутнім учням важливість наявності цієї людської якості у характері кожної особистості. Лише почуття гідності може допомогти людині втриматись від спокуси, знайти сили для спротиву, розпочати процес як самовдосконалення, так і вдосконалення власної країни.

Отже, маємо зазначити, що педагогічно-літературна спадщина В.О. Сухомлинського багата і різноманітна. Через оповідання, казки, притчі, легенди, написані у зрозумілому для дітей викладі, В.О. Сухомлинський формує у дітей ціннісні орієнтири та настанови, вчить розуміти складність та красу людського буття. Твори видатного педагога допомагають школярам входити в світ людських стосунків, закладають основи самопізнання, потреби саморозвитку, потреби самореалізації особистості.

У дітей молодшого шкільного віку світ міжособистісних стосунків обмежений вузьким колом зв'язків з навколишнім світом. Читання творів В.О. Сухомлинського, у яких розкривається внутрішній світ переживань, думок, мрій людини, розширює життєвий досвід дітей, сприяє усвідомленню ними цінностей, норм поведінки, які підтримуються суспільством. Це зміцнює природне бажання дитини ставати кращою, дозволяє їй зрозуміти внутрішній світ інших людей.

Читаючи твори видатного педагога, ми знаходимо саме ті слова, які торкаються нашої душі, а значить допомагають нам підібрати найкращі слова для того, щоб відрити серця наших учнів.

Список літератури:

1. Деркач В. Примножуючи спадщину Павлиського добротворця / В. Деркач // Початкова школа. – 2000. – № 9. – С. 6-7.
2. Масловська М. Казковий світ Василя Сухомлинського [Електронний ресурс] / Марія Масловська. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/>
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 4. – 1976. – 640 с.
4. Формування у молодших школярів ціннісних орієнтирів за творами В. О. Сухомлинського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.refsua.com/>

*Харківська Г.П.,
вчитель англійської мови, вчитель-методист
Харківської спеціалізованої школи I – III ступенів №75
Харківської міської ради Харківської області
м. Харків
gpkharkovskaya@gmail.com*

НЕСТАНДАРТНІ УРОКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Сьогодні нестандартні (нетрадиційні) уроки є звичайною основою будь-якої школи, можна навіть говорити про «моду» на той чи інший тип уроку та ставлення до них не можна назвати однозначним. Зрозуміло, що незвичайні за змістом та організацією, такі заняття приваблюють школярів, сприяють розвитку особистих здібностей. Та чи тривалий цей інтерес? До того ж уроки вимагають значних витрат часу від учителя та учня, мають, як правило, невисоку результативність, характеризуються відсутністю кропіткої пізнавальної праці. Іноді ситуація доходить до абсурду, коли, окрім яскравої форми, урок не має жодних переваг.

Навіть чіткого визначення «нестандартний урок» у педагогічній літературі досі не існує. Найбільш поширеною є характеристика такого уроку як імпровізованого навчального заняття, що має нестандартну структуру та незвичайний задум й організаційну форму: урок – гра, урок – казка, вікторина, КВК, урок – диспут, урок – екскурсія.

Нестандартний урок містить у собі дуже різноманітні та емоційні методи й прийоми навчання, котрі не просто підвищують мотивацію навчання, а й сприяють розвитку тих чи інших здібностей: вимови, умінню реагувати й давати оцінку у бесіді, дотримуватися мовного етикету. Уся діяльність учня на такому уроці підпорядкована головній комунікативній меті.

Такі уроки проводяться в рамках тем шкільної програми, але містять різноманітний додатковий матеріал, тим самим збагачуючи лексичну і мовну базу учнів, підвищуючи рівень володіння іноземною мовою.

Нестандартний урок – це свято для учнів. Як до кожного свята, до нього готуються та його чекають. Для того, щоб учень отримав від такого уроку задоволення, навчився чомусь новому, запам'ятав його, як один з найяскравіших моментів життя, ні в якому разі не можна ставитися до такого уроку формально, звертатися до такого уроку нечасто, заштамповуючи новизну. Проведення від одного до декількох нестандартних уроків на рік в тій чи іншій групі учнів при дотримуванні жанрового розмаїття, чіткої структури, натхнення дітей на ту чи іншу ідею, спільну підготовку чудового свята – все це стане. Безперечно, за порукою вашого успіху в методиці й практиці проведення нестандартних уроків.

Я пропоную читачам деякі свої здобутки і сподіваюся, що вони стануть вам у пригоді.

I. «A Letter». Цей вид роботи дуже ефективний, коли починаєте працювати в новій групі з 5-го класу. На першому занятті урок починайте з «листа».

«Dear kids, I'm your new teacher of English. I've written you a letter». Зачитуйте лист, у якому розповідаєте учням про себе. Школярам подобаються нестандартні завдання, особливо пов'язані з особистістю вчителя. Наступного

уроку вони принесуть відповідь, і у вас буде повна картина про вміння групи в цілому, і кожного учня зокрема: їх імена, почерки, старанність і рівень знань.

9-11 класи

Dear friend,

I am your new teacher of English. My name is Maryna Olegivna. I am 50. I was born in Kharkiv on the 10th of June, 1968. I live in Mira Street 46 in a private house.

I've got 2 sons, a daughter-in-law and a grand-son Yury, who is now 13 and studies in the same school. So we are 5 and live together.

We like animals. We have got 2 dogs and a cat. Most of all I like reading, especially English literature in the original. I also like listening to music, going to the theatre, gardening and sometimes watching TV.

I've got many friends and like meeting people. When a young I used to go in for sports and dancing. I can play table-tennis, volleyball and basketball, ride a bicycle and swim. But nowadays I prefer to lie on the sofa and read.

My favourite subjects at school were Math, English and physical training.

And what about you? Do you like to study? What is your favourite subject. Have you got any hobbies.

Look forward to hearing from you.

Yours,

Maryna Olegivna.

2. «Диктант». Парна робота. Мета цієї вправи – розвиток пам'яті. За кількістю пар учитель готує тексти (різні): чи то газети статті, чи невеличкі оповідання і розвішує їх на стінах класу. Учні розбиваються на пари: один диктує, другий записує текст. Учень, що записує, сидить за партою з аркушем і ручкою. Його завдання – записати диктант зі слів партнера. Це як «зіпсований телефон». Той, хто диктує, повинен добігти до текстів, вибрати для себе посильний, запам'ятати перше речення і швидко принести його партнерові, продиктувавши, що запам'ятав, і бігти за наступним. Дуже часто трапляється таке, що поки учень біжить назад (6-8-10 кроків), він забуває все, окрім початку речення(1-3 слова). Чим коротша пам'ять, тим більше учень звертається до тексту. Заздалегідь дається завдання – записати 40 (30 або 50) слів. Виходить ефект «зіпсованого телефону»: щось недочув, не так зрозумів, не знав, як написати. Диктант буває не зовсім схожим на текст. Дуже гарна вправа – на пам'ять.

3. Аудіювання. Учні поділені на групи по 4 (3 або 5). Усі прослуховують текст. Потім кожна група отримує аркуш (картку), на якому дані 6-7 речень із різних частин тексту. Між ними треба вписати речення, необхідні за змістом, проявляючи креативність. Далі кожна група зачитує свій варіант. Після цього вчитель читає текст ще раз. Усі разом оцінюють діяльність кожної групи.

ON A RAINY DAY

The weather was bad yesterday. It began to rain early in the morning. We had five umbrellas at home, but when I wanted to take one, I saw they were all broken. I decided to take all the five umbrellas to the umbrella-maker. So I took them there and said, "I'd be back for my umbrellas on my way in the evening".

In the afternoon I went to have lunch. I entered the café, sat down at the table and began to eat. After a few minutes a young lady came in and sat down at the table. I finished my lunch, got up and took her umbrella by mistake. But she said, "This

isn't your umbrella. It's mine". I saw my mistake and said, "Oh, excuse me, it's yours, of course. I'm very sorry". "That's all right," she said laughing.

In the evening I went to the umbrella-maker and took all my five umbrellas. Then I bought a newspaper and got on a bus. The young lady was on that bus, too. She looked at my five umbrellas and said, "Not a bad day for you, eh?"

1. The weather was bad yesterday.

2. We had five umbrellas at home, but when I wanted to take one, I saw they were all broken.

3. In the afternoon I went to have lunch.

4. I finished my lunch, got up and took her umbrella by mistake.

5. In the evening I went to the umbrella-maker and took all my five umbrellas.

6. She looked at my five umbrellas and said, "Not a bad day, eh?"

Список літератури:

1. Онищук В. А. Урок в современной школе: посіб. для учителя / В. А. Онищук. – изд. 2-е, перер. – М. : Просвещение, 1986. – 160 с.

2. Пассов Е. И. Урок иностранного языка в школе / Е. И. Пассов. – 2-е изд., дораб. – М.: Просвещение, 1988. – 223 с. – (Библиотека учителя иностранного языка).

3. Полат Е. С. Интернет на уроках іноземної мови / Е. С. Полат // Иностранные языки в школе. – 2001. – № 2. – С. 14–19.

4. Рогова Г. В. Про підвищення дієвості уроку іноземної мови / Г. В. Рогова // Иностранные языки в школе. – 1986. – № 4.

5. Скаткин М. Н. Проблемы современной дидактики / М. Н. Скаткин. – 2-е изд. – М. : Педагогика, 1984. – 86 с.

6. Теслина О. В. Проектные формы работы на уроках английского языка / О. В. Теслина // Иностранные языки в школе. – 2002. – № 3. – С. 41–46.

УДК: 364

Цюренко В.В.,
студентка 3 курсу
Колесніченко С.В.,

викладач педагогіки, викладач-методист

КВНЗ КОР «Богуславський гуманітарний коледж імені І.С.Нечуя-Левицького»
м. Богуслав

Tsiurenkoviktoria@ukr.net

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА – РІВНИЙ ДОСТУП ДО ЯКІСНОЇ ОСВІТИ

Інклюзивне навчання з кожним роком стає все актуальнішим в Україні. Насамперед, це пов'язано з тим, що число дітей, які потребують корекційного навчання, неухильно росте. Дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, в Україні понад 1 млн., що становить 12% від загальної

кількості дітей у країні. Окрім зростання кількості дітей з обмеженими можливостями, наголошується тенденція якісної зміни структури порушень, відмічається їх комплексний характер у кожної окремої дитини. Інклюзія в освіті – це ступінь інклюзії в суспільстві, одна з гуманітарних ідей його розвитку.

Інклюзія – це процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальному житті. І насамперед тих, що мають труднощі у фізичному чи розумовому розвитку. Він передбачає розробку і застосування таких конкретних рішень, які зможуть дозволити кожній дитині рівноправно брати участь в академічному і суспільному житті. Інклюзія в широкому соціально-філософському сенсі розуміється як форма буття, спільного життя звичайних дітей і дітей з особливими освітніми потребами.

Діти з особливими освітніми потребами – поняття, яке широко охоплює всіх учнів, чиї освітні потреби виходять за межі загальноприйнятої форми. Воно стосується дітей з особливостями психофізичного розвитку, обдарованих дітей та дітей із соціально-вразливих груп.

Діти з особливостями (порушеннями) психофізичним розвитком – діти, які мають зумовлені природженими чи набутими розладами відхилення від нормального фізичного чи психічного розвитку

Інклюзивне навчання – можливість забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно-орієнтовних методів навчання.

Метою інклюзивного навчання є реалізація права дітей з особливими освітніми потребами на освіту за місцем проживання, їх соціалізація, залучення сім'ї до участі в освітньому процесі.

Інклюзивна освіта – система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання.

Усі навчальні заклади системи дошкільної, загальносередньої, професійної та вищої освіти повинні бути інклюзивними.

В Україні інклюзивними навчальними закладами називаються, ті в яких навчаються діти з порушеннями розвитку в інклюзивних класах (групах).

Інклюзивна школа – заклад освіти, який забезпечує інклюзивну освіту, як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання, використовує існуючі в громаді ресурси, залучає батьків, співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей, створює позитивний клімат у шкільному середовищі.

Згідно зі статистикою, серед 17 337 українських шкіл залучені до інклюзивного навчання. Більш ніж 56 тисяч школярів з особливими потребами не охоплені навчанням у загальноосвітніх закладах. Таким чином, показник інклюзії в Україні складає лише 7%. Для порівняння: у Литві ця цифра охоплює 90%, Польщі – 42%, Словаччині – 42%, Угорщині – 57%, Італії – 99%, Норвегії – 90%, Франції – 25%.

Для організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами у школі потрібно створити умови:

1. Забезпечення безперешкодного доступу до будівель та приміщень такого закладу дітей з вадами опорно-рухового апарату та дітей з вадами зору.
2. Забезпечення необхідними навчально-методичними і наочно-дидактичними посібниками та індивідуальними технічними засобами навчання.
3. Облаштування кабінетів учителя-дефектолога психологічного розвантаження, логопедичного для проведення корекційно-розвиткових занять.
4. Забезпечення відповідними педагогічними кадрами.

Для забезпечення ефективності навчально-виховного процесу у класі з інклюзивним навчанням наповнюваність становить не більше 20 учнів, з них:

– 1-3 дитини з розумовою відсталістю, або вадами опорно-рухового апарату, або зниженням зору чи слуху, або затримкою психологічного розвитку.

– Не більше, як двоє дітей сліпих, або глухих, або з тяжкими порушеннями мовлення, або складними вадами розвитку.

Основні принципи інклюзивного навчання:

– всі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це виявляється можливим не зважаючи на наявні труднощі, чи відмінності, що існують між ними;

– школи мають визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів, узгоджувати різні види й темпи навчання;

– забезпечення якісної освіти для всіх завдяки відповідному навчально-методичному забезпеченню, застосуванню організаційних заходів, розробці стратегії викладання;

– діти з особливими освітніми потребами мають отримувати додаткову допомогу, яка може знадобитися їм для забезпечення успішності процесу навчання.

Рішення про утворення класів з інклюзивним навчанням приймається керівником загальноосвітнього навчального закладу з урахуванням освітніх запитів населення за умови наявності необхідної матеріально-технічної та методичної бази.

Важлива роль у процесі соціального інтегрування дитини з порушеннями психофізичного розвитку відводиться сім'ї, яка в ідеалі виступає одним із основних факторів її входження в систему суспільних відносин. Особливості сім'ї, її активності у процесі розвитку й освіти дитини визначає її психофізичний і соціокультурний статус в майбутньому, рівень реабілітаційного та соціально-інтеграційного потенціалу, ступінь готовності до інклюзивного навчання в загальноосвітньому навчальному закладі. Сучасна сім'я дитини з порушеннями психофізичного розвитку поряд з традиційними функціями (відтворюючою, виховною, господарсько-побутовою) має виконувати низку специфічних, у зв'язку з наявністю у дитини психічного або фізичного порушення розвитку (абілітаційно-реабілітаційна, корекційна, компенсаторська).

Сім'я, як соціальний інститут перебуває у стані гострої кризи, що звичайно, негативно впливає на виконання нею основних функцій, тобто на її життєздатність: матеріально-економічне забезпечення, житлово-побутові умови. Це, в свою чергу, створює певний морально-психологічний клімат, який впливає на духовність сім'ї, виховання дітей, організацію вільного часу членів

родини. Особливої уваги потребують сім'ї, які мають дітей з порушеннями психофізичного розвитку, оскільки саме в таких сім'ях спостерігаються зміни на соціальному, психологічному та соматичному рівнях.

Основною умовою у забезпеченні успішності навчання дитини з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому навчальному закладі є індивідуалізація навчально-виховного процесу.

Індивідуальне планування навчально-виховного процесу починається з розроблення індивідуальної програми розвитку (ІПР), яка допомагає педагогічному колективу закладу пристосувати освітнє середовище до потреб дитини та забезпечити доступність загальноосвітньої навчальної програми.

Індивідуальна програма розвитку – це письмовий документ, який загалом є контрактом між педагогічним колективом та батьками чи опікунами дитини. Він закріплює вимоги до організації навчання дитини, зокрема визначає характер освітніх послуг та форм підтримки.

Індивідуальна програма розвитку виконує низку функцій, у тому числі: навчально-методичну, комунікативну, менеджменту, підзвітності, моніторингу, контролю дотримання нормативних вимог та оцінки.

Складові індивідуальної програми розвитку

Під час створення індивідуальної програми розвитку особлива увага звертається на розробку конкретних навчальних стратегій і підходів, а також системи додаткових послуг, які дадуть дитині змогу успішно навчатись в умовах інклюзивного класу. Зазвичай в індивідуальній програмі розвитку містяться такі розділи:

1. Загальна інформація про дитину.
2. Наявний рівень знань і вмінь.
3. Спеціальні та додаткові послуги.
4. Адаптації/модифікації.
5. Строк дії індивідуальної програми розвитку.

Уся інформація повинна бути максимально точною, оскільки вона є підґрунтям для подальшого розроблення навчальних завдань.

У класах загальноосвітніх навчальних закладів з інклюзивною формою навчання освітній процес здійснюється відповідно до робочого навчального плану школи, за навчальними програмами, підручниками, посібниками, рекомендованими Міністерством освіти і науки України для таких навчальних закладів.

Індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма розробляються педагогічними працівниками, у тому числі з дефектологічною освітою, які беруть безпосередню участь в освітньому процесі, за участі батьків дитини або осіб, які їх замінюють, і затверджуються керівником навчального закладу.

Індивідуальна навчальна програма дитини з особливими освітніми потребами у класі з інклюзивною формою навчання розробляється на основі типових навчальних програм загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі спеціальних, з їх відповідною адаптацією.

Ефективність інклюзивного навчання залежить від варіювання викладання – характеру подачі матеріалу, завдань, очікувань і оцінювання, врахування сильних сторін та потреб учнів.

Аналіз досвіду роботи закладів інклюзивної освіти дає змогу стверджувати, що у планування та реалізації навчальних програм дітей з особливостями психофізичного розвитку необхідно забезпечити якісне співпрацю між педагогами, родинами, громадськістю.

Неможливо уявити процес створення відкритого демократичного суспільства без інноваційних освітніх систем, які є віддзеркаленням цього процесу. Однією з основ такого демократичного бачення є рівні права на отримання якісної освіти усіх дітей.

Список літератури:

1. Луценко І. Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими потребами – 2005. - №40(184). – С. 19-27
2. Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами: методичний посібник / Під заг. ред. Софій Н. З., – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 66 с.
3. Софій Н.З., Найда Ю.М. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти / Інклюзивна школа: особливості організації та управління : [навч.-метод. посіб.] / [А.А. Колупаєва, Ю.М. Найда, Н.З. Софій та ін.]; за заг. ред. Л.І. Даниленко. – К., 2007. – 128 с.
4. Затверджено план розвитку інклюзивної освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://osvita.ua/school/inclusive_education/.
5. Васюник-Кулієва М. І. Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні [Електронний ресурс] / М. І. Васюник-Кулієва – Режим доступу до ресурсу: <http://osvitportal.loda.gov.ua>
6. Настояща К. Інклюзивна освіта [Електронний ресурс] / К. Настояща – Режим доступу до ресурсу: http://osvita.ua/school/inclusive_education/29475/.

УДК 372.8

Шептунова В.О.,

вчитель математики та інформатики вищої категорії, старший вчитель

КЗШ І-ІІІ ступенів №41

м. Кривий Ріг

victory.sheptunova@gmail.com

ДІЛОВА ГРА ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Сьогодні дитині потрібні не тільки знання, але і достатній рівень життєвої компетентності, сформованість таких особистісних якостей, які допоможуть знайти своє місце у житті, визначитися з колом своїх інтересів та уподобань, стати активним членом суспільства і щасливою, упевненою у власних силах людиною.[1] Випускник сучасної школи повинен уміти самостійно, активно діяти, приймати рішення, гнучко адаптуватися до умов життя, що змінюються, володіти високим рівнем толерантності. Зміни у суспільному житті і свідомості вимагають визначити нову мету навчання та виховання – розвиток інноваційної особистості, здатної до життєтворчості та самореалізації у нових соціальних умовах.

У державних вимогах до рівня загальноосвітньої підготовки учнів зростає роль діяльнісного підходу, спрямованого на розвиток умінь і навичок учня, застосування здобутих знань у практичних ситуаціях, пошук шляхів інтеграції

до соціокультурного та природного середовища.[2] Особливої актуальності в сучасності набула проблема формування в учнів умінь і навичок активної діяльності. Це завдання є важливим серед тих, що пов'язані з удосконаленням процесу навчання: суспільству потрібна інтелектуально й соціально компетентна особистість, здатна самостійно творчо мислити й діяти, застосовувати здобуті знання в нестандартних ситуаціях, неординарно розв'язувати проблеми чи створювати щось нове. Однією з найнеобхідніших умов виховання людини відкритого суспільства є розвиток її унікальності та індивідуальності. Цілком очевидно, що, використовуючи лише традиційні методи навчання, розв'язати це завдання неможливо, тому необхідно створити умови, які здатні забезпечити такі необхідні можливості: залучення кожного учня до активного пізнавального процесу; спільна робота у співпраці для вирішення різноманітних проблем; широке спілкування з однолітками; вільний доступ до необхідної інформації з метою формування власної незалежної аргументованої думки.

Багато дослідників прагнули створити дидактичні умови подолання байдужості до знань, небажання вчитися, розвитку пізнавальних мотивів та інтересів. До нетрадиційних форм урочної діяльності можна віднести ділові ігри. У літературі зустрічаються різні визначення ділової гри. Ділова гра – це групова вправа з вироблення послідовності рішень в штучно створених умовах, що імітують реальну виробничу обстановку. Ділова гра – це імітаційна модель, що відтворює реальні об'єкти та події, що служить засобом ефективного засвоєння отриманих знань і безпосереднього переходу від навчання до практики.[3] Можна звернути увагу на те, що у всіх визначеннях вказана обов'язкова складова ділової гри – це модель реальної діяльності фахівців. У грі імітується робоча обстановка, яка має місце в дійсності. Висувається актуальна проблемна ситуація. Серед учасників розподіляються ролі посадових осіб, що мають відношення до розглядуваної проблеми. Відмінність рольових цілей і наявність спільної мети ігрового колективу сприяє створенню атмосфери реальних відносин між колегами і тій обстановці, в якій належить приймати рішення справжнім працівникам. Для ділової гри характерні такі ознаки: імітаційна модель професійної діяльності і виробничих відносин; проблемна ситуація; наявність ролей; наявність рольових цілей і загальної мети всього колективу; взаємодія учасників, виконуючих ті чи інші ролі; колективна діяльність; ланцюжок рішень; система оцінювання.

Для одержання ефективних результатів під час застосування технології ділової гри й залучення учнів до активної діяльності необхідно дотримуватись наступних умов: будь-яка діяльність на занятті осмислюється учнем, у діяльності реалізуються пізнавальні потреби учнів в оволодінні новими знаннями, на занятті є можливість для кожного виявити себе в діяльності, показати свої здібності, значущі в одержанні загального результату діяльності.[4] Проведення гри доцільно розпочинати з інструктажу, що описує характер суспільних (економічних, особистих, ділових) відносин, які будуть відтворюватися під час гри, функції учасників у вирішенні проблеми, масштаби їх повноважень. Цікавим та ефективним моментом є підбір матеріалів сучасного змісту. Навіть назви професій, що звучать по-новому (копірайтер, мерчендайзер, піар-менеджер та інші) приваблюють увагу учнів, захоплюють та

мотивують до діяльності на уроці. На уроках інформатики при ознайомленні з роботою програміста учням пропонується опинитись у фірмі, де кожний займає окрему посаду та виконує свої обов'язки.

Програмістська фірма має наступний кадровий склад:

1. Адміністратор – керівник, виконує управління фірмою, роботу з документами.

2. Аналітик – виконує обміркування варіантів напрямку розробки програми. Важливо знайти оригінальне рішення, нестандартний хід.

3. Програміст виконує основну роботу з написання програми на мові програмування. Завдання – написати таку програму, яка відповідає певній умові. Можлива праця декількох програмістів, де кожний відповідає за окрему частину програми і взаємодіє з іншими тільки в певних окремих місцях програми.

4. Дизайнер забезпечує привабливий вид програми, зручний інтерфейс користувача, виконує оформительську діяльність.

5. Тестувальник перевіряє програму на наявність помилок.

6. Менеджер з продажу виконує пошук клієнта та спілкування з ним на етапі продажу програми, презентує готовий продукт.

7. Консультант користувача-клієнта виконує технічну підтримку, супровід програми.

8. Системний адміністратор забезпечує роботу комп'ютерного обладнання.

В ході такої гри учні мають скласти програму за певною умовою та дотриматись всіх критеріїв її складання, тестування, відладки. А також презентувати результат своєї роботи.

Підчас гри корисно, щоб учасники працювали з документацією, максимально наближеною до практики, і самі створювали такі документи (службові записки, звіти, листи, протоколи). При організації ділової гри «Придбання комп'ютерної техніки у кредит» учням пропонується ознайомитись з наступними ролями:

1. Менеджер фірми. Організовує фірму з продажу комп'ютерної техніки. Створює візитівку для замовника, що містить назву фірми, логотип, адресу, телефон.

2. Консультант. Представляє прайс-лист на закупку комп'ютерних складових.

3. Продавець. Відсортовує з прайс-листа вибрані замовником товари. Обчислює сумму платежу.

4. Представник банку. Оформлює кредит на придбання техніки.

5. Замовник. Вибирає необхідний товар.

При цьому учні виконують оформлення потрібних документів за спеціальним зразком максимально наближеним до реальних документів (візитівка, прайс-лист, банківський договір та інші). Можливе розширення ролей з врахуванням рівня підготовленості учнів або різні інтерпретації гри. Наприклад, додатково ввести роль бухгалтера, що нараховує зарплату працівникам фірми; прайс-лист надавати готовий або запропонувати знайти в інтернет-магазині та інше.

Учням старших класів, що отримали певний рівень знань з інших дисциплін (математика, фізика, економіка та інші) та мають завдання на уроці

інформатики скласти програму мовою програмування, можна запропонувати ділову гру «Робота на підприємстві», де кожен відділ отримує профільну задачу. Завдання для відділів подаються у вигляді звичайних задач, для яких мають бути складені математичні моделі та виконано розв'язання засобами середовища програмування.

Відділ машинобудування. З двох обертових валів той, який має менший діаметр, робить в хвилину на 400 оборотів більше іншого валу і робить один оборот на 0,2с швидше. Скільки оборотів робить кожен вал за хвилину? (200 і 600 оборотів.)

Відділ залізничного транспорту. Поїзд повинен був за розкладом пройти перегін в 450км за певний час. Однак, коли було пройдено 40% цього шляху, він був затриманий на 18хв, і, щоб прибути на станцію призначення за розкладом, машиніст збільшив швидкість на 10км/год. З якою швидкістю поїзд повинен був пройти перегін за розкладом? (90км/год)

Відділ автотранспорту. Автобус проходить відстань між містами М і Н за розкладом за 5год. Одного разу, вийшовши з М в Н, автобус був затриманий на 10 хв на відстані 56км від М, і, щоб прибути в місто за розкладом, він повинен був решту шляху проходити зі швидкістю, що перевищує початкову на 2км/год. Знайдіть швидкість автобуса за розкладом. (42 км/год; 16 км/год)

Відділ туризму. Турист, пропливши за течією річки на плоту 12км, повернувся назад на човні, швидкість якої в стоячій воді 5км/год. Знайдіть швидкість течії річки, якщо відомо, що на всю подорож турист витратив 10год. (2км/год або 3км/год.)

Відділ агрофірми. Збирання врожаю з ділянки почав один комбайн, через 2год до нього приєднався другий комбайн, і після 8год спільної роботи вони прибрали 80% врожаю. За скільки годин міг б прибрати урожай з ділянки кожен комбайн, якщо відомо, що першому на це було б потрібно на 5год більше, ніж другому? (30год і 2год)

Зміст роботи співробітників кожного відділу.

1. Начальник відділу організовує роботу всіх співробітників.
2. Інженер створює математичну модель задачі.
3. Програміст складає програму відповідно до складеної математичної моделі.
4. Оператор обробляє програму.

Після завершення виконання завдання можна дати учням додаткове завдання на розв'язання квадратного рівняння за допомогою програми. Головний інженер і економіст заздалегідь складають програми розв'язання квадратних рівнянь, звіряють програми, складені відділами, зі своїми і допомагають відділам, якщо допущені помилки.

Під час обговорення гри важливо відмітити відповідність дій учасників їх ролям, з'ясувати досвід, який був отриманий учасниками, їх враження, зроблені висновки. Ділову гру можна проводити: з метою мотивації вивчення нового матеріалу та актуалізації знань і вмінь учнів; під час вивчення нового матеріалу; після вивчення теоретичного матеріалу; протягом декількох уроків теми на основі довготривалої ділової гри.

Усі учасники таких уроків мають рівні можливості взяти найактивнішу участь, виявити ініціативу. Під час підготовки учнів до таких уроків

здійснюється особистісно-орієнтований підхід до навчання. Кожний учень одержує індивідуальне завдання. Крім того, для учнів нетрадиційний урок – перехід в інший психологічний стан, це інший стиль спілкування, позитивні емоції, відчуття себе в новій якості, можливість розвивати свої творчі здібності й особистісні якості, оцінити роль знань і побачити їх застосування на практиці, відчувати взаємозв'язок різних наук.

Список літератури:

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. [електронний ресурс] Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/>
2. Закон України "Про загальну середню освіту". (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 309-VI від 03.06.2008, ВВР, 2008, № 27-28, ст.253 № 2442-VI від 06.07.2010) Закони: [електронний ресурс] // Освіта.ua. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/law/2232/>
3. Жебровський Б. Ділова гра як інноваційний метод педагогічної діяльності/ Б. Жебровський // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2013. – № 7. – С.13-18.
4. Козира В.М. Технологія уроку з математики. – Тернопіль:Астон, 2002. – 52с.
5. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн./ О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. — К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.

УДК 372.853

Шкурко О. О.

*вчитель фізики, вчитель вищої категорії
Криворізька загальноосвітня школа I – III ступенів №41
м. Кривий Ріг
victory.sheptunova@gmail.com*

ЗАДАЧІ З ВИРОБНИЧИМ ЗМІСТОМ НА УРОКАХ ФІЗИКИ

Система освіти має забезпечувати формування особистості та професіонала – патріота України, який усвідомлює свою належність до сучасної європейської цивілізації, чітко орієнтується в сучасних реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлений до життя і праці; формування у дітей та молоді власної наукової картини світу і сучасного світогляду, здібностей і навичок самостійного наукового пізнання; розвиток творчих здібностей, підтримку обдарованих, формування навичок самоосвіти і самореалізації особистості, формування трудової і моральної життєтворчої мотивації, активної громадської та професійної позиції; підготовку кваліфікованих фахівців, здатних до творчої праці.

Сутність професійної орієнтації полягає в ознайомленні учнів з ринком праці, типами професій, основними вимогами до конкретних професій, здобуття елементарних навичок. Діти мають усвідомлювати чи достатні знання вони мають, чи відповідає їх темперамент, чи потрібна суспільству обрана професія.

Задачі з виробничим змістом знайомлять учнів з виробничими процесами, з технічними професіями, а також їх зміст знайомить учнів з підприємствами

міста Кривого Рогу. Цікавими будуть задачі про шахти, металургійні підприємства, транспорт, тепломережі, електропостачання, кар'єри. В створенні умов таких задач можуть приймати участь як діти, так і їх батьки.

Задачі виробничого змісту мають відповідати таким вимогам:

- технічний об'єкт, що розглядається, повинен мати широке застосування;
- в задачах повинні використовуватись реальні дані про машини, процеси;
- в задачах мають ставитись такі питання, які зустрічаються на практиці;
- матеріал, який використовується в задачах, повинен бути органічно пов'язаний з програмним матеріалом уроків.

В місті Кривий Ріг розвинена гірничодобувна промисловість, що зумовлює широку потребу кваліфікованих фахівців гірничої галузі: шахтарів, гірників. На уроках фізики під час вивчення теми Атмосферний тиск, учні знайомляться з умовами праці шахтарів.

7 клас. Тема: Зміна атмосферного тиску з висотою.

В Кривому Розі на шахті Гвардійська найглибший шахтний ствол знаходиться на відстані 1430 метри від поверхні землі. За умови, що нормальний тиск повітря на поверхні становить 760 мм рт.ст., розрахуйте при якому тиску працюють шахтарі на глибині. На кожні одинадцять метрів тиск повітря змінюється на 1 мм рт.ст.

9 клас. Тема: Робота і потужність електричного струму.

В кар'єрах ЮГОКа працюють екскаватори, які живляться електричним струмом напругою 6000 В з силою струму 500 А. Розрахуйте яку роботу виконує струм за добу. Таку ж кількість електрики споживає за добу невеличке місто для побутових потреб.

Яку глибину має Аннівський кар'єр (Північний ГЗК), якщо на його дні атмосферний тиск становить 137360 Па. На поверхні кар'єра тиск нормальний - 103360 Па.

9 клас. Тема: Робота і потужність електричного струму.

Зварювальний апарат працює при силі струму 40 А і напрузі 220 В. Яка потужність зварювального апарата?

10 клас. Тема: Рівняння стану ідеального газу.

При автогенному зварюванні використовують стиснутий кисень. В балоні місткістю 20 літрів знаходиться кисень при температурі 17 С під тиском $103 \cdot 10^5$ Па. Яка маса кисню? Розв'язуючи задачі про транспорт, учні знайомляться з вимогами до професії водія, ситуаціями, які виникають під час руху транспортних засобів. Кожен автомеханік повинен знати, що відбувається в середині ДВЗ, від чого залежить зношування окремих його частин, як цьому завадити. Заслужують уваги задачі про електротранспорт.

8 клас. Тема: Механічний рух.

Довжина лінії Криворізького швидкісного трамвая 17,7 км від станції «Зарічна» до станції «Кільцева». Трамвай рухається зі швидкістю 27 км/год. Через який проміжок часу ви побачите той самий трамвай сидячи на одній із зупинок?

8 клас. Тема: Механічний рух.

Світлофор, у якого найдовше горить зелене світло для транспорту (92с), розташований біля зупинки «Мудрьона». Для пішоходів цей світлофор горить

зеленим світлом усього 18 секунд. З якою швидкістю має рухатися людина, щоб безпечно перетнути дорогу шириною 36 м?

8 клас. Тема: Відносність руху.

Ви спізналися на 5 хвилин на рейсовий автобус Кривий Ріг – Київ. Він рухається містом зі швидкістю 14 м/с. Щоб наздогнати автобус у межах міста ви берете таксі. З якою швидкістю має рухатися авто, якщо від автовокзалу до району Смичка, де автобус виїжджає за місто 14 км?

9 клас. Тема: Робота і потужність електричного струму.

Маса тролейбуса 18 тон. Його двигун живиться від мережі напругою 600 В та силою струму 300 А. Коефіцієнт тертя коліс об асфальт 0,05. Тролейбус розвиває середню швидкість 54 км/год. Розрахуйте ККД двигуна тролейбуса.

10 клас. Тема: Рух по колу.

При проходженні поворотів радіусом 70 метрів водій тролейбуса повинен підтримувати швидкість 15 м/с. Який коефіцієнт тертя коліс має бути для безпечного повороту?

10 клас. Тема: Механічні властивості твердих тіл.

На скільки подовжується мідний провід перерізом 85 мм², під час монтажу тролейбусних контактних ліній? Через кожні 200 метрів повіду встановлюється контактна перемичка. Сила з якою натягується провід 8000 Н.

10 клас. Тема: Ізопроцеси в газах.

Визначити тиск в циліндрі двигуна автомобіля в кінці такту стиску при температурі суміші 573 К. Тиск в кінці «всмоктування» взяти рівним $8 \cdot 10^4$ Па, а початкову температуру 300 К.

10 клас. Тема: Ізопроцеси в газах. Визначити тиск газів в циліндрі двигуна в кінці згоряння робочої суміші, якщо її початкова температура 300 К, а кінцева 1900 К. $V = \text{const}$. Початковий тиск $10,13 \cdot 10^5$ Па.

11 клас. Тема: ЕРС самоіндукції.

У первинній обмотці системи запалювання карбюраторного двигуна за 0,001 с сила струму змінюється від 4 до 0 А. Визначити індуктивність котушки, якщо в її первинній обмотці виникає ЕРС самоіндукції, що дорівнює 300 В.

10 клас. Тема: Криволінійний рух.

Під час пуску двигуна стартер робить 3200 обертів за хвилину. На колінчатий вал насаджений маховик, який з'єднаний з валом стартера за допомогою зубчатої передачі. Маховик робить 200 обертів за хвилину. Шестерня стартера має 24 зуби, її діаметр 2,6 см. Яка кількість зубів та який діаметр маховика? Учні знайомляться з тепловими процесами, що відбуваються в побуті та на виробництві та з професіями цієї галузі. Розв'язуючи задачі з даної теми, учні вчаться аналізувати витрати енергоносіїв, що спонукає їх до економного використання енергії.

8 клас. Тема: Кількість теплоти.

Для обігріву приміщення останнім часом використовуються теплові насоси, в яких вода нагрівається фріоном. Насосом вода потрапляє з колодязя в систему опалення температурою 10°C, а після проходження крізь тепловий насос нагрівається до 45°C. Яку кількість теплоти віддає фріон кожному кілограму води?

8 клас. Тема: Згоряння палива.

Щоб обігріти взимку помешкання жителів Саксаганського району в котельні воду підігрівають від 44°C до 86°C . За годину котел пропускає 1120 тон води. Яка питома теплоємність газу, густиною 2 кг/м^3 , який згоряє в котлі, якщо за годину його витрачають 6220 м^3 ?

8 клас. Тема: Кількість теплоти.

В котлі на ТЕЦ вода нагрівається до 86°C , а в тепломережу потрібно подати температурою 67°C . Для того щоб досягти потрібної температури додають на кожні 168 тон гарячої води 56 тон холодної. Яка температура холодної води? Виробництво металу пов'язане з фізичними явищами та законами, не можливе без певних розрахунків на різних етапах цього процесу. Учні знайомляться з професіями сталевар, коваль, прокатник, машиніст крану.

7 клас. Тема: Густина.

На металургійному заводі «ArcelorMital» за добу виплавляють по 23 кг сталі на кожного мешканця міста Кривого Рогу. Якщо врахувати що в місті зараз мешкає 650 тисяч громадян, то який об'єм має виплавлений за добу метал?

8 клас. Тема: Енергія.

На прокатному стані зливка рухається зі швидкістю 2 м/с . Його довжина 70 метрів, а товщина і ширина по 150 мм . Знайти кінетичну енергію зливка, якщо густина сталі 7800 кг/м^3 .

8 клас. Тема: Кількість теплоти.

Щоб зробити сталеву проволоку, на металургійному заводі заготовку прокатують (стискають валками з 4-х боків і розтягують у довжину). Для цього її потрібно нагріти в печі до 1000°C коксо-доменним газом. Яку кількість теплоти він виділяє для нагрівання однієї заготовки розмірами $11\text{ м} \times 60\text{ мм} \times 60\text{ мм}$? Питома теплоємність сталі $460\text{ Дж/кг}^{\circ}\text{C}$, густина сталі 7800 кг/м^3 , початкова температура 20°C .

8 клас. Тема: Криволінійний рух.

На підприємстві «Дизель-сервіс» металеві труби нарізають автоматичним відрізним станком з діаметром пилки 800 мм , частота обертання якої 18 об/хв . З якою швидкістю відривається стружка від металу? На прикладі задач про будівництво, учні знайомляться з технічними вимогами до зведення будівель.

10 клас. Тема: Рух по колу.

На будівельному майданчику вантаж на верхні поверхи подається за допомогою лебідки. Її трос з гачком намотується на котушку. Котушка з валом електродвигуна з'єднана ремінною передачею, її діаметр 30 см . Діаметр на валу двигуна 3 см . З якою частотою обертаються котушка і вал двигуна, якщо вантаж за хвилину піднявся на 24 метри ?

8 клас. Тема: Важіль. Рівновага тіл. Баштовий кран має стрілу довжиною 13 м . Щоб кран знаходився у рівновазі, з протилежної від стріли сторони встановлюють баласт. Його центр тяжіння знаходиться на відстані 2 м від башти. Якої маси баласт повинен бути, щоб безпечно піднімати одночасно три плити по 3 тони кожна?

8 клас. Тема: Тиск твердих тіл.

Будинок має розміри $12 \times 11,4\text{ м}$. Фундамент складається з 38 блоків довжиною $1,2\text{ м}$, висотою $0,6\text{ м}$, шириною $0,3\text{ м}$ кожен. Блоки монтують в три ряди. Підрахуйте тиск який спричиняє фундамент на землю (2200 кг/м^3)

Список літератури:

1. Закатнов Д.О., Мельник О.В. Професійне самовизначення старшокласників: Метод. посіб./ Упоряд. Л.Шелестова.-К.: Вид.дім «Шкільний світ», 2006.-128с.
2. Нечипорук З.С. Виховання професійних інтересів у старшокласників.-К.: Просвіта, 2000.-368с.
3. Уніят С., Комінко С. Вибір професії, або задача з багатьма невідомими. -Тернопіль: Підручники і посібники, 1997.-87с.
4. <http://referat.ru/referats/view/29958>
5. <http://www.openclass.ru/node/76013>
6. <http://do.gendocs.ru/docs/index-195253.html>
7. <http://www.tpal.com.ua/spase/osnnapr/zagpid/doc/prymat/Zbizad.pdf>
8. <http://eprints.zu.edu.ua/920/1/04rvlpik.pdf>

УДК 159.9

Якубова Ю.В.,

соціальний педагог

Канівської гімназії імені Івана Франка

Канівської міської ради Черкаської області

yakubovv@bigmir.net

ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ ПІДЛІТКА З ДОРОСЛИМИ

Проблеми виховання підлітків завжди цікавили педагогів. Особливо цікавими є дослідження з питань спілкування у підлітковому віці, так як формування вмінь налагоджувати контакти, будувати суспільні взаємини відбувається в підлітковому віці і можливо завдяки вмінню спілкуватися.

Спілкування відіграє визначальну роль у розвитку та формуванні особистості, адже саме в цей період усі сторони розвитку якісно перебудовуються, виникають та формуються нові психологічні новоутворення, закладаються основи свідомої поведінки, формуються соціальні установки. Цей процес перетворення й визначає всі основні особливості особистості підлітків. Цей період є важливим для формування основних структурних компонентів особистості. Від того, як буде складатися спілкування, залежить формування майбутньої особистості. Тому вивчення проблем спілкування стає досить актуальним. Її актуальність різко зростає на даному етапі розвитку суспільства, коли відбувається різка зміна соціальних взаємин, характеру особистісних взаємодій, моральних норм, цінностей тощо.

Відомо, що до початку підліткового віку навчальна діяльність має провідне значення у психологічному розвитку учнів. Проте у підлітковому віці провідним видом діяльності стає спілкування. Навчання привертає увагу не стільки своїм змістом, скільки можливостями спілкування з однолітками. Загалом, проблема спілкування відноситься до числа найважливіших для підлітка сфер життєдіяльності. Причому потреба у спілкуванні з дорослими у підлітковому віці знижується, поступаючись місцем потребі в спілкуванні з однолітками, адже воно знаходиться в центрі життя підлітка, багато в чому визначає всі інші сторони його поведінки та діяльності. Але разом з тим важлива частина життя підлітка минає в школі, тому йому важливо вміти

спілкуватися з учителями, а учителям – з підлітком. Як досягти успіху в цій нелегкій справі? Адже від того, як зуміють налагодити спілкування вчителі та батьки з підлітками, багато в чому залежить успіх у майбутньому.

У процесі спілкування в підлітків можуть виникати різноманітні труднощі. Проблема труднощів та «бар'єрів» спілкування в якості об'єкта спеціального дослідження вивчається вітчизняними та зарубіжними психологами з середини XX - го ст. (Д.Каті, Л.Лі, Г.Лассвеля, М.Андерсон, Є.С.Кузьмін, Б.Д.Паригін, Б.Ф.Ломов, Н.Л.Коломинський, Є.А.Клімов та ін.).

На сьогоднішній день, незважаючи на широке висвітлення даного питання в психологічній літературі, проблема спілкування залишається актуальною і досліджується такими науковцями, як Н.Вітт, Клімов Є.А., Н.П.Іванов, Н.В.Клюєва, Ю.В. Касаткіна, Цукерман Г.А., Мастеров Б.М., Коротаєва В.В. та багато інших.

У навчальній діяльності проблеми та труднощі взаємодії між учнями всередині класу або групи досліджуються досить інтенсивно з метою визначення факторів, які впливають на труднощі, причини, які їх викликають, значення цих ускладнень в діяльності і т.д. (Н.В.Кузьміна, О.М.Леонтьєв, А.К.Маркова, В.А.Кан - Калік, О.Б.Цуканова та ін.).

Ідея про те, що спілкування відіграє важливу роль у формуванні особистості була розвинута у працях багатьох вітчизняних психологів, зокрема, таких як Ананьєв Б.Г., Бодальов О.О., Виготський Л.С., Леонтьєв О.М., Ломов Б.Ф., Лурія О.Р., Мясіщев В.М., Петровський А.В. та ін., які зробили фундаментальний вклад в розробку феноменології, закономірностей та механізмів спілкування, а також значення спілкування для формування особистості.

Дати характеристику спілкування дорослих з підлітками, виявити бар'єри спілкування, причини їх виникнення та шляхи подолання.

Увага педагогів до виховання учнів у підлітковому віці надзвичайно важлива, оскільки в цей час формуються моральні цінності особистості, життєві перспективи, встановлюються особистісні смисли, відбувається усвідомлення самого себе, своїх можливостей, здібностей, інтересів, прагнення відчувати себе та стати дорослим.

Як відомо, провідним видом діяльності у підлітковому віці стає спілкування з ровесниками, яке набуває інтимно - особистісного характеру і є необхідною умовою психологічного та особистісного розвитку дитини. І якщо раніше для дитини стосунки з дорослими були дуже важливими, то у підлітковому віці вони відступають на задній план. Тепер підлітку важлива думка його ровесників, йому треба знайти своє місце серед собі подібних. Наслідком цього є відстороненість підлітка від дорослих, таємничість, приховування особистих проблем. Це призводить до складних стосунків між підлітками і дорослими, проте дитина помиляється з причини своєї психічної незрілості, а дорослий – через нерозуміння внутрішнього світу підлітка, хибні або примітивні уявлення про його переживання, мотиви тих чи інших вчинків, прагнень, цінностей. Що ж робити в даній ситуації?

Тут на допомогу батькам має прийти мудрий досвідчений педагог, психолог, який має пояснити психологічні особливості сучасних підлітків, допомогти налагодити спілкування, адже щоб бути успішним у спілкуванні

серед однолітків, підлітку треба налагодити спілкування з доброзичливим авторитетним дорослим. Саме у такому спілкуванні відбувається перевірка та розуміння тих цінностей, які формуються в середовищі ровесників.

Крім того, сам педагог має налагодити взаємодію з підлітком через ефективне педагогічне спілкування. Педагог має розуміти, що сучасний підліток готовий почути дорослого після того, як буде вибудована система стосунків на основі довіри і розуміння. Але й тут можуть бути різні труднощі.

Щоб їх подолати, педагог має розуміти, що педагогічне спілкування включає в себе три аспекти: комунікативний (інтенсивний обмін інформацією), інтерактивний (організація спільної діяльності) та перцептивний (адекватне сприймання і розуміння дорослим дитини). Як свідчить досвід, успіху досягають ті вчителі, які досягли педагогічної майстерності в усіх аспектах і зуміли переконати в цьому батьків. Педагог виступає, в даному випадку, як ініціатор цього процесу, організовує його та керує ним.

По-перше, обмін інформацією дорослого з підлітком є тим ресурсом, який збагачує духовний світ підлітка, звичайно, за умови, якщо дорослий вихована, мудра людина. Хоча в сучасному світі підліток може отримувати інформацію не тільки від людей, а й із мережі Інтернет, проте з часом за умови ефективного спілкування з дорослими підліток зможе аналізувати отриману інформацію і відкидати непотрібну.

По-друге, важливе значення для підлітка має спільна діяльність із дорослими, організована на основі єдності інтересів, захоплень. Дорослі можуть залучити його до справ, якими вони зайняті. Така спільна діяльність породжує спільність переживань, почуттів, настроїв, намірів, полегшує контакт із підлітком, зумовлює емоційну та духовну близькість. У ній дитина пізнає складний внутрішній світ дорослих, глибину думок і переживань, вчиться турботливому ставленню до людей.

По-третє, для підлітка дуже важлива правильна оцінка його дій і вчинків. Треба оцінювати вчинки дітей, незважаючи на те, хто це скоїв: відмінник чи двієчник, бути проникливим до змісту і мотивів вчинків, вникати в проблеми учнів, не бути упередженим, не поспішати з критичним і категоричним висновком. Інакше виникає взаємонепорозуміння, що веде спочатку до неповаги до вчителя, а потім до небажання спілкуватися з ним.

Яким би самостійним і незалежним не позиціонував себе підліток, він все одно прагне підтримки дорослих, тому обов'язковим у питанні успішного виховання підлітків є взаєморозуміння та взаємопідтримка між батьками і вчителями, спільне бачення проблем виховання та вироблення шляхів їх подолання. Поведінка підлітка залежить від поведінки дорослого. На зауваження, образи, погрози підліток переважно відповідає грубістю. Для того щоб не допускати таких проявів поведінки, дорослий повинен бути разом з ним, а не над ним, допомагати будувати власний шлях, а не вести за собою.

Особливістю спілкування дітей з учителем є те, що дитина молодшого шкільного віку прагне заручитися підтримкою вчителя в питаннях навчання та виховання, а підліток прагне до особистісного спілкування з ним. Вчитель для підлітка не є таким незаперечним авторитетом, як для молодших школярів. Підлітки ставлять високі вимоги до діяльності, поведінки, особистості вчителя.

Підлітки постійно оцінюють вчителя. І якщо професійні якості педагогів їх здебільшого влаштовують, то особистісні підпадають під жорсткий контроль.

Ефективність спілкування залежить від того, наскільки педагог враховує вікові та індивідуально-психологічні особливості учнів, дотримується професійної етики. Лише педагог, який будує свої стосунки з учнями на глибокій повазі до них, розуміє їхні очікування і прагне цим очікуванням відповідати, може розраховувати на відповідне ставлення до себе.

Для оптимізації процесу спілкування та уникнення труднощів маємо проаналізувати їх та виробити шляхи ефективного педагогічного спілкування дорослих з підлітками. Серед основних бар'єрів спілкування виділяють наступні:

1) Смисловий „бар'єр”, коли одне і те саме явище (слово, фраза, подія) мають різний смисл для різних людей.

2) Моральний „бар'єр”, який полягає у відмінностях між людьми в засвоєних ними соціальних нормах і обмеженнях; споконвічний „конфлікт батьків і дітей” у неприйнятті ними манер поведінки і спілкування, спрямованості інтересів, моди тощо.

3) Інтелектуальний „бар'єр” відображає відмінності в рівні інтелекту, коли вчителю не вдається адаптувати рівень викладання предмету до інтелектуально-пізнавальних можливостей учнів.

4) Ригідний „бар'єр” - відсутність гнучкості міжособистісних настанов, утруднення перебудови сприйняття, емоційних відгуків у ситуації, що змінюється. Інерція, відсталість від реалій життя, звичні схеми спілкування, небажання змінюватись є причиною даного бар'єру.

5) Емоційний „бар'єр” - відмінності в емоційних станах вчителів та учнів, відсутність емпатії, а також недоступність доводів логіки в ситуації емоційного збудження та афективних реакцій.

6) Естетичний „бар'єр”, який пов'язаний з дотриманням вимог до форми (привабливість зовнішності, охайність одягу тощо), а також до педагогічного такту й етикету взаємин [2, с.78].

Подолання перерахованих бар'єрів спілкування можливе лише тоді, коли педагог знає та приймає до уваги психологію учня, враховує його інтереси та переконання, минулий досвід, рахується з його перспективами та труднощами і, що найголовніше, враховує в процесі організації спільної з ним взаємодії його вікові особливості та те значення, яке відіграє для нього спілкування на даному етапі розвитку.

Таким чином, щоб спілкування між вчителем і учнем носило конструктивний характер, педагогу необхідно:

- знати психологію підліткового віку та особливості конкретної учнівської аудиторії;
- об'єктивно оцінювати поведінкові реакції, комунікативну активність окремих учнів, адекватно емоційно відгукуватись на них;
- вміти швидко організувати аудиторію і привернути увагу до змісту уроку, залучати до активної роботи всі учнів;
- вибирати такий спосіб своєї поведінки, який найкраще б відповідав особливостям та психічному стану учнів;

- володіти прийомами стимулювання інтелектуальної ініціативи і пізнавальної активності учнів, організації діалогічної взаємодії;
- своєчасно корегувати свій комунікативний задум відповідно до реальних умов педагогічної взаємодії;
- аналізувати процес спілкування, встановлювати співвідношення мети, засобів і результатів комунікативної взаємодії [6,с.96].

Отже, слухними можуть бути такі рекомендації для дорослих по оптимізації спілкування з підлітками:

1. Уважно вислухайте підлітка. Прагніть до того, щоб підліток зрозумів, що він вам не байдужий і ви готові зрозуміти й прийняти його; не перебивайте, не виявляйте свого страху, ставтеся до нього серйозно, з повагою.
2. Запропонуйте свою підтримку та допомогу. Спробуйте переконати його, що даний стан тимчасовий і швидко мине. Виявіть співчуття й покажіть, що ви поділяєте й розумієте його почуття.
3. Поцікавтеся, що зараз найбільше турбує підлітка.
4. Упевнено спілкуйтеся з підлітком. Саме це допоможе йому повірити в його сили. Головне правило роботи з дітьми – не нашкодити.
5. У спілкуванні з підлітком використовуйте слова, речення, які сприятимуть контакту: розумію, співчуваю, звичайно, хочу допомогти.
6. У розмові з підлітком дайте йому зрозуміти, що він потрібен іншим і унікальний як особистість. Кожна людина, незалежно від віку, прагне дати позитивну оцінку своїй поведінці, переживає потребу в похвалі.
7. Недооцінка гірша, ніж переоцінка. Надихайте підлітка на високу самооцінку. Вмійте слухати, довіряти й викликати довіру в нього.
8. Звертайтеся по допомогу, консультацію до спеціаліста, якщо вас щось насторожило в поведінці підлітка.
9. Завжди підкреслюйте все добре й успішне, властиве вашій дитині – це підвищує впевненість у собі, підвищує віру в майбутнє, покращує її стан.
10. Не чиніть тиску на підлітка, не висувайте надмірних вимог у навчанні.
11. Демонструйте дитині справжню любов до неї, а не тільки слова, щоб вона дійсно відчувала, що її дійсно люблять.
12. Сприймайте, любіть своїх дітей такими, якими вони є – не за гарну поведінку та успіхи, а тому, що вони ваші діти, ваша кров, ваші гени, майже ви самі.
13. Підтримуйте самотійні прагнення своєї дитини, не захоплюйтесь її оцінюванням, не судіть її, знайте, що шлях до підвищення самооцінки лежить через самотійність і власну успішну діяльність дитини.

Спілкування, яке передбачає прийняття партнерами спілкування цінностей один одного, орієнтацію кожного на розуміння і визнання один одного, можна назвати діалогом - формою продуктивного, безконфліктного, конструктивного спілкування, яке дає можливість встановити щирі, довірливі, суб'єкт-суб'єктні стосунки вчителів та учнів.

Підлітковий вік – це період переходу від дитинства до дорослості, усвідомлення себе як дорослої особи, переосмислення цінностей. Поява почуття дорослості як специфічного новоутворення самосвідомості є тією якістю, в якій відображається нова життєва позиція у ставленні до себе, людей і світу загалом. Саме воно визначає спрямованість і зміст активності підлітка,

його основні прагнення, бажання, переживання. У цьому віці особливо яскраво виражена залежність від думки чи ставлення оточуючих.

Підлітки намагаються демонструвати свої кращі риси, заслужити схвальні відгуки особливо від тих, чия думка для них важлива. У змісті спілкування теж відбуваються зміни. Якщо молодшого підлітка цікавили питання навчання і поведінки, то старшого більше цікавлять проблеми особистісного спілкування, розвитку індивідуальності.

Особливий вплив на становлення особистості підлітка має педагогічне спілкування. Педагогічне спілкування - це не лише обмін інформацією між вчителем та учнем, але й взаємодія, взаємовплив. При цьому важливо враховувати основні причини виникнення бар'єрів спілкування у підлітковому віці, що значно ускладнюють процес міжособистісної взаємодії.

Отже, уся система ставлення людини до інших людей реалізується у спілкуванні. У спілкуванні людина формується та самовизначається, виявляючи свої індивідуальні особливості. Завдяки спілкуванню виробляються норми поведінки, взаємодії. Спілкування координує спільні дії людей і задовольняє потребу у психологічному контакті.

Список літератури:

1. Бодалёв А.А. "Личность и общение": Избранные труды. М, 1983.
2. Грехнев В. С. "Культура педагогического общения", -М.: Просвещение, 1990.
3. Грецов А.Г. Тренинг общения для подростков. - СПб.: Питер, 2008.
4. Заброцький М.М. Основні вікової психології. Навч. посіб. - Тернопіль.: Навчальна книга - Богдан, 2006.
5. Зимняя И.А. "Педагогическая психология". Учебное пособие. Ростов на Дону: Издательство "Феникс", 1997.
6. Коломинский Я. Л. Психология общения. М., «Знание», 1974.
7. Кон И.С. Психология старшеклассника. - М.: Просвещение, 1982.

УДК 37.013.43

Яценникова А.А.

учениця 11-А класу

Михайлова В.Д.

учитель фізкультури вищої кваліфікаційної категорії, «Учитель – методист»

Комунальний заклад освіти

"Спеціалізована середня загальноосвітня школа № 142

еколого - економічного профілю"

Дніпровської міської ради

mvd_@i.ua

ОЛІМПІЙСЬКІ ЦІННОСТІ

В ОСНОВІ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

«В дитинстві відкриваєш материк,

котрий назветься потім – Батьківщина».

Л. Костенко

Сьогодні моя рідна країна знову змушена у важкій боротьбі доводити своє право на існування як незалежна держава. Ми вчимося бути патріотами

України на прикладах воїнів АТО, волонтерів, громадських діячів, письменників, поетів тощо. А ще ми надихаємося прикладами патріотичної поведінки наших спортсменів – олімпійців на світових спортивних аренах та прагнемо стати гідними громадянами своєї країни. У такий нелегкий для моєї Батьківщини час нація відроджується, сильнішає та гартується. Більш актуальної теми сьогодення, ніж патріотизм українців, годі і шукати.

Наша школа четвертий рік працює у Всеукраїнській мережі шкіл Олімпійської освіти. Олімпійська академія України разом з Національним Олімпійським Комітетом України опікується донесенням до учнів інформації про цінності олімпізму. Ми маємо можливість набувати знать за допомогою Олімпійської літератури, яскравих спортивних та інтелектуальних заходів олімпійської тематики, зустрічей з Олімпійськими призерами тощо. Така діяльність має за мету сприяти вихованню молоді на гуманістичних ідеалах та принципах олімпізму. Олімпійські цінності сприяють зокрема і формуванню почуття патріотизму школярів.

Довести, що цінності олімпізму є потужним потенціалом формування патріотизму, національної свідомості та людської гідності школярів.

Як свідчать історики, ще за часів проведення перших Олімпійських ігор у Стародавній Греції, атлети, що перемагали у змаганнях, користувалися величезною повагою мешканців своїх полісів. У ті часи Олімпіоніки не отримували медалей та не піднімалися на п'єдестал пошани. Нагородою для них був вінець з гілок оливи та червона стрічка, яку пов'язували їм на руку. Всі головні почесті чекали переможців Олімпійських ігор тоді, коли вони поверталися додому. Варто лише уявити, що для тріумфального входу Олімпіоніка у рідне місто, його мешканці робили великий отвір в стіні фортеці, і потім одразу замурували цей отвір, як символ того, що перемога назавжди залишиться у цьому місті.

Ігри XXXI Олімпіади 2016 р. В Ріо-де-Жанейро вкотре підтвердили свою надзвичайну місію об'єднання всіх людей світу заради спільної мети – свята миру і спорту. Мільйони уболівальників з рекордних 207 країн світу затамувавши подих стежили за виступами своїх спортсменів на головній спортивній арені світу – Олімпійській арені. Мільйони святкували перемогу Олімпійців своєї країни та пишалися ними, як найкращими представниками нації. І хоч в підсумках Олімпійських змагань не існує офіційного медального заліку країн, мільйони людей кожного дня радісно вигукували «Ще одна медаль для країни!». А відбувалося це тому, що Олімпійські ігри вже давно асоціюються не тільки з місцем проведення спортивних змагань, а й з місцем, де відбувається підвищення національного престижу, де здійснюється почуття національної гордості та міцніє національна слава.

Українці також не були байдужими до найпрестижнішого свята спорту і підтримували своїх олімпійців та паралімпійців. Шаленіли від загострення спортивних пристрастей, щиро раділи разом з переможцями та засмучувалися у разі невдалих виступів своїх улюбленців. І хоч кількість медалей, завойованих на цих Олімпійських іграх значно менша за ту, яку раніше виборювала Олімпійська збірна України, радість та відчуття гордості за кожного з переможців не стала меншою. Українці пишаються своїми спортивними героями!

Рисунок 1 – Паралімпійська збірна команда України на параді учасників під час урочистої церемонії відкриття XV Паралімпійських ігор 2016 в Ріо-де-Жанейро

Та найбільші емоції гордості за Україну подарували наші герої-паралімпійці.

«Українські спортсмени завершили виступи на Паралімпійських іграх у Ріо-де-Жанейро, завоювавши 117 медалей, із яких 41 – золота, 37 – срібних, 39 – бронзових. Це найкращий результат наших атлетів з обмеженими фізичними можливостями в історії. Таким чином, команда України перевершила досягнення Паралімпіади-2012 у Лондоні. Тоді українці завоювали 84 медалі, з яких 32 були золоті. У загальнокомандному заліку в Ріо збірна України посідає третю сходинку». [1]

Звернувшись до Вікіпедії, отримаємо чіткі визначення понять «Патріотизм», «Національна свідомість», «Людська гідність»

«Патріотизм (грец. *πατριώτης* — патріот) — сукупність морально-етичної та емоційної прив'язаності до Батьківщини, яка визначає особу як громадянина.

Патріотизм передбачає гордість за матеріальні і духовні досягнення свого народу, своєї Батьківщини, бажання збереження її характерних особливостей, її культурного надбання та захист інтересів своєї громади, народу в цілому». [2]

«Національна свідомість - це сукупність соціальних, економічних, політичних, моральних, етичних, філософських, релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, в яких виявляються особливості життєдіяльності націй та етносів». [3]

«Гідність — це поняття моральної свідомості, яке виражає уявлення про цінність всякої людини, як моральної особистості, а також категорія етики, що означає особливе моральне ставлення людини до самої себе і ставлення до неї з боку суспільства, в якому визнається цінність особистості» [4]

Під час буремних подій листопада 2013 р., коли на Майдані Незалежності в Києві люди повстали проти приниження їх людської гідності, мільйони українців заново відкрили для себе почуття національної свідомості.

А з початком військової агресії на мою країну, поняття патріотизму стало найбільш уживаним в Україні.

Рисунок 2 – Мирний мітинг на Майдані Незалежності, 1 грудня 2013 року Автор: Ivan Bandura

Відомий англійський драматург і публіцист, лауреат Нобелівської премії Бернард Шоу казав так: «Патріотизм - це переконання, що твоя країна краще за інших тому, що саме ти в ній народився».

Олімпійська хартія. Це і статут Міжнародного Олімпійського Комітету і документ, в якому визначаються фундаментальні принципи та невід'ємні цінності олімпізму. Найзаповітніші мрії ініціатора та засновника сучасних Олімпійських ігор П'єра де Кубертена знайшли своє відображення у формулюванні олімпізму. «Олімпізм являє собою філософію життя, що звеличує та об'єднує в гармонійне ціле якості тіла, волі й розуму. Поєднуючи спорт з культурою та освітою, олімпізм прагне створити спосіб життя, який базується на радощах, здобутих через зусилля, освітній цінності доброго прикладу та повазі до універсальних етичних принципів». [5]

Як показала практика, ці ідеали і цінності, покладені в основу олімпізму є привабливими для людства та завжди нагальними. Повага до універсальних етичних принципів містить у собі і любов та відданість своїй Батьківщині.

Кодекс честі Олімпійця України – це сукупність найвищих моральних принципів, якими людина керується в особистій і громадській поведінці.

Серед таких принципів значний наголос ставиться на патріотизмі спортсменів.

У II розділі, де описані принципи, правила, норми та обов'язки атлетів під час занять спортом читаємо: «Право представляти і захищати спортивну честь України на чемпіонатах Європи, світу та Олімпійських іграх надається найпідготовленішим атлетам – патріотам славного українського народу, які є для своїх рідних, друзів, усіх співвітчизників прикладом для наслідування у повсякденному житті за способом життя, стандартами поведінки, ставленням до обраної справи».

Також в обов'язках олімпійця є такі вимоги:

«жити з великою вірою й усвідомленням обраності своєї землі, свого народу, своєї Батьківщини, любити й шанувати їх та робити все можливе на благо їхнього розвитку і процвітання. Він (олімпієць) пам'ятає, що рідна земля, еволюційна спадщина Вітчизни дали йому можливість вийти на вершину своєї спортивної майстерності;

постійно дбати про примноження слави Державного Герба України – як офіційної емблеми України, Державного Гімну України – символу національної єдності та Державного Прапора України – символу суверенітету країни;»

«Дотримання норм та вимог Кодексу честі олімпійця України у повсякденному житті сприятиме об'єднанню української нації, новому поштовху еволюційного розвитку нашого суспільства, кінцевим результатом якого має стати гармонійний розвиток особистості спортсмена – взірця рівноваги духовних, фізичних, моральних і матеріальних цінностей.

Найпочеснішою місією вітчизняного олімпійця на європейській і світовій аренах є утвердження іміджу України як цивілізаційного, історичного і географічного центру Європи, духовного мосту між Заходом і Сходом, Північчю і Півднем, расами і націями, релігіями і культурами». [6]

В Україні народилося безліч прославлених спортсменів, але деякі імена горять особливо яскраво, змушуючи вірити, що на цій землі існують справжні над люди. Одне з таких імен належить уродженцю села Богодухівка Полтавської губернії (нині село Красенівка, Черкаська область) Івану Піддубному.

Рисунок 3 – Іван Максимович Піддубний

Іван Піддубний народився в 1871 році в сім'ї нащадка запорізьких козаків. Він був ожилім образом українського козака в zenіті слави - величезний зріст (184 см, при середньому зрості людини XIX століття до 160 см) неймовірна сила і витривалість. Сам Іван казав, що знав тільки одну людину сильнішу за нього - свого батька. [7]

8 жовтня 2016 р. виповнилося 145 років від дня народження Івана Максимовича Піддубного (1871–1949), славетного українського спортсмена, професійного борця. Селянин з Черкащини 6 разів поспіль ставав чемпіоном світу. За сорок років виступів Піддубний не програв жодного чемпіонату і отримав світове визнання як «чемпіон чемпіонів». Кар'єру борця розпочинав у цирку, а вже потім почав професійно займатися боротьбою. Від його виступів шаленіла публіка в Парижі і Мілані, Франкфурті, Нью-Йорку, Чикаго, Філадельфії, Лос-Анджелесі. Загалом Піддубний виступав у 14 країнах. Спортсмен усе життя намагався триматися подалі від політики. Після більшовицького перевороту він не підтримував ні білих, ні червоних, ні зелених – натомість їздив по містах і тишив публіку своїми непересічними здібностями. Але не втримався під час паспортизації 1932-1933 років, коли в його паспорті написали «Поддубный», а в графі національність «русский». Його це обурило, й

він почав звертатися в різні радянські інстанції, щоб його прізвище і національність написали правильно. Але йому ввічливо відмовили. Тоді борець сам виправив «о» на «і», а «русский» на «українець». За що й потрапив у 1937 році до катівень НКВС у Ростові-на-Дону за статтею «антирадянська агітація та український націоналізм». В ув'язненні спортсмен піддавався тортурам – рубці на тілі від паяльника у нього залишилися на все життя. «Побував у чортів у пеклі за мову та за паспорт. Але нічого, я ж борець, чемпіон світу, а не тюлька на двох ногах», - сумно жартував Піддубний. Просидів у НКВС декілька тижнів, а потім його випустили. Подейкували, що за нього заступився хтось із високопосадовців. Удруге Піддубного арештували після війни. Цього разу вже за співпрацю з німцями. Піддубний не евакуювався з Єйська (Кубань), в якому жив перед війною. На запитання, чому він не виїхав, відповідав: «Куди тікати? Помирати скоро». Нацисти до світового чемпіона ставилися з повагою, навіть дозволили носити орден Трудового Червоного Прапора; видавали продукти. Працював він у більярдній і часом викидав п'яних німців за комір на вулицю. Останні не ображались. Відступаючи, пропонували виїхати до Німеччини, але він відмовився. З в'язниці НКВС Піддубного незабаром звільнили. Знову за браком доказів. Доживав віку уславлений спортсмен у тому ж таки Єйську у страшних злиднях. Грошей не вистачало навіть на хліб, тому змушений був продавати свої медалі. [8]

Прикладів патріотичної поведінки українських спортсменів настільки багато, що можна було б написати цілу книгу, а може, навіть, і не одну. Отже, зупинюсь на найяскравіших!

Юрій Чебан на патріотичному каное завоював «золото» Олімпіади в Ріо-де-Жанейро 2016 р. [9]

Рисунок 4 – Олімпійський чемпіон Юрій Чебан поруч зі своїм патріотично розфарбованим каное

На борту каное міститься зображення українського козака та булави на фоні кольорів українського прапора.

Одесит Юрій Чебан – не тільки спортсмен з великої букви, а ще й великий патріот України. Він неодноразово казав, що краще мати менше грошей, але жити в Україні. Мама Юрія Чебана працює волонтером в АТО. [10]

Юрій Чебан став не тільки переможцем Олімпіади, а й встановив новий олімпійський рекорд.

"Заради слави своєї країни я це все і роблю. Скажімо так: мій допінг - це мій патріотизм", - сказав спортсмен під час урочистої зустрічі в аеропорту "Бориспіль". [11]

Кримська гімнастка Ганна Різатдінова – бронзова призерка Ігор в Ріо-де-Жанейро, виконала номер під пісню Джамали «1944» на гала-концерті гімнасток із різних країн світу у рамках Олімпійських ігор-2016 у Ріо-де-Жанейро в Бразилії.

Рисунок 5 – Ганна Різатдінова виконує композицію «Homeland»

Композиція гімнастки мала назву Homeland («рідна земля», «батьківщина»).

За тиждень до відльоту збірної України з художньої гімнастики до Ріо-де-Жанейро Ганна Різатдінова побачилася з Джамалою. Продюсери співачки дали згоду на використання пісні «1944» у номері спортсменки.

Пісня Джамали «1944» розповідає про депортацію кримських татар. Кримська співачка перемогла з нею на пісенному конкурсі «Євробачення-2016» у столиці Швеції Стокгольмі.

Ганна Різатдінова родом із Сімферополя. У своїх інтерв'ю вона заявляла, що після російської анексії Криму більше не їздить додому. [12]

Перша ракетка України Еліна Світоліна в захваті від перемоги над легендарною американкою Сереною Вільямс в 1/8 фіналу Олімпіади-2016. 21-річна тенісистка зізналася, що виступає в Ріо не заради грошей.

"Для мене Олімпіада важливіша, тому що в Україні більшість людей цінує більше олімпійське "золото", ніж перемогу на "Великому шоломі". Не думаю, що багато хто в Україні знає, що таке "Великий шолом". Я не граю за призові. Я граю за Батьківщину!" [13]

На Олімпійські ігри в Лондоні наші боксери Олександр Усик та Денис Беринчик відправилися із зачісками, які носили у давнину українські козаки.

Рисунок 6 – Перша ракетка України Еліна Світоліна

Рисунок 7 – Олександр Усик та Денис Беринчик з козацькими чубами

Рисунок 8 – Олександр Усик танцює український гопак на боксерському рингу

«Ми повинні просувати козацьку культуру, щоб люди знали, що справжні козаки – це духовно сильні хлопці, православні християни, які доводять, що велика держава Україна – це дуже сильна держава. «Оселедці» були моєю ідеєю та ідеєю Дениса Беринчика». Олександр Усик. [14]

Та справжньою зіркою став Олександр Усик після того, як, завоювавши олімпійське «золото», станцював свій непереможний гопак прямо на боксерському рингу.

«Якби українці не виграли на Олімпійських Іграх у Лондоні більше нічого, окрім титулу чемпіона з боксу у вазі до 91 кілограма, їх виступ можна було б вважати успішним. Тому що переможний гопак на рингу у виконанні олімпійського чемпіона кримчанина Олександра Усика із козацьким «оселедцем» на голові став предметом законної гордості українців, які виявилися не гостями на чужому святі, а рівноправними цього свята учасниками». Микола Несенюк. [15]

Та найзворушливішим прикладом патріотизму, який викликає сльози на очах, стала поведінка української паралімпійської збірної під час Зимових Олімпійських ігор у Сочі 2014 р.

Українська паралімпійська збірна була на межі бойкоту Ігор через російську агресію в Криму, але потім все-таки спортсмени та керівники вирішили виступати у Сочі.

Рисунок 9 – Українські паралімпійські спортсмени демонстративно закривають руками медалі під час нагородження на Зимових Олімпійських іграх у Сочі 2014 р. в знак протесту проти військової агресії у Криму

Протестні акції супроводжували українців протягом усіх змагань - паралельно з хорошими результатами спортсменів, вони постійно нагадували організаторам і вболівальникам про неспокійну ситуацію у країні: спочатку майже повним складом проігнорували церемонію відкриття Ігор (на парад вийшов лише біатлоніст Михайло Ткаченко), а перебуваючи на п'єдесталі пошани, закривали руками свої медалі.

Організатори Паралімпіади в Сочі намагалися не дати українській спортсменці Людмилі Павленко, яка здобула три медалі на Іграх (золото, срібло і бронзу), вийти на церемонію закриття із закликами до миру. Людмила одягла на церемонію вінок, прикрашений стрічками з написами, "мир", "peace", однак

організатори їх зірвали. Напис на кофтині теж хотіли зірвати, та спортсменка заявила, що якщо зірвуть - вона не вийде з прапором на стадіон.

Рисунок 10 – Паралімпійська чемпіонка Людмила Павленко на параді закриття Зимових Олімпійських ігор у Сочі 2014 р.

Людмила Павленко зуміла вийти на церемонію закриття Ігор у Сочі лише після втручання спортсменів з інших країн, які заявили: "Ми теж за мир".

Зазначимо, що зимові Паралімпійські ігри проходили з 7 по 16 березня: українці завоювали на змаганнях 25 медалей, посівши четверте місце у медальному заліку». [16]

Сплеск патріотизму в нашій країні відбувся через складні події, які протягом всіх років з часу проголошення незалежності впливали на свідомість кожного громадянина України. У 2014 році наше мирне життя було зруйноване війною. Ось кілька прикладів того, як наші уславлені спортсмени допомагали країні вижити та вистояти у важкі часи.

Друга ракетка світу – український тенісист Сергій Стаховський відкрито і послідовно виступає з підтримкою України на всіх світових турнірах, гідно представляє прапор країни. Сергій принципово не дає коментарів російським ЗМІ. І направляє дуже значну частину гонорарів від своїх виступів на допомогу українській армії. Крім матеріальної підтримки військових, Сергій особисто зустрічається з воїнами, щоб підтримати їх морально. А у своєму Twitter він виклав світлину кросівок, на яких зробив напис "Слава кіборги". [17]

Рисунок 11 – Кросівки Сергія Стаховського з написом «Слава кіборги!»

Чемпіонка світу з художньої гімнастики, заслужений майстер спорту Наталія Годунко виставила на аукціон золоту медаль, аби виручити кошти для українських військових. Медаль була продана на благодійному аукціоні за 100 тисяч гривень. [18]

Багато відомих спортсменів також виставили свої нагороди на аукціони. Серед них і чемпіонка світу та Європи з боксу Аліна Шатернікова, яка виставила чемпіонський пояс на аукціон для потреб армії.

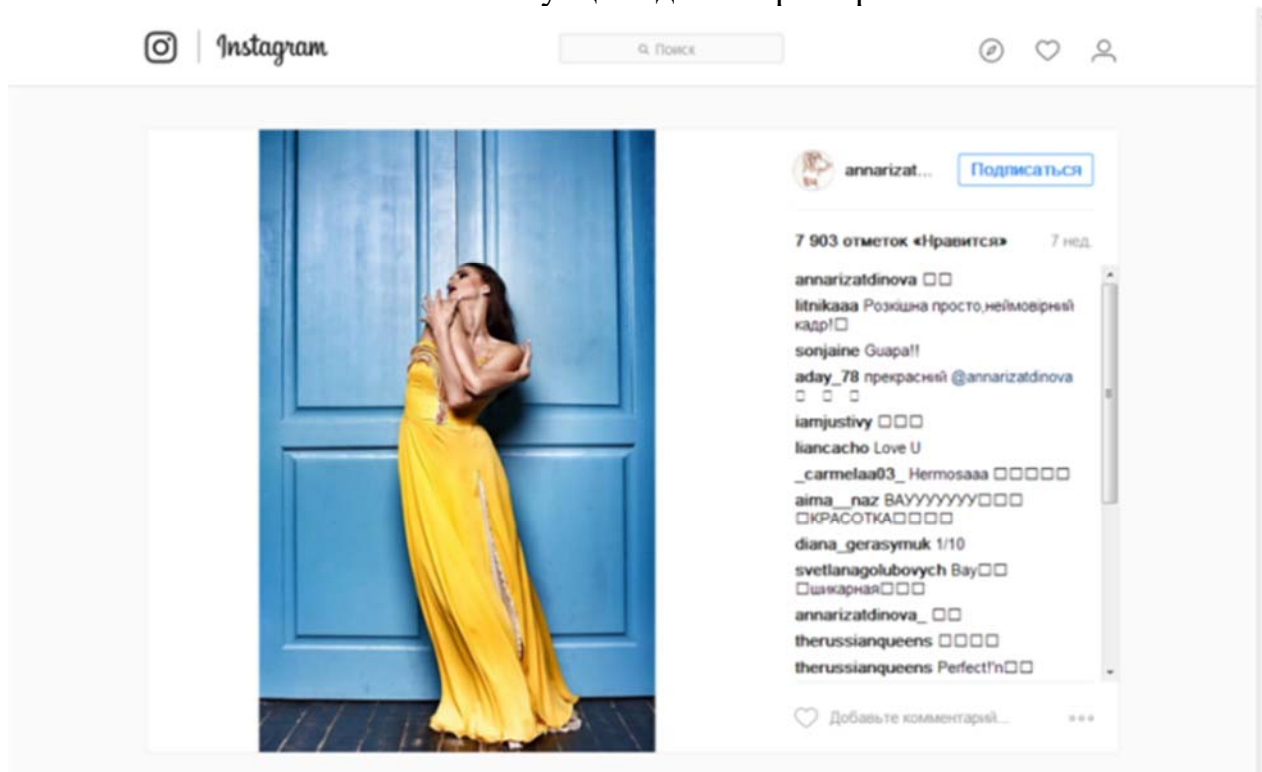

Рисунок 12 – Ганна Різатдінова

З перших днів військової агресії в бік нашої країни брати Кличко підтримують українську армію, закупаючи аптечки, ліки та спорядження для воїнів АТО. А боксерські рукавиці Володимира Кличка, в яких він готувався до бою проти болгарина Кубрата Пулева були продані на благодійному аукціоні на підтримку української армії за 20 тисяч гривень. [19]

Олімпійська чемпіонка з вільної боротьби Ірина Мерлені також запропонувала купити її кубок та золоту медаль. [20]

Форвард футбольної команди «Дніпро» Роман Зозуля виклав на благодійний аукціон свою медаль фіналіста Ліги Європи. [21]

Гроші за спортивні трофеї направлені на допомогу українським військовим в зону АТО та пораненим бійцям у шпиталі.

Олімпійська призерка, чемпіонка світу із вправ з обручем Ганна Різатдінова на своїй сторінці в Instagram показала, наскільки патріотично вона налаштована. Спортсменка опублікувала світлину, де вона в жовтій сукні на синьому фоні. [22]

Нещодавно воротар національної збірної України й турецького Бешикташа Денис Бойко почав говорити українською мовою. За його словами, таким чином він може продемонструвати свою патріотичну позицію. [23]

Як вже було зазначено вище, для спортсменів існує Кодекс честі. А чи існують якісь правила поведінки для більшої частини українців, які щиро уболівають за наших спортсменів? І чи можна назвати всіх уболівальників патріотами?

Всі без виключення спортсмени відмічають, що підтримка уболівальників заряджає їх енергією, надихає та надає сил. Яскраві, мотивуючі заходи для спортсменів – олімпійців стали традиційними в Україні. Так, наприклад, 23 липня 2016 р. у столиці України пройшли проводи національної збірної України, яка з 5 по 21 серпня відстоювала честь нашої країни на XXXI літніх Олімпійських іграх 2016 року в Ріо-де-Жанейро (Бразилія). Олімпійці поклали квіти до Стіни пам'яті загиблих воїнів АТО на Михайлівській площі, пройшли урочистою ходою вулицями міста. На честь нашої збірної з концертом виступили зірки шоу-бізнесу, відбулася презентація олімпійської марки та мобільного додатку. [24]

Рисунок 13 – Проводи олімпійської збірної України на Олімпіаду в Ріо-де-Жанейро

А до 20 вересня 2016 р. в Києві на станції метро «Олімпійська» проходила виставка фотографій українських спортсменів, які в різні роки здобували перемоги на Олімпійських іграх і тих, хто виборював медалі в Ріо-де-Жанейро. Мета виставки – закликати українців займатися спортом і вболівати за своїх спортсменів, пишатися ними. [25]

Рисунок 14 – Виставка фотографій олімпійців України в київському метро

Вболівальники усіма можливими способами прагнуть створити на трибунах під час змагань неповторну патріотичну атмосферу єдності всіх українців зі своїми улюбленими – спортсменами. Не можна не помітити, що за останні 4 роки кількість кольорів українського прапора та атрибутів нашої країни на трибунах значно збільшилася. Іноді всі трибуни виглядають як один український прапор.

Рисунок 15 – Фотоколаж. Українські спортивні вболівальники

І під час проведення Євро 2014, і під час Олімпійських ігор в Ріо-де-Жанейро 2016, вболівальники доклали чимало зусиль для того, щоб світ переконався у беззаперечній підтримці та відданості всіх українців своїм спортивним кумирам.

Такі дії вболівальників дійсно формують гарний настрій та надихають спортсменів на великі звершення.

На жаль, знаємо ми приклади і такої поведінки вболівальників, за якої команди отримували покарання та штрафи.

Таким ганебним прикладом може слугувати поведінка вболівальників під час матчу відбіркового турніру ЧС-2014 Україна - Сан-Маріно (9:0). Представники ФІФА побачили на трибунах прояви нацизму і расизму. [26]

Представники контролюючого органу FARE (футбол проти расизму у Європі), які були присутні на матчі у Львові, зафіксували численні порушення з боку українських фанатів - це використання піротехнічних засобів, банери із зображенням логотипу дивізії "СС-Галичина", розтяжки з цифрою 88, що означає фашистське вітання "хайль, Гітлер"; а також мавп'ячі вигуки на адресу натуралізованого гравця збірної України бразильця Едмара. Дисциплінарний комітет ФІФА вирішив, що дії групи українських уболівальників були ганебним і очевидним порушенням Дисциплінарного кодексу ФІФА. [27]

Національній збірній України заборонено проводити матчі у Львові на стадіоні "Арена-Львів" протягом найближчих 5 років - аж до закінчення відбірного турніру на чемпіонат світу-2018. [26]

На жаль, це не єдиний приклад поведінки вболівальників, що, не тільки ганьбить нашу країну, а ще й шкодить нашим спортсменам. Найцікавіше те, що такі вболівальники вважають себе також патріотами України. Але насправді, вони є псевдо патріотами. То чим відрізняються патріоти від псевдо патріотів?

Приклад ганебної поведінки вболівальників на стадіоні «Арена – Львів» яскраво показав прояви не патріотизму, а націоналізму.

Колись Шарль де Голль пояснював відмінність між цими двома словами досить просто: «Патріотизм — це коли на першому місці стоїть любов до власного народу. Націоналізм — це коли на першому місці стоїть ненависть до інших народів». А Луїс Снайдер відзначав, що «патріотизм» стоїть ближче до таких понять, як батьківщина, країна, місце народження, він відображає любов до країни. «Націоналізм» ґрунтується на комплексі почуттів, адресованих нації. За своєю природою, патріотизм не має агресивного характеру, це почуття, спрямоване на захист. Націоналізм невіддільний від таких категорій, як сила, влада. Він узаконює застосування сили для того, щоб утримати єдність нації, або ж для зовнішньої експансії, він пов'язаний з агресією. [28]

Патріот бачить недоліки своєї країни та докладає зусиль для вирішення проблем, які заважають їй розвиватися. При цьому він шукає діалогу з іншими цінностями, країнами, народами, аби зробити свою батьківщину кращою.

Псевдо патріот вимагає від усіх гарного ставлення до своєї країни, при цьому закриває очі на недоліки і доводить, що це – національна особливість та особливий шлях розвитку. Здебільшого такі доведення виглядають дуже агресивно та шкодять іміджу країни.

Результати анкетування однолітків щодо їхнього ставлення до публічних патріотичних проявів поведінки українських спортсменів та ступеню їх власного розуміння поняття «патріот».

В анкетуванні взяли участь 73 особи – учні 10-11 класів (табл. 1).

Найзаповітніші мрії ініціатора та засновника сучасних Олімпійських ігор П'єра де Кубертена знайшли своє відображення у формулюванні олімпізму. «Олімпізм являє собою філософію життя, що звеличує та об'єднує в гармонійне ціле якості тіла, волі й розуму. Поєднуючи спорт з культурою та освітою, олімпізм прагне створити спосіб життя, який базується на радощах, здобутих через зусилля, освітній цінності доброго прикладу та повазі до універсальних етичних принципів». [5]

Олімпійські ігри вже давно асоціюються не тільки з місцем проведення спортивних змагань, а й з місцем, де відбувається підвищення національного престижу, де здійснюється почуття національної гордості та міцніє національна слава.

Під час буремних подій листопада 2013 р., коли на Майдані Незалежності в Києві люди повстали проти приниження їх людської гідності, мільйони українців заново відкрили для себе почуття національної свідомості. А з початком військової агресії на мою країну, поняття патріотизму стало найбільш уживаним в Україні.

Таблиця 1 –Результати анкетування учнів 10-11 класів щодо їхнього ставлення до публічних патріотичних проявів поведінки українських спортсменів та ступеню їх власного розуміння поняття «патріот»

1. Чи стежиш ти за виступами українських спортсменів під час Олімпійських ігор?		
Так 39,7 % (28)	Ні 17,8 % (13)	Інколи 42,5 % (32)
2. Чи вболіваєш ти за українську збірну під час Олімпійських ігор?		
Так 74 % (54)	Ні 11 % (8)	Інколи 15,1 % (11)
3. Як ти вважаєш, чи правильно те, що спортсмени України використовують під час Олімпійських ігор національну символіку та атрибутику?		
Так 98,6 % (72)	Ні 0 % (0)	Важко відповісти 1,4 % (1)
4. Чи згоден (згодна) ти, що українські спортсмени під час виступів на Олімпійських іграх своїми перемогами підвищують престиж країни у світі?		
Так 91,8 % (67)	Ні 2,7 % (2)	Важко відповісти 5,5 % (4)
5. Чи відчуваєш ти гордість, спостерігаючи, як над олімпійським п'єдесталом пошани здійснюється прапор України?		
Так 84,9 % (62)	Ні 11 % (8)	Важко відповісти 4,1 % (3)
6. Чи вважаєш ти, що українські спортсмени – олімпійці своїми прикладами патріотичної поведінки під час змагань є взірцем для наслідування?		
Так 91,8 % (67)	Ні 2,7 % (2)	Важко відповісти 5,5 % (4)
7. Кодекс честі олімпійця України це:		
Сукупність найвищих моральних принципів, якими людина керується в особистій і громадській поведінці 83,6 % (61)	Документ, в якому олімпійцю дають поради, як можна за рахунок інших здобути легку перемогу 9,6 % (7)	Літопис Олімпійських ігор 6,8 % (5)
8. В українському перекладі словосполучення Fair Play означає:		
Чесна гра 87,7 % (64)	Гаряча гра 8,2 % (6)	Ігри патріотів 4,1 % (3)
9. Що означає для тебе поняття «патріотизм»?		
Приймати українські звичаї, традиції, мову, бути успішним у житті та своєю наполегливою працею робити життя у країні кращим 84,5 % (69)	Більше розповідати всім про те, як треба любити батьківщину 5,5 % (4)	Достатньо вміти відповісти на гасло «Слава Україні!» - «Героям слава!» 0 % (0)
10. Чи вважаєш ти себе українцем?		
Так 94,5 % (69)	Ні 2,7 % (2)	Важко відповісти 2,7 % (2)
11. Чи спілкуєшся ти українською мовою?		
Так 50,7 % (37)	Ні 11 % (8)	За потреби 38,4 % (28)
12. Чи вважаєш ти себе патріотом України?		
Так 78,1 % (57)	Ні 4,1 % (3)	Важко відповісти 17,8 % (13)

Ми вчимося бути патріотами України на прикладах воїнів АТО, волонтерів, громадських діячів, письменників, поетів тощо. А ще ми надихаємося прикладами патріотичної поведінки наших спортсменів – олімпійців на світових спортивних аренах та прагнемо стати гідними громадянами своєї країни.

Дуже важливо відрізнити справжній патріотизм, який базується на любові до Батьківщини від псевдо патріотизму, який агресивно намагається зберегти єдність нації, закриваючи очі на недоліки у своїй країні.

Результати анкетування моїх однолітків показали: переважна більшість з них вболівають за українських спортсменів під час Олімпійських ігор, вони вітають використання української символіки нашими олімпійцями під час

виступів на спортивних аренах та у повсякденному житті, згодні, що українські спортсмени під час виступів на Олімпійських іграх своїми перемогами підвищують престиж країни у світі та вважають їх взірцем для наслідування. Для більшості учнів бути патріотом це - приймати українські звичаї, традиції, мову, бути успішним у житті та своєю наполегливою працею робити життя у країні кращим. 94% опитаних вважають себе українцями і стверджують, що вони – патріоти України.

Отже, можна з упевненістю казати, що цінності олімпізму є потужним потенціалом формування патріотизму, національної свідомості та людської гідності школярів.

Список літератури:

1. Інтернет-видання Новинарня Спосіб доступу URL: <http://novynarnia.com/2016/09/18/zbirna-ukrayini-zavershila-paralimpiadu-v-rio-z-istorichnim-dosyagnennyam-117-medaley-41-zoloto/>
2. Вікіпедія Патріотизм Спосіб доступу URL: <https://uk.wikipedia.org/>
3. Вікіпедія. Національна свідомість Спосіб доступу URL: <https://uk.wikipedia.org>
4. Вікіпедія. Гідність Спосіб доступу URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
5. НОК України. Олімпійська хартія Спосіб доступу URL: <http://noc-ukr.org/about/officialdocuments/olimpic-charter/>
6. НОК України. Кодекс честі олімпійця України Спосіб доступу URL: <http://noc-ukr.org/about/officialdocuments/code-of-honor/>
7. Іван Піддубний - Чемпіон чемпіонів Спосіб доступу URL: <http://ukraine-in.ua/ua/sport/ivan-poddubniy-chempion-chempionov>
8. 145 років від дня народження Івана Максимовича Піддубного Спосіб доступу URL: <http://www.ukrinform.ua/rubric-society/2097330-8-zovtna-pamatni-dati.html>
9. Інтернет-видання Сьогодні.ua Спосіб доступу URL: <http://sport.segodnya.ua/tournaments/rio2016/yuriy-cheban-na-patrioticheskome-kanoe-zavoeval-zoloto-olimpiady-744078.html>
10. Інтернет-видання Galinfo Спосіб доступу URL: http://galinfo.com.ua/articles/volodymyr_mylyan_yuriy_cheban_zalyshyvsvya_v_ukrayini_cherez_velykyy_patriotyzm_237333.html

Акритова Ольга
учениця 10-В класу
Комарова О.А.

вчитель української мови та літератури, 1 категорії
КЗ «Технічний ліцей» Кам'янської міської ради
м. Кам'янське

КОХАННЯ КРІЗЬ ОБ'ЄКТИВ

Перше вересня. Ніби нічого незвичайного, але ні, саме в цей день до нас у клас прийшла нова дівчинка. Її звали Софія. Середнього зросту, з курчавим, білявим волоссям... Її неймовірну зовнішність доповнювали очі. Вони були чистими, наче камені смарагду. Чесно кажучи, в той день я закохався в ці очі.

Минали тижні, а ми з Софією розмовляли на рівні: «Привіт! – Привіт!».

Мене це дуже дратувало, бо я боявся першим заговорити з нею. «Можливо, вона не хоче з тобою спілкуватися,» - ця фраза завжди лунала в моїй голові, коли я хотів заговорити до неї. Але сьогодні я переборов себе і підійшов до Соні, і ми домовились погуляти на вихідних.

– Ти як дівчинка, - зі сміхом казав Андрій, - ти так боїшся Софії, хоча нічого надприродного в ній немає.

– Це твоя думка, але для мене вона не така, як усі інші, тому не хочу показатись їй якимось бовдуром. Як гадаєш, піджак буде зайвим?

– Так, ти вдягнись простіше і поведься звичайно, а не як десятирічна дитина, котра побачила Людину-павука чи Бетмена.

– Добре, я намагатимусь. Але нічого обіцяти не можу.

Хоч Андрій і чіпляється до мене своїми зі смішками, але він мій єдиний і справжній друг. Ми товаришуємо з першого класу, і всі ці одинадцять років я жодного разу не пожалкував, що він мій друг.

– Так куди ви підете?

– До парку напевно. Там ввечері дуже гарно, а ще центром гулятимемо. Чув, що вона не зі Львова.

– Це добре. Покажеш їй красу нашого міста. А якщо вона зголодніє, куди ти її поведеш?

– У нас багато кав'ярень.

– Ти що, на побаченні не був? Тут треба все спланувати, спочатку сходять до кав'ярні, потім вже потім прогуляйтесь центром. Там пригостиш її морозивом чи солодкою ватою, а потім – і в парк можна, – наставляв мене Андрій. Він майстер у стосунках і спілкуванні з дівчатами.

– Ти мене дивуєш. А як у тебе справи з Танею?

– Все, начебто добре, але через навчання рідко бачимось, – він завжди, коли говорить про свою Тетянку, світиться від щастя і кохання до неї. Хоч вони і різні, але він нікого так сильно не кохав. – Чесно кажучи, не очікував, що наші стосунки будуть такими міцними.

– У вас дуже гарні стосунки, і ви – найкраща пара, котру я фотографував!

– Дякую, до речі, тобі не треба вже бігти? – спитав Андрій, дивлячись на годинник.

– Так, вже виходимо.

Чекаючи на Соню, я почав уявляти наше побачення. Зі сторони це виглядало доволі дивно: посеред вулиці стоїть замріяний хлопець із чудернацькою посмішкою і букетом ромашок. Раптом, я відчув ніжний дотик на своєму плечі. Це була Софійка! В середині мене наче півсвіту перевернулося. Вигляд вона мала неймовірний! Її волосся було зібране у акуратний хвостик, шкіра сяяла (і явно не від тонни косметики), а щічки підкреслював милий рум'янець.

– Привіт, виглядаєш неймовірно, - я трохи розгубився і забув за квіти. Але секундна пауза привела мене до тями. – Це тобі.

– Дякую, мені дуже приємно, – її сором'язливість зачаровувала мене з кожним разом все сильніше і сильніше.

– Ходім, я покажу тобі місто, так би мовити, міні-екскурсія, – не знаю чому я саме це сказав, але це розсмішило її.

– Я не проти, – відповіла Соня і посміхнулась до мене.

Хоч я і виглядав дивним, але її присутність повертала мене з мрій у реальність, бо тепер вона поруч, а не лише у моїх думках. Центр Львова – це, напевно, одне з найромантичніших місць у всьому місті. Всюди грає жива музика, львів'яни поїхали відпочивати, але натомість до міста завітали туристи, і тому всюди лунали гомін та сміх. Напружувало мене лиш те, що ми не знали, про що говорити.

– Соню, розкажи трохи про себе. Чим любиш займатись у вільний час? – порушивши тишу, запитав я у дівчини.

– Навіть не знаю, моє життя доволі звичайне, - відповіла вона. - Головним моїм захопленням є книги. Я обожаю їх читати і сама пишу невеличкі твори, а тобі що подобається?

– Я фотографую. Фотографія – це для мене більше, ніж просто хобі, тому я присвячую йому майже весь свій час. Слухай, можливо, ти зголодніла чи хочеш чогось випити?

– Я не проти випити кави чи какао.

– Ходімо до моєї улюбленої кав'ярні. Там і людей небагато, і затишно.

Мені подобаються кав'ярні, які знаходяться у спальних районах і не переповнені туристами. Саме через це вони мене і приваблюють. Там інша атмосфера, і навіть обслуговування інше.

Ми зайшли до кав'ярні й сіли за столик біля вікна.

– Добрий день, ви готові зробити замовлення?- запитала в нас офіціантка.

– Я буду каву зі спеціями, а що ти замовиш? – звернувся я до Софії.

– Мабуть, буду какао з маршмеллоу.

– Добре, можливо ви бажаєте щось із десертів? У нас сьогодні в меню неймовірно смачний яблучний пиріг з корицею. – запропонувала нам дівчина-офіціант.

– Ні, дякую, – відповіла Соня, а я похитав головою.

– Тоді це все. Гарного вам вечора.

У залі грала спокійна музика. Усе навколо було доволі романтично, і це дало нам змогу трохи розслабитися.

– Тут дуже мило, але чому ми зайшли саме сюди? – запитала у мене Соня.

– Власне, у цьому місці я можу повністю поринути у свої думки, щось обдумати і вирішити якісь важливі для мене питання.

– А чому ти не можеш зробити це вдома?

– Я не можу вловити саме ту атмосферу, котра налаштовувала б мене. Вдома я можу робити все, але думати про щось дуже важливе не виходить.

– І про що ж ти мрієш тут наодинці? – з посмішкою запитала дівчина.

– Багато про що, але найчастіше – про майбутнє.

Прошло хвилин десять - і нам принесли наше замовлення. Виглядало все неймовірно гарно – і це не могло не тішити. Я завжди був перфекціоністом і естетом щодо оформлень – це проявляється навіть крізь мої фотографії.

Коли сонце вже починало сідати, я вирішив, що варто сходити в парк. Там дуже затишно, особливо, коли смеркає. А ще я знав про одну галявину, з котрої відкривається просто фантастичний вид на захід сонця. Я зрадив, бо дізнався, що в нас із Сонею багато спільних інтересів. Гуляючи доріжками парку, ми обговорювали улюблені фільми, книги та їх героїв, перебиваючи один одного, звіряючи свої враження та емоції від прочитаного та побаченого. А коли небо повністю вкрилось червоними та помаранчевими барвами, ми застигли від тієї краси.

– Вже темніє. Пізно, - зі смутком у голосі сказала Софійка. Мені потрібно додому, бо мама буде хвилюватись.

– Я тебе проведу, не хвилюйся, - заспокоїв я її.

Як з'ясувалося, Соня мешкала на сусідній вулиці, тому дійшли ми доволі швидко. Весь вечір я не міг забути про цю неймовірну прогулянку, Софійчині емоції і взагалі саму Соню.

* * *

За цей тиждень ми з Софійкою (так я любив її називати) стали набагато більше спілкуватися. Щодня я дізнавався про неї щось нове, і ми ставали ближчими один одному. Вона зачаровувала мене своєю витонченістю, неймовірним тактом та стриманістю. Соня було дуже розумною, з легкістю розв'язувала навіть найскладніші завдання з фізики та алгебри, відмінно розумілася у хімічних зв'язках.. Часто вона приходила до мене в гості, щоб допомогти чи пояснити якусь важку тему.

– Ким ти хочеш стати в майбутньому? – запитала якось у мене Соня одного вечора, коли прийшла, щоб пояснити нову тему з хімії.

– Я мрію працювати фотографом в якомусь відомому журналі чи арт-директором художньої галереї. Але з освітою я ще не визначився. А які у тебе плани на майбутнє щодо професії?

– З фахом я ще не визначилась, - відповіла Софійка. - Але хочу вивчати лінгвістику. Мені дуже подобаються різні мови, легко даються. Мабуть, оберу це за основу.

– Це дуже гарна професія. До речі, так ти зможеш теж працювати у видавництві якогось журналу.

– Так, дійсно, - продовжила дівчина. І далі продовжила: - Та все-таки давай продовжимо, бо мені потрібно додому.

Я вирішив провести Соню, але вона ввічливо відмовилась. Мене це трохи здивувало. Але я вирішив не нав'язуватись. Наостанок запитав:

– Ти не хочеш, щоб я зробив твоє фото?

– Так, я люблю фотографуватись, але дуже сильно соромлюсь, – відповіла дівчина. а потім, подумавши декілька секунд, додала: - Можливо, цими вихідними?

– Так, це було б дуже добре.

* * *

Нарешті, тепер я можу втілити свій задум – тобто відіслати фотографії Соні на «Sony World Photography Awards». Це не просто конкурс – це конкурс моєї мрії. У ньому беруть участь фотографи з усього світу, і отримати перемогу серед таких майстрів своєї справи дуже важко. Я до нього готувався два роки, адже приймати участь дозволено лише з шістнадцяти. І ось нарешті омріяний час настав: зовсім скоро я зможу зробити фото і відправити його на розгляд журі.

Склавши все необхідне до спеціального кофра, я швидко зібрався і вирушив до місця зустрічі. Хоч мені і подобається сонячна погода, але похмурий Львів здається мені більш затишним. Тим більше фото, зроблені в таку погоду, завжди у мене виходять кращими.

– Привіт, вибач, що запізнилася, – підійшла до мене Соня.

– Привіт, нічого. Ти чудово виглядаєш.

– Дякую.

Спочатку Соня сильно соромилася мене, але я її підтримував, тому далі все пішло набагато краще. Я переконався, що з неї вийшла дуже гарна модель, і я не помилюся у своїх здогадках. Фотографував я десь 30 хвилин, але час минув дуже швидко. Інколи я показував Соні кадри, і вона була в захваті від них. Саме в цей день ми вперше обійнялися - і я зрозумів, що відпускати її більше не хочу.

Ввечері я почав обробляти відзнятий матеріал, але мені було дуже важко обрати найкращі кадри, адже всі вони були неймовірними. Напевно, цей день можна помітити червоним у календарі, бо мої емоції та відчуття неможливо було передати. Можу сказати лиш одне: я дійсно закохався в Соню.

* * *

Вранці мене розбудила мама. Я не зрозумів, що трапилося і як я опинився за робочим столом. Невже я знову так довго обробляв відзняті кадри, що заснув, так і не дійшовши до ліжка?

– Вітаю тебе, синку, ти знову заснув за столом, а не у спеціально відведеному для цього місці, – насміхалась з мене мама (вона завжди так робить).

– Не смішно, я нарешті наважився надіслати фотографії на конкурс, тому так довго сидів за комп'ютером.

– І що, надіслав?

– Ні, тільки обробив. І то лише невелику частину.

– Ти обрав фотографії Андрія та Тані? Вони гарна пара, - мама уважно подивилася на мене.

– Ні, я вирішив взяти фотографії Соні. Мамо, вони вийшли неймовірними.

– Синку, скажи чесно, ти у неї закохався? – із зацікавленістю запитала мама.

– Ні, що ти кажеш! Ми просто друзі, - з поспіхом відповів я й відвів очі.

* * *

– Нарешті вже наступного тижня розпочнуться канікули! Які плани? – запитала Софійка у нас з Андрієм.

– Ми з Танею плануємо поїхати в Карпати на декілька днів, там зараз дуже гарно, – з захопленням відповів Андрій.

– Я буду вдома чи до бабусі поїду. А ти чим будеш займатись? – запитав я у Соні

– Навіть не знаю... Таня з Андрієм поїде, Марійка а також кудись від'їжджає. Єдине, у чому я впевнена, що ми всією родиною будемо гуляти містом. Я просто обожаю Львів! Я закохалась у нього!

– Соню, а може складиш мені компанію? Я буду працювати фотографом на одному святі, і мені потрібна допомога, – запропонував я дівчині.

– Так, звісно, – відповіла Софія. Але в цей час у неї задзвонив телефон – і вона пішла.

– Сподіваюсь, ти нарешті зізнаєшся їй у своїх почуттях? – знову причепився до мене Андрій.

– Ні, як ти розумієш! Що я підійду і до неї і просто скажу: «Я тебе кохаю»?

– Кого ти кохаєш? – до нас підійшла Таня.

– Соню, - відказав Андрій. – Але він її боїться! – саме у цей момент вони почали сміятись з мене. Неприємно було, але, на жаль, це була правда.

– Євгене, тобі зовсім не потрібно підходити і казати, напиши їй відвертий лист і розкажи все, як є. Вона ж романтична натура!

– Точно, так буде легше. Дякую тобі, Таню! – я обійняв з Таню на знак подяки, і ми разом пішли на урок.

* * *

Вдома я почав писати той самий лист. Думок було багато, але я не знав, як їх перенести на папір, тому вирішив, що буду писати так, як думаю.

Люба Софійко!

Я давно хотів тобі зізнатись, але не міг цього зробити. У мене так багато думок, про які я тобі ще не розповів.

Соню, я закоханий у тебе.

Я люблю твої темно-зелені очі, що сповнені теплом та турботою, твоє біляве хвилясте волосся, що таке легке та ніжне, твоє ніжне та витончене обличчя – воно змушує мене забути про все на світі!

Мої почуття до тебе мають неймовірну силу. Коли ми наодинці, в середині мене наче розквітають цілі лавандові поля, якими ми гуляємо вдвох.

Мої мрії – це ти, точніше, ми. Я хочу бути поряд з тобою!

Соню, я кохаю тебе і не можу більше без тебе. Моє серце б'ється з кожною хвилиною, проведеною поруч з тобою, все сильніше і сильніше.

Я не можу більше мовчати, але й говорити не можу. Мій жах заважає мені. Я дійсно боюсь твоєї відповіді. Вперше в житті мене охоплюють такі почуття через те, що я можу почути «ні» у відповідь.

За всі сімнадцять років життя ти - моє перше і єдине кохання. І я твердо можу сказати: «Я ТЕБЕ КОХАЮ!».

Євген

* * *

Закінчивши писати лист, я декілька разів перечитав його. Здається, мені вдалось описати все, що було на душі. Але виникла ще одна перешкода: як

передати це послання адресату? Підійти і просто віддати? Ні, цього я зробити не зможу. А що потім? Чекати, доки вона прочитає чи попрохати відкрити лист пізніше й піти? Я не міг вирішити, як краще вчинити. Довго думав, але доля мені сама допомогла. На телефон прийшло повідомлення, що завтра відбудеться шкільна вечірка на честь Нового року, про яку я геть забув.

– Як мені його віддати? – телефоном я запитав в Андрія.

– Давай я його передам нібито від незнайомця, – запропонував він.

– Можливо, краще тоді попрохати когось іншого, бо Софія зрозуміє, що це від мене.

– Добре, давай на місці розберемось, - він позіхнув і продовжив: - Це все добре, але я не допоможу тобі зараз - очі просто злипаються, а мозок просто відмовляється працювати, бо минулої ночі готувався до контрольної і майже не спав. Тому, все – завтра! Не ображайся, добре?

– Звичайно! Добраніч, - відповів я і відключився.

Цієї ночі я дуже довго не міг заснути – мої думки просто не давали мені цього зробити. «А що, як вона відмовить тобі? Що ти будеш тоді робити? – роїлися питання в моїй в голові. – Можливо, вона закохана в іншого? Що тоді?». - Але, уявивши, що все буде добре, я нарешті заснув.

Наступного ранку все відбувалось неначе крізь густий туман. Я перевірів ще раз лист, поклав до рюкзака і пішов до школи. Переходячи дорогу, я почув сигнал, але обернувшись...

* * *

Світло. Яскраве, безжалеє світло – це все, що я пам'ятаю. Прийшовши до тяти, побачив, що поруч зі мною сидять батьки. Мама плакала, тато заспокоював її, а я не зрозумів, що трапилось і чому мама плаче.

– Синку, нарешті, ти прокинувся, – мама кинулась до мене і почала плакати ще дужче. – Ми вже думали, що втратили тебе, - говорила вона крізь схлипування.

– Доброго дня, бачу, ти вже прокинувся, – до палати тим часом ввійшов лікар і почав оглядати мене. – Пам'ятаєш останні події?

– Ні, лікарю, а що трапилось? – не розуміючи, що відбувається, запитав я.

– Ти потрапив в аварію і пролежав у комі два місяці. Ми довго не могли зрозуміти, в чому справа. Більше турбуватися нема про що, - звернувся лікар до мами. – Криза минула, тепер, переконаний, все буде добре. Відпочивай, - це вже до мене. – І не лякай більше батьків! Вибачте, у мене пацієнти, – мовив він і пішов з палати.

– Синку, ти себе нормально відчуваєш? Лікарі кажуть, що це диво. Хоча на початку шанси на порятунок тебе були дуже маленькі, – сказав тато.

Мама продовжувала плакати, нам з татом ледь вдалось заспокоїти її. Та мене цікавило лише одне: «Де лист? Чи знає Соня про аварію?» Та ні – це безглузде питання. Як вона себе відчуває, можливо її шокувала ця новина?

– А як Соня?

– Вона була шокована, весь вільний час проводила поряд з тобою.

– А лист?

– Який лист? Ми не бачили ніякого листа, – здивовано відповіла мама.

* * *

Дивно, але я точно пам'ятаю, що клав його до рюкзака. Коли батьки пішли, я помітив у своїй шухлядці конверт. Його хтось дбайливо перев'язав блакитною стрічкою, до якої була прикріплена квіточка лаванди. «Він від Софійки!» - промайнула думка, бо дівчина обожає цю рослину, і навіть вдома у неї росте кущ лаванди. Я розумів, чому вона їй подобається. Соня сама по собі наче дівчина з Провансу. Її, через витонченість та манеру поведінки, можна сміливо порівнювати з дівчатами Франції. Тож, я відкрив конверт і почав читати лист.

Любий Євгене! Читаючи твій лист, я ще більше потопала у власних сльозах. Моє серце не витримає, якщо з тобою щось станеться. Тримайся, молю тебе!

Коли ти отримаєш цей лист, мене вже не буде в місті. Я повинна поїхати і не знаю, коли повернусь. А можливо, й взагалі більше не повернусь ніколи...

Але знай – я також маю до тебе почуття. Та тобі потрібно забути мене, як би боляче це не було зробити.

Євгене, мені важко прощатись з тобою, але це кращий вихід із ситуації, яка склалась.

Софія

* * *

Мені на секунду здалося, що я вже не дихаю і моє серце перестало битись, чи це дійсно так? Ні, я чув кожний його поштовх, і в кожному з них відчувався біль. Невже це все сталося зі мною?! Мені потрібно просто заснути. Мабуть, це лише поганий сон, сподіваюсь.

Наступні декілька тижнів були нічим не кращі, ніж попередні. Я сидів вдома, адже повернутися до школи лікар дозволив мені лише через тиждень. Моя кімната була хоч і затишною, але мені було нестерпно погано в ній знаходитися. можливо, це через думки про Соню, спогади про дні, які ми проводили тут разом, розв'язуючи завдання, читаючи параграфи або просто мріючи про майбутнє. Завдяки візитам Андрія, я не počував себе самотньо.

– Ніяких новин від Соні? – поцікавився одного разу він.

– Ні, я начебто і розумію її, але мені важко прибрати її зі своїх думок, – мій голос почав дрижати ще дужче, але я намагався це приховати.

– Я зробив спробу дізнатись у Тані, але вона не говорить мені.

– Таня та Марійка не можуть нічого сказати тобі тому, що вони пообіцяли. Не впевнений, але мені так здається, - сказав Андрій. – А взагалі, тобі дійсно краще просто забути про неї. Життя не зупиняється лише на Соні. Так, ти закоханий у неї, але у тебе ще буде та, яку ти покохаєш так само, а може – ще й більше.

– Напевно, ти правий, треба просто відпустити Соню, якби важко це не було, - із сумом відповів я другові.

Я розумів, що це практично неможливо зробити, але так дійсно буде краще. У моїй голові наче засіла лише одна думка: «Чому саме зараз? Чому вона поїхала? Можливо, це через аварію. А може вона втратила будь-яку надію...». Ці роздуми не полишали мене ще досить довгий час. Мені здавалось, що не можливо взяти і так легко відпустити людину, яка стала настільки близькою тобі.

* * *

Цей тиждень був найважчим у моєму житті. Я ніколи не був настільки виснаженим, але іспити вже завершилися, попереду був тільки випускний, а потім вступна кампанія. Думки про Соню мене не залишали, але вони стали приходити набагато рідше. У мене з'явилася інша проблема: через останні події я не встиг надіслати фото на конкурс. Знову ще один рік я пропустив, можливо, це знак, що не потрібно будо їх відправляти. На той момент я не знав, що мені робити, і зовсім розгубився. Мама каже, що я просто втомився і мені потрібен відпочинок.

– Синку, цей конкурс відбувається щороку, тому страждання тут ні до чого, – сказала вона мені. – Ти пам'ятаєш, що завтра в тебе випускний?

– Так, я готовий. Залишилося лише вдягти костюм і з'явитися у школі, – відповів я. – А конкурс – це моя мрія, від якої, до речі, залежить багато чого.

– Але вже нічого змінити не можна, тому йди до ліжка, адже вже час лягати.

– Так, можливо, ти маєш рацію. Добраніч, – я поцілував маму в щічку і вона пішла.

Наступний день під гаслом: «Заспокоїти маму до початку заходу, адже макіяж дорого коштує». Дякувати Богу, мені не потрібно витратити півдня на збори. Тому весь цей день я нічого не робив.

– Я бачу, ти ще не зібрався, – зауважила мама, скептично дивлячись на мій зовнішній вигляд. – Тобі час поквипитись, якщо не хочеш запізнитись.

– Через десять хвилин буду готовий.

Вдягнувши костюм, котрий ми спеціально підібрали до випускного, уклавши волосся, я був готовий до одного з найважливіших заходів у моєму житті, і ми вирушили до школи.

* * *

Всі були такими гарними: дівчата наче зійшли з обкладинок модних журналів, а хлопці були схожі на бізнесменів, котрі щойно повернулись з дуже важливої конференції. Основна частина випускного балу була доволі довгою. І ось нарешті мене викликають на сцену, щоб вручити атестат.

– Цей учень запам'ятається нам як найкращий фотограф в історії школи – це Онищенко Євген! Давайте привітаємо його бурхливими оплесками! – уся публіка зали аплодує мені, і я підводжусь на сцену. – Ми вітаємо тебе, Євгене, з отриманням атестату, але це ще не все. Усім відомо, що наш Євген не розлучається з фотоапаратом. Дивно, до речі, що ти його й сьогодні не взяв, – зала почала сміятись. – І ти мрієш про участь в одному конкурсі. На жаль, ти не встиг відправити свої роботи, але один з наших учнів зробив це. Він побажав залишити це в таємниці. Але.. – (зала завмерла, а тиша була надто лякливою), – директор продовжував: – ... але час оголосити, що Онищенко Євген став призером конкурсу «Sony World Photography Awards» і посів почесне друге місце!

Усі аплодували мені. Шок, радість, здивованість з'єдналися в одне почуття, але сюрпризи на цьому не закінчились. Я здивувався ще більше, коли побачив, що диплом і статуетку виносить Софія! Я хотів підбігти до неї, обійняти і більше нікуди не відпускати, але не міг поворушитися, наче закляк на місці.

– Вибач за той дурний лист, я тобі потім все поясню, – пошепки сказала вона.

– Не треба пояснень, головне, що ти поруч.

– Євгене, ти хочеш щось сказати? – запитав у мене директор.

– Так, - я взяв мікрофон до рук. – Я хочу сказати, що дякую всім, хто був поруч, і тому аноніму, котрий врятував мою мрію. Але ще я хочу подякувати Софійці! Ти моя муза, і всі слова, котрі я хотів сказати, ти вже знаєш. Я ніколи не перестану дякувати долі за те, що подарувала мені зустріч з тобою.

Після урочистої частини ми поїхали в кафе святкувати. Коли ми сиділи за столом, Соня підійшла до мене і запропонувала піти прогулятися.

– Як би ти не хотів, але нам потрібно поговорити про все це, – мовила вона, і ми вийшли на терасу.

– Добре, тоді скажи, чому ти поїхала, і взагалі, в чому був сенс твого листа?

– Я була в Києві на мовних курсах. Вони мені потрібні для вступу до університету. Але це не основна причина, – вона зробила глибокий вдих. – Розумієш, коли ти потрапив в аварію, лікарі залишали дуже малий відсоток, що ти виживеш. А я хотіла запам'ятати тебе таким, яким ти був у нашу останню зустріч. Та батьки вирішили, що я маю поїхати. Я була змушена підкоритися, хоча до останнього дня була поруч із тобою у лікарні.

– Але ти залишила лист, тож...

– У мене була надія, тому я вирішила написати його.

– Софійко, зрозумій, ти перша дівчина, котру я покохав і ... - ця пауза була шансом для мене, тож, я набрався сил, - ... і що я тобі тут доводжу! – Я обхопив її талію, притулив до себе і поцілував.

Цей поцілунок був для мене наче перший. Він був сповнений ніжності і сильних почуттів. Я не розумів, що відбувається між нами, але я точно не хотів відпускати її більше.

Увесь залишок вечора ми провели вдвох. Всі страждання, перешкоди, що траплялись цього року, були вартими саме цієї миті. Нарешті я зі своєю коханою дівчиною, у мене є вірний друг, і взагалі – все добре.

– Соню, я хотів подякувати тобі за те, що відправила мої фотографії.

– Тобто? – здивовано запитала вона.

– Хіба не ти відправила світлини на конкурс?

– Ні, я думала що це... - вона не встигла договорити, як до нас підійшов Андрій.

– Це я надіслав фото, – сказав він. – Коли ти був у лікарні, я вирішив скористатися твоїм комп'ютером, щоб їх відправити. Твоя мама мені дозволила.

– Дякую, хоч і не знаю, як ти відгадав мій пароль, - сказав я зі сміхом. – Я пам'ятатиму це завжди. Ти найкращий друг у світі, і я дуже радий, що одинадцять років тому ти сів зі мною за одну парту.

– Фотографії – це лише частина моєї вдячності тобі, - відповів Андрій. – Ти також зробив для мене багато чого доброго, терпів мої насмішки, хоча вони були не зо зла. Дійсно, таких, як ти мало, – його слова були такими щирими, що я розчулився.

Я простягнув руку Андрію, а він мені свою. Наше рукостискання було підтвердженням справжньої дружби.

В цей час у мене майнула думка: *«Які б складності не траплялися на твоєму шляху – йди далі, не зупиняйся, ризикуй, адже життя дарує тобі багато шансів, якими потрібно користуватись».*

УДК 82-4

Бабич К.А.,
учениця 3-Г класу
Гриценко О.А.,
учитель начальных классов
Харьковской гимназии № 14
г. Харьков
pinokolladao@gmail.com

МОЯ БУДУЩАЯ ПРОФЕССИЯ

У Вас есть мечта? У каждого человека есть мечты, но среди них должна быть та, одна, но самая заветная! И моя такая мечта стать известным архитектором! Я очень люблю путешествовать вместе с моей семьей. Мы ездим по разным странам, городам. Мама всегда фотографирует меня возле достопримечательностей, красивых архитектурных зданий и памятников. Вначале я не особо засматривалась на окружающие меня здания, памятники, но со временем это стало меня интересовать, захватывать. Потому что каждая новая достопримечательность - это как новая сказка со своей историей и загадкой.

Больше всего меня поражает как архитекторы создают на сооружениях “кружево” из кирпичей. Одним из таких выдающихся сооружений мира, которому уже более 400 лет, является невероятно красивый храм Василия Блаженного в Москве. При его строительстве были использованы практически все возможности кирпича и способы его укладки (рис.1).

Рисунок 1 – Храм Василия Блаженного

Собор Василия Блаженного является не только архитектурным шедевром, но и памятником строительного мастерства [1].

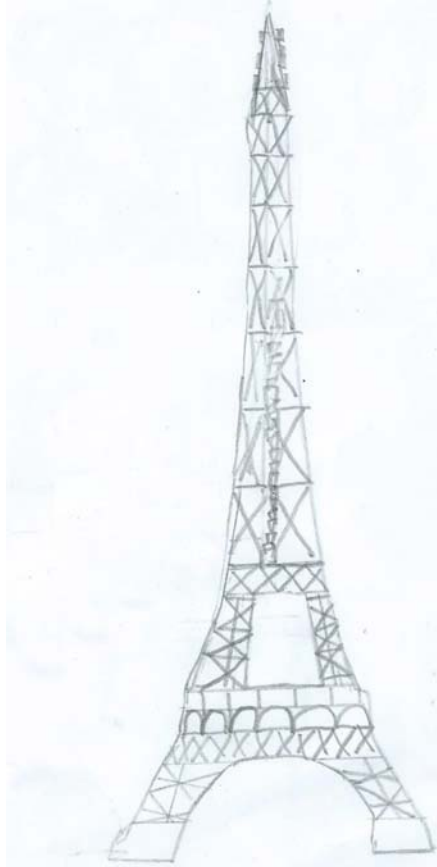

Рисунок 2 - Эйфелева башня

Не менее удивительными и захватывающими являются для меня сооружения из железа. Одной из самых узнаваемых архитектурных достопримечательностей которых является Эйфелева башня во Франции, в Париже (рис.2).

Эйфелева башня была создана почти 130 лет назад, ее высота 324 метра, и она прекрасна. Когда-нибудь я буду с самого ее верха смотреть на весь Париж.

Конечно есть и современные сооружения, которые не могут не удивить меня. Как например, самое высокое здание в мире, небоскрёб «Бурдж-Халиф» в Объединённых Арабских Эмиратах (рис.3). Высота этого здания составляет 828 метра и все здание отделано специальными тонированными стеклянными панелями. Интересно, что чувствуешь, когда смотришь с такой высоты вниз?!

В мире есть еще много красивых зданий, памятников архитектуры, которых я еще не видела вживую. Особенно меня восхищают Колизей, Тадж-Махал, Статуя Свободы, Пизанская Башня и много другого.

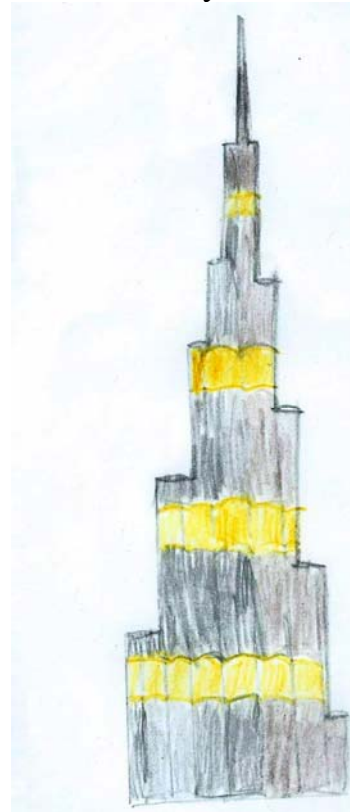

Рисунок 3 - Небоскрёб
Бурдж-Халиф

В течение времени я поняла, что мне нравится рисовать причудливые сооружения, самой придумывать разные узоры на них. С тех пор я решила, что в будущем я буду архитектором. Профессия архитектора одна из древних профессий, она требует высоких знаний математики и других технических наук. Но не менее важно при этом уметь талантливо рисовать и обладать творческим воображением. Сейчас я учусь второй год в художественной школе. Там меня учат развивать фантазию, воображение, видеть мир собственными глазами, уметь концентрироваться на достижении цели, доводить дело до конца. Мне нравятся занятия по живописи, композиции, особенно меня увлекает скульптура или проще говоря, лепка. На этих занятиях я анализирую определенный предмет, его массу, объем, пропорции и осваиваю технические приемы лепки.

Когда у меня есть свободное время я смотрю передачи о известных строениях, набираюсь знаний и опыта. И мне тоже хочется оставить свой след в истории. Построить что- то такое, что будет восхищать миллионы людей, о чем будут говорить.

Я понимаю, что пока это только мечта. Но я буду стремиться к ней всей душой, идти по маленькому шажочку, ставить перед собой новые цели и достигать их. И когда-нибудь моя мечта станет реальностью!

УДК 82

Божко Поліна, Зайцев Володимир, Гугля Кирило, Маявець Нікіта, Бєлашева Софія, Куриленко Сергій, Морозова Марія, Коркін Тарас, Моїсеєва Поліна, Єжкова Олександра, Турчин Дар'я, Музиченко Максим, Руденко Богдан

учні 5-х класів

Біла О.О.,

вчитель зарубіжної літератури, спеціаліст вищої категорії

загальноосвітньої школи I – III ст. №3

Новокаховської міської ради Херсонської області

alena.bila76@gmail.com

КАЗКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО ЗДОРОВ'Я

Одним з ефективних засобів формування морального здоров'я є казка, оскільки вона відповідає потребам та інтересам дітей, сприяє вияву їхньої емоційності, уяви, творчості. Казкові переживання залишають глибокий слід у свідомості дитини, сприяють розвитку добрих почуттів. У казці розкривається духовний світ дитини, ідеальний рівень її морального розвитку, здійснюється вплив на підсвідомість дитини.

В.О. Сухомлинський так писав про казку: „Я тисячу разів переконувався, що, наповнюючи світ фантастичними образами, створюючи ці образи, діти відкривають не лише красу, але й істину. Без казки, без гри уяви дитина не може жити, без казки оточуючий світ перетворюється для неї в красиву, але все ж намальовану на полотні картину; казка змушує цю картину ожити. Казка – це, образно кажучи, свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячої думки і мови.”

Наші пращури, займаючись вихованням дітей, розповідали їм цікаві повчальні історії. Не поспішаючи карати дитину, що провинилася, вони вели розповідь, з якої ставала зрозумілою сутність вчинку, інші розповіді тільки попереджали про ступінь небезпеки або вчили дітей як поводити себе у тій чи іншій ситуації. Змальовуючи слухачам картину завзятої боротьби зі злом, гнобленням, несправедливістю, казка вчить, що необхідно досягати поставленої мети, не зважаючи на тимчасові невдачі, вірити у перемогу справедливості. У цьому плані вона допомагає виховувати людей сильних, здатних долати труднощі.

Подорожі казками пробуджують фантазію й образне мислення, звільняють від стереотипів і шаблонів, дають простір творчості. Тому велику увагу надаю урокам зв'язного мовлення, розвиваю їх творчі здібності через спроби писати власні казки.

Божко Поліна
Без родини немає щастя дитині

Жила собі родина – мама, тато, братик Пустунчик та сестричка Веселунка. Родина як родина, таких багато. На вихідні мама готувала смачні пиріжки, і вся родина збиралася за столом пити чай з пиріжками та полуничним варенням.

Діти у мами і тата були гарні, але не дуже охайні. Вони дуже не любили складати свої речі. Розкидають іграшки та книжки, а мама прибирає за ними.

Та якось одного разу Пустунчик та Веселунка так загралися! Влаштували такий величезний безлад, що навіть песик Бусік злякався і почав скиглити. Тато попросив дітлахів розкласти всі речі, поставити книжки на полицю та витерти пил, а сам пішов з Бусіком гуляти. Діти не послухали тата. А мама, дуже засмучена, пішла в сад за квітами.

Діти залишилися в кімнаті самі. І раптом.... Книжка на підлозі почала ворухитися, і з неї з'явилася Кобиляча Голова! Коли вона побачила брудних Пустунчика і Веселунку, розкидані книжки та іграшки, то дуже розізлилася. Кобиляча Голова сказала, якщо вони не приведуть себе до ладу та не будуть прибирати, то вона відправить їх до Країни бруднуль або до Країни розкиданих іграшок.

Діти дуже злякалися і зробили все, що їм сказала Кобиляча Голова. Вони не хотіли відправлятися в іншу країну. Пустунчик та Веселунка зрозуміли, що батьки у них найкращі, і поганого їм не радять!

- А якщо я ще раз побачу у вас безлад, то я вас з'їм! – сказала Кобиляча Голова.

С того часу Пустунчик стежить за порядком у кімнаті та гуляє з Бусіком, а Веселунка пече з мамою пиріжки.

Мама і тато дуже щасливі, бо вся родина разом!

Зайцев Володимир
Головне - не поспішати

Жила-була кицька Муся і було в неї два друга - песик Ролик та півник Чубик.

Одного дня запросив кицьку Мусю песик на чай з пирогами, а після нього прийшов півник Чубик та погукав Мусю на день народження.

- Що ж робити? - думає кицька. - Піду пораджусь з їжачком.

Прийшла Муся до їжачка і каже :

- Фуфік, привіт! А тебе Чубик з Роликом запрошували до себе в гості?

- Привіт. Звичайно запрошували. - відповів їжачок.

- І до кого ж з друзів ти вирішив піти? До Чубика на день народження, чи до Ролика на чай з пирогами?"

- Я піду на день народження, тому що Чубик запросив мене першим, та й день народження буває лише раз на рік. А до Ролика піду наступного разу, - спокійно відповів Фуфік.

А Кицька подумала й говорить :

- А я хочу піти і на день народження, тому що Чубик тістечка з кремом напик, і на чай з пирогами, бо пироги з вишнями дуже люблю.

- Як ти встигнеш потрапити до друзів одночасно? Поки будеш у песика пироги їсти, у Чубика всі тістечка з'їдять!

- Головне не поспішати. - усміхнулася Кицька.

Кицька вирішила, що встигне до обох друзів. Спочатку пішла вона до Чубика. Всі гості вже сиділи за столом і їжачок Фуфік теж. Муся сіла поряд. Півник каже:

- Тістечка ми будемо їсти на десерт, а зараз, друзі, смачна квасоля!

- Всі зраділи, вихваляють Чубика та його страви, а кицька їсти квасоллю не хоче й каже:

- Ой, я згадала, що молоко на пічці вариться! Піду зніму, бо згорить! - і пішла.

Біжить вона до песика, біжить швидко і хвилюється, щоб там всі пироги не з'їли. Забігає до хати, а там вже гості за столом сидять:

- Сідай з нами кашу їсти, а потім ще й пироги з вишнями поїмо!- запрошує песик

- Та щось в мене живіт болить. Піду я додому." - відповіла кицька, бо каші не хотілося.

Вибігає вона на вулицю і мчить до Чубика, а там вже квасоллю з'їли та ось-ось тістечка подадуть! Залітає вона до півника, а за столом їжачок сидить, тістечка з гостями чекає.

- А ось і Муся! Як твій живіт? - питає Фуфік. - Шкода, що тістечка тобі тепер не можна.

- Тааак, шкода, - зі смутком відповідає киця. - Надобраніч, друзі.

Стрімголів помчала кицька Муся до хати Ролика, прибігає і бачить у вікні, як лисичка останній пиріжок доїдає...

А головне, що засвоїла Киця - ніколи не братися за дві справи одночасно.

- Головне – не поспішати, а поважати своїх друзів, - сказав їжачок і пошкандибав додому.

Гугля Кирило
Два брати

Жили були два брати. Кожний з них отримав невелике поле від батьків, щоб було де робити і було, що їсти.

Молодший брат жив один. Він був добрим, чуйним і працьовитим, зранку до ночі працював на своєму полі, щоб допомогти стареньким батькам. А старший брат був ледачий і знаходив будь-які відмовки, аби нічого не робити. Він одружився на заможній жінці і вважав, що може собі дозволити не працювати на полі: усю роботу за нього зроблять наймити.

Молодший брат дуже любив тварин і птахів, ніколи їх не кривдив. Навіть коли птахи зліталися на його поле і об'їдали колоски зерна, він не ображався на них. А взимку підгодовував птахів зерном, хоча у самого було небагато.

А ось старший дуже любив ходити на полювання, іноді просто кривдив пташок та тварин без будь-якого приводу.

Сталося так, що одного разу у молодшого брата нічого не вродило і він пішов до старшого брата за допомогою. Він хотів попросити у нього грошей, щоб купити зерна і посіяти навесні. Але старший брат відмовив йому.

Прийшла весна. Поле старшого брата було добре засіяно зерном. А поле молодшого – порожнє. Але тут на допомогу прийшли птахи та звірі: вони перенесли усе зерно з поля старшого брата на поле молодшого. І врожай вродив дуже добрий.

Так пташки віддячили добром молодшому і покарали за жорстокість, черствість і байдужість старшого брата.

*Маявець Нікіта
Дівчинка й дерево*

Колись, дуже давно, маленька дівчинка посадила дерево. Вона дуже любила за ним доглядати, подовгу сиділа коло нього. Дівчинка так любила своє деревце, що їй здавалося воно говорить з нею. Коли дівчинка обіймала свого зеленого улюбленця за стовбур, то пустотливе листячко ніжно лоскотало їй щічки.

Підростала дівчинка, підростало й деревце. Старий дідусь змайстрував під деревом лавку, щоб люди могли відпочити у затінку й насолодитися прохолодою. Багато разів дерево рятувало перехожих від спеки.

Одного разу дерево побачили лісоруби і хотіли його спиляти. Дівчинці, яка в цей час знаходилася вдома, почулося, що деревце просить її допомоги: «Допоможи мені, порятуй!». Вона вибігла на вулицю і побачила лісорубів, які вже приготувалися рубати дерево. Дівчина стала благати не чіпати дерева. Вона розповіла їм, як вона його садила, доглядала, як всі мешканці люблять посидіти в його затінку. Вони погодились й пішли по домівкам. Кожен у себе вдома побачив багато сухих товстих гілок. Лісоруби зрозуміли, за те, що вони не зрубали дерево, воно їм віддячило сторицею. І так повелося – хто потребував допомоги, йшли до чарівного дерева. За те, що люди його не знищили, воно їм віддячило.

*Бєлашева Софія
Добрий вчинок*

За горами, за долами в містечку Солодоців жив хлопчик Пряничок. Який чудовий був малюк! Веселий, компанійський, доброзичливий. Але в нього був один недолік, кондитер, коли робив його, забув полити хлопчика глазур'ю. Усі пряникові чоловічки були білі, а він був коричневий, тому з ним ніхто не хотів товаришувати.

Одного разу, коли на місто огорнула ніч, хлопчик довго не міг заснути, все думав, як зробитися білим? В кінці кінців він поринув у глибокий сон. І йому наснилося сновидіння. До нього підійшов кондитер та сказав:

- Коли ти зробиш добре діло, то станеш білим.

Хлопчик одразу прокинувся й пішов шукати того, кому треба допомагати. Він довго йшов та побачив на березі шоколадного озера дівчинку, що сиділа й гірко плакала. Хлопчик спитав:

- Чому ти плачеш?

Вона відповіла:

- Бо я загубила свого ведмедика, єдиного друга.

- Заспокойся, не плач. Як тебе звати?

- Зефірочка, - схлипуючи відповіла дівчинка.

- Пригадай, будь ласка, де ти була, де могла забути свого Мишка.

- Спочатку пішла у дім чаювання, потім на карамельну гойдалку. Ми так чудово каталися з ведмедиком, мускатний вітерець нас гойдав, пташки весело співали пісень, радіючи медову аромату, що випромінювало сонечко. Потім ми пішли до Шоколадного парку, посиділи на лавочці під бергамотовим деревом, покаталися на човнику по молочній бульбашковій річечці. А потім, потім ... я

... побачила яскравого льодяникового метелика і побігла за ним... і ... і... забулася про свого друга, - Зефірочка знову розплакалася.

- Тут сльозами не допоможеш, треба починати пошуки. – рішуче заявив Пряничок.

- Тоді пішли шукати,- відповіла дівчинка.

Пошуки розпочали з будиночку для чаювання. Ведмедика там не було. На гойдалці каталися вже інші дітлахи, та Мишка вони не бачили. Пряничок і Зефірка обійшли весь Шоколадний парк, оглянули всю місцевість, шукали і навколо дерева, і під лавкою, ніде ведмедика не було. Дівчинка готова була знову розплакатися, як тут вони побачили човник, який пропливав повз них, а в ньому сидів ведмедик, якого так любила Зефірочка. Коли дівчинка взяла його до рук, радості їй не було меж. Навіть хмаринка у небі звеселилася і пролила на діток райдужний дощик. Все навколо стало різнокольоровим, і лише Пряничок стояв білий – біленький. А за деревцем стояла бабуса чаклунка і усміхалася їм. Хлопчик подякував їй і побіг додому. З тих пір Пряничок і Зефірочка були найкращими друзями.

Усі бажали з ним дружити, бо зрозуміли, що зовнішність – це не головне в житті. А головне, щоб завжди поряд був вірний друг.

Куриленко Сергій

Як гукнеться, так і озветься

У далекій казковій країні, жила була маленька Фея. Вона була весела, добра і дуже любила казочки. Щоранку Фея відкривала чарівну скриньку з казками і створювала нові цікаві історії.

Одного разу вирішила чарівниця придумати казочку про струмоки. Відкрила свою скриньку, і у лісі біля дороги народились два срумочки. Були вони прозорі та чисті, схожі як рідні брати, тільки за характерами різні: один-веселий і добрий, а другий - ледачий та жадібний. Веселий Струмочок озирнувся довкола й сказав:

- Побіжимо , подивимося що там попереду.

- Не хочу-промовив Ледачий.- Це далеко бігти,я так всю воду розгублю.

Побіг Веселий Струмочок, а Ледачий залишився один. Лісом біг колобок, тікаючи від Лисички, підбіг до Струмочка та й питає:

- Можна попити водички?

- Ні не можна, мені й самому мало, - відповів Жадібний Струмочок. І так він відмовляв усім, нікому не давав води і ні з ким не товаришував. Аж тут на дорозі з'явилася зненацька карета, яка проїхалась по Жадібному Струмочку, і вода в ньому забруднилась, а незабаром виглянуло сонечко й почало висушувати Струмок.

- Допоможіть мені, - благав Ледачий, - покличте Фею. Рятуйте мене!!!

Але ніхто не відгукнувся. І Сонечко висушило Струмочок.

А тим часом Веселий Струмочок, разом з друзями мандрував лісом. У спеку ховався у затінку дерев, ділився прохолодною водичкою з усіма, хто бажав напиться. Тому і друзів мав багато, які неодноразово приходили на допомогу: то великий камінь з дороги посунути, то почистити забруднене місце, то просто розвеселити цікавою історією. Та все таки іноді Веселун шкодував, що поряд немає його товариша, разом було би веселіше.

- Щось не дуже весела в мене вийшла казочка,- зажурилася маленька Фея,- але дуже повчальна. Як гукнеться, так і озоветься!

Морозова Марія

Найкращий друг

Йшов 2018 рік... Планету Земля охопила страшна епідемія під назвою «Смартфономанія». Хвороба підкрадалася зненацька. Найбільш вразливими до хвороби були діти і молодь. Спочатку до рук людини потрапляв невеличкий смартфончик. Він умів усе, все знав і хотів, щоб спілкувалися тільки з ним. Гаджет хотів бути єдиним другом людини, адже він найкращий і найрозумніший. До того ж діти беззастережно вірили йому.

Василь та Петрик були вірними друзями. Але потім, коли Петрику купили смартфон, він забув про друга. Петрик проводив увесь час вдома, обіймаючи свій улюблений смартфон. Хвороба майже здолала його. Він не випускав пристрій з рук, навіть коли йшов до школи або лягав спати.

Одного разу Петрусь не побачив відкритого каналізаційного люка і впав туди. Він дуже забився, та переживав не за себе, а за маленького друга. Петрик попросив допомоги у смартфончика, але той нічим зарадити не міг і не хотів, бо любив тільки себе. Хлопчику стало страшно і сумно. Петрик почав голосно кричати і його почув Василько, який проходив поруч. Він зрозумів, що друг у біді. Хлопчик знайшов Петрика і допоміг вибратися. Але, коли Василько витягував друга, смартфончик не втримався, упав і розбився вдрузки.

«Ти втратив найкращого друга. Що тепер робитимеш?» - запитав Василь. «Ні, найкращий друг біля мене», - сказав Петрик. Хворобу було подолано.

Коркін Тарас

"Прості" мурахи

Якось, навесні, я допомагав мамі прибирати на подвір'ї. Після холодної зими треба було навести лад в городі, прибрати залишки листя, зайві гілочки. Був теплий сонячний день і всі мали гарний робочий настрій. За працею я натрапив на великий камінь в закуточку города. А біля нього метушились мурахи. Мабуть, то весняне сонечко пробудило їх до життя. Мені стало цікаво, я опустився навколішки і став спостерігати. Цілі мурашині стрічки кудись прямували і повертались назад до каміння, а потім зникали під ним. Їх було так багато, що здавалось ніби сама земля ожила разом з ними і рухається. Я зробив зусилля і трошки підняв камінь. Від побаченого я заціпенів.

- Та це ж справжнє мурашине місто! - вигукнув я вголос. І несподівано почув:

- Не чіпай! Не чіпай нас! Не руйнуй! Я озирнувся, але поряд нікого не було. І знову ці голоси:

- Не чіпай! Не чіпай нас!

Невже це мурахи голосять до мене? Я схилився нижче і побачив, що мені на зустріч, з натовпу комах, повзе велика королева-мураха, мати-матка і говорить до мене:

- Не чіпай нашу велику сім'ю! Ми - одні з найстаріших мешканців нашої планети. Подивись, як у нас все злагоджено та організовано. Кожен член великої родини чітко знає свої функції і виконує їх гранично старанно. Ось дивись - це мурахи-робітники. Одні з них мурахи-женці. Вони збирають зерно і насіння, які потім використовуються колонією для харчування в холодну пору

року. Ці маленькі, але прудкі мурашки можуть підіймати предмети, які більш ніж у сто разів перевищують вагу їх тіла. А ось мурахи-няньки, або доглядальниці. Вони захищають яйця і лялечок від розкрадання, допомагають новому поколінню з'явитися на світ і зростати. В їх обов'язок входять також господарські роботи, такі як розширення ходів, чищення домівки. З часом вони починають все далі віддалятися від гнізда, переходять до збирання корму. Цікаво, що "кар'єрний ріст" безпосередньо залежить від успіхів перших походів. Особи, що приносять мало корму, так і залишаються на все життя няньками, а ті, що особливо старанні в пошуках їжі, в ранг фуражирів переходять дуже швидко. Мурахи-фуражири - це мурахи охоронці, розвідники та солдати. Вони справжні воїни, захисники своєї домівки від хижих нападів. Те, що не зможе зробити один - роблять разом. Тож не чіпай нас! Ми зможемо захистити свій дім і свою родину!

Від почутого та побаченого я був шокований. Було страшенно цікаво і лячно водночас, адже найменшим необережним рухом я міг їм нашкодити.

- Вибачте! Вибачте мене, будь ласка! Надалі я буду обережнішим! - сказав я і тихесенько поклав камінь на місце.

Це неймовірне знайомство і казкова зустріч мене дуже вразили. Я багато думав і намагався відповісти на численні запитання: чому мурашки такі маленькі, але такі розумні, їх життя і побут так добре організовані, їх так багато, але вони живуть в цілковитому мирі та злагоді, піклуючись один про одного, дбаючи про молоде покоління. Натомість людина, вважається найрозумнішою істотою, так бездарно марнує своє життя. Людство руйнує свій світ власними руками, розв'язуючи постійні війни, влаштовуючи техногенні катастрофи, які гублять все навколо. Батьки залишають своїх дітей напризволяще, а діти не поважають своїх маму і тата. Чому так відбувається?

Своїми думками я поділився з мамою. Вона недовго подумала і відповіла, що мабуть це через те, що людство в щоденних клопотах забуло, що таке любов. А любов - неймовірне почуття, сила казкової потужності та безмежних можливостей. Любов народжує життя, дає сили змінюватись та перетворюватись, змушує відкрити душу для добра, тепла і радості.

Думаю, що нам є чого навчитись у мурах, таких маленьких і, на перший погляд, простих істот, або просто пригадати хто ми є і навіщо ми живемо.

Моїсеєва Поліна

Серденько

Жила собі Суничка у Полуничному місті. Всі сунички були червоні або рожеві, а вона вдалася білою і її ніхто не помічав. Хоча вона була розумна, весела, але не було в неї друзів.

Одного разу Суничка почула, що за містом живе чаклунка, яка може виконати одне бажання. Вона відразу побігла шукати ту чаклунку.

І справді, на галявині за містом вона побачила велетенський Капелюх, в якому були маненькі дверцята.

Не роздумуючи, Суничка зайшла в Капелюх і побачила гарну червону Троянду.

- Навіщо ти прийшла? – спитала Чаклунка

- Будь ласка, будь ласочка, - сказала Суничка, - зробіть мене червоною, як і Ви!

- Добре, - сказала Троянда, - але і ти виконай моє бажання. Принеси мені Диво-квітку.

- Так-так, звичайно! – сказала Суничка і швидко вибігла з будинку.

Але, коли вона зрозуміла, що не знає, де шукати квітку, будинку вже не було.

Тоді Суничка пішла навмання.

Не день і не два ішла Суничка, аж раптом побачила велетенський Вказівний стовп, але всі таблички на ньому були такі брудні, що нічого не добереш!

Суничка роздивилася навкруги і побачила маленький струмочок. Набрала води і відмила одну за одною всі таблички на Стовпі.

Аж раптом, Стовп заговорив:

- Дякую, Суничко! Чим тобі допомогти?

- Скажіть, будь ласка, де шукати Диво-квітку?

Всі таблички заворушилися і вказали на ледь помітний між густими кущами тунель.

Суничка підстрибнула від радощів і побігла до тунелю.

Через тунель, вона потрапила на велику сонячну галявину, де росли яскраві квіти й ходили чудернацькі тварини.

Посеред галявини росла найдивовижніша квітка. Вона переливалася всіма кольорами райдуги. На її листячку сиділо Сонечко.

- Це Диво-квітка?- вигукнула Суничка

- Так, - відповіло Сонечко, - коли вона стає жовтою – настає день; коли синьою – іде дощ, помаранчевою – то в усіх гарний настрій. А якщо хтось зірве Диво-квітку – увесь наш світ загине!

Шкода стало Суничці квітку, і вона сумна пішла додому.

Коли дійшла до хатини - Капелюха, зайшла до Троянди.

- Де моя Диво-квітка? – спитала Троянда.

- Я не змогла її зірвати, - відповіла Суничка. - І нехай я назавжди залишусь білою, але Диво-квітка хай живе і дарує сонце і щастя усьому світові.

Троянда довго мовчала, а потім скинула на Суничку свою червону пелюсточку, і Полуничка стала яскраво - червоного кольору!

Коли вона повернулася у рідне місто, до неї почали підходити знайомитися інші сунички, тому що від її яскравого кольору ставало весело на серці. Тому її і прозвали – Серденько.

Єжкова Олександра

Пригоди хлопчика

В одному селі на околиці стояв дім. Увесь такий біленький з гарним садочком. Там жила привітлива бабуся, до неї на канікули приїздив онук. Хлопчик був неслухняним і робив дуже багато шкоди. То собаку Жучку вдарить, то кішку Мурку образить. Одного разу він у садку на самій верхівці старого дуба, побачив білочку, яка носила запаси на зиму у своє дупло. Коли вона знову побігла у ліс шукати запаси, хлопчик заліз на дерево до дупла білочки, засунув туди руку і забрав все, що було у дуплі. Виявилось, що там були горішки. Хлопчик забрав усі запаси і спустився вниз. Старий дуб покачав листям і сказав:

- Навіщо ти забрав білчині запаси, вона збирала їх на зиму, щоб у зимку було що їсти.

Але хлопчик тільки посміявся.

Через декілька днів він пішов у ліс, загрався і не помітив, як зайшов дуже далеко. Почав накрапувати дощик, хлопчик злякався і змерз. Він сидів під деревом і плакав, йому було лячно, неподалік з гілки на гілку стрибала та сама білочка, вона шукала нові запаси. Побачивши хлопця, вона до нього підбігла і запитала:

- Чого ти плачеш?

Він із заплаканими очима відповів:

– Я заблукав.

Шкода стало білочці цього пустуна і вона провела його додому. Хлопчик був дуже вдячний білочці, але одночасно йому було дуже соромно перед нею.

Наступного дня хлопчина набрав горіхів, ягід. Заліз до дупла білочки і поклав туди гостинці. Він зрозумів, що не можна ображати слабких і брати те, що йому не належить. Старий дуб похвалив хлопця і вони стали хорошими друзями.

Турчин Дар'я Веселка

Жили собі різнокольорові олівці. Були вони завзяті та веселі, робили все навколо яскравим та дивовижним. Та розмальовувати весь світ вони могли тільки разом.

Одного разу між олівцями виникла суперечка. Кожен з них став вважати себе найважливішим кольором. Перестали друзі бути друзями. Небо перестало бути блакитним, сонце - жовтим. Весь світ перетворився на сіру пляму, засумували хмаринки та заплакали.

Не витримало сонечко такої сірості й плаксивості. Требо було щось роботи з олівцями. І вирішило сонечко скласти з них величезну смужку, щоб вони не сварилися, а по черзі малювали. Стали олівці в шеренгу: червоний, помаранчевий, жовтий, зелений, блакитний, синій, останній - фіолетовий.

Ось так і з'явилася веселка із семи кольорів. Після цього помирилися олівці і вже не могли жити один без одного. І тепер після кожної зливи шикуються олівці в різнокольорову смужку і виходять на небо, нагадуючи собі та іншим, що тільки разом у мирі і злагоді відбуваються неймовірні справи.

Музиченко Максим Чому не треба бути жадібним

Жив собі один хлопчик. Звали його Микита. Він не мав друзів ні в школі, ні у дворі. А все тому, що був дуже жадібний і невихований: ображав однолітків, забирав іграшки. Микита мріяв, щоб всі іграшки світу належали йому. Він не хотів і не розумів нащо потрібно ділитися. Одного разу, хлопчик побачив рудого кота, який грався маленькою кулькою. Він підбіг і забрав іграшку у тваринки. Кіт подивився на Микиту зеленими очима, та й і каже людською мовою:

- Ти найжадібніша дитина, яку я зустрічав!

- Той що? – відповів хлопець, здивувавшись, що кіт розмовляє.

- Муррр... Хочеш я виконаю твоє найзаповітніше бажання? - хитро промовив кіт.

- Так!

- Тоді відчини чарівні ворота...

Микита радісно відчинив великі ворота, біля яких сидів рудий кіт. В одну мить він потрапив у казковий світ із великими та маленькими іграшками. Там було все! Машинки, м'ячі, велосипеди, ляльки, повітряні кульки. У хлопчика розбігалися очі. Цілий день він грався. Та радість його з часом минула, бо поруч не було ні душі. Виявляється одному м'ячем грати невесело, на велосипеді ні з ким позмагатися. Малюку стало дуже сумно. Але він ніяк не міг відчинити чарівні ворота. Сів він біля іграшок і почав гірко плакати. Аж раптом він почув знайомий голос:

- Микито, синку, вставай. Пора прокидатись.

Хлопчик розплющив очі і побачив маму. Тільки зараз він зрозумів, що все це йому наснилось. Але тепер Микита по-справжньому зрозумів, навіщо потрібні друзі і чому не треба бути жадібним.

Руденко Богдан

Чарівна зимова пригода

В одній родині жив хлопчик Вова десяти років та дівчинка Анюта шести років. Дітки були різні. Дівчинка слухняна, гарно вчилася. Хлопчик – навпаки, дуже неслухняний, погано вчився, ображав однокласників та маленьких діточок, грубив батькам та дорослим. Наближався Новий Рік і батьки вирішили провчити сина.

- Вова, сьогодні Новий Рік та ми написали листа Діду Морозу, що ти себе дуже-дуже погано ведеш і подарунок тобі ввечері не приносити, поки ти не виправиш свою поведінку, - сказала мати.

- А я не вірю, він мені принесе!- закричав Вова і побіг на вулицю.

Пройшов день та наступив вечір. Вдома було тепло та затишно. В кімнаті стояла гарна та нарядна ялинка. На ній були різні іграшки, світилися вогники яскравими кольорами. Всі готувались до свята.

- Гав, гав, гав, - раптом почав голосно гавкати пес Пухнастик.

- Мама, мама! – закричала Анюта.- Мені Дід Мороз приніс подарунок - це ролики, вони дуже мені подобаються.

Дівчинка стояла біля ялинки та розглядала свій подарунок. Вова теж прибіг, шукав-шукав під ялинкою та нічого не знайшов.

- А де мій подарунок? - засмучено спитав син.

- Що, нема? Отже, наш лист Дід Мороз прочитав і зрозумів, що не слухняним діткам подарунки дарувати не можна, - сказав тато. - Іди тепер та поміркуй над своєю поведінкою.

Вова вдарив ногою Пухнастика та побіг до своєї кімнати. Він стукав ногами, кричав та дуже гірко плакав. Потім він ліг на ліжко, закрив очі і....

- Де я? Що це за будинок? Цікаво, хто тут мешкає?- питає у себе хлопчик, розглядаючи величезний дім. Він був дуже великий, красивий, поряд стояв камін, в ньому горіли дрова, було тепло та затишно. В домі були звірі: зайчики та білки, лисиця, ведмідь та вовк лежали біля каміну. Раптом Вова почув чийсь кроки і він побачив здоровенного дідуся, в червоному вбранні і з білою довгою бородою. В руках у нього був посох.

- Це ж Дід Мороз! Вітаю Вас, діду, - сказав хлопчик, здивований і радісний.

- І я тебе вітаю, Вова, – відповів Дід Мороз, - як твої справи, чого ти тут у мене в гостях?

- Я не знаю, як я опинився в вашій оселі? Я не отримав подарунка на Новий Рік, може тому? – сумний відповів Вова.

- Так, ти не отримав від мене подарунка, тому що ти себе погано поводив цілий рік, і я вирішив так зробити. Щоб його отримати, ти повинен змінитися, буди добрим та слухняним, а для цього я тебе відправляю на Острів Чудес. Дам тобі 3 чарівні монети на 3 бажання, забажаєш чого ти хочеш та кинеш в море монету і воно збудиться. Коли у тебе буде здійснено правильне бажання ти повернешся додому.

Дід Мороз взяв посох, та вдарив ним по підлозі три рази. З'явилася снігова заметіль, яка підхопила хлопчика і зникла.

Вова опинився на Острові Чудес та побачив різних звірів, які були чарівні. Черепахи грали у футбол з крокодилами, дельфіни каталися на лижах по воді, папути співали пісні з носорогом, мавпи малювали фарбами, слон набирав в хобот воду та пускав її фонтаном на танцюючих лисицю, зайця та їжака. Побачивши хлопчика вони підійшли до нього та запитали:

- Ти хто? Як ти сюди потрапив?

- Мене звати Вова, я був неслухняний і мене Дід Мороз відправив до Чарівного Острова, щоб я змінився,- відповів він.

- А хто такий дід Мороз?- поцікавилася мавпа

- Дід Мороз - це дідусь, котрий в Новий Рік приносить подарунки дітям.

- А Новий Рік, що це?- запитав дельфін.

- Взимку, коли випадає багато снігу наступає свято Нового Року. Наряджають ялинку іграшками, вогниками, їдять смачні страви, співають пісні та танцюють.

- Ми теж хотіли би побачити сніг та ялинку, та це неможливо, - засмучено проговорили крокодили.

- Хочеш, ми тобі допоможемо виправитися?- запропонували звірі.

- Ні, я сам, не потрібно мені допомагати,- сказав Вова і пішов до моря.

Звірі повернулися до своїх ігор і вже не звертали на хлопчика увагу. Йому стало сумно, він дивився на звірів, які гралися, і так забажав зробити для них щось приємне.

- А зроблю я для них свято, Новий Рік,- подумав хлопчик, - я багато разів бачив сніг і красиву ялинку, хай і вони побачать, я думаю їм буде цікаво.

Вова взяв три монети, загадав три бажання:

- Перше бажання, я хочу, щоб з'явилася ялинка, прикрашена різними іграшками, вогниками; друге - щоб було багато смачної їжі, та третє - щоб випав сніг, - сказав хлопчик та кинув монети у воду.

Раптом над островом нависла величезна хмара, почав падати сніг, з'явилася заметіль і принесла дуже красиву ялинку та багато солодоців.

- Що це за дивина?- почали кричати звірі та радіти снігу.

- Це сніг та ялинка,- відповів Вова, - давайте разом танцювати та співати.

Звірі почали веселитися та радіти святку. Вова був дуже задоволений своїм вчинком. І раптом закружляла хуртовина, узяла хлопчика і Вова прокинувся у своєму ліжку.

- Це був сон? – спитав себе хлопчик, - це був сон! – Радісно закричав Вова і одразу засумував, йому уві сні так було весело з новими друзями. - Я зробив добрий вчинок і я вдома, зі своєю родиною. Тут підбіг пес Пухнастик та почав його тягти в кімнату, до ялинки. Вова побачив новенький спортивний велосипед.

- Як я про нього мріяв, дякую тобі Дід Мороз. Я більше ніколи не буду ображати інших, буду добре вчитися та слухатися батьків, я обіцяю.

Більше хлопчик не робив поганих вчинків, став допомагати батькам та був слухняний.

УДК 82-4

*Бондарь А.Е.
ученица 3-Г класса
Гриценко О.А.,
учитель начальных классов
Харьковской гимназии № 14
г. Харьков
pinokolladao@gmail.com*

ЖИВОТНЫЕ В МИРЕ ЛЮДЕЙ

Вы наверняка видели на улице или в каком-либо другом месте, как жестоко люди обращаются с животными. Им просто безразлично то, как животным больно и страшно. Этих милых созданий вылавливают и отвозят в питомники и даже ... убивают. Люди не думают о том, какую боль они причиняют этим существам.

Я думаю, вы смотрели художественный фильм про собаку «Бетховен»? Это его имя. Сначала псу не повезло, но позже он нашел свой дом. В этом доме жила большая семья – трое детей, мама и папа. Сначала папа не хотел брать в дом собаку, но потом впустил Бетховена в дом ради детей. Дети очень любили Бетховена, но ухаживал за ним больше папа. Но однажды случилась беда. Его чуть не убили. Ветеринар ради денег согласился отдать Бетховена на опыты, в него должны были стрелять. Но слава богу его спасла его семья, он остался жив. Фильм закончился хорошо. Обязательно посмотрите его. Помните о том, что вы в ответе за тех, кого приручили.

Если вы взяли животное в дом, то нужно ухаживать за ним, любить его, терпеть и принимать его шалости. Животное не умеет говорить, как люди, и оно не сможет сказать спасибо. Оно скажет конечно (рис.1).

Но только по-своему, главное понять, главное почувствовать. Я думаю, вы поймете это. Не повторяйте за теми людьми, которые жестоко обращаются с животными. Я не могу не рассказать о детской жестокости. Я видела, как дети на улице дергают кошек за хвост, дразнят их, пинают, буцают, поджигают шерсть.... Мне очень жалко этих беззащитных существ. Это безумно страшное зрелище, которое говорит о страшной беде на нашей Земле, беде под названием детская жестокость. На самом деле животных нельзя дразнить, особенно уличных собак, потому что они привыкли защищаться от людей и могут быть даже опасны. Они не знают любви, они не чувствуют доброты, они голодны и

вынуждены бороться за свою жизнь. У них нет поддержки от людей, а только страх за свою жизнь.

человек, помоги мне!

Рисунок 1 – Человек, помоги мне!

А что такое доброта? Почему так важно, чтобы добро поселилось в сердце каждого человека? Ответов на эти вопросы немало, но самый главный один – добро правит миром, на добрых поступках построена жизнь и только с добром в сердце она имеет смысл. Только добро способно победить зло, только добром мы можем отвечать на негатив со стороны близких и друзей, показывая тем самым, как не нужно делать, и подавая правильный пример. И вот тут я не могу не рассказать еще одну историю. Это пример для всех нас, пример помощи и заботы о тех животных, которые попали в беду либо оказались на улице по вине своих хозяев. У моего папы есть крестная мама, зовут ее Лена. Она самый добрый человек в мире, у нее огромное доброе сердце.

Она никогда в жизни не пройдет мимо плачущего котенка, голодной собаки, упавшего с гнезда птенца. Каждый раз, когда она оказывается на улице, у подъезда, к ней сбегаются все уличные животные, живущие рядом. Это происходит не только потому, что она приносит им еду и питье, а потому, что они ищут тепло и заботу, любовь, которых им так не хватает в жестоком мире людей. Лена настолько любит и жалеет их, что многих забирает к себе домой жить... Да, не каждый способен на такие поступки, не каждому разрешат родители и не каждый примет такое ответственное решение на себя, но ее поступок достоин похвалы и уважения. Мы все гордимся ею. Мир был бы добрее, если бы каждый человек проявил хоть чуточку доброты и заботы к нашим братьям меньшим, как это делает Лена.

Я задаю себе иногда вопрос – почему зло по отношению к человеку наказуемо, а причиненное животному, нет? Почему нет суда над теми, кто заморил собаку голодом, над теми, избил бедное животное до смерти, кто издевается над кошками, поджигая им уши и хвосты? Почему нет такого закона, который хотя бы давал надежду на то, что человек призадумается прежде, чем совершать этот жуткий поступок, остановится и просто побоится наказания за содеянное?

Как бороться с жестокостью в детях? Жестокость в детских головах – это скорее всего следствие воспитания взрослых. Это пример, который взрослые дают им, это совсем недетские фильмы и игры, это отсутствие внимания родителей, это мало информации в школах о любви к ближнему и к живым существам в том числе. Детям, как только они родились, обязательно нужно прививать любовь ко всему живому на планете. Всеми способами показывать и рассказывать, что котенку так же больно, как и им, когда его дергают за лапку. Только примером и сравнением с самим собой можно что-то втолковать. А еще это могут быть сказки о добре и зле, фильмы, песни, музыка и любые истории из жизни.

Вспомнился еще один фильм, мы смотрели его с мамой и папой недавно – «Белый Бим, черное ухо». Больше всего поразила любовь пса к своему хозяину, любовь, на которую способны далеко не все люди. Ведь любить оказывается тоже надо уметь. Бим любил безответно. Он был по-настоящему предан своему хозяину, как же тяжело он переживал болезнь и исчезновение своего хозяина. Сколько жестокости и боли ему причинили люди, а он все терпеливо выносил, надеясь на встречу со своим другом – человеком. А пес из фильма «Хатико», которого так и звали. Разве может так ждать человек, как ждал он своего хозяина годами, десятками лет, когда того уже давно не стало? Таких фильмов должно быть больше, таких историй должно быть много - на уроках, на прогулке, да и просто дома во время ужина, за большим столом и интересной беседой с родителями.

Взрослые, подавайте пример детям своими поступками, дарите любовь своим детям, показывайте, как это любить, ничего не прося взамен, быть преданным и верным вопреки всему. А вы, дети, пожалуйста, уважайте наших братьев меньших, уважайте своих домашних питомцев. Ведь они ваши, кроме вас у них больше никого нет, и за эту любовь они будут в ответ дарить вам свои тепло и ласку (рис.2).

Рисунок 2 – Они тоже хотят жить!

Борецька К.І.
учениця 8-А класу
Комарова С.І.
вчитель російської мови, зарубіжної літератури, вчитель-методист
«Тернопільська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №4»
м. Тернопіль

ЗИМА

Люблю зимой смотреть в окно
Я на природы полотно.
Шедевры создает зима,
Плетя из снега кружева.
Снежинки стелятся кругом,
Все покрывая серебром.
Деревья белые стоят,
На солнце сказочно блещут.
В туманной дымке подо льдом
Застыло озеро кругом.
На солнце снег горит сильнее,
Как россыпь дорогих камней.
Ребята моего двора
Катаются с горы с утра.
Зима – прекрасная пора.
Веселых праздников игра.
Тут все порадует народ:
И Рождество, и Новый год!
Люблю волшебницу давно,
Хоть часто и через окно.

Винницкая В.С.,
ученица 3-Г класса
Гриценко О.А.,
учитель начальных классов
Харьковской гимназии № 14
г. Харьков
pinokolladao@gmail.com

О КНИГЕ

Книга – очень важна в твоей жизни. У книги ты многому учишься. Сначала книги тебе читают родители. Твоя самая первая книга, которую ты учишься читать сам - это Азбука. В азбуке есть красивые цветные картинки, яркие буквы, веселые стишки. Когда ты подрастаешь, то читаешь уже не азбуку, в которой все написано по буквам и слогам, а книги уже напечатанные целыми словами и предложениями. А во взрослой жизни тебе будут встречаться книги без красивых иллюстраций, но тоже очень интересные и познавательные.

В школе, с первого класса, ты учишь иностранные языки. В младшей школе - это английский. В старшей школе также, но добавляются еще французский и немецкий языки. Потом, выучив их, ты начинаешь читать и на этих языках. Кто-то учит еще и другие языки. Книги, которые написаны на иностранных языках, называются зарубежной литературой. Их можно читать без перевода, если знаешь язык. Еще говорят в оригинале. Или можно с переводом. Такая литература называется адаптированная. У меня есть такая книга “Алиса в стране чудес”. В ней сначала читаешь страницу на английском языке, а следующая страница перевод на родном языке. Так легче читать. Потому что иногда в тексте попадаются не знакомые слова. Еще хорошим помощником служит переводчик – словарь. Им еще пользуются, когда учат иностранный язык. Я, например, часто пользуюсь словарем. Это очень удобно.

А еще у книг бывают разные жанры: сказки, стихотворения, басни, приключения, детектив, рассказы, повести, поэмы, романы и фэнтези. Конечно они все разные. На любой вкус. Но все интересные. Например, мне нравятся приключения. Они об увлекательных и захватывающих событиях, испытаниях. Герои этих книг – всегда очень смелые и сильные. Еще мне нравятся мифы и легенды. Они рассказывают нам об интересном прошлом нашего мира. Стихотворения – это очень необычный жанр. Они должны быть с рифмой. Поэтому их легко читать и учить наизусть. Говорят, что если часто учить стихотворения, то это хорошо тренирует память. Кстати, многие взрослые помнят стихотворения, которые выучили еще в детстве.

Еще интересны детективы. Они рассказывают о расследовании тайн и загадок. В конце детектив заканчивается справедливым раскрытием секрета. Обычно детективы захватывают тебя сразу, невозможно оторваться от прочтения. Потому что самая интересная развязка именно в конце.

Есть еще рассказы. Во многих странах они называются новеллами. Рассказы обычно не большие. И читаются быстро. Поэтому часто в одну книгу помещают несколько рассказов. Или даже много, если они маленькие. Такие книги называют сборниками рассказов.

Сказки – это любимый жанр многих детей. О них можно рассказывать долго. В сказках много волшебства, героизма, доброты, смелости и любви. Главными героями могут быть: предметы, звери, птицы, рыбы, люди. А также вымышленные существа и персонажи. Например, Баба-Яга, Кощей Бессмертный, Змей Горыныч, Царевна-лягушка, Мальчик-с-пальчик и многие другие. Сказки бывают народные и авторские. Кстати, народные сказки не записывали. В то время еще не изобрели чернил и бумаги. Их пересказывали друг другу и добавляли что-то свое. Так и придумывались сказки. А авторские сказки не так придумывали. Возьмем в пример «Золушку» и «Спящую красавицу». Эти сказки создавались не так. Их придумывал не целый народ, а французский автор - Шарль Перро.

А вот в романах, наоборот, меньше сказочного. Эти книги о настоящей любви, крепкой дружбе, о счастье и разочаровании, а также о других чувствах и отношениях между людьми. Поэтому, этот жанр любят читать подростки. Ну и взрослые, конечно. Романы не маленькие. Часто писатель издает несколько частей одного романа, про одних и тех же героев. Получается как кино – сериал.

Но больше всего я люблю фантастику, или как ее еще называют - фэнтези. Это очень интересные книги о вымышленном, сказочном или о будущем. В фантастической истории главными героями обычно становятся дети с особенными или магическими способностями, которые помогают им бороться со злыми противниками и совершать чудеса. Тут можно встретить и других вымышленных героев. Например, роботы, драконы, эльфы, гномы, феи, волшебники, ведьмы, единороги и другие. Мои любимые книги: «Гарри Поттер», «Хроники Нарнии», «Властелин колец» и «Хоббит». Мне очень нравится этот жанр. Так весело читать фантастические истории. Верить в чудеса, мир магии, света и добра. Тут всегда море приключений, сражений, борьбы добра и зла. Эти герои вдохновляют и подают хороший пример. Сразу хочется быть смелым, сильным, добрым, умным, справедливым. И также понимаешь, что злым быть нельзя и совершать нехорошие поступки тоже, потому что за свои поступки ты будешь потом отвечать.

Сейчас так много книг. Что невозможно быть в курсе всех новинок. Хотя я пытаюсь. Постоянно смотрю обзоры блогеров. В которых они советуют новые книги. И рассказывают о чем они. Интересно послушать мнение других людей. Спрашиваю в книжных магазинах и у друзей. Интересоваться нужно. Потому что, многие популярные книги используют, что бы придумать сценарий для фильмов и мультфильмов. Так было и с моими любимыми Гарри Поттер или Властелин Колец. Конечно, из книги берут не все, а только самое главное. Потому что поместить всю книгу в один фильм просто не возможно. Книгу быстро не прочитаешь. А фильм идет не долго. Поэтому я люблю сначала читать книгу. А только потом уже смотреть фильм по этой книге. Если, конечно этот фильм есть. В книге всегда больше и интереснее чем в любом фильме. В отличие от фильма нужно самому все представлять. Это, кстати уже традиция в моей семье. Я читаю, а потом всей семьей смотрим фильм.

Я обожаю читать книги! Это мое любимое дело. Читаю много, везде и всегда, как только появляется возможность. Важно довести дело до конца и дочитать книгу. Это мое правило! Чтение развивает грамотность. Развивает воображение. Так говорят взрослые. И я так думаю. Например, этим летом я прочитала 21 книгу в разных жанрах и на разных языках. Иногда я читаю вслух, а родители слушают. Иногда задаю вопросы, когда мне что, то непонятно. Да и сама я пробовала писать книгу в жанре фэнтези. Она про двух девочек, которые имели противоположные стихии – воду и огонь. Из – за этого они не могут быть вместе, но они все равно подруги. Поэтому я назвала книгу «незаконные друзья». А еще я пробовала писать стихи. Я очень люблю писать книги и стихотворения. Это еще одно мое хобби. Кстати, и эту статью я пишу с огромным удовольствием. Очень интересное занятие. Мыслей и идей много. Может и я стану писателем?

В прошлом году мне подарили электронную книгу. Эта вещь оказалась невероятно удобной! Во-первых, таким образом, мы бережем природу. Не рубим деревья, из которых делают бумагу. Во – вторых, в ней помещается огромное количество книг. Она занимает мало места. Ее удобно брать с собой. Получается, что в кармане носишь, целую библиотеку. Я часто путешествую со своей семьей. Поэтому для меня электронная книга - отличный вариант. И еще она модный и красивый гаджет.

А еще бывают аудиокниги. Это, когда какое - то произведение читает человек и его записывают. Часто предлагают читать известным актерам. Потому что они умеют красиво это делать. В запись могут добавлять музыку. Аудиокниги то же нужны. Потому что не у всех есть возможность видеть и читать. Для некоторых людей это очень удобно.

К детским книгам еще относятся учебники. Куда же мы без них? Они очень важны в нашей жизни. Конечно эти книги не такие веселые как художественные, но зато очень нужные и интересные. В учебниках собрано все самое необходимое, для того что бы мы получали знания. В них много правил, примеров, упражнений, задач. Невозможно учиться без учебника. Чем старше ты становишься, тем больше появляется учебников по разным предметам. И на разные темы. Когда мы уходим на летние каникулы, то сдаем их в школьную библиотеку. Что бы с нового учебного года получить другие.

С книгой скучно не будет. Она может быть отличным подарком на любой праздник. Ею можно обмениваться с друзьями. Ее можно обсуждать, любить читать и перечитывать. Если книга больше не нужна, то можно отдать ее в библиотеку. Пусть другие дети почитают. Можно устроить клуб читателей книг. Книга многому нас может научить.

Сейчас модно читать книги. Я была в таких кофейнях, где возле столиков стоят полки с книгами. Так можно соединить приятное и полезное. Кушать и читать. По моему мнению, в мире не существует детей, которые не любят книги или не любят читать. Они просто еще не нашли свою книгу.

УДК 808.1

Денисенко Л.П.,

вчитель початкових класів

Хрещищенська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів

Красноградської районної державної адміністрації

Харківської області

ТВОРЧІСТЬ МОЇХ УЧНІВ

Я, Денисенко Людмила Петрівна, вчитель початкових класів. Мій педагогічний шлях довгий та цікавий. Пишаюся тим, що у своєму житті мала змогу доторкнутися до найцікавішого – дитячої душі.

Шестирічні малята приходять до школи такі кумедні, цікаві, невпевнені у собі, але вони вже особистості.

Як цікаво за ними спостерігати, «ліпити» з них свідому, знаючу людину.

У кожної дитини свій світ захоплень. Комуś більше до душі малювання, комуś ліплення, комуś розв'язування задач, комуś літературне слово.

Хочу поділитися добіркою дитячих віршів.

Під час вивчення українських колискових пісень, мої учні виявили бажання написати свої.

Сонечко лягає спати,
Треба його колихати.
Спи , маленьке, баю, бай.
Тихше, тихше...засинай.

Спить маленький зайчик у траві.
Сіра мишка у норі.
Пташка спить на гілочці,
Місяць спить на зірочці.
І ти будеш спати,
Щоб про все на світі знати.

Дорофєєва Є., 2 клас

Люлі , люлі, баю, бай.
Спи , дитятко, засинай.
Прийде котик до вікна.
Моя пісенька така,
Люлі, люлі, баю, бай,
Спи, маленький, засинай.

Котик –муркотик пісеньку співа.
Він знає чарівні слова.
М’яв, м’яв, баю, бай.
Спи, синочку, відпочивай.
Хай, насняться тобі казочки,
Де співають веселі пташки.
Хай, щасливі будуть діточки,
І зростають, мов квіточки.

Юхименко Є., 2 клас

Ходить сон по землі, сплять дорослі і малі.
Тільки, Сашко, не хоче спати, хоче бігати, стрибати.
Спи ,маленький, затихай.
Спи, синочку, баю-бай.

Сумець Я., 2 клас

Учні початкових класів, граючи в різні ігри, дуже часто придумують різні лічилки.

Раз, два – іде гра. Ми весела дітвора.
Бігаємо, кружляємо, втоми не знаємо.

На пеньочку я стою,
Вас чекаю, не іду.
Ну ж бо, всі ховайтеся, і не повертайтеся.
Буду вас шукати, у гру повертати.

Дорофєєва Є., 2 клас

Козачата ми малі, рідної землі сини.
Любимо грати, танцювати,
Веселих пісень співати.
Тож у коло всі ставайте,-
Веселу гру – розпочинайте!

Раз – стою я не сама,
Два – цікава буде гра,
Три – будемо ховатись,
Чотири – у гру повертатись.

Дощик, дощик накрапає, накрапає.
Дощик, дощик ляпотить, ляпотить.
А ми з друзями гуляємо
і на дощик не зважаємо.

Юхименко Є., 2 клас

У позакласній роботі, вивчаючи правила безпечної поведінки вдома і на вулиці, мої учні теж проявляють творчі здібності. Так, після години спілкування «Вогонь – ворог, вогонь – помічник» ми провели конкурс на кращу творчу роботу за цією темою – малюнок, вірш, казка. Одними з найкращих виявились такі роботи:

Казка про Вогник – добрий і Вогник – злий.

Жили-були собі два братики вогники у приміському гайку. Вогник - добрий завжди собі справу знаходив, то води Білочці нагріти, то Лисичці піч розтопити. А Вогник – злий весь час щось вигадував, лукаво примружуючи очі.

Добрий – вогник просив братика йому допомагати в добрих справах, та Злий – Вогник весь час відмовлявся, бо лінь йому було добро звірятам робити.

Та якось одного разу Добрий – Вогник пішов до дальнього лісу . Запросила його стара Ведмедиха баню витопити. От Злий – Вогник надовго залишився сам. Він все собі фантазував про те, як він бігає по полях, садибах, лісах і все довкола палає. Ця забава його так захопила, що він не зміг всидіти вдома. Зірвався з вітерцем і полетів.

Коли додому повернувся Добрий – вогник, то побачив - брата нема. І тут йому стало дуже страшно, бо він знав, які лихі думки були у Злого – вогника.

Вибіг Добрий – вогник на галявину, обвів усе довкола поглядом і раптом зблід. Із-за високих ялинок він побачив чорний стовп диму. Це ж горить сіно Хом'ячихи...

Добрий – вогник швидко побіг туди... Сіно вщент згоріло... Довкола зола та дим...Це все робота Злого – вогника. Він сам сидів під старим дубом і голосно плакав.

Вогник – добрий пожалів свого братика. Як тільки побачив його сльози, зрозумів, що Злий – вогник теж може бути добрим...

З тих пір два братики вогники творили лише добрі справи, а про лихі не згадували.

Нам всім треба творити добро! А з вогнем ніколи не жартувати, бути обережними!

Гарбуз.Д., 2 клас

Вогник буває добрий і злий.
Він допоможе, так він такий.
Води нагріє, нагодує, всім допомагає.
Коли ж в лісі бешкетує , - після нього все палає.

Вогник завжди нам допомагає,
Що він корисний, - це кожен знає.
Інколи злим бува,
Вогонь – це не забава!

Дорофєєва Є., 2 клас

УДК 82-1

Іванов Р.В.
учень 6 –А класу
Іванова О.Я.

*учитель біології та хімії, вчитель I категорії
Марганецької спеціалізованої природничо-математичної школи
I-III ступенів № 11 Марганецької міської ради
Дніпропетровської області*

ПРОБА ПЕРА

Акровірші

У полі жита та пшениці так багато,
Коли проходжу я стежиною виткою...
Розмовою краси не передати.
А ми живемо тут разом з тобою,
Їмо пахучий хліб із щедрої пшениці,
Ніколи кращої не буде паляниці...
А край чужий не заморозить нас собою!

Увійшовши в чарівну країну,
Колоски зустрічають – хліба!
Рай земний, я тебе не покину,
А як можна покинуть?.. Хіба...
Її кожному частинку ще більше любити,
Насівати зерно, усім оцим дорожити,
А з красою довіку тут жити!

Учора, ще й сьогодні знову,
Край рідний з добрим днем вітає,
Ріка тече блакитна, ніби нова,
А в ній вода мелодії співає...
Її краплини напувають світ живою,
Найкращою прозорою водою,
А берег укривається зеленою травою.

У світ прекрасної мелодії душа та серце рветься,
Країна це - чарівного та гарного звучання,
Розкішну чути музику, усе живе сміється,
А потім знов мелодії... Ця пісня не остання!..

Її прекрасні ноти на витвір надихають,
Нове життя дають усім і ранок зустрічають,
А всіх у краї цім із радістю вітають!

Улюблена, прекрасна та щаслива,
Красива, щедра, дуже мила,
Родюча, світла, рідна та барвиста,
А квітів, ніби різнобарвного намиста...
Її повітря свіже та ранкове,
Наповнює проміння світанкове,
А потім розкидає свіжість на поле святкове.

Усе у цім куточку зігріває...
Краплина на пелюстці ще тремтить,
Роса, як намистинки, квіти прикрашає,
А вся трава прокинулась - блищить!
Її листочки зеленіють всюди.
На край цей подивіться, люди,
Адже він завжди таким теплим буде!!!

У неї є всього в достатку...
Край неба - жовте поле покриває,
Радіє сонце, що зігріло грядку,
А квітка бджілку радо зустрічає,
Її пелюстки на тепло розкрились,
Нічним вже дощиком умились,
А денним сонечком – прогрілись.

Упав промінчик сонця на цей край,
Красу осяяв всю - земну й барvistу,
Розсіяв фарби золоті, неначе рай,
А як тут гарно, затишно та чисто?!
Їжак зібрав листочки кольорові
На голках його вони створюють картину...
А ми повинні просто пам'ятати, що все оце - рідненька Батьківщина!

Туман густий над річкою спустився...
Туман густий над річкою спустився,
Верба похитується, ніби всіх вітає,
Промінчик сонця крізь туман пробився...
Це ти, так... ти, мій найрідніший краю!

Веселий чи сумний ти зранку?.. Я не знаю,
Але туман розсіється, і сонечко всміхнеться...
З яскравим днем тебе я привітаю,
І впевнено трава із грудочки проб'ється!

Як радісно дивитись на цю вроду,
Бо рідний степ чарує й оживає,
Верба спускає гілочки у воду...
Де ще краса така буває?..

Україна зранку

Повітря свіже, прохолода ранку...
Роса краплинки на рослинах залишає...
Яка прекрасна Україна зранку!
Промінчик сонця землю зігріває...

Блакить фарбує поле та долини,
Степи, ліси й стежину покриває –
Це все багатство й розкіш України!
Все більше сонце землю прогріває.

Пронизує її розкішні шати,
Пробуджує життя у всіх куточках.
Моя країна гарна, ніби рідна мати,
Ласкава й ніжна, вся у польових віночках.

УДК 37138.383.2

*Корольова Т.М.,
учитель початкових класів
Скадовської спеціалізованої загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів
«Академія творчості» з поглибленим вивченням предметів
художньо-естетичного циклу
Херсонської області
Koroltat88@gmail.com*

**«ПОВЧАЛЬНА ПРИГОДА»
(ДИТЯЧА ЕКОЛОГІЧНА КАЗКА)**

Процес становлення незалежної демократичної України з її прагненням стати повноправним членом європейської спільноти передбачає всебічне утвердження в суспільному та індивідуальному бутті цивілізованого життя на основі загальнолюдських цінностей та духовних, моральних і культурних засад життя українського народу. Тому мета сучасного освітнього процесу - не тільки сформувати необхідні компетенції, надати ґрунтовні знання з різних предметів, а й формувати громадянина, патріота; інтелектуально розвинену, духовно і морально зрілу особистість, готову протистояти асоціальним впливам, вправлятися з особистими проблемами, творити себе і оточуючий світ.

Виховання учнів у сучасній школі здійснюється в контексті громадянської і загальнолюдської культури, охоплює весь навчально-виховний процес, ґрунтується на свободі вибору мети життєдіяльності та поєднує інтереси особистості, суспільства і держави.

Орієнтири передбачають залучення учнів до різних форм творчої та суспільно корисної діяльності, зокрема: пізнавальної, оздоровчої, трудової,

художньо-естетичної, спортивної, пропагандистської, ігрової, культурної, рекреаційної, екологічної, що організовуються у години дозвілля, тобто у позакласний час[1].

Опис роботи: Екологічна казка призначена для учнів 1-7 класів.

Метою даної казки є навчити дбайливо ставитися до природних ресурсів, зокрема, до моря. Навчити любити свій край. Виховувати бережне і дбайливе ставлення до природи, прагнення примножувати її багатства.

Казка отримала I місце у районному етапі екологічного конкурсу «Свіжий вітер».

Звучить голос у записі.

На зеленім луці, погойдується зелена трава, яскраве сонце грається у воді створюючи чарівний блиск ніби на глибині русалки і водяні святкують чиесь день народження і запускають салюти, у траві цвірінькають два коники.

На сцені два коника Тінь і Дінь, які виконують танок.

Дінь: Тінь, а ти щось підкріпитися брав?

Тінь: А як же, ось дивись! (Показує)

Дінь: (Забирає) Ай молодець і листочки і квітки і навіть гусениця!

Тінь: Це ти усе на двох?

Дінь: На двох? Чого б це!

Тінь: Ну звісно, в тебе ж антена відсохне щоб зі мною поділитися!

Дінь: Ой це ще треба розібратися хто з нас жадібніший!

Тінь: Треба от і розбирайся, а мені не треба нічого брати. Я хороший організатор і я щось організую для себе.

Дінь: Ну то йди і організуй сам собі свою їжу! (Забирає в'язочку)

Тінь: Розвернулись спинами! (Посварились)

Дінь: (На глядачів) А я і не голодний!

Тінь: Як тобі природа?

Дінь: Природа гарна, але ти обіцяв пригоду!

Тінь: Ну а тобі що повітря не свіже?

Дінь: Свіже, а пригода то де?

Звучить звук літаючої тарілки, гуркіт.

Тінь: Ой. Що це!

Дінь: Напевно літаюча тарілка розбилася!

Тінь: Це на щастя!

На краю сцени коники помічають три величезні коробки обгорненні яскравим папером. Роздивляються їх.

Тінь: Ну, що? Відкриємо?

Дінь: А-а ти відкривай а я тут почекаю.

Тінь: Ну звісно! Почекає він, ти пригоду хотів?

Дінь: Хотів!

Тінь: Ну так уперед чим тобі не пригода?

Дінь: А-а-а! Раптом там бомба?

Тінь: Лягай! (Всі падають, з'являється Місіс Нафта)

Вихід Місіс нафти з піснею.

А я полонила усю планету

Тепер ви всі в моїх руках

Без мене не може ніхто обійтися

Адже я в автівках і літаках

Я дівчинка нафта я королева

Володарка світу без кінця

Я дівчинка нафта я королева

Але с тобою завжди поруч ти і я

Два коника лякаються і ховаються за коробками.

Нафта: Я так і знала, що переді мною на землі всі в штабелі укладаються.

Тінь: А ви хто?

Нафта: Я- симпатична, оригінальна, завжди модна і така потрібна -

Нафта. На морях відпочиваю побувала я вже скрізь.

Дінь: (Підходять роздивляються). Це ж ми тебе у морі зустрічали коли по узбережжю тікали наші друзі, морські птахи!

Нафта: Ой утікали, розбігалися, ховались! Будете зі мною дружити, станете найбагатшими цими... хто ви там? Зеленими, довгоногими створіннями, у світі!

Разом: Ми коники!!

Тінь: І нам не потрібна твоя дружба!

Дінь: Одні лиш гроші не роблять людину щасливою! Прощай! (Нафта іде)

Тінь: Хух!

Дінь: Ну і видра!! Я вже боюсь наступну коробку відкривати!

Тінь: Ну гірше вже не буде!

Відкривають коробку з'являється сміттєвичок.

Сміттєвичок виконує танок.

Тінь: Ой дивний якийсь!!!

Дінь: Кричить! Эй! А ти хто такий будеш?

Сміттєвичок: (Показує цить! Підзиває коників до себе) Ходіть сюди!

Коники переглянулись.

Разом: Ми?

Сміттєвичок: Колись дуже давно я був лише невеличкою побутовою проблемою, але тепер перед вами (голосно) Національна катастрофа!!!

Коники: Ой!! (Відпригнули).

(Продовжує)

Сміттєвичок: Українські парки та вулиці, тротуари й двори буквально встелені мною!

Тінь: Ой та ти ж сміття!!

Сміттєвичок: Сміття, сміття але я такий самотній... (плаче). В лісах, на берегах річок і озер я став настільки звичним, що багато хто взагалі не помічає мене. А що будете моїми друзями?

Тінь: Ні ти нас не обдуриш!

Дінь: А ну геть від нас ми тобі ще покажемо!

Сміттєвичок тікає.

Тінь: Та що ж це за біда така?

Дінь: Залишилась одна! Ні не будемо відкривати!

Тінь: Ага не будемо!(Розходяться)

(відкривають коробку, з'являється Байдужість)

(Співає пісню на ту ж мелодію «Ах якщо б збулася моя мрія»)

Якщо комусь раптом стане погано,
Дитинко, повір, це додасть щастя,
Не допомагай, залишайся бездушним,
Ось воно щастя, будь байдужим!
Байдужість: Привіт!
Тінь: А ти хто?
Байдужість: А я байдужість, і я краще за інших знаю, що таке щастя!
Тінь: Ні ми не можемо бути байдужими!
Дінь: Адже ми екологи волонтери!
Тінь: Кожен з нас несе відповідальність за екологію!
Байдужість: А візьміть і мене у свою команду я обіцяю змінитися
На сцену виходить Нафта, Сміттєвичок. І ми!!!
Тінь: Звичайно приєднуйтеся!
Разом: Ми обираємо не байдужу позицію!
Зупинися, людино, на мить...
і відчуй, як планеті болить.
Як із серця крик вирина –
зупинися, земля в нас одна!
Як у серці тліє любов,
щоб колись розгорітися знов.
Зупинися. людино на мить...
і відчуй. як планеті болить...
Фінальна пісня
Красою лісів степів і річок
не рахуючись як живе людина
Розбещені від сонця даруючи світ.
Звідки все це береться вона не дума.
Але треба згадати, що живем на землі
Треба всім нам подбати про майбутнє її.
Приспів
Хай буде світ прекрасним ти пам'ятай людино
Щоб зберегти планету нового покоління
Ти не руйнуй дерева ти збережи природу
І отримаєш нагороду.
Природа всім нам як рідний дім
Вона нам усім як рідна мати
Щоб лад був завжди у домі тім
Це потрібно усім нам люди знати

Список літератури:

1. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 року №1243 «Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів».

Кость К.В.
учениця 3-Г класу
Гриців Н.М.

*вчитель початкових класів
«Тернопільська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №4»
м. Тернопіль*

МІЙ РІДНИЙ КРАЙ

Моя Україна така чудова, як у казці – різнокольорова!
Мирна, добра і прекрасна, та ще і дуже класна!
Тут і сонечко палає, гарні квіти розцвітають,
Люди щирістю вражають.
Добрі, чуйні і красиві на прекрасній Україні!!!

Батьківщина

Батьківщина, Батьківщина.
Мати Божа – ти єдина!
Я кожную квіточку тут покохала,
Я кожний листочок серцем обняла.
Тут кожна травинка для мене важлива,
Тебе я люблю, моя Батьківщина!
Любіть, поважайте, цінуйте, єдину –
Неньку свою Батьківщину!

Захисникам України

Кожен день гинеете Ви –
Наші Захисники.
Діти люблять і цінують Вас,
За те, що робите для нас.
Поважає Вас кожна сім'я
І щиро бажає здоров'я й добра.
Будьте Героями! Захищайте країну!
Свічку запалю за Вашу родину!

Україна

Україна, Україна –
Славна наша батьківщина.
Тут і гори, і поля.
Гарні тут у нас місця!
І дорослі, і малі
Любим Україну ми!
Україна в нас одна –
Добра, мирна й чарівна!

РІЗДВЯНИЙ ГІСТЬ

Завтра розпочинаються зимові канікули. Вони, зазвичай, співпадають з Різдвяними святами. А Різдвяні свята – це завжди дива. Тому, мабуть, їх і чекають усі: і дорослі, які стомилися від повсякденної одноманітності, і діти, які отримують подарунки та стають героями чарівних дійств. За вікном гуде вітер, вулицями гуляє хурделиця, а в моєму будинку тепло й затишно. В кутку стоїть прикрашена ялинка, стиха потріскують дрова в каміні, над яким висить старовинне дзеркало. Воно дісталось нам у спадок. Мама говорить, що йому майже двісті років.

Різдвяні канікули для мене - це найкращий час для роздумів, читання. От і зараз, примостившись у крісло біля каміна, я вирішив підготувати доповідь з історії про життя і діяльність видатних людей України. Так як у цьому році відзначається 150-річчя з дня народження Михайла Грушевського, то я вирішив, що моя робота буде присвячена життю цієї видатної в історії України людини.

Матеріалів для написання доповіді набралось дуже багато – це і праці самого М.С. Грушевського, і спогади його співвітчизників, і дві автобіографії, і документальні стрічки та інше. Працюючи над документами, не помітив, як швидко минув час. Годинник відбиває останню годину дня, треба вже йти відпочивати. Піднявши очі від останньої сторінки, я побачив у кріслі навпроти себе молодого чоловіка на вигляд років 25, але вже з великою бородою, як у святого Онуфрія, і з гумористично-теплою посмішкою.

- Невже це Ви, Михайле Грушевський... – тихо, ледь чуючи самого себе, промовив я.

- Так, це я – Грушевський Михайло Сергійович. Будьмо знайомі, - посміхаючись відповів гість.

В його голосі зовсім не було будь-якого докторального тону, в якому чулося б *magister dixit*. Але для мене в цю мить він був саме *magister*. Разом з цим я відчув у ньому щирого товариша, «свого».

- Богдан, - відповів я й усіма силами старався не виказувати свого хвилювання, а той вогник, який помітив в очах мого нічного несподіваного гостя, мене швидко заспокоїв.

- То що ж, друже, ти хочеш дізнатися про нас - Грушевських? – запитав мій новий знайомий.

- А знаєте, Михайле Сергійовичу, що про походження вашого роду існує декілька версій. Одна з них, викладена Іваном Крип'якевичем, стверджує, що рід Грушевських походить від знатного козацького роду Грушів з XVII століття.

Михайло Сергійович посміхнувся і сказав: « Я походжу з давньої, звісно з XVII віку, але бідної духовної родини Грушів, пізніше Грушевських, що

загніздилася в Чигиринському повіті. Були се переважно дячки, паламарі, але дідові мойому Федорові вдалося дійти священства».

Тож виходить, що версія І. Крип'якевича про походження роду Грушевських від знатного козацького роду Грушів відпадає, подумав я, але продовжив: «Михайле Сергійовичу, я хочу почути саме від вас розповідь про батьків ваших, ваше дитинство та роки навчання».

Мій нічний гість на мить замислився, обличчя його стало зосереджене, і він тихо почав свою розповідь: «Народився я в місті Холм в 1866 році».

Місто Холм, нині це Хелм – територія Польщі, а в 1866 році – Царство Польське, відмітив я про себе.

А Михайло Сергійович продовжував: «Мати моя – Глафіра Захарівна – з роду Опок-Опоцкевичів, походить зі священницької родини з містечка Сестринівка. У сімнадцятирічному віці вона вийшла заміж за тридцятирічного Сергія Грушевського, який на той час був уже професором Київської духовної семінарії. А по переїзду до містечка Холм працював директором учительської семінарії, вчителював в гімназії. Він одержав ступінь магістра, одним словом був освіченою людиною. Та з часом все частіше став на здоров'я скаржитися. У зв'язку з цим наша родина переїхала на південь Росії: до Кутаїсі, потім до Ставрополю, згодом до Владикавказу. На Кавказі батько працював інспектором, а потім директором народних шкіл Ставропольської, а згодом Терської області. Ми з батьком були дуже близькі. Під впливом оповідань батька, що заховав тепле прив'язання до всього українського – мови, пісні, традиції, в мене рано збудилося й усвідомилося національне українське почуття, підтримуване книжками та рідкими поїздками на Україну. Початкову освіту я здобув вдома. Рано набравши охоти до читання, позбавлений дитячого товариства, відірваний від ґрунту, я виростав серед мрій і фантазій, замкнений собі відлюдником. В Тифліській гімназії, куди віддано мене в році 1880 з запалом читав все, що міг дістати з історії, історії літератури й етнографії України, і скріпивши книжними джерелами те знання української мови, яке виніс з дому, став пробувати свої сили в белетристиці – прозі і віршах... У 1884 році я зв'язався з Іваном Нечуй-Левицьким. Поштою надіслав йому свої авторські твори. І диво-дивне, але лист дійшов до адресата, більше того, я дістав заохочувальну відповідь від сорокасемилітнього метра української літератури! В цей же рік було опубліковано одне з перших моїх оповідань «Бідна дівчина», навіяне батьківськими оповідками про будні сільського вчителювання. А роком пізніше у Львівському «Делі» видрукували ще одне моє оповідання «Бех аль Джугур», написане під впливом Суданської кампанії та особистих кавказьких вражень. Друк цих перших оповідань мав на мене великий вплив. Саме в цей час моєю мрією стає зробитися українським літератором, видавцем і ученим. Рівночасно з белетристичною творчістю і літературними зацікавленнями в мене розвивався інтерес до історичних дослідів і в кінці «історія взяла гору над славістикою». В гімназії я вибився на першого учня і надіявся здати матуру з найвищим відзначенням – золотою медалею. Але саме тоді, в 1885 році, в Тифліській гімназії сталася катастрофа, «провал». У тифліських гімназистів був звичай, що став своєрідною традицією - викрадення матуральних тем з канцелярії директора гімназії. Справу викрадення матуральних тем своєчасно викрили і всі матуральні кандидати

були відповідно покарані, а в тому числі і я. Мені відмовили в праві на отримання золотої медалі. Здав я матуру через рік – 13 червня 1886 року і отримав-таки золоту медаль.»

- Отакої, виходить, що витівки випускників мають таку давню історію. І тепер, уже в ХХІ столітті, наші гімназисти теж бешкетують, як колись це робило все студентство.

Я посміхнувся, але наслідки, до яких призвели ці пустощі, були прикрими, тому мій веселий настрій швидко зник. І я продовжував уважно слухати розповідь мого нічного гостя.

«А влітку стало питання, в якому університеті продовжувати своє навчання. Тоді я і поїхав до свого 73-літнього діда за материнською лінією, Захарія, бо той вважався справжнім авторитетом у нашій родині. Після неспішної розмови саме дід Захарій благословив мене на навчання в Київському університеті Святого Володимира, куди у липні 1886 року я написав заяву. Чотири роки я здобував освіту на філологічному факультеті, де моїм науковим керівником став професор кафедри російської історії Володимир Боніфатійович Антонович. Першою моєю науковою працею стала «Южно-русские господарские замки в половине XVI века». А вже на третьому курсі я написав наукову роботу «Нарис історії Київської землі від смерті Ярослава до кінця XIV ст.», а згодом монографія переросла в кандидатську дисертацію і в 1890 році була відзначена золотою медаллю, а мене залишили при університеті професорським стипендіатом за кафедрою російської історії. Ось таким було моє дитинство та роки навчання».

Весь цей час мені здавалося, що навпроти мене сидить давно знайома людина, з якою я переживав усі його злети та падіння. Та ось годинник відбиває ще одну годину і повертає мене до реального життя - я розумію, що я вдома, у своєму кріслі, біля каміну, сам у кімнаті. Так закінчилася моя дивовижна різдвяна пригода. Тепер я знаю, яким був Михайло Грушевський у дитинстві та під час навчання. В першу чергу це був надзвичайно здібний і працьовитий юнак і тому вибився в перші учні на цілу гімназію. Але вже на той час він твердо вирішив присвятити себе справам національного відродження свого народу, мав велику самодисципліну й виняткову силу волі. І хоча були часи невдачі, але він продовжував йти до своєї визначеної мети – служити українському народові своїми знаннями, бо знання здобуті та невикористані на народне добро – мертві.

УДК 82

Куцарєв Б.Р.,

учень 10 класу

КЗШ «Криворізька загальноосвітня школа №66»

м. Кривий Ріг

annakutsareva@ukr.net

НЕЗВИЧАЙНІ ПРИГОДИ ХЛОПЧИКА НАРЦИСА

Це трапилося зі мною одного літнього дня, коли ми з друзями відпочивали біля річки. Зазвичай, ганяли м'яча на стадіоні або розрізали на велосипедах вулицями нашого містечка. Але цього літнього дня ми взяли рибальське

знаряддя й з самого рання гайнули до річки. Зразу риба клувала добре. На гачок потрапили десяток гарненьких карасиків та кілька окунців. Сонце вже піднялося високо, стало спекотно, риба не клувала. Я вирішив перепочити десь у затінку. Недалеко від берега росли величезні верби, віти їх низько схилялися до землі, утворюючи тінясте шатро. Під вербами стелилася густа трава. Я ліг на неї, підклавши під голову свої руки, й крізь листя став дивитися просто в небо.

У траві щось зашепотіло. Враз перед моїми очима пролетів велетенській джміль. Він сів на запашну квітку конюшини. Квітка схилилася до самого мого вуха. Я завмер очікуючи, що то воно буде. І тут почув, як цей джміль жужмить мені прямо у вуха:

- Ж...ж...ж...Сьогодні у квітів свято, сьогодні відбудеться квітковий бал. Такий бал буває тільки один раз на рік. Ж...ж...ж...Якщо підеш зі мною, можливо тобі пощастить знайти квітку папороті. Ж...ж...ж...

- Квітку папороті? Та ти жартуєш!

- Ж...ж...ж...А ти спробуй.

Я розгубився, та вже за якусь мить вигукнув:

- Так, я згоден! Але ж... як я потраплю на цей бал?

- Ж...ж...ж...Поглянь навкруги. Сказане тобою рішуче слово «Так!» в одну мить стало твоєю перепусткою в країну Флоренція.

Я озирнувся навкруги. Скрізь стояла висока трава. Тепер вона була схожа на густий ліс, а мій знайомий джміль виглядав як справжній джентльмен. На ньому була яскраво - жовта сорочка, чорні штани та фрак - і все це доповнював елегантний метелик. Мені не терпілося потрапити на бал, і я, звертаючись до джмеля, сказав:

- Рушаймо швидше в дорогу, я дуже хочу потрапити на свято квітів.

- Стривай, любий друже, - проживав джміль, – ти не можеш з'явитися на балу квітів у такому вбранні, тобі потрібно переодягнутися. Пропоную костюм Нарциса, мені здається, що він найбільше тобі підійде.

- Нарциса? Гм... Добре, згоден, він такий же гарний, як і я, - стрункий, як я, з жовтим капелюхом на голові, як моє русяве волосся.

За мить я вже був готовий іти на свято. Сонце потроху почало сідати, але до вечора було ще далеко. Ми йшли новою для мене країною Флоренцією. Тут затишно, повітря духмяне. Сонячні промені виграють на зелених стеблах і, награвшись, ховаються між ними. Джміль весь час жужмить, розповідає мені про мешканців країни Флоренції. Хоча він і живе в іншій країні – Фаунляндії, але добре знає про своїх сусідів, бо живуть вони дружно й не можуть існувати один без одного. Тож я сподівався, що зможу побачити всіх мешканців Флоренції на балу. Так за розмовами ми вийшли на лісову галявину.

«Боже мій, яка краса!» - тільки і зумів я сказати. Здавалося, всі квіти світу зібралися тут на свято. Ось польові ромашки про щось шепечуться з волошками, дзвоники весело поглядають на кульбабки, а маки сором'язливо кидають погляди на маленькі, дрібненькі, на тоненьких ніжках Анютині оченята. Там далі гомонять майори, а ось і цариця квітів – Пані Червона Троянда. Вона у супроводі своїх трояндових родичів поважно проходить через галявину, вітаючись з кожною квіткою, і займає своє місце в почесній ложі.

Ось сонячні промені заграли особливими райдужними кольорами: це на свято завітала остання гостя – фея Музика у супроводі своїх пажів, Стиля та Ритму.

Джміль чинно вийшов на середину галявини і голосно сказав:

- Бал розпочато!

І полинула мелодія вальсу. Закружляли пари, утворюючи на галявині чудодійні візерунки, як у калейдоскопі – то сплетуться у віночок, то розсіплються по всій галявині різнокольоровими вогниками, то злітають вгору метеликами.

Серце в мене заколото лося, у голові запаморочилося і, забувши про все, я підійшов до почесної ложі та, ставши на коліно перед Червоною Трояндою, тихо промовив:

- Найчарівніша з квітів, люба моя Троянда, дозвольте запросити Вас на вальс.

На якусь мить здалося, що цариця мені відмовить, але вона подивилася на мене своїми чорними очима, злегка посміхнулася й сказала:

- Ну добре, побачимо який Ви партнер, що наважилися запросити саму королеву квітів.

Фея Музика теж посміхнулася, підморгнула Стилю та Ритму - і залунала музика ще голосніше. Перші кола повільного вальсу непомітно перейшли у Віденський вальс. Які ж то були щасливі кола! Ми кружляли, і здавалося, що мелодія підняла нас над галявиною і понесла вгору. Моєму щастю не було меж. Але фея Музика вирішила побешкетувати – залунало пристрасне танго. Троянда змінила свій погляд на більш суворий, з вогником пристрасності. Я зрозумів – це виклик і треба його прийняти. А фея Музика з пажами продовжувала розважатися. Та вмить музики не стало. Над галявиною залунав чийсь гідкий, скрипучий голос. Всі підняли голови догори й побачили, що то був Павук-Хрестовик.

«Все, свято скінчилося! Відтепер фея Музика разом зі своїми пажами буде жити в моєму замку, і грати вони будуть тільки для мене», - сказав він. Блиснувши своїми здоровими очима, затупотівши мохнатими лапищами, він вмить накинув чорне павутиння на всю галявину, а фею Музику і пажів міцно утримуючи в лапах, зник у лісовій хащі.

Гірко заплакали всі квіти, вкрилися рососою, понахиляли голови. Розгублено стояла Троянда посеред галявини, не в змозі вимовити ані слова.

Я тримав царицю квітів за тремтячу руку й розумів, що вона й усі мешканці країни Флоренції потребували негайної допомоги. Без феї Музики та її пажів не зможе існувати їхня країна, зів'януть квіти, засохнуть трави, загинуть велетні-дерева. Музика для мешканців цієї країни – це життя. А разом з країною Флоренцією загине і країна Фаунляндія. Нарешті я вимовив:

- Люба Трояндо, не сумуйте, я допоможу вашій країні повернутися до життя. Так, я не тільки Нарцис, який вміє захоплюватися своєю красою, але ще й лицар, тому мушу захистити Вас і вашу родину. Джмелю, друже, ти живеш у країні Фаунляндії, і, напевне, добре знаєш, де знаходиться замок Павука-Хрестовика.

- Так, Нарцисе, ти правий. Я знаю, що живе Павук-Хрестовик у глухому лісі, під старим опалим листям молодого дуба, там плете своє чорне павутиння

між травами та кущами, таким чином захищається від непроханих гостей. А павутиння в нього чарівне – торкнешся його – забриньчить на весь ліс, так, що мертвого розбудить, а ще й липке, як смола, не одірвеш. Ще нікому не вдавалося уникнути полону й смерті від того павутиння. Але якось ж ужали у вулику старі джмелі, що є й на Павука-Хрестовика своя смерть. А смерть його – це квітка Папороті. Зацвітає вона рівно опівночі. І тільки той сміливець, що має добре серце і котрий знайде цю квітку, зможе здолати чорне павутиння й неодмінно переможе Павука-зłodія.

- Ну, що ж, Джмелю, тепер я знаю, що робити. Швидше рушаймо в дорогу, бо сонце вже сіло.

- Ні, Нарцисе, тут я тобі не помічник. Ти сам повинен знайти чарівну квітку і тільки тоді відшукати шлях до замку Павука-Хрестовика й перемогти його. Той, хто володіє чарівною квіткою, розуміє мову тварин та рослин, от вони й допоможуть визволити фею Музику. Тож щастя тобі. Та поспішай, бо час мине швидко. Добре запам'ятай – квітка розквітне рівно опівночі.

На цьому Джміль закінчив свою розповідь і повільно пішов до квітів, що стояли, похмуро похиливши голівки, і тремтіли в темряві чорного павутиння.

Треба було поспішати. Я рішуче кинувся в лісову хащу. Минула майже година, а пошуки нічого не дали. Невже не знайду цю рятівну квітку, неville ніколи не побачу мешканців країни Флоренція... Ні, не можна здаватися, треба рухатися вперед. Гострі стеблини б'ють мене по обличчю, вже й сорочка моя розірвана колючками. Я розумію, що скоро настане ніч. Зупинився, все, більше не можу йти, очі злипаються від втоми та напруги, та раптом під здоровенним дубом блиснув яскраво-червоний вогник. Я ледве не збожеволів. Невже це вона – квітка-рятівниця, чи мені лише це здається? Повільно ступаю до місця, де блиснув вогник. Я підходжу до нього з завмираючим серцем. Так, це вона. Із широких листків папороті з'явився бутон, що на очах почав зростати та підійматися вгору, а з нього розквітла червоно-вогняна квітка, така яскрава, що очі болять дивитися. Тепер вона в моїх руках. Та треба поспішати до Павука-Хрестовика в гості. Напевно, фея Музика вже втратила надію на волю, на за добре слово!» і зникла вдалині. В ту ж саму мить переді мною заблищали очі Павука-Хрестовика. Він простягнув свої мохнаті лапи до мене, здавалося, ось - ось я загину від його вбивчого погляду, та знову чую шепіт трави:

- Квітка, квітка, дістань квітку.

Так, квітка Папороті. Долаючи силу – силенну погляду Павука, дістав я зі своєї схованки квітку Папороті. Заграла вона в місячному сяйві вогненними кольорами, засліпила страшні паву чинні очі, схопився він за них та й впав до моїх ніг чорною плямою.

Тієї миті рухнув і замок зłodія й вирвалася фея Музика на волю. Залунала пісня радості, свободи й надії на життя. Підхопила фея Музика мене на свої мелодійні крила й полинули ми до країни Флоренції, де чекали нас її мешканці. А особливо я чекав зустрічі з Трояндою...

І тут відчув, що хтось мене штурхає в плече:

- Вставай, рибак, зачекалися нас вдома.

Я відкрив очі. А де ж країна Флоренція? Невже наснилася? Зібрав свої вудки, пійману зранку рибу й став наздоганяти друзів. Ішов стежиною через поле й в цей час почув шепіт трави й квітів:

- Дякуємо, дякуємо.

Ось я вже йду своєю вулицею до дому.

«Дякуємо, дякуємо», - шептали дерева.

Я забіг у двір:

- Мамо, мамо, я вдома. Подивися, скільки я риби наловив. Мама працювала в нашому квітнику. Вона стояла серед квітів усміхнена, щаслива, так схожа на фею Музику, а поруч, на кущі, розквітла червона троянда. Я нахилився до неї, щоб торкнутися її пелюсток й почув: «Дякую!»

Ось така дивовижна історія відбулася зі мною. То я вже і не знаю, чи насправді, чи уві сні. Але тепер точно знаю, що фея, без якої немає життя на землі, – це моя мама, а я її квітка, і якщо колись їй буде потрібна допомога, я зможу їй допомогти і захистити.

УДК 82-145

Магула К.В.

учениця 9-А класу

Сватенко В.В.

вчитель української мови та літератури, вчитель-методист

«Тернопільська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №4»

м. Тернопіль

0684247626@ukr.net

БОГДАНЕ, БАТЬКУ

Чом продав країну?

Невже вважав що їхній час настав?

Ти рідний запах верби і калини,

У руки царю-ворогу віддав.

Вони ж були повічно ворогами,

Завжди хотіли з світу нас стеріть.

Гуляли вільно нашими степами,

Не думаючи дозволу просить.

Не розумію, чим так не вгодило,

Країни нашої бажання волі, їм.

За що, з віків у віки Україну,

Вони шматують, ведучи у бій

Своїх на своїх, брата на сестру,

На батька сина, а на діда внука,

Чому ми до цих пір стоїм в пилу,

Який Москва уклала в наші руки.

Невже насправді, бути патріотом,

Це означає рідних убивать,

А потім, як, навколо кинеш оком,

То страшно і забути, і згадать.

Нехай, історію нам не змінити,

Її писали наші прадіди,

Ми пам'ятаєм вас, вкраїнські діти,

Щоб на могилах, маки зацвіли.

Молилася мати

У відчай впав тато,
Батьків цих багато,
Багато й синів,
Хотілося спати,
Але не давали,
Їх всіх підіймали,
І гнали у бій,
І гнали, і гнали.
Вони помирили,
Але їм на зміну
З'являлись нові.
Батьки лютували,
У владі кричали
А небо...мовчало.
Але те мовчання
Було як повчання,
Воно немов осуд
Пливло по землі,
І кожне те слово,
Що небо мовчало,
Боліло у серці,
Боліло й мені.
Боліло тій мамі,
Що сина чекала,
Боліло і батьку,
Боліло рідні,
А небо...мовчало,
Мені вже здавалось,
Що чути мовчання те,
Тільки мені.
Що людству-байдуже,
Йому не важливо,
Десятки чи сотні
Померли синів!
А небо...мовчало,
Так дивно мовчало,
І чулось в мовчанні,
Те тихе прохання,
Щоб ми зупинились,
Щоб ми перестали,
Та ми на прохання,
Уже не зважали...
А небо терпіло
Терпіло сумлінно,
З дерев облітало,
Торічне вже листя,

Сини відлітали,
Було їх немало,
Їх небо забрало,
Залишивши списки...

З землі сухої, зерна не зійдуть

Без зерен-хліба не скуштуєш,
Без хліба-люди пропадуть
А без людей, не буде світу, чуєш,
Шумить вода-це так стікає час,
То швидко, то повільно, а буває
Як взимку налетить мороз на нас,
Великий час і зовсім завмирає.
Сідає сонце, небо багряніє,
Це так ми поринаєм в небуття,
А на світанку, знову ми зумієм,
З новими силами поринути в життя.
Цвіте бузок, пурпурово-рожевим,
Нагадує він колір майбуття,
А ось троянда, гостра королева,
Немов усіх веде до забуття.
Не буде часу-то не буде волі,
Не буде волі-часу не будуть.
Тому тоді, коли ідеш по волі,
Пришвидшуй крок, щоб час наздоганяв.

Мені не треба крижаних двобоїв

Коли на батька, син вже наступа.
Коли пани, щодня п'ючи напої,
Керують нами, мовби нас нема.
Коли з калини, що цвіла в садочку,
Плетуть вінок, щоб синові віддати.
Тому що син, давно загинув в полі.
Й тепер вінка, до рук йому не взять.
Коли гармати, підніма пилюку,
Ревуть аж так, мов Зевс велів ревіть
А донечка, щодня пита у мами:
„А татко скоро зможе прилетіть?“
„Не прилетить“ - стиха шепоче мати,
А вголос каже: „Скоро, доню, так,
Але кудись далеко- не додому,
Бо не на той наш татко сів літак“
І вчитель не прийде, сказати дітям,
Що в нього є хороша новина,
А замість того-ніде правди діти,
Забрала цього вчителя – війна.
І не з'явився лікар на роботі,

В палаті пацієнт уже вмира
Та не на ту, бідак ступив дорогу,
Бо лікаря між нами вже нема.
У владі-все стабільно, як буває,
Ніяких змін, на місці всі сидять,
І жоден з них, і на умі не має,
Свою дитину на війну послать.
Сказать йому:., Іди,воюй дитино,
За батька,матір, сестер і братів,
Щоб потім не стогнала Батьківщина,
Не в змозі вже підвестися з колін.
Щоб весь народ- гордитись міг синами,
Що воювали завжди й повсякчас,
Що за народ-своє життя віддали,
Ми не забудем. Пам'ятаєм вас.

УДК 82-4

Мотайло Г.В.

Вчитель початкових класів,

Мотайло І.М.

Учень 4 класу

КЗО Шевченківська СЗШ

Я – ЧАСТИНКА ЧУДОВОЇ КРАЇНИ, ЯКОЮ Я ПИШАЮСЯ

Я – Мотайло Ігор. Я - маленький українець. І цим пишаюся. Адже живу у найкращій країні де найхоробріші і найталановитіші люди. Тут люблять працювати на землі, адже у хлібі – наше здоров'я і сила.

А народився я і живу у мальовничому селі Гірки, що на Дніпропетровщині. Тут ходжу до школи. Там я добре навчаюся. Бо по шкільному життю ведуть мене талановиті вчителі, які щоденно засівають наші дитячі душі зернами любові та доброти.

Наші мами, тата, дідусі й бабусі – це невід'ємна частинка нашої класної родини , вони завжди допомагають , підтримують, беруть активну участь у підготовці до свят, влаштовують їх самі, допомагають проводити уроки, а також подорожують разом з нами.

З гордістю щоранку я одягаю вишиту сорочку, мені її подарували тато з мамою, а ще вони навчили мене рідної української мови. Вона співуча , наче соловейко, багата, як земля, яскрава, як веселка. Мене цікавлять мови інших народів, але найдорожча – рідна українська мова.

У мене вдома живуть мої чотирилапі друзі, котик – Мурчик та песик – Кузя. Мурчик зустрічає мене зі школи, леститься, голосно мурчить. Песик – вранці проводить до школи . А коли настає зима , ми з Кузею катаємося на санчатах. Я люблю своїх чотириногих друзів, годую,доглядаю та граюся з ними.

Я дуже люблю свій рідний край і тому в майбутньому виросту справжнім патріотом своєї країни. А ще я полюблю читати, а разом з мамою ми пишемо

вірші. У районному конкурсі « Собори наших душ» я прийняв активну участь у номінації « Маленькі поети» .

Ось деякі з віршів:

Нескорена

Стомлена, розтоптана земля
Стільки зазнавала зла
Кіньми її топтали, міста і села руйнували
Дітей й онуків кати били,
Але вона оговталась і жила
З руїн востала, ожила
Життя дала народові могучому
Сміливому, славетному і гучному.
Брехня - підніметься і оживе,
Козацька слава - вона є!
У кожному із нас, в мені, в тобі.
І як прожити на землі
Залежить лиш від нас,
Який я слід залишу
Все в книгу буття запише,
Та - що життя усім дала.

Те, що я люблю

Червона калина і спів солов'я
Тут я народився і виріс тут я,
Вузьенька стежина, що лісом біжить
Тут те,що як струни, в серці бринить.
Країно моя,люблю тебе я,
Твої безкраї пшеничні поля
І мирного неба блакить
Ти в серці моєму будеш вічно жить.

Україно – доля моя

Україно,земле рідна моя,
Такої ,як ти, в цілому світі нема.
Карпатські гори,Кримські степи,
Дніпровські пороги,Азовського моря береги,
Дунай,Чорне море,ліси,
Де знайти ще такої краси?
Вранішнє сонечко,вечірня зоря ,
Вишневий садочок і спів солов'я ,
Блакитні волошки,дівоча коса,
Козачі вуса, зелена трава,
Босоноге дитинство і мамина ніжна рука,
Це все ти, Україно, доля моя!

Я українець

Українцем я народився,
В Україні я росту,
Україною мій дід гордився
Знаю, що і я не підведу.

Моя Батьківщина

Україна – скільки сили у слові оцім
Хто не знає, вона сильна, сильна народом своїм.
За неї життя покладали найкращі сини,
В історії цієї країни були і Крути й запорізькі козаки,
і сотня небесна й Донецькі «Кіборги» й солдати в шинелі
проти фашистських навал.
Вона палала в вогні, тонула в крові, в сльозах матерів,
Стогнала від болю, але все здолати змогла.
Щоб зараз назвати її Батьківщиною
Кожна дитина змогла.
Моя Батьківщина – єдина і вільна,
Нехай тішиться ворог дарма,
Її роз'єднати не зможе жодна людина
Бо Богом в дарунок вона українцям дана.

УДК 8

*П'ятниця М.А.,
учениця 10 класу
Лугова Н.В.,*

*учитель української мови та літератури
Комунальна організація (установа, заклад) "Шосткинський навчально-виховний
комплекс: Шосткинська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів - дошкільний
навчальний заклад № 9 Шосткинської міської ради Сумської області"
м. Шостка
natashalygovaya1970@gmail.com*

І ЧУЖОМУ НАУЧАЙТЕСЬ, Й СВОГО НЕ ЦУРАЙТЕСЬ

*Поставлю слово на сторожі.
І скаже він братам своїм:
- Чужому, браття, наuczайтесь
Та волю, воленьку любіть
І рідного ви не цурайтесь!
М. Тарновський*

21 століття вивело на новий рівень розвитку, відкрило привабливі перспективи, надало широкі можливості для осучаснення освіти, науки, культури. За лічені хвилини можемо знайти потрібну інформацію (усесвітня мережа – чудовий помічник!), подолати за допомогою мобільного зв'язку сотні тисяч кілометрів відстані, аби почути голос рідної людини... Інформаційна павутина «накрила» нас із головою.. Ніби все й гаразд, та чомусь дедалі швидше з життя почали зникати знання (напевно, бракує часу на опрацювання

інформації й переведення її в корисні й такі потрібні вміння). Іноземні культури, телеканали роблять нас більш розвиненими, проте водночас незримо змушують забувати про своє, українське.

Сьогодні молодь «семимильними» кроками прямує до покращення якості життя. Кожен намагається стати в ньому самодостатньою особистістю: Заглиблюється у вивчення іноземних мов, культур інших народів, аби потім використати це на власне ж благо. Навчання за кордоном, програми обміну покликані сприяти побудові в майбутньому успішної кар'єри, самореалізації. Та от дивина: поїхавши до іншої країни, сучасна людина, на жаль, не поспішає повертатися на Батьківщину. Минає час, і починають забуватися мова, звичаї, традиції. І тоді всередині утворюється пустка. Втрачається часточка себе, а з нею зникає таке важливе почуття, як любов до рідної землі, народу.

Час диктує свої зміни, і я зовсім не проти сучасного життя. Усвідомлюю, що запорука його розвитку – у взаємодії й взаємозв'язку культур різних народів. Тільки й своє, батьківське, забувати не слід. Можна (і варто!) навчатися в інших, адже знання культур народів світу, шанування їх традицій – це ознака інтелекту, рівня розвитку людини. Та разом із тим маємо пам'ятати, про своє коріння, знати, «що ми?..Чиї сини? Яких батьків?»

Як дитина не вибирає матері, так і Батьківщина дається нам як дарунок при народженні. А ще – душа, повна чеснот і щедрот, пісня солов'я, мова, що заворює своїм мелодійним звучанням.

Чи ж маємо право забути, розгубити все надбане, не передати у спадок тим, хто житиме після нас? Переконана: ні! Адже Батьківщина – одна. Двох не буває. Любити її – наш неписаний закон і совість.

Великого Кобзаря хвилювала зрада українцями свого народу, історичне безпам'ятство, культурний нігілізм. Яким гнівом пройняті його слова:

Нема на світі України,
Немає другого Дніпра.
А ви претесе на чужину
Шукати доброго добра...

За своє недовге життя Тарас Шевченко встиг познайомитися з діячами – представниками різних національностей, пишався дружбою з ними, брав приклад, однак був переконаний:

В своїй хаті своя й правда,
І сила, і воля.

Мрію, щоб у нашій країні було все добре: запанував мир, спокій, у серцях жила надія, любов. Хочу вигукнути: «Ми тебе не забули, Тарасе!» Твої слова: «І чужому наuczайтесь, й свого не цурайтесь», - живуть у нас як заповіт. Із ними крокуємо назустріч щасливому життю. Вірю: нам вистачить сили, цілеспрямованості. Адже ми в Україні таки український народ!

Сіденко М.І.,

учениця 8 класу

Курдибайло С.Г.,

учитель української мови та літератури

Комунальна організація (установа, заклад)

«Шосткинський навчально-виховний комплекс:

загальноосвітня школа I – III ступенів №9 – дошкільний навчальний заклад

Шосткинської міської ради Сумської області

lanal21968@gmail.com

МОЯ УКРАЇНА – СОБОРНА, ВІЛЬНА, НЕПОДІЛЬНА

Нехай ніхто не половинить,

Твоїх земель не розтина,

Бо ти єдина, Україно,

Бо ти на всіх у нас одна.

Д. Чередниченко

Славна, прекрасна, розтерзана Україна! Гортаються сторінки її історичного часопису, буремного, покрапленого кров'ю, зрідка спокійного. Моє серце непокоїться, думка повертається у далеке й недалеко минуле...

Тисяча дев'яносто дев'ятий рік. Київ. У залі засідань лунає: «...враховуючи велике політичне та історичне значення об'єднання Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки для утворення єдиної (соборної) української держави..., встановити в Україні згідно з Указом президента України День Соборності...» Урочиста атмосфера, оплески, радість на обличчях... Я пишаюся українцями.

Довкола лунають патріотичні пісні, люди у піднесеному настрої вигукують: «Проголошено Акт Злуки!!!» Я знову в Києві, але 22 січня 1919 року. Біля святої Софії велелюдно, вхід з Володимирської вулиці прикрашає тріумфальна арка з гербами історичних земель України, крокують військові. Промовляє голова Директорії Володимир Винниченко, а ось професор Федір Швець виголошує текст Універсалу Соборності... Вишиковується живий ланцюг. Неповторне враження. Я беру за руки невеличку дівчинку і згорбленого дідуся. Я серед щасливих людей, окрилених духом свободи. Так от як все було! Ніколи і ніхто вже не розділить Галичину, Буковину, Закарпаття і Придніпрянську Україну. Нехай і не намагаються вигадувати штучні кордони!

Але що це? Вибухи, зелені та плямисті однострої, серйозні обличчя чоловіків та жінок. Це наш час. Схід України. Наша земля. Руїни, спалахи снарядів. Знову доля випробовує на міць Україну та українців, знову хочуть відділити одну від одної частини нашої держави. Я вдивляюся в очі вояків. Важко їм. Але не здадуться, не поступляться. Не будуть марними зусилля синів та дочок, які могутнім поривом власних сил створили нероздільну незалежну Україну, державу для добра і щастя українського народу. Вигукую: «Слава Україні!» У відповідь лунає непереборне: «Героям слава!»

Впевнена, чуття великої родини, єдності народу у соборній державі має оселитися в душах сучасної молоді. Адже за юнню майбутнє. Саме нам й надалі розбудовувати європейську Україну, могутню, незламну. Нехай майорять жовто-блакитні прапори, нехай живе незалежна, соборна Україна!

*Сірик К.М.,
учениця 8-А класу
Проботюк О. Д.,
вчитель української мови та літератури
Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 8,
м. Житомир*

КАЗКИ МОГО СЕРЦЯ

Пригода у Квітковому королівстві

Починався чудовий, хоч і трохи вітряний день. У королівському замку потроху прокидалася прислуга, а згодом – і королівські особи...

Короліва Орхідея вже зранку мала цілу купу справ, а її донька, королівна Троянда, ще й досі лежала у ліжку. «Напевно, знову думає про свого Піона», - подумала Орхідея і занурилася у справи.

Пан Піон був чоловіком Троянди, але він зрадив Квіткове королівство і став вигнанцем та злодієм. Королівна навіть заборонила йому зустрічатися з донькою, принцесою Лілеєю, але Піон пообіцяв, що колись забере донечку до себе. Тому маленьку принцесу охороняли дуже старанно і нікуди не випускали саму без нагляду когось із дорослих.

- Мила сестричко, - проспівала ніжно над вухом королівни Троянди її сестра, графиня Айстра, - може, ти нарешті випустиш Лілею із чотирьох стін і дозволиш їй погратися з моїми маленькими Маргаритками?

Троянда замислилася: «А чому б і ні? Може, справді, дозволити донечці трішки прогулятися на вулиці? Вона ж там буде не одна, а з кузинами...».

- Ну добре, - промовила вона. – Нехай пограються, - і дала вказівку слугам одягнути дівчинку для прогулянки.

- Якби ж королівна могла передбачити, до чого призведе її рішення!

Пан Піон був дуже розлючений... Це ж треба: його, майбутнього короля, вигнали з королівства! Це нечуване неподобство! Він їм ще покаже! Він зробить так, що вони ніколи не побачать маленьку принцесу Лілею! І тоді Квіткове королівство залишиться без спадкоємця! А яке ж королівство без володаря?..

Сподіваючись здійснити свій підступний задум, пан Піон уважно стежив за королівським замком. Хоча йому було заборонено з'являтися у королівстві, але він гарно вмів перевтілюватися, бо колись навчався мистецтву малювання і цікавився театральним мистецтвом, тому дуже вправно умів змінювати зовнішність за допомогою гриму. Змінившись до невпізнанності, пан Піон пробрався на територію королівського замку і стежив за усіма його мешканцями, а особливо за своєю донечкою Лілеєю, але ніяк не міг підійти до крихітки, бо поруч із нею постійно знаходився хтось із дорослих. Раптом він побачив, що маленька принцеса із сестричками грається у саду.

– Привіт! – звернувся до дівчаток пан Піон. – А що це ви тут робите?

– Мама заборонила мені розмовляти з незнайомцями, - відповіла Лілея.

– Та який же я незнайомец? – нібито здивувався Піон. – Я ж твій тато!

– Тато?! Справді?! Не може бути! – здивувалася принцеса Лілея.

– Так-так, справді. І, до того ж, я приготував тобі дуже багато різних подарунків. Ходімо, я тобі їх покажу, - пан Піон узяв маленьку Лілею за руку і

повів за собою. І хоч як намагалися йому перешкодити маленькі Маргаритки, вони нічого не змогли вдіяти.

А саме у цей час королівна Троянда вирішила й собі спуститися у сад до дівчаток, щоб навідати свою донечку і трішки подихати свіжим повітрям. Як же вона була здивована, коли побачила, що назустріч їй вже біжать дівчатка-Маргаритки, але її маленької Лілеї з ними не було.

– А хіба Лілея не з вами? – запитала королівна у племінниць.

– Ні, вона пішла з татом! – в один голос відповіли їй Маргаритки.

Королівна Троянда зомліла, втративши свідомість. Графиня Айстра і королева Орхідея ледь привели її до тями. Як тільки королева дізналася, що сталося, вона одразу ж дала розпорядження негайно спорядити пошукову групу, щоб знайти принцесу Лілею і викрадача Піона.

- А ти, люба, не хвилюйся, а то твої чарівні пелюстки вже в'януть, - заспокоїла королева Троянду.

Цілий день жителі королівства схвилювано чекали новин і хвилювалися, чи вдасться врятувати маленьку принцесу. Надвечір королівська варта сповістила, що пана Піона знайдено, а принцесу повернуто до замку. Усе скінчилося!

Королівна Троянда радісно обійняла свою маленьку принцесу і пообіцяла більше ніколи не залишати її саму. А от пана Піона вона вирішила відпустити і навіть дозволити йому інколи бачитися з донькою, адже, що не кажіть, він все-таки був її батьком...

Країна Веселки

Є на світі таке місце, у якому жодного разу не бувала Людина. Воно заховане у Тихому Лісі, всередині невеличкої печери, за водоспадом. Це чарівна країна, у якій ніколи не було зла чи незгоди, і називається вона Країна Веселки. І живуть там лише маленькі чарівні істоти з невеличкими крильцями – веселуни.

Щодня маленькі жителі Країни Веселки плідно працюють. Вони розфарбовують свої домівки. Саме тому кожного дня Країна прокидається у новому кольорі, і жоден із кольорів досі не повторився. Одні веселуни ходять із пензликами і розфарбовують усе в Країні, створюючи різні чудові візерунки. Цих майстрів називають маляриками. А інші мають величезні капелюхи (щоб у них могли поміститися усі думки, які виникають у голові) і створюють нові кольори. Цих чоловічків називають кольориками. Важливими для Країни були всівеселуни, тому вони ніколи не ворогували між собою, адже у Країні Веселки не було місця суперечкам і бійкам. Це була мирна країна. Донедавна...

Країна Веселки була захищена Магічним Щитом, щоб зло із зовнішнього світу не могло потрапити до неї. Але у Щиті утворилася щілина, і через неї до Країни потрапила Чорна Крапля Зла. Там, куди вона потрапляла, кольори тьмяніли, а згодом і зовсім зникали, а веселуни починали сваритися.

Коли про це дізнався Великий Мудрець, він негайно наказав покликати до себе найталановитішого малярика і найкращого кольорика. Через деякий час перед Мудрецем з'явилися малярик Пітер і кольорик (чи кольориня, як називали дівчаток-кольориків) Емілі.

Великий Мудрець заговорив: «Ви знаєте, що до нашої Країни Веселки потрапила зла Чорна Крапля. Я хочу просити вас про допомогу. Емілі, я хочу,

щоб ти створила найчистіший і найсвіжіший колір. А ти, Пітере, - найкращий відповідний пензлик для нього. Я ж спробую відновити Магічний Щит».

Усі взялися за роботу.

Великий Мудрець нагодився до Магічного Щита дуже вчасно, бо Щит з кожною хвилиною втрачав свою силу, і його захист робився усе слабшим, натомість щілина ставала усе більшою, пропускаючи до Країни усе більше злих сил. Завдяки своїм чарам Великий Мудрець зміг відновити Щит і збільшити його захисну силу.

А от Емілі постійно думала про колір, який їй загадав створити Мудрець. Потрібен водночас і свіжий, і чистий. А це ж безліч різних варіантів! На якому ж зупинитися?..

– А, може, блакитний? - підказав Пітер.

– Блакитний?.. А, може, й справді?.. Чому б ні?! Ну звісно! - зраділа Емілі.

І вони із Пітером узялися до роботи.

Дуже скоро ніжно-блакитний колір із легкою сріблявкою і такий самий пензлик були готові. І, як виявилось, саме вчасно, адже Чорна Крапля встигла заразити поганим настроєм і недобрими думками майже усіх жителів Країни Веселки. Та як тільки Пітер вмочив свій чарівний пензлик у фарбу і торкнувся ним Чорної краплі, вона одразу ж зблідла і розтанула, ніби й не було її зовсім.

А вже наступного ранку уся Країна Веселки радісно прокинулася серед ніжно-блакитних краєвидів і з чудовими думками та гарними настроєм.

Чарівна Країна Літа

Був сонячний літній день. Троє друзів – Сашко, Дмитрик і Марійка – гралися на вулиці і жваво про щось розмовляли. Давайте подивимося, про що саме...

– Ну що, всі готові? – запитав Дмитрик.

– Таааак! – радісно закричали Сашко та Марійка.

Діти узялися за руки – і одразу світ почав змінюватися. Гірка перетворилася на водоспад і озеро, гойдалка – на сплетіння ліан, а дерева стали різнокольоровими. Сонечко запекло ще дужче, а діти скрикнули: «Ура-а-а-а!!!» Вони потрапили у чарівну Країну Літа.

– Гайда плавати! – гукнув Сашко – і друзі шубовснули у озеро з чистою кришталевою водою.

Накупавшись досхочу, діти вибралися на берег грітися під ласкавими променями сонечка.

– Ой! Що це? – вигукнула Марійка. Недалеко від того місця, де сиділи діти, ріс низенький блакитний кущик із широкими вафельними гілочками, а на них висіли різнокольорові кульки морозива. Дітлахи радісно кинулися до незвичних кущиків, яких навколо виявилось чимало. Адже що може бути краще за морозиво у спекотний літній день?!

Вволю наївшись смаколиків, друзі вирішили дослідити цю чудову країну і побачили чимало різних див: фонтан, у якому замість води переливався лимонад; дощ із різнокольорового конфеті; незвичні фрукти чудернацької форми з льодяниками замість кісточок та багато-багато чого іншого.

Дітлахи саме куштували дивний смугастий фрукт трикутної форми, аж тут раптом почулося: «Дмитрику, йди вечеряти!»...

– Ех, мамо, таку пригоду зіпсувала!.. – розчаровано зітхнув Дмитрик.

– Та не сумуй, - заспокоїла його Марійка, завтра ми знову зможемо сюди повернутися і насолодитися чарівною Країною Літа!

І діти весело побігли по домівках...

Казка першої осінньої днини, або Про що нашепотів вітерець

Перший день осені. це чарівний день, сповнений хвилювання, радості та літніх вражень. Саме сьогодні, ніби за помахом руки, всі дерева починають вдягатися у золотисті сукні. Вони чепуряться, щоб привітати Її Величність Осінь і веселих дітлахів, які радісно чимчикують до школи. А красуня Осінь кружляє у осінньому танці, розсипаючи по всій землі яскраві зірочки: червонясті, жовтуваті, золотаві, руденькі й помаранчеві... І вони радісно сяють, даруючи людям частинку своєї осінньої душі...

Але цього року щось пішло не так...

Коли дітлахи вийшли зранку зі своїх домівок, вони здивовано побачили, що лише деякі поодинокі дерева красуються у своїх нових сукнях. А інші так і стоять з блідо-зеленими листочками і чекають приходу гномика Чарівника, щоб він торкнувся їх своїм чарівним пензлем. А вітерець лише ніжно колише листочки і нашіптує деревам свої казочки...

По дорозі додому після урочистої лінійки троє друзів – Дмитрик, Оксанка і Грицько – міркували, що ж таке могло статися з деревами, що Чарівник-гномик не прийшов до них вчасно. І раптом вони помітили перед собою маленьку постать. Це був якийсь низенький чоловічок у кумедному капелюшку, який тримав у руках майстерно зроблений пензлик, що так і переливався веселковими барвами.

– Так це ж Чарівник! – вигукнула здивовано Оксанка.

Почувши своє ім'я, чоловічок обернувся до дітей.

– Дітки, а чи не могли б ви мені допомогти? – запитав збентежений Чарівник. – Бачите, я зовсім не встигаю розфарбувати дерева. Тому мені дуже потрібні помічники! Але це мають бути не якісь там розбишаки, а чемні та розумні дітки із чистими й добрими серцями.

- А як ви знаєте, що ми хороші? – здивовано запитав Дмитрик.

- Це дуже просто. Лише добрі діти можуть мене побачити, - відповів Чарівник. – Очі інших дивляться крізь мене. Для них я залишаюся непомітним.

- Ну тоді ми з радістю Вам допоможемо! – погодився за всіх Грицько.

Зраділий Чарівник дав кожному із трьох друзів по пензлику і палітрі. Відкривши їх, діти просто ахнули від подиву: там були фарби найрізноманітніших відтінків червоного, жовтого та помаранчевого кольорів. Друзі весело взялися до роботи – і вже скоро всі дерева одяглися у неймовірно красиві золотаво-червоні сукні.

Такої краси іще ніхто ніколи не бачив! Адже робота, яку роблять добрі люди із чистими серцями, та ще й усі гуртом, завжди вдається кращою, ніж та, що ми робимо поодиночі.

Тож приглядайтеся навколо уважніше! Хто знає: можливо, якомусь Чарівнику знадобиться і Ваша допомога, и тоді Ви також зможете виконати важливе чарівне доручення...

Казка про осінню фантазію

Це був звичайний осінній ранок. Легенький вітерець ліниво перекидав золотаві листочки. Тепле сонячне проміння вже не було таким ласкавим і

привітним, як улітку, але ще ніжно освітлювало усе довкола, огортаючи землю легким серпанком. Тихий спокійний дощик розкидав діамантові краплинки, які злегка відблискували, падаючи на гладенький і рівний асфальт, ніби випрасуваний праскою осені.

Неначе володар цього дня, дощик заповнив місто: мокре листя, мокра трава, мокрі доріжки... Навіть будинки, здається, плакали під дощем... Усе навкруги було сріблясто-сіре, і тільки парасольки звеселяли око своїми яскравими барвами.

Вулицями міста йшла маленька дівчинка, мокра від дощу, але яскраве сонячне тепло в її серці ніби захищало дівчинку від усіх негараздів. Дівчинку звали Марійкою.

Навіщо вона вийшла на вулицю цього ранку, та ще й без парасольки, навіщо йде кудись, вистрибуючи по калюжах і радісно посміхаючись усім, хто йде назустріч?

Люди здивовано зупинялися, і на їхніх обличчях з'являлося занепокоєння, але, зустрівшись поглядом із радісними усміхненими оченятами Марійки, перехожі теж починали усміхатися і ще довго озиралися їй услід. А дівчинка стрибала далі й посміхалася, дивлячись на різнокольорові парасольки, на цих дивних, як їй здавалося, заклопотаних перехожих, на заплакані будинки і блискучі від дощу доріжки.

У неї був свій світ! Яскравий, світлий, сяючий, різнобарвний! Своя країна, у якій вона була щасливою та радісною!

Марійка завернула у провулок, що вів до її будинку, і раптом зупинилася, вражена дивною картинкою: прямо посеред провулку стояв маленький, лише їй по коліно, химерний чоловічок і, підморгуючи, посміхався дівчинці. Але не це її здивувало. Найдивовижнішим було те, що чоловічок світився веселковими барвами, а навколо нього колихався прозорий сріблястий серпанок і звучала мелодійна музика.

«Ого!» - вражено прошепотіла Марійка. А дивний чоловічок ще раз весело підморгнув дівчинці – і зник... А на тому місці, де він щойно стояв, залишилася невеличка різнобарвна картка, від якої лилося ніжне світло.

Марійка підняла її, розгорнула і вголос прочитала: «Ніколи не стримуй свою фантазію!»

УДК-82-1/29

Томащук Н.М.,
учень 9-Б класу,
Мельничук Г.О.,

вчитель української мови та літератури,
Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 8,
м. Житомир
zosh8_zt@ukr.net

ВІРЮ В ТЕБЕ, УКРАЇНО!

Вірю в тебе, Україно!

Вірю в майбутнє твоє, Україно!

Вірю, зацвієш ти квіткою з руїни!

Бо сильна ти й мужня – держава народу,
Ти завжди любила й творила свободу.
Вставай, Україно, вставай, моя мила!
Єднаймося, українці, бо разом – ми сила!
Вкраїнці, за правду разом вставаймо
І нашого Бога всі прославляймо!

Помолимося за Україну,
За мирні дні і ночі,
Помолимося за Батьківщину,
За руки її робочі.
І душа в неї ласкава,
І серце її співчутливе.
Україна така цікава
І така ще й мила!
Колоритна, як та квітка,
Що несе нам радість,
Її душа, як тонка нитка,
Всім – на заздрість.
Ти наша рідна і світла,
Люба Україно!
Бажаю тобі від серця добра,
Найкраща Батьківщино!

Я кохаю тебе, Україно,
Я люблю твої гори й поля,
Бо ти моя рідна Батьківщина,
Ти - моя свята земля!
Ти плачеш, коли дощик ллється,
Коли осінь стоїть чи зима...
А коли сонечко сміється,
Смієшся тоді й сама.
Твоїми стежками ходив я,
Пізнавав твою красу,
Ти серце моє полонила,
Я в серці тебе понесу!

Усе моє

Ось сходить сонце на світанку
І чути спів вже солов'їв,
Що відлітали так недавно
В далекі теплії краї.
Вже дощик теплий тихо пада
На землю, встелену травою,
Дощинки як блищать на сонці

Своєю срібною красою.
І квіти зацвітуть вже скоро,
Звеличать ясні літні дні,
Неначе кольори веселки,
Такі яскраві, чарівні.
А річки наші гарні й тихі,
В них хлюпаються діточки,
Бо дівора, коли сміється, - втіха,
Що плескає у кулачки.
І люди наші добрі, щирі,
Веселі, з гумором вони,
Бо завжди духом вони вільні,
Вітчизни мужнії сини.
І все це – милая Вітчизна,
Моє Полісся золоте!
Моя історія, дідизна,
Усе моє, усе моє...

Не можна тебе не любити

Ну як тебе не любити, українська мово?
Ти моя чарівна, Ти моя казкова.
Твоя велич всіх чарує,
Гордість за тебе нам дарує,
Без тебе, мово, немає країни,
Що зветься нині – Україна!
Співуча, мово, ти й прекрасна,
Для нас усіх – ще й калинова...
Неначе сонце, світиш ясно,
Моя рідна мово!
Тебе вивчатиму я все життя,
Бо ти ще й загадкова,
Піду з тобою в майбуття,
Моя вкраїнська мово!

Пишаюсь тим, що українець зроду,
Що маю гени доброти,
Що я росту серед козацького народу
Й ходжу по цій освяченій землі!
Пишаюсь тим, що в моїх жилах
Бурлить козацька вільна кров,
Що мій народ поклав свою всю силу
За нашу волю, єдність і любов.
Пишаюсь тим, що Україна –
Розкішний сад добра й краси,
Долає всякі негаразди,
Всі перепони в незалежному житті!

Немає неньки-України
Без діда сивого – Дніпра,
Як українця без калини,
Без соловейка й рушника.

Рідний край

Поліський край наш рідний
Казковий і погідний.
Тут сади цвітуть шовкові,
Ллється пісня при розмові.
Цвірінчать пташки веселі,
Зазираючи в оселі.
Храмів наших тут краса,
Що торкає небеса,
Й зачаровує усіх
Щирий наш дитячий сміх,
Отакий мій рідний край -
Наче в Бога милий рай!

Моя калина

Я посадив калину під своїм вікном,
Щоб квітчала голову біленьким вінком,
Щоб раділи люди цвітінням красивим,
Бо хто її садить, хай буде щасливим.
Будуть соловейки тьохкати-співати,
Будуть зорі ясні над нею сіяти.
Будуть милуватися калиною люди,
А вона пишатися собою буде.
Буде всім поклони скромно віддавати,
Україну-неньку буде прославляти.

Нехай буде мир!

Мій Боже милий, дай небо голубе,
Мій Боже щирий, дай сонечко ясне,
Мій Боже правий, дай згоди в родини...
Дай, Боже добрий, спокій всій країні!
Бо ж там на Сході України
Немає досі миру й днини,
Пустіють села і міста,
В сльозах Вкраїнонька моя.
Зриваються, летять гранати,
Горить земля і плаче мати...
На сході української землі
Все йдуть і йдуть страшні бої.
Там кожну ніч і кожну мить
Чекають добру з фронту вість
Що вже немає більш війни,

Що мир панує на землі.
Хай завжди буде сонечко святе!
Хай завжди буде небо голубе!
Хай буде спокій в кожній родині!
Хай буде мир по всій Україні!

Люблю свій край

Я мешкаю в Житомирі – далеко не в столиці, ні!
Це древнє місто в Україні – одне із мальовничих,
Будинки тут стоять добротні й чепурні,
Весною потопають у садах квітучих.
Яка прекрасна рідная земля!
Усі стежки-дороги тут знайомі.
Кругом безкраї чорноземнії поля,
Дзеркала вод, що кожному відомі.
І лісосмуги зі струнких беріз,
І луки, що так пахнуть і до себе кличуть,
І той гостинний гарний невеликий ліс,
І журавлі, що так по-особливому курличуть.
Люблю я край, чудовий наш розмай ,
Житомир рідний свій люблю
Люблю, люблю, люблю свій край!

Вітчизно сонячна моя

Вітчизно сонячна моя!
Твої ліси, поля, моря -
Ти завжди мені потрібна,
Ти мені - як мати рідна!
Тебе не віддам я ніколи нікому,
Свою Вітчизну калинову!
Тут спів лунає солов'їний,
Тут плаче тихо небо синє,
Садки вишневі коло хат,
І українець всім є брат!
Тут голос чується дитини -
Це голос неньки-України !

Українцем народився,
В Україні я живу.
Ні на що не проміняю
Україну я свою.
Тут поля, ліси і гори
Ціни немає їх красі.
Тут озера і річки
І співучі тут пташки.
В нас чудова вишиванка,

Задумані в нас пісні,
І красуні в нас дівчата
Й хлопці - славні козаки.

Україна моя - наймиліша,
Найсвятіша на світі земля!
Україна - моя найрідніша,
Для всіх нас матінка вона.
Україна чарівна, мальовнича,
В піснях оспівана, до себе кличе
Своїх дітей, розкиданих по світу.
Вона, як мати, хоче всіх зігріти.
Вона уже стомила чекати,
Що всі зберуться діти в хату,
Що заспівають їй на повні груди,
Що Україна є, була і буде!

Прийми любов

Чуєш, Україно, як соловей в гаю співає?
Чуєш? Пісня твого сина колисає.
Бачиш, Україно, добірне колосся,
Як в українок золоте волосся?
Поглянь, Україно, на свої гори,
На свої ріки й широкії доли!
Ненько моя, ти для нас єдина!
Прийми ж віддану любов свого сина!

УДК 82-43

*Туманов Д.С.,
учень 9-Б класу,
Пономарьова Л.М.,
учитель української мови і літератури, старший учитель
Конотопської спеціалізованої школи II-III ступенів №2
м. Конотоп
konotop.school2@gmail.com*

ГРАНІ ТАЛАНТУ

Життя. Таке бурхливе, сповнене пристрастей, випробувань, інколи й поразок, і таке різке та контрастне. Сьогодні нелегкі пошуки нових шляхів, боротьба на них все нагальніше викликають запитання: з ким ти, яка твоя позиція; і на них треба обов'язково відповідати кожному, відповідати не сьогодні, так завтра. Як тут важливе слово поета – своєрідного рупора народу, виразника його дум і прагнень.

Уперше познайомився з М.М.Матвійчуком на уроці-зустрічі з видатними людьми Конотопщини. Це автор оповідок, новел, бувальщин, посмішок, віршів, етюдів, у яких Микола Миколайович прославляє свою маленьку Батьківщину.

Урок тривав 45 хвилин, а мені здалося, що це лише мить, неповторна мить в моєму житті. Скільки вражень, запитань, відповідей, нуртування душ, кипіння пристрастей... І я подумав: це не просто людина, це Бог пера, і як же хочеться мені з ним зустрітися знову й знову. Часто ми, учні, захоплюємося класиками, зарубіжними поетами, але буває прикро, що не знаємо, що десь поруч по Конотопській землі ходять обранці Всевишнього й на радість людям співають про їхні долі.

Комусь курличуть журавлі,
Кого виманюють в дорогу,
А я і тут, на цій землі,
Знайду і радість, і тривогу...

Немає кращого краю, як той, де народився й виріс. Без нього – немає нас. Ми витекли з його криниць, напахчені його квітами, на все життя пронизані його вітрами, викохані на рідних шовкових травах, наснажені піснями. Ось так і я. Живу, навчаюся в 9 класі, готуюся, щоб здобути омріяну професію. Ніби все розумію, відчуваю, думаю... Та, почувши «вишневий» вірш М. Матвійчука, відкрив для себе світ по-новому. І такі знайомі люди, друзі й навіть краєвиди постали переді мною зовсім іншими. Здавалося, щоб то за дивина природи рідного краю, що ще можна додати до опису весняної чи осінньої пори, та Микола Миколайович знайшов свої барви, як явити світові його красу і його мешканців – людей.

Насип мені, весно, вишневого цвіту
І пелену кожного сірого дня.
Нехай на дзвіниці удачі дзвонар
Віддзвонює многая радісна літа

Коли людина талановита, вона талановита в усьому. Миколі Миколайовичу доля щедрою рукою відсипала багато чеснот і умінь. Він може силою своєї уяви пронизати глибину століть і сьогодення. І нині, коли моя Батьківщина в скруті, коли на сході війна, поет пише:

Колокольний дзвін Михайлівський лунає
І від Заходу до Сходу душі обійма
В пеклі на Донбасі світ зникає,
А у нас звичайная зима.

Письменників часто називають інженерами людських душ. На мою думку, це порівняння якесь дивне й недоречне. Але саме поети знаходять такі точно вивірені слова, що змушують схвильовано стукотіти серце, а в душі з'являються раптом такі гвинтики, що закріплюють у ній нові, незвідані, чи навпаки, призабуті почуття. І тоді, я знову згадую дитинство, поринаю в казковий світ природи й несу ці почуття вже більш осмислено.

Рушники простеляться дорогами
У нове дорослеє життя.
Тільки очі мамині з тривогою,
Бо нема в дитинство вороття.

А сьогодні мені поталанило. Учитель української мови і літератури Пономарьова Любов Михайлівна (яка, до речі, теж захоплюється творчістю Миколи Миколайовича), запросила мене до літературної кав'ярні Центральної міської бібліотеки ім. С.Пономарьова на зустріч з поетом. Тільки при одній

згадці, що зможу знову зустрітися з Миколою Миколайовичем, заплескав у долоні. А ще дізнався, що в літературній кав'ярні відбудеться презентація чергової прозової збірки журналіста, письменника-аматора, лауреата відзнаки «Срібне перо» (м.Конотоп), члена Національної спілки журналістів України М. Матвійчука «Крим – наш другий дім».

З 2007 р. М. Матвійчук почав видавати власні прозові та поетичні твори. Нова книга «Крим – наш другий дім» збирає незабутні твори автора про милий його серцю куточок Крим. Микола Миколайович чи не кожного літа відпочивав на березі півострова, знав кожен його куток, а маючи письменницький талант, не зміг утримати в собі постморські емоції й виплескував їх у «кримських» книжках: «Моя любов Євпаторія» та «Євпаторійські зустрічі». Такі назви мають дві попередні збірки, у творах яких автор ділиться власними спогадами про перше знайомство з морем. Ці розповіді пробуджують пам'ять у тих, кому пощастило відвідати ще український Крим. Уважно слухаю автора й невимовно боляче стає за втрачене, фактично відібране, але яке ми маємо повернути обов'язково. Про це постійно нагадує авторський рефрен майже після кожної його оповідки. «Час забирає в нас багато чого, та він не здатний викоренити людські спогадки. Вони завжди з нами. Крим – невід'ємна частина України. Крим – частина мого життя. Маємо повернути...» – пише М. Матвійчук. Автор своєю черговою збіркою намагався довести своїм кримським друзям, щоб вони знали, що він про них пам'ятає.

Коли зустріч у літературній кав'ярні закінчилася, вирішив підійти до Миколи Миколайовича поспілкуватися. Дізнався, що поетом бути не просто. Справедливий підхід до творчості – кредо М. Матвійчука. І саме за це його люблять і поважають багато людей, серед яких відомі особистості міста Конотопа. Мені здалося, що Микола Миколайович – людина досить сувора. Це, мабуть, такий своєрідний захист дуже ніжної душі. Але потім Микола Миколайович повідав мені, що він – гуморист. Це ще одна грань його таланту. У 2015 р. вийшла друком прозова збірка «Усміхайтесь разом з нами». У ній автор усмішок доводить, що в житті завжди є привід для сміху й жити треба весело й з оптимізмом.

Відомий сумський гуморист Григорій Єлишевич зазначав, що усмішки М. Матвійчука є зразком гумористичної прози. Давня дружба єднає Миколу Миколайовича з багатьма талановитими людьми міста. Кілька його ліричних віршів завдяки композиторам Герману Соловйову, Миколі Назимку покладені на музику «Конотопщина моя мила», « У ритмі класичного танго», «Встаньмо під знамена єдності» та інші.

- Поет не може без болю, навіть і тоді, коли радіє, – говорить Микола Миколайович, – інакше перестає бути собою. Поет, на думку Миколи Миколайовича – це оголений нерв сучасності. Коли його знеболюють, організм втрачає здатність відчувати. Вірші, як і діти, народжуються з болю й Божої ласки.

Поет – провідник між Всесвітом і людьми. І послання, які йдуть з височини, дуже часто наскільки закодовані, що буває й самому володарю пера важко осягнути те, що воно виводить.

Як часто ми буваємо стриманими в словах подяки, схвальної оцінки, чомусь соромимося чи не можемо визнати, що поруч з нами живе дійсно

унікальна людина. Сьогодні я можу з упевненістю сказати, що М. Матвійчук – саме з таких, які за словами великого філософа «прикрашають світ». Він автор 13 книжок – чотирьох поетичних і дев'ятьох прозових збірок. Відмінник освіти України. Нагороджений Почесною грамотою Академії педагогічних наук України. За 40-річну активну журналістську діяльність нагороджений Почесною грамотою секретаріату Національної спілки журналістів України.

Година задушевного спілкування спливла, немов одна прекрасна мить. І втішала лише одна надія на майбутню зустріч.

Нехай у кожного з нас буде скільки ж друзів і прихильників, як у М.М. Матвійчука. Для цього слід бути людиною з великим і добрим серцем і ніколи не відвертатися від того, хто потребує допомоги. «Так тримать!» - побажаю талановитому поету, який переймається проблемами міста, якому не байдуже, що відбувається навкруги. Нехай слово його розлетиться по всьому світу в нових збірках і піснях! Нехай оптимістично живеться й легко пишеться! Творчих злетів і невичерпного натхнення!

Нехай Вас доля береже, Миколо,
Нехай лише добро йдеться довкола,
Нехай Вас творча муза навіщає,
Нехай людська повага надихає.

УДК 82-27

Федоров А.И.,
ученик 11-Б класу

Поцелуева В.Ю.,

учитель русского языка, учитель-методист
Энергодарский учебно - воспитательный комплекс №1
г. Энергодар

ЦИКЛ МОНОЛОГОВ

Лица, люди, судьбы...

Весь Божий мир соткан из

радости и горя,

улыбок и слез,

уверенности и безысходности,

белого и черного.

Мир много лик, мир разнообразен.

Люди, лица, судьбы...

Кого-то Бог любит.

Кого-то ад влечет.

Кого-то успех ждет.

К кому-то беда идет.

Мир прост. Мир сложен.

Судьбы, лица, люди...

Кто - то гений.

Кто – то серость.

Где- то смерть.

А где-то жизнь.

Старость

Шорк, шорк... Шорк, шорк...Шорк, шорк...

Вот девочка, маленькая, симпатичная, забавная. Смотрит то ли со страхом, то ли с удивлением. Не бойся, милая, я не страшная. Просто одета так. Тулупчик-то, тот ещё! Молодой носила. И платком стареньким укуталась. Сыро на улице. Дождь идет. Лицо мокрое не то от дождя, не то от слез. Нет, я не плачу. Просто катятся слезы сами. Утираться сложно. Руки часто не поднимешь. Оперлась на палочку и стою. Онемели уже руки. Трудно стоять без палочки. Ноги не держат...

Шорк, шорк...Шорк, шорк...Шорк, шорк...

Дзынь! Ой, задумалась! Спасибо, милая, спасибо, родная! Дай тебе, Боженька, здоровья! Спасибо, доченька.

Холодно как! Даже денюжку тяжело в карман покласть. Пальцы задубели от сырости. Да они давно уже мне не помощники, ревматизмом поскрючивало, костяшки вон как повыпирали.

Шорк, шорк... Шорк, шорк...

«Эй, бабка, отойди! Мешаешь! Как вы уже надоели, попрошайки несчастные!»

Ой, милок, извини меня. Я отойду, отойду. Я вот здесь, с краешку постою. Не сердчай, родненький! Я понимаю: ты целый день работал, устал! В магазин забежал за покупками, домой торопишься. Дома, небось, жена ждет, детки. А здесь я на дороге стою, мешаю... Иди, иди, мил человек, я посторонюсь. Скоро и я домой пойду. Ноженьки уже не те, болят. Холодно сегодня, аж по спине сырость пробирает. Тулупчик-то вроде и теплый. Был... Ох, старенький уже. В молодости покупала.

Дзынь! Спасибо, сынок! Дай тебе, Боже, всего за щедрость! Надо спрятать бумажку, а мелочь пусть останется. Спасибо, родненький! Пора домой собираться. На ужин люди добрые подали. Хватит. Пойдем, Дружочек, со мной. Ты же целый день со мной был. Рядом лежал. Пойдем домой! И тебе кусочек хлебушка достанется. Голодный тоже, небось?! Пойдем, Дружочек...

А дождь все капает и капает...

А может, это слезы?

Один день из жизни...

Летнее утро. Легкая дымка после холодной ночи. Капли росы усеяли все вокруг. Не умолкает городская свирель. С улицы доносятся «кар-р, кар-р» встревоженной стаи и «фью, фью» раннего жаворонка.

Скорее всего, мой храп стих. Измученные веки приоткрыли глаза с полопанными сосудами. Озноб, одышка... Прихожу в себя. Странно, но я сразу заметил, что солнечные лучи сегодня почему-то не коснулись моего окна. Не заслужил? И то верно! Какая муха вчера меня укусила? Оставил бы в покое ту, последнюю. Толик бы допил. А теперь что? Пустота. Надо вставать. Что у нас сегодня? Я спасен! Пятница в городе. Да еще и конец месяца. Будет зарплата, а значит людишки захотят пройтись по магазинам, проветрить свои тугие кошельки. Мужики на радостях дадут огоньку, а женщины (чего гляди!) и

кинут монетку. Девчонки и мальчишки сегодня, наверняка, поделятся пирожком. Довольно, пора за работу.

Что это в зеркале? Сальные патлы, ссадины на щеке, порез на шее, щетина двухнедельная, лохмотья всякие. Даже зеркало вон запотело. Эх, перегар... И такой, что в квартире и тараканов травить не надо. Когда я от тебя избавлюсь? Сказал же: «Не пью». Все! Как отрезало! Так нет же, поддаюсь змею проклятому. Придется идти на ужин выпрашивать. До того не хочется... Да и знают меня уже все, и полицаи в лицо помнят. Долго не простою. Надо менять место. Для начала надо бы пройтись возле баков. Авось, чего найду... Облагорожу свою лачугу.

Шорк, шорк...Шорк, шорк...Шорк, шорк...

Нет, тот бак был попримядрей. Странные людишки! Как можно выкинуть такую замечательную раскладушку. На ней еще спать и спать, чтоб его! Точно, на металлолом ее снесу. О, кожух! Зимой не замерзну. Спасибо, люди добрые. А стеклотары тут сколько, чтоб его...

Ай, идут, рты раззявили. Ну, чего вылупились? Да, сегодня не мой день. Ну и что с того?

О, ребяташки! Люблю детей. Смотрите, смотрите... Не приведи Боже - и вас сюда. Не пугайся, девочка. Это я с виду, как оборванец без определенного места жительства, а в душе я добрый, ранимый. О, красotka идет. Цок... цок... цок... Кривишься? Самому противно.

Шорк... шорк... шорк...

Ну вот, теперь я здесь, у дверей супермаркета. Итак, физиономия – безысходность, но с благодарностью, руку подальше, но не трястись. Отпугивает, видать. Дзинь!...От спасибо, дорогой, но мал ты еще, не знаешь, куда дядя их того, этого... потратит. Дзинь!... Прими мою благодарность, дорогуша. И правильно, нечего в такой одежде расхаживать. Дзинь...Что это? Купюра с этим, что в очках и с бородой, чтоб его! Где ты? Спасибо, мил человек. Кто же это был? В глаза ему посмотрю. А что... а что же он увидит в моих? Ладно, побегу скорее, чтоб его. Мне с головой хватит. Надо будет завтра баян взять. Я, кажись, еще не разучился играть. Или прикинуться безногим для пущей убедительности, ногу по очереди менять, когда одна устанет. Ух, бежать-то тяжело теперь, сердце предает, чтоб его!

Стоп. Подожди, пень старый! Что же ты делаешь? Ты же хотел новую жизнь начать. Все! Пойду себе ужин приготовлю. Здоровый ужин. И пойду-ка завтра на работу, буду деньги зарабатывать. Меня вон давно зовут на стройку. Руки-то с того места растут. Ох, заживу! Потом дети пойдут...

О, Толик, друг мой! Ты что такой уставший? Третьим будешь? Как же не быть? Пойдем искать второго, Толик, друг сердечный!.. Сегодня последний раз. Наливай, с меня закуска...

Пью, брат, пью, а ни в одном глазу. (кап-кап-кап-кап!) Все выливается, чтоб его! Кап...

Водовозы моют дороги. Полив орошает клумбы. И так из года в год...Воды не жалеют, все зеленеет. А знаете? Моих слез хватит, господа. Хватит.

Мотор загудел. Повезли работников автобусы. Опять проснулся на десять минут раньше. Эх, полежу немного. Хотя нет! Потом ведь не встану. У меня, оказывается, потрясающая мелодия на будильнике телефона. Но как бы она не звучала, меня от нее выворачивает наружу, задевая жизненно важные органы. Я, наверное, из тех, кто на первой же ноте будильника его выключает. Нет, все равно не выспался. Чересчур стал поздно ложиться. А я где-то читал, что здоровым не может называться человек, который уделяет сну меньше семи часов. Зато сегодня я порву на планёрке своих конкурентов. Не зря же я вчера, то есть уже сегодня, готовился.

Пик-пик. Пик-пик. Домофон. Дед с собакой. Тротуар. Благоухающая сирень. Все как всегда. Наверное... Что-то траву долго не косят. Да и соседка что-то ковер не выбивает.

Меня ждет дорога. Долгая? Знакомая до дыр? Она самая. Чем бы заняться? Считать количество шагов или складывать цифры на номерах автомобилей? А может спланировать, как я сегодня подойду к начальнику по поводу отпуска? И зачем мне этот отпуск с таким начальником? Буду тухнуть на работе, заниматься «любимым» делом. Кофе сегодня не возьму. Буду копить на свидание. С кем? Это другой вопрос.

Автобус, автобус, троллейбус, за ним трамвай, летит мотоцикл, тащиться грузовик... Все мечется, спешит.

Ух ты, не верю своим глазам! Здесь на остановке я ее раньше не видел. Она, словно утренняя заря, расцветает в улыбке, вежливо порхает возле прохожих, задевая их локонами, выющимися на ветру и блистающими на солнце. Ух ты! Я что, в каком-то фильме с замедленной съемкой? Удивительный стиль! Как же он ей идет! А ресницы, словно густой лес, выросли на ярких, подвижных веках, пылающих энергией и неизведанной силой. Она моргает несколько раз за долю секунды, что мне всегда очень нравилось, ведь тогда глаза, полные жизни, смотрят на тебя постоянно. Да что ж такое! Опять автобус, автобус, троллейбус, за ним трамвай, пешеходы, задевающие друг друга локтями... Мгновение - и вот она! Что она раздает? Брошюры, рекламы? Подойду-ка и я. Нет-нет! Я опаздываю. Бог ты мой! Уже без пятнадцати девять. Шеф опять будет волком смотреть, а Эшли наверняка растрезвонит всем про мой бизнес-план. Давай, тряпка! Соберись. Она, возможно, и вечером тут будет. У нее еще ведь целый стеллаж с этими самыми... А к слову что это за стеллаж?

«Что такое Царство Бога? Примете ли вы величайший дар от Бога?».

Нет, этого не может быть... Автобус, автобус, троллейбус, трамвай, скорая помощь, пешеходы...

Кто же она? Баптист, адвентист, буддист или свидетель Иеговы?

Слушай, что ты думаешь по поводу той сметы, которую нам выдали за прошлый квартал?

А что, если она просто рядом стояла? И никакого отношения не имеет к этой секте?

В ней все проверено лучшими статистами нашей компании. А вот что делать со следующим тиражом?

Меня учили не подходить к этим людям. Помню, как в детстве, зная мою добрую сущность, мне говорили, что я могу стать одним из них, даже не заметив. Помню, как меня учили не открывать двери этим людям или проходить мимо, не начиная разговор.

Будем выпускать. Времена беспокойные, но пресса как никогда нужна. Главное, всем вовремя выдать зарплату. А то будет нам бойкот, господа директора.

А вдруг она у них в заложницах или под гипнозом? Тьфу! Что я несу! Чем эти люди отличаются от нас? То же тело, ноги, руки, голова. Говорить, думать, высказываться умеют, даже лучше остальных, между прочим. Нет. А вдруг они начнут деньги просить, внушать свои благие намерения?

А ты что думаешь? Какой будет обложка журнала?

Подумать не дают.

Спросите у Тома. Он делает потрясающие фото. То в трущобах, то на краю света, то вблизи человеческой души. Я во всем с вами согласен...

А ведь я бы мог ее перевоспитать, если я действительно понравлюсь ей. Ты о чем? Нашелся тут, покоритель дамских сердец. Я рядом с девушками на дистанции десяти метров слово к слову не привяжу. А вдруг я стану таким, как они. Буду ходить на семинары, тренинги, улыбаться всем и благословлять всех подряд. А потом улечу с ней на край света, далеко-далеко, где начинается день и оседает дух ночи, где Большая Медведица обнимает свое чадо. Без сметы, без конторы, без Эшли... Только она, только она...с Библией в руках и звоном колоколов в ушах. Нет! Ее не переубедишь, с ней не поспоришь, и повеселиться толком не удастся. На каждом шагу греховно, порочно, маловерно. Эх! Что же делать? Пойду-ка еще раз гляну в ее сверкающие глаза. Вдруг испепелили все вокруг?

Автобус, автобус. Троллейбус, трамвай. Рык мотоциклов. Беготня пешеходов...

Как?! Ее нет? Прочитался. А собственно, может, оно и к лучшему. Баба с воза - кобыле легче. Я же на минуту всего увлекся. Страсть – дело несерьезное. Не стоит давать волю чувствам, как мама говорила. Нет! Ведь я не усну сегодня без нее. Папа говорил: «Запретный плод сладок». Теперь я понял смысл этих слов. Мой запрет – это не больше, чем стереотип, заложенный в детстве, прочная нейронная связь, подкрепляемая страхом перед неизвестностью. Именно связь тому виной, что я не могу подойти к ней и сказать, что буду на седьмом небе от счастья, если она проронит пару слов. Так почему бы не разнести вдребезги все оковы и кандалы, одетые самолично, и вкусить плод, благословенный плод. Хоть на минуту ее увидеть, а дальше... видно будет.

Этим я и займусь, пожалуй.

Листья, пух, песок в глаза, пешеходы и прочее, прочее...

Вот только, где мне теперь ее искать? Я могу только узнать ее, но не найти. Она ведь даже и не заметила меня. А я, глупец, на что-то еще надеюсь. Иголку в стоге сена буду искать. «Можно вас, бабушка? Вы не видели, куда направилась юная девушка со стеллажом и брошюрами? У нее были рыжие локоны и веселый взгляд». Жаль, очень жаль. Может, объявление дать, листовки расклеить, в Интерпол обратиться. Не знаю. Не уверен... Стоит ли?

Тротуар. Благоухающая сирень. Пик-пик. Пик-пик. Домофон. Соседка выбивает ковер. Всюду запах скошенной травы...

Бывает, что ты полон сил и вдохновения, готов спасти мир или по крайней мере котенка, забравшегося на дерево, а вскоре найдется самый невзрачный повод остыть и вернуться в свою колею. Когда у тебя горят руки, полнокровно стучит сердце, а полнозвучный голос требует публики, что-то заставляет тебя опуститься на землю и познать ее терпкий вкус. Впрочем, у нее наверняка есть свой избранник, а родители строги ко всем знакомствам с такими, как я. Она живет в своем ритме, а я в своем. И вот сижу я дома, читаю книжку, а она где-то ходит и даже не знает о моем существовании. А я бы мог стать таким, как она...Мог бы.

Дзинь. Дзинь. Дзинь-дзинь.

Кто бы это мог быть? Для родителей еще рано. Говорили, придут к шести.

Примите ли Вы величайший дар от Бога?

Что? Она? Не она? Открывать? Запереться? Говорить? Замолчать?

Быть или не быть? Принять или не принять?

Щелк! Скрип...

Примите?

Разрешите ваш номерок?

В ожидании чуда

Здравствуй, мой дорогой! Здравствуй, мой золотой! Доброе-доброе утро тебе, солнышко ясное! Как приятно лежать в тёплой постели... За окном голубое небо, утреннее солнце, щебет птиц. Красота-а-а-а! А я лежу в шёлковом плене постельного кружевного белья и нежусь. Вставать ещё не хочется. Я наслаждаюсь природой за окном и думаю о тебе. Все мысли сейчас о тебе, моё сокровище. Клянусь: я любить тебя буду вечно, рядом буду всю жизнь. Никому-никому тебя я не отдам, никто и никогда тебя не обидит. Помню тот день, когда узнала о тебе. Не видя тебя, я уже влюбилась. И сразу же поняла: судьба улыбнулась мне, судьба меня одарила тобой. С этого момента я осознала, что весь смысл жизни в тебе.

Ой, что-то я размечталась. Пора вставать. Пора, пора. Тебя надо накормить чем-то вкусненьким. Апельсиновый сок будешь? А может, сначала овсяночку? Или яблоко? Спелое-спелое, румяное и ароматное... Сейчас, мой дорогой, потерпи чуток. Сейчас я тебя покормлю. Я же уже знаю, что ты любишь. Всё-таки мы восемь месяцев вместе.

А потом мы пойдём гулять. Будем идти по улице и дышать утренним воздухом, смешанным с ароматом свежей зелёной листвы. Ты же знаешь, я очень беспокоюсь о твоём здоровье. Режим-это свято. В здоровом теле здоровый дух. Каюсь, иногда могу тебе позволить конфетку. Но честно, только иногда. А в основном, свежие овощи, фрукты, соки, здоровая еда.

Я знакома с тобой восемь месяцев. Я многое о тебе знаю: ты любишь классическую музыку, ты любишь мои песни вечерами у камина, ты любишь, когда я тебя ласково называю солнышком, зайкой, котёнком. Ты любишь вместе со мной смотреть в ночное звёздное небо и позволяешь мне мечтать о нашем с тобой счастливом будущем. Ты позволяешь мне вслух говорить об этом, а сам терпеливо и молча слушаешь, как я строю грандиозные планы. Если

бы ты знал, дорогой мой человек, как я тебя обожаю! Я всё-всё для тебя смогу сделать! Обещаю, я сделаю тебя счастливым! Ты веришь мне? Веришь?

Я представляю, как мы с тобой идём по улице, встречные смотрят на нас и улыбаются. Ты такой красивый, а я рядом с тобой. Люди улыбаются, и, наверное, завидуют. По доброму, конечно. Ты красивый, умный, здоровый. Боже, как я тобой горжусь! Тебя ангелы небесные принесли на землю для меня.

Я знаю, что мы живём в унисон. Если я радуюсь, ты радуешься вместе со мной. Если я грущу, ты затихаешь и не тревожишь меня. Помнишь, мы этим летом отдыхали на море? Ты так радовался тёплой морской воде, ласковому ветерку, таинственному шёпоту волн. И я тебе, дорогой, пообещала каждый год совместный отдых. Мы вместе будем купаться, веселиться, наслаждаться обществом друг друга. Будем беречь друг друга. Ведь роднее и ближе никого на белом свете нет.

Я очень жду нашего праздника. Я готовлюсь к нему. Это будет долгожданное и счастливое событие.

Осталось совсем немного, совсем чуть-чуть...

Ты постучишься и войдёшь.

Я буду ждать тебя с нетерпением.

Я преодолею любую боль.

Я прикоснусь к твоему телу.

Я вдохну запах твоей кожи.

Я обниму тебя и прижму к своей груди.

Я поцелую тебя, родимый.

Я предвкушаю твои прикосновения и твоё дыхание.

До момента нашей встречи осталось совсем чуть-чуть...

И мир засверкает разноцветными красками.

И я буду самой счастливой женщиной на свете.

Я жду тебя, мой сыночек...

Чудо свершилось

Я существую? Как же это понять?...

Я чувствую тепло. Ко мне прикасается мягкая волна, которая, как оказалось, меня окружила. Чую запах, по-моему, апельсина. Я дышу, в конце концов. Мои легкие вздымаются, набирая воздух, которым дышишь Ты. Это честь для меня, такого маленького непонятого комка клеток и тканей. До этой недели, я не задумывался, что такое дышать, думать. Впрочем, это не важно. Я мыслю – значит существую. Главное, что в меня кто-то безудержно верит.

Вот слышу, как стучит чье-то сердце. Оно никак не может успокоиться. Как же мне передать ему, чтобы оно берегло свои силы? Если бы я знал... Если я буду знать, я сделаю так, чтобы оно билось всегда вместе с моим. Прошла пятая неделя, веря моим подсчетам. Она, наверное, тоже считает. Ага! Вот теперь и мое сердечко заработало. А мне нравится его ритм. Это нотная запись моей новой жизни. Я уверен, из меня выйдет хороший дирижер.

Здесь довольно уютно, безопасно. Мне безумно нравится. Наверное, я тяжелый, создаю много проблем там, за пределами этого мирка. Как я хочу, чтобы мое появление не нарушило чьи-то планы, не перебило поток чьих-то мыслей. Если у меня это не получится, то я не хочу выходить отсюда. Но я почему-то все расту и расту. Становится все теснее и теснее. С каждым днем ко

мне прибывает все больше и больше питательных веществ. Я безмерно рад такой заботе. Улыбаюсь про себя.

Еще я постоянно теперь слышу чей-то голос, ощущаю прикосновение чьего-то тела. Оно пульсирует, волнуется, передаёт мне часть своей силы. Я чувствую это. Меня регулярно подкармливают, голодным я не остаюсь. Всё пичкают да заботятся. После того, как Она проснется, ко мне попадает каша, а иногда творог. Через какое-то время падает что-то мясное или рыбное, потом льется молоко или сок, а временами попадает переваренный рис и пересоленный суп. Эх! Как выберусь отсюда, надо будет научиться готовить. Ведь потом, когда буду усатым и бородатым, одному придется трудно. Как хорошо, когда кто-то за кого-то переживает, думает, за кем-то внимательно наблюдает.

Ой! Что-то приятное пробежало по телу, прокатилось по сосудам и капиллярам играющей волной. Ой! Опять. Потрясающе! Кажется, это смех. Хотя как мне может казаться? Я ведь еще только зародыш чего-то грандиозного. О да! Я буду тем, именем которого мне не будет стыдно называться в таком большом мире, не будет неловко подписываться за поступки. Те, кто смеется там, где меня еще нет, приятные люди, на первый звук. Скоро я их увижу.

Сегодня к вечеру я слышал: «Сынок, сына...Я твоя мама, рядом вот папа прислушивается, кроватку мастерит. Как ты там?». Значит все-таки я не один. Я знал! Это Она, моя защитница и кормилица? Ох, да! Нет, ну они все равно странные люди. Как я могу им ответить, что у меня все в порядке? Мы же говорим на разных языках. Я уверен, что освою сложный язык этих взрослых, а они попробуют говорить на моём. Вот тогда заживем!

Месяцы летят, природа нетерпелива.

Что это? Произошло недоразумение. Уже не смешно. Она говорит громко, но бодрящей волны нет. Я чувствую горечь во рту, зуд в носу и шум в своих ушках. Неужели Она плачет? От досады я нахмурился. Чувствую, как мои бровки свелись к переносице. Извини, я пока не в силах тебе помочь. Она кричит, она снова расстроена, из глаз текут слезы. Прошу, услышь меня! Услышь кроху, он плохого не пожелает. Я знаю, что тебе тяжело, но ты представить не можешь, как я счастлив, что мы есть друг у друга. Как хорошо понимать это, осознавать это вместе, сообща...

Не верю своим ушам! Они хотят услышать ее голос. Не верю своим глазам! Они готовы увидеть ее! Не верю ногам, хоть в них и так правды нет! Но они просятся на свободу, потоптать землю, в носочках побегать по холодному полу новой квартиры. Тогда я решил! Ни шагу назад! Только вперед, навстречу неизвестному. Хватит тут прохлаждаться, правда, мам? Хватит думать, что мир подождет, я прав, пап? Нет, он не ждет. Отныне я человек.

Ну что ж, дом ты мой, такой теплый и уютный, выпускай меня. Мне пора. Я слышу, как Она уже старается. Извини, конечно, что мне приспичило ночью рваться наружу. Я ведь знал, как ты боялась моего ночного появления. Ты, наверное, хотела продлить мгновения до утра, чтобы я увидел солнышко, услышал птиц, но не стоит думать о секундах свысока. Они с нами шутить не будут. Все. Я начинаю бороться. Ну же! Толкайся, старайся, пытайся, пробуй,

не сдавайся. Но помни и о ней: ей же больно. Терпеть, дорогая! Помнишь: Он терпел и нам велел. Это того стоит.

Вперед, в бой! За всех! За тебя, мама, за тебя, папа. За тебя, о дивный новый мир! Да прибудет со мной сила. Все... Я пошёл...

Об'єднання науковців GlobalNauka

Онлайн-сервіс «Організатор конференцій»

Молоді Вчені ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний
університет» (м. Дніпро)

Коледж ракетно-космічного машинобудування
ДНУ імені Олеса Гончара (м. Дніпро)

Приватний вищий навчальний заклад
«Інститут ділового адміністрування» (м. Кривий Ріг)

Придніпровський державний металургійний коледж
(м. Кам'янське)

КЗО «Спеціалізована середня загальноосвітня школа №142
еколого-економічного профілю»
(м. Дніпро)

КЗ «НВК «Гімназія №11-спеціалізована школа
з поглибленим вивченням іноземних мов І ступеня –ДНЗ «Еврика»
(м. Кам'янське)

Бронницька середня загальноосвітня школа І-ІІ ступенів
(Вінницька область, Могилів-Подільський район, с. Бронниця)

Наукове видання

Збірник статей
III Всеукраїнської наукової шкільної конференції
«Крок у науку»
м. Дніпро, 15–16 січня 2018 р.

ТОМ 2